

Pingsályktunartillögur samþykktar.

1. Skógræktarstöð í Hvammi í Dölum.

Á 6. fundi í Ed., 30. nóv., var útbýtt:

Till. til þál. um skógræktarstöð í Hvammi í Dölum (A. 25).

Á 8. fundi í Ed., 4. des., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 9. fundi í Ed., 7. des., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Jónsson): Ég hef leyft mér að flytja þessa till., sem ég lít ekki á sem kjörðæmamál, því að annars mætti e. t. v. skoða till. sem ágang á hv. þm. Dal. Skógræktarmálin eru almenn mál í okkar landi.

Það hefur allengi staðið til, að land það, sem hér er um að ræða, yrði friðað. Það stendur svo á um jörðina, að sennilega verða þar presta-skipti áður en langt um liður. Þar situr nú aldraður maður í embætti. Mætti þá um leið gera þær breyt, sem nauðsynlegar teljast vegna skógræktarinnar. Þessi staður er einhver hinn skjólsælasti á Íslandi, og skógurinn hefur hald-izt þar furðanlega þrátt fyrir beitina, en ef þessi stóri hvammur væri friðaður, mundi all-ur hinn mikli sveigur verða skógi vaxinn fyrir aðgerðir náttúrunnar á einum mannsaldri.

Það er kunnugt, að séra Kjartan Helgason gróðursetti barrvið uppi í hliðinni fyrir ofan Hvamm. Hann hefur blómgast svo vel, að sýni-legt er, að jafnvel barrviður getur ágætlega þrifizt þarna.

Ég hef vissu fyrir því, að skógræktarstjóra mundi þykja vænt um, ef þarna væri hægt að friða landið. Ef nokkuð mælti á móti því, væri það helzt það, að prestur þyrfti að sitja í Hvammi. En athugandi væri, hvort hann væri ekki fullt eins vel settur á Staðarfelli, enda gæti líka komið til mála, að hann væri í Hvammi, en landið væri girt og prestur fengi hæfilegar bætur. Aðaltilgangurinn með þessari till. er samt, að athugað sé, hvort ekki sé hægt að tryggja það, þegar jörðin losnar úr ábúð, hvort hægt sé að framkvæma þessa friðun. Ég vona, að landbn. taki till. vel. Skógræktin dafn-ar aldrei vel, nema uppeldisstöð sé í hverri sýslu landsins, og við eigum að stefna að því, að svo verði.

Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

Þorsteinn Þorsteinsson: Ég vil taka það fram, út af ummælum hv. þm. S.-Þ., að ég tel ekki þessa þáltill. vera neinn ágang við mig. Ég álit þvert á móti, að á bak við hana sé velvilji til okkar Dalamanna. En þó að viljinn sé góður, vantar kunnleik á högum öllum, svo að óvist er, að hverjum notum þáltill. kæmi, ef hún væri samþ. í því formi, sem hún er í. Á henni eru ýmsir ágallar, en ég get verið stutturður um þá, af því að till. fer til landbn., en þar á ég sæti.

Ég álit, að tilgangi till. megi eins ná með því að taka þann hluta af Hvammslandi, sem bezt er fallinn til skógræktar, t. d. 40—50 ha, og gera þar tilraunir til algerðrar friðunar, en taka helzt þá staði, þar sem kvistar eru fyrir. Hitt virðist allt um of í fang færzt, að gera allt Hvamms-land skógi vaxið. Landið nær allt upp í háfjall-garð. Þarna er líka eitthvert beztu túnstæði í sýslunni og lítill ávinningur að gera það hrisi vaxið. Ég hygg, að allt eins heppilegt væri að hafa þarna fullkomna tilraunastöð á takmörkuðu svæði.

Samkv. till. virðist ætlunin sú, að jörðin verði tekin af kirkjujarðasjóði og lögð undir aðra stofnun. Við það yrði prestakallið prestsseturs-laust og því verra til umsóknar. Á Staðarfelli verður að vera bústjóri, og veitir ekki af nytjum þar fyrir skólann og heimilið, sem þar er.

Ég hygg, að óráð sé að samþykkja till. eins og hún liggur fyrir. Það þarf að sneiða af henni og lagfæra hana.

Ég veit ekki, hvað hv. þm. S.-Þ. meinar með „skeifumynduðu landi“, hvort hann meinar, að Hofakur, sem er líka kirkjujörð, sé einnig tek-inn undir skógrækt þessa. Það er skakkt, sem stendur í grg. till., að séra Kjartan Helgason hafi ræktað björk. Aftur á móti voru hjá honum mikil og stór reynitré.

Ég vil að lokum skjóta því fram til athugun-ar, hvort stofnun skógræktarstöðvar í Dalasýslu gæti ekki farið samilega úr hendi með tölu-verðum breyt. frá þáltill. Hins vegar er ég á sama máli og hv. flm. um það, að þarna er land mjög vel fallið til skógræktar.

Atvrmh. (Magnús Jónsson): Þessi þáltill. grip-ur á máli, sem enginn vafi er á, að við verðum að fara að gefa meiri gaum en áður, en það er skógrækt landsins. Það virðist ætla að verða seinlegt verk að útrýma þeirri trú, að skógur geti ekki vaxið á Íslandi. Þessum misskilningi er gripið niður á með þáltill. þeirri, sem hér er

flutt. En það er eins og ekki séu komin fastatök á málið. Það, sem verður að hafa í huga í skógræktarmálunum, er, að skógræktin rekist ekki á aðrar nýttar af landinu. Það er ekki alveg kostnaðarlaust að taka stór landflæmi og girða. Eins og hv. þm. Dal. benti á, finnst mér ekki tekið tillit til þessa í þáttill. Það er ætlað til, að tekið verði stórt höfuðból og lagt algerlega undir skógræktina, en slíkt er alveg um of. Það, sem þarf að gera, er eins og hv. þm. Dal. benti á, að rannsaka, hvað stórt svæði megi taka án þess að nýttar landsins yrðu skertar til muna.

Það er óþarfi að vekja athygli hv. landbn. á því, að það er mikill misskilningur, ef á að leggja slíkt höfuðból í eyði og hafa þar ekki ábúanda lengur. Það á einmitt að sameina það tvennt, að á jörðinni sé vel húið og að nýttar sé til skógræktar það, sem hægt er.

Ég las fyrir stuttu grein í Andvara, sem ég hafði gaman af, eftir Ólaf bónda á Hellulandi í Skagafirði. Hún er um skipulag sveitabýla og fjallar m. a. um það, að við hvert sveitaheimili skuli ræktaður „bæjarskógur“, til gagns og þrýði. Það yrði ekki nema litill blettur af landrými flestra jarða, sem nægja mundi til þess, að heimilið gæti haft eldivið, en það væru mikil hlunnindi að hafa skógarvið með mótaki. Greinin er eftirtektarverð, og ég vil benda hv. landbn. á að kynna sér hana. Hingað til hefur verið litið svo á, að gott væri að rækta nokkur tré til þrýði, og sú hugmynd hefur verið svo rótgróin, að menn virðast hafa gleymt því, að skógræktin getur líka verið til gagns. Bæjarskógur eins og Ólafur á Hellulandi skrifar um, rekur sig ekki á nýttar jarðarinnar, heldur eykur hann þær. Hann getur verið til skjóls finni gróðri, t. d. matjurtagörðum, og til eldiviðar.

Flm. (Jónas Jónsson): Ég er þakklátur hæstv. ráðh. og hv. þm. Dal. fyrir undirtektir þeirra. Það er rétt hjá hæstv. ráðh., að litil till. eins og sú, sem ég flyt nú, er ekkert skipulag í heild. Mér skildist samt á honum, að hann viðurkenndi, að till. er spor í rétta átt.

Ég vil segja hv. þm. Dal. það, að mín skoðun er sú, að friða beri sveiginn allan í Hvammslandi, þ. e. fjalllendi allt. Hitt veit ég, að engum dytti í hug, sem ætlaði að friða í Hvammi, að taka annað en fjallshlíðina.

Mér dettur í hug út af grein Ólafs á Hellulandi, að Skagafjörður er skóglaut land, og bændur eiga þar í miklum erfiðleikum að fá plöntur austan úr Þingeyjarsýslu. Af því er bæði mikill kostnaður, og svo koma plönturnar hálfdauðar á áfangastaðinn.

Hermann Jónasson: Út af þessum umr., sem hér hafa farið fram um aukna skógrækt, vil ég taka það fram, að ég álít, að hér sé um að ræða spor í rétta átt. Hvað því viðvíkur, sem hér hefur komið fram, að jörðin Hvammur hlyti að leggjast í eyði, ef þessi till. yrði samþ. óbreytt., þá er það alls ekki rétt. Hitt er annað mál, að þar þyrfti að breyta algerlega um búskap, þannig að þar yrði einungis haft kúabú. Skógurinn þarf líka nauðsynlega áburð og það íslenzkan

áburð, og tel ég því ekki hægt að reka skógrækt í Hvammi, nema þar sé búrekstur jafnhliða skógræktinni.

En viðvíkjandi þeim bendingum, sem hafa komið fram um málið til landbn., þá tel ég það nauðsynlegt að koma upp stöðvum til þess að rækta skóg. Mönnum er nú orðið það ljóst, að hér sé hægt að rækta skóg. Þarf í því sambandi ekki annað en benda á björkina, sem hefur vaxið hér. Frá því á landnámstíð hefur henni verið eytt með fjárbeit, eldi og öxi, en það hefur aldrei tekið að drepa hana.

Nú á síðustu árum hefur það komið í ljós, að hér er hægt að rækta ýmsar káltegundir, sem ekki hafa vaxið hér áður, sem sjá má af því, að hvar sem komið er út um land, er alls staðar hægt að fá hinar og þessar káltegundir og annað grænmeti. Það ætti því að vera lýðum ljóst, að úr því að hægt er að rækta hér jurtir, sem ekki hafa vaxið hér áður, þá ætti ekki síður að vera hægt að rækta hér trjátegund, sem alltaf hefur vaxið hér og aldrei hefur tekið að drepa, hversu mjög sem henni hefur verið eytt síðast liðin þúsund ár.

Nú liggur fyrir skýrsla frá ágætum dönskum vísindamanni um vöxt ýmissa trjátegunda á Austurlandi, og gefur hún mjög góðar upplýsingar um þetta mál.

Þetta skógræktarmál, sem hefur aðallega verið hugsjónamál hingað til, er stórmál. Það er stórmál vegna þess, ef skógar væru ræktaðir hér í stórum stíl, þá gæfi hann í aðra hönd allmikið eldsneyti, sem okkur vantar tilfínnanlega, og íslenzkur skógvíður gæti einnig orðið til allmikilla nýta á annan hátt, vegna þess hvernig farið er að nota trjávið upp á síðkastið, þ. e. að fletta honum í sundur og búa til úr honum þunnar flögur, sem við notum mikið af til klæðningar o. fl. Ég ætla ekki að fara frekar út í þetta, en það, sem landbn. þyrfti að hafa í huga viðvíkjandi þessu máli, er það, að hér er ómögulegt að koma upp stórskógi, nema almenningur læri að sá trjáfræi og ala upp trjáplöntur.

Í lítinn bæjarskóg þarf a. m. k. 20000 plöntur, og með því verði, sem nú er á trjáplöntum, mundi það kosta um 10000 kr., þótt hægt mundi að lækka plönturnar eitthvað í verði, eftir að húið væri að koma upp stórum skógræktarstöðvum, þá mundi þó hverjum bónda vera ofvaxið að koma sér upp stórum skógi með því að kaupa allar plönturnar, en ef þær væru aldar smám saman upp á jörðunum, þá væri hægt að koma upp allstórum bæjarskógi án gífurlegs tilkostnaðar. Það þarf því að kenna fólki að rækta skóg eins og gras og kál.

Það, sem landbn. þarf að athuga í þessu sambandi, er því, að þegar á að fara að fá almenning til að rækta skóg, þá er það ekki hægt með öðru móti en þessu.

Atvmrh. (Magnús Jónsson): Ég þarf aðeins að gera aths. við það, sem hv. þm. Str. sagði.

Ég held, að ekki verði hjá því komið að breyta orðalagi þessarar till. til þess að tryggja það, að jörðin leggjast ekki í eyði. Ég hygg, að ekki verði húið á nefndri jörð nema með því að hafa sauðfé, en það ætti ekki heldur að vera nein

þörf á því að leggja alla jörðina undir skógrækt ríkisins.

Það er satt, sem hv. þm. Str. sagði, að það verða aldrei ræktaðir stórir bæjarskógar með því að kaupa til þeirra plöntur nema með geysimiklum tilkostnaði. Það verður því að kenna fólki að ala upp plönturnar heima hjá sér. Í þessum skógræktarstöðvum verða aldrei heldur aldar upp allar þær plöntur, sem þörf er á, heldur ættu þær miklu fremur að verða nokkurs konar skólar til þess að kenna fólki smám saman að ala sjálft upp plöntur. En slíkt er tiltölulega áuðlært, þótt það sé allmikill vandi og menn verði að sýna mikla natni við það starf. En að lokum þetta. Það, sem aðallega vakir fyrir mér og hv. þm. Dal., er, að jörðin leggist ekki í eyði, en til þess að tryggja það álit ég, að nauðsynlegt sé að breyta orðalagi till.

ATKVGR.

Till. vísað til landbn. með 11 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 15. fundi í Ed., 16. des., var fram haldið einni umr. um till. (A. 25, n. 84).

Frsm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Eins og nál. landbn. á þskj. 84 ber með sér, þá var n. sam-mála um þetta mál og að breyta þeirri till., er fyrir lá.

N. kvaddi skógræktarstjóra, Hákon Bjarnason, á sinn fund til umsagnar um þetta mál, og kom það þá fram, að það er ekki ósk skógræktar ríkisins að fá heilar jarðir lagðar undir þá stofnun, heldur fremur hitt, að fá góðar landspildur vel fallnar fyrir skógrækt.

Yfirleitt gerði hann ekki ráð fyrir, að skógræktin hefði nokkuð að gera með þessa jörð sem slíka, nema þá helzt handa skógarverði fyrir Vesturland.

Að fengnum þessum upplýsingum var n. sam-mála um að breyta till. þannig, að ekki skyldi tekin öll jörðin, heldur aðeins spilda af henni, og yrði þar einnig trjáplöntuuppeldi. Þess vegna þarf Hvammur ekki að leggjast niður sem prests-setur, þótt þetta komi til framkvæmda. Og ég vil skjóta því hér inn, að ég álit, að prestur gæti verið þarna áfram, enda þótt skógarvörður hefði þar aðsetur sitt. Ríkisjörðin Hofakur liggur að Hvammslandi, og gæti þá presturinn fengið nytjar í þeirri jörð, ef þurfa þætti.

Það er enginn vafi á því, að þessi staður er vel til skógræktar fallinn. Þar er bæði skjólsamt og staðviðrasamt eða litlir umhleypingar. Hygg ég, að gott verði fyrir héraðið allt í kring, ef mál þetta nær fram að ganga eftir till. n., því að þarna mun verða hægt að halda námskeið í skógrækt og það jafnvel fyrir utanhéraðsmenn.

Ég sé svo ekki ástæðu til að orðlengja þetta meira, en lýsi yfir, að n. óskar eftir, að breyt. hennar á till. verði samþ.

ATKVGR.

Britt. 84 (ný tillgr.) samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun efri deildar Alþingis (A. 101).

2. Flutningar á langleiðum.

Á deildafundum 23. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um tilhögun flutninga á langleið-um (A. 9).

Á 3. fundi í Sp., 25. nóv., var till. tekin til með-ferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 5. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. — Það kom fram á sumarþinginu till. í sömu átt og sú, sem hér liggur fyrir, að víða á landinu er mikil þörf athugana á því, hvernig skuli hlaupa undir bagga með þeim, sem erfiðast eiga um flutninga, sérstaklega á svo kölluðum langleiðum á landi. Till., sem nú liggur fyrir, er lítið eitt breytt að orðalagi frá því, sem hin var, til þess að það komi skýrar fram, að um tvær stefnur er að ræða í þessu máli. Önnur sú, að ríkið annist þetta frekar en nú er, en hin, að ríkisvaldið leggi styrk þeim, sem verða að halda uppi flutningum á langleiðum við erfið skilyrði. En áður en þm. geta tekið afstöðu til málsins, þykir hlýða, að nokkrar athugasemdir komi fram um það, hvora leiðina mætti álíta heppilegri eða hvort ef til vill kæmu fleiri leiðir til greina. Það má ekki lengi draga að komast að niðurstöðu um þetta.

Í grg. till. er tekið upp nokkuð af því, sem áður var fram komið. Hæstv. forseti hefur ákveðið tvær umr. um till., og hef ég ekkert við það að athuga, þó að það hefði eins mátt vera ein umr. því að um fjáruhlát úr ríkissjóði yrði ekki að ræða, nema nýjum mönnum yrði falið málið í hendur, en það virðist óþarft, þar sem ríkisstj. hefur á að skipa góðum embættismönnum, sem leyst gætu þetta mál.

Till. fór til allshn. á sumarþinginu, og vil ég því, að þessi till. fari til allshn. Ég vænti, að Alþ. samþykki till. Ég legg það á vald hæstv. forseta, hvort hann vill fresta umr. nú eða láta till. ganga til síðari umr.

Atvrmr. (Magnús Jónsson): Þar sem ákveðnar hafa verið tvær umr. og málið fer til n., þarf ég ekki margt að segja nú. Það væri mikil meinsemi að vilja ekki láta fram fara skoðun á þessu máli, einkum með þeim forsendum, sem hv. flm. lætur fylgja því, að ekki sé til ætlað, að sérstakur kostnaður verði fyrir ríkissjóð af því. En heimild þyrfti að vera til einhverra gjalda, ef með þyrfti.

Það hafa komið fram till. um að styrkja flutninga á ákveðnum langleiðum, en þá komu þegar í stað viðaukatill., og svo mun ef til vill verða hér líka. Það má búast við, að þetta verði nýr liður í fjárl. í framtíðinni, sem erfitt verður við að eiga. Sum héruð eru styrkt með því, að þang-að eru lagðir vegir og þeim haldið við. Þau héruð, sem ekki geta notfært sér slíkt og verða að hafa öðrum þræði samgöngur á sjó, hafa fengið styrk. Ég lít svo á, að þetta hafi nokkuð jafnað sig upp.

Sums staðar hafa átt sér stað þær breytingar, eins og t. d. í héraði hv. flm., að landleiðin hefur orðið greiðfærari á sama tíma sem sjóleiðin hefur verið miklu minna notuð. Annars staðar hagar því aftur á móti svo til, að bæði sjó- og landleiðin hefur verið notuð svo að segja jöfnum höndum. Tökum t. d. Dalasýslu. Þar má kannske segja, að flutningar á landi séu yfirleitt hentugri, en þó er reynt að samræma þunga- vöruflutninginn við skipaferðirnar.

Fyrir nokkrum árum var farið að skipuleggja landferðir og flutninga að nokkru, og mér virðist, að hv. flm. till. vilji láta því verki haldið áfram að því leyti, sem nútímaþörf krefur, með hliðsjón af því, að ekki falli niður þær ferðir, sem nauðsynlegar eru, en erfiðast að halda uppi.

Ég vil svo ekki frekar vera að fjölyrða um þetta mál, en vil aðeins skjóta þessum aths. minum til n. og að hún athugi mál þetta rækilega í heild fyrir landið allt.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 32 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 32 shlj. atkv. og til allshn. með 32 shlj. atkv.

Á 6. og 7. fundi í Sp., 10. og 14. des., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 16. des., var till. enn tekin til síðari umr. (A. 9, n. 61).

Frsm. (Gísli Sveinsson): Allshn. hefur haft þetta mál til meðferðar og komið að þeirri niðurstöðu, að nauðsyn bæri til að rannsaka, hvernig vöru- og nauðsynjaflutningum á langleiðum á landi verði sem bezt fyrir komið, og að rannsóknin fari fram sem fyrst.

Þegar þessi till. var borin fram, var gerð grein fyrir nauðsyn þessa máls, og þykir ekki þörf á að fara að endurtaka það nú, ef ekki verða neinar umr. til að gefa tilefni til þess.

N. leggur það sem sagt einróma til, að þáltill. verði samþ. óbreytt eins og hún er á þskj. 9.

ATKVGR.

Till. samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 104).

3. Skógrækt.

Á 12. fundi í Sp., 4. jan., var útbýtt frá Nd.: Till. til þál. um ráðstafanir til útbreiðslu og eflingar skógræktinni. (A. 122).

Á 25. fundi í Nd., 5. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 27. fundi í Nd., 7. jan., var till. tekin til einuar umr.

Frsm. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. — Till. sú, sem hér liggur fyrir, er flutt að tilhlutun skógræktarstjóra og Skógræktarfélags Íslands. Það er gerð allýtarleg grein fyrir till. í grg., svo að ég þarf ekki að fjölyrða um hana. Ég skal aðeins geta þess, að þetta er mjög merkilegt mál og því full ástæða til að hlynnast að því með því að kenna mönnum að sá, planta og ala upp plöntur, svo að í lagi sé.

Land vort er skóglausara en flest önnur lönd, og vitað er, að skógur hefur mikið þorrið hér allt fram til þessa, til mikils tjóns fyrir land og hjóð. En þetta er spor í þá átt að bæta úr þessu og kenna mönnum undirstöðuatriði skógræktar og vekja um leið áhuga þeirra á málinu.

Vænti ég þess svo að lokum, að hv. þm. sýni málinu velvilja sinn með því að samþykkja þessa till. einróma.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 22 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 24 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 154).

4. Hafnarskilyrði á Þórshöfn.

Á 2. fundi í Nd., 20. nóv., var útbýtt:

Till. til þál. um fullnaðarrannsókn hafnarskilyrða á Þórshöfn (A. 5).

Á 6. fundi í Nd., 27. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 7. fundi í Nd., 30. nóv., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. — Þessi till. til þál. er á þskj. 5 og fjallar um það, að rannsókn verði til fullnaðar gerð um skilyrði til hafnargerðar á Þórshöfn. Hafnarskilyrði á Þórshöfn voru nokkuð rannsökuð sumarið 1935, og var þá dýpi hafnarinnar mælt og hafnarstæðið kannað. Síðan voru sett l. um hafnargerð á Þórshöfn, og voru framkvæmd hafnarmannvirki þar síðustu árin fyrir stríðið fyrir — ef ég man rétt — um 100 þús. kr. Þarna er nú brimbrjótur og hafnarbryggja, sem minni skip geta legið við, svo sem stærri vélskip og togarar. Þetta hefur orðið til mikils hagræðis í seinni tíð. M. a. hafa fisktökuskip, sem tekið hafa fisk í ís, getað afgreitt sig við bryggju.

En úti fyrir höfninni er blindskerjagarður, sem stærri skip komast ekki yfir nema um háflóð. Afleiðing af því er sú, að ekki geta nema minni skip komið þar út og inn, hvenær sem er. Þegar hafnarskilyrðin voru athuguð 1935, virtist sérfræðingi þeim frá vitamálskrifstofunni, sem hafði þessa rannsókn með höndum, þessi skerjagarður vera klöpp og illa vinnandi og taldi því ekki á því stigi málsins fært að ráðast í að sprengja skarð í skerjagarðinn. Síðan

mun hafa komið í ljós, þegar brimbrjóturinn var gerður, að undirstaða hans, sem ýmislegt hafði bent til, að væri klöpp, var það ekki, heldur laust grjót, sem aftur gefur hugboð um, að svo geti einnig verið um blindskerjagarðinn, að í honum sé ekki klöpp, heldur laust grjót. Hér í þessu frv. er farið fram á, að þetta verði athugað nánar og með fullkomnari tækjum heldur en fyrir hendi voru 1935, þegar hafnarskilyrði voru rannsökuð á þessum stað. Ég hygg, að vitamálastjóri hafi nokkurn áhuga á því að láta þessa athugun fram fara.

Í grg. frv. er nokkuð að því vikið, hver útgerðarskilyrði eru á þessum stað, og skal ég ekki að svo komnu fara nánar út í það.

Vænti ég, að mál þetta fái greiða afgreiðslu hér á hæstv. Alp. og að því verði vel tekið. Það hefur verið ákveðið, að tvær umr. skuli vera um málið, og vil ég leggja til, að því verði að þessari fyrri umr. lokinni vísað til hv. sjútn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til sjútn. með 21 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Nd., 16. jan., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 36. fundi í Nd., 18. jan., var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 5, n. 188).

Frsm. (Gísli Guðmundsson): Sjútn. hefur haft þessa till. til meðferðar, um fullnaðarrannsókn hafnarskilyrða á Þórshöfn, á þskj. 5. N. hefur leitað umsagnar vitamálastjóra um till., og er í umsögn hans lýsing á aðstöðunni, sem þarna er um að ræða. Umsögnin er prentuð sem fskj. með nál. á þskj. 188. N. leggur til, að till. verði samþ. með orðabreyt. samkv. því, sem segir í nál.

ATKVGR.

Brtt. 188 (ný tillgr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 228).

5. Hafnargerð í Bolungavík.

Á 5. fundi í Nd., 26. nóv., var útbýtt:

Till. til þál. um fullnaðarundirbúning hafnargerðar í Bolungavík (A. 19).

Á 7. fundi í Nd., 30. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 8. fundi í Nd., 2. des., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Nd., 4. des., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. — Þáttill. þessi á þskj. 19 stefnir að því, að hafnarmál Bolvíkinga séu tekin til athugunar að nýju og hafinn undirbúningur framkvæmda á breiðari grundvelli en áður hefur verið. Áður en ég ræði um nauðsyn þessa máls, vil ég drepa á nokkur atriði í sögu hafnarmála í Bolungavík.

Árið 1911 er fyrst hafist handa um að koma upp brimbrjót í Bolungavík. Hann mun nú vera orðinn 156 metrar að lengd. Árið 1909 er samþ. fyrsta fjárveitingin til mannvirkisins, 1000 kr. Árið 1913 er samþ. 20 þús. kr. fjárveiting gegn jafnmiklu framlagi annars staðar að. Segja má, að frá árinu 1911 hafi verið unnið óslitið að mannvirki þessu, og hefur ríkissjóður veitt til þess rúmlega 300 þús. kr., en úr hreppssjóði Hóls-brepps hafa verið lagðar fram 230 þús. kr. Heildarupphæðin er því nokkuð á sjötta hundrað þús. kr. Ég tel ekki þörf að rekja sögu málsins nákvæmlega, en á það má þó drepa, að í framkvæmd verksins hafa verið stigin nokkur víxlspor, sem að visu má réttlæta með því, að þetta var einhver fyrsta hafnargerð, sem í var ráðizt hér á landi. Má segja, að þessi víxlspor hafi orðið mikilvæg fyrir þjóðina í heild, því að með þeim hefur hún öðlæzt reynslu, sem að gagni hefur komið. En aðstaða til hafnargerðar var þarna örðug, því að þetta mannvirki varð að reisa fyrir opnu hafi, en þarna er stórbrimasamt, eins og kunnugt er.

Þó að nú sé svo komið, að í Bolungavík sé 156 metra brimbrjótur, er auðsæ nauðsyn, að lengra verði haldið. Bolungavík er ein mesta verstöð vestan lands, þó að nokkuð af útgerð hafi flutzt þaðan til annarra staða, einkum að því er hin stærri skip snertir. En þessi brottflutningur er því að kenna, að hafnarskilyrði eru ekki góð. Með 156 metra brimbrjót er ekki hægt að gera út stærri skip en 8—10 smálesta vélbáta. Brimbrjóturinn nær ekki lengra en svo, að þegar ókyrrt er í sjó, er ekki hægt að leggja skipum við hann. Þá er ekki heldur hægt að hafa bátana á vikinni innan við hann, því að þar brýtur sjóinn, og verður því að setja þá eftir hverja ferð. En ef samleigar gæftir eru, má hafa bátana á floti við brimbrjótinn. — Eins og af þessu sést, er útgerð í Bolungavík þröngur stakkur skorinn, ekki sízt þegar þess er gætt, að þróun í útgerðarmálum okkar hefur meir og meir farið í þá átt að fjölga stærri skipunum. Bolvíkingar hafa því orðið að standa í stað eða dragast jafnvel aftur úr í þeirri þróun. Þetta er hörmuleg staðreynd. Bolvíkingar hafa jafnan átt allt undir sjósókninni, og svo er enn. Ef þeir eiga að geta haldið áfram að reka útgerð, þá getur það ekki orðið með öðrum hætti en þeim, að þeir fái að sækja sjó við svipuð skilyrði og þau, sem tíðkast annars staðar á Vestfjörðum. Þá er að spyrja: Eru möguleikar til þess, að þetta geti orðið? Ég vil ekki fullræða of mikið, en leyfi mér þó að benda á það, að fyrir liggja visindalegar rannsóknir um þetta. Það mun vera skoðun verkfræðinga, sem þetta hafa athugað, að mikið megi gera til þess að bæta hafnarskilyrði í Bolungavík. Árið 1939 mun hafa farið fram síðasta endurbót og viðgerð á brimbrjótnum, og hefur hann síðan staðið óhaggaður þrátt fyrir

mikil brim. Þetta er því að þakka, að reynsla sú, sem áður hafði fengist, hefur verið hagnýtt eftir föngum. Nokkru áður hafði verið lagt grjót utanvert við brimbrjótinn til að varna því, að undan honum græfist og missig yrði á honum, og var jafnframt steypst steinsteypulag ofan á fremsta hluta grjótsins. Dýptarmælingar hafa sýnt, að við enda brimbrjótsins er 3 m dýpi, sem helzt 70—80 m fram af honum. Botninn er þar fastur og gott bryggjustæði. Fyrir innan brimbrjótinn er nokkru grynna, en þó mun vera tiltölulega auðvelt að dýpka bátalægið þar.

Ég ætla ekki að fara að bollaleggja um það, hvaða framkvæmdir muni vera heppilegastar til þess að skapa Bolvíkingum sæmileg hafnar-skilyrði, en samkvæmt áætlun verkfræðinga mundi verða mikil bót að því að lengja brimbrjótinn um 70—80 m. Enn fremur mætti verða mikil bót að því að koma upp nýjum bryggjum fyrir innan, við Víkurbotninn, því að þegar þang- að er komið, hefði sjór allur brotnað á öldubrjótnum sjálfum, og gætu þá bátar haldizt þar við að jafnaði. En aðalatriðið er, að þegar sé hafizt handa um að athuga þetta mál og gera áætlanir um framkvæmdir, eins og farið er fram á í þessari þáttill., og væri þá fyrsta stigið að fá umsögn vitamálastjóra um það, hvernig hentugast væri að haga framkvæmdum.

Ég held, að ég þurfi ekki að fjölyrða um það, að Bolungavík er staður, sem getur átt sér mikla framtíð, og mér er óhætt að segja, að Bolvíkingar byggja miklar vonir á því, að hv. Alp. taki vel þessari málaleitun. Ég vil benda á það í þessu sambandi, að í Bolungavík hefur verið lagt talsvert kapp á að afla nýrra framleiðslutækja. Bátasmíðar hafa að visu ekki orðið eins miklar þar og sums staðar annars staðar, en þar hefur verið komið upp stóru hraðfrystihúsi og einnig verksmiðju til vinnslu úr fiskbeinum.

Ég vil að lokum óska þess, að þessari umr. verði frestað og málinu vísað til hv. sjútvn.

ATKVGR.

Till. vísað til sjútvn. með 22 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 34. fundi í Nd., 16. jan., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 36. fundi í Nd., 18. jan., var fram haldið einni umr. um till. (A. 19, n. 189).

Frsm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. — Sjútvn. hefur haft till. til þál. um fullnaðar-undirbúning hafnargerðar í Bolungavík til athugunar og hefur leitað álits vitamálastjóra, fengið umsögn hans og orðið sammála um að leggja til, að till. verði samþ. með lítills háttar breyt.

Samkv. umsögn vitamálastjóra liggja fyrir nær allar nauðsynlegar mælingar, en eins og tekið er fram í fskj. með nál. á þskj. 189, er fyrst og fremst lögð áhersla á það, að hafnargerð í Bolungavík verði með tilliti til smáskipa, og vil ég lýsa yfir sem flm. till., að það, sem vakti fyrir mér, er alveg það sama og kemur fram í umsögn vitamálastjóra.

Um þetta mál þarf ekki að fjölyrða. Eins og ég tók fram, leggur n. til, að till. verði samþ. með lítills háttar breyt. í samræmi við umsögn vitamálastjóra.

ATKVGR.

Brtt. 189 (ný tillgr.) samþ. með 18 shlj. atkv. Fyrirsögn samb. án atkvgr.

Till., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 229).

6. Beitumál vélbátaútsvegsins.

Á deildafundum 4. des. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um beitumál vélbátaútsvegsins (A. 38).

Á 6. fundi í Sp., 10. des., var till. tekin á dagskrá til ákvörðunar um, hvernig ræða skyldi. Forseti tók málið af dagskrá.

Á 7. fundi í Sp., 14. des., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 9. fundi í Sp., 16. des., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Lúðvík Jósefsson): Herra forseti. — Ég flyt hér þáttill. á þskj. 38, og það gerist ekki þörf á að fara um hana mörgum orðum fram yfir grg., sem fylgir henni. Þetta er að visu ekki margþætt mál né mikið, en það er þýðingarmikið fyrir vélbátaútsveginn í landinu, eins og skýrt kemur fram í grg.

Í grg. fyrir till. til þál. um mþn. í sjávarútsvegs-málum, sem fram hefur komið, er þess getið, að n. eigi að fjalla um beitumál m. a., en það, sem gerði það að verkum, að ég hef eigi að síður flutt till. á þskj. 38 um beitumálin sérstaklega, er það, að málið er svo aðkallandi, að það þolir enga bið.

Eins og hv. þm. mun vera kunnugt, hefur Fiskifélag Íslands og sjávarútsvegs menn æ ofan í æ farið þess á leit, að þessi mál yrðu tekin til úrlausnar. Og ég vil leyfa mér að benda á, að það er meira en að svo sé ástatt, að það er enginn ábyrgur aðili til gagnvart beitumálunum, heldur er einnig svo háttað, að sala á beitu er eftirlitslaus, enda sýnir það sig ljóslega, hver afleiðingin af því er, að beitan, sem seld er, er stundum óhæf til notkunar og óþarflega og óhæfilega mikið af klaka í beitunni.

Það, sem því þarf að gera, er að setja löggjöf um þessi mál, — löggjöf um mat á beitu og hve mikið megi vera í henni af klaka, — að ströngu eftirliti verði komið á, að ekki sé braskað með þessa vöru og að það verði tryggt, að nóg sé alltaf fyrir hendi af beitusildinni fyrir vélbátaútsveginn.

Fiskifélag Íslands hefur fúslega fallizt á að verða við því að semja frv. um þetta mál, og lit ég svo á, að það sé sá aðili, sem beita hefur aðstöðuna til þess að leysa það verk vel af hendi.

Óska ég svo, að þessari umr. verði frestað, en málinu vísað til allshn.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 29 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 16. fundi í Sþ., 28. jan., var fram haldið einni umr. um till. (A. 38, n. 170).

Frsm. (Sigurður Þórðarson): Herra forseti. — Allshn. hefur athugað þessa þáttill. og leggur til, að hún verði samþ. með ofurlitilli orðalagsbreyt., sem liggur fyrir í nál. á þskj. 170. Þetta er engin efnisbreyt., heldur er till. aðeins færð í þann búaing, sem allshn. telur, að heppilegri sé. Þetta er þarft mál, og er n. á einu máli um að leggja til, að það nái fram að ganga.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. — Ég get lýst ánægju minni yfir undirtektum allshn. við þessa þáttill. mína og lýsi mig jafnframt samþykkan þeirri orðalagsbreyt., sem n. leggur til, að gerð verði, og vil mælast til, að brtt. n. verði samþ. og þáttill., þannig breytt, samþ.

Þegar við fyrri hl. þessarar umr. var ég stutt- orður að heiðni hæstv. forseta. Ég geri og ráð fyrir því, að hv. þm. sé þetta mál vel kunnugt. Mér þykir þó rétt að rifja upp aðdraganda þessa máls og nauðsyn þess, að það nái fram að ganga, vegna þess, hve fáir þm. voru viðstaddir, er till. var fyrst til umr.

Það, sem einkum ber nauðsyn til að gera í þessu máli, er: Í fyrsta lagi að setja löggjöf til þess að tryggja vélbátaútsvegi landsmanna næga beitu. Í öðru lagi, að það verði tryggt í lög- unum, að beitan verði seld með eðlilegu verði, en ekki með slíku okurverði sem nú á sér stað. Í þriðja lagi, að sett verði ströng ákvæði um mat á sild til beitu.

Tilgangurinn með till. minni er að tryggja þetta í framtíðinni. Ástæðurnar fyrir þessari till. minni munu flestum kunnar. Nú er högum okkar svo háttað eftir eitt hið mesta sildveiðisumar, að mikill hluti vélbátaflotans er nú beittalaus. Hér í verstöðvunum við Faxaflóa mun nú um helm- ingur vélbátaflotans ekki geta farið á veiðar vegna beituleysis. Á Austurlandi leit út fyrir, að meginhluti vélbátaflotans yrði af allri útgerð á þessari vertíð vegna beituleysis, nema því að- eins, að keypt væri mjög dýr beita alla leið frá Færeyjum. En úr þessu rættist þó nokkuð, vegna þess að sild fór að veiðast eystra. Af þessu mætti mönnum vera ljóst, hve illa er húið að þessum málum nú og ekki má láta reka lengur á reið- anum með þetta.

Þá er annað ákvæði, sem er mjög knýjandi, að sett verði nú, en það er um verðið á beitunni. Nú er algengt, að verð á beitu sé 1.25—2.00 kr. á kg. Á sama tíma er svo þúsundum mála af sild kastað í sjóinn um sildveiðitímann, en vélbát- arnir verða að kaupa beitusild á 2 kr. kg. Hér er bersýnilega um stórkostleg mistök að ræða, enda eru nú stærstu útgjöld vélbátaflotans einmitt beitungkostnaðurinn.

Þá mun flestum, sem þekkja til við sjóinn, það kunnugt, hvíll vandkvæði eru á því að þurfa að kaupa beitu úr fjarlægum landshlutum. Það er

engin trygging fyrir hendi um gæði vörunnar, en menn verða svo að neyðast til að nota hana, hvernig sem hún er, þegar hún kemur. Það munu oft allmikil brögð að því, að seldur sé klaki með beitunni, en margir hafa gott lag á því að frýsta mikið af vatni með sildinni, og síðan er allt selt eftir vigt. Með þessu móti er hægt að leika mjög á kaupendur, og auk þess er sú beita, sem þeir hafa keypt með ærnum kostnaði, oft nær ónýtt. Það er því ekki nema sjálfsagt og réttmætt að setja lög um mat á beitunni, enda hefur fiski- þingið oft farið þess á leit við Alþ., þótt því hafi ekki verið sinnt enn.

Ég sé svo ekki þörf á því að lýsa þessu máli frekar. Ég vona, að Alþ. taki því vel og hæstv. stj. taki þetta til athugunar í samræði við Fiski- félagið og láti síðan leggja fyrir næsta Alþ. frv. til l. um beitumál sjávarútvegsins.

Pétur Ottesen: Ég álit, að það væri rétt að láta það koma fram af hálfu þeirrar n., sem hef- ur fjallað um málið, með hverjum hætti n. ætl- ast til, að það verði leyst, og að frá henni komi leiðbeiningar til ríkisstj. um það, á hvaða grund- velli l. verði samin. Það þarf að koma fram, hvort það sé ætlunin, að ríkið geri ráðstafanir til þess að athuga, hvort jafnan séu til nægar birgðir af beitusild og hvort ríkið á að sjá um, að til verði jafnan næg geymsluhús fyrir þessa sild og skipa- kostur til þess að flytja hana milli hafna.

Ég hefði viljað fá það fram, hvort það er meiningin hjá hv. n., að séð verði um, að til verði svo eða svo mikil beitusild árlega og húsrúm verði fyrir hendi til að geyma hana í og skipa- kostur til að flytja hana þangað, sem þörfin er, eða hvort hitt er meiningin að lögþvinga félög útgerðarmanna til þess að tryggja, að beitusild verði fyrirbyggjandi. Sömualeiðis væri æskilegt að fá að heyra, hver á að bera skakkaföll, sem kunna að verða á sildinni við geymslu, eða hvernig n. hugsar sér að koma í veg fyrir þau. Nú er það mjög misjafnt, hve mikil þörf er á beitu. Fer það bæði eftir gæftum og aflabrögðum, hversu lengi hún þarf að geymast. Þá væri æskilegt, að n. léti uppi, hvað hún hugsar sér í aðalatriðum og hvað hún ráðleggur í þessu efni.

Það er ákaflega mikilsvert atriði, að fisköflun þurfi ekki að draga vegna beituleysis, og er það síður en svo, að ég mæli gegn athugun á þessu máli. Það væri ákaflega æskilegt fyrir þá, sem taka við þessari þál., að fá að vita, hvað Alþ. ætlar um þessi efni.

Út af ummælum hv. 6. landsk., þar sem hann sagði, að ekki væri hægt að gera út nema helm- ing báta hér við Faxaflóa, vil ég taka fram um Akranes, að það hafa ekki einungis verið gerðir út heimabátar þaðan, heldur og sköfufað beita að- komubátum. Ég vildi láta þetta koma fram hér. Það er ekki hægt að deila á þá menn, sem standa fyrir útgerðinni.

Vil ég, um leið og ég viðurkenni, að þetta er mjög mikilsvert málefni, ítreka þá ósk, að n. láti í ljós, á hvern hátt hún hugsar sér, að málið verði leyst.

Frsm. (Sigurður Þórðarson): Ég vil taka það fram viðvíkjandi ræðu hv. þm. Borgf., að ég er

honum sammála um það, að n. muni ekki hafa rannsakað þetta mál eins og þyrfti að gera, og ber frv. það með sér. Fiskimálanefnd er fús á að rannsaka þetta mál nánar.

Ég álit af því, sem fram kom í n., að ekki sé búið að athuga þetta mál nægilegt og allar aðstæður. Það er ekki hægt að ætlast til þess, að allshn. komi fram með ákveðnar till. Það er Fiskifélag Íslands, sem á að framkvæma rannsókn í þessum efnum. Ég álit, að Fiskifélaginu beri að hafa með höndum rannsókn og undirbúning. Við vitum vel, að ófremdarástand ríkir í þessum efnum, þar sem ekki er hægt að fara a sjó tímunum saman vegna skorts á beitu. Sambandið setti fyrst upp beitungeymslu. Um síldina þarf að vera vel búið. Það þarf að hafa sérstakan klefa fyrir beitu í þeim frystihúsum, sem annast geymslu hennar. Ef síld er þurrfryst, verður hún klakalaus, en ef hún er vatnsfryst, verður það mestmegnis klaki, sem kaupandinn fær sem síld. Væri þörf að rannsaka nákvæmlega, hvort ekki væri hægt að fyrirbyggja þetta á einhvern hátt. Frystihúsin ættu að vera skyldug til að hafa góða beitu, en ekki klaka.

Ég verð að lokum að segja það, að ég er dálitið hissa á, að hv. þm. Borgf. ætlast til þess, að allshn. framkvæmi rannsókn í þessu máli.

Gísli Jónsson: Ég er þakklátur hv. þm. Borgf. fyrir að hafa hreyft þessu máli. Ég viðurkenni það, sem hv. 1. þm. Skagf. sagði, að málið hefði ekki verið rætt nægilega í n., þótt meira hafi það verið rætt en hann vildi vera láta. Ég er samþykkur hv. 1. þm. Skagf. um, að það er ekki verkefni allshn. að rannsaka þetta mál. Það hefur ekki verið þörf á síld árið um kring, en þörf er að rannsaka, hvernig hún verður bezt geymd og hver eigi að bera kostnaðinn við það. Það hafa komið fram raddir um, að ríkissjóður taki nokkurn þátt í honum. Það hefur verið rætt nokkuð við Landssamband útgerðarmanna. Ég held, að fyrsta sporið væri að leita eftir reynslu útgerðarmanna í þessu efni.

Ég vil benda á eitt mikilsvert atriði um það, hvernig hægt er að komast hjá því að kaupa klaka í stað beitu. Það eru nýlega komnar gúmmi-umbúðir frá Ameríku. Þar eru þær þekktar og reynast ágætlega. Er hægt að geyma beitu árum saman í þeim, án þess að hún tapi sér. Þær eru einfaldar og þægilegar í notkun. Ég álit það væri hverfandi lítill kostnaður að kaupa þessar umbúðir, þegar lítið er á það, að það er alvarleg áhætta að geyma beitu þannig, að líkur séu til, að hún verði orðin ónýtt, þegar til hennar á að taka. Það væri athugandi, hvort ekki ætti að skylda ríkisfrystihúsi til að hafa beitu fyrirleggjandi. Allt er þetta til rannsóknar. Það kann margt að koma fram vegna fyrirsagnar hv. þm. Borgf. í þessu máli.

Pétur Ottesen: Mér þykir undarlegt, hvernig hv. frsm. hefur skilið orð mín, og að honum skuli þykja það undarlegt, að ég leita eftir því, hvernig frv. er byggt upp.

Það þarf ekki að fara fram rannsókn á því, hvort félag útgerðarmanna taki þetta að sér eða ríkið. Það er aðeins stefnuatriði. Það er allt ann-

að að koma með bendingar um framkvæmd máls eða koma því í fast horf, eftir að fengin er umgerð um það. Það, sem ég hef mælt til, tel ég eðlilegan gang málsins, þótt honum hafi ekki verið fylgt. Málið hefur verið rætt í n., en það hefur ekki komið fram af hendi flm. Það er eðlilegt, að fram fari rannsókn í málinu, eins og þörf er á. Það hefur verið rætt um aðferðir til að geyma síld í hraðfrystihúsum, en svo kemur það til greina, að þau eru ekki alls staðar til, þar sem síld er seld. Þá þarf að setja skorður við því, að klaki sé seldur í stað síldar.

Nú getur verið til bóta að setja hámarksverð á síld. Það kemur ekki fram í frv., að það sé ætlunin, en ætlast má til, að bót verði ráðin á því, sem miður fer, þegar löggjöf verður sett um þetta efni.

Ég ætla ekki að fara út í stætur, en mér finnst einkennilegt, að það skuli vera hártogað fyrir mér, sem ég álit eðlilegar fyrirsagnir.

Lúðvík Jósefsson: Í því, sem hv. þm. Borgf. sagði, er sérstaklega eitt atriði, sem ég vil mót-mæla, og það er það, að ég hafi sagt, að engin skip við Faxaflóa geti stundað veiðar vegna beituskorts. Ég sagði, að sum skip þar hefði skort beitu. Ég vil benda hv. þm. Borgf. á, að það stóð nýlega tvívegis í Morgunblaðinu, að helmingur bátanna sums staðar við Faxaflóa stundaði drag-nótaveiði eða reri ekki vegna beituleysis.

Rætt hefur verið um það, á hvaða grundvelli ætti að byggja þessa löggjöf. Tillögur hafa komið frá Fiskifélagi Íslands og verið bent á fleiri en eina leið til að leysa málið. Það er eðlilegt, að hv. þm. Borgf. og aðrir vilji ræða málið og gera till. um, hvaða leið sé æskilegust. Það er ekki víst, að það sé rétta leiðin, að ríkissjóður taki framkvæmd málsins að sér. Æskileg væri vinsamleg samvinna við stjórn Sildarverksmiðja ríkisins um að kaupa af þeim að sumrinu síld, þegar mest berst að, og leggja hana í geymslu. Mundi hún fást fyrir sanngjarnt verð með því móti. Ætti hvort tveggja að vera undir sömu stjórn. Selja mætti beitusíld svo dýrt, að skakkaföll, sem kynnu að verða, bættust upp á þann hátt.

Ég er viss um, að það væri mikil bót að því frá því, sem nú er, ef hægt yrði að skipuleggja þetta. Sjómenn mundu ekki setja það fyrir sig, þótt þeir yrðu að leggja á sig einhverjar byrðar. Verið gæti nauðsynlegt, að ríkið tæki á sig skakkaföll í sambandi við þetta mál.

Vil ég svo leggja til, að þessi till. verði samþ.

ATKVR.

Brtt. 170 (ný tillgr.) samþ. með 28 shlj. atkv. Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 296).

7. Efni til símalagninga og talstöðva.

Á deildafundum 18. des. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um innflutning efnis til símalagninga og talstöðva (A. 108).

Á 12. fundi í Sp., 4. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13. fundi í Sp., 6. jan., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Sp., 8. jan., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. — Þessi þáttill., sem ég flyt hér ásamt hv. 2. þm. Rang. (IngJ) og hv. þm. Snæf. (GTh), fjallar um það, að reynt verði eftir fremsta megni að greiða fyrir innflutningi efnis til bygginga símalína og einnig talstöðva í vélbátaflota landsmanna og enn fremur efnis í talstöðvar til notkunar á afskekktum stöðum.

Eins og hv. alþm. er kunnugt um, eru nú mjög miklir örðugleikar á því og hafa verið síðan stríðið hófst að ná inn efni til símalagninga. Það má að visu segja, að á meðan það ástand ríkir, sem nú er í landinu, þá sé naumast ástæða til að fara fram á miklar nýbyggingar í símalagningum á landinu. En það er engu að síður vítað mál, að fjölmargar símalínur, sem bráðnaðsynlegt er, að lagðar verði, biða nú eftir efni til þessara framkvæmda. Og hitt má einnig benda á, að um talstöðvarnar er það að segja, að það er enn þá brýnni nauðsyn, að innflutningur til þess að koma þeim upp, stöðvist ekki, vegna þess að þær eru öryggistæki fyrir vélbátaflota landsmanna. Og sjómenn, sem nú eignast nýja báta, geta alls ekki án þessa öryggistækis verið. Og vegna þess að efni til símalagninga fæst ekki innflutt, en margir staðir, sem þurfa að fá síma, biða eftir því vegna skorts á efni, er það enn þá nauðsynlegra, að efni til talstöðva fái innflutt, því að talstöðvar gælu bætt að nokkru leyti upp vöntun símans á afskekktum stöðum. Og þó að lítið sé frá þeirri þörf, sem er á nýbyggingu símalína, þá er samt mjög brýn þörf á því, að hafist verði handa um sem allra viðtækastar ráðstafanir til þess að ná inn efni til viðhalds á þeim símalínum, sem til eru í landinu. Símalínurnar greinast nú út um allar byggðir landsins, og þarf nauðsynlega að halda þeim við. Í þessari þáttill. okkar er bent á þetta og skorað á ríkisstj. að hlutast til um, að allt verði gert, sem unnt er, til þess að fá flutt til landsins efni til þessara framkvæmda.

Um þáttill. hefur verið ákveðin ein umr. Vænti ég, að ekki þurfi að fresta umr. til þess að visa till. til n., annars legg ég það á vald hæstv. forseta, hvort till. verður vísað til n. og umr. frestað. En fari till. til n., fer hún að líkindum til allshn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 16. fundi í Sp., 28. jan., var fram haldið einni umr. um till.

Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 297).

8. Vegagerð og símalagning.

Á 19. fundi í Nd., 16. des., var útbýtt:

Till. til þál. um rannsókn nýrra vinnuaðferða í vegagerð og símalagningu (A. 93).

Á 20. fundi í Nd., 17. des., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 21. fundi í Nd., 18. des., var till. tekin til einnar umr.

Helgi Jónasson: Herra forseti. — Ég sé, að hér eru hvorki 1. né 2. flm. þessarar þáttill. viðstaddir, og vil ég sem 3. flm. því segja um þáttill. örfá orð.

Hér í þessari þáttill. er farið fram á, að Alþ. skori á ríkisstj. að láta rannsaka, hvort ekki sé hægt að gera umbætur á vinnuaðferðum við vegagerð og símalagningar í dreifbýlinu. Það er svo um okkur Íslendinga, að við stöndum aftarlega í mörgum verklegum framkvæmdum hvað snertir vinnuaðferðir við þær. Við höfum rekið okkur á það í vegagerð okkar, þegar við á síðustu tveimur árum höfum fengið að sjá, hvernig Ameríkumenn hafa unnið hér að vegagerð, því að þeir hafa komið með ýmsar nýjungar í þeirri grein, sem ekki hafa þekkzt hér, um notkun verkfæra. Við höfum notað við okkar vegagerð að þins mjög lítið af vélum. Má segja, að við höfum ekki notað þær við vegagerð, aðrar en bíla til malarflutninga, og svo veghefla, sem aukizt hefur notkun á hjá okkur á síðustu árum. Býst ég við, að við gætum haft gott af að rannsaka og athuga, hvernig vinnubrögð eru í þessum efnum í þeim löndum, sem lengst eru komin í þessum málum, og að kynnast því, sem við höfum ekki getað notað vegna féleysis og annars.

Hv. þm. Hafnf. (EmJ) talaði um það hér nýlega, hve við værum aftarlega með vinnuaðferðir við hafnargerðir okkar. Ég býst við, að svipað eigi sér stað með vinnuaðferðir við bryggju-gerðir.

Auk þess, er við kemur vegalagningum, er þáttill. þessi um að skora á ríkisstj. að láta gera athugun á því, hvort ekki muni kleift að leggja símalínur á einhvern ódýrari hátt en nú er gert hér á landi. Við vitum t. d., að það að leggja eina símalínu, sem kannsne er lítið notuð, er ákaflega dýrt. En í Ameríku er mjög farið að nota aðrar aðferðir við símalagningar heldur en hér hefur tíðkast. Þeir eru hættir að nota staura, heldur festa símalínurnar með öðrum hætti, sem ég veit að visu ekki, hvernig er gert. En þetta viljum við flm. þáttill. láta rannsaka og athuga

og reyna þær vinnuaðferðir í þessu efni, sem til framfara horfa.

Ég hygg rétt, að þáttill. fari til n. og þá helzt samgmn.

Jakob Möller: Það er í sjálfu sér ekkert nema gott að segja um framkomu þessarar þáttill. Hins vegar eru slík mál sem þessi að sjálfsögðu til athugunar hjá forstjórum þeirra framkvæmda, sem hér um ræðir. Eins og getið er í grg. þáttill., hafa þeir að sjálfsögðu nokkuð vakandi auga á þeim breytt., sem gerðar eru annars staðar í þessum efnun. Það hafa gefizt sérstök tækifæri í þessu sambandi nú í sambandi við setuliðin, sem hér hafa verið. Og ríkisstj. hefur tekið vel þeim málaleitunum, sem komið hafa fram frá forstjórum þeirra ríkisframkvæmda, sem hér er um að ræða. Skal ég í því sambandi benda á, að í því fjárlagafrv., sem nú hefur verið lagt fyrir Alp., er ætluð til áhaldakaupa alveg óvenjuleg upphæð, sem einmitt stendur í sambandi við það, að vegamálastjóri hafði vakið athygli ríkisstj. á því, að það væri tímabært að afla slíkra tækja til vegagerða, og þótti sjálfsagt að fara að ráðum hans um, að veitt yrði fé til slíks.

Þá skal ég líka vekja athygli á því, að verkfæraakauparáðunaut ríkisins hefur verið falin útvegum verkfæra til jarðyrkjuvinnu, svo sem á skurðgröfum o. fl. Og má gera ráð fyrir, að hver ríkisstj., sem er, greiði fyrir viðleitni þeirra manna, sem í þjónustu ríkisins beita sér fyrir einhverri nýjung í þessum efnun.

En það er ekkert nema gott um það að segja, að þingið láti vilja sinn í ljós um þessi efni, og ég er þess vegna ekki að andmæla þessari þáttill. eða draga úr því, að hún verði samþ.

Helgi Jónasson: Ég ætla ekki að fara að bæta neinu við það, sem þegar er búið að segja, en vil bara segja það, að það er gott og enda nauðsynlegt, að þeir menn, bæði vegamálastjóri og póst- og símamálastjóri, skuli hafa hug á því að vilja fylgjast með í þessum efnun. Eigi að siður er ég því sterkt fylgjandi, að Alp. láti sjá, að það hafi opin augun í þessum málum og komið auga á nauðsyn þess, sem í þáttill. felst.

Legg ég því eindregið til, að till. verði samþ., en umr. frestað og málinu vísað til samgmn.

ATKVGR.

Till. vísað til samgmn. með 26 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 50. fundi í Nd., 5. febr., var fram haldið cinni umr. um till. (A. 93, n. 286).

Frsm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. — Þegar þessi þáttill. kom fram og kom til athugunar hjá samgmn., þá þótti bezt að dómi nm. að æskja skýrslna frá forstjórum þeirra stofnana, sem hér eiga hlut að máli, þ. e. vegamálastjóra og póst- og símamálastjóra. Svar þeirra er skýrslur þær, sem prentaðar eru með nál. á þskj. 286 sem fylgiskjal.

Að fengnum þessum skýrslum og við athugun málsins yfirleitt var n. ásátt um að leggja til,

að till. væri samþ. með þeim breytt., sem sjá má á téðu þskj., og telur, að það sé í samræmi við þann tilgang, er flm. till. sögðust hafa með flutningi hennar.

Þetta er allt rannsóknaratriði og sjálfsagt að láta þá rannsókn fara fram með aðstoð þeirra aðila, sem hafa með þessi mál að gera. Þess vegna hefur n. breytt orðalagi till. litils háttar. Að svo stöddu sé ég ekki ástæðu til að koma með fleiri aths., en legg til, að málið nái fram að ganga með þeim brtt., sem hér er lagt til, að gerðar séu

Gísli Guðmundsson: Ég færi hv. frsm. þakkir og n. fyrir afgreiðslu hennar, sem er á þá leið, sem sjá má á þskj. 286. Ég vil svo aðeins í þessu sambandi skjóta því til n., hvort hún telji ekki rétt að fella niður úr 1. lið orðin „meir en nú er“. Ég sé ekki annað en þau séu óþörf, því að „auka“ þýðir að gera meir en nú er.

Frsm. (Gísli Sveinsson): Ég sé ekki ástæðu til að deila um þetta atriði. Tilgangurinn er að „auka meir en nú er“ vélanotkun, og ég sé ekki, að það fái ekki staðizt. Það er það, sem á að rannsaka, því að vélafl er nú þegar ekki aðeins notað, heldur hefur verið gerð gangskör að því, að kleift yrði á næstunni að gera aukningu þá, sem yfirleitt væri tiltækileg vegna útvegunar á vélum. En það að fella þessi orð úr hefur í sjálfu sér engan stuðning í virkileikanum, því að þau gera engan skaða. Það er meinlaust, þó að það sé kannske gagnslaut, en ég vil ekki fara út í neitt til að vekja sundrung.

ATKVGR.

Brtt. 286 (ný tillgr.) samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 351).

9. Rafvirkjun fyrir Dalasýslu.

Á 19. fundi í Sp., 2. febr., var útbýtt frá Ed.:

Till. til þál. um athugun á rafvirkjun fyrir Dalasýslu (A. 313).

Á 47. fundi í Ed., 4. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 49. fundi í Ed., 6. febr., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Þorsteinn Þorsteinsson): Herra forseti. — Þessi þáttill., sem hér liggur fyrir, er í raun og veru svo einföld og óbrotin, að ekki er ástæða til þess að fjölýrða um hana miklu frekar heldur en gert er í grg.

Ég vil aðeins beina því til hv. d., að það, sem hvatti mig mest til þess að koma fram með þessa þáttill. nú þegar, var það, að bæði eru hreyfingar miklar komnar um það að rafvirkja í sveitum landsins, en hins vegar hefur þetta hérað í þessu

tilliti fengið litla eftirtekt og litil athugun gerð í sambandi við það með tilliti til fallvatna í landinu til rafvirkjana. En nú stendur fyrir dyrum rafvirkjun í stórum stíl á fallvötnum í Borgarfirði. Og þá getur orkað tvímælis, hvort ekki sé réttara, heldur en að ráðast í vafasama virkjun í héraðinu, að fá leiðslu frá virkjun í Borgarfirði og inn í þetta hérað, Dalasýslu, þegar til kemur. Gæti það e. t. v. orðið kostnaðarminna. Og í raun og veru þarf að vera búið að athuga þetta mál, áður en farið er að reisa aflstöðvarnar við Andakilsfossana. Þess vegna þarf að fá úr því skorið, hvaða aðferð væri heppilegst til þess að fullnægja rafmagnsþörf þessarar sýslu. Ég tel nauðsynlegt, að þetta verði athugað og úr þessu skorið, og að þessi athugun fari fram á næsta sumri.

Ég sé ekki ástæðu til að óska eftir frestun á þessari umr. um þáttill. eða að hún fari til n., því að ég býst við, að málið sé svo einfalt, að það þurfi ekki neitt nál. um það. Og hygg ég, að hv. þd. hafi ekkert að athuga við þessa þáttill. mína.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun efri deildar Alþingis (A. 367.)

10. Flugmál Íslendinga.

Á deildafundum 9. des. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um flugmál Íslendinga (A. 64).

Á 6. fundi í Sp., 10. des., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 7., 9., 10., 11., 12. og 13. fundi í Sp., 14., 16., 17., 18. des., 4. og 6. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Sp., 8. jan., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Till. þessi er flutt með það fyrir augum, að flugmálum landsins verði aukinn gaumur gefinn. Nauðsyn þess er auðsæ af því, sem gerzt hefur, síðan yfirstandandi styrjöld hófst. Svo var komið fyrir stríð, að reglubundnum flugferðum hafði verið komið á í mörgum löndum, og hefur flugsamgöngum mjög fleygt fram síðan um öryggi.

Það væri mikill fengur að því, að flugferðir væru teknar upp hér á landi í vaxandi mæli, jafnvel við önnur lönd. Þess vegna er nauðsynlegt að athuga í samráði við Flugfélag Íslands skilyrði til flugvalla- og flugskýlagerðar viðs vegar um landið. Skortir mikið á, að allir landshlutar hafi jafna aðstöðu til þess að njóta flugsamgangna, eins og sakir standa, sökum skorts flugvalla og flugskýla fyrir sjóflugvélar.

Flugfélag Íslands hefur haldið uppi reglubundnum flugferðum milli Rvíkur og Akureyrar og jafnframt gert athuganir á flugvallastæðum viðs vegar um landið, en eins og ég tók áðan fram, þá er flugvalla- og flugskýlagerð mjög nauðsynleg, til þess að hægt verði að koma á reglubundnum flugferðum til allra landshluta. Og það verður að samræma flugsamgöngurnar heildarsamgöngukerfi landsmanna.

Flugfélag Íslands hefur haft forustu að undanfögnu í þessum framfaramálum. Það hefur vakið áhuga landsmanna á framtíð flugsamgangna í þessu landi. Það er trú flm. þessarar till., að flugsamgöngur eigi mikla framtíð hér á landi. Hinar miklu fjarlægðir hafa skapað nauðsyn þeirra. En í þessum málum sem öðrum má að engu hropa. Allur undirbúningur framkvæmda verður að vera traustur og markvis, þegar valdir verða staðir flugvalla eða flugskýla og dráttarbrauta.

Í grg. till. er bent á, að eðlilegt sé, að flugsamgöngur hefjist frá Íslandi, er styrjöldinni lýkur. Flm. höfðu athugað þetta, er þeir fluttu till., en þótti mesta nauðsyn bera til þess að stuðla að bættum flugsamgöngum innanlands. Þessi till. okkar er fyrsta sporið, sem stíga verður til þess að koma flugmálum okkar Íslendinga í viðunandi horf.

Ég hygg, að þess gerist ekki þörf að fjölýrða öllu meira um þetta mál. Mér er kunnugt um, að flugfélagið hefur sent Alþ. erindi, þar sem þess er farið á leit, að félagið verði stutt öfluglegar en áður. Höfum við flm. þessarar till. bent á það, að brýna nauðsyn beri til þess, að því erindi verði sinnt.

Ég legg svo til, að till. verði að þessari umr. lokinni vísað til allshn., og enn fremur vænti ég þess, að hv. þm. taki þessu mikla framfaramáli vel og veiti því þann atbeina, sem það verðskuldar.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Við höfum borð fram brtt., sem að visu hafa ekki verið fengin afbrigði fyrir, skilst mér. Ég vildi aðeins benda á, að æskilegt væri, að þeir menn, sem hafa með þetta mál að gera í allshn., taki til athugunar, hvort ekki sé tiltækið að hrinda þessu máli um millilandaflug í framkvæmd einmitt nú, meðan stríðið stendur. Því að bæði er það kannske mest aðkallandi nú, og eins kunna að vera mestir möguleikar á því að koma þessu máli af stað, meðan sú samvinna er milli Ameríku og Íslands, sem nú er.

Að öðru leyti ætla ég ekki að fara að ræða málið nú, en óska eftir, að þessi brtt., sem ég gat um, verði send hv. n. til athugunar samhliða aðaltill. á þskj. 64.

Jörundur Brynjólfsson: Það eru aðeins nokkur orð um þingsköp. Mér sýnist sem hæstv. forseti eigi í nokkrum erfiðleikum með að koma þessu máli áfram, því að Alþ. mun nú ekki vera ályktunarfært. Ég sting því upp á því, að umr. verði frestað um málið og því vísað ásamt brtt., sem getið hefur verið, síðar til n., því að það mun ekki vera ætlunin að láta málið ganga áfram nefndarlaust. Skilst mér þá, að það komi í

sama stað niður, þó að brtt. verði ekki rædd hér nú. Gera má líka ráð fyrir, að þm. leiki hugur á að gera brtt. bæði við þáttill. sjálfa og einnig brtt., sem fram er komin við hana. Mætti þá svo vera, að n. sú, sem málið fær til meðferðar, gæti gert málið svo úr garði, að ekki þyrfti frekari breyt. á því að gera en eftir till. n., og ætla ég því ekki, að þessi tilhögun mundi verða málinu til tafar. Ég óska, að hv. flm. geti á þetta fallizt, en mér skilst, að það gæti verið nokkuð hæpið, að fengizt geti nú afbrigði fyrir brtt., eða a. m. k. virðist, að það geti dregizt.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Það er náttúrulega mjög illt til þess að vita, að hv. alþm. skuli sækja svo slæga fund, að hæstv. forseti skuli þurfa að eiga í harmkvælum allengi út af því. Ég sé ekki ástæðu til að amast við þessari uppástungu hv. 1. þm. Árn., en vil einungis bera fram þá ósk, að þó að þessi háttur verði á hafður, þá megi það ekki verða til þess að tefja fyrir afgreiðslu málsins.

ATKVGR.

Tillgr. samb. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samb. án atkvgr.

Till. visað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til allshn. með 29 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Sp., 28. jan., var till. tekin til síðari umr. (A. 64, n. 169, 153, 166).

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. — Ég vil lýsa yfir því, að ég er allshn. algerlega sam-mála, og legg því til, að þm. afgreiði málið samkv. brtt. 153.

Ég þarf ekki að ræða þetta mál, því að enginn ágreiningur hefur orðið í n. En síðan málið var rætt, hefur komið fram brtt. við brtt., og er hún á þskj. 166. Vil ég lýsa yfir, að n. hefur ekki haft tækifæri til að ræða þessa brtt., og vil ég mælast til þess, að hæstv. forseti fresti umr. Þar sem ýmislegt er athyglisvert við þessa brtt., tel ég æskilegt, að n. fái ráðrúm til að athuga hana, áður en lengra er farið.

Gísli Guðmundsson: Ég vil aðeins styðja um-mæli hv. frsm. og óska, að umr. verði frestað. Tel ég sjálfsgætt, að n. fái tækifæri til að athuga þetta mál nánar.

Forseti (GSv): Ég vil beina því til hv. flm., hvort ekki gæti verið betra, að allshn. gæfist kostur á að rannsaka málið nánar.

Sigurður Bjarnason¹⁾: Ég tel ekki þörf að ræða þessa brtt. frekar. Hún er að mínu áliti óþörf og stefnir ekkert frekar að því takmarki, sem við flm. og hv. allshn. viljum ná. Það eru tilmæli mín, að hv. allshn. athugi þessa brtt. vel, og ég legg til, að þessari umr. verði frestað og brtt. visað til hv. n. í þeim tilgangi.

1) Upphaf ræðunnar vantar í hdr. innanþings-skrifara.

Gísli Guðmundsson: Hæstv. forseti beindi því til okkar flm. brtt. á þskj. 166, að heppilegra væri, að brtt. væri skýrð, áður en hún færi til hv. allshn. Hv. þm. N.-Ísf. hefur nú rætt þessa till. okkar allýtarlega, enda geri ég ekki ráð fyrir, að það þurfi að skýra efni hennar fyrir hv. nm., því að þeim mun vera fullljóst, hvað hún felur í sér. Samt vil ég segja örfá orð henni til skýringar.

Svo er að orði komizt í till. þessari til þál., að undirbúningur sá að koma upp ákveðnu kerfi lendingarstaða fyrir landflugvélar, og flugskýla og dráttarbrauta fyrir sjóflugvélar, sé framkvæmdur með það fyrir augum, að ríkissjóður veiti flugfélaginu og flugmálunum í heild öflugan styrk. Mér finnst þetta alveg óþarft í till., því að ríkissjóður mun veita styrk til þessara at-hugana án atbeina Alþ.

Okkur flm. brtt. á þskj. 166 þótti rétt að láta koma fram sjónarmið okkar, sem fer í þá átt, að flugfélagið sé í sem nánustum tengslum við ríkisvaldið. Það hefur mikið verið um það rætt hér, að slíks gerðist eigi þörf, og í því sambandi vitnað í rekstur Eimskipafélags Íslands og sagt, að það félag hafi ávallt verið rekið án iðlutunar ríkisvaldsins. Það er rétt, að eimskipafélagið hefur að mestu starfað án iðlutunar ríkisvaldsins, en það hefur ekki komið að sök, því að reksturinn hefur gengið vel, en þótt svo hafi verið hing-að til, þá er ekki þar með sagt, að hann gangi alltaf slysalaust. Ég tel, að ríkisvaldið ætti að fá meiri iðlutun í stjórn stærri félaga en verið hefur hingað til. Ég spái því, að sú reynd muni verða með hin stærri félög, að betra sé að fara meðalveginn: að þau séu hvorki ríkis- né einka-fyrirtæki, heldur beggja blends, þannig að einstaklingarnir geti til fulls notið sín í nánú samstarfi við ríkisvaldið. Hér er um að ræða mikið mál, þar sem eru flugmál, og þótt það sé ekki enn langt á leið komið hér á landi, þá munu flug-samgöngur eigi síður en samgöngur á sjó eiga mikla framtíð fyrir sér.

Ég vænti svo, að hv. allshn. athugi þetta mál nákvæmlega.

Umr. frestað.

Á 23. fundi í Sp., 9. febr., var fram haldið síðari umr. um till.

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. — Þegar allshn. gaf út nál. sitt um þetta mál, hafði ekki komið fram brtt. á þskj. 166, til þess að n. hefði haft tækifæri til að geta tekið ákvörðun um þá brtt. Var nú málinu frestað, til þess að n. gæti rætt brtt., en það er skemmst frá því að segja, að allshn. gátu ekki komizt að samkomu-lagi um till., og hafa þeir því óbundnar hendur um að greiða atkv. með eða móti þeirri brtt. Rætt var um það í n. að kalla framkvæmdastjóra flugfélagsins og flugmálaráðunaut ríkisins á fund n., en um það náðist ekki heldur samkomulag, enda var ekki, eins og á stöð, hægt að fá framkvæmdastjórnann, þar sem hann dvaldist á Akureyri.

En ég hef haft aðstöðu til þess að ræða þetta við stjórn flugfélagsins, og eftir því sem ég kemst næst, bygg ég, að brtt. á þskj. 166 sé óþörf og

eigi tæplega heima við þál. þá, sem hér er um að ræða. Í þáltill. er ekki farið fram á annað en að rannsaka aðstæður flugmálanna hér á landi, að láta fara fram rækilega athugun á fyrirkomulagi flugvallabygginga og flugskýla og hvernig flugerðum verði bezt hagað í framtíðinni hér á landi. Því ætti ekki slík rannsókn að vera bundin því skilyrði, að ríkið eignist meiri hluta í Flugfélagi Íslands, því að hér er um tvö mál að ræða, sem ekki eiga heima hvort með öðru, og brtt. á þskj. 166 er því í raun og veru fyrir utan þann ramma, sem þáltill. á þskj. 64 er í.

Ég hygg, að það verði ekki um það deilt, að ríkið eigi að kosta alla flugvelli í landinu að öllu leyti, því að þeir eru eins konar þjóðvegir, sem allar flugvélar eiga svo að hafa rétt til að nota, hvort sem þær eru í eigu ríkisins, félaga eða einstakra manna. Ég geri ráð fyrir því, að það yrði aldrei samþ. af ríkisstj., að flugfélagið færi allt í einu að byggja flugvelli, er það ætti síðan sjálft og hefði umráðarétt yfir.

Þá vil ég og leyfa mér að benda á, að flugfélagið mundi mótmæla því, að með l. ætti að skylda það til þess að halda áfram starfsemi sinni með því fyrirkomulagi, að ríkisstj. ætti að hafa meiri hluta í öllum þeim málum, er félagið þyrfti að ráða fram úr. Það mundi kosta það, að flugfélagið leysti upp félagsstarfsemi sína heldur en að þurfa að beygja sig undir ákvæði í l. um, að ríkisstjórnin hefði meiri hluta um öll félagsmál þess.

Hlutfélag flugfélagsins er nú 450 þús. kr. Sildarverksmiðjur ríkisins hafa 30 þús., sildarútvegsnefnd 15 þús., höfnin 25 þús. og þærinn 20 þús. Þetta fé, sem sildarútvegurinn leggur fram, er lagt fram vegna þess, að viðurkennd er þörfin fyrir flugvélar í sildarleit. En af þessu sést, að hið opinbera hefur ekki nema 65 þús. kr. hlutfé af 450 þús. kr., því að Rvíkurhöfn getur tæplega talizt opinber aðili.

Stjórn flugfélagsins hefur bent á, að það sé skoðun hennar, að flugstarfsemin í landinu geti ekki verið rekin af ríkinu, eins og þessari starfsemi sé nú háttátt, þar sem mörg fyrirhöfnin sé látin í té af áhugamönnum fyrir flugmálunum, án þess að þeir séu að gera sér vonir um nokkurn ágöða í aðra hönd. En ef ríkið tæki að svo komnu máli þessa starfsemi í sínar hendur, mundi löngun áhugamannanna þverra til þess að vinna á sama hátt hið óeigingjarna starf í þágu þessara mála, sem í raun og veru væri nauðsynlegt, að héldist áfram, á meðan flugmálin væru á þessu þroskaskiði, sem þau nú eru í landinu.

Að þessu athuguðu tel ég það vera mjög vanhugsað af flm. brtt. á þskj. 166 að vera að bera fram þessa breyt, og óviturlegt og með öllu óþarft að vera að reyna að fá breyt. þessa inn í þál., því að það yrði einungis til þess að spilla fyrir málinu. Afleiðingin mundi verða sú, að Flugfélagið mundi leysa upp félagsskap sinn og velta öllu málinu yfir á ríkið. Ríkið mundi svo ekki hafa tök á því að halda eins vel á þessum málum og hinir óeigingjörnu áhugamenn, og mikið af starfi þeirra mundi fara forgörðum. Það verður því að vænta þess, að hv. Alp. felli brtt. á þskj. 166, en samþykki brtt. á þskj. 153,

svo framarlega sem hv. þm. hyggja, að flugmál séu nokkurs virði fyrir land og þjóð.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. — Eins og hv. frsm. skýrði frá, hafa nm. í allshn. óbundnar hendur við atkvgr. um brtt. á þskj. 166, hvort þeir verða með henni eða móti. — Ég lít svo á, að sú stefna, er með þeirri brtt. kemur fram, sé í meginatriðum rétt og að það sé mjög athugandi fyrir Alp. að ganga inn á þá braut að eiga verulegan hluta af hlutfélag flugfélags Íslands og vera þar í samstarfi við áhugamenn flugmálanna. Það hefur verið lagt til, að þetta yrði gert nú þegar, en ég skal viðurkenna, að það er vafamál, hvort þróun þessara mála sé komin á það stig, að gera eigi þetta nú á þessu þingi. Þetta atriði á að athuga í sambandi við styrkinn, sem veittur er á fjárl. til þessara starfsemi, þannig að þessi styrkur verði veittur t. d. sem viðbótarframlag í hlutfélagið. En ég tel það hæpið, að þróun þessara mála sé svo langt komið, að það beri að stiga þetta spor nú. Ég er því hlynntur, að þetta spor verði stigið út og peningar til þessara mála verði veittir sem hlutfélag, en ekki sem styrkur.

Ég vildi láta þessa afstöðu mína koma hér fram í þessu máli. Á nefndarfundum, er þetta var rætt, var ég ekki ákveðinn í, hvaða afstöðu ég mundi taka til þessarar brtt., og því vildi ég nú, að þessi afstaða mín kæmi fram, að ég er í raun og veru með till., en tel það aðeins timaspursmál, hvenær eigi að stiga þetta spor út.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. — Hv. allshn. hefur, eins og hv. frsm. gat um, tekið til athugunar brtt. á þskj. 166. Ég hafði vænt þess, að n. hefði kallað okkur flm. brtt. á fund sinn, er hún ræddi brtt., til þess að n. gæfi okkur kost á því að ræða þetta atriði við nm., og hefði þá ekki verið óhugsandi, að komast hefði mátt að samkomulagi um þetta mál. En þetta var nú ekki gert, og hefur n. ekki komizt að samkomulagi um brtt., og hafa því nm. óbundnar hendur við atkvgr. um þáltill.

Hv. frsm. lét svo um mælt, að brtt. á þskj. 166 væri óþörf og ætti ekki heima í þessari þáltill. Hann sagði, að till. væri ekki um annað en rannsókn á skilyrðum fyrir byggingu flugvalla og flugskýla og þess vegna kæmi brtt. á þskj. 166 málinu ekkert við. Ég vil leyfa mér að benda á, að svo er ekki. Till., eins og hún er á þskj. 153 (en þannig hefur n. fallizt á hana), er meira en þetta, og vil ég, með leyfi hæstv. forseta, lesa niðurlag síðari mgr. hennar, en það er á þessa leið: „Skulu athuganir þessar og undirbúningur framkvæmd með það fyrir augum, að ríkissjóður veiti Flugfélagi Íslands og flugmálum landsins í heild öflugan stuðning.“ Þannig er þá þáltill. á þskj. 153 um tvö atriði: Í fyrsta lagi athugun á skilyrðum fyrir byggingu flugvalla, og í öðru lagi að slá því föstu, að ríkissjóður veiti Flugfélagi Íslands öflugan styrk. Ég segi fyrir mitt leyti, að ef till. hefði aðeins falið í sér fyrra atriðið, þá hefði mér ekki þótt ástæða til að bera fram brtt. á þskj. 166. Ástæðan var síðasta mgr. till. Fyrst hún er fram komin, þá finnst mér ástæða fyrir Alp. að athuga framtíðarfjárhags-samband ríkissjóðs og þessa fyrirtækis.

Ég vil skjóta því fram, án þess að það sé bindandi, að það er ekki útilokað, að hægt sé að ná samkomulagi um, að þetta atriði verði fellt niður, og þá væri niður fallin sú ástæða, sem ég hafði fyrir því að bera fram brtt. á þskj. 166. Annars mætti fresta umr. og athuga, hvort ekki væri hægt að gera þetta. Það þyrfti ekki að tefja málið verulega.

Eysteinn Jónsson: Það er enginn vafi á því, að innan stundar, ef svo mætti segja, fara fram farþegaflutningar að mestu leyti í lofti. Þetta er því mikið framtíðarmál, sem hér er rætt. Það er auðséð, að flugtækninni fer svo ört fram, að að þessu dregur óðfluga. Ég álit því, að Alþ. ætti að athuga hver skref, sem stigið er í þessu máli. Ég er þeirrar skoðunar, að ríkið eigi að hafa verulega íhlutun um flugsamgöngur yfirleitt framvegis. Það ætti ekki að ganga út frá því sem sjálfsögðum hlut, að flugsamgöngur ættu að vera í höndum einkafyrirtækja framvegis. Hins vegar er ég þeirrar skoðunar, að ríkið ætti ekki að taka neitt skref í þessa átt án ýtarlegrar athugunar með tilliti til framtíðarinnar. Það gæti líka komið til mála að athuga, hvort ekki gæti verið samvinna milli ríkisins og annarra, sem vildu halda flugsamgöngum uppi. Ég veit ekki, hvornig þessum málum er skipað annars staðar. Þó hygg ég, að í mjög mörgum, ef ekki flestum, tilfellum eigi ríkisvaldið fé í félögum, sem sjá um ferðir á stærstu samgönguleiðum, eða svo mikla íhlutun um mál þeirra, að það hafi þar veruleg áhrif eða jafnvel úrslitaáhrif. Ég nefni engin dæmi, en ég hef þessar upplýsingar frá góðum heimildum.

Væri nú ekki æskilegt, að n. vildi leggja vinnu í að kynna sér, hvernig þessum málum er fyrir komið meðal annarra þjóða? Það vakti sérstaka undrun mína, að n. skyldi ekki hafa talað við flugmálaráðunaut ríkisins. Ég tel alveg sérstaka ástæðu til að hafa hann með í ráðum um allt, sem gert er af Alþ. í þessu efni. Ég tel hins vegar ekki, að málið þurfi að liggja svo fyrir hér, að um það sé nokkur ágreiningur. Ég fæ ekki séð, að það saki, þótt ekki sé nú athugað, hvornig komið verði fyrir rekstri flugsamgangna. Aðalatriðið er að fá því hrundið í framkvæmd, að undirbúningur sé hafinn að flugsamgöngum í framtíðinni, enda er það á þessu stigi aðalatriðið að fá gerða hentuga lendingarstaði og flugvelli og hafa þá til notkunar flugvélunum, þegar þær verða fengnar hingað. Ég vil því fara fram á það við hv. flm. till., að þeir haldi aðeins fram þessum hluta málsins, en ekki hinu, að þingið fari að koma með stefnuýfirlýsingu um, að það ætli að fara að styrkja fyrirtæki, sem verður byggt upp einhvern tíma í framtíðinni. En það kemur ekki þessu máli við.

Ég vil í þessu sambandi benda á, að það er talsvert óvenjulegt, að Alþ. gefi út óákveðna yfirlýsingu um að styrkja öflugt einkafyrirtæki. Hins vegar er oft lýst yfir stuðningi við mál, sem eru til hagsbóta fyrir almenning. Ég tel heppi-legra, að síðasta mgr. aðaltill. væri yfirlýsing um stuðning við flugmálin í heild, en ekki sérstakt fyrirtæki, því að það gæti valdið nokkrum misskilningi. Síðar kynni að verða álitnið, að

minna hefði orðið úr efndum en mætti skilja af slíkri yfirlýsingu.

Ég stóð upp einvörðungu til þess að taka undir ósk hv. þm. N.-Þ. um, að þessu atriði yrði frestað. Mér finnst vera hægt að taka þennan lið aftur. Það þarf, hvort sem er, ekki að ræða núna, hvort menn vilja, að ríkið hafi meiri eða minni fjárhagsleg afskipti af þessu máli.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. — Ég ætla mér ekki að lengja umr. um þetta mál. Það hefur komið hér fram brtt. á þskj. 166, og út af henni hafa hafizt umr. um atriði, sem, eins og hv. 2. þm. S.-M. tók fram, er naumast tímabært. Það er atriði út af fyrir sig, hvaða stefnu á að hafa í þessum málum, í fyrsta lagi, hvort á að hafa þann hátt á að skapa ríkinu möguleika til að eiga meiri hluta af hlutafé fyrirtækisins, eða í öðru lagi, hvort flugmálin á að reka áfram á þeim grundvelli, sem þau hafa verið byggð á til þessa hér á landi. Ég jata, að þetta er ekki aðalatriðið að svo komnu máli. Meginatriði þáttill. er ekki um þetta. Ég hygg því, að þau tilmæli, sem fram hafa komið hjá hv. þm. N.-Þ. og hv. 2. þm. S.-M., um að fella niður síðasta liðinn, þurfi ekki að koma í bága við vilja okkar flm. till., þ. e. a. s. að sú almenna stefnuýfirlýsing, að ríkissjóður veiti flugmálum landsins í heild öflugan stuðning, sé látin standa, en niður falli fyrirheit um að styrkja Flugfélag Íslands. Ég hygg, að á þeim grundvelli gæti orðið samkomulag.

Ef hæstv. forseti vill fresta þessu máli, gæti verið hægt að laga þetta. Ég sé svo ekki frekari ástæðu til að ræða brtt. á þskj. 166. Ég sé ekki betur en hún sneiði nokkuð að hlutafélögum. En eins og þingheimur veit, má enginn hluthafi fara með meira en $\frac{1}{3}$ hluta atkv. Brtt. virðist koma í bága við þann lagabókstaf. En hins vegar, þar sem hv. þm. N.-Þ. segist vilja taka brtt. til baka, ef síðasta mgr. þáttill. er felld niður eða henni breytt, þá mælist ég til, að málinu verði frestað, svo að hægt sé að koma sér saman um brtt.

Gísli Sveinsson: Herra forseti. — Ég er alveg á sama máli og þeir, sem hafa talað hér á undan mér um þetta síðasta ákvæði í till., eins og hún kemur fyrir á þskj. 153. Það er ekkert í því nema það, sem að svo stöddu er óþarft að ræða, þótt að öðru leyti megi teljast til bóta.

Þetta er þannig, að vel mætti breyta því. Það er ekki um neitt keppikefli að ræða. Mér skilst, að hér sé um svo lítið atriði að ræða, að gera megi skrifl. brtt. þegar í stað, og þarf þá ekki málið að tefjast vegna þessa litla ágreinings. Ef hv. þm. N.-Þ. vill fallast á það, að orðin „Flugfélag Íslands og“ séu felld úr síðustu mgr., þá þarf aðeins pennadrátt til að gera þessa breyt. Þá skilst mér, að hv. þm. mundi taka brtt. sína aftur, og þá er hún úr sögunni. En ef hann ætlar að halda brtt. til streitu eftir sem áður, þá horfir málið öðruvísi við. Ég vil aðeins spyrja, hvort aðrir nm. séu þessu sammála. (Nm.: Já.).

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 383) leyfð og samþ. með 28 shlj. atkv.

Brtt. 383 samþ. með 31 shlj. atkv.

— 166 tekin aftur.

— 153, svo breytt, samþ. með 30 shlj. atkv.

Till. svo breytt, samþ. með 32 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 384).

11. Millíþinganefnd í sjávarútvegsmálum.

Á deildafundum 2. des. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um millíþinganefnd í sjávarútvegsmálum (A. 35).

Á 5. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti, hv. þm. — Ég ætla ekki að halda langa ræðu um þetta mál. Till. er um stofnun mþn. í sjávarútvegsmálum. Það er nokkuð greint í till. um þau mál, sem flm. finnst eiga að koma til rannsóknar, en þessar upplýsingar eru engan veginn tæmandi og ástæða til að athuga fleira en þar kemur fram.

Alþ. hefur haft vaxandi afskipti af sjávarútvegsmálum síðustu árin, enda afskipti ríkisvaldsins af atvinnulífinu yfirleitt farið vaxandi, m. a. vegna þess, að atvinnuvegirnir áttu margir hverjir erfitt uppráttar og neyddust til að hafa meiri samvinnu við ríkisvaldið en meðan betur gekk. Þó hefur aldrei af Alþ. verið sett nefnd til að rannsaka almennt þau mál, sem sjávarútvegurinn telur, að þurfi að leysa. Samt hafa einstök mál sjávarútvegsins verið tekin til meðferðar, en aldrei farið fram almennt athugun á málum hans. Að visu var skipuð nefnd árið 1938, en hún hafði aðeins eitt bráðabirgðarverkefni, að athuga, hvað rétt væri að gera til að bæta þá rekstrarerfiðleika, sem sjávarútvegurinn átti þá við að búa. Það er ætlun flm. þessarar till., að skipuð verði n. til að athuga almennt, hvaða afskipti ríkisvaldið skuli hafa af málum sjávarútvegsins. Það er ákaflega áberandi, hve mörg verkefni eru óleyst í sjávarútvegsmálum. Ekki þarf annað en að athuga ályktanir, sem gerðar eru á fundum sjómanna og fiskifélaga, til þess að sjá mörg dæmi. Þaðan hefur mörgum till. verið beint til Alþ., en þau mál hafa þó ekki fengið þann undirbúning, sem þau hefðu þurft að fá, áður en hægt væri að taka þau til meðferðar á Alþ.

Um einstök mál skal ég vera fáorður. En einna efst á dagskrá eru félagsmál útvegsmanna. Eins og allir vita, hefur Fiskifélag Íslands starfað mikið og vel. Þó hefur komið í ljós, að útvegsmönnum sjálfum hefur ekki fundizt það alls kostar fullnægjandi, sem sést m. a. af því, að þeir hafa stofnað með sér ýmis önnur félög, svo sem Landssamband útvegsmanna. Þetta ástand hefur orðið til þess að dreifa kröftum útvegsmanna og minnka áhrif þeirra á afgreiðslu eigin mála á Alþ. Þó eru nokkrar stofnanir, sem Alþ. hefur sett á fót og ætlað umsjón með viss-

um framkvæmdum, svo sem fiskimálanefnd og fleiri hliðstæðar nefndir En heildarskipulag allt hefur verið ákaflega óglögg.

Ef við litum hins vegar á skipulagið í málum landbúnaðarins, þá er þar öllu betur fyrir komið. Búnaðarfélag Íslands er betur skipulagt til að fara með mál landbúnaðarins en Fiskifélag Íslands með mál sjávarútvegsins. Enda er undirstaðan sú, að Búnaðarfélagi Íslands er falin meiri forsjá en félagsskap útvegsmanna, m. a. af því, að hann er ekki eins vel skipulagður. Ef hægt væri að koma á hann jafngóðu skipulagið og á Búnaðarfélagið, þá mætti fela honum hliðstæð verkefni í þágu útvegsmálanna og Búnaðarfélagi Íslands eru falin í þágu landbúnaðarins.

Mér er kunnugt um skipun nefndar í félagi útvegsmanna til þess að ræða þetta mál. Ég hygg og, að nefnd hafi verið skipuð af ríkisstj. í svipuðum tilgangi fyrir nokkru síðan. En mér finnst ástæða til þess, að þessi mþn. verði skipuð eigi að síður. Ástæðan fyrir því, að mér finnst þörf á mþn. í málinu, er sú, að það er ekki hægt að slita þetta mál frá öðrum sjávarútvegsmálum. Mér finnst vel geta komið til greina, að löggjafarvaldið geti fallizt á að fela félagsskap sjávarútvegsmanna framkvæmd þeirra mála, sem sjávarútveginn varða, ef sjávarútvegs-menn byggja félagsskap sinn upp á þessum grundvelli.

Þá er hér gert ráð fyrir, að þessi mþn. athugi einnig um, hvernig hattað er nú um verzlunarmál útvegsmanna, og njóti aðstoðar útvegsmanna og fiskimanna til þess að afla sér nauðsynlegra upplýsinga um afurðaverð og afurðasölu þessara manna, sérstaklega með það fyrir augum, að hve miklu leyti kynni að vera ástæða fyrir ríkisvaldið að rétta sérstaka hjálparhönd í þeim málum. Einstökum atriðum þessa máls sé ég ekki ástæðu til að gera grein fyrir hér á þessu stigi málsins. Hv. alþm. er ljóst, að margt í þessum efnun stendur enn til bóta, þó að mismunandi skoðanir séu um það, á hvern hátt úr þeim verði bezt leyst.

Þá geri ég ráð fyrir, að eitt af verkefnum þessarar n. mundi vera að athuga og gera till. um, hverjar greinir iðnaðar ættu að koma hér upp í sambandi við sjávarútveginn og hvaða hluta ríkisvaldið ætti að hafa að þeim málum, t. d. með stuðningi við slík fyrirtæki, og hvaða verkefni það ætti að taka að sér sérstaklega í þeim efnun. Einnig ætti það að vera verkefni þessarar n. að rannsaka þær iðngreinir, sem komið hefur verið á fót, hverja vaxtarmöguleika þær hafa og hvernig þær ættu að halda áfram, og hvort — og þá hvernig — ætti að auka við þann stuðning, sem þær hafa fengið frá hinu opinbera.

Þá er gengið út frá því, að tekin verði til meðferðar af þessari n. endurnýjun fiskiflotans og að hve miklu leyti og í hvaða formi ríkisvaldið veitti stuðning því máli. Það eru sjálfsgætt allir sammála um það, að það þurfi að auka fiskiflotann. En mismunandi leiðir geta verið til þess að styðja útveginn í þeim efnun. Og þær leiðir þarf að rannsaka gaumgæfilega, áður en stefnan er tekin. Og nauðsynlegt er, að sú rann-

sókn fari fram sem fyrst, til þess að menn séu ekki í óvissu um það, hvaða skoðanir þeir hafa, þegar hafizt verður handa. Í því sambandi er gert ráð fyrir, að sérstaklega verði rannsökuð þau skilyrði, sem nú eru í landinu til þess að hyggja skip og gera við skip, og að hve miklu leyti ríkisvaldið geti gert ráðstafanir til þess að bæta þessi skilyrði frá því, sem þau nú eru. Í því sambandi getur margt komið til greina, sem of langt mál væri að fara út í í slíkri stuttri framsöguræðu. T. d. kemur þar til athugunar, hvaða lánakjör menn vilja hafa fyrir útveginn til þessara framkvæmda; enn fremur hvort menn vilja hallast að því, að um beina styrki sé að ræða, — yfirleitt hvernig fyrirkomulagið um þetta skuli vera.

Þá höfum við einnig minnst á í sambandi við þetta mál, að gerðar verði áætlanir um hafnargerðir, sérstaklega með tilliti til þess, hvaða hafnargerðir hefðu mesta þýðingu fyrir fiskveiðarnar, og ætla ég ekki að nefna nein einstök dæmi í því sambandi. Mönnur er ljóst, að eftir því sem bátar hafa stækkað frá því, sem áður var, og vélbátarflotinn hefur stækkað, hefur það tíðkæpt meir og meir, að bátarnir væru notaðir svo að segja allan ársins hring og flyttu sig milli verstöðva eftir aflabrógðum á hverjum árstíma. Þetta hefur í för með sér vaxandi þörf á góðri hafnarstöðu og landingaraðstöðu á hinum ýmsu stöðum á landinu. Má í því sambandi sérstaklega nefna Faxaflóa. Á mörgum þessum stöðum, þar sem þörf er á bættum hafnarskilyrðum, eru hafnarskilyrði nú mjög slæm. Og við flm. þessarar þáttill. gerum ráð fyrir, að það sé eitt af þeim málum, sem full ástæða sé til, að þessi n. hafi til athugunar, hvaða framkvæði ríkisvaldið eigi að eiga í þessum málum og hvern stuðning þurfi að veita í þessum málum af hálfu ríkisvaldsins.

Nú er það sjálfsagt, að ýmis önnur mál hefði mátt nefna hér í sambandi við þessa þáttill. Verða þau þá væntanlega nefnd af öðrum við meðferð málsins.

Að lokum ætla ég að minnst á það, að ég geri ráð fyrir, að ýmsum þyki undarlegt, að í þessari þáttill. er ekki minnst neitt á, að rannsaka skuli í n., hvaða úrræðum eigi að hallast að til þess að leysa þá atvinnukreppu, sem nú er fyrirsjáanleg fram undan fyrir a. m. k. mikinn hluta sjávarútvegsins. Ástæðan til þess, að í þessari þáttill. er ekki farið inn á þetta mál, er sú, að atvinnukreppa sú, sem í vændum er, verður ekki neitt einstakt fyrirbrigði fyrir sjávarútveginn. Hún mun hitta alla atvinnuvegi landsins. Og þau úrræði, sem grípa verður til í sambandi við hana, verða almenn úrræði. Við óttuðumst líka, að það að beina því til mþn. þeirrar, sem hér er gert ráð fyrir, að taka eigi þetta mál til meðferðar, mundi verða til þess, að þau mál, sem nefnd eru í þáttill., yrðu þá út undan og fengju ekki þann undirbúning, sem þau þyrftu að fá. Af þessum ástæðum tókum við ekki neitt í þáttill. um þetta efni, en gerðum ráð fyrir, að þetta stórkostlega mál yrði að leysa með afskiptum ríkisvaldsins af atvinnu- málum landsmanna í heild. En ráðstafanir í þá átt viðkomandi atvinnuvegunum í heild hljóta

að verða gerðar, hvort sem lengra eða skemmra er eftir þeim að bíða.

Þá vil ég einnig minnst á annað mjög stórt mál, sem er ekki nefnt í þessari þáttill., og gera grein fyrir, af hverju það er ekki heldur nefnt þar. Þeim fjölgar nú óðum, sem jata það, að þörf sé á, að það fyrirkomulag, sem hér hefur verið á stærsta atvinnurekstri okkar yfirleitt, verði endurskoðað og því verði breytt. Þeim fjölgar stöðugt, sem viðurkenna, að þetta fyrirkomulag, ótakmarkaður einstaklingsrekstur á stærstu fyrirtækjum í landinu, leiði sí og æ til árekstra, sem ríkisvaldið ræður ekkert við. Og það er mönnum að verða augljósara og augljósara, að stærstu vandamálum atvinnuveganna verði ekki ráðið til lykta með fullnægjandi hætti vegna þess ástands, sem fyrirkomulag þetta skapar. Meðan ótakmarkaður einstaklingsrekstur á sér stað um stærri atvinnurekstur landsins, helst við óheppileg tortryggni milli atvinnurekenda og verkamanna, þannig að hætta er á, að þó að rekstrarkostnaður verði of hár, fáiist ekki leiðrétting á því, vegna þess að verkafólkið trúi ekki á þörfina fyrir þær ráðstafanir, sem nauðsynlegar eru til slíkrar leiðréttingar, og einnig, að ekki fáiist leiðrétting á því af hinu, að verkafólkið óttist, að ef það gengi inn á að leiðrétta þetta, mundi það ekki fá að njóta ávaxtanna af því, ef betur gengi aftur síðar fyrir atvinnurekstrinum. Það er þess vegna hin mesta þörf á því, að fyrirkomulag á stóratvinnurekstrinum hér á landi verði endurskoðað og því breytt með það fyrir augum, að afstaða þeirra, sem vinna við reksturinn, geti breytzt frá því, sem verið hefur. Það hefðu mátt segja, að frá sjónarmiði þeirra manna, sem eru með því, að hér sé mikil þörf breytinga, þá hefði þetta átt að vera nefnt hér í þessari þáttill. En við vildum ekki blanda því inn í þessa þáttill., af því að þetta er verkefni, sem snertir ekki aðeins sjávarútveginn, heldur alla atvinnuvegi landsins. En n. yrði falið það verkefni sérstaklega, þá mundu önnur verkefni, sem n. er falið að leysa, verða meira út undan en æskilegt væri. Þess vegna höfum við lagt til, að verkefni n. takmarkist, eins og greinir í þáttill., og sleppt þessum tveimur málum, sem margir hafa álitid, að ættu að vera til meðferðar í þessari n. En auðvitað erum við flm. tilbúnir að ræða um breyt. á þessari þáttill., sem talizt gætu til bóta. Gætum við vel rætt um það á síðara stigi málsins, hvort rétt væri, að n. þessi hefði viðtækara verkefni heldur en gert er ráð fyrir í þáttill.

Til þess að fyrirbyggja misskilning vil ég taka það fram, að við litum þannig á, að þessi n. hljóti að starfa þannig að taka fyrst þau verkefni, sem mest eru aðkallandi. Sum þau verkefni, sem n. þessari er ætlað að leysa, eru ákaflega aðkallandi, og við gerum ráð fyrir, að n. taki þau fyrst til meðferðar og skili till. frá sér og svo koll af kolli, þannig að miðað sé við það, að hvert mál geti komizt fram í tækan tíma. Við gerum okkur vonir um það t. d., að ef þessu máli væri hraðað og n. þessi kjörin nú fljótlega, þá gæti hún mjög vel skilað jafnvel kannske einhverjum málum þegar á þessu þingi og þá öðrum málum fyrir þingið, sem haldið

verður síðar í vetur, en svo auðvitað sumum ekki fyrr en síðar. Verkefnin eru ákaflega mörg. Og þau eru mismunandi stór. Sum þurfa minni rannsóknar við en önnur, og af því leiðir það, að það ætti að mega gera sér vonir um það, að fljótlega gæti sézt nokkur árangur af starfi n., ef hún verður sett á fót.

Að lokum vil ég svo óska eftir því, að þessu máli verði að lokinni umr. vísað til síðari umr. og allshn.

Sigurður Kristjánsson: Ég tel rétt strax á þessu stigi málsins að láta a. m. k. í ljós ánægju mína yfir því, að það vottar hér ekki svo lítið fyrir áhuga á framgangi og þrífum útvegsmálanna. Það hefur nú verið talið af ýmsum mönnum hér, bæði hv. þm. og mönnum utan þings, að hagur landsins mundi velta að verulegu leyti á viðgangi sjávarútvegsins. Sammála hafa menn þó ekki verið um þetta. En það má segja, að það sé gleðilegt, að nú er svo komið, að jafnvel steinarnir eru farnir að tala og vitna um mikilvægi þessa máls, en sjálfsagt má svo að orði kveða um það, þegar framsóknarmenn gerast brautryðjendur um þrífnaðarmál sjávarútvegsins. Ég vil nú strax í upphafi taka það fram, að það hefur áður verið kostur á því fyrir þann hv. þingflokk, sem stendur hér að þessari till., að sinna þessum málum. Og það er ranghermi í grg. þáttill. og eins í framsöguræðu hv. frsm., að ekki hafi áður verið skipuð mþn. til þess að athuga hag sjávarútvegsins á svipaðan hátt og þau atriði úr þáttill. þeirri, þar sem sérstaklega er bent á, hvað eigi að vera verkefni þeirrar n. að rannsaka og gera till. um. Þau verkefni voru:

1. Að rannsaka og safna skýrslum um fjárhagsáætlaður og afkomuhorfur sjávarútvegs-
manna um land allt.
2. Að undirbúa till. til úrlausnar á vandamál-
um útvegsmanna, einkum um ráðstafanir af
hálfu hins opinbera til að firra þá vandræð-
um vegna yfirstandandi krepputíma.
3. Að athuga leiðir til þess að treysta betur
en nú er sameiginlega hugsmuni vinnu-
þiggjenda og vinnuveitenda, þeirra er vinna
að sjávarútveginum, bæði á sjó og landi, og
gera tillögur til að draga úr fjárhagsáhættu
útvegsins.
4. Að rannsaka skilyrði fyrir bættum og fjöl-
breyttari verkunaraðferðum.
5. Að gera till. um framkvæmdir til aukins
markaðar fyrir fisk, fiskvarfur og aðrar
innlendar framleiðsluvörur.
6. Að undirbúa rekstrarlánsstofnun fyrir báta-
útveg landsmanna.

Þessi þáttill. var flutt af þáv. og núv. hv. þm. Vestm. (JJós), af hv. þm. G.-K., sem nú er hæstv. forsrh. (ÓTh), þáv. þm. N.-Ísf., Jóni Auðuni Jónssyni, þáv. fyrri þm. Rang., Jóni Ólafssyni, af þáv. 4. þm. Reykv., Péttri Halldórssyni, og þáv. þm. Ak., Guðbrandi Ísberg. Þáttill. var samþ. og nefndin skipuð, og hún skilaði álitu, sem ég er með hér í höndum, og gerði margar

Alþt. 1942. D. (61. lögjafarþing).

till. Það vildi svo til, að Framsfl. hafði þá stjórn landsins með höndum og tók við þessum till. og átti kost á að framkvæma eftir þeim, eftir því sem honum hefði þótt nauðsyn til bera til eflingar sjávarútveginum.

Þessu hefur Framsfl. gleymt. Þessi mþn. sendi Alþ. m. a. fjögur tilbúin frv. með grg., eitt um skuldaskil útvegsmanna, eitt um váttryggingar opinna vélbáta, eitt um rekstrarlánsstofnun fyrir sjávarútveginn og eitt um efling fiskveiðasjóðs. Auk þess lagði n. til ýmislegt viðvíkjandi markaðsleitun, verkunaraðferðum, svo sem niðursuðu á sjávarafurðum og ýmislegt fleira, sem ég skal nú ekki tefja tímann með að telja upp, en allt má sjá í álitu n. N. hafði rannsakað þessa þætti alla, sem tilgreindir eru í þáttill., safnað skýrslum, ekki aðeins um hag útgerðarinnar hér innan lands, heldur líka framleiðslu sjávarafurða í nágrannalöndunum, verkun þeirra, markaði fyrir þær og nýjar leiðir, sem farnar höfðu verið, einkum til þess að vinna meira verðmæti úr sjávarafurðum heldur en tíðkapt hafði og tíðkast enn hér á landi, og bent á leiðir til þess að feta í fótspor þeirra, sem lengra eru komnir í þessum efnunum. — Frv. n. voru öll í þá átt að gera umbætur samkv. þessum rannsóknunum og till. n. ýmsum, sem voru ekki í frumvarpsformi.

Engu af þessu var sinnt af Framsfl., sem þá hafði stjórnarforustuna og forseta þingsins líka. En eitt þessara frv., um váttryggingu opinna vélbáta, var lagt fyrir þingið af þáverandi ráðh. Alþfl. En hinum frv. var ekkert sinnt og ekkert af þessum málefnum tekið til meðferðar af ríkisstj., eða hún tók ekki forustu um þau að neinu leyti. En sjálfstæðismenn báru fram frv. um ýmis þeirra, — þau voru ýmist svæfð eða drepin.

Nú má vel vera, að það séu orðin sinna-
skipti í þessum málum, sem væri mér og sjálf-
sagt fleirum mikið fagnaðarefni, og að þess
vegna megi vænta meiri stuðning við þessi mál
frá Framsfl. hér eftir en hingað til. En minna
vil ég þó á það í þessu sambandi, að það hefur
áður verið stjórnaraðferð Framsfl. í málum að
drepa þeim á dreif, þegar þau hafa komið fram
frá öðrum, með því að koma með ýmsar króka-
leiðir. M. a., þegar hitaveitumálið fyrir Rvík var
á ferðinni, þá var ekki sá leirpyttur á landinu,
að ekki þætti sjálfsgagt að rannsaka hann í botn,
áður en hafizt væri handa um hitaveituna. Og
mér deftur í hug, að till. um efling fiskveiða-
sjóðs muni hafa verið tilefnið til þess, að þetta
mál kom fram.

Ég hef mjög takmarkaða trú á þessari nefnd-
arskipun. Þó mundi mér ekki þykja sama að
vera móti því, að þáttill. þessi verði samþ., ef
það yrði til þess að einhverji leyti að rannsaka
hag útgerðarinnar og þær leiðir, sem hægt væri
að fara til eflingar sjávarútveginum. En ég vil,
að samþ. þáttill. verði á engan hátt til þess að
tefja fyrir þeim málum sjávarútvegsins, sem
fram hafa komið eða fram kunna að koma hér
á hæstv. Alþ.

Flm.: (Eysteinn Jónsson): Mér fannst dálítið
undarlegur tónn í ræðu hv. 7. þm. Reykv. (SK).
Hann hefur talið sig mikinn áhugamann fyrir

sjávarútvegsmálum. Og ég geri þess vegna ráð fyrir, að það megi rekja eitthvað af hans nuddi nú við þessa umr. til þess, að honum gremjist, að aðrir en hann skyldu verða til þess að flytja þessa till. til framdráttar sjávarútveginum, þó að það sé undarlegur hugsunarháttur, ef menn hafa áhuga fyrir einhverju máli, að vonzkast yfir því, að aðrir hafi áhuga fyrir því líka. Ræða hans virtist eiga að vera eins konar úttekt á áhuga Framsfl. og Sjálfstfl. á sjávarútvegsmálum. Vil ég minnst á örfá orð í því, sem þessi hv. þm. sagði.

Hann sagði, að það mætti gleðjast yfir því, að nú væru steinarnir farnir að tala, þar sem Framsfl. hygðist að gerast brautryðjandi um sjávarútvegmál. Ég veit, að sjálfstæðismenn eru búinir að endurtaka þau ósannindi svo oft, að Framsfl. sé tregur til þess að halda fram málum sjávarútvegsins, að þeir eru farnir að trúa því. Ég mun því ekki taka svo hart á ræðu hv. þm., eins og efni standa til að öðru leyti, þar sem hann er nú búinn að staglast á þessu um áratug og því kannske varla hægt að virða honum það til fjandskapar og því ekki gerlegt að kippa sér svo mjög upp við það.

Ég sé, að það er misskilningur, að ekki hafi verið skipuð mþn. í sjávarútvegsmálum. En sá misskilningur stafar af því, að tilgangur þeirrar n. var að rannsaka hag sjávarútvegsins í sambandi við kreppuna. Enda kom það fram af því, sem hv. þm. upplýsti um störf þessarar n., að hún hefur sérstaklega verið sett til þess að gera ráðstafanir vegna þeirrar kreppu, sem þá var ríkjandi varðandi sjávarútvegin. Af því stafa þau ummæli, sem ég hafði áðan, og um þetta er getið í grg. þáttill.

Hv. þm. minnstist á afskipti eða afskiptaleysi Framsfl. af sjávarútvegsmálum og sagði, að það mætti segja, að steinarnir væru farnir að tala, þegar framsóknarmenn gerðust brautryðjendur í sjávarútvegsmálum.

Ég get ekki komið hjá því að minna þennan hv. þm. á það, að það var Framsfl., sem átti frumkvæðið að því, að byrjað var að byggja sildarverksmiðjur ríkisins og að byrjað var á nýttizku sildariðnaði í landinu. Ég get ekki komið hjá að minna þennan hv. þm. á, að það voru einmitt kempur Sjálfstfl. á þingi, sem börðust gegn því, að Alþ. færi að sletta sér fram í þessi mál. Ég veit ekki, hvort hv. þm. kallar þetta brautryðjendastarf, en það er það. Ég veit ekki, hvort Sjálfstfl. er mikill greiði gerður með því að benda á þetta, því að nú á síðari árum hafa sjálfstæðismenn verið á þönum á hverju þingi með till. um að auka þennan rekstur. Það var dálítið annað hljóð í þeim, þegar þeir börðust gegn því, að hann væri tekinn upp. Sama máli gegnir, þótt ekki sé það eins glögg, um afskipti Framsfl. af sildarsölu og sildarsöltun, og það var Framsfl., eða stjórn sú, sem hann studdi, sem kom þessu á, en Sjálfstfl. var því andvígur. Nú er látið sem minnst á þessari andstöðu héra, enda eru menn orðnir sammála um, að þetta skipulag sé rétt í aðalatriðum, þótt eitthvað megi að fyrirkomulaginu finna.

Þá fór hv. þm. mörgum orðum um afskipti Framsfl. af sjávarútvegsmálum eftir 1933. Ef

athuguð eru afskipti Framsfl. af málefnum sjávarútvegsins á þeim árum, verður allt annað uppi á teningnum. Þá sést það, að sú ríkisstj., sem þá starfaði, greiddi meira fyrir málefnum sjávarútvegsins en nokkru sinni hafði verið gert áður. Þessi stjórn lét fitja upp á mörgum nýmælum, sem studd voru af ríkisfé, og sum af þessum nýmælum komu að góðu gagni, svo að það þýðir ekki að vera með örökstuddar slettur um, að Framsfl. hafi verið með einkisnýtar till. um sjávarútvegmál. En að till. Sjálfstfl. ekki voru afgreiddar, var ekkert viðkomandi fjandskap, því að það er enginn kominn til að segja, að þessar till. hafi verið þær, sem mest lá á. Til þess að vita það þarf að taka upp umr. um málið sjálf í stað þess að vera með slettur. Það er náttúrulega fullkomið tilefni til að minnst á það, að Sjálfstfl. taldi sér skylt að spyrna á móti hverju því, sem þá var flutt sjávarútveginum til framdráttar, og segja, að það ætti ekki að gera svona, heldur á hinn veginn. Ég er ekki að telja það til fjandskapar, en á máli hv. þm. og eftir þeim skilningi, sem hann leggur í það, átti þetta að stafa af fjandskap við sjávarútvegin. Það er full ástæða til að minna hv. þm. á það, — og ég vil kalla það fram, — að þegar sjávarútvegurinn átti erfiðast og allir voru sammála um, að eitthvert stórt átak þyrfti að gera, var það Framsfl., sem tók forstuna og hratt í framkvæmd því, sem sjávarútvegsmenn sjálfir vissu, að þyrfti að gera, þótt það væri neyðarúrræði. Þetta hygg ég, að allur þingheimur viti, en hvort það á að reikna Framsfl. þetta sem fjandskap við sjávarútvegin, er annað mál. En það er a. m. k. á einkennilegan hátt látið í ljós, ef það er. Það getur vel verið, að hv. 7. þm. Reykv. áliti, að hann geti djarft úr hópi talað um vináttu við sjávarútvegin og starfsemi honum til gagns eftir þeim ráðstöfunum, sem gerðar voru í dýrtíðarmálum, og að það sé kannske einn þáttur í fjandskap Framsfl. til sjávarútvegsins að reyna að stinga þar við fótum og hljóta fyrir það ámæli frá öllum flokkum.

Mér hefði ekki dottið í hug að fara að hefja hálfgerðar þingmálafundarumr. um sjávarútvegmál, ef hv. 7. þm. Reykv. hefði ekki beinlínis neytt mig til þess. Mér þykir það einkennilegt, að menn skuli telja það nauðsynlegt að taka þetta upp í hvert skipti, sem mál er tekið upp, sem menn eru sammála um. Það er hvort tveggja, að slíkt er lítið til að greiða fyrir störfum þingsins og lítið til að efla framgang málsins, enda eru nóg tækifæri önnur fyrir slíkar umr. Ég gaf ekki nokkurt tilefni til þess í minni ræðu, að farið væri út í þetta.

Út af getsökum hv. 7. þm. Reykv., að þetta væri eitthvað illa meint, vil ég benda honum á það, að sá fjandsamlegi Framsfl. mundi ekki hafa nema einn fulltrúa í n., svo að það yrði hægur hjá fyrir hina fjóra nm. að sjá um, að hann geti ekki komið skemmdarstarfsemi sinni fram og töfum í málinu. Sennilega er það vottur um, hvernig hv. 7. þm. Reykv. telur, að taka eigi á málum, er hann tekur upp þessa málsmeðferð við fyrri umr. málsins.

Ég mun svo ekki taka þátt í frekara hnútu-

kasti um þetta mál, en óska þess, að það fari til allshn.

Forseti (HG): Forsrh. hefur óskað þess, að fundi yrði fljótlega lokið vegna nefndarstarfa. Umr. um þetta mál er því frestað.

Umr. frestað.

Á 6. fundi í Sp., 10. des., var fram haldið fyrir umr. um till.

Sigurður Kristjánsson: Ég hafði kvatt mér hljóðs út af ræðu hv. frsm., en nokkuð langt er nú liðið, síðan hún var flutt, og get ég haft mál mitt stutt í þetta sinn. En það voru nokkur atriði í ræðu hv. frsm., sem ég get ekki látið hjá líða að gera aths. við.

Hann hóf mál sitt á því að segja, að það liti út fyrir, að ég tryði því, að Framsfl. væri á móti öllum umbótum á sjávarútveginum og eflingu hans. Það þarf ekki trú til. Það vita allir, að Framsfl. hefur verið í andstöðu við framkvæmdir, er hafa verið sjávarútveginum til eflingar. Hitt er svo annað mál, að þetta hefur skeð á tímabili, sem liðið er, og ef Framfl. er að hugsa um að snúa við blaðinu og vill taka vinsamlega afstöðu til þeirra mála, er horfa til heilla fyrir sjávarútvegin, þá er auðvelt að slá striki yfir það, sem liðið er, — yfir fortíð þeirra í þessum málum.

Ég ætla mér ekki að fara að rifja upp allt það, er á daga sjávarútvegsins hefur drifið, og allt það, er miður hefur farið í rekstri þess atvinnuvegar, er sumpart stafar af skilnings-skorti eða óvild af hendi löggjafarvaldsins. — En það ber að fagna hverri þeirri viðleitni, er fram kemur í þá átt að lagfæra þetta, og frs-ræða hv. þm. S.-M. virðist benda eitthvað í þá átt, og er það gleðiefni, ef svo væri, og mætti þá þetta gamla vera gleymt. —

Ég lýsti því yfir, að ég mundi ekki setja fót fyrir þáttill. Þá, er hér er til umr., í trausti þess, að hún væri í eindrægni flutt, þó að ég hins vegar hafi ekki verulega mikla trú á, að nefndarstörf geri sjávarútveginum mikið gagn, af reynslu þeirri, er ég hef fengið í þessum málum. En eins og ég hef tekið fram, þá er mér það eigi grunlaust, að með þáttill. þessari eigi að búa gróf þeim málum, er fram hafa komið á þessu þingi og fram munu koma og horfa til umbóta á sviði sjávarútvegsins, þar sem það er ákaflega handhæg aðferð að benda á þessa n. til þess að losna við ýmis vandamál og nauðsynjamál útvegsins og segja, að það sé n. að hafa öll þessi mál með höndum, og gera svo ekkert frekar í málinu.

Ég get þá aðeins komið að því, sem hv. frsm. var að segja um, til hvers mþn. í sjávarútvegs-málum 1933 hefði verið sett á stofn. Það er alveg óþarfi fyrir hann að vera nokkuð að fræða okkur um það. Í því sambandi leyfði ég mér að lesa upp þál. með leyfi hæstv. forseta, og þurfti það ekki frekari fræðslu við. N. átti að fjalla um allsherjarhag sjávarútvegsins og átti síðan að koma með till. í málinu, en það var ekki gert.

Þá var hv. frsm. að halda enn einu sinni dauðahaldi um þetta eina strá Framsfl., að

flokkurinn hefði verið brautryðjandi í sildarútvegs málum og látið byggja fyrstu sildarverk-smiðju hér á landi. Það er að visu ekki rétt, að svo sé, því að það voru fyrst og fremst útgerðarmenn, sem fyrstir manna hófust handa í þessu efni. Það var fyrst, þegar það kom á dagskrá, að ríkið styddi sildarvinnsluna, sökum þess að hér væri um að ræða atvinnufyrirtæki, sem ofvaxið væri sjávarútvegs mönnum, það var þá fyrst, að hið opinbera hófst handa og réðst í framkvæmdir.

En það lá annað á bak við þessar framkvæmdir Framsfl., sem nú er greinilega komið í ljós, svo að ekki þarf um það að deila. Þeirildu með þessum stuðningi sínum við málið koma á eins konar einokunarrekstri á þessum atvinnuvegi, og þar með útiloka það, að útgerðarmennirnir gætu sjálfir staðið að atvinnurekstrinum, nema ef ríkinu þá þóknaðist að veita leyfi í það og það skiptið. Ég sé, að þeir hafa ekki tekið neinum sinnaskiptum í þessari stefnu sinni, þar sem frá þeirra hálfu er nú komið þskj. í frvformi, sem gengur fetinu lengra í þessu en áður hefur verið gert með því að taka þessa heimild, er ríkið hefur til veita undanþágur, úr höndum þess og setja hana í vald Alp. Ég hef því miður ekki þetta þskj. við höndina, svo að ég geti farið nánar út í það í þessu sambandi, en þar er uppvakinn enn á ný þessi gamli draugur þeirra að hafa tilhneigingu til þess að binda hendur framtaksmannanna og gera þeim ókleift að njóta hæfileika sinna og starfsorku öðrum í hag. — Það er þess vegna ekki af miklu að gorta, er rifjuð eru upp afskipti Framsfl. af þessum málum og hvern þátt þeir hafa átt í sildarútvegs málum.

Í sambandi við þessi mál, sildarútvegs málin, var hv. frsm. að minnst að afskipti ríkisins af sildarsöltun og sölu, er ríkið tók þetta í sínar hendur, sem frægt er orðið að endemum. Hv. frsm. ætti að vera það minnstsett, þar sem honum hlýtur að hafa verið það kunnugt, að menn fyrir austan, þar sem hann er þm., fengu ekkert fyrir sild sína með þessari tilhögun og urðu jafnvel að borga með henni. Annars hélt ég, að enginn flokkur vildi eigna sér þá tilhögun sildarútvegs málanna, sem þá var, sökum þess hvernig það skipulag reyndist hörmulega.

Ég ætla ekki að endurtaka afskipti Framsfl. að sjávarútvegs málum hér, þar sem það er leiðinlegt til þess að hugsa, hvernig þau afskipti hafa verið, en ef það sýndi sig nú, að Framsfl. ætlaði að breyta um stefnu og vildi nú leggja sjávarútvegs málum lið sitt, skyldi ég verða manna glaðastur, og að þessi þál. verði ekki eins og gróf, sem þeir hrindi öllum málum ofan í, er varða sjávarútveg, sem maður því miður hefur ástæðu til að halda eftir allt það, sem á undan er gengið.

Það er t. d. skemmst að minnst þess, er það greip hv. framsóknarmenn algert fát, er sjávarútgerðin fór að græða peninga. Þá fóru þeir að láta óðslega og fórna upp höndum yfir þeirri hættu, að nú væri sjávarútvegurinn að græða fé og rífa sig úr skuldunum. Það var um það talað eins og þjóðfélagslega hættu, svo að jafnvel Móðuharðindin hurfu í skuggann hjá þeim, sam-

anborið við þá hættu, sem þessi gróði sjávarútvegsins hafði í för með sér.

Ég býst því við, að þeim sé það nú almennt fagnaðarerið, að þetta sé nú að breytast, og að þessum ótta sé nú farið að léttast af þeim, þegar svo er komið, að útgerðin er að mestu leyti stöðvuð sökum söluörðugleika (Einhver: Söluörðugleika?). Já, ég kalla það söluörðugleika, þegar við fáum ekki að fara með fiskinn á aðra staði en þá, sem er tap fyrir útgerðina að sigla til og svo stórhættulegt, að menn láta sér ekki til hugar koma að tefla svo út í tvisýnu. — Annars virðist hv. framsóknarmönnum ókunnugt um þetta, og vil ég ráðleggja þeim að kynna sér dálítið betur þessar aðstæður, sem sjávarútvegurinn á við að stríða.

Það er talað um margt í till. þessari, sem n. á að fjalla um og hafa til meðferðar, en um þau atriði má segja það, að ríkið og útvegmennirnir sjálfir séu að vinna að lausn þeirra. Útvegmenn hafa sjálfir stofnað fiskifélag og hafa enn fremur komið á landssambandi, er aðallega hefur séð um sölu á saltfiski. Þó að stríðið hafi lokað fyrir aðalmarkaðinn erlendis, þá má þó fullyrða, að leiðirnar opnast á ný að stríðinu loknu. Svo hafa og hraðfrystihúsaeigendur komið á félagsskap sín á milli. Ef þeir kynnu að óska einhvers stuðnings af ríkisins hálfu, þá koma þeir með óskir sínar til ríkisstj. þar að lútandi. — Þá er og minnst á, að athuga eigi, að sjávarafllinn sé hagnýttur sem bezt. Að þessu er alltaf verið að vinna, og menn munu leggja þær rannsóknir fyrir bæði Alp. og ríkisstj. Nú hafa fiskframleiðendur sjálfir tekið að sér sölu hraðfrysta fisksins, og um fiskimálasjóð er það að segja, að hann ætti að sameinast fiskveiðasjóði. Þessi n. fer því að missa hlutverk sitt að miklu leyti, og það er engan veginn það, sem sjávarútveginum mest á riður, að setja á laggirar n., til þess að hann geti lifað.

Um tryggingarmálin er það að segja, að það er búið að ganga frá þeim, að því leyti sem kemur til hinna smærri trygginga, að því er snertir afla og veiðarferri. En hin viðtakari, óþeina tryggingin, er eftir, og felst hún í fjárhagsefningu útvegsins. Að því miður t. d. frv. það, sem hér er komið fram um eflingu fiskveiðasjóðs, til þess að unnt verði að veita betri lánsskilyrði og styrkveitingar. Enn eru í gildi l. um að tryggja rekstur stórutgerðarinnar með því að heimila, að lagt sé nokkurt fé í varasjóð til endurbygginga á skipaflotanum. Mér hefur skilist á Framsfl., að hann hefði heldur áhuga á að minnka en auka þessa tryggingu. Svo er og komið í dagsljósið frv. um að tryggja aflahluta skipa og horfir í þá átt að tryggja framtið útgerðarinnar. — En ég geri ekki ráð fyrir, að þessi n. mundi greiða mikið fyrir málinu.

Um innkaup á vélum í skip er það að segja, að litla trú hef ég á því, að n. geti neitt þar til bóta. Það mál er nú í höndum ríkisstj. og viðskn. Eins og bæði mér og öðrum er vel kunnugt, er það miklum erfiðleikum háð að fá vélar í skip frá Ameríku nú. Hitt er annað mál og athugandi í framtíð, að val véla sé betur gætt en hingað til hefur verið, og að það verði aldrei látið ráða mestu, hve duglegir „agentar“ eru að

kom á markaðinn þessari og þessari tegund véla. En þetta er allt til athugunar hjá útgerðarmönnum sjálfum og er vel borgið í höndum þeirra.

Ég vil taka það fram að lokum, að ég er ekki beinlínis að draga þessi atriði fram í dagsljósið til þess að láta í ljós ótrú mína og gagnleysi á n. þeirri, er um ræðir í þál., og að ég með þessu sé að hafa á móti því, að hún sé skipuð, en það, sem máli skiptir í þessu sambandi, er, að hún verði ekki til að tefja og svæfa þau mál varðandi sjávarútveginn, sem þegar eru komin fram á Alp. og munu koma fram á næstunni, málin, sem riður á, að leyst verði sem allra fyrst.

Umr. frestað.

Á 7. fundi í Sp., 14. des., var till. tekin til frh. fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 16. des., var fram haldið fyrri umr. um till.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. — Nokkuð hefur þegar verið rætt um till. þá til þál., sem hér liggur fyrir til umr. í dag. Hv. 7. þm. Reykv. (SK) fann hvöt hjá sér til þess að verja nokkrum tíma í að ræða þessa þáltill., þar sem hann telur sig mikinn vin sjávarútvegsins. En það sýnir, hve mikill áhugi hans er á þessum málum, að hann gengur eigi lengra en það að ætla ekki að beita sér á móti þáltill. þeirri, sem hér liggur fyrir.

Hv. 7. þm. Reykv. var að tala um mþn. í sjávarútvegsmálum, er starfaði fyrir nokkrum árum, en í framhaldi af starfi hennar voru sett l. um skuldaskilasjóð vélbátaeigenda. Og eftir því sem hv. 7. þm. Reykv. upplýsti, tók n. til meðferðar vélbátatryggingar og efling Fiskveiðasjóðs. En síðan hafa verið sett l. um hvort tveggja. Það er því rangt hjá þessum hv. þm., að ekkert hafi verið gert með till. þeirrar n. En væntanlega er mönnum það ljóst, e. t. v. að þessum eina hv. þm. undanteknum, að jafnmikil þörf er á að skipa n. til þess að athuga sjávarútvegsmálin nú, þó að önnur n. hafi starfað að nokkrum slíkum málum fyrir 10 árum síðan. Ný viðfangsefni eru alltaf að skapast og ný viðhorf, eins á þessu sviði sem öðrum. Og það ber vott um mjög takmarkaðan skilning á þörfum sjávarútvegsins, ef menn halda, að öll frekari athugun á þessum málum sé óþörf nú á tímum.

Hv. 7. þm. Reykv. kvaðst hafa nokkurn grun um það, að flutningur þessarar þáltill. væri hrekkjabragð, sem hann nefndi svo, sem beitt væri í þeim tilgangi að búa gróf einhverjum sjávarútvegsmálum, sem búið væri að flytja á Alp. nú. Ekki nefndi þessi hv. þm. þó nein ákveðin mál, og er því ekki kunnugt, við hvað hann átti. En í sambandi við þessi ummæli hans vil ég vekja athygli á, að sum þeirra mála, sem flutt eru nú á hæstv. Alp., eru svo lítið undirbúin, að full þörf væri á, að þau væru betur athuguð, áður en þau næðu að verða að l. Vil ég t. d. benda á frv. til l. um jöfnunar-sjóð aflahluta, sem hv. 7. þm. Reykv. hefur flutt á nokkrum þingum. Hann hefur flutt þetta frv. á þessu þingi, en að visu ekki fyrr en eftir að það mál var flutt, sem hér liggur fyrir til umr.

Þessu frv. hans hefur verið vísað til ríkisstj. á undanföllum árum með ósk um, að hún athugi að þáð mál og undirbyggi löggjöf um það efni. En sá hæstv. ráðh., sem hefur farið með sjávarútvegsmálin og fékk þetta frv. til meðferðar, hefur ekki, svo að kunnugt sé, virt það viðlits. Er þó frv. — og hefur verið — flutt af flokksbróður þess hæstv. ráðh. og stuðningsmanni. Bendir þetta ekki til þess, að sá fyrrverandi hæstv. ráðh. og flokkur hans, Sjálfstfl., hafi brentandi áhuga fyrir málinu. Þetta mál, hlutabreytingar, er eitt af þeim málum, sem væntanleg mþn. í sjávarútvegsmálum ætti að athuga. Finnst mér, að hv. flm. þess á Alp. ætti að fagna því, að slík n. væri kjörin, m. a. til að athuga þetta mál, sem hann þykist hafa áhuga fyrir, en svo lítili vinsemd mætir hjá þeim flokki, sem hann fylgir.

Hv. 1. flm. þessarar þáttill. gerði svo ræki-lega grein fyrir efni hennar í upphafi umr. um hana, að ég sé ekki þörf á að ræða það frekar. Væntanlega láta engir hv. þm. það aftra sér frá stuðningi við þáttill., þó að ýmsir aðrir en þeir sjálfir hafi komið auga á, að nauðsyn er á að láta fram fara undirbúning í mþn. á þeim mörgum vandamálum, sem snerta sjávarútveginn og þörf er á að leysa svo fljótt sem verða má.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Það væri náttúrlega ekki nema gott eitt um þetta mál að segja, ef vissa væri fyrir því, að hugur fylgdi máli hjá hv. flm. þáttill. En það er náttúrlega skilyrði fyrir því, að sá árangur náist, sem að er stefnt, að þeir menn, sem fyrst og fremst samþ. þessa till. og síðan kjósa í þessa n., ef þáttill. verður samþ., hafi fulla samúð með og skilning á því máli, sem hér um ræðir. Og þá er alveg nauðsynlegt, að þeir menn, sem kosnir eru í n., hafi einnig samúð með og skilning á málinu.

Í sambandi við þetta, sem ég hef nú sagt, get ég ekki látið hjá líða að minna á, að á síðasta Alp. var kosin í Sp. n. ein, sem mikið var rætt um hér, sem var bílaúthlutunarnefnd. Og einmitt fyrir það, að þeir menn voru ekki skipaðir í þá n., sem voru með því rétta hugarfari, að þeir hefðu skilning á þeim málum, sem n. átti að fjalla um, varð sú nefndarskipun lítils virði og þjóðinni til smánar.

Nú vil ég benda á, hver samúð hefur verið hjá Framsfl. gagnvart útvegsmálunum almennt. Alla tíð, síðan sá fl. fór að hafa afskipti af þessum málum, hefur hann reynt að koma sjávarútvegsmálunum undir samvinnufyrirkomulag og talið eðlilegast, að sjávarútvegurinn væri rekinn á samvinnugrundvelli. Enda kemur það fram í grg. þáttill., að það eigi að stefna útgerðinni inn á eitthvert einhliða svið, t. d. stendur þar, að fram hafi komið tillögur um, „að út á skip, sem rekin væru með sérstöku fyrirkomulagi, mætti veita hærri stofnlán en almennt gerist.“ Og eftir að hv. frsm. (EystJ) hefur lýst yfir í fyrstu ræðu sinni, að það sé þegar bert, að það sé ekki til þjóðarheilla að reka útveginn með því fyrirkomulagi, sem nú er, virðist hér beint stefnt að því að taka upp hér eitthvert einhliða fyrirkomulag í rekstri sjávarútvegsins og

jafnframt stefnt að því að skipa þessa n. með alveg sérstöku hugarfari til þess að koma því skipulagi á. Nú hefur á undanföllum árum verið reynt sams konar fyrirkomulag um útgerð sem hér virðist vera stefnt að. T. d. var sett hér á stofn samvinnuútgerðarfélag, að nafni „Grimur“. Það fékk nýtt skip, og ríkissjóður lagði fram allt féð til þess. Það félag var eftir 2 ár búið að stofna 300 þús. kr. tap. Það endaði með því, að félagið fór í skuldaskilasjóð og greiddi með skuldaskilasvikum 98% af skuldunum, en 2% í peningum. Það hópuðust í félagið menn til þess á einum fundi að geta samþ. handa sjálfum sér 1 þús. kr. í hvers hlut í arð. Og það, sem forðaði meðlimum þessa félags frá fangelsi, var, að dómstólar landsins féllust á það, að þetta félag væri rekið á hlutfélagsgrundvelli. Ég skal leyfa mér að upplýsa það, að útkoman var sú viðvikjandi öllum þessum félögum, að engin peningastofnun vildi ljá þeim líð sitt. Þess vegna varð Framsfl. að hrökklast frá þessari stefnu í útgerðarmálum og láta semja l. hér á Alp. 1940, sem hann kallaði „lög um hlutarútgerðarfélag“. Það varð að hafa nafnið hlutafélag, til þess að l. yrðu samþ.; og svo var sett orðið útgerð inn á milli til þess að vekja samúð. Þessi l. voru svo vanhugsuð, að ef einhver skip væru rekin samkv. þeim, settu þau hvert hreppsfélag og bæjarfélag á hausinn, þar sem þau ættu heima, því að það á að greiða 1% af brúttótekjum skipanna í sérstakan sjóð. Þetta mundu engin sveitarfélög á landinu þola, nema e. t. v. Rvík. En þessu hefur verið forðað, af því að þeir, sem reka útgerð, hafa séð þá hættu og aldrei dottið í hug að reka útgerð með þeim hætti, sem framsóknarmenn hafa barizt fyrir á mörgum þingum, að gerð yrðu l. um.

Ég vil minnst á, hvað hv. 1. flm. þessarar þáttill. hefur sýnt mikla samúð útgerðinni þann tíma, sem hann réð mestu hér á landi. Árið 1939 var eitt félag hér á landi — það átti heima á Patreksfirði —, sem missti eitt af skipum sínum. Það gat þá fengið eitt skip keypt fyrir váttryggingarupphæðina. En það var tekið fram fyrir hendurnar á félaginu af þáv. hæstv. ráðherra (EystJ). Þessi 12 þúsund £ voru tekin af félaginu og látn til Sambands íslenzkra samvinnufélaga til innflutnings. Á sama tíma var þetta félag skyldað til að kaupa gamalt skip. Þetta var blómið, sem hv. 1. flm. þessarar þáttill. lagði á útgerðina það ár. Síðan hafa útgerðarmenn orðið að búa við það, að ranglega hefur verið tekinn af þeim gjaldeyririnn til annarra hluta en þarfa útgerðarinnar. Útgerðarmenn hafa af þessum ástæðum ekki getað byggt upp atvinnurekstur sinn, á sama tíma sem þeim er sagt, að þeir hafi ekki verið færir um að reka hann. En þetta gleymist oft, að útgerðarmönnum var af stjórnarvöldunum — og það ekki síst af hv. 1. flm. þessarar þáttill. — gert ókleift að reka útgerðina þannig, að hægt væri að rækja skyldurnar gagnvart fólkinu í sambandi við reksturinn.

Þá voru á Alp. 1941 m. a. sett skattal., sem voru látn verka aftur fyrir sig og gerðu það ómögulegt, að sjávarútvegurinn gæti birgt sig upp og safnað í kornhlöður til lakari áranna.

Og þar gekk langfremstur í flokki hv. 1. flm. þessarar þáttill.

En þetta var ekki nóg. Árið eftir voru gefin út ný skattal., sem kváðu svo á, að ekki mætti draga frá skatt og útsvar fyrra árs og þannig einnig komið í veg fyrir, að útvegurinn gæti birgt sig upp til lakari árána. En þessi hv. þm., fyrrv. hæstv. ráðh., hefur sýnt fram á það í Tímanum, hvernig honum hafi á þessum sama tíma tekizt að raka saman fé í ríkissjóðinn til alls annars en að byggja upp útveginn.

Meðan svona er hugarfarið, verður okkur varla ljúft, að þessir menn setji niður nefndir til þess að rannsaka þessi mál, menn, sem bera ekki skynbragð á þessi mál og hafa enga samúð með þeim, en vilja koma á í sjávarútvegsmálum annaðhvort opinberum rekstri eða samvinnurekstri, sem þeir hafa fullkomlega trú á, að geti gengið vel, þó að þeir séu búnir að reka sig á það gagnstæða. Og einmitt þann sama dag, sem málgagn framsóknarmanna birtir þáttill. þessa, þá segir svo í leiðara blaðsins, með leyfi hæstv. forseta:

„Varasjóðirnir eiga að vera eign útgerðarinnar, þ. e. þeirra, sem stunda þann atvinnuveg á hverjum tíma, en ekki þeirra, sem í það og það skipti teljast eigendur skipanna.“

Hér er beint sagt það sama í blaðinu eins og gert er ráð fyrir í till. flm., að allir varasjóðirnir skuli vera teknir af félögum til þess að dreifa þeim út á meðal sjómannanna sjálfra, sem viðurkennt var þá af hv. 1. flm., að hefðu allt ef mikil laun á þessum tímum.

Ég held, að ef hæstv. Alþ. og ríkisstj. vildu þessum málum vel, þá væri það fyrsta, sem þau ættu að gera, að gefa útveginum og athafnamönnum hans meira frelsi, en sýna þeim minni andúð og leyfa þeim að starfa meira á eigin spýtur og með sínu eigin afli. Þá mun sjávarútvegurinn og athafnamenn, sem að honum starfa, verða sú þjóðarstoð, sem þeir hafa alltaf verið, og bera langstærstu byrðarnar, eins og þeir hafa gert hingað til. En það hefur sýnt sig á undanförunum árum, að þessi stefna og þessi hugur hefur ekki verið hér ríkjandi hjá þeim, sem með völdin hafa farið, því að t. d. árin 1936 til 1939 var ekki hægt fyrir sjávarútvegsmenn að snúa sér við, svo að þeir ekki mættu fjótrum þar og fjótrum hér til erfiðleika fyrir sjávarútveginn. Og fyrr en hugarfarsbreyting er orðin hjá hv. flm. þessarar þáttill., sé ég ekki ástæðu til, að sjálfstæðismenn fylgi þessari þáttill., sem bersýnilega er borin fram til einhvers annars en þess að verða útveginum til hagsbóta.

Í sambandi við útveginn véla í báta, sem talað er um í þáttill., vil ég segja það, að það er rétt, sem í grg. segir, að einu sinni var talað um að setja á fót ríkiseinkasölu á mótörvélum. En vilja sjávarútvegsmenn, að í því efni verði í innflutningsverzluninni skapað sama öngþveitið eins og átt hefur sér stað í bifreiðaeinkasölu? Er þetta, að hér er talað um einkasölu á mótörvélum, ekki einmitt tákn þess, að flm. þessarar þáttill. hafa engan skilning á þessum málum og að ekkert stendur á bak við flutning þessarar þáttill. annað en helköld andúð gegn þeim mönnum, sem reka sjávarútveg?

Finnur Jónsson: Ég er ekki hv. síðasta ræðumanninn sammála um það, að það beri að greiða atkvæði á móti þessari þáttill., þó að hún sé fram komin frá Framsfl. Ég tel, að hún geti að ýmsu leyti stefnt til bóta. Ég fæ ekki séð, hvað ætti að vera skaðlegt í því að setja 5 manna mþn., sem athugi m. a., á hvern hátt mætti koma fyrir stuðningi við sjávarútveginn. Ef það hefði svo verið, að ríkið hefði áður verið fjandsamlegt sjávarútveginum, þá mættu sjávarútvegsmenn fagna því, að á því yrði nú einhver breyt., sérstaklega þar sem ætlað er til þess í þáttill., að félagsmál og verzlunarmál sjávarútvegsins verði athuguð og það rannsakað, hvernig þeim og öðrum málum sjávarútvegsins verði bezt fyrir komið. Félagsmál útvegsmanna hafa verið sorglega vanrækt. Það er að vísu til Landssamband útvegsmanna, sem þó er ekkert annað en nafnið eitt. Það hefur ekkert gert til þess að efla sameiginlega sölu útvegsmanna á framleiðslu þeirra eða sameiginleg innkaup þeirra. Sá litli visir, sem til er í þessa átt, er í einstökum verstöðvum, og alveg án þess að um þau samtök hafi verið myndað nokkurt heildarskipulag. En þær litlu tilraunir, sem hafa verið gerðar í þessa átt, hafa þó borið nokkuð mikinn árangur, eins og ollusamlagið í Keflavík og í Vestmannaeyjum og lýsissamlagið í Vestmannaeyjum. En einmitt þessar tilraunir, sem hafa verið gerðar, sýna, að það ætti að vera hægt að leggja talsvert traustan grundvöll undir slík samtök útvegsmanna, ef vel væri á haldið, en það hefur verið, eins og ég sagði áðan, algerlega vanrækt af hálfu útvegsmanna sjálfra.

Það getur verið, að einhverjir trúir því, að betra sé fyrir útvegsmenn að berjast sér, hver fyrir sig, og hafa engin samtök sín á milli. Og sérstaklega heyrðist mér það á hv. þm. Barð., að hann teldi þetta fyrirkomulag heppilegra heldur en að útvegsmenn hefðu félagsskap með sér. Get ég ímyndað mér, að hann hafi á þessu betri reynslu, — raunar fyrir sjálfan sig, en ekki endilega fyrir útveginn.

Nú virðist mér, að með þessari þáttill. gæti verið lagður grundvöllur að mjög nauðsynlegum athugunum í þessum málum. Og ég fyrir mitt leyti mun þess vegna greiða henni atkv. Ég held, að samstarf flokka um þetta mál, ef heppilegir menn veldust í þessa n., gæti orðið til nokkurs gagns. Ég vil þó ekki segja, að ég geri mér vonir um eins mikinn árangur af slíkri athugun nú eins og ef hún gæti farið fram á venjulegum tímum, vegna þess að við eigum nú við að búa ófriðarástand og getum ákaflega lítið séð inn í framtíðina eða, hvað hún kunni að bera í skauti sínu. Það er t. d. ekki sennilegt, að á þessum tímum verði hægt að leggja varanlegan grundvöll að sölu afurða eða að möguleikar verði fundnir til aukinnar vinnslu á afurðum sjávarútvegsins til frambúðar, vegna hins óvenjulega ástands. Hins vegar er mjög vel hægt að athuga verzlunarmál sjávarútvegsins og lánaþörf og tryggingarmál útgerðarinnar. Nú hefur þeim tryggingarmálum verið komið nokkuð áleiðis með löggjöf, en mætti þó betur vera. Eins væri gott og sjálfsagt að athuga, hvar mest er þörf fyrir hafnargerðir og lendingarþætur vegna fiskveiða.

Það eru flutt um þetta allmörg frv. á hverju ári, en hefur ekki verið lagður neinn grundvöllur að heildarskipulagi í þessu efni, sem þó hefði verið nauðsynlegt.

Hv. þm. Barð talaði hér með ákaflega miklum fjálgleik um eitt frv., sem hann sagði, að hefði verið afgr. á Alp. 1940, — það var reyndar á Alp. 1939 og er birt í Stjtið. fyrst á árinu 1940 —, og hv. þm. sagði, að þessi l. mundu hafa sett yfir höfuð öll sveitarfélög á landinu á höfuðið, ef gert hefði verið út eftir þeim, nema e. t. v. Rvíkurbæ, og frv. til þeirra l. hefði verið skilgetið afkvæmi Framsfl. Ég skal ekki á neinn hátt reyna að létta neinni ábyrgð af Framsfl. í þessu efni. En af því að þessi hv. þm. er nýkominn inn í þingið, langar mig til að benda honum á, að Sjálfstfl. tók að sér að feðra þetta frv. fyrir Framsfl. Það gerði hann með nál., sem er hér á þskj. nr. 281, og er dagsett á Alp. 10. nóv. 1939. Það er sameiginlegt nál. sjálfstæðismanna og framsóknarmanna í sjútnv., þar sem þeir leggja til, að þetta skaðlega frv., sem hv. þm. Barð. var að lýsa, yrði samþ. Aðeins einn nm. lýsti yfir, að hann mundi skila sérstöku áliti um málið og var málinu mótfallinn. Það var fulltrúi Alpfl. í sjútnv. En fulltrúar beggja hinna flokkanna í sjútnv. lögðu til, að frv. yrði samþ. Þegar þess vegna hv. þm. Barð. er að vanda um við Framsfl. út af því, hvernig honum hafi mistekizt um afgreiðslu mála fyrir sjávarútvegin, ætti hann að athuga um leið, hverjir hafa staðið að afgreiðslu þessa skaðlega máls með Framsfl. Frv. kann að hafa verið skilgetið, en eingetið var það alls ekki.

Ég hafði nú ekki haldið, að þessi þáttill. gæfi tilefni til allsherjar eldhúsdags út af sjávarútvegs málum. En þegar hv. 7. þm. Reykv. (SK) er að belgja sig út með það, að hann og hans flokkur sé einhver verndari sjávarútvegsins, þá verður það að segjast, að þótt hann hafi flutt ýmis frv., sem hafa horft til heilla fyrir sjávarútvegin, þá hafa þm. úr öllum flokkum gert slíkt hið sama. En það verður ekki hægt að loka augnum fyrir því, að Sjálfstfl. barðist mjög mikið gegn þeirri löggjöf, sem mestu hefur valdið um það að firra landið vandræðum út af þeim markaðstöpum, sem við urðum fyrir með saltfiskinn. Á ég þar við löggjöfina um fiskimálanefnd. Þessi löggjöf leiddi til byggingar hraðfrystihúsanna, sem áreiðanlega hafa afstýrt mestu vandræðunum út af saltfiskmarkaðstöpunum. Og Sjálfstfl. gerði í raun og veru á sínum tíma allt, sem hann gat, til þess að koma í veg fyrir þessa löggjöf og til þess að hindra framkvæmdir fiskimálan. Það verður ekki heldur komizt hjá að benda á, að ef Sjálfstfl. hefði ráðið á Alp. 1928, þá hefði aldrei verið ráðið í, að ríkið reisti sildarverksmiðjur. Sjálfstfl. beitti sér gegn því máli og taldi, að til væru nægar sildarverksmiðjur í landinu, ef þær aðeins væru í eigu Íslendinga. Þegar þess vegna hv. 7. þm. Reykv. er að minnst á Sjálfstfl. sem einhvern helzta verndara og forvarsflokk útvegsins, þá er það ekki rétt, því að sá flokkur hefur einmitt beitt sér á móti framkvæmdum í þeim atriðum, sem hafa orðið til þess helzt að leysa vandamál sjávarútvegsins á seinni árum.

Ég hefði ekki séð ástæðu til undir umr. um

þessa þáttill. að benda á þetta sérstaklega, nema að gefnu tilefni frá hv. 7. þm. Reykv.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Ég varaði mig ekkert á því, að miklar umr. mundu verða um þetta mál, og sízt að þær yrðu af því tagi, sem þær hafa verið. Ég hef talað tvisvar í málinu áður.

Ræður hv. 7. þm. Reykv. (SK) og hv. þm. Barð. (GJ) um þetta mál hafa verið með ákaflega undarlegum hætti, ekki sízt ef maður ætti að leggja trúnað á það, sem þeir halda fram. Hugarfar það, sem lá til grundvallar ræðu hv. þm. Barð., lýsti sér vel í þeim orðum, þegar hann sagði, að hann sæi ekki ástæðu til, að sjálfstæðismenn greiddu atkv. með þessari þáttill., vegna þess hverjir flyttu hana. Ef góðir menn flytja mál, þá er það gott mál, en ef vondir menn flytja sama málið, þá er það vont mál, virtist liggja í orðum þessa hv. þm. Ég geri nú ekki ráð fyrir, að þessi 5 manna n. mundi verða miklu öðruvísi skipuð, þó að sjálfstæðismenn hefðu flutt þáttill., því að þessir 5 menn yrðu kosnir með hlutfallskosningum á Alp. En bara af því að framsóknarmenn fluttu málið, þá sér hv. þm. Barð. ekki ástæðu til að vera með þáttill. né að sjálfstæðismenn greiði henni atkv. Þetta er hugarfar hans.

Nokkuð sama mætti lesa út úr ummælum hv. 7. þm. Reykv., þó að hann af eðlilegum ástæðum væri gætnari og stillti orðum sínum meira í hóf.

Þá var komið að því af hv. 7. þm. Reykv., að litill hefði verið hlutur framsóknarmanna að framfaramálum sjávarútvegsins. — En hvernig komu sjálfstæðismenn, — sem þá voru kallaðir ihaldsmenn, — fram gagnvart því, að ríkið reisti sildarverksmiðjur? Allir ihaldsmenn greiddu atkvæði á móti frv. 1928 í hv. Nd. um byggingu sildarverksmiðju, með þeim forsendum, að nægilegar sildarverksmiðjur væru til í landinu, ef þær væru í höndum Íslendinga — þessar litlu og hálfónýtu verksmiðjur, sem þá voru til hér á landi. Þetta var framsýnin þá hjá sjálfstæðismönnum, sem telja sig hafa eins konar einkarétt á því að koma nærri málum sjávarútvegsins. En afstaðan til þess máls hefur breytzt síðan hjá þessum mönnum, og málinu var borgið, vegna þess að aðrir menn urðu til þess að hrinda því áfram til farsælla framkvæmda. Og flokkur þessara hv. þm., sem hallmæla framsóknarmönnum fyrir afskipti af sjávarútveginum, svignaði til fylgis við þetta mál, en var ekki með því sem forustuflokkur í málinu.

Hv. þm. Barð. veik líka að því í ræðu sinni, að hann hefði misjafnlega mikla trú á nefndum, og minntist hann á, að þessi n., ef kosin væri, starfaði ekki betur en bílaúthlutarnar, sem hann sagði, að kosin hefði verið hér í sumar. Það er nokkuð langt seilt að tala um bílaúthlutarnar í sambandi við þetta mál. Ég held, að margir hafi álitid, að það sæti ekki vel á honum að rifja upp störf þeirrar n., og stízt hans starf í n. Þessi hv. þm. var kosinn í þá n.; en hann taldi það frá upphafi sitt verk í þeirri n. að koma í veg fyrir, að hún gæti gert það, sem henni var falið að gera. Það var trúnaður hans við hæstv. Alp. í þessu sambandi. Þessi var háttur og þessi voru heilindi hv. þm. Barð. í þeirri n.

Hv. þm. Barð. ræddi hér nokkuð um samvinnu-útgerð og hlutarútgerð, og rök hans um það efni voru svipuð eins og í öðrum atriðum í ræðu hans. Hann talaði um l. um hlutarútgerðarfélag. En hv. þm. Ísaf. (FJ) hefur þegar kennt honum, hvernig þau l. eru undir komin, og má vera, að það þragi nokkuð úr honum rostann, þegar hann ris á fætur næst.

Þá sagði hv. þm. Barð. líka, að samvinna í útgerð væri óheppilegt fyrirkomulag. Það ætla ég ekki að ræða nú. En það, sem hv. þm. Barð. ætlaðist til, að væru rök fyrir þessari fullyrðingu hans, var, að samvinnuútgerðarfélag, sem Grímur heitir, hefði fengið eftirgjöf á skuldum gegnum Skuldaskilasjóð vélbátaeigenda. En nærri allir aðrir útgerðarmenn fengu það líka; og þá ætti líka, eftir hugmynd þessa hv. þm., að geta samnæzt, að nær allir einstakir menn væru ófærir til að stunda útgerð. Skuldaskilin fóru fram sem afleiðing fjárkreppunnar, sem yfir hafði gengið, svo yfir félagsskap um atvinnurekstur sem yfir einstaklinga alveg jöfnum höndum.

Annars er ákaflega eftirtektarvert fyrir útgerðarmenn, hvernig hv. þm. Barð. leit á skuldaskil þeirra. Hann sagði með töluverðri áherzlu, að Grímur hefði greitt með skuldaskilasvikum 98% af skuldum sínum. Það er ágætt fyrir sjávarútvegsmenn að fá upplýsingar um það, hvernig þessi maður (GJ) lítur á skuldaskil þeirra manna, sem farið hafa í skuldaskilasjóð. Hann lítur svo á, að þeir hafi gegnum skuldaskilasjóð svikið lánardrottna sína.

Hv. þm. Barð. sagði, að ég hefði verið fremstur í flokki um að binda hendur manna með sköttum, síðan stríðið hófst. Hann tók til dæmis skattal. frá 1941, en að þó hefði keyrt um þverbak 1942. En ég hef nú heyrt form. Sjálfstfl. og ráðherra hans, hv. þm. G.-K., kalla þessi skattal. í útvarpinu „skattal. sín“ og hrósa sér af þeim. Þetta var að visu rangt hjá honum, en það sýnir þó, að hann áleit það ekki óvinsælt að halda því fram, að þau l. væru sitt verk.

Að lokum vil ég minna á eitt atriði enn, en það eru vélarnar. Allir vita, að eitt mesta vandamál útgerðarinnar er það, að í landinu eru tugir af vélategundum, og menn eiga þess engan kost að vita fyrir fram, hvernig vélarnar eru. Það fer fjarri því, að þau viðskipti séu svo skipulögð, að í nokkru lagi sé, enda þótt um einn sérfræðing sé að ræða, sem menn geta leitað ráða hjá. Þetta vita allir smáútvegsmenn, þó að hv. þm. Barð. viti það ekki eða vilji ekki vita það. Það sýnir hugsunarhátt þeirra manna, sem telja sig sjálfrkjörna forvígismenn útvegsmanna, að vilja gera lítið úr öðru eins vandamáli og þessu. Það er varla svo haldinn fundur útgerðarmanna, að þetta vandamál sé ekki tekið til meðferðar, en hv. þm. Barð. fleygir fram skætingi á Alþ. út af því, að þetta er talið heyra undir mþn. Hann sagði, að þetta ákvæði sýndi helkalda andúð í garð sjávarútvegsins. Þetta er þeim mun einkennilegra sem hv. þm. er sjálfur vélfræðingur og hlýtur að vita, hve mikil þörf er á auknu eftirliti með vélainnflutningi.

Ég sé aftur á móti ástæðu til þess fyrir okkur flm. að þakka hv. þm. Ísaf. undirtektir hans, því að enda þótt hann léti svo um mælt, að hann

gæti ekki séð neitt skaðlegt í skipun n., hné öll ræða hans að því, að nefndarskipunin væri nauðsyn.

Það eru alltaf að koma fram nýjar till. í útvegsmálunum, og flestum er þeim sameiginlegt, að það er ekki hægt fyrir Alþ. að ganga að þeim undirbúningslaust. Ég vil sérstaklega minna á frv. hv. 7. landsk. þm. um jöfnunarsjóð aflahluta, sem felur í sér góða hugmynd, en þarf undirbúningsvið.

Í þessum umr. hefur verið talað um það, hver afstaða flokkanna til sjávarútvegsins hafi verið undanfarin ár, enda þótt till. sú, sem fyrir liggur, hafi alls ekki gefið tilfærni til slíkra umr. Ég vil út af þessu fara fram á, að þeir, sem eru stöðugt hér á Alþ. með skæting til Framsfl. fyrir afstöðu hans til sjávarútvegsmálanna, en draga það alltaf jafnframt fram, hvað Sjálfstfl. hafi margt gert. Lofi okkur að heyra það í svo sem 5 mín. ræðu, hvaða stórmál fyrir útgerðina Sjálfstfl. hefur borið fram og fengið leyst hér á Alþ. og hvaða áhugamál útvegsins hv. þm. G.-K. hefur látið flytja hér s. l. 3 ár. Þetta vil ég biðja t. d. annaðhvort hv. þm. Barð. eða hv. 7. landsk. þm. að lofa okkur að heyra. Og sérstaklega vil ég spyrja, hvort hv. þm. G.-K. hafi þá ekki, á meðan hann hafði aðstöðu til þess, bætt úr fyrri vanrækslu í þessum efnun og látið flytja þau frv., sem samherjar hans sakna svo mjög, að framsóknarmenn hafi ekki flutt. En ég er bara hræddur um, að það komi fram, þó að það sé leitt fyrir hv. Sjálfstfl., að stuðningur hans við sjávarútveginn hefur aðallega verið fölginn í hrósi um sjálfan sig, en bríglum um aðra.

Forseti (HG): Umr. taka nú mjög að lengjast. Hv. 7. þm. Reykv hefur talað tvisvar, en ég mun leyfa honum stutta aths.

Sigurður Kristjánsson: Herra forseti. — Það er margt, sem ég hefði haft ástæðu til að svara, en þetta er 2. umr., svo að ég hef tækifæri til að koma að því seinna. Það eru því örfá atriði, sem ég vildi leiðrétta, og skal ég þá fyrst minnst á þau tvö mál, sem sérstaklega hefur verið talað um, að Sjálfstfl. hafi verið á móti.

Í l. um Sildarverksmiðjur ríkisins er eitt atriði, sem ætíð hefur valdið ágreiningi, sem sé það, að frá Framsfl. hálfu var áhuginn byggður á því að gera þennan atvinnurekstur að einokunum ríkisrekstri. Það átti að koma því ástandi á, að útgerðarmenn hefðu ekki í annan stað að flýja en í ríkisgreiparnar.

Í öðru lagi vil ég nefna fiskimálan., sem beinlínis var sett til höfuðs ýmsum umbótamálum Sjálfstfl. Tilgangurinn var sá, að ríkið gerði alla verzlun með sjávarafurðir að einokun og gæti takmarkað útgerð og veiðar eftir geðþótta sínum. Það er þessi kommúnistiska stefna, sem Framsfl. hefur viljað fylgja og fylgt.

Hv. flm. kom stuðningsmaður hér í d. úr öðrum flokki, og skal ég sízt lasta það, þó að hugir gamalla elskenda dragist aftur saman og hinn hv. Alþflm., þm. Ísaf., sé farinn að brosa aftur til sinnar gömlu kærustu. Það kom fram hjá honum einkennileg kynfærsla, þegar hann sagði, að sjálfstæðismenn hefðu feðrað fyrir framsókn-

armenn frv. þeirra um hlutaskiptafélög. Hann hafði ekki önnur rök en þau, að við hefðum ekki greitt atkv. á móti frv. Það er bezt að segja satt og rétt frá þessu. Framsóknarmenn báru frv. fram. Ég lýsti þegar yfir því, að ég teldi það ekki til gagns fyrir útveginn, en af því að ég er annars eðlis í fylgi við mál en þeir, sagði ég, að ég vildi lofa þessari tilraun að ganga fram. Annan þátt átti ég ekki í málinu.

Hv. flm. komst í mikinn móð og það sjálfstæðismenn að benda á, hvaða mál þeir hefðu leyst. Ég hugsa, að hugur þeirra sjáist ekki á því, því að þeir hafa ekki haft vald til þess að leysa ýmis mál, sem þeir hefðu viljað leysa.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Hv. 2. þm. S.-M. veitti að mér persónulegum aðdróttunum út af bilaútflutningsn., en ég vil vísa þeim ummælum heim til föðuhrúsanna, því að meðan meðnm. mínir eru ekki undir áhrifum hans, taka þeir réttan málstað.

Hv. 2. þm. S.-M. hrakti ekkert af hinum þungu ásökunum, sem hann liggur undir út af andúð sinni til sjávarútvegsins. Hann reyndi aðeins að snúa út úr orðum mínum um samvinnufélög, og af hverju þau urðu að hætta rekstri. En það var af því, að það var engin peningastofnun til í landinu, sem vildi lána þeim fé. Ég vil spyrja hv. flm., hvort honum er ekki kunnugt um, hvernig fór um útgerð Haukaness, sem rekin var á samvinnugrundvelli og þurfti að hætta, af því að hásetarnir fengu engan hlut.

Þá vil ég fara nokkrum orðum af fyrirspurn hv. 1. flm. Henni var að visu svarað af hv. síðasta ráðumanni, en skal ég þó geyma mér að svara henni af minni hálfu, þar til við síðari umr. málsins, en ég ætla nú að leyfa mér að koma með fyrirspurn til hv. þm. og spyrja hann að því, hve marga þröskulda hann hefur í sinni ráðherratið lagt fyrir sjávarútveginn á Íslandi. Ég get m. a. bent á eitt dæmi, er sýnir glögg hug hans til þessara mála. Það var einstaklingur, er vildi reisa frystihús, en fékk eigi að flytja inn vélar o. fl., er nauðsynlega þurfti til þess að reka slíka starfsemi, sem hv. 2. þm. S.-M. vissi bezt sjálfur, að var hin ákjósanlegasta atvinnugrein fyrir landsmenn. Svo, þegar þessi maður gat aflað sér þessara véla innan lands og það virtist ætla að rætast úr þessu nauðsynjamáli þrátt fyrir andstöðu hv. 1. flm. þáttill., þá var þó hægt að koma því svo fyrir, að maðurinn gat ekki fengið timbur til þess að nota við byggingu frystihússins. Er þetta aðeins eitt dæmi um þær hindranir, er hann lagði fyrir sjávarútveginn, er hann var ráðh.

Það, sem ég lagði meginþungann á í ræðu minni og vil aftur leggja höfuðáherzluna á, er, að bak við þáttill. sé hið rétta hugarfar, en ekki það, sem áður hefur verið svo ofarlega í hugum þessara manna, að vilja traðka niður í skitinn þau mál, er sjávarútveginn varða, sem svo oft hefur verið gert af hálfu framsóknarmanna.

Finnur Jónsson: Það getur vel verið, að hv. 7. þm. Reykv. sé litið um það gefið, að ég kveðji mér hljóðs og blandi mér inn í þennan afbrýðis-harmleik, sem fer fram milli hans og hv. 1. flm.

Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

Hv. 7. þm. Reykv. er að reyna að sverja af sér lögin um hlutaútergerðarfélögin, en honum tekst það illa, því að Alþt. sanna þetta mál og atkvgr., sem þar er skráð. Frv. gat ekki orðið að 1. nema með sameiginlegri hjálp Sjálfstfl. og Framsfl. Ég ætla ekki að fara út í það eða deila um, hvort Sjálfstfl. hefur lagt til faðerni eða móðerni, þar sem það skiptir ekki máli í þessu sambandi, en sem sagt, frv. gat ekki orðið að 1. nema fyrir tilstuðlan Sjálfstfl. Þó að hann telji það nú vanhugsað og meingallað, var hann þó með því, að það færi í gegnum þingið. Þótt hann vilji nú losa sig undan þessu og reyna að sverja af sér krógann, mun það algerlega tilgangslaust, eins og ég hef þegar bent á.

Varðandi það, sem hv. 7. þm. Reykv. sagði, að allir flokkar hefðu verið einhuga um byggingu fyrstu sildarverksmiðjunnar, er ríkið lét reisa, og staðið að löggjöf um það efni, langar mig til að vitna í Alþt. B-deild 1928 bls 3627, og lesa þar upp ummæli Ólafs Thors, með leyfi hæstv. forseta:

„Við athugun þessa máls er fyrst að því að spyrja, hvort sjávarútvegsins vegna sé þörf á, að reistar séu í bráðina fleiri bræðslustöðvar hér á landi. Ég álit, að ef þær stöðvar, er fyrir hendi eru, væru eign Íslendinga, nægðu þær fyllilega þörfum landsmanna, en með því að flestar þeirra eru eign erlendra manna, sem til þessa hafa einungis gætt eigin hagsmuna, höfum við minni-
hlutamenn getað aðhyllt, að frv. þetta næði fram að ganga, ef brtt. okkar verða samþykktar. Tillögur okkar eru þær, að í stað þess, að stöðvarnar verði stofnaðar og starfræktar fyrir reikn-
ing ríkissjóðs, þá hafi ríkissjóður þau ein afskipti af málinu, að hann útvegi útvegsmönnum fé til slíks starfa, ef þeir mynda með sér sam-
lag í því augnamiði að geta sett nægar trygging-
ar fyrir láninu.“

Þetta getur hver og einn lesið hér skjalfest, ef hann vill. Ólafur Thors áleit sem sagt þá, að 7000 mála afköst sildarverksmiðja á sólarhring mundu nægja landsmönnum. En þar sem ríkis-
verksmiðjurnar einar afkasta nú yfir 20 þús. málum á sólarhring og aðrar verksmiðjur í land-
inu um 20 þús. málum á sólarhring og menn telja, að enn þurfi að auka afköstin, verður að segja það eins og er, að í þessu álit Ólafs Thors, hv. form. Sjálfstfl., lýsir sér harla lítil framsýni.

Um frv. um að reisa fyrstu sildarverksmiðjuna var viðhaft nafnakall í Nd., og greiddu þá allir sjálfstæðismenn atkv. á móti því. Um þetta geta og allir gengið úr skugga í Alþt.

Það er einkennilegt, að sjálfstæðismenn skyldu hafa tekið þessa afstöðu, þrátt fyrir það, að Jón Þorláksson hefði verið fenginn til þess af Alþ. að semja áætlun um byggingu slíkrar verksmiðju. En starfræksla Sildarverksmiðja ríkisins hefur í seinni tíð orðið til þess að bjarga landinu frá gjaldþroti og vandræðum, eins og allir vita nú og viðurkenna.

Um afstöðu Sjálfstfl. til fiskimálanefndar og hraðfrystihúsanna tel ég eigi þörf að fjölýrða, þar eð hún er öllum í fersku minni.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Aðeins örfá orð. Það er aðeins til þess að vekja athygli á því, sem hv.

7. þm. Reykv. og hv. þm. Barð. sögðu hér áðaa. Ég hafði gert mér vonir um, að þeir greindu nú frá helztu stórmálum á sviði sjávarútvegsins, sem Sjálfstfl. hefði komið í framkvæmd, er ég hafði skorað á þá að gera það. En það gerðu þeir bara ekki, og kom það á óvart, þar sem búast mátti við, að þeir, sem alltaf eru að tala og hugsa um þessi mál, gætu sýnt þá, að eitthvað lægi eftir þá í þessum málum. En þeim er vorunn. Hv. þm. Barð. gerði ekki minnstu tilraun til að svara fyrirspurninni, en hv. 7. þm. Reykv. gat um 4 mál. En það er um þau að segja, að að minnsta kosti voru allir sammála um 3 þeirra, en um 4. málið var ekki annar ágreiningur en sá, hvenær hagur ríkisins yrði svo góður, að fært þætti að leggja til framkvæmda.

En þeir létu báðir undir höfuð leggjast að svara fyrirspurn minni um, hvaða stórmál þeir hefðu beitt sér fyrir og komið á, meðan þeir stjórnuðu.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv. og til allshn. með 32 shlj. atkv.

Á 16. fundi í Sp., 28. jan., utan dagskrár, mælti

Skúli Guðmundsson: Fyrir þessu þingi liggur till. til þál. um mþn. í sjávarútvegs málum. Þetta er 25. mál á þskj. 35. Ég er einn af flm. þessarar þáltill. Um till. voru ákveðnar tvær umr., og lauk þeirri fyrri 16. des. s. l., og var þá till. vísað til allshn. Nú hefur þessi n. ekki skilað álitum um þessa till., þótt hún hafi skilað álitum um mörg mál, sem hefur verið vísað til hennar síðar. Ég vil vænta þess, að n. skili álitum um þetta mál hið bráðasta, og beini því til hæstv. forseta, að hann beiti áhrifum sínum til þess, að svo megi verða.

Forseti (GSv): Ég tel sjálfsgagt að verða við þessum tilmælum, að svo miklu leyti sem unnt er. Mér er vel kunnugt um það, þar sem ég er form. nefndarinnar, að af þeim málum, sem til hennar hefur verið vísað, eru aðeins þrjú eftir óafgreidd, og er þetta eitt þeirra. Það er svo um þessi mál, að enn hefur ekki náðst samkomulag um það í n., í hvaða formi muni heppilegast að hafa þau eða hversu skuli með þau fara.

Annað málið, sem eftir er, er þáltill. um undirbúning verklegra framkvæmda eftir styrkjöldina og hið þriðja þáltill. um ráðstafanir til eflingar íslenskum landbúnaði. Það hefur verið nokkuð rætt í n. að sameina allar þessar till. undir eina mþn., svo að þetta yrði ekki eins fyrirferðarmikið. Annars verða allar þessar till. teknar fyrir á næsta fundi n. og þá afgreiddar í einhverri mynd.

Á 23. fundi í Sp., 9. febr., var till. tekin til síðari umr. (A. 35, n. 332, 352).

Frsm. (Sigfús Sigurhjártarson): Herra forseti. — Allshn., sem hefur haft til athugunar till. til þál. á þskj. 35, hefur orðið sammála um öll aðal-

atriði. Fjórir nm. leggja til, að hún verði samþ. óbreytt, og má vísa þar til grg., sem fylgir, og þess, sem áður hefur verið sagt um málið í Sp. Þrír nm. hafa lagt til á þskj. 352, að nokkrar orðabreyt. verði gerðar. En eins og áður er tekið fram, leggur meiri hl. n. til, að till. verði samþ. óbreytt.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Eins og hv. frsm. tók fram, gat n. ekki orðið sammála um málið. Minni hl. gerði itrekaðar tilraunir til þess að ná samkomulagi um till. um eina 5 manna n. til að fjalla um málið. En ekki náðist samkomulag um eina n., sem mundi kosta ríkissjóð minna. Þótt svo sé komið, að um tvær n. sé að ræða, viljum við fá orðalagsbreyt., en eins og það er, stefnir það að ákveðnu pólitísku marki. Það verður að vera alveg hlutlaust orðalag. Á þskj. 352 eru till. okkar í því efni.

Ekki er ástæða til að tefja umr. frekar. Þeir, sem óska að afgreiða þessa till. hlutdrægnislaust, munu samþykkja brtt. á þskj 352.

ATKVGR.

Brtt. 352 felld með 21:15 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PM, PO, SB, STh, ÞÞ, BG, BBen, GJ, GSV, IngJ, JakM, JJós, JPálm, LJóh, MJ.

nei: PHerm, PZ, PÞ, SigfS, SG, SP, SkG, StJSt, SvBH, ÁkJ, BÁ, BrB, EOL, EmJ, EystJ, GG, GfG, JörB, KA, LJós, HG.

16 þm. (ÓTh, SEH, SK, StgrA, ÞG, ÁÁ, BSt, EE, FJ, GÞ, GTh, HelgJ, HermJ, IngP, JS, JJ) fjarstaddir.

Till. samþ. með 24:2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BÁ, BrB, EOL, EmJ, EystJ, FJ, GG, GfG, JörB, KA, LJós, PHerm, PZ, PÞ, SigfS, SG, STh, SP, SkG, StJSt, SvBH, ÁkJ, BG, HG.

nei: JPálm, MJ.

GJ, GSV, IngJ, JakM, JJós, LJóh, PO, SB, ÞÞ greiddu ekki atkv.

17 þm. (BBen, EE, GÞ, GTh, HelgJ, HermJ, IngP, JS, JJ, ÓTh, PM, SEH, SK, StgrA, ÞG, ÁÁ, BSt) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 392).

12. Efling landbúnaðar.

Á deildafundum 8. des. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ráðstafanir til eflingar íslenskum landbúnaði (A. 53).

Á 6., 7., 9. og 10. fundi í Sp., 10., 14., 16. og 17. des., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Sp., 18. des., var till. enn tekin til fyrri umr.

Kristinn Andrésson: Herra forseti. — Þessi þáltill. á þskj. 53 var flutt á síðasta Alþ., en fékk þá ekki afgreiðslu. Ég tel óþarft að láta fylgja þessari þáltill. mörg orð, því að henni fylgir ýtarleg grg.

Eins og flestum mun orðið ljóst, getur það búskaparlag, sem nú er, ekki átt framtíð fyrir sér, þ. e. þess konar einyrkjabúskapur, sem nú er. Og nýbýlastefna undanfarinna ára leysir ekki heldur vandann. Það þolir því ekki bið og er lífsspursmál fyrir íslenskan landbúnað, að snúið sé að því að skapa betri lífsskilyrði í sveitum landsins en nú eru.

Þessi þáttill. fer fram á, að Alþ. feli Búnaðarfélagi Íslands alveg sérstakt verkefni, sem er að láta rannsaka, hvar heppilegust eru skilyrði með tilliti til ræktunar, samgangna í sveitum o. s. frv., og gera áætlun um virkjun vatnsfalla og samgöngukerfi sveitanna. Enn fremur að láta gera tillögur um fyrirmyndarhú og fyrirkomulag þeirra og enn fremur að undirbúa löggjöf fyrir landbúnaðinn á grundvelli þessa undirbúningsstarfs.

Ég tel ekki ástæðu til að fara hér við fyrri umr. um þessa þáttill. fleiri orðum, en vil aðeins óska eftir, að flýtt verði fyrir afgreiðslu hennar.

Bjarni Ásgeirsson: Það er í sjálfu sér ekki margt um þessa þáttill. að segja og sízt ástæða til að hafa á móti því, að rannsóknir þessar fari fram, sem þar eru upp taldar. Vil ég þó þegar við þessa umr. geta þess, að ég kann ekki alls kostar við orðalag 1. liðarins, þar sem segir svo, að látin sé fara fram rannsókn á því, sem þar er greint, m. a. „með samfærslu byggðarinnar fyrir augum“. Ég sé ástæðu til þess að minnast á það við þessa umr., að mér finnst, að sumir menn séu búnir að fá það á heilann, að öllum vandamálum landbúnaðarins verði ráðið til farsælegra lykta, eingöngu ef því skipulagi verður á komið, að fólkinu í sveitunum sé þjappað saman á einhverjum ákveðnum blettum á landinu og meginhluti landsbyggðarinnar lagður í auðn. Ég álit slíkt mestu firru. Ég get gengið inn á þá nauðsyn að koma nýrri byggð upp, eftir föstu ákveðnu skipulagi, þegar byggðin í sveitunum verður aukin, og að henni verði komið þannig fyrir, að tilraunir verði gerðar um það að mynda byggðahverfi á Íslandi í sveitum, þar sem bezt hentar. Og ég hygg, að búið sé að leggja grundvöll að því með löggjöf, sem samþ. var hér á Alþ. fyrir 2—3 árum, um landnám ríkisins. Í raun og veru væri ánægjulegt, að þessi þáttill. væri áskorun um, að framkvæmdir væru gerðar í þessu máli. En hitt tel ég hina mestu firru, að bætur verði ráðnar á erfiðleikum landbúnaðarins með því einu að færa byggðina saman á tilförlulega litil svæði á landinu, en leggja hina landshlutana að mestu í auðn. Það er vítað mál, að sauðfjárbúskapur verður stundaður hér á landi áfram sem ein aðalgrein íslensks landbúnaðar. Og sauðfjárbúskapur er þannig í eðli sínu, að hann þarfnast mjög mikils landrýmis. Þess vegna er nauðsynlegt, að nokkurs konar verka-skipting sé í landbúnaðinum, þannig að dalir og annes á landinu haldi sinni byggð, eins og hún hefur verið til þessa, á þann hátt, að þar verði rekinn sauðfjárbúskapur, en hins vegar, að framleiðsla annarra matvæla, sem landbúnaðurinn hefur með höndum, fari aðallega fram í þéttari byggðinni. Þess vegna tel ég réttara, að þetta

yrði orðað á þann hátt að hafa það fyrir augum að þetta byggðina, í staðinn fyrir, að hér er talið að um samfærslu byggðarinnar, því að ég er sannfærður um, að sauðfjárbúskapur verður bezt rekinn einmitt í strjálbýlinu, til dala og á annesjum, þar sem hann er nú. Og eigi að halda honum uppi, sem ég tel sjálfsagt, verður hann að byggjast á starfsemi strjálbyggðarinnar að ýmsu leyti. Hitt er annað mál, að það geta verið til einstök býli til dala og annesja, sem ekki er hentugt að halda uppi byggð á. Og stefnan hefur verið sú undanfarin ár, að það hefur komið af sjálfu sér, að þau býli, sem hafa verið afskekkt og erfitt um samgöngur við, hafa lagzt niður. Og í jarðræktarl. er gert ráð fyrir, að búnaðarmálastjóri hafi hönd í bagga um það, hvernig slík breyting fer fram í landinu. T. d. eiga ráðunautar eða eftirlitsmenn með jarðræktarl. að ákveða, að ef þeir sjá býli, sem af þeim ástæðum, sem ég hef talið, og öðrum, á ekki framtíð fyrir sér, á ekki að greiða jarðræktarstyrk til þess býlis, heldur á að veita ábúanda þess sérstaka aðstöðu til þess að koma sér upp nýbýli á öðrum stað. Þetta tel ég ákaflega eðlilega þróun, að eftir því sem skilyrðin, bæði staðhættir og atvinnuhættir, breytast, komi það af sjálfu sér, að afskekktari býli verði lögð niður, án þess að hafizt sé handa um að sópa strjálbýli landsins og demba fólkinu þaðan á þéttbýlli staði, þó að samileg afkomuskilyrði séu í strjálbýlinu. Ég hygg, að landbúnaðinum væri enginn greiði gerður með slíkum aðförum.

Skal ég ekki fara lengra út í þetta mál á þessu stigi. En ég vildi aðeins minnast ofurlítið á þessa stefnu, sem mikið er haldið fram af ýmsum mönnum og mér virðist koma mjög greinilega fram í 1. lið þessarar þáttill. Ég tel þessa stefnu varhugaverða, en hef ekki annað en gott að segja um margt af því, sem þáttill. felur í sér, og tel sjálfsagt, að hún verði tekin til athugunar.

Kristinn Andrésson: Ég þakka hv. þm. Mýr. (BÁ) fyrir góðar undirtektir undir þessa þáttill. Hins vegar verð ég að leiðrétta nokkurn misskilning, sem kom fram í ræðu hans. Hann telur, að farið sé fram á það í þáttill. að athuga möguleika til að færa byggðina saman í sveitum landsins. Þetta er mesti misskilningur, sem ég hef orðið var líka annars staðar. Í þáttill. er aðeins farið fram á, að samþ. verði, að fram fari rannsókn á því, hvar heppilegust eru skilyrði fyrir landbúnaðinn, þannig að skilyrði geti skapast til þess, að byggðin síðar meir færðist saman. Hér er ekki verið að gera ráðstafanir til þess að færa byggðina saman á þann hátt, að sú byggð, sem er í sveitum landsins, verði lögð niður. En þróunin hefur verið sú á undanförunum árum, að byggðin hefur færzt á sjálfu sér saman, og hvað sem gert er, mun svo verða áfram. En það, sem að er, er, að fólkið, sem flytur úr strjálbýlinu, hefur hvergi að að hverfa nema í kaupstaðina.

Okkur flm. þáttill. er ljóst, að það verða að vera tvær stefnur samhliða í landbúnaðarmálum, í fyrsta lagi að hlyna að þeim einyrkjabúskap, sem fyrir er, og nýbýlabúskap, þannig að fólkið geti lifað við þann atvinnurekstur, og í öðru lagi, að það fólk, sem hlýtur að flosna

Efning landbúnaðar. — Verklegar framkvæmdir eftir styrjöldina og skipulag stóratvinnurekstrar.

upp í sveitunum, eigi athvarf í sveitunum sjálfum. Þess vegna þarf að skapa skilyrði til þess, að fólk, sem óhjákvæmilega hlýtur að fara úr strjálbýlinu, þurfi ekki að fara í kaupstaðina, heldur geti farið á aðra staði í sveit, sem betur eru fallnir til búskapar. — Ef hv. þm. Mýr. hefði lesið nógu vel grg. þáttill, þá hefði þessi miskilningur ekki þurft að koma fram í ræðu hans. En ég býst við, að margar af þeim rannsóknun, sem fram á er farið í þessari þáttill, að verði gerðar, séu komnar vel á veg hjá Búnaðarfélagi Íslands, þannig að þeir starfsmenn þess, sem hafa þessi mál með höndum, hafi rannsakað, hvar heppilegust skilyrði séu fyrir hendi fyrir framtíðarbúskap Íslands með nýju fyrirkomulagi. Og sérstaklega af ræðu búnaðarmálastjóra, sem hann flutti fyrir nokkrum dögum í útvarpið, skildist mér, að hann áliti, að það yrði nú strax að vinda bráðan bug að því að koma upp byggðahverfum í sveitunum, og að það vantaði í raun og veru ekki annað til þess en framlög frá ríkinu, en rannsóknir þar að lútandi hefðu að miklu leyti farið fram. Er því enn meiri ástæða til þess, að sem fyrst komi till. frá Búnaðarfélagi Íslands um þessi mál.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til allshn. með 30 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Sp., 9. febr., var till. tekin til síðari umr. (A. 53, 181, n. 335).

Frsm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. — Allshn. hefur orðið sammála, eftir að hafa rætt þessa till. á nokkrum fundum, um að leggja til, að hún verði samþ. með litilfjörlegum breytt., sem getið er í nál. á þskj. 335. Í þessari till. er farið fram á, að athugaðir verði nánar möguleikar á eflingu landbúnaðarins. Nokkrar brtt. hefur allshn. gert við till. Sú fyrsta er um það, að ekki sé haft eins ákveðið orðalag og þar er gert og túlka má á þann hátt, að byggðina í landinu beri að færa saman. Það hafa verið skiptar skoðanir um það, hvort leggja ætti í eyði viss býli á landinu og færa fólkið saman á þeim svæðum, sem afkomumöguleikar virðast betri. Engin afstaða var tekin í n. um það mál, og lét hún það liggja milli hluta. En nauðsynlegt er, að athugun fari fram á því, hvar bestir möguleikar eru fyrir hendi og hvar eru best skilyrði til myndunar þorpa. Það má enginn undrast, þó að gera verði breytingar á því sviði. Bæir í sveitum hafa ekki verið byggðir eins og best hefði verið til samræmis við það, sem koma skal. Má líka í því sambandi nefna göturnar hér í Rvík, sem þó eru síðar lagðar, en fæstar svo, að ekki sé þegar búið að breyta þeim sumum, og að öðrum þurfi að breyta í meira eða minna nálægri framtíð. Bæir úti um sveitir landsins standa hvorki í neinni röð né hverfum, og hefur tilviljun ein ráðið, hvar þeir voru byggðir. Ég hef farið um margar sveitir landsins og er því allvel kunnugur við. T. d. vil ég nefna Fljótshlíðina. Þar er ein bæjaröð,

eða öllu heldur engin regluleg bæjaröð, því að bæirnir standa svo óreglulega. Vegur liggur eftir sveitinni og afleggjarar af honum heim á bæina. Heppilegra hefði það verið fyrir framtíðina, ef bæirnir þarna hefðu staðið í röð meðfram veginum. Þá hefði nægt einn vegur og ein símalína yfir sveitina. Nauðsynlegt er að hafa eftirlit með því, að byggðin risi ekki upp án skipulags, er þéttbýli eykst.

Þá er lagt til, að fyrirmyndarbuin hafi ekki með höndum útvegum véla, til þess eru nú komnir aðrir aðilar, og þótt búnaðarfélagið færi um skeið með það verkefni að panta verkfæri fyrir bændur, er sá tími liðinn og á ekki að koma aftur.

Síðasta till. er orðalagsbreyt.

Legg ég til, að till. verði samþ., og vona, að búnaðarfélagið láti vinna að þessari rannsókn á þann hátt, að sem mest gagn verði að þessu í framtíðinni.

Kristinn Andrésson: Herra forseti. — Ég get verið stutturður. Vil aðeins þakka n. fyrir meðferðina á þáttill. Þær brtt., sem gerðar hafa verið, eru flestar orðabreyt., sem ég get vel fallist á. Þarf ég engu við að bæta, en óska þess, að greitt verði sem best fyrir þessu máli.

ATKVGR.

Brtt. 181 tekin aftur.

— 335, 1—3 samþ. með 30 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 31 shlj. atkv. og afr. sem ályktun Alþingis (A. 393).

13. Verklegar framkvæmdir eftir styrjöldina og skipulag stóratvinnurekstrar.

Á deildafundum 9. des. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um undirbúning verklegra framkvæmda eftir styrjöldina og endurskoðun á skipulagi stóratvinnurekstrar í landinu (A. 55).

Á 6., 7., 9. og 10. fundi í Sp., 10., 14., 16. og 17. des., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Sp., 18. des., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. — Mörgum hv. þm. er það mikið áhugamál, að þessi þáttill. geti komið til n. fyrir jól, og m. a. af þeirri ástæðu ætla ég ekki að gerast langorður um efni hennar. Enn fremur teljum við flm. till., að í grg. hennar séu tekin fram þau helztu atriði, sem til stuðnings mega verða þáttill., og þess vegna einnig af þeirri ástæðu er hægt að komast af með styttri framsögu en ella mundi. Þó vil ég á þessu stigi málsins láta fylgja þáttill. okkar nokkur orð.

Það er nú kunnara en frá þurfi að skýra í löngu máli, að þúsundir manna í landinu vinna nú, beint eða óbeint, hjá eða í sambandi við það

setulið, sem í landinu dvelur. Og mjög margt fólk hefur skipt um bústaði, flutzt til, til þess að hafa hægari aðstöðu til að nota sér viðskiptin við eða vinna hjá hernum. Það er m. a. hægt að benda á eitt, sem sýnir ákaflega glögglega, hversu afkoma manna er nú orðið mikið byggð á þessum viðskiptum við setuliðið, með því að athuga verzlunarskýrslur landsins og gjaldeyrisjöfnuð. Verzlunarfjöfnuðurinn er nú orðinn talsvert óhagstæður á hverjum mánuði. Eigi að siður safnast fyrir innieignir erlendis. Þetta stafar af því, hvað mikið fjármagn kemur inn í landið frá hernum. Og því fé er veitt inn í landið sem vinnulaunum eða notað af hernum í margháttaðum viðskiptum við landsfólkið. Það ætti að liggja öllum mönnum í augum uppi, að þegar herinn flytur á brott í styrjaldarlok, sem sjálfsagt gerist með nokkuð snöggum hætti, þá gerbreytist allt viðhorf í landinu viðkomandi viðskipta- og fjárhagsmálum. Hundruð og jafnvel þúsundir manna verða þá að leita sér að annarri atvinnu heldur en þeir hafa stundað um hrið, og margir verða áreiðanlega að draga saman eða hætta við ýmis fyrirtæki, sem að nokkru eða öllu leyti hafa byggzt á viðskiptum við herinn.

Nú er ljóst, að við gömlu atvinnuvegina í landinu, landbúnað, sjávarútveg o. fl., gætu fleiri haft atvinnu en nú er. En þó væri fásinna að ímynda sér, að allur sá fjöldi manna, sem um atvinnu verður staðfestulaus að styrjaldarlokum, geti að öllu leyti haft atvinnu við gömlu atvinnuvegina. Og þó að það sé nauðsynlegt, að svo margir sem kostur er á, hverfi aftur til þessara gömlu atvinnuvega, þá er þó vist, að það verður stór hópur landsmanna, sem verður hægt að fá til að vera við nýjar framkvæmdir, sem þörf er á.

Nú er álit okkar, sem flytjum þessa þáttill., að þetta sé ákaflega stórt mál og að það sé mjög nauðsynlegt, að Alþ. og þeir, sem hér eiga miklum skyldum að gegna í sambandi við þetta mál, geri sér í tæka tíð sem ljósasta grein fyrir því, hvaða afleiðingar brottför setuliðsins kann að hafa að þessu leyti, og séu viðbúinir að mæta því ástandi, sem þá verður. Enn fremur teljum við mjög stórt atriði, að menn geri sér sem gleggsta grein fyrir því, hvaða verkefni eigi að taka til úrlausnar, þegar hér kemur sögu, og að tekin verði fyrir þau verkefni, sem þjóðinni í heild er fyrir beztu, að séu leyst, en ekki af handahófi valin í flýti og þannig, að þessi mál verði svo illa undirbúin og hlaupið í að ráða menn í framkvæmdir þessar eingöngu til þess, að menn séu ekki iðjulausir og það sé hægt að fá átyllu til þess að greiða mönnum kaup. Við teljum, að það þurfi að leggja mikla vinnu í það að gera áætlanir og undirbúning að þessum framkvæmdum og velja þær með sjónarmið heildarinnar fyrir augum. Við drepum hér í grg. á aðeins nokkra málaflokka, sem okkur finnst, að eigi að koma til athugunar í fyrstu röð, þegar til þessara framkvæmda kemur. En þó ber engan veginn að líta þannig á, að sú upptalning sé eða eigi að vera tæmandi, heldur aðeins bending flm. um það, sem þeim finnst liggja beinast við á þessu stigi málsins. En fleira á vitanlega að koma til greina í þessu sambandi, og sumt, sem ekki liggur nægilega ljóst fyrir enn, til þess að það sé rætt.

Við flm. göngum út frá því, að það sé eðlilegt, að ríkið hafi talsvert af þessum framkvæmdum með höndum, ekki vegna þess, að við sjáum ekki, að það hlýtur að verða talsvert mikið framkvæmt af hálfu einstaklinga, heldur af þeim ástæðum, að við teljum ekki líklegt, að framkvæmdir einstaklinga verði fullnægjandi, og af því að viss verkefni eru, sem ríkið þarf að leysa og heppilegast er að byrja á, einmitt þegar hér verður komið sögu, að atvinnumál landsins verða þannig, að atvinnu vantar — og það sennilega snögglega — handa fjölda manna.

Við göngum út frá því, að sú n., sem hefur með höndum þessa rannsókn, athugi einnig fjárhagshlið þeirra af þessum málum, sem ríkinu er ætlað að hafa sérstaklega afskipti af. Við göngum út frá því sem sjálfsögðu, að framkvæmdasjóður ríkisins, sem nú er verið að safna í, verði að verulegu leyti til afnota í þessu skyni. En við göngum þess ekki heldur duldir, að eins og nú horfir um fjárhagsafkomu, þá muni þurfa talsvert meira fé heldur en líkur eru til, að verði í þessum framkvæmdasjóði, þegar að því kemur. Þá göngum við einnig út frá því, að hlutverk n. verði að líta eftir fjárföflunarleiðum, að því leyti sem framkvæmdasjóður ekki hrekkur til að standast kostnað við þær framkvæmdir, sem n. gerir áætlanir um og telur nauðsynlegt, að verði gerðar.

Flest af þeim verkefnum, sem nefnd eru í grg. þáttill., hafa verið rædd áður, a. m. k. á Alþ. og þó kannske enn meira utan þess, og ég ætla ekki að fara að telja þau upp nú. En á meðal þeirra eru verkefni, sem hafa verið mikið rædd, án þess að það hafi komið fram, hvort menn hafa ætlað til, að einstaklingar eða félög leystu þessi verkefni. Þar vil ég nefna verkefni eins og bygging verksmiðja, t. d. áburðarverksmiðju, sementsverksmiðju og verksmiðja í sambandi við sjávarútveginn og skipasmíðastöðvar. Þessi mál hafa öll verið rædd, og komið hefur fram áhugi á þeim. En það hefur ekki komið fram nein megin stefna um rekstrarfyrirkomulag þessara fyrirtækja eða hvort ríkið skuli reisa þau eða styðja að því, að þau verði reist. Þess vegna höfum við gert það að tillögu okkar, — því að við teljum það svo nátengt þessum verkefnum, sem ég hef nefnt, að ekki verði slitið frá þeim í athugun um þau, — að n. skuli gera tillögur um stóratvinnurekstur í landinu og afskipti ríkisins af þeim málum. Þetta er af því, að við töldum nauðsynlegt að athuga, hvort ríkið ætti að reka þau eða einstakir menn eða félög með stuðningi ríkisins. Þetta teljum við svo nátengt hinu verkefninu, að við teljum, að það verði með engu móti frá því slitið og eðlilegt, að þetta verði hvort tveggja — athuganir á þessum málum — unnið af sama aðila, sömu mönnum og sömu stofnunum.

Þá höfum við einnig ætlað n. nokkru viðtækara starfssvið, — að endurskoða almennt fyrirkomulag á stóratvinnurekstri landsins. Ástæðan er sú, að við álitum, að það felli alveg inn í verkahring n. að gera till. um ný verkefni. Og þá fannst okkur eðlilegt, að n. væri fallið að skapa sér skoðun um það fyrirkomulag, sem er á stóratvinnurekstri landsins, og athuga, hvort

hún treystir sér til að gera till. um breyt. á þessum atvinnurekstri, sem gætu orðið til þess, að hann næði betur tilgangi sínum en hann hingað til hefur gert að dómi flm. þáttill. Enn fremur, að n. gerði sér grein fyrir því og léti skoðun sína í ljós um, að hve miklu leyti ríkisvaldið skuli beinlínis skipta sér af því, að þessu fyrirkomulagi sé breytt, eða að hve miklu leyti hún skuli aðeins gefa bendingar til þeirra, sem að þessum málum störfuðu, og raunar alveg sérstaklega má segja, að það vaki einnig fyrir flm., að þessi n. framkvæmi þessar rannsóknir og geri till. sínar með sérstöku tilliti til þeirra nýju fyrirtækja, sem líklegt er, að risi upp eftir styrjöldina, og þeirrar endurnýjunar, sem væntanlega mun eiga sér stað í stóratvinnurekstrinum.

Ég skal fara aðeins örfáum fleiri orðum um það, hvers vegna við höfum álitid rétt, að n. fengi einnig þetta hlutverk. Það er ómögulegt annað en að menn hafi veitt athygli þeim stórkostlegu göllum, sem eru á stóratvinnurekstrinum, eins og hann hefur verið rekin hjá okkur undanfarið. Einstaklingurinn er hjá fyrirtækinu eingöngu gegn kaupgjaldi og á ekki að neinu leyti afkomu sína undir því, hvernig rekstur fyrirtækisins gengur, og snertir það ekki að neinu leyti, hvernig afkoma þess er. Þetta fyrirkomulag er ekkert sérstakt fyrir Ísland, heldur er það svona yfirleitt. Það leiðir af fyrirkomulaginu sjálfu, að gagnkvæm tortryggni verður milli atvinnurekenda og verkamanna. Það leiðir af sjálfu sér, — og þarf ekki að fara langt til þess að finna dæmi um það úr okkar þjóðfélagi —, að verkalýðurinn er ákaflega ófús á að breyta launakjörum sínum til lækkunar, jafnvel þótt einstakir menn séu sannfærðir um, að það sé ákaflega erfitt fyrir atvinnuvegina að standa undir launagreiðslunum. Það er raunverulega eðlilegt, að verkalýðurinn sé ákaflega ófús á að breyta launakjörum sínum, og það er af mörgum ástæðum, — og þessi tregða er beinlínis af fyrirkomulaginu, eins og það er. Ef verkamaðurinn finnur það ekki, að hann njóti þess sérstaklega, ef vel gengur, er hann tregur og vill ekki takmarka laun sín, þegar illa gengur, og venjan er sú, að þegar þannig er ástatt, að menn eru almennt sannfærðir um, að launagreiðslurnar séu hærri en atvinnureksturinn getur borið, þá geta verkamenn bent á það, að ekki er sjáanlegt, að atvinnurekendur liði í neinu eða þurfi að breyta lifnaðarháttum sínum í einu eða neinu, og það er ekki eðlilegt, meðan svo er, að launamenn eða verkamenn séu fúsir til að verða við óskum um lækkun launa sinna. Niðurstaðan hefur orðið sú, að jafnvel þótt menn hafi talsvert almennt verið sannfærðir um, að atvinnuvegirinn hafi þurft á því að halda, að launagreiðslunum væri breytt til lækkunar, þá hefur það ekki fengist fram, verkalýðurinn hefur ekki viljað fallast á það. Þá hefur verið gripið til þess óyndisúrræðis að fella gjaldmiðil þjóðarinnar í verði, — að lækka krónuna. En skipulag, sem hefur það fólgið í sér, að málin hljóta að rekast í hnút með tiltölulega stuttu millibili og fella verður gjaldeyri landsins, — fyrirkomulag, sem það hefur fólgið í sér, er náttúrlega stórgallað, og hljóta allir að sjá, að það hlýtur að leiða af sér vaxandi vandæði, því að stöðug verðfelling

á gjaldeyrinum grefur vitanlega undan því fjárhagskerfi, sem reynt er að byggja upp. Það er ekki lengra síðan en 1939, að við gerðum þetta, því að það ástand hafði skapast þá, að það var nauðsynlegt vegna atvinnuveganna að lækka gjaldeyrinn. Þessi tortryggni verkalýðsins á stóratvinnurekstrinum er ekki óeðlileg, eins og er í pottinn búið, og það er eðlilegt, að launamenn sýni óvilja á að framkvæma slíka lækkun, þar sem engin trygging er fyrir því, að þeir fái að njóta góðs af, þegar betur gengur. Nákvæmlega sams konar kreppa og varð þess valdandi, að krónan var lækkuð 1939, er nú að koma, nema miklu stórkostlegri en nokkru sinni áður. Nú er allt að rekast í harðari hnút en við höfum þekkt til áður, og niðurstaðan verður sú, að meðan allt er í gamla horfinu, mun þessi gamla tortryggni skjóta upp höfðinu að nýju og erfðileikarnir verða enn meiri en áður, nema eitthvað sé gert til þess að eyða þessari tortryggni. Ég fyrir mitt leyti er alveg sannfærður um, að það er ákaflega stórkostlegt nauðsynjamál að koma þeirri breytingu á í rekstrarfyrirkomulaginu, að þetta viðhorf geti breytzt, svo að verkalýðurinn eða þeir, sem vinna að framleiðslunni, njóti þess, þegar vel gengur, og þá mun það raunverulega sýna sig í viðhorfi þeirra til fyrirtækisins. Það mun verða allt annað sjónarmið í þessu máli, og þá mun það sýna sig, að auðvelt er að komast yfir þá atvinnurekku, sem nú væri ómögulegt að komast yfir nema að grafa undan því fjárhagskerfi, sem við notum.

N. er ætlað að gera till. um, hvernig skuli komið fyrir í verulegum atriðum þeim rannsóknum, sem við flm. leggjum til, að gerðar verði. Það er augljóst, að það er mikið vandamál að skaya sér skoðun á þessu, og það er vandamál, hvernig það fyrirkomulag skuli komast á, sem menn telja nauðsynlegt. Þetta er nauðsynlegt, að sé rannsakað af fulltrúum Alþ., og það er ómögulegt að þykjast ekki sjá, hvað er að gerast í þessu máli, að það fyrirkomulag, sem við höfum í þessum málum, er gersamlega ófullnægjandi, og að það fyrirkomulag hlýtur að leiða til þess, að það fjárhagskerfi, sem menn þykjast byggja á, verði leyst upp bókstaflega í höndum manna, vegna þess að þeir geta ekki komið fram þeim ráðstöfunum, sem gera verður til þess að halda þessu fjárhagskerfi í skorðum. Þetta er ekki hægt að mínum dómi nema með því að gera verulegar breyt., og ég lit svo á, að það sé hættulegt fyrir menn að berja höfðinu við steininn í þessum efnum og að það sé fullkomlega timabært, að menn endurskoði þessi efni fordóma- og hleyptómalaust, og að hafa fullkomlega opin augun fyrir þeirri reynslu, sem fengin er í þessu máli, því að hún talar skýrt sínu máli.

Þessi till. fjallar um að skipa 5 manna n. Nú kann einhver að segja, að það geti verið meira og minna rétt í því, sem sagt er um undirbúning framkvæmda í stríðslok og nauðsynina á að undirbúa þetta fyrirkomulag, hvernig það skuli vera og að hve miklu leyti ríkissjóður skuli hafa afskipti af því. Þessir sömu menn spyrja ef til vill: Er nauðsynlegt að bæta við enn einni n.? Er ekki hugsanlegt, að þessum undirbúningi verði komið við öðruvísi en að skipa enn eina

Verklegar framkvæmdir eftir styrjöldina og skipulag storatvinnurekstrar.

n.? Það eru sumir menn, sem lýsa yfir því, að þeir hafi ekki trú á n. yfirleitt. Það er eðlilegt að hafa misjafna trú á n. eins og mönnum, en hitt er augljóst mál og reynslan hefur sýnt, að það er ekki hægt að undirbúa stórmál og koma við rannsókn í stórmálum án þess að skipa til þess sérstaka menn, og það er nauðsynlegt, að Alp. skipi þá, og að í n. séu menn af öllum flokkum þingsins, svo að þeir flytji inn í n. þau mismunandi sjónarmið, sem eru á þingi um þessi mál. Það kemur of lítið af vel undirbúnum málum inn á þing, og það er ástæðan til þess, að þingstörfin ganga fremur seint og þm. tala mikið um það í sínum hópi, að æskilegt væri, að þau gætu gengið greiðlegar. Ein meginástæðan til þessa er sú, að stórmál eru of lítið undirbúin fyrir sjálft þingið. Þessum undirbúningi er best hægt að koma við í n., ekki sízt þegar þingið er jafnósamstætt og hér á sér stað. Þá er engin leið önnur til þess að undirbúa mál vel en að skipa mþn. í stærstu málaflokkana. Þetta vildi ég segja til þess að skýra það, að flm. þessarar till. töldu einmitt nauðsynlegt að flytja till. um að skipa mþn. Mér finnst það alveg út í bláinn að segja, að menn hafi ekki trú á n. Það er alveg eins hægt að hætta að hafa trú á mönnum, og við höfum ekki aðra leið til þess að undirbúa málið en að skipa n. í það, því að það er vitanlega ómögulegt að undirbúa þetta um þingtimann, hvorki í n. né af þinginu sjálfu. Það er ekki hægt að skila neitt líkum undirbúningi því, sem þetta mál hlýtur að krefjast.

Ég vil svo óska þess, að þetta mál fari til allshn. að lokinni umr. eða eftir að umr. hefur verið frestað, hvort sem er betur við eigandi.

Umr. frestað.

Á 12. og 13. fundi í Sp., 4. og 6. jan., var till. tekin til frh. fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Sp., 8. jan., var fram haldið fyrri umr. um till.

Gisli Jónsson: Ég hef athugað töluvert till. þá á þskj. 55, er hér liggur fyrir til umr., og borið hana saman við till. þá á þskj. 35, sem þegar er afgreidd, og komið að raun um, að um er að ræða sömu málin á báðum þskj. að verulegu leyti. Því vil ég leyfa mér að heina þeirri fyrirspurn til hv. 1. flm., hvort það væri ekki heppilegra að samræma það verkefni, er n. kæmu til með að fá, þannig að öll sjávarútvegsmál á þskj. 35, svo og önnur skyld mál á þskj. 55 færu til sömu mþn. Mér fyndist það eðlilegast sjálfum og vildi því gjarnan heyra álit 1. flm. á því, áður en málið fer til allshn.

Annars vil ég benda á, að mér finnst þetta mál og undirbúningur þess ákaflega einkennilegur. Það virðist hér eiga sér stað kapphlaup um að koma hverju stórmálinu á fætur öðru fram að útliti til, en þegar betur er að gáð, t. d. með þetta mál á þskj. 55, þá hverfur það svo að segja inn í sjálft sig, þegar það er krufið til mergjar. Og þetta er því einkennilegra sem það eru næstum sömu mennirnir, sem standa að báðum þessum þskj., nr. 35 og 55.

Ég hef reynt að flokka málin eins og þau

koma fyrir á þskj. 55, og verða þá fyrst fyrir rafmagnsmálin, en nú vill svo til, að einmitt þessi mál eru til athugunar og rannsóknar hjá mþn., og verður ekki séð, að þessi n. fái nokkru þar til leiðar komið fram yfir það, sem er á valdi mþn. í raforkumálum að gera.

Annar flokkurinn er svo sements- og áburðarverksmiðjur. Bæði þessi mál hafa áður verið athuguð í mþn., og er athuganir hennar að finna í riti, sem nefnt hefur verið „Rauðka“. Þar er að finna fróðleik, sem nauðsynlegur er til framkvæmda á þessu sviði, og að ekki hefur enn verið hafizt handa, mun fyrst og fremst þessa stafað af féleysi ríkissjóðs. Og fyrir utan þetta liggja fyrir nákvæmar rannsóknir af hálfu einstaklinga, svo að að þessu athuguðu hygg ég, að ekki muni bætast neitt, hó að ný n. verði sett á laggrinnar til þess að rannsaka áðastæðurnar.

Þriðji flokkurinn er lýsisherzla og lýsishreinsun og athugun á byggingu verksmiðju í því skyni. Um þetta liggur fyrir skýrsla frá Trausta Ólafssyni. Var þetta mál rætt í Ed. í gær, og fannst mér flokkur framsóknarmanna sýna lítinn skilning á því máli. Þess utan er mál þetta komið í svo fastar skorður, að það mundi litlu breyta, þótt einhver n. yrði látin fjalla um það.

Fjórdi flokkur er smíði og viðgerðir skipa. Um það er að segja, að ætlat er til, að mþn., sem kjósa á samkv. þskj. 35, hafi þetta mál til meðferðar, og kemur það þá til greina, að því er mér virðist, að setja þennan lið til þeirrar mþn.

Fimmti flokkurinn er óskyldur málum þeim, sem á undan eru komin. Hann er ræktunarmál, ýmist í þorpum eða þá í nýju landnámi, þurrkun á landi. Svo og heyra hér undir byggingarmál, nýbýlamyndun, húsabyggingar o. fl. Öll þessi mál eru að meira eða minna leyti til meðferðar hjá Búnaðarfélagi Íslands, sem er eðlilegt og í samræmi við skoðun hv. 1. flm., þar sem hann sagði nýlega, að Fiskifélag Íslands ætti að sinu leyti að hafa jafnvíðtækt og mikið starfssvið í sjávarútvegsmálum og Búnaðarfélag Íslands í landbúnaðarmálum. Og finnst mér því það vera óeðlilegt og á móti skoðun hans að fara að rýra starfssvið búnaðarfélagsins með því að taka mál, er undir það heyra, og setja í mþn.

Í sambandi við þetta sérstaka mál vil ég biðja þá menn, er að þessu standa, að athuga, hvort ekki sé ráðleggra og viturleggra að eyða styrkjum til róttækra ráðstafana í málum þessum frekar en í athuganir og umþenkingar á þeim, hvort ekki sé einmitt nú orðið tímabært að ljá þessari hlið málsins meiri gaum en gert hefur verið.

Í sambandi við aukningu landbúnaðarins verður að gæta þess vandlega, að hann sé ekki aukinn fyrirhyggjulaust, þannig að selja þurfi furðir hans með styrkjum úr ríkissjóði til annarra landa. — En tökum t. d. mjólkurframleiðsluna. Það er vitanlegt, að við gerum of lítið af því að neyta þeirrar hollu fæðu. Þessa fæðutegund má auka til muna, og það fyrirkomulag, sem á þeirri framleiðslu er nú, er alveg óviðunandi.

Sjötti flokkur er rannsókn á vegakerfi landsins, mál, sem algerlega heyrir undir vegamálastjóra, og yrði það mjög einkennileg aðferð að

fela þau mál í hendur sérstakrar n., er hinn rétti aðili er til staðar. Varðandi þetta atriði vil ég leyfa mér að benda á, að þegar vegamálin voru hér til umr. fyrir skömmu, benti hv. 1. flm. þessa máls á, að stefna bæri að því að gera suma vegi að aðalbrautum. Það, sem hann sagði í því sambandi, hélt ég, að væri alveg nýjung, en síðar frétti ég, að vegamálastjóri hefði reynt að fá þessu sama komið á með samþ. frá Alp., en ekki tekizt. Hvort allir aðrir flokkar en Framsfl. hafi verið á móti því, veit ég ekki, en þykir mér það þó ólíklegt.

Þá kem ég að sjöunda flokknum, en hann hljóðar um hafnargerð og lendingarbætur. En þetta eru mál, sem ætlað er til, að n., sem skipuð sé samkv. þskj. 35, taki til athugunar, auk þess sem þau heyra einnig undir vitamál, og sé ég því enga ástæðu til þess að skipa sérstaka n. til að athuga þau.

Í þessu sambandi vil ég minna á, að of litil athygli hefur verið veitt möguleikum fyrir því að gera örugga og tryggja höfn á Suðurlandsundirlöndinu. Það er ekkert atriði nú orðið, hvort það tekur 5, 10 eða 20 ár, heldur að málið sé undirbúið þannig, og að hvert dagsverk sé þannig unnið, að hægt sé að byggja á því í framtíðinni. Nú er liðinn aldarfjórðungur, síðan þetta mál kom fyrst á dagskrá, og mér skilst, að ekki standi á því, að það hafi ekki verið nægilega rannsakað. Það hefur staðið meira á getu en vilja þingsins til að hrinda þessu máli í framkvæmd en á skorti á rannsóknum.

Þá komum við að síðasta atriðinu í grg., en hún er um rekstrarfyrirkomulag atvinnurekstrar í stærri stíl. Ef aðaltilgangur þáttill. á þskj. 55 væri raunverulega sá að rannsaka, hvernig ætti að reka stóratvinnurekstur, en ekki, hvernig hann skyldi byggður upp, hvenær og af hverjum, þá mundi málið horfa öðruvísi við. En að visu þarf ekki að deila um það, hvernig eigi að reka sumt af því, sem minnst er á í till., t. d. brúa- og vegagerðir, hafnargerðir og lendingarbætur. Allt er þetta komið í fast kerfi. Um landbúnaðinn skal ég ekki segja. En það vakir e. t. v. fyrir flm. þessarar till. að koma þessu á samvinnugrundvöll, en ekki frjálsan grundvöll, því að það gengur eins og rauður þráður í gegnum alla till., að það ætti að koma öllum þessum málum á grundvöll samvinnurekstrar.

Má ég nú spyrja hv. flm. þessarar till., hvað hann á við með orðunum „stærri atvinnurekstrar“. Á hann við togaraveiðar, síldveiðar og frystihús o. s. frv., eða er átt við eitthvað annað og viðtækara? Ég veit ekki um neinn atvinnurekstur í landinu, sem er nú, eins og sakir standa, stærri en síldarútvegurinn, — síldarverksmiðjurnar, sem nú þegar eru reknar að miklu leyti af ríkinu og verið er að draga meira undir ríkið en þeir, sem trú hafa á frjálsu atvinnurekstri, telja hollt. Það er varla að tala um stóratvinnurekstur, þó að bændur búi stórbúi eða þó að menn hafi 20—30 menn í vinnu í smiðjum eða svoleiðis. Hv. flm. till. hlýtur því að eiga við stórutgerðina.

Þá vil ég spyrja hv. flm. till., hvaða álit hann hafi á ágæti samvinnunnar í stórutgerðarmálum. Samvinnustefnan í útgerð á Íslandi hefur liðið

eitt hið stærsta skipbrot, sem liðið verður á nokkru sviði. Ég þarf ekki að rekja það nánar, en þar hefur samvinnurekstur algerlega liðið skipbrot, og það svo, að ég efast um, að nokkur sjómaður eða verkafélög yfirleitt samþykki, að sjávarútvegurinn sé rekinn á samvinnugrundvelli. Ef við svo förum yfir á svið verzlunar, þá er sama máli að gegna. Fleytunni er þar haldið á floti með skattfríðindum og þó sérstaklega fríðindum um innflutning, en aukið á erfiðleikana hjá öðrum innflytjendum að sama skapi. Það þarf ekki annað en vitna í kjötsöluna. Samvinnufélögin hafa nú með sérstökum fríðindum séð að mestu leyti um kjötverzlun landsmanna og hafa þó ekki getað boðið bændum betri kjör en frjáls verzlun, a. m. k. s. l. 25 ár. Þegar svo fríðindin eru tekin burtu, þá er samvinnufélagsverzlunin sokkin til botns.

Þessi dæmi, sem ég hef nefnt, eru síður en svo fallin til þess að hvetja menn til að styðja samvinnurekstur í stórum stíl, þegar afköstin eru ekki betri en hér hefur verið lýst. Hvað hugsa þeir menn, sem vilja setja allan atvinnurekstur á samvinnugrundvöll? Hvar ætla þeir að taka þá skatta, sem nú eru látnir hvíla á frjálsu atvinnurekstri, eftir að búið er að leggja allt undir skattfrjáls samvinnufélög? Og ef sama skattabyrði á að hvíla á þeim og nú hvílir á frjálsu atvinnurekstri, þá get ég ekki hugsað mér, að útkoman verði glæsileg. Ég hefði talið það miklu eðlilegra að flokka verkefnin, sem þessi till. gerir ráð fyrir, að sett séu í mþn., þannig, að sjávarútvegsnefnd hefði farið með öll þau mál, er sérstaklega varða sjávarútveginn, og landbúnaðarmál væru þá sett í sérstaka n. En ég hef ekki trú á því, að slík mþn., sem hér er gert ráð fyrir, verði miklu afkastameiri en Rauðka var á sínum tíma. Ég vil aðeins benda á, að ef það á að fara að velja menn í n., þá þurfa þeir að hafa dýpri og margþættari skilning á þeim málum, sem n. á að fjalla um, en almennt vill verða, og ég efa, að hægt sé að finna menn, sem færir eru um að setja sig nógu vel inn í öll þessi mál í einu.

Þá hefur flm. bent á, að þessi n. ætti að gera till. um notkun fjár úr framkvæmdasjóði ríkisins. Það er víst búið að lofa svo miklu út á þennan sjóð, að það er ekki þörf á mþn. til að ráðstafa honum. Mér skilst það sé búið að lofa a. m. k. helmingi meira en gera þarf ráð fyrir, að komi í þann sjóð. Svo á n. líka að gera till. um tekjuöflunarleiðir. Við höfum nú fengið nýja stjórn, og ef dæma má af ræðum hæstv. fjmrh., þá mun hún finna einhverjar nýjar leiðir til tekjuöflunar og verður að líkindum búin að framkvæma þá tekjuöflun, áður en till. n. gætu komið til greina. Þá verður að öllum líkindum búið að taka svo mikið af tekjum landsmanna, að ekki verður miklu meira til að dreifa. Annars skal ég ekki vera með neina spádóma, en þetta lætur að líkum eftir ræðu hæstv. fjmrh. á dög-unum.

Stefán Jóh. Stefánsson: Forseti. — Mér þykir rétt að minnast nokkrum orðum á þessa till., sem hér liggur fyrir. Það er engum vafa bundið, að hér er brytt á merkilegu máli, sem snertir

ekki svo mikið liðandi stund, heldur framtíðina, sem kynni að vera ekki svo langt undan. Það er svo, að í löndum, þar sem stýrjöldin geisar, þar hefur fyrir löngu verið hafinn undirbúningur um framkvæmdir að stríðinu loknu. Forustumenn þjóðanna hafa það fyrir takmark sitt engu síður að vinna fyrir fríðinn að heimsstýrjöldinni líðinni en að vinna stríðið. Það reyndist svo að fyrri heimsstýrjöldinni lokinni, að ýmsir erfiðleikar sköpuðust í löndunum, ekki bara þeim, sem átt höfðu í stýrjöld, heldur einnig þeim, sem staðið höfðu utan við stríðið, og erfiðleikanna gætti þar kannske engu síður. Það kom til athugunar að loknu stríðinu 1914—1918, að þá þurftu stríðslöndin að taka við milljónum hermanna, og af heimkomu þeirra hlutust mestu vandræði, vegna þess að allt var svo óundirbúið. Nú erum við Íslendingar ekki stríðsaðilar og verðum að vona, að við komumst hjá því, en við getum lært af því, sem hent hefur aðrar þjóðir, og verið viðbúin að taka á móti þeim erfiðleikum, sem gera má ráð fyrir, að mæti okkur að stríðinu loknu. Þegar stríðinu lýkur — og ef til vill fyrr — getur komið stórfelld röskun á atvinnulífið, vegna þess að fjöldi manna, sem haft hefur uppeldi sitt beint eða óbeint af stríðsaðgerðum hér á landi undanfarin ár, hverfur aftur til þeirra starfa, sem hann áður hafði framfærslu sína af, eða til annarra starfa, ef þau þá eru fyrir hendi. Þetta verðum við nú þegar að taka til athugunar.

Þá er engu síður ástæða til að benda á það, að vel mætti svo fara, að upp úr þessu stríði risi nýtt tímabil, þar sem öðruvísi yrði háttað um stjórnar- og atvinnuhætti en áður. Fjöldi fólks, sem nú hefur verið leiddur á stríðsvöll, en áður bjó við skort og öryggisleysi, mun, eftir að það hefur lagt líf sitt í hættu og séð af sínum, ekki gera sig ánægt með að hverfa aftur til öryggisleysisins, til þess þjóðfélags, sem ekki býður því meira félagslegt öryggi en það átti áður við að búa. Það má vænta þess, að sú alda, sem ganga mun yfir heiminn að stríðinu loknu og nú þegar er tekin að stiga, muni ná til okkar Íslendinga sem annarra.

Í Bretlandi hefur nú verið sett á fót sérstök stjórnardeild, sem beinlínis hefur með höndum undirbúning verkefna að stríðinu loknu. Norska stjórnin í London hefur einnig skipað n., sem skipuð er sérstökum kunnáttumönnum og gera á ráðstafanir um uppbyggingu lands síns að stríðinu loknu og einnig athuga, á hvern hátt skuli komið á nýju og betra skipulagi en áður var.

Alþfl. hefur lengi verið ljóst, að nauðsynlegt er að gera ráðstafanir til þess að mæta nýjum viðfangsefnum að stríðinu loknu. Þess vegna var á síðasta Alþfl.þingi samþykkt ályktun, sem einnig var eitt atriðið í þeirri stefnuskrá, sem flokkurinn lagði fyrir þjóðina í síðustu kosningum. Ég leyfi mér, með leyfi hæstv. forseta, að lesa upp þá ályktun:

„Skipuð sé nefnd, er geri tillögur um nýskipun þjóðfélagsins til tryggingar öryggi og jöfnuði þegnanna og eflingar þeim stjórnarfars- og atvinnuháttum, er miða til almennrar hagsældar. Meðal annars sé rannsakað, hvernig haga skuli

Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

skipulagi byggðarinnar með sérstöku tilliti til þess, að í hverjum landshluta sé höfuðmiðstöð samgangna, verzlunar og iðnaðar og þá jafnframt aðalmarkaðsstaður landbúnaðarsvæða héraðsins. Nýbýla- og ræktunarlöggjöfin sé endurskoðuð frá rótum með tilliti til þessa byggðaskipulags og tryggt sem best, að landbúnaðurinn samræmist skipulaginu, verði rekinn með fullkominni tækni o. s. frv., og þannig samkeppnisfær við aðra atvinnuvegi. Í sambandi við þessa nýskipun séu því gefnar nánar gætur, hversu rata megi æskilegan meðalveg á milli óhjákvæmilegrar skipulagningar atvinnuvegganna til tryggingar afkomu almennings og þeirrar ofstjórnar, er gangi of nærri persónulegu frelsi manna og sjálfsákvörðunarrétti. Í þessu skyni fylgist nefndin sem best með starfsemi hliðstæðra nefnda, sem skipaðar hafa verið erlendis.“

Ég bendi sérstaklega á niðurlag ályktunarinnar. Ég bendi á það vegna þess, að mér finnst rík ástæða fyrir þessa mþn., sem fyrirhuguð er samkv. þessari till., að fylgjast með og kynna sér þær till., sem nú koma fram víða erlendis um nýsköpun þjóðfélagsins og aukið öryggi. Það hafa orðið frægar um allan heim tillögur þær, sem kenndar eru við brezka stjórnálmamanninn Sir William Beveridge, er um langt skeið hefur unnið að því fyrir brezku stjórnina að gera tillögur um öryggi þjóðfélagsins. Hann hefur lagt fram ýtarlegar till., sem má vænta, að verði birtar almenningi hér á landi innan skamms tíma og lúta að alþjóðatryggingu að stríðinu loknu.

Ég vil því mæla með þessari till., sem hér er komin fram, þótt orðalag hennar sé kannske öðruvísi í einstökum atriðum en við Alþýðuflokksmenn hefðum kosið. En það skiptir ekki mestu máli. Tilgangurinn er aðalatriðið. Ég vildi sérstaklega undirstrika þau orð í grg., sem hljóða þannig: „En stranglega verður að gæta þess, að í þetta sinn fari ekki eins og stundum áður, að raunhæft starf ka'ni í skýrslusófnun og skriffinnsku. Í n. og til starfa fyrir hana þurfa að veljast glöggir úrræðamenn, sem ekki hafa allt of margt í takinu á sama tíma.“ Þetta eru merki- leg orð, og það þyrfti að velja aðstoðarmenn n. úr hópi sérfróðra manna. Ég álit ekki of miklu fórnað, þótt teknir væru á full laun nokkrir menn með sérþekkingu til þess að gera till. til n. Það vill oft verða svo með nefndastörf, að þau verða ekki eins affarasæl og skyldi, vegna þess að nm. hafa þau sem aukastörf, en hafa að öðru leyti mörgum og umfangsmiklum störfum að gegna, og verk n. segir til sín í samræmi við það. Ég tel, að í till. sé gripið inn í mál, sem Alþfl. álytur mjög nauðsynlegt. En það verður vel að gæta þess að vanda val nm. og þeirra, sem eiga að aðstoða þá. Við megum ekki horfa í kostnað þann, sem kann að vera því samfara að velja færa aðstoðarmenn.

Ég geri ráð fyrir, að till. fari til n., og mætti þá athuga orðalag hennar betur. Svo er gjarnan, að till. eru mótaðar af flokki flm., en aðrir flokkar geta, er till. kemur til n., fundið grundvöll að flutningi málsins á þann hátt, að hún geti túlk- að skoðun þeirra flokka, sem vilja standa saman um hana.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Ég skal ekki hafa þetta langt mál, enda er mér það mest áhugamál, að till. komist til n. Ég vil þó segja örfá orð út af því, sem fram hefur komið í þeim ræðum, sem haldnar hafa verið. Ég þakka hv. 4. þm. Reykv. fyrir undirtektir hans í málinu og sé ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um það, sem hann sagði, að þessu sinni. Hv. þm. Barð. hins vegar tók till. ekki eins vel, þótt ég skildi hann þannig, að það væri vafamál, að hann væri á móti því, að n. væri skipuð. Ég held, að þessi hv. þm. misskilji tilganginn með till. að verulegu leyti. Það, sem vakir fyrir flm. till., er, að rannsókuð séu grundvallaratriðin fyrir auknum atvinnurekstri í framtíðinni, bæði um verkefni og fyrirkomulag. Það er alls ekki meiningin, að n. geti rannsakað teknisk og sérfræðileg atriði eða tekið til afar ýtarlegrar meðferðar hvert einstakt verkefni. Aðalhlutverkið, sem n. mun hafa, er að gera till. um, hvernig skuli ganga að þeim mörgu hlutverkum, sem bíða munu okkar eftir styrjöldina, hvað sitji í fyrirrúmi og að hvaða verkefnum skuli beina þeirri vinnuorku, sem kynni að verða til ráðstöfunar, og því fjármagni, sem hægt væri að draga saman til þess að vera undirstaða slíkra framkvæmda.

Nefndin mun að sjálfsögðu fá til afnota þær upplýsingar og það álit, sem þeir aðilar, er þm. taldi upp sem einhlíta til að sinna hinum einstöku verkefnum, hefðu yfir að ráða. Hún mundi kappkosta að fá heildaryfirlit yfir verkefnin, og þess vegna er það, að ég tel nauðsynlegt að skipa eina nefnd í málinu. Á sama hátt mundi n. hafa nána samvinnu við forstöðumenn ýmissa starfsgreina ríkisins og einnig nota upplýsingar ýmissa nefnda, sem hafa þrengra starfs svið, eins og sjútvn., ef hún verður skipuð, og raforkunefnd. Við þetta mundi hún styðjast og skapa sér á þann hátt heildaryfirsýn í málinu.

Eins og hv. 4. þm. Reykv. benti réttilega á, þykir svo mikið um vert þetta hlutverk í öðrum löndum, hlutverk, sem mþn. er ætlað hér, að sérstakar stjórnardeildir eru settar á stofn til þess að fara með það. Þeim er ætlað að draga saman frá stofnunum og forstöðumönnum ýmissa starfsgreina allar tekniskar og sérfræðilegar upplýsingar, sem nauðsynlegar eru til þess að átta sig á viðkomandi málum.

Það er áberandi í fari okkar Íslendinga, eins og eðlilegt er, hve langt við erum á eftir öðrum þjóðum um öll vinnubrögð af þessari tegund. Okkur hættir til þess að einskorða okkur við þau mál, sem kalla á afgreiðslu þann daginn eða þá vikuna, en gleyma að horfa fram í tímann nægilega langt til undirbúnings undir framtíðina. Þetta er galli á vinnubrögðum Alþ. og alls staðar, hvar sem lítið er, og ekki er vafi á því, að sú þröngsýnilega gagnrýni, sem haldið hefur verið uppí undanfarna áratugi um nefndarvinnu og undirbúningsvinnu og það að sjá eftir hverjum eyri til slíkrar starfsemi, hefur átt verulegan þátt í því, að við höfum ekki rífið okkur upp úr þessum vandræðavinnubrögðum né verið djarfir í því að ætla nægilega starfskrafta til undirbúningsframkvæmda.

Nú hefur það komið ákaflega greinilega í ljós, að í öllum hinum pólitisku herbúðum er vilji á

því að láta vinna slík verk, eins og bezt sést á blöðum allra flokka. En þá er að koma sér sam- an um framkvæmdaformið. Ég held, að það sé mþn., sem reynir að haga störfum sínum eins og líklegt er, að vaki fyrir flokkunum. Ég vil í þessu sambandi alveg sérstaklega benda á þau ummæli í grg., sem sé, að nm. megí ekki vera allt of önnum kafnir við önnur verk, og einnig ættu þeir að hafa þá sérfræðilegu aðstoð, sem nauðsyn krefur.

Hv. þm. Barð. ætti að athuga ýmislegt, áður en hann tekur afstöðu til þessa máls, m. a. grennslast eftir því, við hvað flm. ættu með stóratvinnurekstri, — mér skilst, hvort átt sé við verzlunarfyrirtæki eða rekstur annarra fyrirtækja. Er þar skemmt af að segja, að fyrir flm. vakir, að mest þörf sé á eftirliti með rekstri stóratvinnufyrirtækja.

Af því að flm. gera grein fyrir þessu í grg., sé ég ekki ástæðu til þess að endurtaka það hér. Hv. þm. Barð. fannst ekki viðeigandi, að við létum í ljós í till., að við hefðum mesta trú á því, að friður skapaðist um atvinnurekstur og næði bezt tilgangi sínum í framtíðinni, ef hann væri byggður á samvinnugrundvelli, og viðhafði hann í því sambandi hallmæli um samvinnurekstur yfirleitt. Hv. þm. veit vel, að því fer alls fjarri, að nokkuð hafi verið reynt til hlýtar með samvinnurekstur í útgerð hér á landi. Þau félög, sem stofnuð hafa verið, voru ekki samvinnufélög að skipulagi. Að öðru leyti voru þau stofnuð, þegar útgerð gekk afar illa og atvinnureksturinn varð ekki rekin nema með tapi, nema sérstök höpp kæmu til. Þannig hefur engin reynsla fengist á samvinnuútgerð. Hins vegar er fengin reynsla á samvinnuverzlun og hefur orðið bændum til ómetanlegs stuðnings. Þótt mér virtist hv. þm. Barð. viðhafa brígzlyrði um þá grein samvinnu, mun hún hafa lyft alþýðu þessa lands, ekki sízt bændastéttinni, meira en annað úr sárustu fátækt til samlegra bjargálna. Allir, sem reynslu hafa í þessum efnun og vilja vera sanngjarnir, munu geta skrifað undir þessi ummæli.

Annars er það mikið vandamál, einnig frá sjónarmiði samvinnumannna, hvernig koma eigi þessum útgerðarmálum í framkvæmd, sérstaklega í sambandi við stóratvinnureksturinn, ekki sízt vegna þess, hve breytilegt starfslið fyrirtækjanna er. Mér þætti ekki ólíklegt, að hafa yrði lágmarksgreiðslu, áður en séð yrði, hver afkoman yrði, og greiða síðan uppbætur, eftir að endanleg niðurstaða er fengin og séð hefur verið fyrir tryggingarsjóðum fyrirtækjanna. Það er ekki tímabært að fara út í einstök atriði á þessu stigi málsins, en ég nefndi þetta af því, að hv. þm. var að tala um samvinnu. Hv. þm. Barð. kvað það vera undarlegt, að flm. vildu láta n. athuga, hvernig verja skyldi framkvæmdasjóðnum, vegna þess, að búið væri að lofa meira fé en í honum væri. Ég held, að þetta sé ekki rétt, og kann að vera, að það upplýsist á sínum tíma. Enn fremur er ástæða til að benda á, að í grg. er einnig gert ráð fyrir, að n. geri till. um fjáröflun og fjárhagsgrundvöll. Kvað þm. helst hægt að ímynda sér af ummælum núv. fjmrh., að ekkert fjármagn yrði til, af því að búið yrði að taka það allt af

mönnum. Ég veit ekki, hvað hann hefur fyrir sér, en hann ræddi nokkuð um skatta. En heldur þykir mér álít þm. á þessum flokksbróður sínum vera farið að breytast, þar sem hann hefur þessa skoðun á honum að óreyndu.

Gísli Jónsson: Eins og fram kom í ræðu hv. 4. þm. Reykv., er það ákaflega mikilsvert, að í n. veljist menn, sem góðan skilning hafa á málinu. Það hefur skilið nokkuð milli mín og 1. flm. Hann lítur svo á, að það sé skilyrði fyrir nefndarskipuninni, að nm. séu úr þinginu, þótt verið geti, að þeir hafi ekki viðtæka þekkingu á málinu. Afstaða mín til málsins markast af því, hvernig valið verður í n. Af því að ég á sæti í n., sem fær málið til athugunar, vildi ég fá nánari upplýsingar en komu fram í grg. Geymi ég mér að svara öðrum atriðum, þangað til við höfum flutt till. okkar. Mun ég því ekki ræða að sinni um ýmislegt af því, sem hv. 2. þm. S.-M. kom að í ræðu sinni, m. a. um skoðanir mínar á samvinnumálum.

ATKVG.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til allshn. með 32 shlj. atkv.

Á 23. fundi í Sp., 9. febr., var till. tekin til síðari umr. (A. 55, n. 333, 334, 350, 353).

Páll Zóphóniasson: Herra forseti. — Í forföllum hv. þm. V.-Ísf. ætla ég að segja nokkur orð um þetta mál. N. hefur rætt þetta nokkuð á fundum sínum. Tilraun var gerð til þess að samræma þessa till., en það heppnaðist ekki. Þá tók n. til athugunar ýmis verkefni, sem koma til með að kalla að og knýja á á næstunni og verður vegna hagsmuna þjóðarinnar að taka sterkum tökum. Það er ákaflega hætt við, að það skipulag, sem nú er, kunni að breytast á ýmsa lund. Það hlýtur að vera full þörf að athuga, hvernig þeim breytingum verður bezt á komið, sem þjóðin gengur út í eftir styrjöldina. Framtíðin ber ekki í skauti sér eins mikla möguleika fyrir einstaka menn til að safna óeðlilega miklum auði, og þarf nauðsynlega að athuga, hvað beri að gera, til þess að allir geti búið við sem jöfnust kjör. Ég hygg, að fátt sé eins nauðsynlegt og að athuga, með afkomu heildarinnar í framtíðinni fyrir augum, hvaða form beri að hafa á stórekstrinum að stríðinu loknu. Samhliða því er margt annað, sem þarf athugunar við. Framleiðsluvörur vorar eru allt of einhæfar, og þurfum við að hugsa til að gera þær bæði fjölbreyttar og útgengilegar.

Gísli Sveinsson: Herra forseti. — Það er í rauninni tilgangslítið að tala yfir svona fámennum hópi hv. þm., en þó mun ég hætta á það og ræða um afstöðu mína og samnm. minna til þessarar þáttill. Eins og sést, þá hefur allshn. athugað þessa þáttill. vel ásamt hinum tveimur á þskj. 35 og 55 og gert ýtarlegar tilraunir til að komast að samkomulagi um sameiningu allra

þriggja till. í eina. — Því miður tókst ekki að ná þessu samkomulagi. Sumir hv. nm. héldu því fast fram, að till. skyldu vera þrjár, enda bera þær flokkslíti, og þegar svo er háttað, þá reynist oft erfitt að komast að hlutlausum niðurstöðum. Við þrír nm. höfum nú borið fram brtt. á þskj. 353 og höfum þar gert tilraun til að færa efni allra till. saman í búning, sem við gátum sætt okkur við. Sá búningur er að okkar dómi hlutlaus, og allt, sem fólst í till. þremur, er í þessari einu, sem við flytjum.

Ég sé ekki ástæðu til að halda lengri ræðu um þetta, en vil mælast til þess, að hv. þm. athugi þessa brtt. okkar og beri hana saman við hinar þrjár. Þá er ég þess fullvís, að þeir muni fallast á hana.

Stefán Jóh. Stefánsson: Ég á brtt. á þskj. 350 við brtt. meiri hl. allshn. á þskj. 334. Efni till. minnar er auðskilið, og þarf ég því ekki að skýra það með langri ræðu. Till. fer fram á, að sú n., sem kosin verður í því skyni, sem í till. fer fram á, fylgist sem bezt með starfsemi hliðstæðra n., sem skipaðar hafa verið erlendis.

Eins og ég hef getið hér í umr. um þetta mál, þá tel ég eðlilegt, að slík n. sé skipuð, og gat þess, að slíkt væri ekkert einsdæmi, því að stjórnir erlendra ríkja hafa sett hliðstæðar n. til að athuga, hvað gera skuli að ófriðnum loknum, svo að nýjar hörmungar steðji ekki að þjóðunum, er hermennirnir koma heim af vígvöllum. Brezka ríkisstj. og sumar útlagastjórnirnar í London hafa skipað slíkar nefndir eða falið deildum í ráðuneytum sínum þessi mál.

Það mundi ekki síst að gagni koma fyrir okkur Íslendinga að athuga, hvað norska stjórnin í London gerir í þessum málum, því að atvinnuþættir norsku og íslenzku þjóðarinnar eru líkir.

Ég geri ekki ráð fyrir, að þessi brtt. mín sæti andmælum, og vona, að hv. þm. samþykki hana.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. — Ég vil leyfa mér fyrir hönd okkar flm. að þakka hv. n. fyrir afgreiðslu hennar á þessu máli, því að hún var yfirleitt vinsamleg í heild, þótt nokkrir hv. nm. hafi borið fram brtt., sem fer nokkuð í aðra átt.

Ég get vel fellt mig við brtt. meiri hl. n., og enn fremur er ég samþykkur brtt. hv. 4. þm. Reykv., á þskj. 350, um að n., sem kosin verður í þessu máli, taki sér hliðstæðar n. erlendis til fyrirmyndar. Viðvikjandi till. nokkurra hv. nm. á þskj. 353, vil ég segja, að hún raski ekki efni málsins, þótt hún verði samþ., en ég tel þó enga nauðsyn að samþykkja hana.

Munurinn er sá, að þessir þrír hv. nm. vilja fella burt úr till., að áherzla sé lögð á, að stórfyrirtæki séu rekin með almenningshag fyrir augum og að þeir, sem að honum vinna, beri úr bítum endurgjald fyrir störf sín í samræmi við afkomu atvinnurekstrarins. Ég tel það til bóta, að þetta fái að vera í till., og mun því greiða atkv. móti brtt. á þskj. 353. — Að öðru leyti þakka ég hv. n. fyrir afstöðu hennar til till.

Gísli Jónsson: Ég vil aðeins mótmæla þeim umælum hv. þm. N.-Þ., að við flm. brtt. á þskj.

Verkl. framkv. eftir styrjöldina. — Verðuppbætur á landbúnaðarafurðir og afkoma iðnfyrirtækja.

353 séum mótfallnir því, að fyrirtæki séu rekin með almenningshag fyrir augum. Við litum einmitt þannig á, að fyrirtæki skuli rekin á þann hátt.

Eins og hv. 10. landsk. sagði, þá vakti það eitt fyrir okkur að færa till. í hlutlausan bún-ing, en það virðist hafa mistekizt, og harma ég það mjög. Hv. flm. væri sæmra að þvo af till. allan flokkslit, því að það mun þjóðinni fyrir beztu.

Gisli Guðmundsson: Ég held, að hv. þm. Barð. hefði getað sparað sér það ómak að mótmæla orðum mínum, því að ég sagði ekki, að hann og meðflm. hans vildu ekki, að stórfyrirtæki væru rekin með almenningshag fyrir augum, heldur sagði ég aðeins, að þeir legðu til, að þetta orðalag í till. félli niður. Ég vil aftur á móti, að þetta orðalag haldist, en að öðru leyti dróttaði ég engu að hv. flm. brtt. á þskj. 353.

Mér kom spánskt fyrir, að hv. þm. Barð. teldi það flokkslit á till., þótt þar stæði, að fyrirtæki skyldu rekin með almenningshag fyrir augum, en þannig var helzt að heyra á ræðu þessa hv. þm. En að mínum dómi er það ekki flokkslitur, því að sá flokkur mun ekki til hér, sem eigi vill slíkan rekstur.

ATKVGR.

Brtt. 353 felld með 19:12 atkv.

— 350 samþ. með 32 shlj. atkv.

— 334, svo breytt, samþ. með 28 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 24 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BrB, EOI, EmJ, EystJ, FJ, GG, GÍG, JörB, KA, LJós, PHerm, PZ, PÞ, SigfS, SG, STh, SP, SkG, StJSt, SvBH, ÁkK, BG, BÅ, HG.

BBen, GJ, GSV, IngJ, JJós, JPálm, LJóh, PM, PO, SB, PÞ greiddu ekki atkv.

17 þm. (EE, GÞ, GTh, HelgJ, HermJ, IngP, JakM, JS, JJ, MJ, ÓTh, SEH, SK, StgrA, ÞG, ÁÁ, BSt) fjarstaddir.

Till. afrg. sem ályktun Alþingis (A. 394).

14. Verðuppbætur á landbúnaðar- afurðir og afkoma iðnfyrirtækja.

Á 28. fundi í Sp., 22. febr., var útbýtt frá Nd.:

Till. til þál. um rannsókn á því, hverjar afleiðingar verðuppbætur á útfluttar landbúnaðarvörur hafa haft á afkomu íslenskra iðnfyrirtækja, er vinna úr þessum vörum (A. 442).

Á 68. fundi í Nd., 1. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 70. fundi í Nd., 3. marz, var till. tekin til einnar umr.

Frsm. (Emil Jónsson): Herra forseti. — Það var snemma á þessu þingi, að iðnaðarnefnd barst

bréf frá Félagi íslenskra iðnrekenda fyrir hönd ullarverksmiðjunnar Framtíðinnar og klæðaverksmiðjunnar Álafoss, þar sem kvartað er undan þeirri meðferð, sem þessar verksmiðjur hafa orðið fyrir, og farið fram á, að þeim verði bættur að nokkru eða öllu sá skaði, sem þær hafa orðið fyrir á framleiðslu sinni vegna þál. um verðuppbót á útfluttar landbúnaðarvörur, er samþ. var 31. ágúst 1942.

Saga þessa máls er í stuttu máli sú, að þessar verksmiðjur hafa keypt hráefni til framleiðslu sinnar á þann hátt, að þær hafa lofað seljendum sama verði fyrir þessar vörur eins og þeir fengju fyrir útfluttar vörur af sama tagi. Fyrri hluta árs 1942 var vitað, að þessar vörur, sérstaklega ullin, voru í svo lágu verði erlendis, að þeir töldu sér fært að áætla, að þeir þyrftu ekki að greiða fyrir þessa vöru herra en í hæsta lagi 10 kr. kg, þegar öll kurl koma til grafar. Með þannig áætlun verði var verksmiðjustarfsemin síðan reiknuð og hráefni keypt. Var ekki borgaður út nema nokkur hluti þessa verðs, en svo um samið, að síðar á árinu, þegar fullséd væri, hvað fyrir vöruna fengist, yrði afgangurinn greiddur. Þegar kom fram á mitt ár, höfðu verksmiðjurnar keypt verulegan hluta af þeim hráefnaforða, sem þær töldu sig þurfa til ársframleiðslu, og höfðu um leið ákveðið söluverð á framleiðsluvörum sínum með hliðsjón af þessu áætlaða kaupverði hráefnanna. En þá skeði það, að hér á Alp. 31. ágúst 1942 er samþ. þáttill., sem gerir það að verkum, að verðið, sem bændur fá fyrir þessa vöru, þegar öll kurl koma til grafar, er svo mikiu herra en nokkrum hafði dottið í hug, að verksmiðjurnar hiða við þetta verulegan fjárhagslegan hnekki. Eins og ég sagði, höfðu þær reiknað með 10 kr. á hvert kg. En samkvæmt því verði, sem nú er birt, að bændur fá fyrir þessa vöru, sem mun vera um 18 kr. á hvert kg, er sýnt, að verksmiðjurnar þurfa að greiða 8 kr. á hvert kg af ull umfram það, sem þær hafa reiknað með. Nú er ársnotkun þessara tveggja verksmiðja um 30 þús. kg af ull. Greiðslan umfram það, sem þær reiknuðu með, er þá hvorki meira né minna en ¼ milljón kr., sem bætist ofan á framleiðslukostnað þeirra, án þess að hlutaðeigendur hafi haft nokkra hugmynd um, — og einungis vegna þessarar ályktunar Alþingis. Formaður í Félagi íslenskra iðnrekenda mætti í iðnaðarnefnd og skýrði málið fyrir hönd verksmiðjanna. Hann fór fram á það þar, að verksmiðjurnar yrðu gerðar skaðlausar af þessari ráðstöfun á þann hátt, að Alp. samþ., að ríkisstj. greiddi þennan mismun. N. sá sér ekki fært með litilli athugin að leggja til, að þessi leið yrði farin, heldur varð hún sam-mála um að leggja til, að þetta mál yrði rannsakað ofan í kjölinn af hæstv. ríkisstj., sem hefur miklu meiri og betri möguleika til þess en iðnn. Ríkisstj. legði síðan að rannsókn lokinni till. sína fyrir Alp., sem þá tæki ákvörðun um, hversu þessum mönnum skuli bættur skaðinn, sem þeir óneitanlega hafa orðið fyrir.

Íslenzkur iðnaður hefur aldrei átt upp á pailborðið hjá hv. Alp. Og þó hefur hann sannarlega ekki verið kröfuharður samanborið við aðra atvinnuvegi landsmanna. Ég skal aðeins nefna nokkur dæmi um það, hvernig Alp. og ríkisvald-

ið hefur búið að honum. Kennslumálum iðnaðarins hefur verið sýndur svo lítill sómi, að það er alls ekki vansalaust, slett nokkrum hundruðum króna í einstaka iðnskóla á nokkrum stöðum í landinu. Að öðru leyti hefur þessum málum ekkert verið sinnt af Alp. Og framlög ríkissjóðs til landssamtaka iðnaðarmanna hafa verið mjög skorin við nögl í samanburði við landssamtök sjávarútvegs og bænda, sem hvor um sig hafa tíu sinnum og tuttugu sinnum meira fé úr ríkissjóði til starfsemi sinnar en iðnaðurinn hefur. Þá hefur og í tollamálum verið í sumum greinum um búið svo að iðnaðinum, að hann hefur orðið að greiða toll af hráefnum til starfsemi sinnar, en fullunnar vörur af sama tagi hafa verið fluttar inn í landið með miklu betri tollkjörum en hráefnin til framleiðslu í landinu. En þó virðist keyra um hvert bak, þegar íslenskir iðnaðarmenn eiga að kaupa hráefni til iðnaðar fyrir tvöfalt eða þrefalt verð á við það, sem útlendar verksmiðjur kaupa fyrir. Það er vitað, að fyrir ullina flutta til útlanda fást fimm krónur og á sjöttu kr. kg. En ef íslenzku verksmiðjurnar eiga að kaupa fyrir 18 kr. eða meira kg, þá er svo að þeim búið, að það getur enginn þm. horft upp á þessa íslenzku iðnrekendur á eftir. Ég vil segja, þegar þetta bætist við ofan á það, sem á undan er gengið, þá er ekki furða, þótt óánægja sé í hópi þessara manna og þeir leiti til Alp. með kröfur sínar. Hér er þó að ræða um þá iðnaðarstarfsemi, sem sumir hv. þm. hafa borið uppi í sér, að ætti helzt að styðja, sú sem vinnur úr íslenzku hráefnum. Það hafa verið hornar nokkrar bríður á, — og ekki að ástæðulausu með öllu —, að sumt af því, sem íslenzkur iðnaður tæki sér fyrir hendur að vinna, ætti ekki fullan rétt á sér og væri ekki samkeppnisfært. En það hefur þó verið haldið í það í lengstu lög, að iðnaður úr íslenzku hráefni ætti fyrst og fremst rétt á sér, og bæri að styrkja hann og efla. En hvernig er svo styrkurinn? Á þann hátt, að íslenzku verksmiðjurnar verða að kaupa hráefni til starfsemi sinnar með þreföldu verði á við það, sem erlendar verksmiðjur kaupa íslenskar vörur fyrir.

Á sama tíma hefur innflutningur erlendar vefnaðarvöru aldrei verið meiri en nú. Samtímis því, að íslenskar klæðaverksmiðjur verða að kaupa hráefni sín á svona háu verði, þá fá hinir erlendu keppinautar hin sömu íslenzku hráefni á miklu lægra innkaupsverði. Það sjá því allir, að þessi starfsemi hlýtur að leggjast niður, ef þessu vindur fram, og það beint fyrir aðgerðir sjálfs Alp.

Nokkru seinna en bréfið barst frá ullahugun og klæðaverksmiðjunum, þá kom bréf frá súturum í sama dúr. Er þar bent á, að þeir verði að kaupa gærur á útflutningsverði að viðbætti verðupphóttinni. Er mér sagt, að margir þeirra séu nú farnir að kaupa gærurnar sutaðar frá Englandi, þær sömu gærur og við flytjum út, af því að það reynist ódýrara en kaupa hráefnið hér og vinna úr því. Er hér jafnvel reiknað með tolli. Það sjá allir, að þetta getur ekki gengið. Þetta er óþolandi ástand. Enda segja sutarar, að ýmist hafi störf þeirra mikið lagzt niður eða ekki sé hægt að stunda þau svipað og áður. Sama er

að segja um verksmiðjurnar, sumar hafa nærri hætt störfum, en aðrar hafa dregið mikið saman seglin. Þessi iðnaður var að verða efnilegur og sparaði okkur að flytja út hráefnin önnunin, og jafnvel var orðið um nokkurn útflutning fullunninna vara að ræða.

Þá er það annað atriði. Hvernig verkar þessi verðlagspólitik á verð varanna innan lands? Það eru veittir tugir milljóna til þess að halda uppi verðlaginu. Það framlag verkar því beint til að gera vöruna dýrari. Það verkar á vísitöluna í öfuga átt við allar dýrtiðarráðstafanir stj. og annarra, sem vilja draga úr dýrtiðinni. Þetta er svo einstakt fyrirbæri, að hv. Alp. hlýtur að sjá sóma sinn í að færa það til betri vegar.

Hin umræddu atvinnufyrirtæki hafa farið fram á, að þau þyrftu ekki að kaupa þessi innlendu hráefni herra verði en útlendingarnir gefa fyrir þau. Þetta höfuðsjónarmið er sanngjarnt og eðlilegt og rétt að vísa málinu öllu til stj. til gaumgæfilegrar rannsóknar, og æskja þess, að hæstv. stj. gerði um það till. til hv. Alp.

Það er ekki nema tvennt til, annaðhvort verður að færa þetta til betri vegar eða þessi iðnaður leggst niður. Það fyrirkomulag, sem nú viðgengst, á sinn þátt í verðhækkunaröldinni í landinu, en það mun þó vera sá öldutoppurinn, er menn sjá, að ekki dugir að láta brotna yfir sig.

Ingólfur Jónsson: Hv. frsm. hefur nú gert ýtarlega grein fyrir þessu máli, en ég er honum ekki fyllilega sammáli.

Íðnn. fékk til athugunar beiðnir og áskoranir frá Félagi íslenzkra iðnrekenda viðvíkjandi athugun á verðlagi á ull og gærum, einkum með tilliti til verðupphóttarinnar á þessar vörur. Formaður félagsins kom á fund hjá n., og þar sagði hann, að ullahvinnslustöðvar hefðu gengið út frá 10 kr. verði á ullinni í útreikningum sínum. Fyrst svo er, þá er ekki yfir neinu að kvarta, því að nóg ull er til á því verði frá árinu 1941. Þeir, sem keypt hafa ull frá 1942, hafa ekki um neitt að sakast við aðra en sjálfa sig, þar sem ullin frá 1941 er enn óseld. Það er hugsunarleysi þeirra, ef þeir hafa keypt ull með því verði, sem mun verða á framleiðslu ársins 1942. Fyrir ullina frá 1941 munu bændur aðeins fá 9—10 kr eða sama verð og formaður kvað ullahverksmiðjurnar hafa „calculerað“ með.

Það er því vafamál, hvort ríkinu ber að bæta fyrir glappaskot þeirra, sem keypt hafa ull frá 1942 á 16—17 krónur. En þó að mér væri þetta ljóst, þá áleit ég ekkert á móti því, að vísa þessu máli til ríkisstj. til rannsóknar. Öðru máli er að gegna með gærurnar. Gærurnar frá 1941 eru nú allar seldar, en þó ekki fyrr en langt er liðið á árið 1942, svo að sutarar hefðu eitthvað getað birgt sig upp af þeim. En þar sem þær þola verr geymslu en ullin, þá er fremur ástæða til að athuga með þann iðnað. Ég hef ekki kynnt mér málið og tel því bezt að fela hv. stj. rannsóknina. Ég álit rétt og skylt að efla íslenzkan iðnað, og leiði rannsókn í ljós, að honum sé íþyngt, svo að framtíð hans sé í hættu, þá er ég því samþykkur að bæta fyrir það. En að órannsókuðu máli held ég, að misfellingarnar í þessu

efni séu ekki eins miklar og hv. frsm. lét í veðri vaka. En rannsóknin sker úr því.

Hv. frsm. taldi, að iðnaðurinn hefði ekki mætt fullum skilningi eða ekki þeim skilningi, sem honum ber hér á Alþ. Ég skal ekki segja um, hvort hann hefur mætt þeim skilningi, sem honum ber, en miklum skilningi hefur hann mætt, svo mikið er víst. Þar til mætti nefna ýmsa verndartolla iðnaðarins, sem eru settir, til þess að íslenzkur iðnaður geti þrífist og staðizt samkeppni við erlendan iðnað. Þegar uppþæturnar á landbúnaðarafurðirnar ber á góma, þá verða hv. þm. að muna, að nú ríkir sérstakt ástand um sölu íslenzkra landbúnaðarafurða vegna stríðsins. Þessi styrkur eða uppþót er því aðeins stundarfyrirbrigði, af því að ullar- og gærumarkaðir hafa lokast. Fyrir stríð seldum við þessar vörur til Norðurlandanna og Þýskalands, og þegar þeir markaðir opnast á ný, þá horfir um leið allt öðruvísi við. En það hefur nú verið svo mikið um þetta deilt, að ekki er á það bætandi að þessu sinni. En ég vil aðeins aftur minna á það, að þetta ástand er ekki nema stundarfyrirbrigði og varir aðeins meðan styrjöldin stendur. Það mundi engum þykja betur farið, þótt landbúnaðurinn væri látinn fara á höfuðið fyrir það, að markaðslönd lokast um stundarsakir. Ætli það yrði ekki enn þá kostnaðarsamara fyrir landið en allar uppþæturnar?

Ég skal ekki fjölýrða meira um þetta mál, en óska aðeins, að þessari till. verði visað til hæstv. ríkisstj. og hún fái þá meðferð, sem heppileg er.

Jón Pálmason: Það er ekki óeðlilegt, að skipulag þessara mála komi nú fyrir Alþ. Úr því að ekki hefur fengist úr þessu skorið, þá er ekki nema eðlilegt, að eftir því sé gengið, því að þetta er mikið vandamál.

Ýmsir hafa talið óeðlilegt, að greiddar væru uppþætur á landbúnaðarafurðirnar. En eins og hv. síðasti ræðumaður sagði, þá eru nú beztu markaðir þessara vara lokaðir um stund, og því er ekki nema eðlilegt, að ríkið hlaupi undir bagga með þessum atvinnuvegi. Enda er það ekki nema tilfærsla, því að öðrum kosti væri verðið bara hærri innanlands.

En eins og hv. frsm. sagði, þá getur ekki gengið, að innlendi iðnaðurinn verði að kaupa hráefnin hærri verði en þau eru seld úr landi.

Um gætur er það að segja, að þær eru seldar með ákveðnu verði og hægt að miða við það verð. Aftur er vandasamara með ullina, af því að við höfum ekki verð á henni frá 1941 og 1942 og engar ákvarðanir hafa verið teknar um það. Það er því nauðsynlegt, bæði vegna iðnaðarins og landsins í heild, að fá ákveðið verð á ullina. Það væri heppilegra, að ríkið keypti ullina eða hún væri boðin út og geymd þar til eftir stríð, því að þá mun ekki þurfa að gefa miklar uppþætur með henni, því að þá stígur hún í verði. En varðandi iðnaðinn er nauðsynlegt að fá úr því skorið, hvort hann á áfram að kaupa ullina að viðbætti uppþótinni eða ekki, og mundu þá verksmiðjurnar fyrst og fremst fá hana á lægra verði, því að mér finnst varla geta borið sig að selja þeim þessa vöru að viðbætti uppþótinni. En aðalatriðið er að fá úr þessu skorið, fá það hreint, en

það verður ekki fyrr en fast verð fæst á ullina, með því að hún verði annaðhvort boðin til kaups fyrirtækjum, sem vildu liggja með hana, eða ríkið keypti hana til geymslu fram yfir stríð.

Skúli Guðmundsson: Ég ætla ekki að mæla á móti þessari þáttill., því að ekkert er á móti rannsókn í þessum efnum. En það var aðeins út af atriðum í ræðu hv. frsm., að ég kvaddi mér hljóðs. Hann hélt því fram, að yfirleitt hefði verið illa búíð að iðnaðinum hér á landi, a. m. k. af Alþ. Ég er nú ekki á því, að svo hafi verið. Á það hefur þegar verið bent af öðrum. Það er svo um tollalög okkar, að tollar eru á fullnum iðnaðarvörum, sem fluttar eru inn, til verndar hinum íslenzka iðnaði.

Einnig má benda á það, að um margra ára skeið giltu hér innflutningshöft. Og þó að þau væru sett vegna gjaldeyrissskorts, þá hefur framkvæmd þeirra orðið til eflingar iðnaðinum í landinu, enda hafa iðnfyrirtæki risið hér mörg upp.

Út af verði á ull, þá er mér kunnugt um, að mikið vantar á, að ullarverksmiðjurnar geti fullnægt eftirspurn, og bendir þetta ekki á, að þær eigi eftirt rekstur.

Ég vil þá einnig í sambandi við þetta benda á, að ég hef ekki getað fundið annað en iðnfyrirtæki settu verð á vörur sínar til að standa til kostnaðs, og ætla ég, að a. m. k. sumir iðnaðarmenn hafi skammtað sér allríflega. Ef nokkurn tíma er hægt að tala um okur, þá er það hjá sumum iðnfyrirtækjum nú á dögum. T. d. má nefna smiðjur ýmsar og viðgerðarverkstæði. Álit ég fulla þörf á að koma þessum málum í betra horf. Ég á hér vitanlega ekki við alla iðnaðarmenn, en of mikið er um þetta. Það er rétt, að það á að styðja þessa atvinnugrein eins og aðrar. En á móti getur þjóðin krafist þess, að verði íslenzkra iðnaðarvara sé stillt í hóf og vinna þeirra vönduð eins og hægt er, og framkoma stéttarinnar sé þannig, að hún sé verð stuðnings og viðskipta.

Sveinbjörn Högnason: Í raun og veru er það athyglisverð saga, sem hér er á ferð. Hv. þm. Hafnf. (EmJ) lýsti með mjög átakanlegum orðum, að nokkur iðnfyrirtæki sjái fram á stöðvun rekstrar, ef sama verður dýrtíð og verðlag í landinu. Hann sagði, að þau gætu fengið full hús af vörum erlendis frá fyrir sama verð og vörurnar yrðu óunnar heima. Þar af leiðandi yrðu fyrirtækin ekki samkeppnisfær, og mundi þetta fyrirbrigði einstakt í atvinnusögu okkar. En ég er ekki sammála, ég held, að þetta sé ein af spegilmyndunum af atvinnu- og fjármálalífi þjóðarinnar, eins og komið er. Dýrtíðin er orðin þannig, að hún á engan sinn líka í veröldinni; kaupgjald og verðlag er þannig, að óhugsandi er, að við verðum samkeppnisfærir á nokkru sviði við erlenda framleiðslu að stríðinu loknu. Þetta dæmi um ullina er bara eitt dæmi af okkar daglegu fjármálum og atvinnumálum nú. Það er ósköp eðlilegt, að nokkru dýrara sé orðið að framleiða hráefni hjá okkur heldur en erlendir markaður gefur fyrir þau, því að hvar í veröldinni ætli bændur þurfi að greiða annað eins kaupgjald við framleiðslu á ull, kjöti, gærum og mjólk eins

og á Íslandi. Allar aðrar þjóðir hafa reynt að halda í skefjum dýrtíðarflóðinu — kaupgjaldi og verðlagi, og við vitum vel, að erlendir vörur eru tiltölulega ódýrar, móts við allt, sem innlent er. Hér heima hefur allt flætt yfir og ekki verið hægt að koma neinum ráðstöfunum fram. Þess vegna held ég, að ummæli hv. þm. Hafnf. um, að þessi fyrirtæki séu dauðadæmd, ef þessu heldur áfram, sé sá rétti dómur yfir atvinnulífinu í landinu. Það er dauðadæmt, ef normal tímar koma aftur. Hitt er annað mál, að það er ekki rétt hjá honum, að sérstaklega hátt verð sé á landbúnaðarafurðum, sem skapi þetta ástand. Ég hygg, að aðrir hafi verið aðgangsfrekari um það, en bændastétt Íslands hafi staðið um það að stöðva dýrtíðarflóðið, sem hefur verið veitt yfir landið á svo skefjalausan hátt sem allir þekkja. Ég hygg, að frá bændastéttinni hafi komið eina heilbrigða viðleitni æ ofan í æ til dýrtíðarstöðvunar, þó að ekki hafi tekizt, þar eð aðrar stéttir hafa viljað láta flóðið halda áfram. Þess vegna er það fullkominn sleggjudómur að segja, að það séu landbúnaðarvörurnar, sem þessu hafi valdið. Það væri lítil jafnaðarhugsun, ef ætti að halda vísitölunni niðri á kostnað einhvers eins aðila, t. d. bændanna. Fólk hefði þá stöðugt streymt frá því að framleiða landbúnaðarafurðir og í aðrar starfsgreinar, þar sem það hefði haft langtum meira. Þetta vildi ég aðeins benda á, til þess að mönnum ætti að vera ljóst í sambandi við það dæmi, sem hv. þm. dró upp, hvar við erum á vegi staddir. Hinu hef ég vitanlega ekkert á móti, að dagskrármál þetta sé rannsakíð ofan í kjölinn. En þá er sjálfsagt um leið að rannsaka fjárhagsástæður og verðlag hjá þessum iðnfyrirtækjum, áður en farið er að styrkja þau á sérstakan hátt.

Frsm. (Emil Jónsson): Ég get nú verið þakklátur þeim hv. þm., sem tekið hafa til máls, sökum þess að þeir hafa allir, jafnvel hv. þm. V.-Húnv. (SkG) og hv. þm. V.-Sk. (SvbH) talið rétt að samþykka þessa till. Enda held ég, að með henni sé ekki stefnt í neinn voða. Það er alveg rétt, sem meðnm. minn, hv. 2. þm. Rang. (IngJ), sagði, að nokkur atríði í þessu máli þurfa ekki frekari upplýsingar við, og einmitt að nokkru leyti þess vegna höfum við farið þessa leið, eins og ég lýsti í fyrri ræðu minni. Þegar formaður íslenzkra iðnrekenda kom til okkar, reifaði hann fyrir okkur málið á svipaðan hátt og ég sagði áðan. En ef það er rétt, að þeir hafi átt kost á að kaupa ullina fyrir þetta verð, sem hann sagði, þá tel ég ekki rétt að ákveða verðupphæð til þeirra, aðeins legg ég til, að málið sé rannsakað ýtarlega og svo séu batur ákveðnar sanngjarnlega á eftir. Það er það, sem till. fer fram á, og við allir nm. höfum orðið sammála um það, ásamt flestum, sem talað hafa, að þetta ástand er óverjandi að öllu leyti, að íslenzk framleiðslufyrirtæki skuli þurfa að kaupa innlent efni fyrir þrisvar sinnum hærra verð en erlendir keppinautar. Það verkar ekki til að halda niðri verðlagi í landinu, hvað sem líður afkomu einstaklinga, sem þessa atvinnu stunda.

Hv. þm. V.-Húnv. hélt fram, að aðbúnaður að okkar íslenzka iðnaði væri í bezta lagi. Það

hefðu verið samþykktir tollar á innfluttar iðnaðarvörur og enn fremur innflutningshöft, og í skjóli þeirra hefði íslenzk iðnaðarframleiðsla dafnað, svo að þetta væri allt í bezta lagi. En honum vil ég segja það, að í ekki svo fáum tilfellum hafa tollar á innfluttum fullnum vörum verið lægri heldur en tollar á hráefnum, sem þarf til að framleiða þessar vörur. Ef þetta er talinn hæfilegur aðbúnaður af hendi ríkisvaldsins, þá veit ég ekki, hvernig hann væri óhæfilegur.

Þá vil ég enn fremur segja, þótt í skjóli innflutningshaftanna þrífist iðnaður, sem þó hefði átt eitthvað erfiðara uppdráttar, ef innflutningurinn hefði verið frjáls, þá hafa innflutningshöftin líka skapað íslenzkum iðnaði mikil óþægindi, vegna þess hversu mikil vöntun hefur verið á öllum hráefnum, innflutningur þeirra ekki mætt þeim skilningi, sem ætla hefði mátt. Þá sagði þessi hv. þm., að hann vissi dæmi um ullarverksmiðju, sem gæti ekki fullnægt eftirspurn á þessum vörum. Má vera, að til séu þess dæmi, en hitt er líka til, að verksmiðjur, sem hafa framleitt íslenzkar þrjónavörur og þess háttar, eru svo gersamlega hættaðar þessari framleiðslu, af því að það er ekki nokkur leið að selja þær með samkeppnisfæru verði við tilsvarendi vörur útlendar. Að iðnaðarmenn séu okrarar umfram aðrar stéttir þjóðfélagsins, því vil ég algerlega vísa heim til föðurhúsanna, og vil ég halda því fram, að þessi þm. geti fundið dæmi, sem nálgist fullkomlega þetta hugtak úr þeirri framleiðslugrein, sem hann þekkir sennilega miklu betur til en þessarar. Hv. þm. sagði þó með fögrum og göfugmannlegum orðum, að sjálfsagt væri að styðja þessa atvinnugrein og styrkja á alla lund, og er ekki nema gott um þau ummæli hans að segja. En það er ekki nóg að segja það og samþykkja svo l., sem gera ómögulegt að starfrækja þennan iðnað með sámlægrri útkomu, svo að hann getur orðið að stöðvast.

Við hv. þm. V.-Sk. þarf ég ekki að segja margt. Hann kvað þetta vera spegilmynd af íslenzkum atvinnuháttum yfirleitt. En honum vil ég benda á það, að þetta ástand er skapað af Alb., og það er aðalatriðið fyrir mér í þessu máli. Það er fram komið með þeim samþykktum, sem gerðar voru á Alb. 1941 og í ágúst 1942, án þess að þeir væru virtir viðlits, sem þessa atvinnu stunda. Þá sagði þessi þm. einnig, að það hefði aldrei staðið á bændastéttinni að stöðva dýrtíðarflóðið, frá þeim hafi komið sú eina viðleitni, sem sýnd hefur verið í þá átt. Ég vil minna hann á það, sem gerðist 1939. Þá átti að gera sameiginlegt átak af bændum og verkamönnum til að halda niðri verðlagi í landinu. Verkamenn stóðu við skuldbindingar sínar, en þeir, sem skárust úr leik og settu dýrtíðarflóðið af stað, það voru kannske ekki sjálfir bændurnir, heldur mennirnir, sem hafa kjörið sig til að vera forsvarsmenn bændanna, sem skáru sig úr, og þá byrjaði flóðalda dýrtíðarinnar, sem síðan hefur verið að rísa hærra og hærra. Og ég ætla, að ég muni rétt, að það hafi eitt sinn verið ákveðið, að verðlag, verkakaup og landbúnaðarafurðir skyldu á vissan hátt fylgjast að. Þetta ákvæði var numið úr l. fyrir atbeina Framsfl., og vegna þess hófst verðhækkun þessara vara. Ég skal svo láta þetta nægja, hér er

aðalmálið það, á hvern hátt unnt verði að bæta úr vandræðum þessara framleiðenda. Málið er svo sanngjarnlega flutt af okkur í iðnn., að vonandi er, að d. sjái sér fært að samþykkja það og talið verði að athugun lokinni fært að gera viðeigandi ráðstafanir, til þess að þessi iðnaðarstarfsemi geti haldið áfram á sama hátt og hingað til, því að það teldi ég þjóðarskaða, að hún legðist niður.

Sveinbjörn Högnason: Hv. þm. Hafnf. virðist ekki mjög minnugur á hlutina, eða hann vill ekki muna þá. Hann telur sérstaklega standa á um þessa atvinnugrein, vegna þess að Alp. hafi skapað það ástand, sem hún er í. En ég vil spyrja: Hefur Alp. ekki líka átt nokkurn þátt í því að tvöfalda dýrtiðina, sem orðin er í landinu? Ég vil segja, að þessi þm. á sinn hlut í því. Í staðinn fyrir að vinna gegn því, að dýrtiðin héldi áfram að vaxa, þá gerðu menn sér leik að því að auka hana með ýmsu móti. Þeir sögðu, að hún mætti bíða og eiga sig. Og hún hefur tvöfaldast fyrir aðgerðir meiri hl. Alp. Þetta er hverjum manni vitanlegt. Þá sagði hv. þm. Hafnf. um fulltrúa bænda, að þeir hefðu kjörið sjálfa sig til þess að vera forsvarsmenn þeirra. Ég veit ekki, hvað hann á við. Hvaða sjálfkjörnir menn eru hér á þingi, eru þeir ekki allir kosnir af kjósendum landsins, hvort sem þeir eru fleiri eða færri, sem á bak við þá standa? Hann sagði, að 1939 hefðu þessir sjálfkjörnu menn staðið fyrir því, að bændur skárust úr leik um það, að kaupgjald og verðlag fylgdist að, og hafi það verið tekið úr l. fyrir atbeina þessara „sjálfkjörnu“ forustumanna. En það var samkomulag um verðlag landbúnaðarafurða. Man hann ekki, hvernig l. voru? Að sett var fast að hafa ekki dýrtíðaruppbótina að fullu. Og ef verðlag og kaupgjald áttu að fylgjast að, þá var óhugsandi annað en verðlagi á landbúnaðarafurðum yrði breytt, eftir því sem dýrtíðartilkostnaðurinn óx. En 1939 byrjar allur tilkostnaður við framleiðslu landbúnaðarafurða að stiga geysilega. Kolin hækka um 100%, benzínið um 50%, áburður og margt fleira hefur stigið gífurlega í verði. Og kaup bænda fyrir vinnu sína hefði orðið margfalt minna en hjá verkamönnum, ef það hefði verið látið standa fast og ekki mátt hreyfa það til. Hefði þá dýrtíðarþunginn í byrjun lagzt allur á bændastéttina, er vafamál, hvað verkamenn hefðu hagnazt á því, að landbúnaðurinn hefði gengið mjög saman og afurðir hans verið lítt fánlegar á markaðinum, meðan styrjöldin stendur. Breytingin, sem gerð var á verði landbúnaðarafurða, fór sízt fram úr aukningu tilkostnaðar. Þetta ætti hv. þm. að hafa í minni. Það hefði verið hróplegasta ranglæti að halda afurðaverði landbúnaðarins föstu, á meðan tilkostnaður þaut upp úr öllu valdi. Þá hefðu verið sviknir samningar um, að kaupgjald og verð það, sem bændur fengju fyrir vörur, héldist í hendur. Þessu atriði í samningunum var ekki hægt að framfylgja, öðruvísi en að hreyfa verðið, til þess að mæta gífurlegri tilkostnaðaraukningu.

Frsm. (Emil Jónsson): Ekki þarf ég miklu að svara hv. þm. V.-Sk., enda er nú nokkuð komið út

fyrir efni dagskrármálsins. En ég gat um þetta, sem ég sagði, að gefnu tilefni. Hv. þm. kvað það, sem er að gerast hjá ullarverksmiðjum og sútnarverksmiðjum, vera spegilmynd af íslenskum atvinnuháttum. Það sé ekki hægt að reka nokkurn skapaðan hlut, vegna þess að kauplag sé svo hátt í landinu, að hvergi sé nein hliðstæða annars staðar í heiminum. (SvbH: Kauplag og verðlag, sagði ég). Hann gaf þar með í skyn, að það sé kaupgjald verkafólksins, sem orki til að skapa dýrtíðarflóðið, sem yfir rennur. Ég vil minna hv. þm. á, að 1939, þegar þessi dýrtíðaraldan var í uppsiglingu, þá hafði verið gert um það samkomulag, að kaupgjald verkafólks og afurðaverð landbúnaðar skyldi haldast í sömu hlutföllum. Báðir þessir aðilar höfðu komið sér saman um að taka ekki fulla hækkan á kaup sitt og vöru sína samkvæmt visitölu, heldur láta skorta nokkuð á, og skyldi eitt yfir báða ganga. Haustið 1939 var þetta fellt úr gildi, að því er snerti landbúnaðinn, og þá var því ekki kennt um (hv. d. taki eftir því), sem þm. telur aðalatriðið í dag, heldur að tilkostnaður í kolum og benzíni hafi vaxið svo gífurlega, að þyrfti að hækka landbúnaðarafurðirnar, en ekki væri kaupgjaldinu um að kenna. Ég hefði haldið, að þessar vörur væru ekki svo mikill þáttur í framleiðslu flestra bænda, en kannske einhverra. Ég held, að það dugi ekki til að afsaka afurðaverðshækkunina, þvert ofan í gerða samning. Ég er nú ekki að halda því fram, að bændur hafi fengið of mikið eða verkamenn, heldur hinu, að það var ekki vegna hækkandi kaupgjalds í landinu, sem hækkunin varð. Það voru kannske ekki bændurnir sjálfir, heldur þeir, sem höfðu kjörið sig til að vera forsvarsmenn bænda, sem völdu sér það hlutskipti að vera forsvarsmenn þeirra á Alp. og annars staðar, sem stöðu að þessari hækkan, og þeir bera fyrst og fremst ábyrgð á dýrtíðarflóðinu. Og þá ábyrgð geta þeir aldrei við sig losað. Kaupgjaldið orkaði ekki á verðbólguna til að auka hana, það var bundið fyrir neðan það, sem vísitalan var áður. Þetta vil ég láta koma fram, þó að það tilheyri ekki beint þessu máli. Ég ætla, að þessum þm. og öðrum veitist erfitt að sanna, að það sé fyrst og fremst kaup verkafólksins, sem valdið hafi dýrtiðinni í landinu. Kauphækkun þess kom ávallt eftir á, löngu eftir að landbúnaðurinn hafði sett verðlagsskrúfu sína af stað, og ávallt eftir því, sem vísitalan sagði til.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. — Þessar umr. hafa gefið mér tilefni til að segja nokkur orð. Því er haldið fram af hv. þm. Hafnf. (EmJ), að hækkun á landbúnaðarafurðunum 1939 hafi verið mjög ósanngjörð og ófyrirsýnjan. Hann heldur fram, að það hafi verið komið beint aftan að mönnum í þessu. Þá heldur hann fram, að það hafi átt sér stað hækkun á verði á innanlandsafurðum fram yfir það, sem iðnfyrirtæki hafa gert ráð fyrir. En ég vil biðja þm. að athuga þetta: Var ekki allt kjöt frá 1939 selt með sama verði óbreyttu til sláturtiðar 1940, nema í byrjun árs 1940 var hækkað fyrir rýrnun og frystikostnaði? Hvaða kíló af kjöti hækkaði 1939? Nefni hann mér eitt kjötkg á landinu, sem hefur hækkað árið 1939.

Þetta var tekið út úr 1. um haustið. Það var ekki hækkuð ein einasta landbúnaðarvara, fyrr en kjötið haustið 1940 kom á markaðinn. Það er því ekki satt, að hækkanir á kaupí, sem urðu seinni part sumarsins 1940, hafi stafað af því, að kjötið í sveitinni hækkaði, því að sú hækkun varð ekki fyrr en um haustið. Hv. þm. sagði, að það hafi verið óréttlátt að hækka þessa vöru 1940, þó að kaupíð hafi hækkað sumarið 1940, en svo á að vera sjálfsagt að hækka iðnaðarvörurnar, af því að ullin hækkaði. En hvað er nú ullin mikill hluti af verði iðnaðarvaranna, sem úr henni eru unnar? Ég get sagt hv. þm. það, að kaupgreiðsla er 78% af kostnaði við framleiðslu landbúnaðarafurða, og þó heldur hann því fram, að það, að kjöt og mjólk hækkuðu seint á árinu 1940, hafi verið óréttlátt. En af því að ullin hækkaði nokkuð í verði, þá á að hafa verið sjálf-sagt að hækka fatnað þar á móti svo sem gert var.

Hv. þm. getur ekki bent á, að landbúnaðarafurðir hafi hækkað um einn einasta eyri, þangað til komu nýjar vörur á markaðinn, sem framleiddar voru með vinnuafli, sem greitt var eftir hinu nýja verðlagi. (EmJ: Hvort hækkaði meira?) Komi hann með skýrslur um það, hvað kaupíð hækkaði í sveitinni, og þegar hann kemur með sínar skýrslur, þá kem ég með mínar. Haustið 1939, þegar kjötverðið var 20 aurum lægra innan lands heldur en til Noregs, þá mátti ekki hækka það. Og við notuðum okkur ekki tækifærið, þegar verðið var ekki lengur bundið á þann hátt, heldur hækkuðum það ekki fyrr en haustið 1940.

Sveinbjörn Högnason: Hv. síðasti ræðumaður tók fram mest af því, sem ég ætlaði að segja, og er ekki ástæða til að bæta þar um.

Það virðist vera eins og hv. þm. Hafnf. (EmJ) þyrfti að reyna að hressa svolítið upp á minnið í þessum efnum, áður en hann fer að skella allri skuldinni á einhverja vissa aðila og kenna þeim einum um verðhækkun í þessu efni.

Það er vitanlegt, að dýrtíðinni hefði aldrei verið hægt að halda í fullum skefjum, þannig að hún hækkaði ekki neitt. Og það er vitanlegt, að ýmsar aukakaupgreiðslur hafa hækkað. Þess vegna er gott fyrir þennan hv. þm. að leggja það á minnið, að þegar hann talar um, hvort hafi hækkað meira kaupgjald eða afurðaverð, þá verður hann að gæta að því, að það er fleira en kaupgjaldið, sem kemur til greina um afurðaverðið, og þess vegna verður að hækka vöruverðið meira en aðeins vegna aukins kostnaðar af hækkun kaupgjaldsins. Hækkun hefur einnig orðið á kol-um, benzíni, akstri, áburði og fódurbæti. Þetta hefur hækkað gífurlega. Og ef bændur eiga að fá prósentvís sömu hækkun og verkamenn, þá verður einnig að taka til greina þessa kostnaðarliði og hækka afurðaverðið í hlutfalli við það. Hvers vegna mega bændur ekki fá sömu hækkun á kaup sitt, sem er verðið fyrir vörur þeirra, eins og verkamenn á kaup sitt? Það eru ekki nettótekjur, sem bændur fá með hækkuðu vöruverði. Það er margvíslegur kostnaður í sambandi við framleiðslu þeirra. Og ef þeir eiga að fá sömu hundraðshlutaþækkun nettó, verða þeir líklega

að fá tvöfalda hækkun á afurðaverðinu til þess að fá sömu hundraðshlutaþækkun á tekjum sínum eins og verkamenn. En í þessu efni reyna „hinir sjálfkjörnu“ þm., sem kalla sig fulltrúa verkamanna, að blekkja menn, bæði í blöðum og á annan hátt, og æði margt fólk í landinu gleypir við því. Hinir „sjálfkjörnu“ fulltrúar verkalyðsins gera það vitandi vits að þera slíkt á borð fyrir fólk ár eftir ár og dag eftir dag, til þess að reyna að koma af stað illindum og rögi milli stétta í þjóðfélaginu. Og flokksblað þessa hv. þm. hefur staðið framarlega í að flytja rög um þetta dag eftir dag og ár eftir ár.

Hv. þm. Hafnf., sem telur sig vera samilegan reikningsmann, þó að Alp. þekki nú suma hans útreikninga, hann ætti að vita það bezt, ef hann leggur það niður fyrir sér, að það eru fleiri atriði heldur en launin ein, sem greidd eru, sem koma til greina sem kostnaður við landbúnaðarframleiðslu. Þar eru fleiri stórir liðir, sem hafa hækkað gífurlega, sem afurðaverðið verður að standa undir, ef bændur eiga að fá tilsvarendi hækkun á við aðra í þjóðfélaginu.

Sigurður Guðnason: Herra forseti. — Þessi þáttill., sem kemur frá iðnn., fer fram á að rannsaka, hverjar fjárhagslegar afleiðingar hið hækkaða hráefnaverð hefur á rekstur og afkomu þeirra atvinnufyrirtækja, sem þau hafa orðið að sæta. En inn í þessar umr. eru kaupgjaldsmálin dregin. En á þau mál er ekkert minnst í þessari þáttill. En það er vitanlegt, að samningsbundin grunnlaun hækkuðu ekki fyrr en 22. ágúst í sumar, og verkamenn fengu ekki dýrtíðaruppbót á kaup sitt fyrr en 1940, svo að það er vitanlegt, að kaupgjald í sveitinni hefur ekki hækkað vegna þess, að grunnkaup verkamanna hafi hækkað. En hitt er annað mál, að þegar atvinna jókst, þá fóru atvinnurekendur að bjóða herra kaup, einnig í sveitinni.

En það er annað mál, þungamiðjan í þessu máli, uppbæturnar, sem alltaf er verið að deila um. Og hv. þm. V.-Sk. (SvbH) er einmitt alveg á réttri leið, þegar hann segir, að peningar, sem veittir hafa verið í uppbætur til sveitanna, hafi ekki náð tilgangi sínum, því að fólk flýr jafnmikið burt úr sveitunum þrátt fyrir þær, svo að það hlýtur því að vera einhver önnur ástæða en sú, að það vanti lagafyrirmæli slík sem um uppbæturnar hafa verið sett. Enda hlýtur það að verða svo, að t. d. fjallbóndi fær minnst eða jafnvel kannske engar uppbætur, af því að hann getur lítið eða ekkert selt. En svo eru bændur, sem fá miklu meiri peninga heldur en þeir þurfa til að lifa af og sumpart sem uppbætur á vörur sínar. Og hvað eiga þeir að gera við þá peninga? Annað hvort verða þeir, ef þeir vilja ávaxta þá, að kaupa það, sem í kringum þá er, eða fara með þá til kaupstaðanna og ávaxta þá þar.

Þessi áframhaldandi straumur fólksins til kaupstaðanna sýnir, að það eru ekki peningarnir, sem vantar, heldur annað, sem til þess þarf að halda fólkinu í sveitinni. Og hv. þm. ættu að endurskoða hugmyndir sínar um þetta.

Og ég vil vekja sérstaka athygli manna á því, að það var ekki fyrr en 22. ágúst í sumar sem grunnkaup verkamanna var hækkað.

Skúli Guðmundsson: Það má rétt vera, sem fram kom hjá hv. 1. landsk. þm. (SG), sem síðast talaði, að þessar umr. séu ekki bráðnaðsýnlegar í sambandi við þá þáttill., sem fyrir liggur. En ég held, að það hafi einmitt verið hv. frsm. iðnn. (EmJ), sem leiddi þessar umr. af stað með tali sínu um uppþæturnar á landbúnaðarafurðunum, hátt verð á þeim vörum og annað slíkt í þeirri fyrstu ræðu, sem hann flutti um þessa þáttill.

Hv. 1. landsk. þm. sagði, að þegar atvinna óx í landinu, eftir að stríðið kom, hafi bændur farið að bjóða hærka kaup. Það má kannske orða það þannig, en ég held, að þeir hafi verið til neyddir að bjóða hærka kaup til þess að geta fengið fólk, því að um leið og atvinna óx hér, eftir að landið var hernumið, var vitanlega engin leið fyrir bændur að fá verkafólk nema fyrir stórum hærka kaup heldur en áður hafði greitt verið fyrir slíka vinnu. Afleiðingin varð þá sú, að bændur urðu að fá hærka verð á vörum sínum, til þess að búskapurinn gæti gengið áfram, annars hefðu þeir orðið að vinna svo að segja kauplaust við framleiðslu sína, og vil ég ekki gera ráð fyrir, að neinn ætlist til þess.

Þegar við gerum samanburð á kaupi verkamanna og á verði landbúnaðarafurða, þá hættir ýmsum við að líta aðeins á tímakaupið hjá verkamönnum eins og það var áður og eins og það er nú. Ég held, að okkur sé það kunnugt, að fyrir stríðið var tímakaupið, sem ákveðið var hjá mönnum hér, miðað við það og með tilliti til þess, að verkamenn hefðu ekki vinnu svipað því allt árið. Svo breyttist þetta, sem út af fyrir sig er ekki nema gott. Verkamenn hafa um skeið haft stöðuga vinnu, sem hefur orðið til þess, að árstekjur þeirra hafa hækkað margfalt meira heldur en tímakaupið. Og ég stend í þeirri meiningu, að það skipti meira máli fyrir verkamann, hvað heildartekjur hans eru heldur en hvað kauptaxtinn er hár á hvern klukkutíma, því að það er mönnum til lítils gagns að hafa háan kauptaxta, ef þeir ganga ½ hluta og kannske helming ársins atvinnulausir.

Ég tel, að til þess að fá þennan samanburð nokkurn veginn réttan, hefði þurft að gera athugun á því, hve miklar tekjur verkamanna voru fyrir stríð og hve miklar þær eru nú með því verði, sem nú er á landbúnaðarafurðum. Það er sá eini samanburðargrúndvöllur, sem hér getur komið til mála. Og ef sá samanburður væri gerður, þá er ég ekki í nokkrum vafa um það, að það mundi koma á daginn, að verkamenn hafi yfirleitt fengið meiri hækku á árstekjum sínum miðað við tímabilið frá 1939.

Hv. þm. Hafnf. sagðist vísa frá og heim til mín því, sem ég sagði um okur, sem ætti sér stað í ýmsum tilfellum í iðnaðinum. Þessi hv. þm. er nú forsvarsmáður iðnaðarins hér á Alp. venjulegast, þegar þau mál ber á góma. Hann hefur á m. k. ekki síður en aðrir haldið því fram, að það hefði verið óhæfilega hátt verð og miklar hækkanir á landbúnaðarafurðum. En ég held, að hann þurfi ekki að leita upp í sveitir til þess að finna hátt verð. Ég held, að hann geti fundið miklu meiri verðhækkanir nær sér hér í kaupstöðunum, ef hann vill athuga framkomu ýmissa

iðnfyrirtækja hér. Þó að ég hafi ekki neina reikninga hér við höndina nú, þá væri hægur vandi að færa sönnur á það, sem ég nú sagði um þessa hluti.

Frsm. (Emil Jónsson): Ég skal ekki deila lengi um þetta mál. Það stendur svo vel á, að fyrir tveimur dögum síðan lét ríkisstj. útbýta hér á Alp. línuriti yfir verðlag á landbúnaðarafurðum og kaupgjald frá 1939 til 1942. Hver, sem les þetta línurit með nokkurri aðgætni, sem ég geri ráð fyrir, að hv. þm. V.-Húnv. eigi til, sér, að verðhækkun landbúnaðarafurða samkvæmt þessu línuriti er svo miklu meiri heldur en kaupgjaldshækkunin á þessum tíma. (BÁ: Línuritið segir bara ekkert um kjarna málsins.) Það var nýlega birt, að samkvæmt athugunum Búreikningaskrifstofu landbúnaðarins hefðu tekjur meðalbónda orðið árið 1940 7 þús. kr. Ég fullyrði, að hækkan tekna hjá verkamönnum á sama tíma hefur ekki orðið viðlíka eins mikil eins og hækkuin á tekjum bóndans hefur orðið samkvæmt þessum athugunum, sem ég efast ekkert um, að fremur mun í þessum útreikningum vera talin van heldur en of.

Svo er hitt að síðustu, að það voru landbúnaðarafurðirnar, sem slitnar voru úr samhengi, að því er verð þeirra snerti árið 1939, en verkamenn héldu sínu kaupi lítt breyttu, a. m. k. grunnkaupið breyttist ekkert fyrr en 1942. Og það stökk, sem varð á verðbreyt. sjávarafurða 1940, síðasta hluta ársins, var miklu meira heldur en sem kauphækkuninni nam þá, þ. e. eftir vísitölu.

Að kjötið ekki hækkaði haustið 1939, segir vitanlega ekki nokkurn hlut, því að megnið af því hefur verið búið, þegar breyt. á verði landbúnaðarafurða var gerð.

Umr. frestað.

Á 71. fundi í Nd., 4. marz, var fram haldið einni umr. um till.

Sigurður Guðnason: Herra forseti. — Það er aðeins smáathugasemd, sem ég ætla að gera við ræðu hv. þm. V.-Húnv. út af því, sem hann sagði, að á venjulegum tímum væri það þannig, að verkalýðsfélögin sendu kauptaxta sína með tilliti til þess, að verkamenn hafi ekki fasta atvinnu allt árið. Þetta var nýtt sjónarmið. Í þau 20 ár, sem ég hef verið í verkalýðsfélögum, hefur það verið þannig, að við höfum aldrei fengið betri samninga heldur en þá samninga, sem miðaðir voru við vinnu allt árið. En hitt er annað mál, að það er ekki sama að semja um kaup og um vinnutíma. En það er firra, að miðað sé við annað í þessum samningum en það, sem meðalfjölskylda þarf til þess að lifa af.

Skúli Guðmundsson: Hv. 1. landsk. er sjálf-sagt eins vel kunnugt um það eins og öðrum, að það vantar mikið á, að verkamenn hafi haft stöðuga vinnu fyrir stríð, því miður, enda mælti hann ekkert á móti því, sem var aðalatriðið í því, sem ég sagði, að tímakaupið segði ekki neitt til um tekjur verkamanna, heldur skipti það mestu máli fyrir þá, hve miklar tekjur þeir hafa yfir árið í heild.

Verðuppbætur á landbúnaðarafurðir. — Vegarstæði að Skálum. — Saga Alþingis.

En út af því, sem hv. þm. Hafnf. sagði, að línuritið, sem þm. hefðu fengið frá hæstv. ríkisstj. sýni nokkuð þær breyt., sem hafa orðið á tímakaupi og afurðaverði, þá er það, eins og ég hef tekið fram áður, algerlega villandi að bera saman hækkun á tímakaupi og hækkun á afurðaverði. Það, sem átti vitanlega að gera, var að safna skýrslum um tekjur verkamanna annars vegar og bændu hins vegar, bæði fyrir og eftir styrjöldina, og sýna svo með línuriti, hverjar breytingar hafa orðið þar á. Og ég er sannfærður um, að það línurit mundi sýna allt aðra útkomu en þetta.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 18:1 atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 497).

15. Vegarstæði að Skálum.

Á 68. fundi í Nd., 1. marz, var útbýtt:

Till. til þál. um fullnaðarákvörðun vegarstæðis að Skálum á Langanesi og kostnaðaráætlun um vegargerð (A. 464).

Á 69. fundi í Nd., 2. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 70. fundi í Nd., 3. marz, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 70. fundi í Nd., 4. marz, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Gísli Guðmundsson): Ég get verið mjög stutturður um þessa þáltill., því að rök fyrir henni eru tekin allgreinilega fram á þskj. 464, og fylgja henni upplýsingar um væntanlegt vegarstæði. Till. fer fram á það, að endanlega verði gerð ákvörðun um það, hvernig vegarstæðið skuli vera fyrir ytri hluta Langanesvegar, sem er 17 km vegalengd og ekki hefur verið unnið neitt að enn. Það eru uppi mjög ákveðnar óskir og rökstuddar um það frá sjómönnum, sem stunda útgerð að Skálum á Langanesi, að það þurfi að koma vegarsamband við Þórshöfn, og það yrði bezt gert með því að fullgera þennan Langanesveg. Yrði því um þetta fyrirhugaða vegarstæði þarna að gera fullnaðaráætlun um kostnað vegarins.

Ég sé ekki ástæðu til að vísa till. í n., en vænti þess, að deildin vilji samþykkja hana.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 22 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 21 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 498).

16. Saga Alþingis.

Á 29. fundi í Sp., 8. marz, var útbýtt:

Till. til þál. um sögu Alþingis (A. 496).

Á sama fundi var till. tekin til fyrri umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 48 shlj. atkv.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. — Við 4 alþm. flytjum hér till. til þál. á þskj. 496 þess efnis að fela 5 manna n., er ríkisstj. skipar, að láta fullgera sögu Alþ. þá, er fyrirhugað var að gefa út á 1000 ára hátíð þingsins 1930, með svipaðri tilhögun og ráð var þá fyrir gert, ásamt viðauka, er fjalli um tímabilið eftir 1930, enda sé miðað við, að ritið komi út fyrir 1. júlí 1945, þegar liðin eru 100 ár frá endurreisn Alþ., er kom þá fyrst saman til fundar í menntaskólanum í Reykjavík. Okkur flm. þykir hlýða, að þessara tímamóta sé minnst, m. a. með því að gefa út sögu þingsins allt frá byrjun, eða um rúm 1000 ár.

Við köllum okkur söguþjóð og ræðum margt um þing okkar sem hið elzta löggjafarþing í heimi. Það getur því ekki talizt sæmandi, að við eigum ekki sögu þess frá byrjun. Fyrirhugað var upphaflega, að hún kæmi út fyrir árið 1930, en af því gat þó ekki orðið. Eftir því, sem næst verður komizt, eru nú um $\frac{2}{3}$ hlutar verksins fyrir hendi, sérstaklega gefið út, sett, eða í handriti. En við flm. teljum, að fyrir tilsettan tíma megi ljúka verkinu öllu.

Ég hirði ekki um að tala nú um kostnaðarhlíð verksins. Bæði er það mál hér nokkuð upplýst og hins vegar er nú allt verðlag á reiki. Þó skal ég aðeins geta þess, að áætlað kostnaðarverð á útgáfunni er talið um 100 þús. kr.

Ég hygg, að ég þurfi svo ekki að fara um þetta fleiri orðum, en vænti þess, að till. verði vísað til síðari umr. að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 48 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 48 shlj. atkv.

Á 30. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til síðari umr.

Of skammt var liðið frá fyrri umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 48 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. samþ. með 47 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 506).

17. Landbúnaðarvélur.

Á deildafundum 19. des. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um kaup og innflutning á heyrinnuvélum og öðrum nauðsynlegum landbúnaðarvélum fyrir næsta sumar (A. 114).

Á 12. fundi í Sp., 4. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 13., 14., 16., 23., 27. og 31. fundi í Sp., 6., 8. og 28. jan., 9. og 19. febr., 10. marz, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. — Till., sem við hv. 2. þm. Skagf. flytjum á þskj. 114, er fyrir nokkru flutt, þótt ekki hafi hún komið til umr. fyrr en í dag. Við viljum vekja athygli á nauðsyn þess að gera ráðstafanir í tíma til að útvega heyrinnuvélur til landsins fyrir n. k. sumar.

Það þar talsvert á því í sumar sem leið, hvaða skortur var á vélum til landbúnaðar, sérstaklega heyrinnuvélum, af því að gamlar vélar gengu úr sér og ekki var hægt að endurnýja þær. Það hefur sjálfsagt aldrei verið meiri þörf á landbúnaðarvélum en einmitt nú, þegar örðugleikarnir að fá fólk til vinnu fara sívaxandi. Hafa þeir aldrei verið meiri en á síðasta sumri og eiga e. t. v. eftir að verða meiri á sumri komanda.

Það má segja, að tilgangslaust sé að koma með slíka till. á Alþ. nú, því að það verði tæplega til þess, að flutt verði inn meira af vélum en ella hefði orðið, þar sem búið er að lýsa yfir, að innflutningsrúm sé svo mjög takmarkað. En ég held, að það þurfi að vekja athygli á nauðsyn þessa máls. Það ætti a. m. k. engu að spilla, þótt reynt væri að fá hæstv. ríkisstj. til að fá útflutningsleyfi fyrir slíkum vélum frá Bandaríkjunum. Ég veit, að þær voru þar til s. l. sumar, en þá fékkst ekki útflutningsleyfi fyrir þeim, og það er því verkefni fyrir hæstv. ríkisstj. að skera í leikinn og fá leyfðan útflutning á þessari nauðsynlegu vöru.

Ég tel ekki þörf lengri framsöguræðu, en óska þess, að Alþingi samþ. till. og láti hana fara rétta boðleið til ríkisstj.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 544).

18. Höfundaréttur og listvernd.

Á deildafundum 16. jan. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um undirbúning heildarlöggjafar um höfundarétt og listvernd (A. 211).

Á 16. fundi í Sp., 28. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 23., 27. og 31. fundi í Sp., 9. og 19. febr., 10. marz, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Stefán Jóh. Stefánsson): Herra forseti. — Þessi þáltill. þarfnast ekki nánari skýringa, — þær eru í grg., sem fylgja till.

Þótt þetta mál nái samþykki Alþ., er ekki siður þörf á ýtarlegri endurskoðun á höfundarétti og listvernd og á hvern hátt íslenska ríkið eigi að setja löggjöf um þetta efni. Flm. hafa fengið þær upplýsingar, sem þeir óskuðu eftir, hjá Bandalagi íslenskra listamanna. Hygg ég, að ekki sé þörf nánari skýringar, og vil ég því aðeins mæla með því, að hv. Alþ. samþ. þessa till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 545).

19. Lóðir ríkisins við Lækjartorg og Lækjargötu.

Á deildafundum 11. jan. var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um nefndarskipun til að gera till. um framtíðarbyggingar á lóðum ríkisins við Lækjartorg og Lækjargötu (A. 160).

Á 16. fundi í Sp., 28. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 23., 27. og 31. fundi í Sp., 9. og 19. febr., 10. marz, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Jónsson): Þessi þáltill. fer fram á, að n. verði skipuð til að undirbúa væntanlegar byggingar á lóðum ríkisins við Lækjartorg og Lækjargötu, bæði endurbyggingu á stjórnarráðshúsinu og nýjar byggingar aðrar. Ekkert er eðlilegra en að ríkið reisi opinberar byggingar á þessum lóðum sínum, sem það hefur keypt dýru verði.

Löðir ríkisins við Lækjartorg. — Launabætur embættismanna og annarra starfsm. ríkisins.

Gert er ráð fyrir, að n. verði skipuð 2 mönn-um úr hverjum flokki.

Ég tel ekki rétt að vísu þessu máli til n., heldur mætti fresta umr., ef menn vildu bera fram brtt., eða fyndist n. of stór.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 547).

20. Launabætur embættismanna og annarra starfsmanna ríkisins.

Á deildafundum 10. febr. var úthýtt frá Sp.: Till. til þál. um sérstakar launabætur embættismanna og annarra starfsmanna ríkisins (A. 389).

Á 25. fundi í Sp., 12. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Fjmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. — Ég þarf ekki að halda langa ræðu um þessa till. til þál., því að hún er öllum hv. þm. vel kunn og skýrir sig sjálf. Það er leitað heimildar fyrir því, að hinar sérstöku launabætur embættismanna og annarra starfsmanna ríkisins, sem ná til 1. júlí þ. á., framlengist til 31. des. s. á. Þessi till. er orðuð í samræmi við fyrri till. um þessi mál. Ég vona, að hv. Alþ. bregðist vel við og samþykki till. óbreytta.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. — Hæstv. fjmrh. sagði, að með þessari till. til þál. væri leitað heimildar til þess að greiða uppbætur á laun embættismanna og annarra opinberra starfsmanna ríkisins, en ég vil vekja athygli á því, ef þessi till. verður samþ., þá er hér ekki um heimild að ræða, heldur skipun, sem sé, að ríkisstj. er gert að skyldu að greiða þessar uppbætur. Eins og hæstv. ráðh. sagði, þá er þessi till. shlj. þáltill., sem samþ. var á síðasta Alþ., og nú er farið fram á, að þessar launabætur framlengist til ársloka 1943.

Í upphafi aukabingsins sumarið 1942 komu fram tvö frv. um að greiða uppbætur til opinberra starfsmanna. Síðan fluttu fjórir hv. þm. till. til þál. um þessar launabætur, sem var samþ., en frv. tvö voru ekki afgr. — Eftir að sú till. kom fram, fluttum við fjórir þm. á sumarþinginu till. til þál. um að greiða verðuppbætur á útfluttar landbúnaðarafurðir, þannig að framleiðendur þeirra fengju hliðstæðar hækkanir á sínar tekjur og opinberir starfsmenn og aðrir launþegar. Við töldum þetta óhjákvæmilegt til þess að færa tekjur þeirra, er framleiða þessar vörur, til nokkurs samræmis við tekjur launamanna. Till. okkar var samþ. Hún hefur oft undanfarið verið gerð að umtalsefni, og sumir hafa haldið því fram, að þessa till. hefði ekki átt að samþykkja. Ummæli hafa fallið um það, að með þessu væri bændastéttin gerð að styrkþegum, og

orðið ölmusumaður hefur verið nefnt í því sambandi. Talað er um, að uppbæturnar muni nema yfir 20 millj. kr. og að því fé sé illa varið.

Ég vil nú fara nokkrum orðum um, hvers eðlis þessar greiðslur eru. Það er alkunnugt, að af völdum ófriðarins lokuðust erlendir markaðir fyrir ýmsar framleiðsluvörur landbúnaðarins, t. d. ull og gærur, sem áður, fyrir strið, hafði reynzt auðvelt að selja.

Ég tel því, að það hafi verið óhjákvæmilegt að bæta framleiðendum það tjón, sem þeir urðu fyrir af þessum sökum. Í sambandi við þetta vil ég vekja athygli á því, að enn hefur ekki verið greiddur einn eyrir af þessum væntanlegu uppbótum á landbúnaðarafurðir síðast liðins árs. Ég geri ráð fyrir, að ýmsum stéttum þjóðfélagsins, öðrum en bændum, þætti langt að bíða eftir verðuppbótum, ef ekki væri farið að borga þeim þær enn fyrir síðast liðið ár.

Eins og ég gat um áðan, hefur verið rætt um þessar uppbætur landbúnaðarins, m. a. í ýmsum blöðum. Í dagblaði hér í bænum sá ég fyrir tveimur dögum kastað fram þeirri spurningu, hvað orðið hefði af þessum milljónum, hvort þær hefðu lent hjá kaupfélögunum víðs vegar um landið, eða hvað. — Þannig er tónninn í senn óviðeigandi og lýsir mikilli fáfræði. Út af þessu get ég sagt það, að bæði Samband ísl. samvinnufélaga, kaupfélög og ég geri ráð fyrir ýmsar einstaklingsverðanir hafa tekið fé að láni til þess að geta greitt bændum hluta af þessum uppbótum, því að ekki væru þeir búnir að fá neitt, þar sem, eins og áður var sagt, ekki hefur enn bólað á neinum greiðslum frá ríkissjóði.

Ég vil nú spyrja: Er samilegt að tala um styrkþega og ölmusulýð í sambandi við þetta mál? Fer þetta fé til manna, sem ekkert vinna? Getur nokkur haldið slíku fram? Ég fullyrði, að slíkt er ekki hægt. Hitt mun sönnu nær, að fáir leggi sig betur fram við gagnleg störf. Bændur og annað fólk, sem vinnur við landbúnaðinn, framleiðir ár hvert mjólk, sem nemur tugum millj. lítra, nokkur millj. kg. af kindakjöti og fleira, sem landsmenn þarfnast sér til lífsviðurvaris. Hvernig væri þjóðin stödd, ef hún hefði ekki þessar neyzluvörur? Ég tel, að það yrði erfitt að fá það bætt með innfluttum varningi, ef landbúnaðarframleiðsla drægist stórkostlega saman, og mig grunar, að ýmsir þeir menn, sem tala um bændur sem ölmusumenn, væru þynnri á vangann, ef þeir fengju ekki þessi innlendu matvæli. — Mér finnst óviðkunnalegt að tala um ölmusur, þó að þessi stétt þjóðfélagsins fái nokkurn stuðning úr sameiginlegum sjóði landsmanna, þegar styrjöldin lokar mörkuðum fyrir sumar helztu framleiðsluvörur hennar. Með sama rétti mætti nefna embættismenn og aðra starfsmenn ríkisins styrkþega, vegna þess að þeim eru ætlaðar milli 10 og 20 millj. kr. á þessu ári í verðlagsuppbætur og aukauppbætur á laun, vegna aukinnar dýrtíðar. Menn ættu að spara sér slík ummæli um einstakar stéttir þjóðfélagsins, sem vinna þýðingarmikil störf fyrir þjóðarheildina. Svigurmælin geta hitt þá sjálfa, sem nota þau.

Þegar rætt er um þessa þáltill., sem hér er til umr., þá hlýtur að vakna sú spurning, hvort kjör þeirra starfsmanna, sem eiga að njóta upphóta

samkv. till., muni, að fengnum þessum uppbótum, verða í eðlilegu samræmi við tekjur annarra landsmanna. Það er lagt til, að embættismenn og opinberir starfsmenn haldi sinni aukauppbót til næstu áramóta. Þetta kostar mikið fé, og það kostar meira en það, sem ríkissjóður greiðir, því að öll einkafyrirtæki í landinu verða að greiða sams konar launabætur starfsmönnum sínum. Öll verzlunarfyrirtæki í landinu þyrftu að greiða þetta, og slíkt hefur áhrif til hækkunar á vöruverðið í landinu.

Það er mjög vafasamt, að tekjur framleiðenda haldist í líku horfi þetta ár á enda. Óvíst er um sölu og verð sjávarafurða síðari hluta ársins og enn vafasamara um landbúnaðarvörurnar. Má raunar telja víst, að tekjur bænda geti því aðeins haldist lítið breyttar, að ríkissjóður greiði uppbætur á útflutningsvörur þeirra einnig á þessu ári. En er það framkvæmanlegt? Hefur ríkissjóður fé til þess? Og ætla hæstv. ríkisstj. að leggja til, að svo verði gert, eða telur hún ekki nauðsynlegt að tryggja afkomu annarra stétta um leið og ákveðið er, að framvegis skuli greiða aukauppbætur til opinberra starfsmanna?

Hvað er svo um verkamannastéttina? Tekjur þeirrar stéttar hafa verið allmiklar, en það stafar að verulegu leyti af því, hve eftirvinna hefur verið mikil, og engin trygging er fyrir því, að þessi mikla atvinna haldist eins og verið hefur. Það er jafnvel sagt, að nú sé farið að bera á atvinnuleysi í Rvík og víðar. Ef eitthvað þrengist um atvinnu, hlýtur eftirvinnan að hverfa fyrst, og það veldur mikilli tekjurnum hjá verkamönnum. Mér finnst allmikill vafi á, að tekjur verkamanna haldist óbreyttar þetta ár á enda. Ef aðalatvinnuvegirnir verða fyrir einhverjum erfiðleikum, hlýtur það að nokkru leyti að bitna á verkamönnum í minnkandi atvinnu.

Nú er mikið um það rætt að lækka dýrtíðina, en lítið hefur enn orðið um framkvæmdir í því efni, enda erfiðara að stöðva dýrtíðarflóðið nú en ef fyrr hefði verið reynt að stöðva vöxt þess. En það verður engin lagfæring í þeim efnum, án þess að landsmenn fórnir einhverju í því sambandi. Slíkra fórna er ekki hægt að krefjast af einstökum stéttum en undanskilja aðrar. Allir verða að bera sinn skerf, starfsmenn ríkisins sem aðrir.

Ríkisstj. hefur talið sig vilja vinna bug á dýrtíðinni. Till. hennar í þá átt eru ókomnar, en þessi þáttill. hæstv. stj. er sízt af öllu spor í þá átt. Hún er miklu frekar bending um það, að sú óheillavænlega þróun í verðlags- og kaupgjaldsmálum, sem varð á s. l. ári, eigi að halda áfram. Slíkt getur ekki talizt heppilegt. Vill hæstv. stj. stefna áfram á þeirri braut? Ég vil spyrja hæstv. ríkisstj. eða hæstv. fjmrh.: Er ríkisstj. hætt við þær fyrirætlanir sínar að reyna að minnka dýrtíðina, eða telur ríkisstj., að þetta verði gert, án þess að krafizt verði einhverja fórna af hálfu landsmanna, þ. á m. starfsmanna ríkisins? Telur ríkisstj., að hægt sé að gera eitthvað að gagni í þá átt, en láta um leið allar stéttir halda sömu tekjum og áður? Telur hún víst, að framleiðendur og verkamenn hafi jafnmiklar tekjur á þessu ári og síðast liðið ár og því sé rétt að láta opinbera starfsmenn halda launabótum sínum út

þetta ár? — Mér finnst hæpið að gera nú þegar samþykkt um það, að fastlaunamenn haldi tekjum sínum óskertum, þegar allt er í óvissu um afkomu hinna.

Ég vænti þess, að hæstv. ríkisstj. svari þessu að einhverju, áður en málið fer til síðari umr., og ég mun e. t. v. bera fram brtt. við till., ef mér finnst ástæða til.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Mér kom það kynlega fyrir sjónir, er hæstv. fjmrh. sagði, að till. þessi til þál., sem hér um ræðir, færi fram á heimild til þess, að greiða embættismönnum og opinberum starfsmönnum launabætur til ársloka 1943. Hér er ekki um heimild að ræða, heldur fyrirskipun.

Ég vil nú renna augunum til baka til þess tíma, er hæstv. ríkisstj. kom til valda. Þá lýsti hæstv. fjmrh. yfir því, að hann vildi ráðast á dýrtíðina, og enn fremur sagði hann, að hver þegn þyrfti að taka á sig miklar byrðar, til þess að dýrtíðarflóðið yrði stöðvað. Þingheimur hefur beðið með óþreyju síðan í desember eftir því og búizt við á hverjum degi að sjá fram koma ákveðnar till. í dýrtíðarmálanum. Það hafa komið fram tvö frv. um þessi mál, sem hv. þm. líta svo á, að ekki leiði mjög til bóta. En síðan kemur fram eitt frv. frá hæstv. ríkisstj., sem hæstv. fjmrh. mælir sérstaklega með og stefnir beint í öfuga átt við allar þær ráðstafanir, sem sá hæstv. ráðh. hefur flutt tilmæli um utan þings og innan, og í öfuga átt við þær staðreyndir, sem þjóðin viðurkennir, að hæstv. fjmrh. hafi haft rétt fyrir sér, er hann staðhæfði, að hátt verð og miklir peningar yrðu ekki annað en vísíð lauf á því gulltré, sem peningaflóðið er, og félli fánýtt til jarðar, ef ekki yrði snúið við. Ég vil í sambandi við þetta leyfa mér að benda hæstv. ríkisstj. á, að nú standa fyrir dyrum á tímabilinu frá 1. apríl til 1. júlí ákaflega hörð átök milli atvinnurekenda annars vegar og atvinnuþiggjenda hins vegar, því að svo að segja allir samningar milli þessara stétta eru útrunnir ýmist 1. apríl eða 1. júlí á þessu ári. Og það er þegar staðreynd, sem viðurkennir er hér á Alp. og margendurtekin af hv. 1. landsk. þm. (SG) og hv. 2. þm. Reykv., sem einna helst þekkja til þessara mála hvað verkalýðinn snertir hér í Rvík og annars staðar á landinu, að nú þegar sé mjög mikið orðið af atvinnuleysi, einnig hér í höfuðstað landsins. Og það er alveg víst, að frá 1. apríl n. k. verða tekjur verkamanna og sjómanna í landinu miklu minni heldur en þær voru síðast liðið ár. Það verða kannske ekki lægri tölur, er gilda um mánaðarkaup og dagkaup manna, um það skal ég ekki segja. En það verða áreiðanlega miklu minni tekjurnar í heild, þar sem hins vegar verkalýðurinn fékk baráttulaust fram kröfur sínar í fyrsta skipti á Íslandi á síðasta ári, síðan farið var að berjast um kaup og kjör verkalýðsins. Og má hann harma það, að hann hefur látið leiðtoga sína leiða sig svo langt inn á þessa braut. Foringjar verkalýðsfélaganna eru að reyna að koma því inn hjá verkalýðnum, að þetta sé hin rétta braut. En þeir viðurkenna þessa staðreynd að vissu leyti, þegar þeir hvað eftir annað hér á Alp. krefjast þess, að milljónir

verði lagðar fram úr ríkissjóði til þess að framkvæma opinber verk, jafnframt sem þeir gæta þess, að laun í þeirri vinnu séu ekki lækkuð. Það þýðir ekki að neita þessum staðreyndum. Þær eru fyrir hendi, hvort sem mönnum líkar betur eða verr.

Og ég vil þá spyrja: Í hvaða afstöðu stendur þá hæstv. ríkisstj., þegar hún með þessari till. fer að hafa afskipti af þessum málum, sem hæstv. fjmrh. talaði fyrir og hæstv. ráðh. og ríkisstj. hafa borið fram til að tryggja mönnum sömu laun og hinir aðrir hafa haft og þar með lækka laun vissra stétta, þegar fara eiga að verða átök um það, hvort verkalýðurinn í landinu á að lækka laun sín?

Það þarf ekki að ræða mikið um afkomu frystihúsanna. Hæstv. ríkisstj. veit vel, hvernig þeim málum er komið. Það þarf ekki heldur að ræða afkomu annarra atvinnuvega í landinu. Það vita allir, að a. m. k. nú frá nýári er verið að ganga á sjóði, sem einhvern tíma þrjóta. Og það verður ekki til þess að halda við framleiðslutækjunum, ef ekki verður komið í annað horf þessum málum en það að ganga sífellt á þessa sjóði.

Rökin, sem færð voru frá á sumarþinginu, þegar um það var að ræða að samþ. þá þáttill. um þetta mál, sem hér er um að ræða og lá þá fyrir, voru þau, ef þetta mál yrði ekki samþ., að þá hlyti ríkið þá áhættu, að þeir, sem fyrir ríkið starfa, færu frá þeim störfum og til einkafyrirtækja, vegna þess að þau borguðu betur. Og ég held, að núv. hæstv. forseti Sp. hafi lagt á kaflega mikla áherzlu á það í hv. Ed. Nú eru þessi rök ekki fyrir hendi. Nú er ekki hætta á því, að nokkur embættismaður, sem árið 1943 getur tryggt sig með launum sínum samkvæmt þessari þáttill., láti sér detta í hug að fara úr stöðu sinni til þess að vinna hjá einkafyrirtækjum, sem öll eru að mæta þeim erfiðleikum, sem styrjöldin skapar.

Ég minnst þess, að hæstv. fjmrh. gat um það hér í ræðu sinni í gær, að það væri ekki viturlegt fyrir Alþ. að verja nú nokkrum upphæðum til opinberra framkvæmda, heldur væri skynsamlegra að láta mikið af þeim framkvæmdum biða þar til síðar, m. a. allar þær framkvæmdir, sem þyrfti að kaupa til erlent efni. En ég vil leyfa mér að benda á, að hér er reginmunur á milli, opinberra framkvæmda annars vegar og þess hins vegar, sem hér er stefnt að. Opinberar framkvæmdir, þótt dýrar séu, leiða langoftast til þess, að hægt sé að bæta hag atvinnufyrirtækjanna og létta þar með undir með framleiðslunni, þar sem auknar launagreiðslur úr ríkissjóði hins vegar stefna í þveröfuga átt. Þær launagreiðslur eru alltaf fyrst og fremst byrði á framleiðslunni. Þess vegna undrar mig það meira, að þessi till. til þál. skuli vera komin frá hæstv. ríkisstj. Ég vildi því bera það fram, hvort hæstv. ríkisstj. vildi ekki nú fá þetta mál tekið af dagskrá til þess að athuga það nánar, til þess að till. gæti athugast í n. Þá sýndi ríkisstj. alvöru í því að vilja lækka dýrtíðina. Það væri í samræmi við það, sem ég sagði hér í desember í vetur, þegar ég sagði hæstv. ríkisstj., að ekki væri hægt að fá dýrtíð og verðlag niður í landinu nema með því að leggja byrðina vegna þess á

alla þegna þjóðfélagsins og m. a. á launastéttina, hvort sem hún er í þjónustu ríkis eða einstaklinga. Það var þá ekki hlustað á þau mál. Og ég sé nú, að því miður hefur ekki sú alvara legið á bak við hjá hæstv. ríkisstj., sem hún lýsti í sínum hjartnæmu ræðum um áramótin, þegar hún lýsti stefnuskrá sinni í þessum málum.

Fjmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. — Mér finnst, að hv. þm. Barð. gæti vel unnað stjórninni þess að biða með að dæma um, hvað hún gerir eða gerir ekki, þangað til fyrir liggja gögn um það, hvað hún ætlar að gera. (GJ: Hér er eitt). Þarna er að vísu eitt. En það er engin sönnun fyrir máli hv. þm. Barð.

Tveir hv. þm., sem talað hafa, hafa minnst á það, að ég hafi talað um heimild. Ég viðurkenni, að það eru mismæli hjá mér. Það stendur, að Alþ. álykti að fela ríkisstj. o. s. frv. Ef þessi þáttill. verður samþ., verður það þannig orðað. (JakM: Heimild er það samt).

Þessar umr. sýnast ætla að snúast upp í umr. um dýrtíðarmál. En ég vil benda hv. þm. á, að það er ekki ólíklegt, að það líði ekki margir dagar, þangað til þeir fá tækifæri til að ræða dýrtíðarmálin frá öllum hliðum, án þess að taka dýrtíðarmálin til umr. í sambandi við þetta sérstaka mál.

Það, sem ríkisstj. er hér að gera, er að leggja til að svo komnu máli, að Alþ. framlengi um 6 mánuði þau friðindi, sem það á síðasta ári lét starfsmönnum ríkisins í té. Hvað þingið gerir í þessu efni, er vitanlega á þess valdi, en ekki ríkisstj.

Hv. þm. hafa kafið ríkisstj. svars um það, hvað hún ætli að gera í dýrtíðarmálinum, vegna þess að þetta sé einn liður í þeim ráðstöfunum og kannske ekki sá minnsti. Ég leyfi mér að benda hv. þm. á, að ég hef lýst yfir því í hv. Ed. fyrir fáum dögum, að þessara till. ríkisstj. væri að vænta eftir nokkra daga, og ég vona, að svo megi verða. En þá kemur líka tækifæri fyrir hæstv. Alþ. að taka þessi mál í heild til umr. Ég get því ekki að svo komnu máli orðið við þessum tilmælum hv. þm.

Sigfús Sigurhjartarson: Herra forseti. — Í þáttill., sem fyrir liggur á þskj. 389, er svo ráð fyrir gert, að borguð sé uppbót m. a. á skrifstofufé opinberra starfsmanna. Nú er það svo, að þannig var þetta eftir þál., sem samþ. var í sumar, og þannig hefur þetta oft verið framkvæmt. Það er nú svo, að verulegur hluti af þessu skrifstofufé gengur til þess að launa starfsmenn, sem eru í þjónustu hlutaðeigandi embættismanna. Mér er kunnugt um það, að hjá einum slíkum starfsmanni, sem greiðir verulegar fjárhæðir í laun af skrifstofufé, hafa starfsmenn ekki fengið tilsvarendi uppbót á laun sín.

Ég vildi nú leyfa mér að spyrja hæstv. fjmrh., hvort hann liti ekki svo á, að um leið og samþ. yrðu þessar uppbætur á skrifstofuféð, sé til þess ætlazt, að þeir starfsmenn hlutaðeigandi embættismanna fái tilsvarendi uppbætur, sem laun sín taka af þessum lið.

Það var eiginlega ekki annað, sem ég ætlaði mér að segja í sambandi við þessa þáttill. En ég

get þó ekki varizt því að láta í ljós undrun mína á þeim umr., sem fram hafa farið hér, og því, sem fram hefur komið hjá hv. þm. Barð. og hv. þm. V.-Húnv. Mér þykir undarlegt, að aths. þeirra skuli koma fram einmitt nú og fyrst nú. Það er sem sé alkunnugt, að hv. fjvn. hefur í frv. sínu gert ráð fyrir, að verðlagsuppbót þessi yrði greidd til ársloka. Fjárl. eru nú búin að fara gegnum 2. umr. og þegar kominn til 3. umr., og hvorugur þessara tveggja hv. þm. eða nokkur annar hv. þm. hefur hreyft aths. við það. Í raun og veru er ríkisstj. ekkert að gera annað hér en að fá staðfestingu á því, sem búið er að gera af fjvn. og enginn hv. þm. hefur gert aths. við í sambandi við fjárl. Mér sýnist því, að umr. um þetta mál heyrir frekar undir umr. um fjárl. heldur en þessa þáttill. Að visu má svo fara, að þessi þáttill. verði afgr. á undan fjárl., en það hefur horft svo hingað til, að þessi þáttill. yrði afgr. á eftir fjárl. Og í tilefni af ræðu hv. þm. Barð. get ég ekki varizt því að segja, að mér þykir það dálítið undarleg yfirlýsing, sem fram kom hjá honum, að hér hljóti að standa fyrir dyrum stórfelldar launadeilur nú á komandi vori. Það er ekki sérstaklega miklar líkur fyrir því, að verkalýðsfélögin muni hefja þær deilur. Mér skilst því, að þetta sé yfirlýsing frá hv. þm. — e. t. v. flokki hans, ég veit það ekki — um það, að atvinnurekendur muni segja upp samningum í vor og hefja herferð til launalækkunar. Það er náttúrlega, ef svo er, gott og gagnlegt að fá þessa yfirlýsingu. Hún verður ugglaustr til þess, að verkalýðsfélögin munu standa betur á verði og verða viðbúnari þeirri árás, sem boðuð er með svona góðum fyrirvara.

En mér finnst samþ. þessarar þáttill. sjálf-sagt mál. Það voru nær allir hv. þm. sammála um það í sumar, að launakjör embættismanna og opinberra starfsmanna væru þannig, að það yrði að gefa þeim einhverjar uppbætur. Það voru allir sammála um það þá, að það þyrfti að endurskoða launalögin og sú endurskoðun þyrfti að ganga í þá átt að veita þessum starfsmönnum kjarabætur. Þessi endurskoðun er enn ekki framkvæmd, og það eru ekki líkur til, að hún verði framkvæmd á næstu dögum. Og meðan svo er, er sjálf-sagt og eðlilegt, að þessar bráðabirgða-uppbætur standi. Þær verða fyrst eðlilega afnumdar, þegar búið er að endurskoða launal. og koma þeim í það horf, að opinberir starfsmenn geti lifað af þeim launum, sem þeim eru ætluð.

Stefán Jóh. Stefánsson: Herra forseti. — Ræður tveggja hv. þm., sem talað hafa um þessa þáttill., hafa gefið mér tilefni til þess að láta hæstv. ríkisstj. vita, að þessir tveir hv. þm. mæla a. m. k. ekki fyrir hönd alls Alþ.

Ég get tekið undir með hv. síðasta ræðumanni (SigfS) um það, að mér finnst sjálf-sagt og eðlilegt, að slík till., sem hér liggur fyrir, nái fram að ganga. Og það hefur verið reiknað með því af fulltrúum hér á Alþ., sem fjallað hafa um fjárlagafrv., að þessi ákvæði yrðu samþ. fyrir þetta ár, og það er eðlilegt, þegar ríkisstj. hefur gefið yfirlýsingu um það, að hún muni, ef hún situr að völdum, þegar haustþingið kemur sam-

an, leggja þá fyrir Alþ. frv. að nýjum launal. Þegar þess má vænta, er næsta eðlilegt og sjálf-sagt, að til þess tíma gildi þau ákvæði, sem allt Alþ. var sammála um nú fyrir skömmu að hrinda í framkvæmd um laun opinberra starfsmanna. Þar að auki finnst mér engin tákni eða stórmerki vera á lofti enn þá, er bendi í þá átt, að það ætti að byrja dýrtiðarráðstafanirnar með því að skera niður laun hjá launamönnum. Og þar er ég kominn að því atriði, sem ég vildi gera aths. við út af ræðu hv. þm. V.-Húnv. og ræðu hv. þm. Barð.

Það er í raun og veru gömul kenning hér meðal fjölda manna, þegar rætt er um dýrtiðarmál, ef eigi að gera einhverjar dýrtiðarráðstafanir, þá verði þær að koma á bak allra þegna þjóðfélagsins. Það er eins og menn gangi út frá því, að öll bók þegna þjóðfélagsins séu jafnbreið og réttlátt sé að leggja á þau jafnar byrðar. Þeir orða þetta svo báðir þessir hv. þm., að það þurfi allir að taka á sín bók einhverjar byrðar, einhvern þunga, ef gera eigi skynsamlegar dýrtiðarráðstafanir. Eins og sakir standa nú, verð ég að mótmæla því, að til þess sé nokkur ástæða. Mér virðist engin ástæða til þess, að þær stéttir þjóðfélagsins, sem alltaf búa við skarðan hlut, alltaf eiga örðugast uppdráttar, sem eru yfirleitt launastéttirnar, þurfi að taka á sig byrðar, þó að vegna dýrtiðarráðstafana verði að leggja byrðar á bók einhverra landsmanna. Það góðari, sem ríkt hefur hér á landi á undanförnum árum, hefur skap- að meiri hagnað og meiri auð hjá sumum stéttum þjóðfélagsins heldur en nokkurn tíma fyrr hefur þekkt í sögu landsins. Og það verður áreiðanlega að líta á það, þegar gerðar verða dýrtiðarráðstafanir, hvort ekki séu til bók í þjóðfélaginu, sem þola þessar byrðar svo fullnægjandi sé, þó að ekki þurfi að leggja þær á öll bók þjóðfélagsþegnanna. Það muni ekki allir vera á einu máli um það hér á Alþ., að leggja þurfi byrðar vegna dýrtiðarráðstafana á bók þeirra, sem minnst burðarmagnnið hafa, heldur hinna, sem mestar byrðar geta borið.

Hv. þm. Barð. minnst á það, að það mundi standa fyrir dyrum deilur milli atvinnurekenda og verkamanna á þessu ári. Ég vil taka undir með hv. 8. þm. Reykv. (SigfS), að mér er ekki kunnugt um það, að þær deilur standi til af hálfu verkamanna yfirleitt. Ég veit ekki betur en fjölmennasta stéttarfélagið hér á landi, sem er hér í Rvík, Dagsbrún, hafi ekki sagt upp samningum sínum, og ég veit ekki til þess, að atvinnurekendur hafi heldur sagt þeim upp. Vera má að visu, að á öllum tímum árs komi til einhverra á-taka. Slíkt er ekki óeðlilegt. En ég hafði ekki búizt við því, að það mundi verða gerð nein allsherjarherferð á hendur launastéttunum nú á miðju þessu ári.

Ég vil svo verða við tilmælum hæstv. forseta um að stytta mál mitt. En mér þótti rétt að undirstrika þessi orð að gefnu tilefni af því, sem fram hefur komið í ræðum hv. þm.

Ég sé svo ekki ástæðu til, þó að nokkurt tilefni væri til, að ræða um það, sem var aðal-kjarni ræðu hv. þm. V.-Húnv., ummæli manna um uppbótageiðslur til bænda og búaliðs af opinberum sjóðum. Það getur verið, að síðar hér á

Alþ. gefist tilefni til þess, en ég vil ekki draga það inn í þessar umr. á þessu stigi málsins.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. — Ég ált, að þessi þáttill., sem hæstv. ríkisstj. hefur hér lagt fyrir hæstv. Alþ., sé svo sjálfsögð, þó að hún hefði aldrei verið lögð fyrir, þá hefði verið farið eftir þeirri stefnu, sem ákvæði hennar eru um. Því að í fjárl., sem bráðum verður gengið frá, er gengið út frá þessari heimild til þess að greiða þessa grunnkaupshækkun, sem þarna felst í. Ég veit ekki betur en öll hv. fjvn. sé samþykkt því að halda þeirri grunnkaupshækkun áfram, sem ríkisstj. hér gerir ráð fyrir og greidd hefur verið. Og fé er ætlað til þess á fjárl. að framkvæma það, sem þáttill. felur í sér. Þál., er þessi till. er samþ., verður enn frekari staðfesting á því, hvað þingið telur sjálfsagt að greiða í upp-
bætur, sem þarna er farið fram á.

Það er hins vegar mjög eftirtektarvert, að einn hv. þm. skuli finna ástæðu til þess við þessar umr. að fara að koma með hótanir til þjóðarinnar um, að nokkrir stórgróðamenn ætli að hefja herferð á þessu ári til þess að reyna að ræna verkálýðsstéttina þeim friðindum, sem hún hefur aflað sér. Gott væri að vita, hvort hv. þm. Barð. talaði hér í nafni Sjálfstfl. um það, að atvinnurekendur muni láta koma til stórfelldra á-taka til þess að lækka grunnkaup verkamanna eða hvort það er einhver einkablessun, sem hann ætlar að leiða yfir Barðstrendinga í samræmi við loforð, sem hann gaf þeim fyrir kosningarnar um að liðka til fyrir þeim á ýmsan hátt. Það væri fróðlegt að vita, hvort hann talar hér sem atvinnurekandi og lætur í ljós hug þann, sem nokkrir stórgróðamenn bera til verkálýðs þessa lands, eða hvort hann talar hér í nafni flokks síns. Hann hefur misskilið hæstv. ríkisstjórn hrapallega, ef hann hefur skilið ræðu hæstv. ráðh. um áramótin á þann veg, um samfylkingu þjóðarinnar, að það beri að rýra lífskjör fátækustu manna í landinu, til þess að stórgróðamenn geti safnað sem mestum auði. Mér virðist þessi ummæli, sem hv. þm. Barð. hafði í ræðu sinni um þetta atriði, vera stríðsyfirlýsing hjá þeim mönnum, sem með alls konar móti hafa sölsað undir sig of fjár síðustu ár og nú ætla að nota það, ef þeir halda, að atvinnuleysi og neyð gefi þeim tækifæri til þess, til að rýra kost þess hluta þjóðarinnar, sem við þrengstan kost á að búa, en hefur skapað stórgróðamönnum þennan auð, sem þeir nú búa við. Yfirlýsingar eins og þær, sem hér komu fram áðan frá hv. þm. Barð., líta út eins og nokkurs konar stríðsyfirlýsingar einræðisherranna í atvinnulífi okkar. Og ef vilji fleiri hv. þm. en þessa eina er á bak við þessar yfirlýsingar, þá væri gott að vita, við hverju má búst af hendi þeirra manna. Því að ég þykist vita, ef þeir ætla að „praktisera“ það, sem þeir skilja við sameiningu þjóðarinnar, á þann hátt að neyta aðstöðu sinnar til þess að herja á vinnandi stéttirnar í landinu, þá verði tekið á móti. Og þá skal verða tekið á móti, ef þessir stórgróðamenn ætla að fara að setja hnifinn á hálsinn á alþýðunni með því að stöðva atvinnufyrirtækin til þess að kúga fram sér til handa enn meiri gróða en þeir hafa haft þrjú undanfarin ár,

Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

og sýnist mönnum hann þó hafa verið nægilega mikill. Ef á að fara að vekja umr. um þessi mál hér í þinginu, þá kemur vafalaust þar til með að kastast í kekki, og er bezt fyrir menn, sem koma fram með þess háttar stríðsyfirlýsingar, að spara sér þau orð, að þjóðin þurfi að standa saman um það, sem gera þurfi.

Skúli Guðmundsson: Mér skildist helzt á hæstv. fjmrh., að hann teldi undarlegt, ef minnzt væri á dýrtiðarmálin í sambandi við þessa till. Hann spurði, hvort þetta ætti að snúast upp í umr. um dýrtiðarmálin, eins og það sé þeim óvðkomandi, hvort ríkið á að greiða nokkrar millj. kr. í aukauppbót til opinberra starfsmanna eða önnur fyrirtæki þurfa að gera slíkt hið sama eða eigi. Ég veit ekki, hvaða „kínalífselexir“ það er, sem hæstv. stj. gengur með til lækningar í dýrtiðarmálunum. Það er að sjálfsögðu gott, ef hægt er að lækna dýrtiðarmeinin, án þess að nokkur maður þurfi að sjá af einum eyri af tekjum sínum í sambandi við það, fyrir það fyrsta til næstu áramóta og sennilega eitthvað lengur.

Hæstv. ráðh. lýsti yfir því, að hann hefði skýrt frá því í Ed. fyrir nokkrum dögum, að innan skamms tíma mundi stj. leggja fram till. sínar um dýrtiðarmálin. En þá vil ég spyrja: Hvað liggur þessu máli á nú meira en dýrtiðar-ráðstöfunum? Í dag var verið að afgreiða frá þinginu l. um þingfrestun, og eftir þeirri afgr. virðist mér útlit fyrir, að þessu aukabingi sé ætlað að sitja eitthvað lengur. Mér virðist vaka fyrir hæstv. stj. að fá einhverja lausn á dýrtiðarmálunum, áður en þessu aukabingi verður slit-ið. Ég vil spyrja hæstv. ráðh.: Liggur þessu máli nokkuð meira á en væntanlegum dýrtiðartill. stj.? Til er heimild til að greiða þessa uppbót fram til júniloka, svo að tíminn er nægur. Það er 4½ mánuður þar til sú till., sem hér liggur fyrir, kæmi til framkvæmda. Mér virðist því, að allt gæti gengið sinn eðlilega gang í þessu máli, þó að hæstv. stj. léti þetta biða, þar til dýrtiðar-till. hennar koma.

Annars varð ég fyrir nokkrum vonbrigðum, að hæstv. fjmrh. skyldi ekki svara fyrirspurn minni um það, hvort stj. væri reiðubúin til að tryggja öðrum stéttum þjóðfélagsins, að þær héldu óbreyttum þeim tekjum, sem þær nú hafa, til næstu áramóta eins og hér er lagt til að tryggja einni fjölmennustu stétt í þjóðfélaginu, fast-launamönnum. Ég tel æskilegt, að hæstv. ráðh. segi eitthvað um álit sitt á því máli, eða er það svo, að stj. telji ekki jafnnaðsynlegt að tryggja, að aðrir menn í þjóðfélaginu, sem ef til vill eru alls ekki betur settir, haldi einnig óbreyttum tekjum sínum til næstu áramóta? Ég vil spyrja og óska mjög eftir að fá svör við því við þessa umr.: Ætlar hæstv. stj. að bera fram till. um að greiða uppbót á útluttar landbúnaðarafurðir á sama hátt og ákveðið var á síðasta ári, svo að þeir, sem vinna að framleiðslu á landbúnaðarafurðum og þurfa alveg eins og launamenn að halda á sínum tekjum, fái nokkurn veginn svipaðar tekjur og aðrir, hlutfallslega, til næstu áramóta? Hefur hæstv. stj. hugsað sér að gera þetta? Mér virtist vera nokkurt samræmi í því, ef hún

hugsaði sér að gera það, en ef hún hugsar sér ekki að gera það sjálf, mundi hún þá líta með velþóknun á slíka till., ef þm. gerðust til að bera hana fram? Mér þætti mjög æskilegt að heyra eitthvað frá hæsv. ráðh. um þetta atriði.

Hv. 8. þm. Reykv. sagði hér nokkur orð. Hann taldi þetta svo sjálfsagt mál, að varla þyrfti að ræða till. Ég vil spyrja hann: Álitur hann þá ekki sjálfsagt mál að tryggja um leið, að aðrar stéttir haldi tekjum sínum óbreyttum til næstu áramóta, eins og t. d. verkamannastéttin, eða telur hann það alveg tryggt, þó að engar sérstakar ráðstafanir verði gerðar? Hvað segir hann um það? Vill hann ekki með atkv. sínu stuðla að því, að hændur landsins fái sams konar upp-
bót á framleiðslu sína og þeim var ákveðin síðasta ár, eða er það svo, að þessi hv. þm. telji það eitt nægja að tryggja fastlaunamönnum óbreyttar tekjur, hvað sem öðrum liður? Telur hann þá þeim mun lakar setta en verkamenn, að þeir þurfi fremur þessarar tryggingar með? Vill hann líka vinna að því að tryggja öðrum sæm-
lega afkomu? Og þá væri æskilegt, að hann gerði grein fyrir, hvernig hann ætlað að gera það. Hefur hann vissu fyrir, að verkamenn hafi jafn-
mikla vinnu á þessu ári og á árinu, sem leið, og þar af leiðandi jafnmiklar tekjur? Er hann viss um þetta, eða vill hann gera sérstakar ráðstafanir til að tryggja, að nokkurs samræmis gæti í þessum hlutum?

Hv. 8. þm. Reykv. segir enn fremur, að fjvn. geri ráð fyrir, að þessi aukauppbót yrði greidd og hvorki ég né aðrir hafi hreyft andmælum. Þar til er því að svara, að fjvn. hefur fyrst við 3. umr. borið fram brtt. um þetta, og eins og hv. þm. veit, er 3. umr. fjárl. ekki lokið enn. Það hefur ekkert verið sagt um hana út af fyrir sig, og þaðan af síður er búið að greiða atkv. um hana, svo að enn er engu búið að slá föstu um till. fjvn. Það ætla ég, að hann viti, engu síður en ég.

Hv. 4. þm. Reykv. sagði hér nokkur orð. Hann vill draga í efa, að allir menn í landinu hafi jafnbreið bók til að bera hyrðarnar, þegar til komi að gera ráðstafanir í sambandi við dýrtíðina. Ég er honum sammála um það. En álitur hv. 4. þm. Reykv., að verkamannastéttin, þ. e. a. s. þeir, sem hafa ekki fasta atvinnu, muni hafa þeim mun breiðari bók en fastlaunamennirnir, að engin sérstök þörf sé á að tryggja þessum verkamönnum óbreyttar tekjur, en nauðsynlega þurfi að gera sérstakar ráðstafanir til, að fastlaunamenn haldi tekjum sínum óskertum? Það væri æskilegt að heyra álit hv. þm. nokkru skýrar, hvort hann telur, að fastlaunamennirnir séu þeim mun verr settir, að mest liggi á að tryggja þeim sín laun óskert, en verkamenn, sem hafa ekki fasta atvinnu, hafi þeim mun breiðari bók, að þeir megí fremur bíða.

Ég vil að síðustu itreka þær óskir mínar til hæstv. fjmrh., að hann skýri þinginu frá því, hvort stj. hefur hugsað sér að koma fram með till. um að tryggja öðrum stéttum, svo sem bændastéttinni, jafnmiklar tekjur á þessu ári og síðast liðnu ári, eins og hér á að gera við fastlaunamenn, og láti eitt yfir alla ganga í þessu efni. Það hefur þegar verið gerð grein fyrir því,

að till., sem flutt var á sumarþinginu um upp-
bót á landbúnaðarafurðir, var beinlinis bundin við ákvörðun þingsins um að greiða þessa auka-
uppbót til fastlaunamanna, svo að það er all-
mikið samband þar á milli.

Fjmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. — Hv. þm. V.-Húnv. hefur borið fram allmargar spurn-
ingar til mín, en ég verð að segja, að mér finnst ekki beint sanngjarnt af honum að bera fram svo margar fyrirspurnir sem hann hefur gert að mér övörum. Ég vænti því, að hann telji ekki ótil-
hlýðilegt, þó að ég taki mér nokkurn frest til að svara því, sem um er spurt.

Eysteinn Jónsson: Ég get ekki sagt, að það kæmi mér að övörum, að hæstv. stj. flutti þessa till. Ég hafði búið við, að hún mundi koma fram. Ég hélt, að mestur hluti þingheims gerði ráð fyrir slíku, og get ég því alls ekki ámaelt henni á nokkurn hátt fyrir það. Mér hefur fundizt liggja í loftinu, að þingið mundi fara inn á þá braut að framlengja grunnlaunauppbótina til op-
inberra starfsmanna, eins og ástatt er í landinu um kaupgreiðslur.

Þessi þáltill., sem hér er verið að endurnýja, var samþ. á sumarþinginu vegna þeirrar grunn-
launahækkunar, sem þá hafði átt sér stað til þess að samræma kjör opinberra starfsmanna við kjör annarra launastétta. Nú hefur engin breyt. orðið á grunnlaunum annarra og ekki útlit fyrir, að það verði. Þess vegna hef ég gengið út frá, að þessi þál. verði framlengd eins og hæstv. stj. gerir nú ráð fyrir. Hitt er annað mál, að launa-
greiðslur ríkisins eru í miklu ósamræmi, eins og verið hefur lengi, og þó að mörgum hafi leikið hugur á að færa þau til samræmis og lagfæring-
ar, þá hefur þar ekki enn orðið úr framkvæmdum. Ég er því mjög ánægður að heyra yfirlýsingu hæstv. fjmrh. um það, að hann muni hefja undir-
búning nýrra launalaga og láta endurskoða allt launakerfi ríkisins. Ég veit, að þar gætir mikils ósamræmis, og má jafnvel gera ráð fyrir, að ýmsir einstakir starfsmannahópar hjá ríkinu hafi jafnvel fengið óeðlilega hækkun í sambandi við þá bráðabirgðabreyt., sem gerð hefur verið. En þó að svo kunni að vera, þá finnst mér það ekki geta verið ástæða til, að ríkið skerist úr leik um að greiða uppbætur hliðstætt því, sem aðrir at-
vinnurekendur gera. Engar launabreyt. hafa verið gerðar, síðan þetta kom fram, og ekki sjá-
anlegt, að slíkar breyt. eigi sér stað á næstunni, a. m. k. hefur engin rödd komið í þá átt, hvorki frá verkamönnum né atvinnurekendum, þegar undan eru skildar þær umr., sem fram hafa far-
ið um vandkvæði frystihúsanna.

Mér finnst, að við umr. um þetta mál verði menn að muna, að hér er verið að ræða um á-
kvarðanir um laun þeirra, sem eru í þjónustu ríkisins. Hitt er svo náskýlt, sem hv. þm. V.-
Húnv. hefur lagt áherzlu á, að Alb. líti á og gefi því gaum, hvort samræmi er milli þeirra tekna, sem það vill greiða starfsmönnum sínum, og þeirra tekna, sem framleiðslustéttirnar hafa. Eins og hann benti á, voru á síðasta sumri gerðar um það sérstakar ráðstafanir, og mig undrar stórlega það ósamræmi, sem fram hefur komið af hálfu

þeirra, sem láta sér annst um afkomu launastéttanna, þau ummæli, sem hafa fallið í sambandi við þær uppbætur, sem Alp. hefur ákveðið á afurðir þeirrar framleiðslustéttar, sem hefur orðið fyrir því óláni, að verðlagið væri ekki í samræmi við launin, þ. e. a. s. það, sem til útlanda er flutt. Mér finnst sérstök ástæða til að benda mönnum á, að þetta málefni, afkoma framleiðslustéttanna, hefur ekki enn þá verið tekið fyrir, en með því að afgreiða þetta mál á þessa lund, gangast menn undir nokkra skyldu um það, sem á eftir hlýtur að fara í skyldum málum. Þetta fannst mér ég sjá ástæðu til að taka fram í sambandi við þær umr., sem hér hafa orðið.

Gísli Jónsson: Ég skal vera stutturður. Ég vil aðeins segja hæstv. ráðh. það, að ég hefði talið það heppilegast, að þetta mál hefði beðið, þangað til hægt hefði verið að ræða það í sambandi við þau stóru mál, þegar þau koma. Það er mikill munur bæði fyrir okkur þm. og fyrir þjóðina að sjá svona till. koma fram frá þm. eða sjá hana koma frá ríkisstj., sem sérstaklega hefur boðað með sérstökum boðskap, að hún ætli að gera herferð móti dýrtíðinni.

Ég vil svo ekki hrella meir hæstv. ráðh., en ég vil segja nokkur orð við hv. 8. þm. Reykv. Þetta er engin yfirlýsing um tilraun til launalækkunar, nema siður sé, og get ég þá um leið svarað hv. 2. þm. Reykv. Eru þessir menn algerlega blindir fyrir ástandinu eins og það er? Er þeim ekki kunnugt um það, að t. d. frystihúsin hafa orðið að stöðvast, af því að ekki er hægt að reka þau vegna kaupgjaldsins? Er þeim alveg ókunnugt um, að verkalýðurinn, sem þeir eru að hera svo mikla umhyggju fyrir, hefur sums staðar orðið að lána þessum frystihúsum 10% af launum sínum til þess að brjóta ekki samningana? Er þeim óljóst um þessi atriði, sem eru að ske? Það er ekki nein herferð gegn þessum mönnum, að svona er komið. Frystihúsin hafa verið að stöðvast, og þessir samningar hafa verið gerðir bak við tjöldin. Verkamenn urðu að lána 10% af vinnulaunum sínum með þeim skilyrðum að fá það ekki endurgreitt, ef frystihúsin gætu ekki borið sig. Ég skil ekki, hvernig þeir geta lokað augunum fyrir öðru eins og þessu, þó að þeir þykist vera að berjast fyrir verkalýðinn í landinu. Er þeim líka óljóst um, að smærri skipin, sem hafa flutt út fisk, hafa orðið landinu til stórtjóns, af því að sjómenn og verkamenn börðust fyrir grunnkaupshækkun, sem kom 1. júlí? Er þeim alveg ókunnugt um þessi mál? Það dugði ekki einu sinni, að þáverandi ríkisstj. afnæmi tollana, sem húðið var að leggja á þessa vöru. Það var ekki nægilegt, til að hægt væri að halda þessum atvinnuvegi áfram. Hér er ekki um neitt stríð að ræða, heldur aðeins verið að skýra frá því, sem er nú að gerast fyrir allra augum. Ég tala hér ekki fyrir munn neins flokks, heldur fyrir munn skynseminnar, því að það þýðir ekki að loka augunum fyrir því, sem er að gerast. Ég er svo ekki að hafa á móti því, að byrðarnar seu lagðar á breiðu bökkin, en ef þessir hv. þm. halda, að þessi mál verði löguð, án þess að byrðarnar séu að einhverju leyti lagðar á herðar allra landsmanna, þá er það misskilningur.

Jakob Möller: Ég kvaddi mér hljóðs sérstaklega út af því, að mér skildist það felast í orðum hv. 2. þm. Reykv., að Sjálfstfl. væri sérstaklega flokkur atvinnurekenda eða jafnvel stóratvinnurekenda, og hann gerði fyrirspurn um það, hvort hv. þm. Barð. hefði verið í ræðu sinni að lýsa stefnu flokksins í þessum málum. Nú er það hvort tveggja, eins og hv. þm. Barð. tók fram í ræðu sinni, að hann var ekki að lýsa yfir neinni stefnu, hvorki sinni né neins flokks, en hann gerði aðeins grein fyrir, hverju hann byggist við út frá sinni persónulegu þekkingu á ástandinu, eins og það væri í landinu. En hitt liggur í hlutarins eðli, að það hefur á engan hátt komið til mála, að Sjálfstfl. taki upp neina herferð á hendur launastéttunum eða verkalýðnum í landinu. Og sá flokkur er jafnt flokkur atvinnurekenda sem launþega og verkalýðs, — það er alkunnugt —, og ber fyrir brjósti hagsmuni þeirra. (EOI: Var formaður flokksins að hera verkalýðinn fyrir brjósti, þegar hann talaði um grunnkaupslækkunir í útvarpið hér á dögunum?) Það voru sömu-leiðis hugleiðingar út af ástandinu, eins og það er, og húast má við, að það sé í aðsigi, áður en langir tímar liða.

Hv. 2. þm. Reykv. lét svo um mælt, að flutningur þessa máls væri í raun og veru óþarfur, vegna þess að fjvn. hefði þegar samþykkt, að þessar uppbætur skyldu greiddar. En sama hv. þm. hefur láðst að lesa framhaldsnál. fjvn. á þskj. 390, þar sem segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Eftir ósk ríkisstj. hefur n. tekið upp í 19. gr. 1750000 kr. hækkun á fjárveitingu til greiðslu grunnlaunaupphótar og verðlagsupphótar á hana til embættis- og starfsmanna ríkisins á síðari hluta ársins, og hefur ríkisstj. tjáð n., að hún muni leita samþykkis Alp. um framlengingu fyrir allt árið á heimild þál. frá 28. ágúst 1942, sem þessi upphæð er greidd eftir.“

Það, að n. tók upp þessa fjárveitingu í till. sínar, var beinlínis því skilyrði bundið, að ríkisstj. legði fram þessa þáttill, og hún varð þess vegna að gera það, áður en fjárl. fengju endanlega afgreiðslu. Og þetta hefur hv. þm. V.-Húnn. einnig yfirsézt, þegar hann spyr svo: „Hvað liggur þessu máli á nú meira en dýrtíðarmálunum? Hæstv. ríkisstj. veit, að Alp. er að ganga frá fjárl., og hún vill, að fyrir fyrirsjáanlegum greiðslum sé gert ráð í útgjaldabálki fjárl. eða þeim greiðslum, sem húast má við, að hún verði að inna af hendi. Og hún beitti sér þess vegna fyrir því, að hv. fjvn. tæki upp þennan lið. Hv. fjvn. setur svo þetta að skilyrði, sem ríkisstj. er nú að fullnægja með flutningi þessa frv. Þess vegna lit ég svo á, að ríkisstj. sé hér ekkert annað að gera en að skila þessu máli í hendur Alp. Alp. hefur gert ákvarðandi samþ. um þetta mál með samþ. þál. á síðasta sumri, og það er sjálfsagt og eðlilegt að fá það fram hjá Alp., hvort það atlast til, að þeim greiðslum sé haldið áfram.

Það má segja, að það hefði verið eðlilegra að hafa þessa þáttill. í beinu heimildarformi heldur en eins og hún er orðuð, að ríkisstj. skuli greiða þessa upphæð, og þannig halda við því formi, sem Alp. hafði á þessu máli á s. l. sumri. En það skiptir þó ekki ákaflega miklu máli, enda

er á valdi þingsins að koma þáttill. í það form, því að það liggur ekki fyrir að afgreiða þessa þáttill. á þessum fundi, hún er nú hér til fyrri umr., og hún á eftir að ganga til n. og fær að sjálfsögðu sína þinglegu meðferð. Ég persónulega tel eðlilegt, eins og komið er a. m. k., að þessi till. kæmi fram.

Ég skal aðeins geta þess, að þó að ekki væri gert ráð fyrir þessum úgjöldum í fjárlagafrv. fyrrv. ríkisstj., þá var viðhorfið allt annað þá, þegar það frv. var lagt fram á síðasta hausti. Það var gert ráð fyrir því þá, að það Alp., sem þá átti að koma saman, léti það verða sitt fyrsta verk að taka dýrtíðarmálin til athugunar og gera ráðstafanir í sambandi við þau, og þá hefði átt að athuga þetta mál í sambandi við þær ráðstafanir. En nú hefur þetta dregið svo lengi sem orðið er, og verður ekki séð enn, hvernig fram úr því máli verður ráðið. Og þá tel ég sjálf-sagt, að mál þetta, sem hér liggur fyrir, fái þá meðferð, sem hæstv. ríkisstj. hefur nú haft á því.

Skúli Guðmundsson: Mér finnst gæta nokkurs misskilnings hjá hv. 3. þm. Reykv., sem síðast talaði, og öðrum, sem látið hafa í ljós álit sitt um það, að þetta mál þurfi að ljúkast, áður en fjárl. eru afgreidd. Ég get alls ekki litið svo á. (JakM: Ég sagði ekkert um, að málið ætti að ljúkast. Ég sagði, að ríkisstj. hefði borið að leggja fram þessa till., áður en fjárl. væru afgreidd). Ég býst við, ef þessi þáttill. verður samþykkt, hvort sem hún verður samþ. óbreytt eða henni verður breytt að einhverju leyti, ef á annað borð verður samþ. að greiða einhverjar uppbætur á þennan hátt, að þá verði það gert, hvað sem liður fjárlagaákvæðum. Og vitanlega væri leikur að haga fjárlagaafgreiðslunni þannig, að setja inn einhverja upphæð, sem ríkisstj. heimilaðist að nota í þessu skyni, að því tilskildu, að Alp. semdi 1. eða samþykkti ályktun um slíkar uppbótargreiðslur. Enda virðist mér hv. 3. þm. Reykv. nú líta svo á, að ekki þurfi að ljúka afgreiðslu þessarar þáttill., áður en afgreiðslu fjárl. er lokið.

Hæstv. fjmrh. kvaðst ekki telja sanngjarnt að ætlast til svars við fyrirspurn þeirri, sem ég bar fram, nú strax, og vildi taka frest til þess. Ég hef ekkert við það að athuga. En ég vil skjóta því til hæstv. ráðh., hvort hann vill ekki fallast á það, að þessari umr. verði frestað um sinn, meðan hæstv. ríkisstj. athugar málið betur. Og ég vildi mælast til þess, svo að svör frá hæstv. ríkisstj. gætu borizt, áður en fyrri umr. er lokið um málið. Því að þingið mun að sjálfsögðu halda áfram starfi, og liggur málinu þar af leiðandi ekkert sérstaklega á.

Fjmrh. (Björn Ólafsson): Í sambandi við ræðu hv. þm. V.-Húnv. vil ég taka það fram, að ríkisstj. vill alls ekki nú taka þessa þáttill. til sín til athugunar. En mér skilst, að þar sem tvær umr. eiga að vera um málið, komi milli umr. nægur frestur fyrir þá, sem vilja athuga málið nánar.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv.
Till. kom fram um að vísa þáttill. til fjvn.

Finnur Jónsson: Mér skilst, að í raun og veru hafi fjvn. tekið afstöðu til þáttill. þessarar með því að taka fjárveitingu upp í brtt. sínar samkv. þáttill., áður en hún kom hér til umr.

Fellt að vísa till. til fjvn. með 16:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: PHerm, SB, SP, SkG, SvBH, GG, GJ, IngJ, JakM, JörB.

nei: SigfS, SG, SEH, SK, STh, StJSt, StGrA, ÁkJ, ÁÁ, BrB, EOJ, FJ, GSv, GÍG, KA, HG.

PZ, EystJ, HelgJ greiddu ekki atkv.

23 þm. (ÓTh, PP, PM, PO, PP, PG, BG, BSt, BÅ, BBen, EE, EmJ, GP, GTh, HermJ, IngP, JJós, JPálm, JS, JJ, LJóh, LJós, MJ) fjarstaddir.

3 þm. gerðu svofellda grein fyrir atkv. sínu:

Sigurður E. Hliðar: Ég lit svo á, að ástæðulaust sé að vísa þessu máli aftur til fjvn., þar sem fjvn. er búin að taka afstöðu til málsins með þeirri till., sem er í brtt. hennar, og segi því nei.

Gísli Sveinsson: Ég vísa til greinargerðar hv. þm. Ak. og segi nei.

Jakob Möller: Ég verð að vekja athygli á því, að það er ákaflega hæpin staðhæfing að segja, að fjvn. hafi tekið afstöðu til þessarar þáttill. Fjvn. hefur einmitt alveg ákveðinn fyrirvara um flutning till. um þessa fjárveitingu og veltir henni algerlega yfir á ábyrgð ríkisstj. Sjálf hefur fjvn. enga ábyrgð viljað taka á henni, en ég tel alveg rétt, að fjvn. fái tækifæri til að lýsa afstöðu sinni til þessarar þáttill. og segi því já.

Á 26. og 27. fundi í Sp., 15. og 19. febr., var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 31. fundi í Sp., 10. marz, var till. enn tekin til síðari umr. (A. 389, 436).

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Ég hef á þskj. 436 borið fram brtt., þar sem farið er fram á, að ríkisstj. sé heimilað að greiða þetta frá 1. júlí og þar til öðruvísi verður ákveðið. Þetta kemur ekki í bág við aðaltill. ríkisstj., en skyldi Alp. þóknast að gera á breyt. á tímabilinu frá 1. júlí til áramóta, væri það fyrirbyggt, ef till. mín verður felld. Vænti ég því, að hún nái samþykki, með tilliti til þess ástands, sem nú ríkir í þessum málum.

Skúli Guðmundsson: Þetta mál var mikið rætt við fyrri umr., og eins og mönnum er kunnugt, felur þáttill. í sér að ákveða að greiða þær sérstöku launauppbætur, sem ríkisstarfsmenn hafa fengið, einnig seinni helming þessa árs.

Það hefur verið á það minnst að undanfögnu. að mikil þörf væri á að setja ný launalög til að koma meira samræmi á þessar greiðslur og til þess að slíkar sérstakar uppbótargreiðslur geti niður fallið.

Á þessu þ. hefur hæstv. fjmrh. lýst yfir því, að núverandi stj. muni láta fram fara undirbúning að því að setja ný launalög, ef hún verði áfram við völd, og þykir mér ánægjulegt að heyra, að stj. skuli ætla að hefja slíkan undirbúning og þá væntanaga skila till. eða frv. til nýrra launalaga svo fljótt sem unnt er. Það hefur verið stækkandi hópur manna, sem hefur störf hjá ríkinu, og þess er mikil þörf, að ný l. verði sett um launagreiðslur til þeirra, þar sem gildandi launal. eru meira en 20 ára gömul. En ég vildi vekja athygli á því, að þegar sett verða ný launal., þarf að setja í þau ákvæði um, að laun starfsmanna ríkisins taki breyt. til hækkunar eða lækkunar eftir því, sem heildartekjur þjóðarinnar breytast á hverjum tíma, þar sem greiðslugeta ríkissjóðs hlýtur alltaf að miðast við afkomu aðalatvinnuveganna í landinu. Það er nauðsynlegt að finna grundvöll fyrir vísitölu, sem mætti miða við breyt. á launum opinberra starfsmanna. Þetta ætti að vera framkvæmanlegt, en hitt sé ég ekki, að geti gengið til lengdar, að miða launagreiðslur og launauppbætur aðeins við framfærslukostnaðinn, því að það er ekki víst, að tekjur þjóðarinnar í heild og þar með gjaldgetan, breytist í sama hlutfalli og framfærslukostnaðurinn.

Við fyrri umr. beindi ég fyrirspurnum til hæstv. fjmrh. Hann var ekki viðbúinn að svara þeim þá, en þar sem nú er liðinn mánuður síðan, vænti ég að fá svör hans, og vil endurtaka fyrirspurnir minar.

Fyrsta spurningin og aðalspurningin var um það, hvort stj. teldi ekki jafnsjálfsagt að tryggja, að aðrar stéttir þjóðfél. héldu óbreyttum tekjum sínum. Í öðru lagi spurði ég, hvort stj. hefði í hyggju að bera fram till. um, að ríkissjóður greiði verðuppbætur á útfluttar landbúnaðarafurðir, ef með þarf, til að tryggja þeim mönnum svipaðar tekjur, sem við landbúnað fást, í hlutfalli við aðrar stéttir. Nú eru komnar till. stj. í dýrtiðarmálunum, en þar er engin till. um verðuppbætur á útfluttar vörur, þó að útlit sé fyrir, að þeirra verði þörf.

Fjmrh. (Björn Ólafsson): Herra forseti. — Út af fyrirspurn hv. þm. V.-Húnv. um það, hvort stj. telji sanngjarnt, að aðrar stéttir haldi sínum launum, er því til að svara, að síðan þessi sama fyrirspurn kom fram við fyrri umr., hefur orðið nokkur viðhorfsbreyt. við það, að stj. lagði fram dýrtiðartill. sínar. Þar kemur í ljós, hverjar hennar till. eru, og einmitt vegna þess, að hún hafði hugsað sér leið í dýrtiðarmálunum, var eðlilegt, að hún færi þess á leit, að opinberir starfsmenn héldu launum sínum, með þeirri skerðingu, sem dýrtiðarfrv. orsakar.

Um verðuppbætur á útfluttar landbúnaðarafurðir 1943 get ég ekki svarað öðru en því, að það mál hefur ekki verið tekið til athugunar. Það hafa farið miklar umr. fram um verðuppbætur afurða 1942, og enn eru ekki liðnir af þessu ári nema 2 mánuðir, svo að ýmis málefni þarf að athuga, áður en tekin er afstaða til slíks. En ég tel víst, að þetta mál komi til umr. á Alþ., og að sjálfsögðu mun ríkisstj. taka það til athugunar, þegar hún sér sér fært.

Skúli Guðmundsson: Það er að heyra á hæstv. ráðh., að hann telji eðlilegt, að opinberir starfsmenn haldi þessum aukauppbótum til loka þessa árs, en um leið virðist hann gera ráð fyrir, að nokkur skerðing verði hjá þeim og öðrum á verðlagsuppbótinni, eins og stj. hefur gert till. um. Nú er það svo, að frv. stj. um dýrtiðarráðstafanir hefur ekki hlotið afgreiðslu, og skal ég engu spá um, hvernig afgreiðsla þess verður. Mér hefði ekki fundizt óeðlilegt, að afgreiðsla þess máls, sem fyrir liggur nú, yrði látin bíða, þar til útséð er um, hvers konar afgreiðsla verður á dýrtiðarfrv. stj., en verði málið afgreitt nú eins og það liggur fyrir, vil ég benda á, að þm. taka á sig skyldur gagnvart öðrum stéttum þjóðfélagsins.

Finnur Jónsson: Ég vildi fara nokkrum orðum um þessa þáttill. út af máli hv. þm. V.-Húnv. Mér skildist á honum, ef till. sú, er hér liggur fyrir, um að greiða áfram um stuttan tíma þar uppbætur, sem þegar hafa verið ákveðnar til starfsmanna ríkisins, væri samþykkt, þá bæri ríkinu að sjá um svipuð kjör hjá því fólki, sem ekki væri í þjónustu þess opinbera, þannig, að það fengi álíka uppbót á laun sín. Mér finnst harla einkennileg skoðun, sem fram kemur hjá þessum hv. þm., og það því einkennilegri, sem till. sjálf gefur ekkert til efni til þess að koma fram með þetta. Þar er ekki einu orði vikið að öðrum starfsmönnum en þeim, sem vinna hjá ríkinu.

Það hefur að visu verið svo, að á síðast liðnu ári voru samþ. verðuppbætur til bænda, sem nema um 25 millj. kr., en þó að svo væri gert, hef ég ekki talið, að sú samþykkt næði svo langt, að ríkið ætti framvegis að sjá um það, að aðrar stéttir hefðu sömu tekjur og embættismenn, sem á einn eða annan hátt eru í þjónustu ríkisins.

En sé það skoðun hv. þm. V.-Húnv., að ríkinu beri skylda til að sjá um einhvers konar laun til bænda einna, um leið og það sér sínum eigin starfsmönnum fyrir sómasamlegum launum, þá verður að mótmæla því, að þeir einir séu teknir út úr og tryggð laun úr ríkissjóði. Virtist þá miklu eðlilegra, að ríkið tryggði öllum þegnum þjóðfélagsins lágmarkslaun, ef það skyldi vera skoðun hv. þm., að rétt væri að gefa bændum slíka tryggingu, en þá er þar um svo stórt mál að ræða, að athugun þessi ætti að fara fram í mþn. Launa úr ríkissjóði til bændastéttarinnar einnar saman er ekki hægt að krefjast af ríkinu, á meðan ekki hefur verið tekin upp sú aðferð að sjá um, að hver einstök stétt hafi tiltekin lágmarkslaun frá ríkinu. Hins vegar er það ótvíræð skylda ríkisins að sjá embættismönnum sínum fyrir þeim launum, sem hægt er að lifa sæmilega fyrir í þeirri dýrtið, sem nú er í þessu landi, og ég sé ekki betur en að það sé það eina, sem þáttill. þessi fer fram á, og því sé rétt að halda sér við það atriði, en ekki koma með meira og minna óskyld mál inn í umr.

Einar Olgeirsson: Ég lit svo á þessa þáttill., að með henni sé verið að tryggja starfsmönnum

um ríkisins sómasamleg laun í dýrtíð þeirri, sem nú er í landinu, og jafnframt að tryggja það, að ríkið megi áfram njóta starfskrafta þeirra. Og þennan skilning býst ég við, að hv. þm. setji yfirleitt í þáttill. þessa, enda er hún út frá því sjónarmiði ekki nema réttmæt. — En einkennileg þykja mér ummæli hv. þm. V.-Húnv., og er eiginlega nokkuð nýstárlegt slíkt tal úr þessari átt, þau ummæli, sem hann viðhafði í sambandi við þessa þáttill.

Nú vil ég spyrja þann hv. þm., hvort það sé meining hans, að ríkið eigi að tryggja öllum mönnum í landinu minnstu eða lágmarkslaun. Ræða hans gefur mér fullkomið tilefni til þess að spyrja hann þannig, og ég vil vænta þess, að hann svari skýrt og afdráttarlaust, því að hér er um veigamikilð atriði að ræða.

Eins og nú standa sakir, eru illar horfur með atvinnu í landinu. T. d. er á Siglufirði þó nokkurt atvinnuleysi, og einnig er farið að bera á hinu sama hér í Rvík. Ég vil því spyrja þennan hv. þm., hvort það sé hans meining, að öllum atvinnulausum verkamönnum sé séð fyrir einhverjum minnstu launum af hálfu ríkisins, á meðan enga vinnu er að hafa, sem þeir geti fengið. Annað en þetta verður tæpast hægt að álykta af því, sem hv. þm. V.-Húnv. sagði, ef hann á annað borð vill vera nokkuð samkvæmur sjálfum sér. Ég get varla ímyndað mér, að hann hafi aðeins haft bændur í huga, er hann talaði hér áðan, því að honum ætti bezt sjálfum að vera kunnugt um, að það geta fleiri átt við kröpp kjör að húa en bændur. — Hann hlýtur þó að muna eftir atvinnulausum verkamönnum á Hvammstanga, en þeir eru bara ekki aðeins þar, heldur í kaupstöðum og þorpum þessa lands. Hvað segir t. d. hv. þm. V.-Húnv. um þá verkamenn alla, er atvinnulausir hafa orðið af stöðvun hraðfrystibúsanna?

Með leyfi að spyrja: Er þetta einnig yfirlýsing Framsfl. eða bending hans um það, að flokkurinn sé að komast á þá skoðun að tryggja það, að verkamenn og aðrir þegnar þjóðfélagsins fái samsvarandi laun og embættismennirnir frá því opinbera? Ef svo er, þá kemur annað atriði og mjög þýðingarmikið til greina einmitt í þessu sambandi. Ef flokkurinn hefur í huga hina þjóðnýtandi ríkisrekstrarstarfsemi, þá ber einnig skylda til að ráðstafa framkvæmdunum og sjá um, að vinnan verði sem best hagnýtt í þágu ríkisins. Þá verður ríkið að hlutast til um allan rekstur atvinnufyrirtækja, að hann beri sig vel. Mér virðist, að þetta sé afleiðingin af yfirlýsingu hv. þm. V.-Húnv., og tel ég vel farið, ef hann stendur við hana.

Jón Pálmason: Ég verð að segja það, að mér finnst harla einkennilegt, að lagt skuli slíkt kapp á að afgreiða þetta mál eins og mér virðist nú gert vera af hálfu þeirra manna, sem eru málinu út af fyrir sig fylgjandi. Mér finnst í raun og veru ekki vera hægt að gera endanlega út um þetta mál, fyrr en fyrir liggja ákveðnar till. og ákvarðanir í dýrtíðarmálunum og þau mál hafa verið leyst á hv. Alþ.

Með till. þessari er farið fram á að tryggja uppbætur til embættismanna ríkisins, sem eru

allir fastlaunaðir starfsmenn. En ég tel ekki ástæðu vera til þess að ákveða þessar uppbætur, fyrr en jafnframt hefur verið tekin ákvörðun um aðrar stéttir varðandi þetta atriði og séð verður, hver afkoma þeirra verður.

Hv. 2. þm. Reykv. gat þess, að atvinnuleysi væri nokkurt í landinu, og það er vist alveg satt, en stafar þó að nokkru leyti af því, að vetur hefur verið heldur harður í ár, og því má búast við, að afkoma verkamanna verði ekki eins góð í ár eins og síðastliðið ár, þó að hún þurfti ekki að teljast slæm.

Varðandi bændur og framleiðslu þeirra, þá er alltaf verið að vitna í þær milljónir, sem þeir hafa fengið vegna markaðsörðugleika. Ég hef alltaf lítið á þessar uppbætur sem hliðstæðu við þær dýrtíðaruppbætur, sem allir vinnandi menn við sjávarsiðuna í þessu landa hafa fengið.

Af þeim rökum, sem ég hef þegar minnst á, tel ég rétt að fresta því að taka ákvörðun um þetta mál. Ef það verður ekki gert, sé ég mér ekki fært að greiða þáttill. atkv. mitt nú við þessa umr.

Hermann Jónasson: Ég vildi aðeins gera grein fyrir atkv. mínu í þessu máli og get lýst yfir því strax, að ég get ekki greitt þáttill. þessari atkv. mitt. Þegar komu til atkv. launagreiðslur til embættismanna ríkisins í sambandi við afgreiðslu fjárlaganna, þá gerði ég grein fyrir því með 2—3 orðum, hvers vegna ég gat ekki fallt á þá tilhögun, sem var lagt til, að viðhöfð væri.

Ég lit svo á, að eftir að gengið var inn á það af fyrrv. stj. og m. a. þeirri stj., er ég átti sæti í, að greiða uppbót til einstakra embættismanna án lagaheimildar, en með till. frá fjn. En það endaði, eins og kunnugt er, með því, að hverri einustu launastétt voru greiddar uppbætur frá 1000—2000 kr. á laun sín. Eftir þetta voru með l. lagfærð laun barnakennara. Í þriðja lagi kom svo ómagauppbótin og í 4. lagi 25—30% greidd á launin, og ofan á þetta allt saman kom svo dýrtíðaruppbótin. Tel ég með þessu öllu saman, að ríkissjóður fái ekki staðið undir þessum launagreiðslum öllum, og þetta vil ég segja strax, að þetta fyrirkomulag fær ekki staðizt, og það mun sýna sig fyrr eða síðar. — Ég sé ekki ástæðu til að vera að taka þetta fé aftur með sköttum og vera þannig að koma með falskar eða ímyndaðar uppbætur. Slíkt tel ég ekki vera rétt eða samboðið hv. Alþ. að gera. Þegar horfið var að því ráði að greiða 25—30% uppbótina, átti vitanlega að fella niður allar óheimiluðu greiðslurnar. Því er það, að ég sé mér ekki fært að greiða þessari þáttill. atkv. mitt, því að mér finnst ekki svo haldið á þessu máli sem vera ber.

Það er alveg rétt hjá hv. þm. V.-Húnv., að þetta mál snertir bæði bændur og verkamenn. Með því að greiða þessar launauppbætur verður það til þess að hækka dýrtíðina, sem svo orsakar atvinnuleysi, þar sem atvinnuvegirnir þola ekki þunga dýrtíðarinnar og afleiðingin lendir auðvitað á bændum einnig. Af þessum ástæðum, sem ég hef nú rakið í stuttu máli, treysti ég mér ekki til að greiða atkv. með þáttill., en

vil óska þess, að þetta mál verði ekki tekið til endanlegrar afgreiðslu, fyrr en dýrtíðarmálin eru leyst, og tel ég það réttlátt og sjálfsagt, að allar stéttir séu teknar til athugunar, hvað launamálin snertir, því að launamál einnar stéttar snertir svo aðra stétt, að óhjákvæmilegt er að athuga þetta mál í heild.

Og hvað þessa þáttill. snertir, þá vildi ég vænta þess, að hv. þm. séu svo réttlátir og fram-sýnir að sjá það, að hér er einungis um að ræða ímyndaða velvild til embættismanna og annarra starfsmanna ríkisins, þar sem ríkissjóður verði ekki fær um að inna þessar greiðslur af hendi. Af þeim rökum get ég ekki greitt þessari till. atkv.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. — Ég ætla mér ekki að vera langorður, en vildi segja nokkur orð til viðbótar því, sem ég hef áður sagt, út af ummælum hv. þm. Ísaf.

Það, sem ég sagði, var, að óhjákvæmilegt væri að taka tillit til þjóðarafkomunnar í heild, þegar ákveðin eru laun og launauppbætur til ríkisstarfsmanna. Tillaga sú um verðuppbætur á útfluttar landbúnaðarvörur, sem flutt var af mér og fleiri þm. á sumarþinginu síðast liðið ár, var samþ. mótatkvæðalaust eða a. m. k. mótatkvæðalítið, því að hv. þm. var ljóst, að sérstakar ástæður lágu fyrir hendi, til þess að sú þáttill. næði fram að ganga og ekki var nema réttlátt, að ríkið hlýpi undir bagga. Ég tel, að sömu ástæðurnar séu nú fyrir hendi og voru í fyrri, hvað snertir markaðsörðugleika landbúnaðarins, og að ekkert bendi til þess, að greiðara verði um sölu á þessu ári. Þar sem að þessu leyti eru óbreyttar horfur hjá bændum, tel ég óhjákvæmilegt, að þeim séu greiddar uppbætur á þessu ári á sama hátt og ákveðið var 1942, en bændur eru enn þá lítill búinnir að fá af þeim verðuppbótum, sem þeim voru áætlaðar á því ári.

Um verkamennina er það að segja, að yfirleitt mun afkoma þeirra hafa verið góð undanfarið og ekki enn sem komið er a. m. k. ástæða til að gripa til sérstakra ráðstafana þeirra vegna. Um það, sem hv. 2. þm. Reykv. var að segja, að hann fildi fá skýr svör við því, hvort ég vildi koma því á, að ríkið tryggði öllum þegnum þjóðfélagsins einhver lágmarkslaun, hvort sem þeir hafa atvinnu eða ekki, þá get ég sagt honum það til huggunar, að ég er ekki með till. um það. En hitt vil ég segja honum og það í fullri alvöru, að ég tel það ekki rétt né mögulegt að láta embættismenn og aðra starfsmenn ríkisins njóta alltaf sömu fastákvæðnu launanna, hvernig svo sem hagur ríkisins og annarra þegna þjóðfélagsins er. Það getur aldrei staðið til lengdar. En það rétta og eina rétta í þessu sambandi er að láta laun embættismanna ríkisins breytast eftir tekjum þjóðarinnar í heild. Ég vildi mjög gjarnan heyra það frá hv. 2. þm. Reykv., hvort hann áliti það rétt að taka þessa einu stétt út úr, hvernig svo sem afkoma annarra stétta er og þjóðfélagsins í heild. Ég vildi mjög gjarnan fá svar hans við því.

Forseti (HG): Ég vildi beina þeirri ósk til hv. þm., að þeir stýtti mál sitt svo sem þeim er

unnt, vegna þess að fundartími er naumur og nokkrir enn á mælendaskrá.

Gísli Sveinsson: Herra forseti. — Það er aðeins að gefnu tilefni, að ég segi hér nokkur orð.

Það var verið að tala um það, að erfitt væri að ræða ýmis atriði í launal., sem þó væri nauðsynlegt að ræða og ráða til lykta. En ég vil bara segja það, að hæstv. Alþingi og ríkisstj. geta sjálfum sér um kennt. Hv. þm. Str. er nú að reyna að þvo hendur sínar vegna gerða sinna, á meðan hann átti sæti í stj. En honum tekst það ekki, þó að ég játi, að nauður rak þar til.

Nú ber svo til, að sú hv. stj., er nú situr (og e. t. v. situr nú ekki lengi), lýsir því yfir í orði, að hún ætli að gera það, sem aðrir hafa ekki gert á borði, sem sé það að koma með frv. til launal. Stj. þær, sem áður hafa setið, hafa ekki hætt sér inn á þá braut, og orsakast það meira og minna af flokkadráttum, sem sifellt hafa verið uppi hjá stj., svo að það hefur verið farið í kringum þetta mál eins og köttur fer í kringum heitan graut, og þar er hv. þm. V.-Húnv. ekki undanskilinn.

En nú er hér aðeins um það að ræða, að fram-lengja til áramóta greiðslu á þeim launauppbótum, sem áður hefur verið samþ. að greiða. Hvaða tilefni hefur þetta gefið hv. þm. V.-Húnv. til að tala eins og hann gerir? Það er ástæða til að spyrja: Til hvers ætlast hann? Ætlast hann til þess, að allir menn í landinu skuli vera á föstum launum hjá ríkinu, hvað sem þeir gera? Mér skildist á orðum hans, að hann halda því fram, ef þessi þáttill. yrði samþ., þá reki að því, að greiða yrði bætur á laun allra vinnandi þegna og að þeir, sem ekki væru vinnandi, yrðu að fá styrk, því að allir þyrftu að vera jafnir.

Hvernig hefur hv. þm. V.-Húnv. komið inn á þessa braut? Hann, sem aldrei hefur játað sig undir kommúnisma eða sósíalisma? Hann, sem er sjálfur atvinnurekandi og launamaður, — hvernig hefur hann komið inn á þessa stefnu? Nei, hér er eitthvað forskrúfað. Það er eins og hann byggist við að þurfa að standa við þessi orð á næstunni í orðasennu úti um land. Þá er nú ekki að tala um dómgreind manna. Ég hélt, að menn væru nú ekki komnir á það svið, að því er þingsæti snerti, að þeir mættu ekki tala um þessi mál án þess að fara út í öfgar. Mér vitanlega standa ekki til þingkosningar á næstunni.

Nei, það hlýtur að vera öllum mönnum ljóst, að þeir, sem eru ráðnir til sérstakra starfa hjá ríkinu, verða að hafa að grundvelli einhvern samning um kaup. Þeir verða að vera ráðnir upp á eitthvað fast. Það er ekki til neins að halda því fram, að þeir liði ekki vegna dýrtíðarinnar. Þeir aka ekki heilum vagni heim. Og þeir verða fyrst fyrir bardinu á dýrtíðinni. Hinir, sem vinna fyrir daglaunum, verða betur úti, því að þá er kaup skrúfað upp frá degi til dags. Og þá er verðlag þannig hjá framleiðendum, að það þarf ekki að tala um að tryggja þeim fast kaup, nema þá að halda því niðri. Það verður aldrei komið hjá því, að þeir, sem eiga að halda uppi ríkisstörfum (og það eru fleiri en ráðh.,

það eru allir starfsmenn í þjónustu ríkisins, undir þeim er allt komið), þeir þurfa að vera valdir menn, og það þarf að borga þessu fólki lífvænlegt kaup, og það er ekki hægt að halda því við störfín, nema það eigi kaup sitt víst frá ári til árs.

Þessari þáttill. er ekki ætlað að gera annað en það, sem hv. fyrrv. forsh., Hermann Jónason, o. fl. eru búnir að gera að litlu leyti. Nú er að taka ákvarðanir um það, hvort starfsmenn ríkisins eigi að njóta áfram þeirra kjarabóta, sem þeim voru veittar, eða hvort þeir eiga að missa þær og eiga þá á hættu að sæta því, að þessi kjör verði rýrari og verri, enda þótt þeir hafi eitthvað fast.

Gísli Jónsson: Ég skal vera stutturður. Það hefur komið fram, eins og ég benti á í fyrstu ræðu minni, að þetta mál mun valda erfiðleikum. Ég beindi því þá til hæstv. fjmrh., hvort hann vildi ekki taka það til baka. Ég hygð, að það væri ekki óviturlegt jafnvel á þessu stigi málsins. Það er ekki nauðsynlegt að ljúka því nú. Ef Alþ. situr 1. júlí, þá er hægt að taka það upp á dagskrá. Og ef ekki, þá er hægt að gefa út bráðabirgðalög. Ég vil því aftur mælast til þess, að hæstv. fjmrh. taki till. til baka.

Forseti (HG): Ég vil benda á, að málið er komið í hendur þ. til umræðu, og það er eðlilegast, að þá fái það afgreiðslu eftir venjulegum leiðum. Hér er aðeins um það að ræða að framlengja í 6 mánuði þær ráðstafanir, sem þegar er búið að gera. Vill hæstv. fjmrh. svara nokkru tilmælum hv. þm. Barð.?

Fjmrh. (Björn Ólafsson): Ég óska ekki eftir að taka till. til baka. Hins vegar mætti segja, að það gerði ekki til, þó að málinu væri frestað í nokkra daga. En ég legg ekkert til um það.

Einar Olgeirsson: Það hefur komið greinilega fram hjá þeim, sem hér hafa talað á móti till., að þeir ætla að fela hv. Alþ. að hefja herferðina til launalækkunar í landinu.

Eftir að ríkið samþ. grundvallarhækkun á launum starfsmanna sinna, þá fylgdu heildsalar og aðrir atvinnurekendur því fordæmi. Afleiðingin af því, ef ríkið felldi launabætur starfsmanna sinna niður, yrði því sú, að slíkar stofnanir mundu lækka kaup starfsmanna sinna. Alþ. væri því bókstaflega að gefa atvinnurekenda-stéttum landsins merki um, að nú væri kominn tími til að hefja herferð þessa. Þess vegna er sú till., sem hér er um að ræða, raunverulega um það, hvort lækka eigi kaup verkalýðsins eða ekki. Þetta eru nokkurs konar forskærur. Það er því nauðsynlegt að gera sér ljóst, að þetta mál er til þess fallið að skapa öngþveiti í landinu. Ég vil benda hv. þm. V.-Húnv. á það, hvernig framkoman var í garð verkalýðsins, þegar markaðurinn lokaðist fyrir fiskinn. Hvað var þá ráðið, sem nauðað var á af Framsfl.? Var það að bæta verkalýðnum upp kaaptapið? Nei, eina ráðið til að bjarga útgerðinni var að lækka laun verkalýðsins. Þá var réttlætistilfinningin önnur en nú. En þegar markaðurinn lokast fyrir

aðrar afurðir, þá á að bæta þeim framleiðendum það upp. Ég held því ekki fram, að það sé óréttmætt, en ég held því fram, að það eigi þá að ganga jafnt yfir alla: launamenn, fiskimanninn og bóndann. Það dugar ekki að taka eina stétt út úr og tryggja hana, á meðan allir aðrir eru ótryggðir.

Hv. þm. V.-Húnv. taldi sjálfsagt, að bændur fengju þá uppbót, sem þeir hafa fengið, ef kringumstæður breyttust ekki. En hann er þar að tala um allt annað mál. Það kemur þessu máli ekkert við. Þegar verið er að greiða uppbætur til bændu, þá er ekki verið að tryggja þeim lágmarkslaun og ekki réttarþætur. Það þýðir, að fátæki bóndinn, sem vinnur meira en ríki bóndinn og á að fá eins mikið fyrir sína vinnu, fær minna en ríki bóndinn. Sá, sem slátrar 50 kindum, fær verðlagsuppbót, sem nemur, segjum 2500 kr., en sá, sem slátrar 500 kindum, fær 25000 kr. Ef á að ræða um að tryggja bændur sem vinnandi stétt, þá á að ræða um að gefa þeim lágmarkslaun, þannig að hinn fátæki bóndi beri úr býtum fyrir vinnu sína eitthvað ákveðið. Með því vöruverði, sem nú er, geri ég ráð fyrir, að stórbóndinn hafi meira en slík lágmarkslaun mundu vera. En ef hv. þm. V.-Húnv. og aðrir vilja taka bændur í þjónustu ríkisins og greiða þeim laun og uppbætur og tryggja þeim lágmarkslaun, þá hljóta þeir líka að viðurkenna, að ríkið eigi að ráða vinnuafli þeirra. Ef ríkið kaupir vinnu þeirra, þá á það líka að ráða, hvað og hvernig þeir vinna. Það er ekkert víð í því að segja við alla Íslendinga: Vinnið þið nú bara, hver þar, sem hann vill, ég skal launa öllum, borga öllum. Þið eigið allir að fá lágmarkslaun. — Þá hlýtur ríkið að segja um leið: Þú átt að vinna þetta, og þú átt að vinna þetta. Ef haldið er áfram eins og þessi till. gerir ráð fyrir og verði hún samþ., þá hlýtur að reka að því, samkvæmt rökfærslu hv. þm. V.-Húnv., að Framsfl. komi fram með kröfu um að tryggja öllum landsmönnum ákveðin lágmarkslaun. Þá fer flokkurinn að hugsa sig um það, ef til vill, hvort ekki yrði að skipuleggja framleiðsluna. Það gleddi mig, ef það kæmi að því. Þá kæmst þeir vitaskuld um leið að þeirri niðurstöðu, að meta ber verðugleika hvers manns eftir vinnu hans í þágu þjóðfélagsins, en ekki eftir því, hve ríkur hann er, hve marga togara eða hve margar jarðir eða fiskibáta hann á.

Hv. þm. V.-Húnv. spurði mig, hvernig ég ætlaðist til, að þjóðfélaginu væri háttað, og hvort ég teldi rétt, að embættismönnum væru tryggð laun, en öðrum ekki. Ég skal segja honum það. Ég álit það óréttlátt, en alveg eðlilegt í þessu braskarþjóðfélagi, þar sem atvinna er rekin og afurðir framleiddar fyrir óvissan markað. Ef slíku þjóðfélagi er haldið uppi, þá hlýtur svo og svo stór stétt manna, sem telja sig atvinnurendur, að haldast uppi til að græða, — það verður brask. Meðan þjóðfélagið er þannig skipulagt, þá er eðlilegt, að þær þúsundir, sem selja vinnu sína, vilji fá nóg. En hlutfallslega er það miklu minna, sem þeir græða, en atvinnurekendum, sem græða við að nota þeirra vinnuafli. En ef skapa á réttlæti í þjóðfélaginu, þá verður að útiloka brask, en skipuleggja vinnu

manna og útrýma því, að einstakir menn, sem kaupa vinnu til að græða á henni, geti braskað þannig með vinnuaflið. En til þess þarf að breyta þjóðfélagsskipulaginu mikið frá því, sem nú er. Þegar það hefur verið gert, þá er kominn tími til að fara að ræða um réttlát vinnulaun allra manna. En ef þetta mál eða framkoma þessarar till. mætti verða til þess, að Framsfl. stigi þetta spor, þá væri það síður en svo til einskis, að till. sem þessi næði samþykki. Annars er það ekki nema eðlilegt, að mál slík sem þessi komi fram. Það stafar af því öryggisleysi, sem vinnandi menn eiga við að búa í þjóðfélagsskipulagi slíku sem við húum við. En það verður ekki tryggt með verðlagssuppbótum, heldur með breytingu á þjóðfélagsskipulaginu.

Finnur Jónsson: Herra forseti. — Hv. þm. V.-Húnv. hélt því fram, að sams konar till. og þessi, sem hér liggur fyrir, hefði á síðast liðnu sumri orðið til þess, að öll einkafyrirtæki í landinu hefðu orðið að greiða sínum starfsmönnum grunnlaunauppbót. Ég hygg, að þetta sé ekki rétt. Einkafyrirtækin voru flest farin til þess, áður en Alþ. tók málið upp á dagskrá, þannig að ríkissjóður varð á eftir með greiðslur launauppbótar og hefur yfirleitt ekki orðið til annars en að staðfesta það, sem atvinnufyrirtæki voru búin að gera fyrir forgöngu verklyðsfélaganna í landinu.

Hv. þm. V.-Húnv. hélt því fram, ef framkvæmanlegt væri, að ríkið greiddi sínum starfsmönnum launauppbót, eins og gert er ráð fyrir í till., þá sé sanngjarnt, að bændum séu tryggðar ákveðnar tekjur. En uppbótartill. ganga ekki í þá átt að tryggja bændum vissar tekjur, heldur vissa uppbót á verð vörunnar vegna útflutningserfiðleika. Þetta verkar þannig, að það eykst mismunurinn milli ríkra og fátækra bænda. Þeir ríkustu fá mest, en þeir fátækustu minnst. Ef það ætti að miða uppbótina við það, að verið sé að tryggja bændum lágmarkslaun, þá ætti sá bóndi, sem á 50 ær, að fá hlutfallslega meira en sá, sem á 200 ær. Það kom fram hjá hv. þm. V.-Húnv., að ríkissjóði bæri þein skylda til að sjá bændum fyrir ákveðnum tekjum umfram aðra þegna þjóðfélagsins, ef þessi till. næði fram að ganga, án tillits til þess, hvort þeir eru ríkir eða fátækir.

Ég sé ekki, að þessi till. gefi tilefni til slíkra ályktana. Ef svo væri, ættu þessar skyldur að ná til annarra vinnandi stétta þjóðfélagsins. Þessi till. nær aðeins til starfsmanna stjórnarinnar, en ekki til annarra. En ég get sagt það fyrir hönd Alþfl., að efalaust mundi Alþfl. verða fylgjandi löggjöf til að tryggja öllum Íslendingum lágmarkslaun, en hins vegar ekki taka einstakar stéttir út úr til að tryggja þeim lágmarkslaun á þann hátt, sem Framsfl. byrjaði, að láta þá ríkustu fá mest og þá fátækustu minnst.

Hv. þm. Str. lýsti því yfir, að hann væri á móti till., af því að hann teldi ríkið ekki hafa möguleika á því að halda uppi þeim launagreiðslum, sem í till. fælust. Ég vil benda á, að þessi till. er aðeins staðfesting á því, sem Alþ. er þegar búin að gera. Það er búin að áætla þessar greiðslur í fjárlögunum. Ef hv. þm. Str. telur,

Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

að ríkissjóður hafi ekki möguleika á að inna þessar greiðslur af hendi, þá leggur hann þann dóm á fjárlögin, að þau séu ekki rétt. Ég man ekki, hvernig hann greiddi atkv., en ég hélt hann hafi greitt atkv. með því, að þessi greiðsla væri tekin upp í fjárlögin.

Ég hef fundið ástæðu til að benda á þetta, því að ekki varð annað séð við afgreiðslu fjárlaganna en meiri hl. hv. Alþ. teldi réttmætt, að ríkissjóður innti af höndum þær greiðslur, sem hér er um að ræða.

Hermann Jónasson: Herra forseti. — Það kemur fram talsverður misskilningur hjá hv. 10. landsk. og hv. þm. Ísaf. um afstöðu mína til þessa máls, og tel ég, að það sé óþarft, þar sem ég var búinn að gera grein fyrir henni.

Ég treysti mér ekki til að greiða atkv. með þessari till. nú, en tek afstöðu til dýrtíðarmálanna yfirleitt.

Ég tel, að fyrirkomulagið á launagreiðslum embættismanna sé þannig, að það fái ekki staðizt, og álit ég því óþörf þau ummæli, sem viðhöfð voru um það, að embættismönnum hefði verið greidd nokkur uppbót á laun sín. En hún var í rauninni ekki nema fyrir þann vinnukraft, sem þeir keyptu. Fyrir upphitun, ljós og ritföng var engin uppbót veitt. Urðu því embættismenn miklu verr settir, þegar dýrtíðin óx, en fyrir stríð. Í raun og veru var dregið af launum þeirra á þennan hátt.

Þessi greiðsla var innt af höndum án þess, að lagaheimild væri fyrir hendi, og var til þess að koma í veg fyrir það misrétti, sem skapaðist vegna styrjaldarinnar og nam 25% til 30% og dýrtíðaruppbót.

Þá var og greitt til þeirra, sem eru lægra launaðir, t. d. barnakennara.

Það er ómögulegt að greiða atkv. með þessari till., vegna þess að taka verður afstöðu til dýrtíðarmálanna yfirleitt, og það mun sýna sig, að ríkið hefur ekki efni á að inna þessar greiðslur af hendi. Þær ættu að falla niður, því að þær voru greiddar út úr vandræðum í byrjun. Þessi afstaða álit ég, að sé svo skýr, að ekki þurfi fleiri orðum að eyða til þess að skýra hana. En æskilegt væri, að þessi till. næði ekki fram að ganga fyrr en afstaða væri tekin til dýrtíðarmálanna yfirleitt.

Ég ætla ekki að fara út í það að ræða um verðuppbót til bændu, sem þeir hv. þm. þm. V.-Húnv. og hv. 2. þm. Reykv. voru að ræða. En ég vil einungis benda á það, að öllum stéttum væru tryggð viss lágmarkslaun. Árið 1931 fengu bændur yfirleitt það verð fyrir sínar afurðir, sem þeir þurftu til þess að reka atvinnu sína.

Útfluttar vörur hækkuðu lítið á erlendum markaði og var um að kenna aðgerðaleysi ríkisvaldsins. Og í raun og veru er hér um að ræða, hvort ríkið eigi að greiða bændum skaðabætur fyrir það tjón, sem það hefur gert þeim með því að gera þeim ófært að framleiða. Þetta eru ekkert annað en skaðabætur fyrir það.

Um það, hvort tryggja eigi stéttum yfirleitt lágmarkslaun, mun ég fara faum orðum. En ég vil aðeins benda á, að fjárlögin eru ekki samín án tillits til þess, að verkamönnum sé tryggð

nægileg vinna, og harma ég það ekki. Atvinnuleysi í þessu landi er þjóðhagfræðileg vitleysa. (ÞG: Heyr!). Ég býst við því, að það standi hvorki á mér né hv. þm. V.-Húnv. til þess að vinna að því, að vinnukrafturinn sé notaður, hvar sem er, og atvinnuleysinu útrýmt. Það er hið mikilsverðasta fyrir öll þjóðfélög.

Það er sanngjarnt, að ríkið greiði bændum skaðabætur vegna þess, hvernig það hefur farið með atvinnuveg þeirra, auk þess sem svo er lítið á, að ríkið eigi að skaffa atvinnuna.

Sigurður Kristjánsson: Herra forseti. — Ég vil aðeins skýra frá því, að ekkert hefur komið fyrir, sem orðið gæti þess valdandi, að horfið yrði frá þeirri stefnu, sem allir flokkar þingsins hafa orðið sammála um. Telja þeir mál þetta eigi aðeins réttmætt, heldur og óumflýjanlegt, að það sé tekið til meðferðar.

Það þarf hvorki umsögn hv. þm. V.-Húnv. né annarra, sem kunnugir eru ástandinu í þessum málum. Það er vitað, að launakjör fjölda stofnana ríkisins eru svo bágborin, að því er minnkun að. Eftir að hagur ríkisins batnaði, varð ljóst, að til þess að þeir, sem unnu hjá því, sættu ekki verri kjörum en flestar aðrar stéttir þjóðfélagsins, varð að hækka laun þeirra. Ella hefði sú hætta legið nærri, að ríkið hefði misst vinnukraftinn þangað, sem kjörin voru betri. Þess vegna varð að grípa til þessa ráðs, því að annars hefði fólkið hlaupið úr stöðum sínum. Skil ég ekki, að hér hafi nein breyting á orðið nema þá sú, að lengur sé ekki svo mikil hætta á, að fólkið yfirgefi stöður sínar.

Eins og hæstv. forseti benti á, er hér ekki um breytingu á lögum að ræða, heldur framlengingu, þangað til búið verður að setja ný launalög í landinu, og er ætlað til þess, að framlengingin nemi hálfu ári.

Það hefur ekki verið bent á, að hægt sé að komast hjá þessu. Ekki er hægt að koma með ný launalög fyrir þennan tíma. Ég vil ekki lengja mál mitt mikið, en aðeins taka það fram, að það yrðu mér ákaflega mikil vonbrigði, ef þetta samkomulag allra flokka á að rofna. Sé ég enga ástæðu til, að máli þessu sé frestað, því að það er búið að vera lengi á döfinni, og hef ég ekki heyrt, að fram hafi komið neinar upplýsingar, sem gætu haft áhrif á gang þess.

Eysteinn Jónsson: Herra forseti. — Ég ætla að segja aðeins örfá orð, áður en atkvgr. fer fram, og vildi ég, af því að ég átti sæti í n. þeirri, sem fjallaði um málið á sumarþ., lýsa afstöðu minni til þess.

Þessar uppbætur, sem veittar voru á laun opinberra starfsmanna, voru ákveðnar vegna þess, að allar aðrar stéttir höfðu fengið grunnlaun sín hækkuð.

Síðan dýrtíðarfrv. kom frá ríkisstj., hefur ekki verið amamt við þessari samþykkt, og sé ég því ekki ástæðu til þess að vera á móti framlengingu þessa ákvæðis.

Hins vegar vil ég taka undir það með hv. þm. Str., að launauppbót til embættismanna og opinbers starfsfólks hefðu átt að falla niður. Ég greiddi því atkv. á móti því við afgreiðslu fjárl.,

að þessar aukauppbætur væru settar inn í fjárlögin.

Þótt ég sé á móti því, að aukauppbætur þessar séu settar inn á fjárlög, þá treysti ég mér ekki til þess að vera mótfallinn þessari till., sökum þess að þá mundi fjöldi þeirra lægstlaunuðu verða mjög afskiptur.

Ég skal játa, að það væri rökrétt afleiðing af afstöðu minni, að ég flytti brtt. við málið, en ég hef ekki flutt bana, vegna þess að ég álit, að meiri hluti hv. Alp. muni samþ. till. þessa.

Þá vil ég taka það fram, að ég álit, að leggja beri áherzlu á endurskoðun launalaga. Það hefur lengi verið ósamræmi í launagreiðslum ríkisins, og það er alltaf að aukast. Vegna þess misrættis, sem þar gætir, treysti ég mér ekki til að vera á móti þessari þáttill. Ef hún næði ekki samþykki, mundi það kannske verða til þess, að starfsmannaflokkar ýmsir yrðu útundan á þessu sviði.

Þóroddur Guðmundsson: Ég vil taka undir með þeim þm., sem vilja, að þetta mál verði afgr. nú. Það er alveg þýðingarlaust að fresta því, þar sem menn munu ekkert skipta um skoðun á till., þó að svo yrði gert. Hér er aðeins um það að ræða, hvort starfsmenn ríkisins skuli halda kaupí sínu óbreyttu. Það vita allir, að vísitalan er of lágt útreiknuð, og þess vegna væri um kauplækkun að ræða, frá því fyrir stríð, ef ekki kæmu þessar sérstöku uppbætur á laun embættis- og starfsmanna ríkisins. Þetta urðu verkalyðsfélögin vör við á síðast liðnu ári og gerðu því samninga við atvinnurekendur um töluverða grunnkaupshækkun til þess að bæta úr því óréttlæti, sem stafaði af hinni fölsuðu vísitölu. Þetta var almennt viðurkennt, og ríkisstj. og þingið viðurkenndu þetta með því að samþ. þessa grunnkaupshækkun til starfsmanna ríkisins. Það er því ekki nema sjálfsagt mál, að framlengja þessa launauppbót. Hv. þm. Str. sagði, að hann væri á móti því að samþ. þessa greiðslu, vegna þess, að ríkið gæti ekki staðið undir þessum greiðslum, en hann færði engin rök fyrir þessu. Hins vegar vitum við það, að það er búið að afgr. fjárl., og við vitum það einnig, að miklar líkur benda til þess, að tekjurnar verði miklu meiri en þær eru áætlaðar í fjárl., jafnvel að þær fari miljónatugi fram úr áætlun, svo að það virðist einkennilegur spádómur að koma fram með það nú, að ríkið muni ekki geta staðið undir þessum greiðslum. Þá er það hv. þm. V.-Húnv. Honum fórust þannig orð, að ekki væri rétt að samþ. þessa till., nema að um leið væri öðrum stéttum þjóðfélagsins tryggðar sams konar tekjur fyrir yfirstandandi ár. Það dylst engum, hvað hann átti við, þegar hann kom með fyrirspurn til hæstv. fjmrh. um þetta. Hann átti auðvitað við verðuppbætur á framleiðsluvörur bændna. Það er alltaf sami tónninn hjá þm. Framsfl., þegar rætt er um slík mál hér í þinginu nú orðið. Það er eins og þeir reikni með því, að bændur verði alltaf dæmdir til þess að verða styrkþegar og hljóti að lifa á öðrum stéttum. En það, að vera alltaf með þennan sultartón, gæti hæglega orðið til þess að æsa aðrar stéttir upp á móti bændunum. Við sjáum glöggt dæmi um þennan tón í rafmagnsmálun-

um. Einn kaupstaður má ekki koma upp hjá sér rafstöð nema sveitabændur fái einnig rafmagn, og svona mætti lengi telja. Ég gat ekki skilið það hjá hv. þm. Str., þegar hann var að tala um það, að ríkið hefði gert bændum ómögulegt að framleiða og uppbæturnar á framleiðslu þeirra væru ekki annað en réttlátar skaðabætur fyrir það tjón, sem ríkið hefði unnið. Ríkið hefur undanfarið verið Framsfl., og hvar er þá þetta tjón, sem Framsfl. hefur unnið bændum, það væri fróðlegt, ef hv. þm. Str. vildi upplýsa þm. um það. Hjá hv. þm. Barð. kom fram sjónarmið atvinnurekandans, það að fá ríkið til þess að brjóta isinn fyrir atvinnurekendur og hjálpa þeim til þess að koma á almennri kauplækkun í landinu. Hins vegar mun meiri hl. hv. þm. ekki vilja láta ríkið blanda sér í þau mál, og treysti ég því þess vegna, að þessi till. verði samþ., hún er ekki annað en sjálfsagt mál.

Jakob Möller: Það er aðeins út af orðum, sem féllu hjá hv. 2. þm. S.-M. og hv. þm. Str. Þeir telja sjálfsagt, að uppbætur, sem hafa verið greiddar af stj. til einstakra launastétta, án þess að fyrir því hafi verið lagaheimild, hafi átt að falla niður, þegar samþ. voru aukauppbætur á laun embættismanna á sumarp. Ég vil út af þessu aðeins leggja fyrir þessa hv. þm. eitt dæmi. Á sínum tíma samþ. stj. að greiða héraðslæknum uppbætur á þann hátt, sem kunnugt er, að greiða þeim verðlagsuppbót á laun, sem þeir ekki fengu. En til þess að bæta þeim þá launaskerðingu, sem þeir urðu fyrir, í samanburði við dýrtíðina, við það, að taxti þeirra fyrir unnin læknisverk var ekkert hækkaður, féllst stj. á að greiða þessar uppbætur heldur en að hækka læknotaxtann. raunar í þeirri meiningu, að þeirri greiðslu til þeirra fyrir unnin læknisverk yrði hætt síðar. Nú segja þessir tveir þm., að þessar uppbætur séu ekkert annað en dýrtíðaruppbætur og að læknotaxtinn hefði átt að falla niður, um leið og læknarnir fengu sams konar uppbót og aðrir starfsmenn ríkisins. Ég skil ekki þessa röksemdafærslu. Ef réttlátt var nokkru sinni að bæta laun lækna með þessum hætti, þá var það auðvitað jafnréttlátt eftir almennum uppbótum á laun annarra starfsmanna ríkisins, því að læknar fengu ekkert annað en það, sem aðrir starfsmenn ríkisins fengu. Auðvitað áttu þá þessar uppbætur á taxtana að hækka jöfnum höndum. Þetta var þess vegna misskilningur. Ég þykist sjá, af hvaða ástæðum þessir hv. þm. halda því fram nú, að um leið og 25—30% uppbæturnar voru samþ. á laun embættismanna, hefðu fyrri launauppbæturnar samhliða átt að falla niður. Þetta er auðvitað af því, að þeir voru þá farnir úr stj. og telja það nú henta að ganga frá því, sem áður var gert, eftir sem áður alveg sömu rökin fyrir þeim uppbótum eins og í upphafi. Ég vil þá mótmæla þeirri staðhæfingu hv. 2. landsk., að dýrtíðarvisitalan sé fólusð. Hún er reiknuð út af hlutlausri ríkisstofnun eftir þeim aðferðum, sem hægt er að finna réttastar. Ég skal taka það fram, að verkalýðsfélögin fengu aðstöðu til þess að fylgjast með því, hvernig þetta er gert, og hefðu því trúnaðarmenn þeirra átt að vita um það, ef uppbótin væri rangt

reiknuð út, enda er þetta fjarstæða ein, sem ekki hefur við rök að styðjast.

Hermann Jónasson: Sá hv. þm., sem síðast talaði, sagði, að við mundum nú vilja láta þessar aukagreiðslur falla niður vegna þess, að nú teldum við það henta. En þessi rök aflla alveg um sjálf sig, vegna þess, ef það hefði verið til þess að aflla okkur vinsældar, að við töldum rétt að innna af höndum þessar aukagreiðslur, þá væri það á sama hátt til þess að aflla sér óvinsældar að heita sér á móti slíkum aukagreiðslum nú. Þetta getur því ekki verið í þeim tilgangi, og þessi rök falla því um sjálf sig. En það vita allir þm., að slíkar aukagreiðslur, sem inntar eru af höndum, verða að lokum til þess að hækka taxtann. Það er búið að hækka laun prófessora við háskólann með aukagreiðslum, það hefur verið gert hjá prestum, kennurum, sýslumönnum, bæjarfógetum og hjá læknum. Allar þessar launahækkningar hafa farið fram með aukagreiðslum, sem ekki voru lagaheimildir fyrir. Ég er ekki að undanþiggja mig þeim hluta, sem ég á þátt í. En síðan eru grunnlaun hækkuð hjá öllum embættismönnum um 25—30% og uppbót greidd á það, og þá áttu auðvitað þessar aukagreiðslur að falla niður.

Hv. 2. landsk. vildi halda því fram, að ríkið mundi fá mikinn tekjuafgang á næsta ári, það væri því ástæðulaust að halda því fram, að ríkið gæti ekki staðið undir þessum greiðslum, og hann sagði, að ég hefði ekki rökstutt það, sem ég hefði sagt um þetta. Ég býst nú við, að flestir þm. séu sannfærðir um það, að það muni ekki reynast auðvelt að semja fjárl. fyrir næsta ár. Ég gæti trúað því, eins og lítur út fyrir með atvinnulífið, t. d. fiskveiðarnar, að staðhæfing hans um milljóna tekjuafgang sé nokkuð vafasöm, þó að óskandi væri, að svo vel færi. En það er alveg auðsætt, af reynslu okkar í atvinnulífinu, að þjóðartekjurnar geta ekki staðið undir launagreiðslum, sem komnar eru upp í 25—30 millj. kr.

Ég hef rætt við embættismenn, sem fordæma þessar aukagreiðslur, og ég er viss um, að fjöldinn af þeim teldi sér engan hag í því, að þessar aukagreiðslur væru inntar af hendi. Ég vil þá segja hv. 2. landsk. það, að það er ekkert annað en staðhæfing út í bláinn, að visitalan sé rangt reiknuð út. En ef visitalan væri að einhverju leyti röng, þá ætti vitanlega ekki að ákveða launamönnum einhvern slump, heldur ætti að endurskoða visitöluna. En ég hef átt tal við menn, sem halda búreikninga, og þeir álíta, að visitalan sé alveg rétt, enda er þetta nú fullyrðing, sem ekki virðist hafa við mikið að styðjast.

En það, sem ég ætlaði að segja að lokum, er út af þeim orðum hv. 2. landsk., að hér sé stöðugt verið með þennan sultartón vegna íslenzkra bændra. Þetta tal og þessi málfærsla í garð íslenzku bændastéttarinnar er að verða alveg óþolandi hér í þinginu.

Hv. þm. vita það vel, að það hafa ekki verið greiddar uppbætur á afurðir íslenzkra bændra undanfarin ár. Við vitum það vel, að styrkir, eins og t. d. jarðræktarstyrkurinn, hafa verið

greiddir í Bandaríkjunum, sem er þó eitthvert bezta jarðræktarland heimsins, svo að þær greiðslur eru ekkert óvenjulegar.

Ég er líka alveg viss um það, að jafnvel í svo góðu landbúnaðarlandi sem Bandaríkjunum, mundi ekki vera hægt fyrir bændur þar að lifa af sinni framleiðslu, ef dýrtíðin væri þar komin á svipað stig eins og hún er nú hér í þessu landi. Að vera að tala um sultartón, í sambandi við þessi mál, þegar það er vitað, að bændur, með því verði, sem nú er á framleiðsluvörum þeirra á erlendum markaði, fá ekki nema helming af því, sem það kostar að framleiða vörum. Þessar greiðslur, sem nú er verið að innna af höndum, eru blátt áfram skaðabætur, sem ríkinu er skylt að greiða fyrir það tjón, sem bændur hafa beðið af völdum dýrtíðarinnar. Eða hvernig haldið þið, að ástandið yrði hjá verkafýðsstéttunum, ef þær fengju ekki nema helming af því kaupí, sem þær þurfa til þess að geta lifað. En þetta er auðvitað sambærilegt við það, sem gerzt hefur hjá bændunum. Þetta er því ekkert annað en skaðabætur, sem ríkinu er skylt að greiða bændum.

Gísli Sveinsson: Hv. þm. Str. kom að því, að hann vildi láta fresta þessari till., þar til séð yrði, hvernig færi um dýrtíðarfrv. stj., enda þótt hann áður hafi játað, að samþykkt þessarar till. sé ekki annað en sjálfsögð framlenging á þeim launagreiðslum, sem fram fóru á síðasta ári og gerðu það að verkum, að þessir starfsmenn áttu að vera líkt settir og aðrir, og mætti þannig nokkuð jafna aðsteðjandi erfiðleika. Þess vegna er það, að það hefur ekki nokkra þýðingu, hvernig sem dýrtíðarl. verða afgreidd, í þessum skilningi, því að ef svo er, eins og hv. þm. hafa játað, að þetta hafi verið gert til þess að jafna metin, þá koma dýrtíðarráðstafanirnar jafnt niður á þær stéttir, sem hér er um að ræða, eins og alla aðra, sem hagsmuna eiga að geta í launum og atvinnukjörum. Hitt mætti segja, að ýmsir hv. þm., eins og hv. þm. Str. og jafnvel hv. þm. V.-Húnnv., sem hafa nú talað út frá líkri röksemdafærslu, gætu sagt, að þeir greiddu þessari þáttill. atkv. í því trausti, að ný launal. yrðu sett ekki síðar en á þessu ári síðla eða í byrjun næsta árs. Og það er einmitt það, sem skýrzt hefur við þessar umr., að það er það, sem á að verða. Þessi þáttur, sem hér er farið fram á að samþ., er aðeins um það, að þessar grunnlaunauppbætur verði látnar gilda út þetta ár. Og hvað tekur þá við, vita menn ekki. Till. nær ekki lengra. Og er þá nauðsynlegt að hafa eitthvað tilbúið til frambúðar um launamálin. Og við höfum ekki séð annað en að setning nýrra launal. væri það úrræði, sem hlyti að reka að og fyrir löngu hefði átt að vera framkvæmt. Og hv. þm. Str. ber mikla ábyrgð á, að ekki var hafizt handa um það mál, þar sem hann sem fyrrv. ráðh. hafði allra ráðh. mest að segja um embættismenn og kjör þeirra, þar sem hann var í hinu æðsta ráðuneyti. Þetta hefur hann látið undir höfuð leggjast. Nú er vel, ef bráðabirgðastj. okkar gæti lagfært þetta. Og það er í því trausti, sem ég vænti þess, að þessir hv. þm. vilji vera með þessari þáttill., því að engin

rök hafa komið fram gegn því, að nauðsyn sé á þessari framlengingu nú eins og á setningu hennar var nauðsyn á fyrra ári.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. — Eins og fram hefur komið í umr. þessum, þá hefur Alþ. að þessu sinni haft til meðferðar till. um tvær hækkanir á grunnlaunum opinberra starfsmanna, sem raunar eru af bráðabirgðaaðstandi, sem skapazt hefur. Fyrri till. var til meðferðar og umr. í sambandi við fjárl., og var um það að bæta ýmsum þar til greindum embættismönnum og starfsmönnum upp laun sín með tilteknum upphæðum, sem þó væri ekki greidd dýrtíðarupphótt á. Það er nánar til tekið í fjárl., hverjir þeir séu af opinberum starfsmönnum, sem þessar bætur skuli fá. Hins vegar er svo sú till., sem hér liggur fyrir í dag frá hæstv. ríkisstj. um það, að öllum embættismönnum og starfsmönnum ríkisins verði greiddar bætur sem þar segir á grunnlaunum eftir nánari ákvæðum reglugerðar, og verði þær bætur bættar upp með verðlagsupphóttum svo sem önnur laun.

Ég tel, að það sé naumast eðlilegt að samþykkja báðar þessar till., og tel ég þá réttara, að sú till. komi raunverulega til framkvæmda, sem gengur jafnt yfir alla starfsmenn ríkisins, en það er sú till., sem hér liggur fyrir í dag. Ég mundi því vilja hafa þá skipan á, sem raunar mun hafa komið fram áðan hjá einum hv. þm., sem hér talaði, að þegar þessi uppbót, sem hér er um að ræða, er greidd til opinberra starfsmanna, þá verði dregið frá heildargreiðslu þeirri, — ekki grunnlaunum, heldur heildargreiðslunni, — þessar sérstöku uppbætur, sem einstökum mönnum voru áætlaðar í fjárl., áður en þessi þáttill. kom fram. Hjá þeim opinberu starfsmönnum, sem fjárl. gera ekki ráð fyrir, að fái sérstakar launabætur, kæmi auðvitað ekkert til frádráttar því, sem hér ræðir um í þessari þáttill.

Ég tel ekki ástæðu til þess að hafa um þetta langa ræðu. Þetta er skýrt mál og einfalt, sem hér er um að ræða. En ég vil leyfa mér að bera fram skrifl. brtt. við þáttill., svo hljóðandi:

„Aftan við tillögu. bættist:

Frá heildargreiðslu til einstakra embættismanna og starfsmanna dregst launauppbót sú, sem þeim er sérstaklega ákveðin í fjárlögum ársins 1943.“

Ég leyfi mér svo að afhenda hæstv. forseta þessa brtt.

Gísli Sveinsson: Aðeins örfá orð. Það er ein aths. út af þessari fram komnu brtt. Það er sýnilega ætlazt til þess með þessari brtt., að ákvæði þessarar þáttill. breyti. l., því að eins og hv. þm. N.-Þ. á að vita, þá er búið að samþ. þessa uppbót á fjárl., sem brtt. hans getur um. Og þessi brtt. haggar í engu því, að fjárl. eru í sínu fulla gildi, þegar búið er að samþ. þau, eins og önnur l. Hitt er annað mál, hvort heimild þessarar þál. er notuð meira eða minna eftir því, sem þar er skráð. Ég sé því ekki annað en að þessi fátánlega brtt. hv. þm. N.-Þ. missi alveg marks og sé í sjálfri sér einskis virði eins og hún kemur fram.

Forseti (HG): Mér hefur borizt skrifl. brtt. frá hv. þm. N.-Þ. (GG), sem hv. þm. hafa nú heyrt. Fyrir henni þarf tvenns konar afbrigði, en umr. um málið er lokið.

Pétur Ottesen: Ég vil skjóta því til hæstv. forseta, hvort ekki væri ástæða til þess, þar sem hér er komin fram skrifl. brtt., að þessi brtt. væri borin upp með þeim hætti, að hún lægi fyrir prentuð. Vildi ég því mælast til þess, að hæstv. forseti tæki nú þetta mál af dagskrá, svo að brtt. þessi gæti komið eftir eðlilegum leiðum inn í þingið.

Forseti (HG): Ég get ekki orðið við þessum tilmælum hv. þm. Borgf. upp á mitt eindæmi. Málið er búið að vera hér fyrir margsinnis. Ég mun leita afbrigða fyrir brtt. Ef menn vilja ekki una því að greiða atkv. um brtt. nú, mun ég gefa kost á að vísa málinu til n.

Sigfús Sigurhjártarson: Herra forseti. — Mér finnst það hæpin afgreiðsla að koma með brtt., sem gerbreytir málinu, sem fyrir liggur, ef samþ. yrði, þá fyrst, þegar á að fara að greiða atkv. um endanlega afgreiðslu málsins. Og mér finnst einsýnt, að svona brtt. eigi ekki að koma til greina.

Forseti (HG): Það er þingsins að ákveða það, hvort það vill veita afbrigði, og menn hafa verið frjálsslyndir um að veita slík afbrigði.

Skúli Guðmundsson: Ég hef nú að visu lokið mínum ræðutíma. En með leyfi hæstv. forseta vildi ég aðeins segja örfá orð út af ræðu hv. 2. landsk. þm. Þessi hv. þm. var að tala hér um gjaldþrotayfirlýsingar í ræðu sinni áðan. Það minnti mig á þá gjaldþrotayfirlýsingu, sem stærst hefur verið gefin á þessu þ. og sjálf-sagt, þó að þingsaga fleiri ára væri athuguð, sem kom frá þeim mönnum, sem telja sig gæta hagsmuna Siglufjarðarkaupstaðar í sambandi við rafmagnsmál. Þeir lýstu yfir — og hv. 2. landsk. veik að þessu rafmagnsmáli áðan, þó að það snerti tiltölulega lítið þessa þáttill., sem hér liggur fyrir, — að Siglufjarðarbær væri fær um að virkja Fljótaá, hvort sem hann fengi ábyrgð fyrir láni eða ekki, aðeins mundi það verða dýrara án ábyrgðarinnar. En nokkru síðar lýstu hinir sömu menn því yfir, að Siglufjarðarbær væri ekki fær um að fá að láni án ríkisábyrgðar aðeins 15% af kostnaði við þessa framkvæmd. Ég held, að þetta sé sú stærsta gjaldþrotayfirlýsing, sem nokkurn tíma hefur verið gefin hér á Alp., en ég efast mjög um, að hún sé rétt, því að ég efast mjög um það, að þessir menn, sem stjórnað hafa Siglufirði undanfarið, hafi gert það svo illa, að þetta geti staðizt.

Þá hóf sami hv. þm. söng nokkurn um bændastéttina, sem maður hefur heyrt að undanfögnu, um það, að þeir væru ómagar á öðrum stéttum o. þ. u. l. Þetta minnti mig á, að ég hafði lesið nýlega í siglufirzku blaði sams konar ummæli og í mjög svipuðum buningi — ekki í blaði, sem gefið er út af Sósíalistafli. Á Siglufirði, heldur Sjálfstfl. Mér er kunnugt, að margir betri menn

í Sjálfstfl. hafa raun af því, hvernig þessi flokks-bróðir þeirra skrifar um þessi mál. En það er annar, sem er ánægður með slík skrif, hv. 2. landsk. þm., og hann leitar sérstaklega sálufélags meðúrvalinu neðan frá í Sjálfstfl. og situr í hópi með þeim, sem skrifa svipað um þetta í Siglufirðingi eins og hann talaði hér áðan. Má segja, að sækist sér um líkir.

ATKVGR.

Afbrigða um skrifl. brtt. (sjá þskj. 512) synjað með 14:20 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PP, PO, SK, SP, SKG, SvBH, ÁkJ, ÁÁ, BrB, EE, EystJ, GG, HermJ, IngJ, IngP, JPálm, JörB, PHerm, PZ, HG.

nei: SigfS, SB, SG, SEH, DP, BG, BBen, FJ, GJ, GSv, GÍG, KA, LJóh, MJ.

STh, StgrA, EOL, LJós greiddu ekki atkv.

14 þm. (PM, StJSt, DG, BSt, BÁ, EmJ, GP, GTh, HelgJ, JakM, JJós, JS, JJ, ÓTh) fjarstaddir.

Forseti (HG): Þá hefur komið fram till. um að vísa málinu til allshn.

Sigfús Sigurhjártarson: Herra forseti. — Það hlýtur öllum hv. þm. að vera ljóst, að þetta er ekki allshn.-mál, og það hefur verið fellt að vísa því til þeirrar einu n., sem það á heima í, fjvn., og þá er tilgangslaust að vísa því til nefndar.

ATKVGR.

Till. um að vísa málinu til allshn. felld með 26:10 atkv.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var fram haldið síðari umr. um till.

Gísli Guðmundsson: Við umr. um þetta mál fyrir nokkrum dögum flutti ég skrifl. brtt., sem nú hefur verið úthýtt á þskj. 512, en minni hl. synjaði um afbrigði fyrir henni. Nú er það hins vegar svo, að nokkrir dagar hafa liðið, síðan till. var borin fram, og atkvgr. um málið hefur ekki farið fram enn, svo að telja má, að nú horfi öðruvísi við um, að þessi till. megi koma til atkv. Ég vil beina því til hæstv. forseta, hvort hann vill ekki taka til athugunar, hvort hann telji ekki, að þessi till. geti komið til athugunar nú, þó að afbrigði væru felld um hana fyrir nokkrum dögum. Ég vil jafnframt beina því til hæstv. forseta, hvort hann hafi veitt því athygli, að hv. 10. landsk. kom hér með nokkurn áróður gegn till. minni og réttmæti þess, að hún kæmi undir atkv., og að hv. þm. viðhafði hann, áður en gengið hafði verið til atkv. um afbrigðin, þannig að mér virtist hæpið, að þessi áróður hv. þm. mætti fram koma, og því síður sem þessi áróður byggðist ekki á réttum forsendum, því að hann hélt fram, að till. færi í bág við l., sem búið væri að samþ., þ. e. a. s. ákvæði fjárl., en því fer fjarri, að till. fari í bág við l., heldur fer hún aðeins í þá átt að takmarka ákvæði þáttill., sem fyrir lá.

Forseti (HG): Ég vil svara fyrirspurn hv. þm. N.-Þ., að því er snertir það, hvort brtt. hans, sem

Launabætur embættism. og annarra starfsm. ríkisins. — Læknishústaður Eyrarbakkalæknishéraðs.

synjað var um afbrigði fyrir á fundi fyrir nokkrum dögum, gæti komið til atkv., á þá leið, að samkv. þingsköpum er það ekki hægt. Það er ekki hægt að taka til atkv. till., sem ekki hefur verið kostur að ræða. Afbrigða var synjað fyrir þessari till., og sé ég mér ekki fært að láta hana koma undir atkv.

Að því er snertir þau orð, sem hann beindi til mín í sambandi við ræðu hv. 10. landsk., þá vil ég benda á, að ég ætla, að ég hafi tekið fram í fyrir hv. 10. landsk. og bent honum á, að þessi till. væri ekki til umr. Mér skildist, að aðfinnslur hans væru þær, að samkvæmt þingsköpum mætti till. ekki komast að, vegna þess að hún færi í bág við l., og lét ég því það óatalið, sem hann sagði, því að mér skildist, að það væru þingsköp, sem hann ræddi um.

Gísli Sveinsson: Það er tilgangslaust að ræða þetta mál, sem er nú dautt og dottið upp fyrir, en það, sem ég tók fram, — og ég skal geta þess, að ég minnst þess ekki, að hæstv. forseti hefði neitt við það að athuga fyrr eða síðar í mínu máli, en það kann að vera, að það hafi verið svo óvanalega lágvært hjá hæstv. forseta, — var eingöngu andmæli í sambandi við þingsköp gegn því, að hv. þm. N.-Þ. flutti hér till., sem hann vildi telja þingheimi trú um, að væri kleift að láta koma til atkv., enda þótt hún, eins og málið var vaxið, breytti þáttill. þannig, að hún kæmi til með að breyta l., sem búið var að samþ., sem sé fjárl. Það, sem ég benti á, var réttilega undir þingskapaumr., að till. mætti ekki koma fram, það væru afglöp, og þar við situr.

Gísli Guðmundsson: Hæstv. forseti hefur talið, að till. mín mætti ekki koma til atkv. Ég minnst þess, að hæstv. forseti tók fram í fyrir hv. 10. landsk., en hann hélt eigi að síður áfram áróðri sínum. Ég hafði þá, um leið og ég heyrði þetta fram borið af hv. þm., sem gat ekki stað- izt, beðið um orðið, en hæstv. forseti lét atkvgr. fram fara, án þess að mér gæfist tími til að leiðrétta þær rangfærslur, sem hv. 10. landsk. var með, en ég sé ekki ástæðu til að ræða það frekar.

ATKVGR.

Brtt. 436 felld með 19:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PZ, SB, SEH, SP, SkG, GP, GG, GJ, IngJ, JakM, LJóh.

nei: PP, SigfS, SG, SK, STh, StJSt, StgrA, DP, DG, ÁkJ, BG, EOL, EystJ, FJ, GÍG, JörB, KA, LJós, HG.

PHerm, BSt, EE, GSv, GTh, HelgJ, HermJ, JPálm greiddu ekki atkv.

14 þm. (ÓTh, PM, PO, SvBH, ÁÁ, BÁ, BBen, BrB, EmJ, IngP, JJós, JS, JJ, MJ) fjarstaddir.

Till. samþ. með 31:6 atkv., að viðhöfðu nafna kalli, og sögðu

já: EystJ, FJ, GP, GSv, GÍG, GTh, HelgJ, JörB, KA, LJós, MJ, ÓTh, PP, PM, SigfS, SG, SEH, SK, STh, StJSt, StgrA, DP, DG, ÁkJ, BG, BSt, BBen, BrB, EOL, EE, HG.

nei: GJ, IngJ, JPálm, PHerm, SP, SkG.

GG, HermJ, IngP, JakM, LJóh, PZ greiddu ekki atkv.

9 þm. (EmJ, JJós, JS, JJ, PO, SB, SvBH, ÁÁ, BÁ) fjarstaddir.

3 þm. gerðu grein fyrir atkv. sínu á þessa leið:

Ingólfur Jónsson: Þar sem enn er óvist, hvernig fer um afgreiðslu dýrtíðarmálsins, en það hlýtur að vera verkefni þingsins að leysa þessi mál öll í heild, þykir mér ekki tímabært að samþ. þessa till. og segi því nei.

Jakob Möller: Þar sem heimild til að greiða þessa upphæð hefur verið veitt í fjárl., en ég hefði talið réttara, að áður hefði komið fram till. í heimildarformi í þá átt, en þótt till. yrði felld, stendur eftir sem áður heimild fjárl., sé ég ekki ástæðu til að greiða atkv.

Páll Zóphóniasson: Þegar sams konar till. og þessi var samþ. hér á Alþ. í sumar, var því haldið vandlega leyndu af hæstv. ríkisstj., að hún væri búin að veita miklum fjölda embættismanna launauppbætur utan við l. og bak við Alþ. Og hæstv. þáv. fjmrh., Jakob Möller, neitaði að gefa Alþ. upplýsingar um, hver væru launakjör embættismanna, og taldi það svo mikið verk, að til þess ynnist ekki tími í ráðuneytinu að taka saman upplýsingar um það. Ég verð því að álíta, að hæstv. stj. hafi þá hlunnfært hv. alþm. Nú réð minni hl. Alþ. því, að till. hv. þm. N.-Þ., sem reyndi að ráða bót á þessu, fékk ekki að koma til umr. og atkv., og því verður þetta ekki lagfært að þessu sinni, en vitanlega bar að nema burtu hinar ólöglegu launauppbætur, ef ekki á að gera ríkisstj. ábyrga fyrir þeim greiðslum. Þar sem mér er fyrirmunað að greiða atkv. um afgreiðslu málsins eins og ég vil, tek ég ekki þátt í atkvgr., heldur sit hjá.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 548).

21. Læknishústaður Eyrarbakkalæknishéraðs.

Á deildafundum 9. marz var útbýtt:

Till. til þál. um læknishústað Eyrarbakkalæknishéraðs (A. 505).

Á 31. fundi í Sp., 10. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson): Það eru ekki nema örfá orð. — Efni þessarar till. er einfalt, en hefur sína þýðingu fyrir héraðsbúa. Það hefur komið til orða að flytja læknishústaðinn á Eyrarbakka að Selfossi, en eins og eðlilegt er, mun þeim þar neðra þykja miður, að læknirinn fjarlægist þá mikið, því að þar er talsvert fjölmenni. Hins vegar er læknishéraðið svo stórt og fjöl-

mennt, að það getur vel komið til mála að skipia héraðinu.

Ég vona, að Alþ. samþ. þessa till. og hæstv. stj. taki henni vel, og þá vil ég f. h. okkar flm. óska, að hæstv. stj. athugi málið á þeim grundvelli, hvort ekki geti komið til mála að skipia læknishéraðinu í tvennt.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða um þetta frekar, en vona, að Alþ. samþ. till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 549).

22. Þjóðleikhúsið.

Á deildafundum 29. jan. var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um að fá þjóðleikhúsið rýmt og smíði þess lokið (A. 291).

Á 23. fundi í Sp., 9. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 27. og 31. fundi í Sp., 19. febr. og 10. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Kristinn Andrésson): Herra forseti. --- Á þskj. 291 flyt ég ásamt nokkrum öðrum till. um að fá þjóðleikhúsið rýmt hið allra fyrsta. Það þarf í rauninni ekki að fara um það mörgum orðum, því að öllum er ljóst, hvílk nauðsyn er á, að það fáið rýmt sem fyrst. Það er orðið þjóðinni til smánar, hve lengi hefur dregið að ljúka smíði þess, fyrst hún á annað borð réðst í svo stóra framkvæmd. Það er búið að standa þannig í 12 ár. Nú síðustu árin hefur það verið vörugæmsla erlends setuliðs, og er óverjandi, að svo verði áfram.

Einnig ber að líta á þá aðstöðu, sem leikfélagið býr við. Hún er óhæf, því að félagið hefur engan stað til æfinga. Hús það, sem félagið hefur notast við, er ónothæft, en leigan er svo há, að starfsemin ber sig því aðeins, að húsið sé troðfullt hvert kvöld. Veit ég, að ekki eru skiptar skoðanir þm. á nauðsyn þess, að málið nái fram að ganga. Spurningin er aðeins sú, hvort möguleiki sé á að fá húsið rýmt þegar í stað. En húsið er mjög lítið notað, og trúi ég ekki öðru en að hægt sé að færa nógu sterk rök að því, hver nauðsyn er á, að við fáum það í okkar hendur hið fyrsta. Tilraunir í þessa átt hafa ekki borið árangur enn. Flm. þessarar till. eru þm. úr öllum flokkum, og munum við ýta undir ríkisstj., að hún láti til skarar skriða. Tel ég ótrúlegt, ef ekki er hægt að sannfæra setuliðsstj. um, að leikfélagið þurfi á húsnaðinu að halda, og álit ég það varla samboðið heiðri brezka heimsveldisins, að

setuliðið skuli hafa þjóðleikhús okkar Íslendinga fyrir vörugæmslu. Hef ég engar till. um að vísa málinu til n., en ástæðulaust að vísa því aftur til fjvn.

Jónas Jónsson: Þessi till. er kannske skaðlítill, en hún er gagnslítill, og er ég sammála um, að ekki þurfi að vísa henni til n., því að ekki þarf tvær umr. Þjóðleikhúsn. er hér hinn eini rétti aðili. Hefur verið rætt við áhrifamenn innan setuliðsins um að fá húsið til afnota fyrir leikfélagið, en ekki tekizt. Höfum við hugsað okkur að bíða, þar til nýi sendiherrann kemur. Mundu því rök hv. flm. koma að litlum notum. Þeir hafa þvertekið fyrir að flytja úr því fram að þessu. Þeir segja sem svo: Íslendingar hafa látið húsið ónotað í mörg ár, og kemur okkur vel að hafa það.

Ég flutti till. fyrr í vetur um, að ríkissjóður fengi þjóðleikhúsinu aftur þann skatt, sem hann hefur tekið síðan 1932, en því ber. Við athugun kom í ljós, að hann er um 1 millj. og 700 þús. kr. En fjvn. saltaði till. mína. Allar líkur benda til þess, ef húsið verður ekki losað nú, sé vafasamt, hvenær það verði. En þessi till. er þýðingarlausa og breytir engu til eða frá.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv.

Fellt með 29:7 atkv. að vísa málinu til allshn.

Á 33. fundi í Sp., 22. marz, var till. tekin til síðari umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 596).

23. Raforkumálanefnd.

Á 28. fundi í Sp., 22. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um að bæta við einum manni í raforkumálanefnd (A. 444).

Á 31. fundi í Sp., 10. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. aftur tekin til fyrri umr.

Jón Pálmason: Herra forseti. — Það hefur orðið samkomulag þeirra, sem eru í fjhn. hv. Nd. og jafnframt flm. þessarar þáttill., að sanngjarnt sé að bæta einum manni í mþn. í raforkumálanefnd, þannig að allir þingflokkar eigi þar fulltrúa. Þessi þáttill. fjallar ekki um annað en það, að breytt sé nefndarskipuninni í það horf.

Ég sé ekki ástæðu til að fara um þetta mörgum orðum, ef ekki koma fram nein andmæli gegn till., og óska þess, að málið nái fram að ganga.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 32 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 32 shlj. atkv.

Á 33. fundi í Sp., 22. marz, var till. tekin til síðari umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Till. samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 597).

24. Útreikningur þjóðartekna.

Á 75. fundi í Nd., 15. marz, var útbýtt:

Till. til þál. um útreikning þjóðartekna (A. 530).

Á 77. fundi í Nd., 17. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 78. fundi í Nd., 18. marz, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Skúll Guðmundsson): Herra forseti. — Þessi þáttill. um útreikning þjóðartekna er borin fram af mér ásamt þm. N.-P. Efni till. er að fela ríkisstj. að gera yfirlit yfir árlegar heildartekjur þjóðarinnar frá og með árinu 1936 og til þessa tíma, og er gert ráð fyrir, að því sé lokið næsta haust.

Eins og vikið er að í grg., eru ekki til skýrslur um þetta efni. Í skýrslum hagstofunnar er getið tekna einstakra atvinnugreina, en hvergi eru til skýrslur yfir tekjur þjóðarinnar í heild.

Það er bent á það í grg., sem fylgir þáttill., að það gæti haft margs konar þýðingu, að til væri slíkt yfirlit um heildartekjur þjóðarinnar, sem gert væri árlega. Það gæti verið gagnlegt fyrir Alþ., þegar það tekur ákvarðanir um ýmis fjárhagsmál, eins og skattamál, fjárlagaafgreiðslu og fleiri þess háttar mál. Það mundi einnig koma að gagni fyrir n., mþn. t. d., sem starfa að at-hugum einstakra mála.

Það vakir fyrir okkur flm., að þetta væntanlega yfirlit eða skýrsla um þjóðartekjurnar eigi að sýna hreinar tekjur ár hvert eða nettótekjur þjóðarinnar. Ég ætla ekki að fara langt út í það að ræða um, hvaða þætti þarf að draga þarna saman á einn stað. En mér virðist, að það sé þó einkum öll framleiðsla þjóðarinnar, hvort sem hún er notuð af landsmönnum sjálfum innan lands eða flutt úr landi. Það er allur sjávarafli og öll landbúnaðarframleiðsla, bæði til eigin nota fyrir framleiðendur og til sölu, og það er hvers konar iðnaðarframleiðsla. En til frádráttar þess-um tekjum kæmi svo að sjálfsögðu allt aðkeypt efni og aðkeyptar vörur frá öðrum löndum, sem þyrfti að nota til þessarar framleiðslu. Fleira virðist mér koma þarna til greina, sem telja megi

í þessum tekjum, eins og t. d. jarðabætur, sem unnar eru ár hvert, og að sjálfsögðu líka ný- byggingar, ný hús og húsabætur að frádregnu verði innfluttra efnisvara, og má segja, að það sé aðeins einn þáttur iðnaðarins. Þá má benda á einn lið enn, sem er a. m. k. nú um stundar- sakir, eða síðan árið 1940, það er endurgjald fyr- ir vinnu, sem látin er í té útlendingum. Á ég þar við þá vinnu, sem Íslendingar hafa fram- kvæmt í þágu hins erlenda herliðs, sem hér hef- ur verið og hér er enn. Og munu tekjur fyrir þá þjónustu, sem þeim útlendingum hefur verið veitt, hafa orðið allmiklar þessi árin.

Ég sé ekki ástæðu til að hafa um þetta fleiri orð. Ég held, að ég hafi bent á stærstu liðina, sem þarna kæmu til greina við þennan útreikn- ing. Ég sé, að það hefur verið ákveðin ein umr. um till. Og frá hálfu okkar flm. er engin till. um, að henni verði vísað til athugunar í n., því að mér sýnist, að ekki ætti að vera þörf á því. En hins vegar mun ekkert haft á móti því af hálfu okkar flm., ef einhver hv. þm. óskar eftir því, að þáttill. verði athuguð í n. og umr. frestað.

ATKVGR.

Till. vísað til fjhn. með 18 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 85. fundi í Nd., 29. marz, var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 86. fundi í Nd., 30. marz, var fram haldið einni umr. um till. (A. 530, n. 613).

Frsm. (Skúli Guðmundsson): Ég þarf ekki að hafa um þetta mál mörg orð við þessa fram- haldsumr. Þegar till. var síðast til umr., gerði ég nokkra grein fyrir því, hvernig flm. hennar hafa hugsað sér, að þessi útreikningur, sem till. fjall- ar um, yrði framkvæmdur. Málið hefur verið tekið fyrir í fjhn., eins og fram kemur í nál. hennar á þskj. 613, og hefur hún orðið sammála um að mæla með því, að till. verði samþ. eins og hún liggur fyrir á þskj. 530.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 23 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Nd. Alþingis (A. 634).

25. Millipínganefnd í póstmálum.

Á deildafundum 2. marz var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um skipun millipínganefndar í póstmálum (A. 479).

Á 31. fundi í Sp., 10. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. — Ég þarf ekki að hafa langa framsöguræðu um þetta

mál. Það er öllum hv. þm. kunnugt, að pósthöngum hér á landi, þó að þær séu að smábreytast til batnaðar frá því, sem áður var, er mjög áfátt á ýmsa lund, sérstaklega hvað snertir það, hvað pósthferðir eru strjalar á ýmsum stöðum úti um land. Við flm. þessarar þáttill. lítum svo á, að úr þessu megi bæta kannske án mikils aukins kostnaðar. Og við álitum, að það eigi að vera verk þessarar mþn. að athuga og rannsaka, á hvern hátt það verði bezt gert. Það ætti ekki að þurfa að verða stórfelld eða kostnaðarsöm breyt. að koma pósti örar út en nú er gert sums staðar á landinu, sérstaklega þar, sem bílasamgöngur eru örar, en þó ekki notaðar til pósthflutninga. Enn fremur virðist mjög mikið mega laga pósthöngurnar og samræma þær og samstillta hverjar með öðrum betur en gert hefur verið.

Allt þetta vil ég láta þessa n. athuga og rannsaka og gera till. um. Gert er ráð fyrir, að kostnaður við þessa n. greiðist úr ríkissjóði.

Virðist mér eðlilegt, að þessari till. verði vísað til n., annað hvort allshn. eða fjvn.

ATKVR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 29 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Sp., 29. marz, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Sp., 30. marz, var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 479, n. 606).

Frsm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. — Fjvn., sem hafði þessa till. til meðferðar, sendi hana til pósth- og símamálastjóra til umsagnar. Hann mælti með því, að till. yrði samþ., en óskar tekna inn í hana breyt., sem er í nál. á þskj. 606, og er breyt. í því fölginn, að inn í þáttill. er því bætt, að þessi þriggja manna n. á að athuga „í samráði við pósthstjórnina“ pósthöngur landsmanna o. s. frv., sem var sjálfsgagt, og var til þess ætlat í upphafi, þó að það væri ekki sérstaklega tekið fram. N. hefur því breytt till. og tekið þetta inn í hana. Og jafnframt er því bætt í till., að ráðh. skipi formann n., einhvern af þeim, sem kosnir yrðu í n. Þetta er fram tekið af því, að það hefur komið fyrir, að um það hefur verið deilt, hvort ráðh. skipi formann n. eða n. kjósi sér formann sjálfar, þegar ekkert hefur verið tekið fram um það í þál. Hér þarf því ekki að koma til neins slíks ágreinings, ef brtt. yrði samþ.

Um þörfina á að skipa þessa n. og að hún skili göðu nál. þarf ég ekki neitt að ræða, — um það eru allir menn sammála, sem eitthvað þekkja til þessara mála úti í héruðum landsins.

Vil ég svo fyrir hönd n. mælast til þess, að þáttill. verði samþ. með þeim breyt., sem till. eru um á þskj. 606.

ATKVR.

Brtt. 606 samþ. með 30 shlj. atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 636).

26. Talskeytamóttökutæki í Vestmannaeyjum.

Á deildafundum 10. febr., var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um fjarstýrð talskeytamóttökutæki í Vestmannaeyjum (A. 377).

Á 27. og 31. fundi í Sp., 19. febr. og 10. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Herra forseti. — Ég hef leyft mér að flytja þessa till. til þál. í samræmi við áskoranir sjómanna og annarra, er not hafa af talstöðvum í Vestmannaeyjum.

Talstöðvar í bátum eru nú orðnar mjög algengar, og ekki síst í Vestmannaeyjum, því að af um 90 bátum eru mjög fáir, sem ekki hafa talstöðvar um borð. En þessi tæki, hversu dýrmæt sem þau eru, koma því aðeins að notum, að sams konar þjónusta sé í landi, þ. e., að hlustað sé eftir skeytum frá bátunum og að sú þjónusta sé stöðugt.

Þetta hefur verið reynt í Vestmannaeyjum, en það hefur komið í ljós, að ýmsar vélar, sem reknar eru í landi, trufla mjög þessa talskeytaþjónustu, svo að oft heyrast ekki í bátunum, þegar þeir kalla upp Vestmannaeyjar, og getur slíkt komið sér mjög illa í neyðartilfellum. Að visu er þetta ekki sérstakt með Vestmannaeyjar. — Á Siglufirði hefur hins sama orðið vart, en pósthstjórnin hefur brugðið við og látið gera ráðstafanir til bóta, sem líklega verða framkvæmdar næsta sumar. Þá mun eiga að koma upp fjarstýrðu móttökutæki alllangt frá bænum, eða á Siglunesi. Frá þessu tæki verður leiddur þráður inn á símastöðina á Siglufirði og tækinu stjórnar þaðan. Í Rvík er fjarstýrð móttökustöð í Gufunesi, sem er stjórnað af mönnum, sem sitja hér í bænum. Þetta fyrirkomulag hefur sýnt, að hægt er að hafa ótrufluð afnot af þessum tækjum. Það er þess vegna ekki aðeins álit Vestmannaeyinga, heldur einnig pósthstjórnarinnar, að slíkt tæki þurfi að setja upp alllangt frá bænum sjálfum, svo að vélar í landi trufla ekki skeytasendingu bátanna, og líklegasti staðurinn í þessu skyni mun vera Stórhöfði.

Kostnaður við þetta var áætlaður í kringum 30 þús. kr., en nú mundi kostnaðurinn verða allmiklu meiri. Hlustunarþjónustan mun tæplega geta talizt fullkomin, nema hlustað sé allan sólarhringinn, a. m. k. á vertíðinni. Það yrði vitaskuld nokkuð kostnaðarsamt, en þó ekki svo ýkja mikill kostnaður, því að ég geri ráð fyrir, að tveir piltar gætu vel komizt yfir að inna þessa þjónustu af hendi. Það er augljóst, að endurbæta þarf þessa þjónustu, þar sem svo hagar til eins og ég hef nú lýst um Vestmannaeyjar, þar sem þessi fjöldi skipa, sem er útbúinn með þessum dýru og dýrmætu tækjum, talskeytatækjunum, er svo settur, að af því verða ekki nema brot af þeim notum, sem annars kynnu að verða, meðan ekki er framkvæmd hlustunarþjónustan á landi þannig, að menn geti nokkurn veginn reitt sig á

það, þegar þeir þurfa að kalla til lands, sem ekki er nú gert nema í mjög nauðsynlegum, helzt ekki nema lífsnauðsynlegum tilfellum. — Það þarf að endurbæta þessa þjónustu þannig, að til þessara skipa heyrir í landi. Ef þessu öryggi er kippt undan talþjónustunni, þá er í fyrsta lagi gagnið af henni rýrt stórum, og svo er hitt, að trú manna á að nota talstöðvar fer þá líka fyrir ofurborð með tímanum, ef þeir búast alls ekki við, jafnvel þó að þeir kalli, að hægt sé að heyra til þeirra. Það er sem sagt svipað ástand í Vestmannaeyjum eins og var á Siglufirði, áður en pósti- og símastjórnin þar bætti úr um þessa þjónustu þannig, að um síldveiðitímann hefur talþjónustan ákaflega mikla þýðingu, líka fyrir veiði bátanna. Því er ekki eins til að dreifa fyrir Vestmannaeyjar gagnvart veiðinni, en þar er talþjónustan mjög þýðingarmikið atriði, þar sem um lífsnauðsyn áhafna bátanna er oft að ræða, svo að ég býst við því og veit það, að pósti- og símamálastjórnin er á þeirri skoðun, að Vestmannaeyjar þurfi að setja upp fjarstýrð talskeytamóttökutæki. Ég vona, að hæstv. Alþ. falli einnig á, að svo verði gert.

Skal ég svo ekki orðlengja um þetta meira, því að ég tel sjálfsagt, að málið gangi til hv. fjvn. til álita, þar sem það hefur vissulega kostnað í för með sér. Vona ég, að málinu verði vísað til þeirrar n. og að fjvn. muni freista að sinna því þannig, að álit hennar geti komið, áður en þessu þingi lýkur.

Finnur Jónsson: Herra forseti. — Þessi þáttill. gefur tilefni til að láta þau ummæli fylgja, að það er mjög nauðsynlegt öryggismál sjómanna, að komið verði á betri hlustunarskilyrðum víðar á landinu heldur en þegar hefur verið gert. Eins og hv. flm. þessa máls tók fram, þá er þegar búið að gera ráðstafanir til þess að hlustunarskilyrði á Siglufirði verði færð til betri vegar. Hins vegar eru hlustunarskilyrði mjög slæm í Vestmannaeyjum. Og sömu söguna höfum við að segja frá Ísafirði. Ef heyrir til talstöðvanna, þá eru þær einhver hin beztu öryggistæki, sem sjómenn okkar hafa. En ef aðbúnaður er þannig, að neyðarkall heyrir alls ekki í landi, ef sent er, þá er mjög spilt því öryggi, sem annars getur orðið að talstöðvum. Við höfum nokkuð sömu sögu að segja frá Ísafirði eins og hv. þm. Vestm. frá Vestmannaeyjum. Talstöðin á Ísafirði er inni í miðjum bænum. Auk þess eru há fjöll á alla vegu kringum bæinn og hlustunarskilyrði af þeim ástæðum mjög slæm. Í góðu veðri kemur það mjög oft fyrir, að Ísafjarðarstöðin heyrir alls ekki til báta, þó að þeir séu skammt undan landi, og í vondum veðrum mjög sjaldan. Það eru nú vanalega í skammdeginu um 500 menn á sjó frá Ísafirði og verstöðvunum kringum Ísafjarðardjúp, og öryggi þessara manna er oft að miklu leyti komið undir því, að heyrir til talstöðvanna. Það er því nauðsynlegt, að jafnhliða því, sem bætt er úr í þessu efni fyrir Vestmannaeyjar og Siglufjörð, þá séu einnig bætt talskeytaskilyrði á Ísafirði, til þess að stöðin komi að gagni. (PZ: Og líklega víðar). Ég tala um stærstu verstöðvarnar á landinu, sem mér virðist sjálfsagt að láta ganga fyrir í þessu efni. Svo

framarlega sem efni fengist til þess að gera endurbætur á þessum stöðvum nú á þessum tímum, þá segi ég fyrir mitt leyti, að ég mundi gera allt, sem ég gæti, til þess að styðja að því, að úr þessu yrði bætt.

En jafnhliða þessu hefði ég viljað koma með fyrirspurn til hæstv. ríkisstj. á þá leið, hvort stj. sé kunnugt um, hvaða möguleika veðurstofan hafi nú til þess að undirbyggja veðurspár sínar. Fyrir stríðið var það kunnugt, að veðurstofan fékk veðurfréttir m. a. frá Grænlandi og frá skipum, sem voru á hafinu víðs vegar að. Nú er ákaflega hætt við, að slíkar veðurfregnir fái ekki nema því aðeins, að hægt væri að fá um það sérstaka samvinnu við herstjórnina. Ég vildi nú spyrja um það, hvort ríkisstj. sé kunnugt um, að leitað hafi verið eftir þessari samvinnu, og hvort hún hafi þá fengist. Ég spyr um þetta af því sérstaka tilefni, að veðurspáin í nótt var mjög fjarri lagi. Veðurspáin þá var þannig, að það var spáð hægum sunnan og suðvestan vindi og sagt, að það mundi þykkna upp með morgninum. En eins og allir vita, brast hér á ofsaveður á suðaustan, og allir bátar voru á sjó þar, sem ég hef til spurt, alla leið frá Ísafirði til Vestmannaeyja a. m. k., og það má mikið vera, ef af þessu ofsaveðri hefur ekki hlotið a. m. k. veiðarfæratap, ef ekki verra. Og þessi veðurspá fyrir nóttina, sem var mjög fjarri lagi, gefur sérstakt tilefni til þess, að ég hef komið fram með þessa fyrirspurn.

Dómsmrh. (Einar Arnórsson): Herra forseti. — Mér er gersamlega ókunnugt um það. sem um er spurt. En ég get borið fyrirspurnina til þess ráðh., sem hefur þessi mál með höndum.

Finnur Jónsson: Ég tek því með þökkum, ef hæstv. dómsmrh. vill koma fyrirspurn minni á leiðis til viðkomandi ráðh., og legg áherzlu á það, að henni fáið svarað og þetta mál verði tekið til alveg sérstakrar athugunar.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 34 shlj. atkv. og til fjvn. með 31 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Sp., 29. marz, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Sp., 30. marz, var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 377, n. 608).

Frsm. (Finnur Jónsson): Herra forseti. — Fjvn. hefur athugað þessa þáttill. og leitað um hana álits pósti- og símamálastjóra. N. er sammála um, að mikil nauðsyn sé á að bæta móttökuskilyrði fyrir talskeyti í Vestmannaeyjum og sér ekki, að það verði gert á annan hátt en þann, sem um getur í þáttill. Nú er gert ráð fyrir því, að kostnaður við þessa breyt. verði um 120—180 þús. kr. Og fé er ekki veitt til þess á fjárl. Hins vegar mun vera rétt að hefja nú þegar undirbúning undir það, að þetta verði gert. Og þó að þeim

undirbúningi verði ekki lokið fyrr en á næsta ári, leggur fjv. til, að hafizt verði handa um útveg- un þessara tækja, en framlag tekið til þess á næstu fjárl.

Álit póst- og símamálastjórans ber með sér, að nauðsyn er á að bæta þessi móttökuskilyrði talskeyttanna viðar en í Vestmannaeyjum, og þá liggur næst fyrir, að það verði gert á Ísafirði, en ekki er enn vitað, á hvern hátt það yrði framkvæmt. En jafnhiða því, að fjv. leggur til, að þessi þáttill. verði samþ., leggur hún áherzlu á, að rannsókn á því, hvernig bæta megi úr móttökuskilyrðum á talskeytum á Ísafirði, verði látin fara fram á þessu sumri.

Þá mun einnig þurfa að gera umbætur í þessu efni á Seyðisfirði. Og þyrfti þá í sumar að láta rannsaka, hvernig því yrði bezt fyrir komið.

Talstöðvar eru eitthvert bezta öryggistæki fyrir bátaflotann, sem stundar sjó kringum landið, og er mjög nauðsynlegt, að hlustunarþjónustan verði með allmikið öðrum hætti heldur en verið hefur. Og að því stefnir þessi þáttill., sem fjv. mælir með, að verði samþ.

Jóhann Jósefsson: Herra forseti. — Ég vil leyfa mér að þakka hv. fjv. fyrir afgreiðslu þessa máls.

ATKVGR.

Till. samþ. með 35 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 637).

27. Kaup á gistihúsinu Valhöll.

Á deildafundum 22. marz var úthýtt frá Sp.:

Till. til þál. um heimild fyrir ríkisstj. til að kaupa gistihúsið Valhöll (A. 579).

Á 33. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til fyrri umr.

Of skammt var liðið frá úthýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 28 shlj. atkv.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Við leggjum til, 3 alþm., að Alþ. samþykki að heimila stj. að kaupa gistihúsið Valhöll á Þingvöllum af núverandi eiganda þess, og jafnframt, að ríkisstj. sé falið að taka til athugunar, á hvern hátt bezt verði komið fyrir framtíðarrekstri gistihúss á Þingvöllum á þessum stað. Við teljum, að mjög mikið velti á, að þessi rekstur á Þingvöllum fari sem bezt úr hendi og verði þjóðinni til samdar, en á engan hátt þannig, að minnkun sé að. Sá maður, sem hefur gistihúsið nú, hefur fyllsta vilja á og hefur sýnt viðleitni til að reka það með þeim hætti, sem allir óska. En því er ekki að leynd, að verulegir misbrestir hafa orðið á í þessu efni.

Þingvallanefnd hefur athugað þetta mál að mjög verulegu leyti og er yfirleitt þeirrar skoðunar, að ákaflega sé erfitt að sameina það tvennt að reka þar tiltölulega lítinn tíma gistihús með hagnaðarvon fyrir augum og gæta þess, að allt fari þar fram með þeirri reglu og þrýði, sem

skýlt er á slíkum stað. Nægir þar að benda á, hvíllir feikna örðugleikar eru á að sameina í einu húsi gistihúsa starfsemi og greiðasölu. Margt fólk kys hvergi heldur að dveljast í sumarleyfi sínu en á Þingvöllum og mundi jafnvel vilja búa þar, ef þar væri samileg aðbúð og næði, auk þess sem í sumum tilfellum streyma þar um þúsundir manna, sérstaklega um helgar, til þess eins að njóta þar útivistar einn dag og þeirrar hressingar, sem fylgir því að vera þar. Einhvers staðar þarf þetta fólk að fá fyrirgreiðslu. Veður eru misjöfn og því nauðsynlegt, að þarna sé einhver sá staður, sem þetta fólk getur leitað til. Á sama hátt er kunnugt, að sumir vilja vera þarna og eiga þar rólega og næðisama dvöl. M. ö. o., n. hefur gert sér ljóst, að það er ákaflega erfitt að reka gistihús þar, sem fólk vill hafa næðisama sumardvöl, og greiðasölu fyrir ferðafólk, sem er þarna í skyndiferðum og stendur við aðeins stutta stund. Það er því nauðsynlegt að greina þarna verulega á milli greiðasölu og gistihúsrekstrar. Sennilega er flestum einstaklingum um megn að sjá um þetta, svo að í lagi sé, nema þá mjög fjársterkum mönnum, og sennilegt, að sá rekstur yrði svo dýr og hagnaðarvonin svo lítil, að menn mundi ekki fýsa að taka slíkan rekstur að sér. Að vísu hafa einstakir menn farið þess á leit við stj. að fá leyfi til gistihúsrekstrar á Þingvöllum. Þetta bréf var sent n. til athugunar og var svarað með bréfi til stj. Var þar bent á hugmynd, sem oft hefur verið rædd í n. og lítið eitt athuguð, en ekki að verulegu leyti, en það er, að þeir þrír aðilar, sem í framtíðinni verða þessu nákomnastir, ríkisstj., bæjarstj. og Eimskipafélag Íslands, sem flytur á skipum sínum mikið af þeim ferðamönnum, sem hingað koma, — að þessir þrír aðilar í félagi reisi gistihús á Þingvöllum og sjái um reksturinn, en öflun fjár í þessu skyni fari auðvitað fram með þeim hætti, sem bezt hentar, og auðvitað verða fleiri sjónarmið en hagnaðurinn að koma til greina við rekstur þessa fyrirtækis.

Ég sé ekki ástæðu á þessu stigi málsins til að ræða þetta frekar. Að sjálfsögðu er ekki ætlað til, að þessi heimild verði notuð, nema viðunandi samningar náist við núverandi eiganda gistihússins.

Ég legg til, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til síðari umr. og fjv. til athugunar.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv. og til fjv. með 29 shlj. atkv.

Á 36. og 37. fundi í Sp., 31. marz og 1. apríl, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Sp., 5. apríl, var till. enn tekin til síðari umr. (A. 579, n. 625).

Frsm. (Jónas Jónsson): Þetta mál var flutt fyrir nokkru að tilhlutun Þingvallan. Fjv. hefur athugað málið og mælir með því, að það verði samþ. Það hefur komið æ betur í ljós, að varla

er hægt fyrir einstakling að hafa gistihús eins og Valhöll og gera það úr garði eins og þyrfti, nema því aðeins, að hann sé því fésterkari. Sá, sem nú á eignina, vill að visu gera sitt bezta, en það er þó álit n., að ekki verði til lengdar komið hjá því, að þjóðfélagið taki þetta mál í sínar hendur og hlýnni meir að þessum gistihúsrekstri en gert hefur verið til þessa. Í þessari till. liggur raunar ekki annað en það, að ríkisstj. leiti eftir því við eiganda Valhallar, hvort hann vilji selja eignina. N. vill ekki að svo stöddu leggja fram till. um eignarnámsheimild. Hún vill fara sem bezt að manningum. Út af því, sem haldið hefur verið fram í einu dagblaðanna hér, að n. vilji hafa ríkisrekstur á gistihúsinu, vil ég benda á, að ekkert hefur verið um það rétt. En talað hefur verið um það, að eignin yrði leigð veitingamanni, væntanlega til skamms tíma. En að sjálf-söðgu yrði að hlýnna að gistihúsinu meir en nú er gert. Ætti ekki að þurfa að óttast tap á eigninni, þótt hún yrði rekin á þennan hátt.

Þorsteinn Þorsteinsson: Út af fyrirvara, sem ég hef á undirskrift minni undir nál. á þskj. 625, vil ég geta þess, að ég tel, að undirbúningur þessa máls sé þannig, að ekki verði séð, hvað fram undan verður. Ríkisstj. á að kaupa gistihúsið, en ekkert er sagt um það, hvað gera eigi við það, hvort leigja eigi það eða reka á annan hátt. Ég tel, að búa megi við það ástand, sem nú er, og þykir mér vafasamt, að skipt yrði um til batnaðar með því að kaupa gistihúsið. Ég er eftir athugun nokkra á þessu máli því fylgjandi, að ekki sé hraðað kaupum á því, er þáttill. fer fram á, og get því ekki óskorað fylgt þessu máli eins og það er. Væri réttara að bíða með þetta eitt ár eða svo, því að í þessu atriði veit maður, hverju maður sleppir, en ekki, hvað maður hreppir.

Kristinn Andrésson: Ég er á annarri skoðun en hv. þm. Dal. um það atriði, að ég álit, að miklu fyrr hefði átt að vera búð að breyta til um tilhögun á gistihúsrekstri þeim, er starfræktur hefur verið á Þingvöllum, og að það fyrirkomulag, sem er á Þingvöllum, sé sízt til sóma þeim helga stað. Má það undarlegt kallast, að Þingvallan. skuli ekki fyrr hafa hafizt handa um að breyta þar til um gistihúshald og annað, sem þar er ábótavant.

Þó að Þingvallan. hafi nú sýnt af sér þá röggsemi að hefjast handa í þessu efni, þá er það svo, að í raun og veru felst lítið í þeirri þáttill., sem nú liggur fyrir til umr., af því, sem þarf að koma þar fram, ef um einhverja endurbót á að vera að ræða á Þingvöllum, sem um munar. Það þarf ekki einungis að fást heimild til þess að kaupa Valhöll, heldur þarf og að vera gefin heimild til þess, að hægt sé að taka eignina eignarnámi, ef viðunandi samningar geta ekki tekizt.

Í fyrsta lagi er gistihús það, sem nú er á Þingvöllum, ekki á heppilegum stað, og í öðru lagi er það ekki samboðið þeim fornhelga stað. Þegar þetta er athugað, þá er ég að því leyti samþykkuur því, sem hv. þm. Dal. sagði, að ég tel þessa þáttill. ekki nærri nógu vel undirbúna. Hefði sjálfsagt verið réttara að hafa þetta mál í frv-formi og að tryggja þar eignarnámsheimildina,

og enn fremur að hafa í því frv. róttækar og hagkvæmar breytingar á gistihúshaldi og öðru fyrirkomulagi á Þingvöllum.

Þar sem ég hef nokkurn grun um, að hv. Þingvallan. hafi ekki rækt starf sitt sem skyldi, og mér er ekki fyllilega ljóst, hvornig starfsemi n. er háttáð og hvornig reikningshald hennar er, þá vil ég bera fram nokkrar spurningar til þessarar hv. n. og óska eftir að fá þeim svarað.

Í fyrsta lagi: Hvað hefur ríkið kostað miklu fé til byggingar, viðgerðar og annarra umbóta á gistihúsinu Valhöll frá 1928 og fram á þennan dag? Í öðru lagi: Hvaða friðinda hefur gisti-húseigandinn notið hjá Þingvallan., og hvers virði eru þau? Hefur hann fengið ívilnun um lóðaleigu, undanþágu frá friðun silungs í Þingvallavatni, afnot af beit eða önnur hlunnindi þar á staðnum? — Í þriðja lagi: Á hverju byggist sá orðrómur, að gistihúseigandinn hafi fyrir nokkrum árum lofað að gefa ríkinu Valhöll eftir sinn dag? Í fjórða lagi: Hefur Þingvallan. notað heimild, sem hún hefur í l. frá 1928, til að taka eignarnámi afnotarétt af landspíldunni fyrir vestan Öxará, sem heyrir undir Brúsastaði, en það eru fornu búðatættarnar, Lögréttugrunnurn, Lögberg og allt svæðið undir sumarbústöðunum suður með Þingvallavatni, vestan Öxarár. Spílda þessi var að dómi allra Íslendinga á sínum tíma helgasti staðurinn á Þingvöllum. — Og í fimmta lagi: Væri ekki rétt af Þingvallan. að framkvæma heimild þessa í friðunarl. Þingvalla 1928 um eignarnám afnotaréttarins á áðurgreindri landspíldu, sé það ógert?

Loks vil ég leyfa mér að benda á það, að nýtt gistihús á Þingvöllum er mikið nauðsynjamál, ef staður þessi á að vera haldinn svo, að til sóma sé fyrir landið. Að því leyti er þessi till. þakkarverð, að hún er e. t. v. spor í áttina, að svo verði gert, að nýtt og veglegt gistihús risi á Þingvöllum og framtíðarskipulag á gistihúsrekstri og greiðasölu ásamt hiriðingu staðarins og viðhaldi verði svo, að til sámdar verði þessum viðfræga stað og þjóðinni í heild.

Frsm. (Jónas Jónsson): Herra forseti. — Ég get að miklu leyti svarað hv. þm. Dal. og hv. 7. landsk. þm. báðum í einu út af því, sem fram kom í ræðum þeirra.

Um fyrirspegnir þær, sem hv. 7. landsk. kom með og beindi til Þingvallan., þá er um þær að segja, að sumar þeirra voru þess eðlis, að þær ættu að koma skriflegar til n., þar sem þær þarfnast umhugsunar og reikningsskapar. En að því leyti, sem þeim er hægt að svara nú, þá get ég sagt það, að á alþingishátíðarárinu, 1930, var húsakostur á Þingvöllum lagaður mikið, en þær aðgerðir voru Þingvallan. alveg óviðkomandi, þar sem ríkið bar þann kostnað, sem af því leiddi, og munu reikningar yfir þann kostnað vera geymdir ásamt öðrum reikningum ríkisins í landsreikningunum. — Ef til kemur, að um sölu á gistihúsinu Valhöll verður að ræða, þá þarf auðvitað að reikna út, hve mikið ríkið á í því húsi, og er það reikningsdæmi, sem á að vera hægt að reikna út á sínum tíma, þegar öll gögn eru fyrir hendi.

Um það, hvort Þingvallan. hafi notað eignar-

námsheimild um að taka til afnotaréttar Lögberg og aðra fornfræga staði, sem Jón Guðmundsson hefur í eigu sinni, þá er um það að segja, að það í sjálfu sér skiptir ekki svo miklu máli, þó að hann hafi enn ekki verið notaður, heldur það eitt, að staðurinn sé friðaður, og það hefur Þingvallan. komið að samkomulagi um við Jón Guðmundsson. — Um sumarhústaðalandið fram með Þingvallavatni er það að segja, að ríkið og Jón Guðmundsson skipta með sér tekjum af því, og þykir það heppileg ráðstöfun eins og á stendur.

Þá var hv. 7. landsk. að óska eftir því, að heimilað væri eignarnám um leið til þess að slá þar varnagla, ef ekki væri hægt að semja um kaupin á gistihúsinu Valhöll. Þingvallanefnd leit svo á, að ekki ætti að fara fram á heimild til eignarnáms að svo komnu a. m. k., og það af þeim ástæðum, ef sá maður, sem á þá eign, sem um er að ræða, er búinn að reka þarna starf sitt í fjöldamörg ár, og hann hefur gert það af miklum áhuga og árvegni og eins vel og honum var nokkur kostur. Af þessum sökum hefur Þingvallan. heldur viljað hafa þá aðferð, sem hér er lagt til, að höfð verði, með því að hún er ekki eins harkaleg og ef heimilað væri eignarnámið. Sökum þess að eigandinn hefur í starfi sínu sýnt þennan áhuga, sem ég minntist á, og rækt starf sitt með samvirkusemi, hefur n. látið biðja þar til nú að leggja til, að breyting yrði gerð á skipun þessara mála á Þingvöllum. En nú er svo komið, að Jón Guðmundsson er orðinn heilsutæpur maður, og starfsemi hans því honum erfiðari og hann ekki lengur fær um að gegna starfi sínu eins vel og hann vildi. Þar af leiðandi þótti Þingvallan. tími vera kominn til að leita hófanna um kaup á Valhöll, en með þeirri högværu leið, sem hér er ætlað til, að farin verði. — Ef svo skyldi fara, að ekki yrðu samningar um kaupin, þá er sú leið eftir sem áður til á komanda hausti að heimila eignarnám, en sem stendur er allt, sem mælir á móti því, að æskilegt sé að samþykkja þá heimild nú.

Hv. þm. Dal. var að víkja að því, að það ætti að koma fram í þáttill., hvernig Þingvallan. hugsaði sér framtíðarskipulag á rekstri gistihússins og öðru fyrirkomulagi á Þingvöllum. Út af því get ég sagt það, að n. taldi ekki tímabært að vera að koma með bollaleggingar um, hvernig það fyrirkomulag ætti að vera í einstökum atriðum. Í fyrsta lagi vegna þess, að kaupin hafa ekki enn farið fram, og í öðru lagi af því, að ætlað er til, að hér komi fleiri aðilar til greina en ríkisstj. og því sé það sameiginlegt mál þessara þriggja aðila, sem um getur, ríkisstj., bæjarstj. Rvíkur og Eimskipafélags Íslands, að leggja á ráðin um, hvernig framtíðarskipulagið verði, m. a. hefur það komið til tals að reisa nýtt og veglegt gistihús á Þingvöllum, eins og getið var um áðan, og þó að ríkið gæti eitt staðið straum af þeim kostnaði, þá finnst Þingvallan. hitt miklu réttara, að þessir aðilar standi allir að þessum málum á Þingvöllum. Af þessu getur hv. þm. Dal. séð, að hér er ekki um neinn ríkisrekstur að ræða af hálfu Þingvallan., — hún vill einmitt leggja á móti því, að sú leið verði farin. Mætti jafnvel leigja út rekstur gistihúsanna stuttan tíma í einu. En einstakir liðir í rekstrar-

fyrirkomulaginu verða að sjálfsgöðu að biðja, þangað til gert hefur verið út um kaupin á Valhöll.

Eiríkur Einarsson: Herra forseti. — Ég ætla ekki að fara að blanda mér inn í þær deilur, sem spunnizt hafa í tilefni af framtíðarfyrirkomulagi hótélhalds á Þingvöllum. Ég ætla ekki heldur að fara að dæma um það, hvort heppilegra sé að hafa á því samrekstrar- eða ríkisrekstrarfyrirkomulag. Ekki ætla ég mér heldur að fara að dæma um það, hvort Jón Guðmundsson hafi verið þess umkominn að hafa á hendi gistihúsrekstur þarna eins og æskilegt hefði verið. En það eitt vil ég taka fram, að vilji hans hefur verið allur í þá átt, að hann gerði sitt bezta í einu og öllu, eins og þegar hefur verið tekið fram af öðrum. Hann hefur jafnvel lagt sig svo fram í fórnfýsi í starfinu, að hann hefur lítt gætt þess að hugsa um sinn eigin hag og hefur síður en svo auðgast á þessu starfi sínu, að því er mér er tjáð af þeim, sem kunnugastir eru högum hans.

Ég verð að segja það, að mér er það gleðiefni, að alvöru á að gera úr því að kaupa gistihúsið Valhöll af eiganda þess, Jóni Guðmundssyni, og ekki jafnframt gefin heimild til eignarnáms, ef svo illa skyldi til takast, að samningar tækjust ekki um kaupin, því að það mælir engin sanngirni með því að fara beint að eigandanum með bláköldu eignarnámi, eftir að hann hefur verið þarna búandi milli 20 og 30 ár við erfiðar aðstæður, en fullan vilja á því að gera sitt bezta.

Auk þess ber á það að líta, að það mundi mælast afar illa fyrir í hreppnum, þar sem Jón Guðmundsson er oddviti og mjög vel látinn maður, þ. e. a. s. í Þingvallahrepp hinum minni, að farið væri harkalega að honum í þessu máli.

Ég vildi aðeins, að þessi rödd kæmi hér fram, þar sem þetta mál er hér til umr., að þessi maður, er um ræðir, á það fyllilega skilið, að farið sé að honum með sanngirni og góðsemi.

Loks vil ég minnst á það, sem ég sagði í upphafi, að mér þykir vænt um, að lagt skuli vera til, að þetta form verði haft, þegar farið verður að semja um kaup á gistihúsinu Valhöll.

ATKVGR.

Till. samþ. með 23:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: StJSt, StgrA, SvBH, ÞG, BG, BSt, EystJ, FJ, GJ, GSv, GTh, HelJ, IngP, JJ, KA, LJóh, PHerm, PZ, PO, SK, STh, SkG, HG.

nei: DP, GP, IngJ, JakM, SG, SEH.

EE, SB greiddu ekki atkv.

21 þm. (ÁkJ, ÁÁ, BÅ, BBen, BrB, EOl, EmJ, GG, GÍG, HermJ, JJós, JPálm, JörB, LJós, MJ, ÓTh, PP, PM, SigfS, SP) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 658).

28. Síldarverksmiðjan Ægir í Krossanesi.

Á 29. fundi í Sp., 8. marz, var útbýtt:

Till. til þál. um, að ríkið taki á leigu síldarbræðsluverksmiðjuna Ægi í Krossanesi (A. 501).

Á 31. og 32. fundi í Sp., 10. og 16. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 33. fundi í Sp., 22. marz, var till. enn tekin til fyrri umr.

Atvmrh. (Vilhjálmur Þór): Ég vil mælast til, að málið sé tekið af dagskrá í dag, vegna þess að stj. hefur haft með höndum athugun í sambandi við þetta mál, sem er ekki alveg lokið enn, en ég vænti, að verði hægt innan mjög fárra daga og upplýsingar hafi þá horizt, sem kynnu að verða til þess, að málið fengi aðra meðferð, þegar þær lægju fyrir.

Umr. frestað.

Á 37. fundi í Sp., 1. apríl, var fram haldið fyrri umr. um till.

Flm. (Steingrímur Aðalsteinsson): Herra forseti. — Till. sú til þál., sem ég er flm. að á þskj. 501 ásamt hv. þm. Eyf., er borin fram að beiðni hreppsnefndar Glæsibæjarhrepps og verkamannafélags hreppsins. Bréf hreppsnefndarinnar hefur verið felld inn í grg. fyrir till. á þskj. 501. Það, sem fyrst og fremst vakir fyrir þeim aðilum, sem hér eiga hlut að máli, eru hagsmunir verkamanna, sem þarna hafa atvinnulegra hagsmuna að gæta, og hins vegar hreppsins í heild. Eins og tekið er fram í þessu bréfi, þá hefur Glerárþorp, en í því eru um 400 íbúar nú, að verulegu leyti byggzt upp kringum þessa verksmiðju, og afkoma þessa fólks hefur að miklu leyti byggzt á þeim atvinnurekstri. Þess vegna leiðir það af sjálfu sér, þegar þessi verksmiðja er ekki starfrækt, þá er atvinnuvegur og afkoma þessa fólks í voða. Það, sem bjargað hefur þessu fólki þau tvö ár, sem verksmiðjan hefur ekki starfað, er hin óvenjulega vinna á vegum setuliðsins. Það má búast við, að það muni draga úr setuliðsvinnu á næsta sumri og þess vegna sé nú sérstök nauðsyn á að gera ráðstafanir til, að verksmiðjan verði starfrækt á komandi sumri, til þess að verkamenn í Glerárþorpi verði ekki atvinnulausir og afkomu heimila þeirra stofnað í voða.

Ég álit það fullkomna ástæðu fyrir Alþ. að taka tillit til hagsmuna verkamannanna og hreppsins með því að gera það, sem hér er farið fram á. Þar fyrir utan hefur starfræksla verksmiðjunnar almenna þýðingu. Eins og viðurkennt hefur verið af Alþ. með þeim samþykktum, sem þegar hafa verið gerðar um stórfelldar stækkanir á síldarverksmiðjum ríkisins, eru þær verksmiðjur, sem til eru, allt of litlar til þess að taka við aflanum og koma honum í markaðshæfa vöru. Þess vegna hlýtur það að vera til hagsbóta almennt, að þau tæki, sem til eru, séu notuð, meðan ekki eru fyrir hendi skilyrði til þess að stækka

síldarbræðslustöðvar ríkisins. Þetta hefur þá líka almenna þýðingu, auk þess sem það hefur þýðingu fyrir sjálft verkafólkið og fyrir Glæsibæjarhrepp.

Það er gert að aðalatriði í till., að verksmiðjan sé starfrækt, og lagt til, að ríkið taki hana á leigu. Að hinu leyti álit ég, að heppilegasta og endanlega lausnin á þessu máli hljóti að vera sú, að ríkið eignist þessa verksmiðju. Ég hygg, að hún verði ekki starfrækt, nema hún komist í eigu ríkisins eða það leigi hana og sjái um rekstur hennar. Mér er líka kunnugt um, að það er vaknaður áhugi í stjórni S. R., að ríkið eignist hana. Mér barst það til eyrna, eftir að þessi till. var komin á framfæri hér í þinginu. Ég held ég fari rétt með, að það sé einróma álit stjórnarinnar, að það eigi að kaupa verksmiðjuna. Mér er kunnugt um, að hæstv. atvmrh. var að reyna að komast að samkomulagi um kaup á henni. Þetta mál hefur beðið vegna þess, að hæstv. atvmrh. óskaði, að ekkert væri gert í því, meðan á samninga-umleitunum stæði. Nú hefur hann tjáð mér, að úrslitin séu svo óviss, að hann vildi ekki, að þetta stæði lengur í vegi fyrir því, að þetta mál næði fram að ganga. Ég held ég megi segja, að hann sé með þessu, með það fyrir augum, að verksmiðjan verði starfrækt á næsta sumri. Ég vænti því, að Alþ. taki vel undir þetta og samþykki till. og á grundvelli hennar verði svo gerðar ráðstafanir, sem tryggja rekstur verksmiðjunnar á þessu ári.

Ég vildi óska, að hægt væri að hraða afgreiðslu málsins sem mest. Ég held varla, að það geti valdið miklum ágreiningi eða það sé áhætta fyrir ríkið, þó að það leigi verksmiðjuna. Vegna þess dráttar, sem þegar er orðinn á þessu máli, þá væri æskilegast, að það þyrfti ekki að fara til n. milli umræðna. Ég vil þó ekki leggja kapp á það, ef það þykir nauðsynlegt, en vildi aðeins óska, að málinu yrði hraðað sem mest.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjv. með 15:14 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BG, EystJ, GG, GJ, GSV, GTh, IngJ, JJós, JörB, PHerm, PZ, PO, SK, SkG, ÞÞ.

nei: BSt, BrB, EOI, LJós, SigfS, SB, SG, SEH, STh, StJSt, StgrA, ÞG, ÁkJ, HG.

23 þm. (ÁÁ, BÁ, BBen, EE, EmJ, FJ, GÞ, GÍG, HelgJ, HermJ, IngP, JakM, JPálm, JS, JJ, KA, LJóh, MJ, ÓTh, ÞÞ, PM, SÞ, SvBH) fjarstaddir.

Á 39. fundi í Sp., 6. apríl, var till. tekin til síðari umr. (A. 501, n. 652).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 28 shlj. atkv.

Frsm. (Finnur Jónsson): Herra forseti. — Fjv. leggur einróma til, að þessi þáltill. verði samþ.

Síðast liðið sumar kom í ljós, að mjög skorti á það, að síldarverksmiðjurnar gætu tekið við þeirri síld, sem barst að landi. Urðu mörg skip

fyrir tjóni af þeim ástæðum, og hafa verið gerðar nokkrar ráðstafanir til að bæta úr þessu. En vegna þess ástands, sem nú ríkir, eru ekki nein- ar líkur til, að þær ráðstafanir komi að gagni fyrir næstu sildarvertið. Það horfir svo við þarna í Krossanesi, að þar er verksmiðja, sem vinnur úr 3000 málum á sólarhring, en lýsisgeymar eru þar fyrir 2 þús. smálestir, sem mundi vera sæmi- legt fyrir verksmiðjuna, ef ekki bærast allt of mikil sild að henni. En nú vill svo til, að í verk- smiðjunni eru geymdar 1500 smálestir af lýsi, og við það verður verksmiðjan að losna, ef rekstur á að fara þarna fram í sumar.

Nú er mér kunnugt um, að hæstv. atvmrh. hef- ur falast eftir kaupum á verksmiðjunni fyrir hönd ríkisins, en þær eftirgrennslanir munu ekki hafa borið tilætlaðan árangur. Ég vil í þessu sambandi spyrja hann að því, hvort hann muni geta fengið viðunanlega leigusamninga við eig- endur verksmiðjunnar. Ef ekki skyldu takast samningar um viðunanlega leigu fyrir verksmiðj- una í sumar, þá mundi ég fyrir mitt leyti — ég mæli þar að visu ekki fyrir munn fjvn., heldur margra útgerðarmanna — telja æskilegt, að þessi heimild, sem í þáttill. er, væri nokkuð viðtækari, þannig að ríkisstj. fengi rétt til þess að taka verksmiðjuna leigunámi. En sé svo hins vegar, að hæstv. atvmrh. telji, að líklegt sé, að samn- ingar náist um leiguna, þá er þessi þáttill. full- nægjandi. En ef svo er ekki, mundi þurfa við- tækari heimild en hægt er að veita í þáttill. þess- ari, sem sé lagasetningu um leigunám á verk- smiðjunni. Ég tel mjög nauðsynlegt, að þessi verksmiðja verði rekin fyrir íslenzkar sildveiðar í sumar, og legg á það mjög mikla áherzlu, að svo verði.

Atvmrh. (Vilhjálmur Þór): Herra forseti. — Út af þeirri þáttill., sem hér liggur fyrir um Krossanesverksmiðjuna, vil ég upplýsa: Í fyrsta lagi, að það er rétt, sem hv. þm. Ísaf. (FJ) tók fram, að það hafa verið gerðar að undanfögnu nokkrar tilraunir til að fá þessa verksmiðju keypta handa Sildarverksmiðjum ríkisins. En þetta mál stendur þannig nú, að ég geri ekki ráð fyrir því, að vert sé að reikna með því, að af þessum kaupum geti orðið, eins og nú standa sakir.

Um hitt atriðið, sem hv. þm. spurði um, hvort von væri til þess, að hægt væri að losna við lýs- ið, sem geymt er í verksmiðjunni, þá get ég ekk- ert fullyrt um það. En ég geri mér töluvert mikl- ar vonir um það, að úr því máli muni rætast, þannig að lýsið geti orðið farið úr geymum verk- smiðjunnar, áður en sildarvertið byrjar í sumar. Eins og það mál stendur nú, þá finnst mér vera ástæða til að gera sér von um þetta.

Um það atriði, hvort hægt muni vera að fá verksmiðjuna leigða með frjálsum samningum, get ég ekki fullyrt heldur. En mér þykir það mjög líklegt, þar sem hér á landi eru taldir vera um- boðsmenn fyrir eigendur verksmiðjunnar. Þetta umboð notuðu þeir fyrir tveimur árum síðan. Og eftir viðræðum við þessa menn fyrir nokkru síð- an, virðist mér ekki rétt að gera ráð fyrir því, að samningar muni ekki takast um þetta. Hins veg- ar, ef tími væri til þess að fá afgr. gegnum þing-

jö leigunámslög um þessa verksmiðju, þá má segja, að allur sé varinn góður og það gæti styrkt aðstöðuna í samningunum um leigu verksmiðj- unnar. En eins og ég sagði áðan, virðast mér líkur til þess, að frjálsir leigusamningar muni geta tekið.

ATKVGR.

Till. samþ. með 29 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 670).

29. Rafveita Ísafjarðar og Eyrarhrepps.

Á deildafundum 31. marz var útbýtt frá Sp.:
Till. til þál. um heimild fyrir ríkisstjórnina til þess að ábyrgjast lán fyrir rafveitu Ísafjarðar- kaupstaðar og Eyrarhrepps (A. 631).

Á 37. fundi í Sp., 1. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Finnur Jónsson): Ég vil ekki á þessu stigi málsins gera það að umræðuefni, en vísa til grg. og óska, að því verði vísað til fjhn. og síðari umr.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv. og til fjvn. með 32 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Sp., 6. apríl, var till. tekin til síðari umr. (A. 631, n. 653).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Af- brigði leyfð og samþ. með 30 shlj. atkv.

Frsm. (Finnur Jónsson): Fjvn. hefur athugað þessa þáttill. og leitað um hana umsagnar bæði frá rafmagnseftirliti ríkisins og mþn. í raforku- málum, og eru báðir þessir aðilar ómæltir því, að þessi þáttill. nái fram að ganga.

Þáttill. fylgir mjög ýtarleg grg., og mun ég að öllu leyti, nema sérstakt tilefni gefist til, vísa til grg.

Ég skal geta þess, að upphaflega ríkisábyrgðin fyrir þetta fyrirtæki var 950 þús. kr., en skuldir eru nú 750 þús. kr., sem rafveitan er í, þrátt fyrir það, að gengisfall hafi komið á allmikið af láninu. Og auk þess hefur rafveitan lagt til hinn- ar nýju rafveitu á árinu sem leið um 150 þús. kr., þannig að segja má, að skuldir rafveitunnar séu nú 600 þús. kr. En alls mun hún kosta upp kom- in 1100—1200 þús. kr.

Er þessi árangur mjög samilegur eftir rúmlega 6 ára starf, og lítur út fyrir, að þetta fyrirtæki muni mjög geta svarað kostnaði. Tekjuafgangur rafveitunnar á Ísafirði s. l. tvö ár var um 100 þús. kr. á ári.

En stöðin er orðin svo ofhlaðin, að hún getur ekki fullnægt þörfum bæjarbúa og enn síður lát- ið nægilegt rafmagn af hendi til nauðsynlegs iðn- rekstrar, sem verið er að stofna þar, bæði nýrra verksmiðja og frystihúss.

Ég vísa að öðru leyti til grg. og legg til, fyrir hönd fjvn., að þetta mál verði samþ.

ATKVGR.

Till. samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 671).

30. Strandferðabátur fyrir Austurland.

Á deildafundum 15. marz, var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um heimild fyrir ríkisstj. til þess að byggja eða kaupa strandferðabát fyrir Austurland (A. 527).

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Það hefur lengi verið ljóst þeim, sem kunnir eru málavöxtum, að mikil þörf er á að fá bætтар samgöngur á sjó við Austurland. Að visu batnaði ástandið talsvert um skeið, þegar nýja Esja kom, en þó var fljótt ljóst, að ekki einu sinni sú ráðstöfun ein var við unandi til frambúðar. Hefur einkum verið áberandi, að stöðugt er skortur á nægilega fullkomnum samgöngum heima fyrir milli fjarða.

Nú þegar farið er að rannsaka, hvernig bezt sé að rannsaka samgöngumálin innan fjarða, hefur komið greinilega í ljós, að það er ekki hægt að slíta innanfjarðasamgöngurnar innan fjarða eru nægilega fullkomnar, að létta mjög starfsemi stóru strandferðaskipanna, þó auðvitað með því móti, að flutningum sé hagað á skipulegan hátt.

Þess vegna er það, að hér er lagt til, að samgöngumál Austurlands verði leyst nokkuð með öðrum hætti en áður hefur verið rætt um, sem sé með því móti, að ríkið eignist stóran strandferðabát, sem tæki að sér að ferðast innan fjarða, og ferðir hans síðan settar nákvæmlega í samræmi við ferðir annarra strandferðaskipa, og þá væntanlega sparaðist þeim talsverður tími og kostnaður frá því, sem annars hefði þurft að vera. Að visu hefur það verið svo, að smærri hafnirnar hafa verið út undan, vegna þess hve stóru skipin hafa haft mikið að gera. Ég segi, að það mætti spara mikinn kostnað við stóru skipin frá því, sem þyrfti að vera, ef málunum er komið í þetta horf.

Okkur er ljóst, að hér er um nýjung að ræða að því leyti, að við förum fram á, að ríkið eignist og reki slíkan strandferðabát. Og með því móti ætti að vera hægt að hafa kerfið fullkomnað, bæði ódýrara og hentugra, þegar á heildina er lítið, og eins hentugra fyrir þá, sem eiga að hafa not af því.

Nú mætti í fljótu bragði virðast mega skjóta

því fram, að með þessu móti væri verið að binda ríkinu miklu meiri bagga í sambandi við strandferðirnar en áður hefur verið. En í því sambandi vil ég sérstaklega benda á, að undanfarið hefur það verið svo, að ríkið hefur látið mjög riflega stofnstyrki til flóabáta. Og reyndin hefur orðið sú, að ríkið hefur greitt nærri allan rekstrarhalla, sem orðið hefur á útgerð slíkra flóabáta úti um land. Það hefur því í raun og veru verið ríkisábyrgð á þessum rekstri, en stofnfjárframlagið heiman að frá. Nú þætti mér ekki ólíklegt, ef þessi samgöngumál væru tekin í eina heild, þá mætti spara verulega og það kæmi þá á móti stofnfjárframlaginu frá einstökum héruðum, þegar ráðizt hefur verið í að kaupa bát til þessara ferða. Ég dreg þess vegna mjög í efa, að það verði kostnaðarauki fyrir ríkissjóð, að þessi nýja stefna verði tekin upp í strandferðamálunum. Hins vegar verður auðvitað að setja um það reglur, þannig að það verða að vera takmarkanir fyrir því, hvað ríkið hefur með höndum af þessum ferðum og hvað hin einstöku héruð. En það ætti að liggja í augum uppi hverjum kunnugum manni, ef út á þá braut er farið, sem ég legg hér til, að ríkið annist slíkar ferðir innan fjórðunganna, þá liggur fyrst fyrir, að ríkið taki að sér slíkar ferðir fyrir Austurlandi, og þá sjálfsagt nokkuð jöfnum höndum á Vestfjörðum. Ég held, að undanfarið hafi menn af mikið höndið sig við það, að ríkið ætti ekki að eiga önnur skip en þau, sem væru svo öflug, að þau gætu gengið alveg umhverfis landið. En ég held, að það sé alveg fullkomlega tímabært að endurskoða þessa stefnu og að þingið athugi það, hvort það geti ekki fallizt á þessa till. okkar flm. í þessu efni, sem sé, að ríkið byggji eða kaupi um 100 smálesta strandferðabát, sem hafi með höndum ferðir innan Austfirðingafjórðungs, og áætlu hans verði í nánú samræmi við áætlun stærri skipa ríkisins og reynt verði að koma þessum samgöngum á sem haganlegastan hátt fyrir með tililiti til heildarrekstrarins. Og ég dreg mjög í efa, að af þessu verði í framkvæmdinni aukinn rekstrarkostnaður. Ég vil einnig benda á í þessu sambandi, að ef þetta væri algerlega aðskilið, þ. e. samgöngurnar innan fjórðungsins annars vegar og hins vegar milli hans og annarra landshluta, eins og víðast hvar er, þá eru þau vandkvæði á því, að þessar innanfjórðungsferðir mundu yfirleitt bera sig lakar heldur en lengri ferðirnar, og þannig mundi annar aðillinn sitja uppi með lakari ferðir, en hinn aðillinn, sem er Skipautgerð ríkisins, hefði betri kostinn. Og frá þessu sjónarmiði er einnig tvímálalaust rétt að hafa þetta saman. Það verður líka þannig, að verði haldið áfram með þá sömu stefnu á þessu, sem verið hefur, þá verður enn sem að undanförunu mjög mikill metingur milli þessara aðila, sem annast ferðirnar, um það, hvaða hlutverk hvor þeirra um sig hefur með höndum. Það reynir hvor um sig að ýta viðkomum á höfnum sem mest á hinn aðilann, og það fæst aldrei sú heildarskipun á þessu máli, sem fullkomnust megi teljast frá almennu sjónarmiði, meðan svo er.

Nú er okkur flm. mikið áhugamál, að hæstv. Alp. vildi fallast á þessa till. okkar og sá vilji þingsins gæti komið fram nú á þessu þingi. Ég

mun þess vegna reyna að flýta fyrir málinu með því að hafa ekki þessi framsöguorð fleiri. En ég geri að sjálfsgöðu ráð fyrir, að hv. þm. muni vísa þessari þáttill. til hv. fjvn. að lokinni þessari umr.

Þetta mál hefur fengið nokkurn undirbúning. Það hefur verið lagt fyrir samvn. samgöngumála hér í þinginu til athugunar. Og samvn. samgöngumála í deildunum hefur fengið umsögn forstjóra Skipautgerðar ríkisins um þetta mál og þá stefnu, sem hér er stungið upp á í samgöngumálum. Og forstjóri skipautgerðarinnar hefur alveg eindregið mælt með því, að gengið sé inn á þessa braut. Hins vegar höfum við ekki enn fengið álit samvn. samgöngumála beggja d. En ég veit, að við flm. munum telja eðlilegt, að hv. fjvn. afli sér upplýsinga frá samvn. samgöngumála í þessu máli. Og væntum við flm. stuðnings þeirrar n. í málinu, eftir að hún hefur kynnt sér alla málavexti. En samvn. samgöngumála er kunnugust öllu, sem að þessu máli lýtur, og þess vegna er eðlilegt, að álits hennar verði leitað. Við flm. vonumst til þess, þó að þessi háttur verði hafður á að leita álits samvn. samgöngumála, þá verði svo á þessu máli haldið, að það þurfi ekki að valda óeðlilegri töf, þar sem líka talsvert langt er síðan við sendum samvn. samgöngumála álitsgerðir og till. um málið, sem okkur tillögumönnnum höfðu verið sendar af sýslumönnnum og bæjarstjórnun á Austurlandi, sem allt er greint í grg. þáttill. þessarar.

Eins og ég hef tekið fram, legg ég til, að þáttill. verði að lokinni umr. vísað til hv. fjvn.

Umr. frestað.

Á 33. fundi í Sp., 22. marz, var fram haldið fyrri umr. um till. (A. 527, 554).

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Ég er með brtt. á þskj. 554 við þessa till. til þál., og er hún á þá leið, að í stað þess að heimila ríkisstj. að kaupa eða byggja skip fyrir Austfirði, 100 smálestir að stærð, þá heimilast henni að fá tvö strandferðaskip, 300—400 smálestir hvert, annað fyrir Vesturland og hitt fyrir Austurland.

Sú hugmynd að byggja eitt 100 smálesta skip fyrir Austurland virðist vera á misskilningi byggð. Það er svipuð stærð og vélskipið Þormóður var, sem fórst nú fyrir skömmu. Ætti það eitt að vera nægilegt til þess að fyrirbyggja, að slíkir farkostir verði gerðir út til strandferða. Þar að auki er það ósk viðkomandi manna, að þetta skip verði útbúið með 20 sætum fyrir farþega og 10 rúmum, en slíku útbúnaði mun ekki vera hægt að koma fyrir í svona litlu skipi.

Ég hygg, að strandferðir við Ísland hafi aldrei verið eins góðar og fyrir 50 árum, en þá voru tvö skip, annað fyrir Austurland og hitt fyrir Vesturland. Enda þótt mikið hafi verið um framfarir á ýmsum sviðum hér á síðari árum, þá er þó frekar spor aftur á bak, hvað þessi mál snertir, og það er sízt spor fram á við að fara að byggja 100 smálesta skip, þegar vitað er, að framtíðin gerir meiri kröfur í þessum málum.

Ég vona, að hv. þm. geti fallist á brtt. mína, því að hún er á sanngirni byggð. Að visu er ekki hægt að framkvæma þetta strax; það þarf

mikinn undirbúning, ekki sízt á þessum tímum, þegar efniviður allur í skip jafnt og annað er lítt fáanlegur. Ég hygg, að hv. þm. geti gert það upp við sig, að sú leið, sem ég legg til, að farin verði, sé skynsamleg.

Sigurður E. Hliðar: Herra forseti. — Eins og þessi till. til þál. ber með sér, þá eru það þm. Austfirðinga, sem skipa sér um hana. Nú kemur einn þm. Vestfirðinga og vill fá líka heimild Vestfirðum til handa. Nú vil ég benda á það, að eigi er síður þörf fyrir Norðurland, að strandferðir þar komist í viðunalegt horf. Ég legg til, að Norðurland verði ekki haft út undan, ef samþykkt verður einhver bót á þessum málum til handa Austur- og Vesturlandi.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Það eru aðeins örfá orð út af ræðu hv. þm. Barð. Hann hefur flutt brtt. við þetta frv., sem fer fram á það, að það verði einnig byggt eða keypt sem hann kallar strandferðaskip fyrir Vestfirðum, og að þessi tvö skip, sem byggð verði eða keypt, verði 300—400 smálestir í staðinn fyrir einn 100 smálesta strandferðabát.

Það sæti ekki vel á okkur, sem flytjum þessa þáttill., að vera á móti því, þó að einhverjir væru meira stórhuga og vildu gera meira fyrir þann landshluta, sem við Austfirðingaþm. erum fyrir, heldur en við höfum gert till. um. Og það er ekki meining mín að gera það. En ég vil benda hv. þm. Barð. á það, að mér fannst koma fram hjá honum ofurlitill misskilningur um það, hvernig hugsað væri að nota þennan strandferðabát a. m. k. við Austurland. Við höfum ekki hugsað okkur, að þessi bátur taki að sér ferðir frá Rvík og austur, heldur yrði aðeins notaður innan fjórðungsins í ferðir þar milli fjarða og gæti komið mjög víða við. Það væri reynt að hafa hann ekki stærri en að, að hann gæti komið mjög víða við, en væri þó samilegur farkostur. En við höfum hugsað okkur, að jafnt fyrir því yrði að leggja mikið kapp á það eins og áður að fjölga ferðum stærri skipa frá Rvík til Austfjarða eða frá Rvík kringum land austur fyrir til Akureyrar og aftur til baka. Ég verð að láta í ljós nú eins og áður, að ég tel samilega séð fyrir samgöngunum við Austurland, ef strandferðaskip, eins og Esja t. d., gæti gengið stöðugt frá Rvík og austur fyrir, t. d. til Akureyrar og til baka aftur, og síðan verið í sambandi við hana bátur til flutninga innan fjórðungsins á líka og hér er gert ráð fyrir. Ef ætti að hafa þann bát stærri, yrði einnig að taka það til greina, að hann yrði ekki miklu dýrari í rekstri og ekki svo þungt skip í vöfum, að það gæti ekki komið við á mjög mörgum stöðum, en að það gæti sem bezt fullnægt þörfinni fyrir flutning á vörum og farþegum innan fjórðungsins.

Hv. þm. Barð. sagði, að strandferðirnar hefðu aldrei verið í eins góðu lagi eins og fyrir 50 árum. Og mér skilst, að hann með brtt. sinni ætla að koma heim í það horf, því að þá hefðu verið í förum hér tvö skip kringum landið, sem gengu annað vestur fyrir og hitt austur fyrir land og ég hygg, að oftast hafi mætt á Akureyri. Þau voru nokkur hundruð smálestir hvert. En hér

er verið að ræða um allt annan þátt strandferðanna, nefnilega að flytja vörur og farþega aðeins innan fjórðunganna, flóabátaferðirnar. Og ég tel alls ekki séð fyrir þörfum Austurlands og Vesturlands, ef þau landsvæði ættu að búa við þær samgöngur einar að hafa aðeins tvö 300—400 smáesta skip, sem gengju frá Rvík og til annarra landshluta. En mér virðist hv. þm. Barð. hafa blandað saman stærri ferðunum og hinum smærri. Það getur verið, að hann hafi gert það út frá samgöngum Vestfjarða, og getur verið, að hann hugsi sér, að þessi skip haldi uppi samgöngum við Rvík alla leið, og þá þyrfti stærri skip en 100 smálestir.

Ég vildi benda hv. fjvn. á að athuga, hvort ekki sé hægt að afgreiða þetta mál á þá lund, að veita ríkisstj. heimildir til þess að kaupa eða láta byggja strandferðabáta fyrir Austurland og Vesturland án þess að tiltaka stærðina að svo stöddu. Og þá yrði gengið úr skugga um það, hvort Alþ. vildi ekki ganga inn á þá braut, sem hér yrði farið inn á í strandferðamálunum. En þá yrði tekin upp ný stefna í þeim málum, eins og ég hef áður rætt hér.

Ég hygg hins vegar, að hv. alþm. annarra hér-
aða ættu að gefa því gaum, að þessir tveir lands-
hlutar, Austfirðir og Vestfirðir, hafa mjög mikla
sérstöðu að þessu leyti, og gæta þess að blanda
ekki inn í þetta mál öðrum málum heldur en
þeim, sem við athugum dæmast að vera hliðstæð
þessu máli, en leggja ekki stein í götu málsins,
ef þeir á annað borð eru hlynntir þessari stefnu,
með því að tengja hér allt of margt við á fyrsta
stigi, því að það gæti orðið til þess, að málið
fengi ekki þá afgreiðslu, sem meiri hl. Alþ. í raun
og veru hallaðist að. Og mæli ég þetta sumpart
að gefnu tilefni frá hv. þm. Ak. Það er enginn
vafi á því, að þessir tveir landshlutar, Aust-
firðir og Vestfirðir, hafa alveg sérstöðu í þessu
efni og eru alverst settir um samgöngur. Og mér
virðist fara vel á því, að þar sé þyrjað á að fram-
kvæma þessa stefnu, ef hún verður ofan á. Og
því fer alls fjarri, að við Austfirðingar viljum
ekki stuðla að þáms konar úrlausn fyrir Vest-
firðinga nú á þessu stigi. Við teljum ekki illa
farið, að það tvennt haldist í hendur, en aftur
vafasamara, hvort rétt sé að blanda nokkru fleira
hér inn í á þessu stigi málsins.

Það má vel vera, að heppilegra væri að hafa
ekki þá stærð á Austfjarðabátnum, sem hér er
til tekin. En ef stærðin er ótiltekin, væri hægt
við athugun að ákveða hana nánar síðar. En ég
vildi aðeins vekja athygli hv. þm. Barð. á því,
til hvers báturinn er ætlaður. Honum eru ekki
ætlaðar lengri ferðir en innan fjórðungsins, a.
m. k. ekki að staðaldri.

Gísli Jónsson: Ég vil benda hv. 2. þm. S.-M.
(EystJ) á það, að það er dálítill reynsla fengin
hér á landi um rekstrarafkomu þessara tveggja
stærða báta, sem hér hefur verið rætt um, ann-
ars vegar Laxfoss, sem er 250—300 smálestir,
og hins vegar 100 smálesta flutningaskips. Lax-
foss er eina skipið á Íslandi, sem hefur skilað
öllu fé aftur til ríkissjóðs, sem það hefur fengið
þar að láni, og hefur verið rekið og er rekið enn
þann dag í dag styrklaust, og það er eingöngu

fyrir það, hve þaulhugsað það fyrirtæki var í upp-
hafi. Það er sama, hvort skipið hefur farið til
Breiðafjarðar, Vestmannaeyja, Austurlands eða
hvert annað, sem skipið hefur farið, að svo að
segja hver einasta ferð, sem það hefur farið,
hefur gefið peninga. Aftur á móti er fengin
reynsla um Fagranes, sem er 100 smálesta bátur,
sem hefur gengið til Vestfjarða. Það þarf stó-
kostlegan styrk til þess að geta rekið það skip,
sem kemur mjög mikið til af því, af hversu ó-
heppilegri stærð skipið er. Ég sé ekki, að okkur
hv. 2. þm. S.-M. greini mikið á, því að ef þingið
samþykkir mína brtt. og framkvæmdir í þessum
málum verða í samráði við viðkomandi héruð, t.
d. um það, hve stór skip verði byggð eða keypt, þá
mun koma í ljós, þegar farið verður að rannsaka
það mál, að það verða stærri skip en 100 smá-
lesta, sem verða valin til þessara samgangna.
Hins vegar er það ekki minning mín, að Austur-
landi verði séð fyrir samgöngum einungis með
svona skipi eins og ég tala um í brtt. minni. En
ef á að uppfylla þær kröfur, sem gerðar eru af
Austfirðingum um að flytja vörur og farþega
með svona skipi, er það þá mögulegt? Það álit ég
ekki, að ganga megí út frá miklu betri rekstrar-
afkomu hjá 300—400 smálesta skipi heldur en
100 smálesta. Ég teldi því mjög misráðið að kaupa
eða byggja svona bát fyrir samgöngur á Austfj.
Vænti ég þess því, að brtt. mín verði samþ.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. — Ég er
nú ekki Austfirðingur. En samt sem áður hygg
ég og þykist hafa nokkurn veginn vissu fyrir
því, að Austfirðingar eru þeir menn á landi hér,
sem búa við verstar samgöngur. Hér liggur fyrir
till. um að bæta úr þessu samgönguleysi þeirra,
sem verst eru settir með tilliti til samgangnanna
um fjórðunga eða milli staða þar. Svo er það eins
og venjulega, þegar stungið er upp á einhverju
til hagsbóta fyrir einstök héruð, að þá eru fleiri,
sem vilja vera með, og hér er kominn fram till.
um það að bæta við till. eða útvíkka hana, þannig
að hún nái, í þó nokkuð breytttri mynd, til Vest-
fjarða.

Ég vil nú í þessu sambandi algerlega taka und-
ir það, sem hv. þm. Ak. (SEH) sagði hér áðan,
að ef farið er að útvíkka þessa till. á annað borð,
þá álit ég, að það sé fyllsta þörf á því að taka
samgöngumál Norðlendinga einnig til athugunar,
hvort þingið geti ekki gert einhverjar ráðstafanir
til þess að bæta þar úr. Hv. aðalflm. þessarar
tillögu tók að nokkru leyti undir till. hv. þm.
Barð. og sagði, að Austfirðingar og Vestfirðing-
ar hefðu í þessum efnum alveg sérstöðu í
landinu. Þetta kann að vera að nokkru leyti rétt
á sumrin, því að það er ekki komið slíkt vega-
samband til Vestfjarða, að það sé samþærilegt
við það vegasamband, sem Norðurland hefur á
sumrin. En ég verð alveg hiklaust að halda því
fram, að í venjulegum vetri er a. m. k. austur-
hluti Norðurlands — fyrir austan Öxnadal-
heiði — verr settur, að því er samgöngur snertir,
heldur en Vestfirðir. Þá er ekki að ræða um
samgöngur á landi og yfirleitt ekki um aðrar
samgöngur heldur en Esju. Og ég veit ekki betur
en Esja komi á Vestfirði alveg eins og á Norð-
urlandshafnir.

Ég tel, — og mér finnst ekki ástæða til að rökstyðja það nánar —, að Austfirðingar búi við verstar samgöngur allra manna á landi hér, kannske að undan teknum Skaftfellum. Ég er því alveg reiðubúinn til þess að samþykkja þessa þáttill, sem hér liggur fyrir, óbreytta. En ef á annað borð er farið að útvíkka hana þannig, að hún eigi að verða fleirum til hagsbóta en Austfirðingum, þá vil ég mjög eindregið taka undir ummæli hv. þm. Ak. um það, að þarfir fleiri manna séu þá athugaðar.

Ég vil að visu, að þessi þáttill. fari til n., þó að ég hafi ekki heyrt beina till. um að visa henni þangað, og ég vildi mjög mælast til þess, að hv. þm. Barð. léti ekki sína brtt. koma undir atkv. nú við fyrri umr. málsins, heldur fengi sú n., sem um þetta mál fjallaði, hana til athugunar eins og sjálfa þáttill. Og þá vildi ég jafnframt mælast til þess, að sú n., sem fær þetta mál til athugunar, tæki ekki einasta til athugunar þáttill. og brtt. við hana, sem fram er komin, heldur það atriði einnig alveg sérstaklega, hvort rétt væri, að Alþ. nú í tilefni af þessu máli hefði sérstök afskipti af samgöngumálunum víðar en á Austfirðum. Ef svo væri, þá reyndi n. að meta þær ástæður, sem yfirleitt eru fyrir hendi um samgöngur í landinu.

Ég skal svo til áréttingar aðeins taka fram, að nú um langan tíma hafa ekki verið nokkrar samgöngur milli Akureyrar og Rvíkur aðrar en Esjuferðirnar og þá sjaldan, að Fossarnir koma til Akureyrar, en það er nú ekki oft, sem þeir koma, og það eru alveg hrein vandræði á ferðum um samgöngur til Norðurlandshafna. Það var getið um það í blöðum hér fyrir mjög stuttu síðan, að það væri orðinn beinn vöruskortur á Norðurlandi — fyrir utan það, hvað erfitt er fyrir fólk að komast leiðar sinnar, sem þarf að ferðast milli þessara landshluta.

Þetta, sem ég segi hér, er ekki á nokkurn hátt til þess að spilla fyrir þeirri þáttill., sem hér liggur fyrir. Ég viðurkenni alveg fyllilega, að Austfirðingar þurfa fremur hjálpar í þessu efni heldur en Norðlendingar, þó að illar séu samgöngur við Norðurland nú. En það er aðeins þetta. Ef farið verður að róta við þessari þáttill. og útvíkka hana, þá vil ég, að fleira sé tekið til greina heldur en enn hafa komið fram prentaðar till. um.

Áki Jakobsson: Herra forseti. — Ég skal ekki lengja þessar umr. mikið. En ég get tekið undir það með hv. 1. þm. Eyf. (BSt), að ég fyrir mitt leyti tel eðlilegt að hlaupa undir bagga með Austfirðingum um að bæta úr samgöngum fyrir þá á þennan hátt. Og þá skilst mér, að þessi bátur ætti að taka við vörum, sem fluttar væru með Esju eða Fossunum frá Rvík á eina eða tvær hafnir á Austfirðum, og dreifa þeim til annarra hafna í fjórðungnum, þannig að það þyrfti ekki að binda stærri skip við að fara á margar hafnir þarna á Austfirðum. Þessi breyt. yrði því ekki aðeins til góðs fyrir Austfirðinga eina, heldur einnig fyrir aðra landshluta, með því að stærri skipin tefstú þá minna á ferðum sínum fyrir Austurlandi. Ég er þess vegna þeirrar skoðunar, að þetta sé nauðsynjamál fyrir alla landsmenn.

Því hefur verið haldið fram, að það væri rétt að hafa aðra stærð á þessu skipi, sem annaðist samgöngur fyrir Austurlandi. En ég held hins vegar, að ekki sé ástæða til að hafa þann bát miklu stærri.

Það hefur verið minnt á Þormóðsslysið. Ég tel, að það hafi ekki verið fyrst og fremst fyrir stærð bátsins, að það slys skeði. Orsakirnar eru ókunnar. Það eru svo mörg dæmi til þess, að 100 smáesta skip hafa lent í stórsjóum, án þess að til slyss kæmi, svo að ekki eru líkur til þess, að smæð skipsins hafi verið orsök þess, hvernig fór.

Á dagskrá þingsins í dag er till. til þál. um skipun n. til rannsóknar á Þormóðsslysinu, og náí sú till. fram að ganga, tekst ef til vill að finna orsakir slyssins.

Ég er fylgjandi þeirri þáttill., er hér liggur fyrir. En ég hygg, að það sé ekki til þess að stuðla að framgangi hennar að koma með slíka brtt. eins og hv. þm. Barð. gerir. Ég vil benda á, að ef farið verður að hnýta aftan í hana fyrir-mæli um samgöngumál annarra landshluta en Austurlands, þá sé ekki síður ástæða að taka til Norðurland, að bæta samgöngur þangað, heldur en Vestfirði, því að nýlega hafa verið hafnar ferðir þar á milli smáhafna, sem hafa fengið háan styrk úr ríkissjóði. Félag hefur verið stofnað til þess að sjá um samgöngur milli Akureyrar, Siglufjarðar og Sauðárkróks. Vænti ég þess þá, að það félag fái ekki síður stuðning heldur en önnur slík félög. Hins vegar tel ég mikla nauðsyn á því fyrir Austfirðinga að fá mjög fljótt bættar samgöngur sínar, og er þörf þeirra meiri heldur en Vestfirðinga og Norðlendinga. Þess vegna álit ég, að þetta mál eigi að afgreiða út af fyrir sig. Og ég vil beina því til þeirrar hv. n., sem fær málið til athugunar, að þetta mál er alveg sérstaks eðlis og á að afgreiða alveg út af fyrir sig.

ATKVGR.

Brtt. 554 tekin aftur til síðari umr.

Tillgr. samþ. með 30 shl. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shl. atkv. og til fjvn. með 28 shl. atkv.

Á 40. fundi í Sp., 10. apríl, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Sp., 12. apríl, var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 527, 554, n. 677, 695).

Frsm. (Jónas Jónsson): Fjvn. hefur ekki alveg orðið samdóma um þetta mál. Meiri hl. hefur lagt til, að till. yrði breytt. Till. var send samgmn. til umsagnar. Töldu þeir eðlilegt að samþykkja till. um það, að undirbúin yrði bygging 2—4 báta, sem væru miðaðir við þá landshluta, sem mest þurfa þess með, fremur en að taka þennan eina landshluta út úr, þó að þörfin sé þar brýn og enginn neiti því, að þar sé þörfin einna mest fyrir samgöngubætur. Minni hl. mun gera grein fyrir skoðun sinni, og fer ég ekki út í það frekar, en ég held, að allri n. sé ljóst, að bæði fyrir

Austfirði og aðra landshluta sé um að gera að fá hentuga báta, og þyrfti helst að vera hægt að komast hjá að kaupa bát til bráðabirgða, sem gæti ekki orðið til frambúðar. En ég hygg, að öll n. hafi verið sammála um, þó að það komi ekki beinlínis við þessari till., að rétt gæti verið að taka á leigu þann heppilegasta bát, sem hægt væri að fá, til að bæta úr brýnustu þörf, þar til hægt yrði að fá bát smíðaðan.

Munurinn á till. sjálfri og brtt. er sá, að hv. flm. fara fram á, að þetta mál sé leyst fyrir Austfirði eina, en meiri hl. n. leggur til, að hafinn verði undirbúningur til að leysa þetta mál fyrir landið í heild sinni, um leið og það er leyst fyrir Austfirði. Nú liggur enn fremur fyrir þinginu till., sem væntanlega verður samþ., um að setja mþn. í strandferðamálum, og ef svo færi, að þessi till. yrði samþ., þá væri unnt að athuga þessi mál öll í heild.

Ég hef svo ekki meira um þetta mál að segja.

Lúðvík Jósefsson: Herra forseti. — Fyrir all löngu síðan fluttum við allir þm. Austurlands þáttill. á þskj. 527, um heimild fyrir ríkisstj. til að láta byggja eða kaupa strandferðabát fyrir Austurland. Tilfni þessarar till. var ekki sízt það, að þá fyrir skömmu höfðu komið saman bæjarstjórnarnir á Norðfirði og Seyðisfirði og sýslumenn beggja Múlasýslna og rætt þetta vandamál. Þeir komust á þeim fundi að þeirri niðurstöðu, sem Austfirðingar höfðu áður bent á, að sérstaklega væri heppilegt að fá góðan strandferðabát, sem héldi uppi samgöngum innan fjarða í beinu sambandi við strandferðaskipin. Þeim málum er nú þannig háttað, að Austfirðingar hafa engan fjarðabát haft nema örstuttan tíma á árinu, því að styrkurinn frá ríkissjóði hefur verið svo lítill, að ekki hefur verið hægt að hafa þar bát nema örstuttan tíma, þegar nauðsynin hefur verið mest. Við, sem flytjum þessa till., höfum einnig kynnt okkur, að hún er í samræmi við vilja þeirra manna, sem hafa með höndum samgöngumál ríkisins, svo sem forstjóra Skipaúngerðar ríkisins. Hann hefur tjáð sig því samþykkan, að sú stefna yrði tekin, að reynt yrði að koma upp góðum strandferðabáti, sem gæti tekið að nokkru leyti af aðalstrandferðaskipunum ýmsar smærri hafnir. Enn fremur lýsti hann yfir, að hann teldi sjálfsgætt, að þessi bátur yrði eign ríkisins og algerlega stjórnað af ríkinu. Hins vegar er vítað mál, að þetta hefur verið þannig í framkvæmdinni, að ein eða tvær sýslur í landsfjórðungi hafa reynt að koma upp báti og fengið rekstrarstyrk frá ríkinu. Það hefur gefið misjafnlega, og hefur komið fram í þinginu, að menn væru óánægðir með þessa báta, þeir kæmu ekki að tilféludóm notum, og a. m. k. ekki notum, sem samsvaraði hinum mikla rekstrarkostnaði þeirra.

Þessi þáttill. okkar hefur mætt mjög misjöfnu skilningi hér í þinginu. Fyrst bar á því á þ., að fram komu till. um fleiri báta, fyrir Vesturland, síðan fyrir Norðurland o. s. frv. Þegar samgmn. beggja delda fengu málið til umsagnar, þá vildu þær mæla með, að till. yrði breytt allmikið á þá lund, að stj. undirbúi smíði eða kaup á fjórum strandferðaskipum af hæfilegri stærð. Í fjvn., sem einnig hefur fjallað um þetta mál,

komu fram mjög misjafnar skoðanir á, hvernig bregðast skyldi við þessari till. okkar. M. a. kom sú skoðun fram, að ríkissjóður ætti aðeins að leggja fram ákveðinn hluta af byggingarkostnaði slíkra báta, en ekki eins og till. gerir ráð fyrir að byggja þá að öllu á sinn kostnað. Sumir nm. lýstu yfir því, að þeir vildu jafnvel fresta málinu og láta athuga framtíðarskipulag flóabátaferða um allt land og slá málinu á frest, en við tveir í fjvn., hv. 2. þm. N.-M. og ég, lýsum yfir, að við værum óánægðir með slíka afgreiðslu málsins. Við álitum, að þar sem álit forstjóra Skipaúngerðar ríkisins var á þá lund, að nauðsynlegt væri að breyta til og taka upp þá skipan, að ríkið ætti bátana og ræki þá í sambandi við strandferðaskipin, þá væri í fyllsta máta rétt að samþ. nú eitthvað afgerandi um þetta mál og á þá leið, að samþ. yrði að byggja einn ákveðinn bát fyrir þann landshluta, sem hefur hans mest þörf, og þann landshluta, sem hefur staðið að því að koma þessu máli inn í þingið að þessu sinni.

Till. meiri hl. fjvn. um það að breyta hinni upprunalegu þáttill. okkar á þá leið, að ríkisstj. yrði aðeins gefin heimild til að láta undirbúa byggingu allt að fjögurra strandferðabáta, sú till. er algerlega um að slá málinu á frest, því að þótt stj. sé heimilt að undirbúa smíði allt að fjögurra strandferðabáta, þá er engu slegið föstu um smíði Austfjarðabátsins og heldur ekki, hvort hlutaðeigendur eigi að leggja fram fé til bátsins eða hvort ríkið eigi að leggja fé fram. Því höfum við horið fram brtt. á þskj. 695, sem slær því alveg föstu, að Austfjarðabáturinn skuli ganga fyrir. Með því að samþ. þessa brtt. held ég, að Austfirðingar hafi fengið jákvætt svar við því, sem þeir atlast til, sem sé því, að ríkið vilji stefna að því, að það eigi þessa flóabáta, en ekki einstök sýslufélög, og enn fremur, að stj. sé falið að reyna að undirbúa smíði Austfjarðabáts. Ég skil vel, að hv. þm. vilji koma inn í till. ákvæðum um, að þeirra landshlutar fengju að fylgjast til jafns við Austfirði og ekki yrði tekið fram á neinn hátt, að Austfjarðabáturinn skuli ganga á undan hinum, en það má öllum vera ljóst, að ekki verða byggðir í einu bátar fyrir alla landsfjórðungana, og það er ekki aðeins skoðun okkar, heldur líka margra hv. þm., sem hér hafa talað. að þörfin sé jafnvel allra mest þar eystra og því sé réttlátt að byrja á smíði þess báts og sjá til, hvernig þetta fyrirkomulag gefst.

Það væri kannske ekki úr vegi að geta þess, um leið og talað er um samgönguvandræði fyrir Austurlandi, að t. d. nú eru liðnir tveir mánuðir síðan ferð hefur fallið úr höfuðstaðnum til Austurlands. Ég veit vel, að samgöngum milli höfuðstaðarins og Vesturlands og Norðurlands er ábótavant, en ég er viss um, að þetta hefur ekki komið fyrir hjá þeim eins og okkur á Austurlandi, að tveir mánuðir liði milli ferða þangað úr höfuðstaðnum. En þetta er venjulegt fyrirbrigði, að tveir mánuðir liði á milli ferða austur. Og einu ferðirnar þangað eru ferðir Esju, en þó mun Esja hafa farið jafnmargar ferðir til Vesturlandsins eins og Austurlands. Súðin kom til Austurlands einu sinni á síðasta ári, og Fossarnir koma þangað aldrei. Þegar við Austfirði

Strandferðabátur fyrir Austurland. — Jarðeignamál kaupstaða, kauptúna og sjávarþorpa.

ingar erum einnig verr settir með flóabátaferðir heldur en aðrir, þá er ekki nema eðlilegt, að lagt sé á það nokkurt kapp, að það verði þegar hafizt handa um smíði slíks báts, þó að við viljum auðvitað, að það sé jafnframt tekið fram, að ríkið reyni einnig að eignast svona báta fyrir hina landsfjórðungana. En hvað, sem ofan á verður í þessu efni, þá vildi ég sérstaklega mælast til þess, að þingið vildi gera einhverja samþykkt, sem gæti í raun og veru sagt eitthvað um þessi mál, en ekki á þann veg, eins og meiri hl. hv. fjvn. hefur lagt til, að slá engu föstu, heldur drepa málinu á dreif og fresta því. Því að það er sama sem að fresta málinu, að ríkisstj. sé falið að undirbúa smíði fjögurra strandferðaskipa. Ég vænti þess því, að brtt. okkar hv. 2. þm. N.-M. verði samþ.

Eysteinn Jónsson: Við flm. þessarar þáttill. um strandferðabát fyrir Austurland erum nú ekki ánægðir með þá leið, sem hv. fjvn. bendir á. Okkur þykir sú afgreiðsla, sem hv. fjvn. gerir ráð fyrir, of óákveðin, þar sem þar er ekki tekin nein stefna í málinu, heldur látið nægja að feia ríkisstj. að undirbúa byggingu nokkurra báta eða skipa, án þess nánar sé tilgreint, hvernig skuli fyrir komið rekstri skipanna eða bátanna, eftir að þau eða þeir hafa verið byggðir. Enn fremur er þar ekkert tilgreint, í hvaða röð leysa skuli úr þeirri þörf, sem vitanlega er fyrir hendi viðar en í einum landsfjórðungi um bættar samgöngur á sjó. Við þm. Austfirðinga höfum þess vegna verið í ráði með hv. 6. landsk. (LJós) og hv. 2. þm. N.-M. (PZ) um samningu þeirrar brtt., sem þeir flytja hér, og leggjum áherzlu á, að hæstv. Alþ. geti fallið á hana. Það er sá munur á henni og brtt. hv. fjvn., að í brtt. þeirra austfirzku þm. úr fjvn. er tekin stefna í málinu, sú stefna, að það skuli koma upp þessum strandferðabátum fyrir fjórðungana og Austfirðinga-fjórðungur skuli koma fyrstur í röðinni, þegar farið verði að leysa strandferðavandamálin. Það hafa verið færð svo mörg rök fyrir því hér á hæstv. Alþ., að það sé eðlilegt, að þar verði bætt úr þessari þörf fyrst, vegna þess að þar er þörfin hrynst, að ég ætla engu við það að bæta nú. Hins vegar álit ég, að mþn. sú, sem hér er farið fram á, að skipuð verði, eigi fullan rétt á sér, þó að þessi brtt. frá þeim Austfirðingunum verði samþ. Því að þótt úr þessu yrði bætt fyrir Austfirði, þá væri eftir að gera ráðstafanir um útfærslu þessa máls í öðrum atriðum.

Mér finnst því besta lausnin á þessu máli sú að samþ. brtt. þeirra tvinmenninganna úr hv. fjvn. á þskj. 695 og síðan till. um mþn., þar sem settir eru menn til ráðuneytis ríkisstj. um frekari framkvæmdir.

Gísli Jónsson: Ég vildi bara benda hv. þm. á, að með því að samþ. brtt. hv. fjvn. á þskj. 677, þá er einmitt haldið sér algerlega við málið eins og forstjóri Skipaútgerðar ríkisins raunverulega hefur lagt til, bæði við samningagerð og í skjali sínu að nokkru leyti. Því að hann tekur hér fram: „Er ekki sjáanlegt, að hægt verði að koma því í framkvæmd eins og sakir standa,“ og á þar við, að byggður verði 100 smálesta bátur, sem sér-

staklega væri ætlaður til að ganga á milli hafna á Austurlandi. „Hins vegar skal það viðurkennt, að Austfirðingar eru illa settir, að því er samgöngur snertir, og er nauðsynlegt að gera allt, sem hægt er, til að bæta úr þeim hið bráðasta.“

Það er vitanlegt, að þó að byrjað væri á því í dag að byggja svona bát, mundi það taka a. m. k. 2—3 ár að fá því lokið, m. a. vegna þess, að erfitt er að fá vélar í slíka báta. Og á þeim tíma gæti margt breytzt, svo að það gæti kannske orðið enginn gróði fyrir Austurland að koma málinu í það horf, sem hv. 6. landsk. og hv. 2. þm. N.-M. vilja. Ég legg því til, að samþ. verði brtt. fjvn. á þskj. 677. Hún gerir ekkert upp á milli landsfjórðunganna. Með henni fær málið góðan undirbúning. Og hvort bátur er byggður fyrir einn fjórðung eða annan, það er ekkert aðalatriði. Því að þeir, sem með þessi mál fara, mundu byggja fyrsta bátinn fyrir þann landsfjórðunginn, sem helzt þyrfti að nota hann. Hins vegar hefur komið fram í þessu nokkur heimapolitik af hálfu hv. 6. landsk. þm. (LJós) og hv. 2. þm. S.-M. (EystJ), sem berjast fyrir hagsmunamálum kjósenda sinna, eins og eðlilegt er. En það hefur ekkert komið fram, sem bendir til þess, að ekki sé rétt að samþ. brtt. hv. fjvn., til þess að málið sé afgr. viturlega frá hæstv. Alþ.

ATKVGR.

Brtt. 554 tekin aftur.

— 695 samþ. með 30:9 atkv.

— 677 þar með fallin.

Till., svo breytt, samþ. með 30:1 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 732).

31. Jarðeignamál kaupstaða, kauptúna og sjávarþorpa.

Á deildafundum 9. marz var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um millipiganefnd í jarðeignamálum kaupstaða, kauptúna og sjávarþorpa. (A. 504).

Á 31. fundi í Sp., 10. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Þessi till. er um að kjósa 5 manna mþn. til að athuga jarðeignamál kaupstaða, kauptúna og sjávarþorpa. Er til þess ætlaðt samkv. tillgr., að n. athugi og geri till. um, á hvern hátt megi veita kaupstöðum, kauptúnum og sjávarþorpum eignarrétt eða varanlegan umráðarétt yfir löndum og lóðum, sem íbúar þessara staða þurfa að nota, með sanngjörnum kjörum, í n. þess að gengið sé of nærri hagsmunum nágrannasveitanna, enn fremur, hvernig hægt sé að koma í veg fyrir óréttmæta verðhækkun á þessum löndum eða leigu fyrir þau og á hvern hátt verði tryggt, að verðhækkun á löndum og lóðum, sem fram er komin eða fram kemur vegna

opinberra framkvæmda, verði almennings eign. Er til þess ætlað, að þessi væntanlega n. skili álit og till. fyrir reglulegt þing næsta árs, 1944.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða um till., en læt nægja að vísa til grg., sem henni fylgir. Það hafa verið ákveðnar tvær umr. um till., og tel ég eðlilegt, að henni verði að lokinni fyrri umr. vísað til fjvn. eða allshn., en vil heyra álit hæstv. forseta um, hvort hann telur réttara.

Forseti (HG): Ég tel eðlilegra, að till. fari til allshn., ég álit, að hún eigi frekar þar heima.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 29 shlj. atkv. og til allshn. með 29 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Sp., 29. marz, var till. tekin til síðari umr. (A. 504, n. 589).

Frsm. (Ásgeir Ásgeirsson): Herra forseti. — Eina verulega breyt, sem allshn. leggur til, að gerð verði á þáttill., er sú, að því verði ekki slegið föstu, að mþn. verði skipuð til að athuga það, sem í þáttill. getur, heldur orðist till. þannig, að Alp. álykti að skora á ríkisstj. að láta athuga með nefndarskipun eða á annan hátt o. s. frv. Ríkisstj. getur þá kallað til þess einn, tvo eða þrjá menn, eftir því sem henni þykir heppilegast, ef brtt. verður samþ.

Allshn. hefur þótt margar mþn. verið skipaðar og vill skirrast við, að við verði bætt einni mþn. enn út af ekki stærra rannsóknarefni en þessu.

Jón Pálmason: Hv. 1. flm. er ekki viðstaddur, en ég vil geta þess út af ræðu hv. frsm., þar sem hann sagði, að hér væri ekki mikið rannsóknarefni, að við flm. lítum öðrum augum á það, því að eitt helzta deilumálið hér á þingum undanfarin ár hefur verið, hvernig ætti að fullnægja landþörf kaupstaða og kaupsána. Það er svo mikið stórmál að undirbúa löggjöf um það efni, að það er nokkurn veginn víst, að það verður ekki gert, nema þar fari fyrst fram nákvæm athugun.

Ég skal ekki leggja mikla áherzlu á, hvort brtt. allshn. verður samþ. eða ekki, en ég tel það ekki til neinna bóta, sem er aðalbreyt. hjá n., að n. sé skipuð af stj. í stað þess að Alp. kjósi hana.

Pétur Ottesen: Það er vafalaust full ástæða til að greiða götu þess, að þeir menn, sem í kaupstöðum, kaupsána og sjávarþorpum búa, sem lífa kannske að langmestu leyti á sjávarútvegi, iðnaði og annarri atvinnu, sem um er að ræða á þessum stöðum, fái aðstöðu til þess að geta einnig stuðzt við nokkur jarðarafnot. Það hefur víða reynzt hagkvæmt og til fjárhagslegs öryggis, auk þess sem það hefur í för með sér holl uppeldis-áhrif barna og unglinga að eiga þess kost að alast upp við þau skilyrði. Hitt er atriði út af fyrir sig, hvernig þessi aðstaða verður bezt tryggð.

Alp. hefur engan veginn látið þetta mál afskiptalaust. Hefur oft verið sinnt beiðnum, sem

fram hafa komið frá bæjarstjórum, hreppstjórum og öðrum stjórnarvöldum þessara staða. Þeim hefur verið sinnt með þeim hætti, t. d. þar, sem ríkið hefur átt landið í kaupstöðunum eða nærri þeim, að það hefur selt viðkomandi kaupstað eða kaupsána landið, til þess að það yrði notað í þessu skyni. Einnig hefur í öðrum tilfellum verið greidd gata þess, að kaupstaðir og kaupsána hafi getað fengið bætta aðstöðu sína að þessu leyti með því, að þau hafa getað fengið keyptar eignir einstakra manna, sem stundum hafa verið lagðar undir lögsagnarumdæmi viðkomandi staða. Mætti rekja nokkur dæmi þess, að greitt hefur verið fyrir þessu á þennan veg. Einnig voru samþykkt l. 1941, þar sem ríkinu er heimilað að kaupa jarðir, löðir og lönd í kaupstöðum og sjávarþorpum og í grennd við þau, eftir því sem þörf er á, samkvæmt þeim fyrirmælum, sem í lögum þessum greinir. Þar er svo gert ráð fyrir, að þetta verði gert í þeim tilfellum, þar sem hreppurinn eða bæjarfélagið sjálft er þess ekki megnugt að kaupa slík lönd, sem svo á að nota í þessu skyni. Þegar svo ríkissjóður hefur með þessum hætti keypt þessi lönd eða lagt til lönd, sem ríkið á sjálft eða keypt þau af öðrum, og ef kaupin hafa ekki getað gengið með venjulegum hætti, þá hefur verið veitt heimild til að beita eignarnámi til að fá þessi lönd keypt. Svo er gert ráð fyrir, að ríkið smám saman selji þessum bæjar- og sveitarfélögum löndin, og þegar um stór lönd er að ræða og þau hafa tök á að nota þau, geta þau fengið löndin keypt með sérstökum ákvæðum. Með þessum hætti hefur verið gengið allan til að greiða fyrir þeirri aðstöðu, sem ég í upphafi ræðu minnar lýsti. Það eru að vísu til nokkrar skorður fyrir því, að gengið sé úr hófi fram á rétt þeirra sveitarfélaga, sem liggja nærri kaupstöðum og kaupsána, þannig að þessi útfærsla atvinnuskilyrða kaupstaðanna verði ekki í verulegum mæli til þess, að niður leggist búskapur og búrekstur í sömu hlutföllum í þeim hreppum, sem þar liggja að, og að um of sé skert sjálfstæði þeirra.

Ég skil því ekki í sjálfu sér, að hér sé svo ákaflega brýn þörf út frá þessu sjónarmiði að fara nú að hleypa af stokkunum mþn. til að rannsaka þetta, meðan ekki hefur reynt meira en orðið er á þá framkvæmdamöguleika, sem kaupstaðir og kaupsána geta fengið samkv. l. frá 1941, og að því leyti get ég tekið undir það, sem kom fram hjá hv. frsm., að það, sem þætti ástæða til að gera til viðbótar við það, sem flestir telja fyrirsjáanlegt, að gert muni samkv. gildandi l., það gæti þá orðið athugun, sem stj. léti framkvæma í þessu sambandi án nefndarskipunar. Út frá þessu sjónarmiði sé ég ekki, að nein þörf sé á slíkri nefndarskipun.

En mér virðist, að það sé annað, sem fram kemur í þessari þáttill., sem sé í raun og veru nokkurt nýmæli. Mér virðist, að verið sé að fitja upp á að koma inn í löggjöfina sérstökum skilningi á eignarréttarhugmyndinni í landinu. Í þessari till. er lögð megináherzla á það og sérstaklega undirstrikað í grg., að það sé sérstakt rannsóknarefni og sérstakt verkefni fyrir þá n., sem hér á að skipa, að gera ráðstafanir til að koma í veg fyrir óréttmæta verðhækkun, eins og það

er orðað. Og svo er nánar útskýrt, hver þessi óréttmæta verðhækkun sé, en það er sú verðhækkun, sem kann beint eða óbeint að stafa af framkvæmdum frá því opinbera, því að slík verðhækkun eigi að vera almenningss eign. Mér skilst þess vegna, að þegar miðað er við það, sem Alþ. hefur gert til þess að greiða fyrir kaupstöðum og kauptúnum með þeirri löggjöf, sem um það var sett 1941, þá sé það ef til vill megintilgangur þessari till. að koma inn í löggjöfina þessari skilgreiningu á eignarrétti og gera ráðstafanir gegn því, sem þar er kallað óréttmætur eignarréttur. Mér virðist svo mikil áherzla lögd á þetta atriði í till., að þar sé í raun og veru meginástæðan til þess, að hún er fram komin, og það eigi að vera aðalverk n. að draga línu á milli þess, sem sé réttmætur og óréttmætur eignarréttur. Það er að visu ekki gengið lengra í þessari þátttill en að þetta skuli taka til kaupstaða og kauptúna og þar skuli gera þennan greinarmun. En þar sem grundvöllurinn undir þessu er sá, að þessi óréttmæta verðhækkun, sem svo er nefnd, skapast í þessum kaupstöðum og kauptúnum vegna þess, að hið opinbera hefur veitt þar fé til ýmissa framkvæmda, þá leiðir af sjálfu sér, að sama máli gegnir um þær framkvæmdir, sem gerðar eru úti í dreifbýlinu, sem að meira eða minna leyti styðjast við fjárframlög og atbeina hins opinbera. Og þegar búið er að lögfesta slíkt gagnvart þéttbýlinu, þá getur verið, að þess verði ekki langt að biðja, að lengra verði gengið og þetta verði látið taka smátt og smátt til slíkra aðstæðna, hver sem er á landinu.

Mér skilst, að ef það væri einungis tilgangurinn með þessari till. að greiða fyrir því, að kaupstaðir og kauptún ættu þess kost að kaupa land til þeirra nota, sem ég gat um áðan, þá væri það bezt gert með breyt. á l. frá 1941, þar sem væri enn betur greitt fyrir því, að kaupstaðir og kauptún gætu eignast land eftir þörfum. Ég vil þess vegna gera fyrirspurn um það til hv. flm. till., hvernig þeir í raun og veru hugsi sér, að þessi greinarmunur verði gerður, og hvort afleiðingin af því hljóti ekki að vera sú, að þetta komi til með að taka til allrar þeirrar verðhækkunar á landeignum, sem á einhvern hátt hefur átt sér stað fyrir aðgerðir hins opinbera, hvar sem þessar jarðeignir eru, því að það er alveg rétt, að hafnargerðir og aðrar framkvæmdir, sem skapa aukin lífsskilyrði í kaupstöðum og kauptúnum, hafa það í för með sér, að þangað streymir fólk, og þau skilyrði, sem þarna skapast, verða þá einnig til þess, að þarna þykir eftir-sóknarvert að vera, og það leiðir til þess, að þau verðmæti, sem þarna eru og geta nú staðið undir meiri framleiðslu, þau hækka í verði. Sama máli gegnir um vegagerðir og símalagningar úti um sveitir landsins, því að þær greiða götu aukinna viðskipta. Þetta allt saman verður þess valdandi, að meira er upp úr framleiðslunni að hafa en áður á þessum stöðum, og það verður til að gera það land, sem hún byggist á, verðmætara en áður, meðan ekki var hægt að koma framleiðslunni á markað nema endrum og eins, en það stóð í vegi fyrir, að hægt væri að reka þar nema einhæfan búskap. Ég tala ekki um, þegar sá draumur ræstist, sem okkur alla dreymir um og

hugir okkar stefna að, að geti orðið að veruleika, að rafmagn komist út um byggðir landsins, sem kaupstaðir og kauptún njóta nú góðs af. Þegar þetta er komið í kring, þá verður það til að lyfta sveitunum meira en við í fljótu bragði gerum okkur í hugarlund, og þá má einnig líta svo á, að þarna megi gera sams konar greinarmun og gert er ráð fyrir í þessari till. á réttmætri og óréttmætri verðhækkun.

Ég vildi aðeins vekja athygli á þessu hér, af því að þetta kemur svo greinilega fram bæði hjá hv. flm. og einnig hjá n., sem hefur tekið undir þetta með því að setja inn í þátttill. eins og hún vill orða hana svipað orðalag og þetta, þó að þar sé að visu ekki alveg eins fast að orði kveðið og gert er í sjálfri tillgr. hjá flm. og ekki jafnákveðnum orðum farið um þetta í ræðu hv. frsm. og gert var í grg.

Ég skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta, en vil mjög vekja athygli á þessu atriði, sem svo greinilega skýtur hér upp höfðinu og kemur einnig fram í hinni umorðuðu till., sem allshn. leggur til, að verði samþ. um þetta atriði. Mér þykir því meiri ástæða til að gera þetta nú, þar sem að því er virðist, hefur dregið úr þeirri hugmynd, sem kom fram fyrir nokkrum árum í sambandi við jarðræktarlögin, þar sem gengið var inn á þessa sömu braut með 17. gr. þeirra laga. Það var viðurkennt þá í upphafi a. m. k. af sumum, sem að þeim ákvæðum stóðu, að mjög væri eðlilegt, að sá styrkur, sem veittur væri samkv. jarðræktarlögunum, rynni ekki óskorað eða kæmi ekki fram sem óskoruð eign viðkomandi manna, sem að framkvæmdunum stæðu og fengu styrkinn, heldur yrði sá hluti jarðarinnar, sem styrknunæmi, greinilega aðgreindur frá þeirri raunvegulegu eign eiganda jarðarinnar. Að visu var einnig haldið fram af öðrum, sem að þessu stóðu, að auk þess hefði þetta ákvæði þýðingu í þá átt að halda niðri jarðaverði. Og eftir þá miklu andúð og þær deilur, sem urðu í landinu um þetta atriði, þá urðu í raun og veru flestir, ef ekki allir, sem að því stóðu að taka upp þetta ákvæði, tiltölulega fljótt haktir út af þeim grundvelli, að þetta væri í því augnamiði gert að aðskilja þannig og láta þannig koma fram tvöns konar eignarrétt í öðru augnamiði en því að halda niðri jarðaverðinu, þó að hitt væri hugsunin upprunalega, a. m. k. hjá sumum, sem að þessu stóðu, að með þessu móti eignaðist ríkið hluta í þessum jarðeignum, eins og það líka gerir. Mér finnst þess vegna, að þar sem þær deilur, sem af þessu risu upp í landinu, hafa að mestu horfið, svo að eftir er aðeins herzlumunurinn, að samkomulag verði um að nema þetta ákvæði alveg burt úr jarðræktarlögunum, — það er aðeins herzlumunurinn, sem vantar, til þess að það verði gert með góðu samkomulagi a. m. k. allra fulltrúa bænda, — þá sé það einkennilegt, að samtímis því skuli þessi ákvæði nú skjóta upp höfðinu svo greinilega sem raun ber vitni í þessari þátttill. og þar skuli vera hafin aftur sams konar herferð á eignarréttinn í landinu með því að gera greinarmun á réttmætri og óréttmætri verðhækkun.

Ég skal svo ekki fara lengra út í þetta að svo stöddu. Ég vil aðeins óska eftir, að hv. flm. skýri frá, hvernig þeir vilja draga fram markalínuna

milli réttmætrar og óréttmætrar verðhækkunar, ekki aðeins í kaupstöðum og kaupsánunum, heldur í landinu í heild.

Eysteinn Jónsson: Ég ætla ekki að svara hv. þm. Borgf., þó að ástæða hefði verið til að minnast á sumt af því, sem hann sagði í ræðu sinni nú. Ég ætla aðeins að taka það fram einu sinni enn, að það er ekki nema hugarburður, að það hafi vakað fyrir þeim framsóknarmönnum, sem heittu sér fyrir núverandi 17. gr., að hún yrði til, að ríkið eignaðist hluta í jörðunum, heldur út frá því sjónarmiði, að jarðræktarstyrkurinn kæmi ekki fram sem verðhækkun á jörðum, heldur fylgdi þeim áfram sem fylgifé til afnota fyrir þá, sem á jörðunum byggja á hverjum tíma. Annars er engin ástæða til að draga þetta mál inn í umr., en ég segi þetta aðeins að gefnu tilefni frá hv. þm.

Ég stóð aðallega upp til að minnast á, að n. vill gera þá breyt., að í stað þess, að gert er ráð fyrir, að 5 manna n. verði kosin á Alþ., þá skipi ríkisstj. þessa n. eða láti með öðrum hætti rannsókn fram fara á þessu máli. Ég lít svo á, að þetta sé mikið vandamál og það sé einmitt alveg sérstaklega nauðsynlegt, að fulltrúar landsmálaflokkanna á Alþ. beri saman sjónarmið sín um þessi mál og brjóti til mergjar. Ég tel, að nefndarskipun, sem gerð væri með öðrum hætti en í samráði við þingflokkana, mundi hafa mjög litla þýðingu fyrir málið. Ég vil því spyrja hæstv. félmrh., því að ég veit, að þessi nefndarskipun heyrir undir ráðuneyti hans, hvort hann mundi ekki, ef brtt. n. yrði samþ., framkvæma till. þannig, að n. yrði skipuð og það yrði gert í samráði við þingflokkana, af því að ég tel, að þetta mál sé þannig vaxið, að nefndarskipun, sem væri ekki í samræmi við vilja þingflokkanna, væri gagnslauss, því að það, sem hér þarf, er, að fulltrúar flokkanna beri saman sjónarmið sín um þetta mál og kryfji það til mergjar, og, eftir því sem þeir geta átt samleið, hafi samstöðu um málið. Önnur lausn á þessu máli hygg ég, að yrði þýðingalaus. Þess vegna vil ég spyrja hæstv. félmrh., hvort hann muni þá ekki skipa n. þessa í samráði við þingflokkana. Ef hæstv. ráðh. hefur ekki í hyggju að framkvæma þáttill. á þann hátt, þá vil ég eindregið mæla með því, að brtt. n. verði felld, en upphaflega þáttill. samþ. Því að það er ekki til neins, að minum dómi, að setja í þessa n. fulltrúa, nema þeir hafi samráð við þingflokkana um þetta viðkvæma mál, sem yrði síðan að taka til afgreiðslu hér í þinginu.

Félmrh. (Jóhann Sæmundsson): Herra forseti. — Ég skal svara þessari fyrirspurn frá hv. 2. þm. S.-M. Mér virðist, ef brtt. þessi verður samþ., sem allshn. ber hér fram, beri ríkisstj. að skipa n. eða láta gera athugun á annan hátt, eins og stendur í þáttill., í þessum efnunum. Ég get ekki svarað þessu nema fyrir sjálfan mig. En mér finnst eðlilegt, að slík nefndarskipun yrði í samræmi við það, sem hv. fyrirspyrjandi lét hér í ljós óskir um. En ég get ekki svarað þessu nema fyrir mig. Ég geri ráð fyrir, að ríkisstj. í heild sinni taki afstöðu til þessa máls, hvernig þessi rannsókn skuli gerð, ef brtt. verður samþ., með

nefndarskipun eða á annan hátt, og þá um leið, hvernig n. yrði skipuð með tilliti til flokkanna.

Jón Pálmason: Það er nú svo, eins og ég tók fram áðan, að ég lít þannig á, að það sé ekki nein framför frá upphaflegu till., sem hv. allshn. hér hefur lagt til, að ríkisstj. skipi þessa n., í stað þess, að hún sé kosin af Alþ. sjálfu með hlutfallskosningu, eins og venja er til um kosningu slíkra n. Ég býst ekki við að geta greitt atkv. með þessari brtt. allshn., vegna þess að ég tel á hinu betur fara, ef menn á annað borð eru á því að láta afgreiða þetta mál, að slík n. sé kosin af Alþ.

En það voru sérstaklega nokkur orð í ræðu hv. þm. Borgf. (PO), sem gerðu það að verkum, að ég kvaddi mér hljóðs, því að mér virtist gæta hjá honum nokkurrar hræðslu út af þessari þáttill. um, að með henni væri meint allt annað en raunverulega er ætlað að ná með henni. Það er miskilningur hjá honum, að með þessari þáttill. sé það meiningin af flm. hálfu að fara inn á svipaða leið og farið var inn á með 17. gr. jarðræktarl. Þetta mál er alveg óskylt því máli og því óþarfi að blanda því inn í umr. um þessa þáttill. Það, sem aðallega vakir fyrir okkur flm. með flutningi þessarar till., er, að sett verði nákvæmari ákvæði um það, hvernig eigi að koma í veg fyrir stöðugan ágreining, sem verður, þegar þarf að tryggja kaupstöðum, kaupsánunum og sjávarþorpum aukið landrými vegna þeirra þarfa, sem þar er um að ræða. Þau mál hafa verið meðal heitustu deilumála hér á Alþ. á undanförunum árum. Og ætla má, ef ekki verða settar frekari reglur um það efni, þá haldi þær deilur áfram. Það má vel vera, að með löggjöf verði erfitt að koma í veg fyrir slíkar deilur. En þetta er svo víðtækt mál, að þörf er á að gera á því nákvæmari athugun og betri heldur en hingað til hefur verið gert.

Hv. þm. Borgf. var að tala um, að sér virtist, að með þessari þáttill. væri verið að gera einhverja herferð á eignarrétti manna í landinu. Þetta er alls ekki ætlun okkar flm., nema ef hv. þm. Borgf. eða aðrir, sem svipaðar skoðanir hafa, teldu, að gerð væri herferð á eignarréttinn í landinu með því að gera nánari ákvæði um það, hvernig eigi að tryggja kaupstöðum og kaupsánunum aukið landrými. Það hefur nú komið fyrir í einstökum tilfellum, bæði varðandi stærri kaupstaði og smærri þorp, að það hefur verið farið inn á þá braut að gripa til þess að taka með eignarnámi lönd, ef samkomulag hefur ekki fengist um sölu á þeim til afnota fyrir þessa staði. Og þetta gæti orðið að einhverju leyti áframhald á þeirri leið. Og ef það er þetta, sem hv. þm. Borgf. á við, þegar hann talar um herferð á eignarrétt manna í landinu, þá er það ekkert nýtt mál í þessari þáttill.

Varðandi hitt, hvernig eigi að koma í veg fyrir þessa verðhækkun, þá er það vandasamt mál, það hefur verið það, er það og hlýtur jafnan að verða það. En ég hygg, að flestir menn, sem um félagsmál hugsa, verði á einu máli um það, að það sé ekki heppilegt allra hluta vegna, að það sé haldið áfram með það í stórum stíl að braska með fasteignir í landinu á þann hátt, að þær

hækki stöðugt í verði. Ég hef aldrei haft neina trú á því, að það kæmi í veg fyrir verðhækkun að láta ríkið eiga hlutdeild í jörðum landsmanna með þeim styrkjum, sem veittir eru til jarðræktar; það er atriði, sem ég hef aldrei getað fallt á. En það kemur ekki þessu máli við. En á því búnaðarþingi, sem nýlega var haldið, mun hafa verið samþ. með öllum atkv. og því vísað til mþn., að nauðsyn væri, eftir því sem kostur er á, að koma í veg fyrir, að jarðir í landinu hækkuðu óeðlilega mikið í verði. Og því skyldi þá ekki eins vera fullkomin ástæða til þess að taka það atriði og rannsaka það, hvernig komið verði í veg fyrir, að löðir í kaupstöðum og lönd þar hækki stöðugt í verði? Fullkomnasta skipulagið, sem um er að ræða á því sviði, er í minum augum það, að hver kaupstúnhreppur og hver kaupstaður eigi það land, sem viðkomandi kauptún og kaupstaðir standa á og þurfa að nota. Ef hægt væri að koma því svo fyrir, án þess að gengið væri of nærri eignarrétti einstakra manna, þá tel ég, að það væri vel farið.

Ég er algerlega andvígur því, að farið verði inn á þær leiðir, sem sumir menn hafa mælt mjög eindregið fyrir, að ríkið sé látið kaupa upp lönd og löðir í kaupstöðum og kauptúnum og í nánd við þá staði og leigi svo kaupstöðum og kauptúnum það. Hitt er frá minnu sjónarmiði fullkomnasta aðferðin á þessu sviði, að kauptún og kaupstaðir eigi sjálfir land það, sem þeir standa á.

Annars held ég, að það sé hreinasti óþarfi að fara út af þessari þáttill. að búa til einhver ljón á veginum til þess að hræða menn á þann hátt með því að tala um, að ganga eigi á eignarrétt manna, þó að samþ. verði að athuga, á hvern hátt þessum jarðeignamálum verði bezt fyrir komið, þannig að sem heppilegast og hagkvæmast yrði þeim, sem þurfa þessara laga með. Og mér þykir mjög undarlegt, ef meiri hluti er fyrir því hér á Alþ., að heppilegra sé, þegar á að setja n. í eitthvert stórt mál, að hún sé skipuð af ríkisstj., hver sem sú ríkisstj. er, heldur en af Alþ., þannig að hún sé kosin eftir venjulegri aðferð með hlutfallskosningu á Alþ.

Áki Jakobsson: Mér finnst þetta vera svo lítið verkefni, sem hér er um að ræða, og ekki þýðingarmeira en það, að ekki ætti að vera þörf á að skipa sérstaka n. til að leysa það af hendi. Sérstaklega þegar tekið er tillit til þess, að með l. nr. 64 frá 1941 eru þessi mál leyst fyrir kauptún og sjávarþorp, og eins hitt, að aðstaður eru mjög mismunandi hjá hinum ýmsu bæjarfélögum, þannig, að vart yrðu settar heildarreglur fyrir alla bæina, virðist enn minni ástæða fyrir nefndarskipun þessa. Ég hef leyft mér að leggja til, að það verði felld niður, að hæstv. ríkisstj. geti skipað n., en að henni verði aðeins falið að láta athuga, hvernig megi veita kaupstöðum, kauptúnum og sjávarþorpum eignar- eða umráðarétt yfir löndum og löðum o. s. frv. Mér virðist ekki ástæða til að vera að setja á stofn nýja n., sem líklega mundi aðeins verða til þess að tefja framgang þessa máls. Leyfi ég mér því að bera fram skrifl. brtt. um þetta og bið hæstv. forseta að leita afbrigða fyrir henni.

Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

Forseti (HG): Mér hefur þorizt skrifl. brtt., sem þarf tvenns konar afbrigði fyrir, sem ég vil leita. Skrifl. brtt., sem er frá hv. þm. Siglf. (ÁkJ), er við brtt. á þskj. 589 og er á þessa leið: [sjá þskj. 624].

ATKVGR.

Afbrigði fyrir skrifl. brtt. leyfð og samþ. með 30 shlj. atkv.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. — Það er í raun og veru þrennt, sem eftir þessari þáttill. er ætlað til, að rannsakað verði. Í fyrsta lagi það, sem þeir hafa minnst á hv. þm. Siglf. og hv. þm. Borgf., viðvikjandi landi til ræktunar kringum kaupstaði, kauptún og sjávarþorp, og er þar ekki um að ræða annað en fyllri ákvæði heldur en nú eru í l. um það atriði. Og það má segja, að þessi þáttur, sem þáttill. er um, sé þegar að nokkru leyti leystur. Og það má líka segja, að til þess að vikka það út, sem í þessum þætti felst, og þó að fleiri breyt. væru gerðar í þessu efni, þá þarf ekki að skipa um það sérstaka n. En n. er ætlað meira verksvið en þetta, nefnilega að rannsaka, hvernig hægt sé að koma í veg fyrir óréttmæta verðhækkun á þessum löndum, sem leigð eru eða seld til ræktunar fyrir íbúa þessara staða. Hér er ekki talað um óréttmæta verðhækkun almennt, heldur aðeins á þessum löndum, en því sleppti hv. þm. Borgf., og það er alls ekki lítið atriði.

Ég skal taka dæmi úr þorpi hér á landi. Það hefur fengið til afnota allmikið svæði af landi, sem ríkið hefur umráð yfir. Þessu landi hefur verið skipt og það leigt út í smáskákum. Og þar er nú komin mikil ræktun. Í þessu þorpi eru nú 130 kýr, sem byggist að mestu á þessari ræktun, en áður en þessi ræktun hófst, voru þar milli 10 og 20 kýr. En þorpið, sem þarna er milliliður, leigir þessi lönd út fyrir 5 sinnum herra gjald heldur en það borgar ríkinu fyrir þau. Þetta og önnur slík dæmi þarf að rannsaka eftir þessari till. og finna, hvernig komið yrði í veg fyrir svona verðhækkun. Og það er verkefni, sem ég, eins og hv. 2. þm. S.-M., býst við, að þurfi að athuga af mönnum úr öllum flokkum, því að það lítur út fyrir, að til séu menn í sumum flokkum, sem ekkert vilja láta gera í þessu, heldur láta einstaka menn og bæjarfélög græða á slíku okri.

Svo er enn eitt verkefni, sem þessari n. er ætlað að athuga, hvernig tryggja megi, að verðhækkun á löndum og löðum, sem verða kann á fyrir nefndum stöðum beint eða óbeint vegna opinberra framkvæmda, verði almenningi að notum, en hverfi ekki inn í eignir einstaklinga, sem síðan láti almenning vaxta hana. Árið 1940 bárum við nokkrir Framsóknarþm. fram till. til þál. um undirbúning ráðstafana út af verðhækkun á fasteignum fyrir sérstakar opinberar ráðstafanir. Var sú þáttill. orðuð þannig, eins og hún fyrst kom fram á þskj. 30, að Alþ. ályktaði að „skora á ríkisstj. að láta rannsaka, á hvern hátt verði komið í veg fyrir það eða takmarkað með lög- gjöf, að einstakir menn njóti gróða af þeirri verðhækkun, sem verður á fasteignum þeirra fyrir sérstakar opinberar aðgerðir.“ .. Til samkomulags við þá, sem ekkert vildu gera í mál-

inu, var þessu breytt eftir till. allshn. þannig, að í stað orðanna „á hvern hátt takmarkað“ kom: „hvort ekki væri ástæða til að koma í veg fyrir eða að takmarka“. Sumir munu hafa samþ. þetta í því trausti, að ríkisstj. gerði ekkert í þessu máli, en sumir aftur í því trausti, að hún gerði eitthvað í því. Þeir, sem vildu, að stjórnin gerði ekkert í því, urðu ekki fyrir vonbrigðum. Og það virðist svo enn, að einhverjir séu þeirrar skoðunar, að með því að láta ríkisstj. hafa þetta með höndum, þá verði ekkert í þessu máli gert, og þess vegna vilji þeir ekki láta þingið skipa þessa n. Og sumir, sem þó eru málinu hlynntir, eins og hv. þm. Siglf. (Ák.), álíta, að ekki þurfi að skipa n. til þess að rannsaka þetta, heldur megi gera það á annan hátt.

Ég er ákaflega hlynntur því, að þessi rannsókn fari fram og ráðstafanir verði gerðar til þess að fyrirbyggja þessa óeðlilegu verðhækkun og gróða einstakra manna af þessu. Og ég gekk í allshn. inn á þessa tilhögun, sem um getur í brtt. n., eftir að ég vissi, að ríkisstj. mundi skipa n. í málinu og láta rannsaka málið, ef þáttill. yrði samþ. Þess vegna held ég, að það sé óhætt að samþ. brtt. allshn., því að þótt ríkisstj., sem áður var, léti ekki rannsaka þetta, hafa sumir hæstv. ráðh. tjáð mér, að hæstv. ríkisstj. muni nú skipa þessa n., ef þáttill. verður samþ. með þessari breyt., og sé ég ekki ástæðu, enn sem komið er, til annars en að treysta orðum núv. hæstv. ríkisstjórnar.

En enda þótt ég hafi gengið inn á þetta til samkomulags í n., hefði ég heldur kosið, að þáttill. hefði verið samþ. óbreytt. Sumir hafa vonast til þess, að með því að samþ. þessa brtt. yrði ekkert gert í málinu. Þá von hef ég kannske tekið frá þeim mönnum. En það verður að hafa það. En á þessu byggist mitt fylgi við þáttill. og brtt.

Sjónarmið manna í flokkum eru svo ólík í þessu efni, að það væri mjög illa farið, ef í þessa n. veldust menn, sem allir hefðu nokkurn veginn svipuð sjónarmið. Í þessa n. þurfa að koma menn, sem standa í sambandi við þingflokkan og geta fært fram þau sjónarmið, sem þar ráða. Og í því trausti, að n. verði þannig skipuð, er ég með brtt.

Ég vil endurtaka það, sem sagt hefur verið hér, að það er alla vega lagað geysimikil þörf á, að þetta sé athugað og tekið sé fyrir það, að hið opinbera skapi mönnum aukna dýrtíð og aukna erfiðleika við að lifa í landinu. Og að hið opinbera leggi í þessu efni kvaðir á einstaka menn, sem eru notendur þessara landa, það á ekki að eiga sér stað, og það þarf að taka fyrir það, og menn verða að koma sér saman um leiðir til að gera það.

Eysteinn Jónsson: Herra forseti. — Hæstv. félmrh. svaraði fyrirspurn minni að nokkru leyti og að nokkru leyti ekki. Hann sagði, að sér fyndist óeðlilegt, að skipun þessarar n. færi fram á þann hátt eins og ég vildi, en hann sagðist ekki geta svarað neinu um þetta fyrir hönd hinna ráðh., aðeins fyrir sjálfan sig. Þannig verður ekki, áður en þetta mál verður afgreitt, séð, hvort þessi n. verður skipuð eða þá hvernig. Ég sé því ekki ástæðu til þess, að hæstv. Alþ. breyti þessari þá-

till. á þann hátt, sem brtt. er komin fram um. Og mér virðist ekki ástæða til þess, að hæstv. Alþ. skjóti sér undan því að taka afstöðu til þessa máls, nema gengið verði frá því um leið, að n. verði skipuð og hvernig hún verði skipuð.

Ég mæli því með því, að brtt. allshn. verði felld. Mér finnst það ekki vera rök í málinu, að þessi brtt. sé til samkomulags við þá, sem ekkert vilja gera. Ég sé ekki ástæðu til að leita samkomulags við þá. Ef þeir eru fleiri í þ., sem ekkert vilja gera í þessu efni, þá verður ekkert gert. Séu þeir færri, verður það gert, sem meiri hl. vill. Þetta skilst mér vera eina hreina afgreiðslan, sem til er á málinu. Vil ég því skora á hv. alpm. að vera ekki með neina loðmaulu í þessu, heldur samþykkja þáttillöguna eins og hún er komin fram.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Ég vil leyfa mér að leiðrétta þann misskilning, sem kom fram hjá hv. 2. þm. S.-M., að þessi breyt., sem hefur verið gerð till. um í brtt. allshn. nú, hafi verið gerð til samkomulags við þá, sem ekkert vilja gera í málinu. Þar tók hv. 2. þm. S.-M. algerlega rangt eftir, því að þar átti hv. 2. þm. N.-M. við allt annað mál, sem búið var að afgreiða. Og þegar forustumenn flokka geta ekki öðruvísi farið með mál, sem ekki gengur nema frá einum stóli til annars hér í salnum, þá er ekki von að vel fari.

En gerð var till. í allshn. um þessa breyt. á þáttill., af því að í n. komu fram ákveðnar skoðanir um það, að það væri ekki rétt, að þ. partaði sig svo í sundur, að setja hvert einasta mál í mþn. En að því hefur þ. gert allmikið, og það er ekki sízt flokkur hv. 2. þm. S.-M., sem að því hefur unnið að setja mþn. í allt, þar sem þær n. eiga að gera út um mál, sem þ. getur ekki komið sér saman um. Þetta eru mennirnir, sem langmest hafa gert sér far um að koma í veg fyrir, að Alþ. afgreiði mál með sóma.

Hv. þm. A.-Húv. hefur annaðhvort ekki lesið brtt. eða ekki skilið þær, því að það er töluverður munur á þáttill., ef henni verður breytt eins og lagt er til í brtt. n. eða eins og hún er óbreytt. Það er sagt hér í brtt., 2. mgr. 1. gr., að þetta beri að athuga í samráði við bæjar- og sveitarstj., sem hlut eiga að máli. Þetta ákvæði er ekki í þáttill. óbreytt. Og þetta er lagt til sérstaklega með það fyrir augum, að það ætti fyrst og fremst að rannsaka þetta mál, þar sem þörfin er mest aðkallandi í samráði við þessa menn. Það er auk þess töluverður eðlismunur á því, hvort til er tekið, að verðhækkun komi „beint eða óbeint vegna opinberra framkvæmda“ eða í þess stað kemur: „vegna meiri háttar opinberra framkvæmda“. En það síðar fram tekna orðalag er eftir brtt. n. þar um. Hins vegar áleit ekki n., að það hefði stórkostlega þýðingu að ræða um orðalag till. yfirleitt. Því að hér er ekki verið að ræða um sjálfan lagabálkin um þessi mál, heldur hvort þessi mál skuli rannsökuð og þá á hvern hátt. Og þess vegna var líka langmestur hluti ræðu hv. þm. Borgf. alveg út í hött. Hann fær sjálfsgagt tækifæri til að deila um frv. um þetta efni, þegar það kemur fram, ef það þá nokkuru tíma kemur fram.

Jarðeignamál kaupstaða o. fl. — Skáldastyrkur, rithöfunda, vísindamanna og listamanna.

Umr. frestað.

Á 35., 36., 37. og 38. fundi í Sp., 30. og 31. marz, 1. og 5. apríl, var till. tekin til frh. siðari umr. Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Sp., 6. apríl, var fram haldið siðari umr. um till. (A. 504, n. 589, 624).

Gísli Jónsson: Ég tók fram við siðustu umr., að ég teldi ekki mikla hættu í því fölgna að setja þetta mál til athugunar. Það er ekki sama og að samþ. neina gerbyltingu í málunum, þótt ýmsum finnist nefndarskipunin hljóta að þýða sigur sinna sjónarmiða. Í n. voru mjög skiptar skoðanir, en samkomulag um þetta eitt, að till., eins og n. orðaði hana, mætti ganga fram. Þá er ríkisstj. látin um það, hvort hún skipar n. eða lætur byggja frv. á þeim upplýsingum, sem fyrir liggja. Ég tel það alls ekki greiða fyrir öllum málum, að í þær séu settar pólitískar n., til þess að þar verði annaðhvort um þau hrossakaup eða reipdráttur um svo að segja allt. Ég er ekki viss um, að ætíð sé til bóta, að bærinn eigi land sitt allt. Visað hefur verið til Hafnarfjarðar t. d. En þar hefur það ekki minnstu áhrif á dýrtíðina, þótt bærinn eigi lóðirnar og leigi þær ódýrt. Afnotagjald af sjálfum eignunum eða byggingunum hækkar eins þrátt fyrir það. Sveitar- og bæjarstjórnir kringum land líta þetta ekki heldur allar sömu augum. Eitt þorpið hefur nú verið að auglýsa í útvarpi til sölu jörð, sem liggur svo fast við þorpið, að þar standa sum húsín. N. telur nauðsyn, að leitað sé álits bæjar- og sveitarstjórna og samkomulags á þeim grundvelli, sem þannig yrði fenginn. Ég get verið því sammála, að þegar eignir einstaklinga hækka í verði við hafnarbætur og fleira, sem ríkið lætur gera, þurfi að athuga, hver eigi að njóta ávaxta. Ég held óhætt sé að samþ. till. eins og n. gekk frá henni, þó að það virðist koma illa við hégöma hv. þm. Borgf.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 40. fundi í Sp., 10. apríl, var till. enn tekin til siðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Sp., 12. apríl, var fram haldið siðari umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 624 felld með 26:10 atkv.

— 589,1—2 samþ. með 28:8 atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 32:1 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 733).

32. Skáldastyrkur, rithöfunda, vísindamanna og listamanna.

Á deildafundum 12. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um aukauppbót á styrki til skálda, rithöfunda, vísindamanna og listamanna (A. 173).

Á 16. og 23. fundi í Sp., 28. jan. og 9. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 27. fundi í Sp., 19. febr., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Barði Guðmundsson): Herra forseti. — Það mun hafa verið í öndverðum des. í vetur, að stj. listamannasambandsins sendi ríkisstj. erindi sitt um það, að á styrk þann, er hér ræðir um, yrði greidd aukauppbót hliðstæð þeirri, sem starfsmönnum ríkisins er greidd samkv. þál. frá 28. ágúst 1942. Eftir því, sem ég hef heyrt, tók ríkisstj. þessu mjög vel, en ekkert varð af framkvæmdum, enda veik hún úr valdasessi litlu siðar, en núv. ríkisstj. mun hafa lítið svo á, að ekki væri fært að veita þessar uppbætur án þess að leita fyrst vilja Alþ. Þess vegna er till. á þskj. 173 fram komin, og virtist menntm. Nd. þetta vera það sanngírismál, að hún féllst á að flytja till. inn í þingið. Í grg. eru nokkrar ástæður till. taldar. Ég geri ráð fyrir, að þessari till. muni visað til fjvn., og vil vænta þess, að afgreiðslu hennar verði hraðað mjög. Það er vitað, að sökum þess, hve fjárl. verða seint afgr., hafa margir þeir menn orðið hart úti, sem styrks þessa eiga að njóta, þar eð þeir verða að bíða hans langt fram yfir venjulega tíma. Ef þessi þáltill. nærði nú skjótu samþykki, væri hægt að ráða nokkra bót á þessum vandkvæðum og bæta úr brýnustu þörf ýmissa þeirra listamanna, sem í vandræðum eru vegna hins mikla dráttar, sem orðið hefur á afgreiðslu fjárlaganna.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 31 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. visað til siðari umr. með 31 shlj. atkv. og til fjvn. með 30 shlj. atkv.

Á 34., 35. og 36. fundi í Sp., 29., 30. og 31. marz, var till. tekin til siðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Sp., 1. apríl, var till. enn tekin til siðari umr. (A. 173, n. 593 og 626).

Frsm. meiri hl. (Jónas Jónsson): Fjvn. hefur klofnað um þetta atriði, og meiri hl. hélt því fram, eins og stendur í áliti okkar, að það væri ekki eftir venjum Alþ. og undangengnum ráðstöfunum rétt að verða við þessari ósk. Fjvn. hefur ekki yfirleitt unnið að launahækkunum eins og þessari. Það er ríkisstj. mál, og er ekki kunnugt, að geti átt við styrki eins og þetta. Auk þess greiddi fjmrh. þessum mönnum dýrtíðaruppbót, og er það verulegur ávinningur fyrir þá, því að þeir voru á 15. gr. með engri dýrtíðaruppbót.

Ég vil taka það fram, að í ár hefur að ýmsu leyti verið góðæri fyrir listamennina miðað við það, sem áður hefur verið. Þannig hefur t. d. einn maður úr þessum hópi nú embætti, er gefur honum 10 þús. kr. í tekjur, fyrir aðra andlega vinnu fær hann 12 þús. kr., og mér er kunnugt um, að fyrir eina þýðingu, sem hann gerði, fékk hann 4 þús. kr. Það mega því teljast ólíkar kringumstæður hjá þessum mönnum og áður var.

Enn fremur er hið sama að segja um málara og myndhöggvara. Menningarsjóður hefur nú

orðið meiri eignir en áður til kaupa á listaverkum. Þannig er einnig geta Menntamálaráðs til listaverkakaupa orðin miklu meiri en hún áður var, og af þessu má ráða það, að kaupskapur við listamenn er nú orðinn miklu meiri en hann áður var og aðstaða þeirra breytt til batnaðar. Í nál. er t. d. getið um einn málara, Kjarval, sem seldi fyrir um 50 þús. kr. á síðustu sýningu sinni, og þar af keypti landið fyrir 6 þús. kr. Þetta sýnir, að markaður er góður fyrir verk listamannanna og breytt er viðhorfið, og er það líka skýring á, hvað litlar tekjur listamennirnir höfðu áður samanborið við það, er þeir hafa nú.

Um þá till., sem hér liggur fyrir, er það að segja í stuttu máli, að þessi aukauppbót, sem farið er fram á, á ekki við þá, sem styrkja njóta, heldur við þá, sem eru í fastri þjónustu og fá laun sín samkvæmt því. Það er t. d. ekki hægt að kalla mann eins og Kjarval í fastri þjónustu ríkisins, þó að hann njóti þaðan styrks sem viðurkenningu fyrir list sína.

Tel ég því rangt að samþ. þessa þáttill.

Frsm. minni hl. (Þóroddur Guðmundsson): Herra forseti. — Það eru aðeins örfá orð, sem ég hef í hyggju að segja með nál. minni hl. fjvn.

Þegar þetta mál var rætt í fjvn., kom í ljós hjá nm., að þeim var umhugað um að gera vel við listamenn, og leit út fyrir, að það yrði samþ. í n., að þeir yrðu þessarar uppbótar aðnjótandi. Mun það hafa orsakast af leiðinlegum misskilningi, þeim, að ekki hafi verið greidd aukauppbótin á þá styrki, er veittir eru skv. 18. gr., þó að það væri fullyrt í grg. þáttill. Það var ekki spurzt fyrir um þetta á n.fundum, en nú hefur fjmrn. upplýst, eins og stendur í nál. minni hl., hið sanna í þessu máli, að það hafi á s. l. ári verið greidd aukauppbótin á styrki samkvæmt 18. gr. fjárl.

Ef ekki hefði á sínum tíma verið horfið að því ráði að fela Menntamálaráði úthlutun þessara styrkja og taka þá af 18. gr., þá hefði enginn efi verið uppi um það, að aukauppbótin hefði átt að koma á styrkina. Þegar svo við þetta bætist, að sú upphæð, sem á fjárl. yfirstandandi árs er ákveðin í styrki til listamanna þjóðarinnar, er lægri en árið 1939 og tekjur ársins voru þá 19.9 millj. kr., en nú nærfellt 90 millj. kr., þá mælir engin sanngirni með því að ætla sér að meina listamönnum þessa aukauppbót.

Ég er ekki að draga í efa, að einn og einn listamaður hafi selt mikið af listaverkum sínum, en það á ekki á nokkurn hátt að draga úr vilja Alp. til þess að sýna þeim þá viðurkenningu, sem þeir eiga skilið, og hjálpa þeim áfram á listabrautinni, það ætti að vera þeim uppörvun og veita þeim brautargengi.

Það er fullyrt í nál. meiri hl., að mjög margir af skáldum, rithöfendum, listamönnum og fræðimönnum, er nú njóta styrks, hafi áður verið á 15. gr. og ekki notið þar dýrtíðaruppbótar, — þá er mjög hæpið að taka svo til orða í þessu sambandi og gæti verið algerlega misskilið, ef tekið væri bókstaflega, því að þessir menn, sem hafðir eru í huga, voru færðir af 15. gr. og á 13. gr., svo að þeir hefðu staðið þar nú að óbreyttu.

Að lokum vil ég skora á þm. að samþykkja

þáttill. eins og hún liggur fyrir, því að öll sanngirni mælir með því, að það verði gert.

Barði Guðmundsson: Herra forseti. — Hv. 2. landsk. þm. kvað því hafa verið haldið fram í fjvn. af einhverjum nm., að ekki hafi verið greidd aukauppbótin á styrki þá, er standa á 18. gr. fjárl. Nú vil ég beina þeirri fyrirsögn til form. fjvn., hvaða hv. nm. hefur leyft sér að hafa slík ummæli. Í nál. menntmn. Nd. er skýrt tekið fram, að þetta hafi verið gert, og það er gersamlega óafsakanlegt að halda hinu gagnstæða fram, þegar hið sanna í málinu er upplýst.

Þá var hv. þm. S.-Þ. að tala fyrir hönd meiri hl. fjvn. í þessu máli. Í nál. þess meiri hl. hef ég verið að leita eftir einhverjum rökum gegn till. hv. menntmn., og maður skyldi nú ætla, að þar væri einhver rök að finna, en svo var ekki. Þess vegna bjóst ég við, að þau ættu að koma í ræðu hv. þm. S.-Þ., en þau komu ekki heldur þar, eins og reyndar mátti búast við, því að málstaður meiri hl. hv. fjvn. er þannig, að hann er gersamlega óverjandi.

Þá var hv. þm. að tala um það sem einhvern stórávinning fyrir þá listamenn, sem voru á 15. gr. fjárl., að þeir hefðu notið dýrtíðaruppbótar og að sú uppbót væri einhverjar kjarabætur fyrir þá. Hvað sýnist nú hv. þm. um þetta? Hvernig er hægt að kalla dýrtíðaruppbót kjarabót? Ég held mér sé óhætt að segja, að dýrtíðaruppbótin verður ekki til þess að gera listamennina okkar feitari en þeir voru áður en dýrtíðarflóðið skall á. Það er annars furðuleg fjarstæða, sem ekki er svaraverð, að dýrtíðaruppbót sé kjarabót.

Hv. þm. S.-Þ. var einnig að tala um það, að nú væri góðæri fyrir listamennina í landinu, og vitnaði m. a. í það, að Kjarval hefði selt málverk fyrir 50 þús. kr. á seinustu sýningu sinni hér í Rvík. Það kann vel að vera, að Kjarval hafi selt vel í þetta sinn, en af því eina dæmi verður lítið ráðið um góðæri hjá listamönnum yfirleitt. Við vitum, að hið gagnstæða á sér stað, og á það jafnt við um alla flokka listamanna, þótt einstaka maður meðal þeirra kunni að hafa bætt hag sinn nokkuð. Og að sjálfsögðu verður hér að miða aðgerðir í fjárveitingum við heildina, en ekki einsdæmin. Hefur hv. þm. S.-Þ. talað af ókunnguleika um kjör íslenzkra listamanna nú og áreiðanlega dregið meir en hæpnar ályktanir út af sögunni um myndasölu Kjarvals.

Frsm. meiri hl. (Jónas Jónsson): Út af því, sem hv. 2. landsk. og reyndar líka hv. 5. landsk. þm. kom einnig að í sinni ræðu, að því hefði verið haldið fram, — og ég sé enga ástæðu vera til þess að leyna því, að það var ég, sem leyfði mér að halda því fram, að það hefði ekki verið greidd aukauppbót á styrki skv. 18. gr. fjárl. —, út af því vil ég taka það fram, að mér blátt áfram datt ekki í hug, að hv. fyrrv. fjmrh. mundi láta sér til hugar koma að gera slíkt, því að þingið hafði ekki á neinn hátt gefið minnstu heimild til þess, og því var það blátt áfram villa af hv. fyrrv. stj., því að hún hafði greitt þetta í heimildarleysi, og því sízt betra að halda þeirri villu áfram. Ef fjvn. hefði farið að gefa eftir í þessu efni, þá hefði hún í verki farið að tjá sig

samþykka fyrir sitt leyti þeim samningum, er fyrrv. stj. upp á sitt eindæmi fór að framkvæma launahækkanir, hækka laun presta um 5000 kr. og annað eftir því. Slík aðferð til launahækkana hafði aldrei áður þekkt. Ég lagði meira upp úr gætni ráðh. en svo, að hann færi að gera á móti eða annað en það, sem hv. Alþingi hafði fyrir lagt.

Þá þótti mér það dálítið athyglisvert, að hv. 5. landsk. þm. lét sér tíðrætt um listamennina sem „styrkþega“ og virtist gera sér far um að nota það orð, eftir því sem hann gat. Og kemur ekki þarna dálítið fram skoðun hans á afstöðu listamannanna í þjóðfélaginu, að það er tamast í munni hans að kalla þá styrkþega, ölmusumenn, þó að þeir njóti heiðurslauna frá Alp.? En meiri hl. fjvñ. getur samt sem áður ekki litið á þessa menn sem fasta starfsmenn ríkisins, af því að þeir eru það ekki, og því telur hann það ekki rétt að samþ. þessa aukauppbót til listamanna, af því að sú uppbót var ákveðin til fastra starfsmanna ríkisins.

Kristinn Andrésson: Það ætti nú ekki annað eins fyrir þessu þingi að liggja og það að fella þá till., sem fram er komin hér á Alp. um að greiða þessa aukauppbót til listamannanna, eins og nú árar hér í landi, hvað verðbólgu og dýrtíð snertir.

Hægt er að sýna fram á, að laun til listamanna eru lægri en þau voru 1938 og 1939, vegna þess að kjör þeirra hafa skiljanlega orðið verri við dýrtíðina og að heildarupphæðin til listamanna er nú lægri en hún var 1939, þó að á sama tíma hafi tekjur ríkissjóðs fjórfaldast. Það sjá því allir, sem á annað borð líta á mál þetta með skynsemi og óhlutdrægni, að það er vægast sagt hv. Alp. til smána, ef það ætlar að neita listamönnum þjóðarinnar um þessa aukauppbót og bæta þar með gráu ofan á svart í viðskiptum sínum við listamennina. Það má ekki henda hv. Alp. önnur eins vanvirðing og sú, að neitað verði um þessa sjálfsögðu uppbót, því að með því yrði á-takanlega sýnilegt, hve máttur þeirra, sem of-sækja vilja listamennina, má sín mikils innan þingsalanna.

Það hefur nú komið fram, hver það var, sem hélt því fram í fjvñ., að ekki hefði verið greidd aukauppbótin á laun skv. 18. gr. fjárl., að það var hv. þm. S.-Þ., sami maðurinn sem hélt því fram, og það hlýtur að vera hv. þm. í fersku minni, þegar fjárl. seinustu voru afgr., að Hall-dór Kiljan Laxness mundi fá 16 þús. kr. með því að fá 5 þús. kr. í grunnlaun og grunnkaupshækkun og dýrtíðaruppbót á það.

Þá er það andstyggilegt að heyra það hér í Sp., að það skuli eiga að vitna í það sem einhver rök fyrir því, að listamönnum sé ekki þörf á þessari uppbót, að Kjarval hafi selt fyrir um 50 þús. kr. á seinustu listsýningu sinni. En það er vitað mál, að þessi maður er viðurkenndur og dádur af allri þjóðinni, og svo á að nota hæfni hans og frægð til þess að sýna fram á, að aðrir listamenn þurfi ekki þá uppbót, sem farið er nú fram á fyrir listamennina! Auk þess er það uppsuni, að Kjarval hafi selt fyrir 50 þús. kr. Hann seldi ekki fyrir svo mikið.

Enn fremur var það sama andstyggðin að heyra það, að vitnað var í annan listamann, sem sagður var hafa há laun, sem vafalaust var líka orðum aukið. Ég get ekki hugsað mér, að hv. þm. láti þjóða sér þetta sem einhver rök gegn því, að sanngjarnt sé og sjálfsagt að láta listamennina í heild njóta þeirrar litlu og eðlilegu uppbótar, sem farið er fram á, sem hefur verið greidd á styrki þá, sem standa á 18. gr. fjárl. og embættismenn og starfsmenn ríkisins hafa fengið, og hv. þm. S.-Þ. mundi eftir, að listamenn ættu að fá, er hann ásamt hv. þm. afgreiddi fjárl. þ. á. En þá notaði hann það til þess að spilla fyrir, að styrkurinn til listamanna yrði hækkaður.

En þessi styrkur, sem listamennirnir fá, er svo smáanlega litill, að stórskömm er að. Það hefur bezt komið í ljós, er honum hefur nú verið skipt milli hinna einstöku listamanna. Hvað eru t. d. 5000 kr. handa öllum leikurunum, sem verðugir eru að njóta styrks frá Alp., eða 10 þús. kr. til tónlistarmanna og söngvara, þar sem ekki tekur að skipta þeirri upphæð nema til örfárra manna? Sama er að segja um styrkinn til myndlistarmanna, og þó að hann sé hafður mestur til rithöfunda, þá er það sama sagan ætíð að endurtaka sig, því að þar er sá styrkur of litill til þess að fullnægja kröfum, sem réttmætar eru um styrki til listamannanna. Og ef svo ætti í ofanálág á þetta allt að fara að neita listamönnum um þessa sjálfsögðu uppbót, þá fer nú fyrst að kasta tólfunum.

Barði Guðmundsson: Hv. þm. S.-Þ. var að deila á mig fyrir það, að ég leyfði mér að tala um listamennina sem styrkþega. Ég lét mér þá ásökun í léttu rúmi liggja, einkum þar sem orðið styrkur er notað í öllum opinberum gögnum um það fé, sem þjóðin lætur listamönnum sínum í té.

Þá var þessi sami hv. þm. að tala um það, að stj. hefði greitt aukauppbótina á 18. gr. styrkina í óleyfi. En ég var ekkert að ræða um, hvort þetta hafi verið gert með leyfi Alp. eða í óleyfi, heldur aðeins benti ég á þá staðreynd, að uppbótin hefði verið greidd, og tók því sérstaklega fram, að listamennirnir, sem áður hlutu laun á 18. gr. fjárl., hefðu að sjálfsögðu hlotið aukauppbót á styrki sína, ef Alþingi, en ekki Menntamálaráð, hefði annast úthlutun skálda- og listamannalauna. Það er þetta, sem er mergur málsins.

Finnur Jónsson: Ég tel ekki ástæðu til að blanda mér inn í persónuleg deilumál, en það er einkennilegt, að ekki skuli mega ræða styrk til listamanna hér á þingi, án þess að úr því verði persónulegar deilur. Ég ætla ekki heldur að ræða um þörf listamanna fyrir uppbót á þá styrki, sem þeim eru áætlaðir. Sú upphæð, sem áætluð var til styrkveitinga á þessum fjárlögum, var ekki hærri en árið 1939.

Hv. þm. S.-Þ. líkti þessari þáttill. við, að prestar og læknar hefðu á s. l. ári fengið grunnkaupsuppbót án heimildar úr ríkissjóði. En það hefur verið upplýst hér, að þeir læknar, sem fengu uppbót, fengu hana vegna þess, að þeir höfðu ekki hækkað taxa sinn, — það mátti skoðast

sem greiðsla úr ríkissjóði til að halda niðri dýrtíðinni.

Jafnvel þó að lita mætti á greiðslu þessa til presta og lækna sem óviðkunnanlega, af því að ekki var heimild fyrir henni frá Alp., þá er hún ekki hliðstæð því, sem hér er um að ræða, því að prestar fengu grunnkaupshækkun. Aðalkjarni málsins er sá, að þeir, sem standa á 18. gr., hafa ætíð verið látnir njóta sama réttar og embættismenn ríkisins, án þess að það væri tekið fram sérstaklega. Þetta hefur, að ég hygg, verið órjúfandi venja hér á Alp., og samkv. því veitti ríkisstj. þeim mönnum, sem höfðu verið á 18. gr., en voru fluttir á 15. gr., þar sömu uppbætur og hefðu þeir verið áfram á 18. gr. fjárl. Nú hefur verið tekið fram af hv. 5. landsk., að þeir, sem enn standa á 18. gr., hafa fengið verðlagsuppbót og grunnkaupsuppbót, eða m. ö. o. séu látnir njóta sömu kjara og embættismenn ríkisins. Og ef þessir listamenn, sem nú fá styrk sinum úthlutað frá menntamálaráði, hefðu staðið áfram á 18. gr., þá hefðu þeir notið sömu kjara. Það stytzt, sem Alp. því gæti gengið í þessu máli, væri að ákveða, að þeir, sem áður stóðu á 18. gr., skyldu fá grunnkaupshækkun, til þess að ekki sé gengið á rétt þeirra. Og þó að hv. þm. S.-Þ. hafi lent í erjum við einhverja listamenn, sem hann áður hélt mikið af, þá held ég ekki, að ætlun hans með því að breyta fyrirkomulaginu á styrkveitingum til listamanna, með því að flytja þá af 18. á 15. gr., hafi verið sú, að þrengja kost þeirra. Ég hafði ekki ætlað, að svo væri.

Ég finn ekki ástæðu til að fjölyrða meira um þetta mál. Mér finnst, að það ætti að ræða það aðeins frá því sjónarmiði, hvað gert hefði verið, ef listamenn þessir hefðu staðið áfram á 18. gr. fjárl. Það á að varast að þrengja þeirra kost, og ef það er ekki tilgangurinn, þá á Alp. að samþ. þá þáttill., sem hér er um ræðir.

Umr. frestað.

Á 38. fundi í Sp., 5. apríl, var till. tekin til frh. siðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Sp., 6. apríl, var fram haldið siðari umr. um till.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 40. fundi í Sp., 10. apríl, var till. enn tekin til frh. siðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Sp., 12. apríl, var siðari umr. um till. fram haldið.

ATKVGR.

Till. samþ. með 27:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁkJ, ÁÁ, BG, BSt, BBen, BrB, EOJ, EmJ, EystJ, FJ, GG, GSv, GTh, KA, LJóh, LJós, PHerm, PZ, Pp, SigfS, SB, SG, STh, StJSt, StgrA, ÞG, HG.

nei: HelgJ, JPálm, JS, JJ, JörB, PO, SEH, SP, SkG, SvBH, ÞÞ.

BÁ, GJ, IngP greiddu ekki atkv.

11 þm. (EE, GÞ, GfG, HermJ, IngJ, JakM, JJós, MJ, ÓTh, PM, SK) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 734).

33. Sildarmjöl til fódurbætis.

Á deildafundum 22. marz var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um sildarmjöl til fódurbætis (A. 573).

Á 33. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Of skammt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 29 shlj. atkv.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 34. fundi í Sp., 29. marz, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Sp., 30. marz, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. — Þessi till. mælir fyrir um það, hvernig sölu á sildarmjöli verði heppilegast fyrir komið á þessu ári. Í fyrri lið till. er svo fyrir mælt, að verð á sildarmjöli til fódurbætis skuli ákveðið af ríkisstj. á næsta sumri í samræmi við 12. gr. l. nr. 1 1938. Það hefur verið venja, að menn pöntuðu sildarmjöl það, er þeir þurftu á að halda, fyrir haustið, en raunar kom það alltaf í ljós, að nokkrir urðu út undan, þar sem þeim láðist að panta mjölið í tæka tíð. Þegar forðagæzlul. var síðast breytt, var sett í þau ákvæði um það, að fyrir septemberlok ár hvert skyldi komið til Búnaðarfélags Íslands yfirlit um, hver fódurforði bænda væri, og var þetta gert til þess, að búnaðarfélagið gæti þá, er það fengi að vita, hve mikið hefði verið selt og pantað af sildarmjöli, ákveðið, hve miklu skyldi halda eftir í landinu sem varaforða til vetrarins. Alltaf, síðan verksmiðjurnar tóku til starfa, hefur búnaðarfélagið verið spurt um væntanlega sildarmjölspörf, og hefur verið dregið að selja úr landi síðustu birgðirnar, þar til búnaðarfél. hafði svarað þeirri fyrirspurn. Út af þessu var þó brugðið á síðasta sumri með þeim afleiðingum, að í vetur fékkst ekki það sildarmjöl, sem nauðsyn var á, svo að til stórvandraða horfði, þó að úr réttist að visu nokkuð. Í till. er nú gert ráð fyrir, að þessu verði framvegis hagað eins og var fyrir sumarið 1942. Þriðja atriðið, sem í till. felst, er það, að sildarmjöl það, sem eftir er haldið, sé fyrsta flokks. Mjölið er misjafnt að gæðum og munurinn á fyrsta og annars eða þriðja flokks mjöli oft mjög mikill, að því er gæði snertir, þó að verðmunur sé ekki ýkja mikill. Verðmunurinn er ef til vill 1 króna á poka, en munurinn getur numið 30 eða 40%, að því er fódurgildi snertir. Ég veit, að ýmsir lita svo á, að ekki ætti að flytja út nema fyrsta flokks sildarmjöl. En hvað sem því líður, til ég rangt, að verðmunur tegundanna á markaðinum sé ekki meiri en þetta, og

fyrir þá, sem ætla að hafa mjölið til fódurbætis, kemur ekki til mála að nota nema fyrsta flokks mjöl.

Umr. frestað.

Á 36. fundi í Sp., 31. marz, var till. tekin til frh. einnar umr.

Finnur Jónsson: Herra forseti. — Ég hefði óskað, að hæstv. atvmrh. hefði verið viðstaddur þessar umr. Þetta mál heyrir undir hann, og er í þáttill. sérstaklega vísað til, hvers vegna ákveðið er verð á sildarmjöli eftir lagagrein, sem er þannig, að enginn virðist hafa getað skilið hana. Verðákvarðanir á sildarmjöli hafa þess vegna valdið nokkuð miklum ágreiningi milli verksmiðjust. annars vegar og ríkisstj., og nú sem stendur er ágreiningur milli þessara aðila. Vil ég endurtaka þá ósk mína, að atvmrh. sé viðstaddur umr. og atkvgr. þessa máls.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Sp., 1. apríl, var till. aftur tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Sp., 5. apríl, var till. enn tekin til frh. einnar umr.

Finnur Jónsson: Þessu máli hefur áður verið frestað vegna þess, að hæstv. atvmrh. var ekki viðstaddur. Nú er enn eins ástætt, en þar sem þetta er mál, er varðar þau efni, sem hæstv. atvmrh. hefur með höndum, væri æskilegast, að hann væri viðstaddur, er málið er afgreitt. Vil ég því mælalast til þess við hæstv. forseta, að hann fresti málinu.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Ég mótmæli því, að málinu sé frestað. Því hefur þegar verið frestað tvisvar vegna þess, að hæstv. atvmrh. var ekki viðstaddur, en hann er nú mjög sjaldséður hér í hv. d. Þeir hv. þm., sem hafa hug á því, að hann sé viðstaddur, er rætt er um málið, ættu að tryggja sér fyrir fram, að svo sé.

Forseti (HG): Ég mun taka málið af dagskrá að þessu sinni, en skal sjá um, að hæstv. atvmrh. verði viðstaddur, er það verður tekið á dagskrá næst.

Á 39. fundi í Sp., 6. apríl, var fram haldið cinni umr. um till.

Finnur Jónsson: Ég vildi óska þess alveg sérstaklega, að hæstv. atvmrh. yrði viðstaddur umr. um þetta mál. Og ástæðan til þess er sú, að í þessari þáttill. er svo að orði kveðið, að lagt er fyrir ríkisstj. að ákveða verð á sildarmjöli til fódurbætis samkv. 12. gr. I. um sildarverksmiðjur ríkisins frá 5. jan. 1938. En þar segir, að ákveða skuli verðið ár hvert að fengnum till. verksmiðjustjórnarinnar með hliðsjón af kostnaðarverði og markaðsverði. En nú er þetta ákvæði í sildarverksmiðjul. þannig, að ég veit ekki til þess og hef ekki heyrt þess getið, að neinn maður hér á Alp. hafi getað gert sér grein fyrir, hvornig þetta sildarmjölsverð eigi að ákveða, ef

það á að ákveðast eftir I. Það er ákaflega einfalt mál, ekki sízt nú, síðan farið var að selja sildarmjölið til fódurs í einu lagi, að ákveða sildarmjölsverðið til fódurbætis innan lands eftir markaðsverði, sem sildarmjöl almennt er selt fyrir út úr landinu, að fráðregnum kostnaði. En að ákveða sildarmjölsverðið eftir kostnaðarverði er ekki einfalt mál. Hvers konar kostnaðarverð er þetta, sem átt er við í þessum I.? Ef þetta er tekið bókstaflega, þá virðist mega fara eftir því, fyrir hvaða verð skipin geta látið sildina af hendi, þannig að þau bæru sig og ekki meira en það. En þá ætti líka að taka tillit til þess, ef tap yrði á sildveiðinni, og miða verðið á mjölinu við það. Í sumum árum hefði þetta getað haft áhrif á verð á sildarmjölinu til lakkunar, en í öðrum árum hefði þetta getað haft áhrif á verðið á sildarmjölinu til mjög mikillar hækunar, t. d. á árinu 1935, þegar ekkert sildveiðiskip stundaði sildveiði öðruvísi en með stórtapi. Og ég geri ráð fyrir, að bændum mundi hafa þótt þá heldur vera vaf fyrir dyrum, ef sildarmjölsverðið hefði á því ári verið ákveðið með hliðsjón af kostnaðarverði.

Ég minnst þess, að þegar þessi I., sem hér er vitnað til, voru til umr., þá voru flm., hvað eftir annað, beðnir að gefa útskýringu á því, hvað þeir ættu við með því að taka upp í I. ákvæðið um kostnaðarverð á mjölinu. En þeir færðust alveg undan því að gefa á því nokkrar skýringar. Og ég hef aldrei heyrt gefnar á því neinar fram-bærilegar skýringar hér á Alp.

Nú vildi ég spyrja hæstv. atvmrh., hvort hann hafi gert sér grein fyrir, hvað átt er við með þessu ákvæði í I. Ég hef átt sæti í stj. Sildarverksmiðja ríkisins síðan árið 1936, og mér er ekki kunnugt um, að nein ríkisstj. hafi nokkurn tíma getað ákveðið verðið á sildarmjölinu með hliðsjón af þessu kostnaðarverði, sem þó er verið að ræða um þarna í I., heldur hafi verið reynt að fara sem allra næst markaðsverði erlendis með sildarmjölsverðið á innlendum markaði. Og þetta er að vísu mjög eðlilegt, vegna þess að önnur ákvæði í þessum I. kveða svo á, að eigendur sildarinnar geti lagt veiðina upp til vinnslu hjá Sildarverksmiðjum ríkisins og þá sé þeim greitt söluverð afurðanna, að fráðregnum kostnaði og sjóðagjöldum. Það er ákveðinn eins konar samvinnurekstur fyrir þar, sem leggja upp sildina til ríkisverksmiðjanna, og það er með I. ætlað til þess að menn fái sannvirði fyrir sildina, en það mundu þeir tæplega fá, ef ekki væri miðað við hið almenna markaðsverð, eins og það er á afurðunum í hvert skipti. Ég fann sérstaka ástæðu til að benda á þetta í umr. um þetta mál, vegna þess að mér virtist nauðsyn á að breyta þessu lagaákvæði, og vildi biðja atvmrh., ef hann hefur einhverja fullnægjandi skýringu á því, hvaða verð er átt við með þessu ákvæði í I., að láta þá í ljós álit sitt á því, hvort ekki sé rétt að freista þess að fá þessu lagaákvæði breytt, og þá jafnframt fella niður fyrri hluta þessarar þáttill.

Atvmrh. (Vilhjálmur Þór): Herra forseti. — Um till. þá til þál., sem hér liggur fyrir, vil ég segja viðkomandi B-lið, að mér þykir það sjálfsagt og

eðlilegt, að gerðar verði ráðstafanir til þess að tryggja, að nægilega miklu verði haldið eftir af góðu sildarmjöli handa landbúnaðinum á komandi vetri.

Um fyrri lið till. virðist mér, að eins og hann er orðaður, muni hann ekki ná tilgangi þeim, sem flm. till. ætlast til. Í 12. gr. l. nr. 1 1938 segir:

„Hámarksverð á sildarmjöli til samvinnufélaga, þjárfélaga, hreppsfélaga og búnaðarfélaga á kveður ríkisstj. ár hvert, að fengnum tillögum verksmiðjustj. og með hliðsjón af kostnaðarverði og markaðsverði.“

Ég verð að segja það, að mér er ekki á nokkurn hátt hægt að sjá, hvað meint er með þessu orðalagi í gr., og held, að mér sé óhætt að segja, að þær ríkisstj., sem hafa verið við völd fyrirfarandi nokkuð mörg ár, hafi líka gefizt upp við að skilja eða geta sér til, hvað átt er við með þessu orðalagi. Árið sem leið virðist sem útflutningsverð á sildarmjöli frá ríkisverksmiðjunum hafi verið kr. 51.40 eða kr. 51.80 eða eitthvað svipað því, hver sekkur. Það mundi sennilega vera kallað markaðsverð eftir því, sem greinin er orðuð. Hins vegar er kostnaðarverðið, sem mér virðist, að yrði að finna út á þann hátt að vita, hvað verksmiðjurnar borga fyrir hráefnið, bæta við kostnaðinum við rekstur verksmiðjanna og draga frá þessu það, sem fæst fyrir lýsisframleiðslu verksmiðjanna, og það, sem þá er eftir, er kostnaðarverð sildarmjölsins. Ef svona er farið að, virðist mér muna kr. 9.00 á sekk, hvort farið er eftir framleiðsluverði eða markaðsverði. Eins og síðasti ræðumaður, þm. Ísaf., tók fram, er þetta þó ekki eins einfalt eins og hér er framsett, vegna þess að töluvert af sildinni er lagt inn til vinnslu, og þá vandast málið enn meira að vita, hvað er kostnaður og hvað er framleiðsluverð. Ég stóð í þeirri meiningu og stend enn, að þegar þessi ákvæði voru sett, hafi verið tilætlunin að tryggja landbúnaðinum ódýrara sildarmjöl en útflutningsverðið beint gaf tilefni til, m. ö. o. að verið væri að tryggja, að þessar ríkisverksmiðjur gætu orðið lyftistöng fyrir sjávarútveginn og landbúnaðinn. Ef þessi skilningur er réttur og ef Alþ. hefur enn sama skilning, að verksmiðjurnar ættu að verða lyftistöng landbúnaðarins eins og sjávarútvegsins, væri nauðsynlegt, að 12. gr. yrði umorðuð og tekið skýrar fram, hver ágóðahlutur landbúnaðarins skuli vera af því, að verksmiðjurnar eru reknar í landinu. Að þessu gefna tilefni vildi ég mælast til þess, að Alþingi tæki til yfirvegunar að breyta þessu og gera orðalagið skýrara á þessari grein um þetta atriði, til þess að framvegis væri enginn vafi á því, hvað verðið ætti að vera og hvernig ætti að verðleggja sildarmjölið til landbúnaðarins.

Með þessu hef ég viljað benda á það í fyrsta lagi, að a-liður þessarar till., eins og hún er orðuð, muni varla koma að því gagni, sem till. menn ætlast til, og í öðru lagi, að það er að mínum dómi nauðsynlegt og rétt að taka til athugunar að gera þessi ákvæði í verksmiðjul. skýrari og það skýrari, að það sé óýggjandi, hvað átt er við með þeim og hvernig eigi að framkvæma þau.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 669) leyfð og samþ. með 27 hlj. atkv.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. — Dálitið kemur mér það kynlega fyrir sjónir, að hv. þm. Ísaf. skuli flytja brtt. þess efnis, að lögum skuli ekki vera hlýtt í landinu. Það mun vera alveg einstakt, að lögð sé fyrir Alþ. till. um að hlýða ekki lögnum, en það er það, sem hann leggur til. Það, sem hér liggur fyrir, er að ákveða verð á sildarmjöli eftir gildandi landslögum. Það er það, sem á að gera, en það má ekki. Og það er minnt á þetta, af því að síðast liðið sumar var það ekki gert.

Nú skal ég viðurkenna, að 12. gr. l., sem hér ræðir um, er ákaflega óljós og erfitt að finna, hvaða verð það er, sem stj. skal ákveða, en hún skal ákveða það, og það er ekkert sagt um það, hvort hún skuli miða við kostnaðarverðið eða framleiðsluverðið eða hvort tveggja. Hún á að fá till. og ákveða verðið svo, en það má ekki eftir till. hv. þm. Ísaf. Ég geri ráð fyrir, að forseti finni, að það er ekki viðurkvæmilegt að bera upp á þingi till. um það, að l. skuli ekki vera hlýtt og hann hljóti að vísa till. frá, og ég bið um úrskurð um það, hvort till. á að koma fram og hvort það er siðferðislega rétt að leiða þm. í þá freistni að skora á þá að hlýða ekki lögnum.

Nú hefur ekki verið deilt um það þangað til í fyrrasumar, hvert verðið ætti að vera, að deila reis um það milli ríkisstj. og verksmiðjustj., og verðið verið ákveðið eitthvað lægra en útflutningsverðið hefur verið, og þetta hefur verið gert í tvennu augnamiði, að því er mér skilst, burt séð frá því, að það væri aðstoð við landbúnaðinn. Í fyrsta lagi af því, að sildarverksmiðjurnar voru settar upp af alþjóð, — útgerðarmenn höfðu ekki mannskap í sér til að koma þeim upp, — öll þjóðin varð að setja þær upp, og í öðru lagi til þess að ýta undir það, að bændur birgðu sig upp með fóður handa skepnunum sínum til vetrarins á þessum tíma árs. Í till., sem hér liggur fyrir, er ekki með einu orði víkið að því, hvert verðið á að vera, heldur eins og l. gera ráð fyrir, að stj. ákveði verðið í samráði við stjórn ríkisverksmiðjanna, og hvort sekkurinn verður þá 5 kr. hærri í verði eða 5 kr. lægri, skal ég ekki um segja, en ég treysti þeirri stj., sem fer með völdin, til þess að ákveða það, og trúi því ekki fyrr en ég tek á, að þingið hafi ekki meiri siðferðisþroska en það, að það skori á menn að hlýða ekki l. Það mundi vera alveg einstakt.

Forseti (HG): Hv. 2. þm. N.-M. skaut því til mín sem forseta, hvort ég teldi ekki rétt að úrskurða brtt. hv. þm. Ísaf. sem hann á að fylgja gildandi l., að mér skilst. Ég veit ekki, hvort hv. þm. heldur við þessa ósk sína, en ég tel það fjarri öllum sanni. Það segir sig sjálft, að l. halda sér þrátt fyrir þáttill., og ætla ég, að þetta muni nægja, en ef þm. óskar úrskurðar, get ég kveðið hann upp.

Sigurður Kristjánsson: Ég hafði ekki ætlað mér að blanda mér í þetta mál, en það var ein setning, sem hv. 2. þm. N.-M. sagði, sem ég tel,

að ekki megi kasta hér fram án þess, að gerð sé við hana athugasemd. Hann sagði, að sjómenn hefðu ekki haft mannskap í sér til þess að koma upp sildarverksmiðjunum, og skildist mér það vera skoðun hans, að bændur ættu þess vegna kröfu á að fá hlutdeild í þeim.

Nú er það svo, að íslenzkir sjómenn hafa, og algerlega án þess að hafa um það nokkrar eftirtölur, sífellt lagt landbúnaðinum til nokkurn hluta af arði sínum, þó að lítið megi kannske virðast, séu var svo um nokkur ár, að tekinn var nokkur hluti af öllum útfluttum verðmætum sjávarútvegsins til þess að leggja til ræktunar landsins, og ég hef aldrei orðið var við neinar eftirtölur um það. Það orkar máske tvímælis, hvort rétt sé að gera þetta, en eftirtölur hef ég aldrei heyrt, og ég efast um það, að þau óviðkvæmilegu orð um mannskap sjómanna, sem hér voru sögð, séu í þökk eða umboði bændastéttarinnar. Ég held, að það sé ekki hægt að neita því, að sá verðmismunur, sem er á sildarmjölinu til bændna og til útflutnings, sé framlag sjómanna landsins til bændastéttar landsins, og ég býst við, að fyrir hönd bændastéttarinnar sé óhætt að frábiðja slík ummæli, sem hv. 2. þm. N.-M. lét falla. Ef segja má um nokkra stétt, að hún afli sins brauðs með manndómi, er hægt að segja það um sjómannastétt landsins, því að það er áreiðanlegt, að hennar atvinnuvegur er áhættu-meiri en annarra, sem afla brauðs.

Um sjálfa till. þarf ég ekki að segja neitt. Ég býst við, að þm. Ísaf. svari fyrir sig, en mér þykir það undarlegur skilningur hjá hv. 2. þm. N.-M. að halda, að hægt sé að afnema lagafyrirmæli með þál. eða með breyt. á þál. En það lítur út fyrir, að flm. till. álit, að l. geti ekki fengið gildi, nema þáttill. sé til upphótar, því að ef þeir hefðu haft trú á, að l. væru einhlit, hefðu þeir ekki komið með þessa till. Það er því sýnilegt, að þeir líta svo á, að l. nægi ekki, því að annars hefðu þeir ekki þurft að koma þessari speki sinni að.

Finnur Jónsson: Ég veit ekki almennilega, hvernig þetta stendur í höfðinu á hv. 2. þm. N.-M., að lagabókstafurinn hafi ekki sitt gildi framvegis nema að vera undirstrikaður í þáttill., enda er hæstv. forseti búinn að fella úrskurð í þessu máli, sem ég ekki bjóst við, að hann mundi gera, því að þetta mál er þannig framborið af hv. 2. þm. N.-M., að það er tæplega hægt að taka athugasemdir hans alvarlega.

Annars vil ég þakka hæstv. atvmrh. fyrir skýringu þá, sem hann gaf í þessu máli og er samhljóða því álit, sem aðrir ráðh. hafa haft á undan honum um þessi lagaákvæði, að þau væru svo óljós, að þau reyndust óframkvæmanleg. Ég vil með leyfi hæstv. forseta lesa upp álit atvmrh. þess, sem var við völd, þegar l. voru samþ. síðast á árinu 1937, um þetta atriði. Þar segir svo:

„Nú er það vitað, að í september er ekki séð að fullu, hvert verður kostnaðarverð á sildarmjölinu. Þá getur verið óselt svo og svo mikið af lýsi, en undir því er kostnaðarverð mjólsins komið, þegar sildin er keypt föstu verði. Og þegar miðað er við þetta tvennt, hvað á þá að ráða

Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

meira? Ég álit, að það eina eðlilega sé að miða við markaðsverð á mjölinu, ekki þó á hverjum tíma, því að það væri óeðlilegt, að menn þyrftu að borga mjölið misjöfnu verði, kannske vegna verðbreytinga á erlendum markaði, heldur er ætlað til, að það væri samið í eitt skipti og í einu lagi fyrir það mesta magn, sem seldist innan lands, en miðað við það meðalverð, sem fengist á útlendum markaði. Það mun í flestum tilfellum vera hægt að sjá um þetta leyti, hvað fyrir mjölið mundi þá fast, og með hlíðsjón af því, hvað verðið yrði innan lands. Kostnaðarverðið er í fæstum tilfellum hægt að vita með vissu, en þó að menn hefðu einhverja hugmynd um það, yrði erfitt að segja, hvaða milliveg ætti að fara milli kostnaðarverðs og markaðsverðs.“

Ég þori að fullyrða, að þetta ákvæði hefur á hverju einasta ári valdið þeim ráðh., sem með þessu mál hefur farið, allmiklum vanda, og það er rétt, sem hæstv. atvmrh. tók fram, að nauðsynlegt er að gera þetta ákvæði skýrara og miða mjölverðið við markaðsverð.

Það hafa verið færðar fram af hv. 2. þm. N.-M. einhverjar sérstakar kröfur, sem ríkið eða bændur ættu að geta gert um útsöluverðið, vegna þess að ríkið reisti sildarverksmiðjurnar. Nú vil ég á engan hátt draga úr þeirri þýðingu, sem rekstur sildarverksmiðjanna hefur haft fyrir sjávarútveginn í landinu í heild, en ég tel, að þau ummæli, sem hv. 2. þm. N.-M. hafði um útgerðarmenn og sjómenn í þessu sambandi, séu algerlega ósamleg. Það er öðru nær en sjómenn hafi orðið ölmusumenn við þetta. Landið hefur haft af þessu stórkostlegar tekjur árlega, en hins vegar hefur ríkið aldrei lagt einn einasta eyri í Sildarverksmiðjur ríkisins. Afborganir hafa allar verið greiddar af sildarandvirðinu, og nú er svo komið, að Sildarverksmiðjur ríkisins eru bezt stæða fyrirtækið á landinu, þannig að ég veit ekkert fyrirtæki, sem hefur byggt sig upp á jafnskömmum tíma og það án nokkurs framlags úr ríkissjóði. Að vísu greiða þær ekki tekjuskatt, en hins vegar eru lagðar á þær nokkrar kvaðir á hverju ári. Það er ekki það, sem 2. þm. N.-M. vildi halda fram, að í þessari löggjöf, sem enginn skilur, sé um það að ræða að selja mjölið undir markaðsverði, því að eiginlega getur mjölið komið langt yfir markaðsverð, eins og ég benti á, ef lagabókstafurinn er tekinn bókstaflega, en eins og hæstv. atvmrh. tók fram, hefur aldrei verið hægt að gefa á þessu fullnægjandi skýringu og hefur valdið vanda á hverju ári. Það er engin ástæða til að undirstrika l. með þál., þó að þál. geti ekki breytt l., en það er ástæða til að gera hér lagabreyt.

Ég verð að lýsa yfir því um seinni lið till., að ég er honum alveg samþykkur. Halda þarf eftir nægilega miklu l. fl. mjöli til fóðurbætis í landinu. En með tilvísun til ræðu hæstv. atvmrh. vil ég eindregið leggja til, að seinni liðurinn verði felldur niður.

Bjarni Ásgeirsson: Ég ætla ekki að fara að deila við hv. þm. Ísaf. (FJ) né aðra, hvorra hlutur sé meiri í stofnun og rekstri sildarverksmiðjanna, ríkisins eða sjómannanna. Ég hygg, að beggja hlutur sé góður, samstarf þeirra mikið og

gott. Þó að ríkið hafi ekki styrkt verksmiðjurnar með óafturkræfum framlögum, hefði þeim ekki orðið komið upp án fjárhagsaðstoðar þess og frumkvæðis. Síðan hafa sjómenn tekið við með þeim dugnaði og framtaki, sem þeir eru kunnir fyrir.

Ég tel enga þörf að samþ. hina skrifl. brtt. Þó að menn kunni að greina á um hárfínustu skilgreiningar á lagaákvæðunum, sem þar er vitnað í, hefur ekki orðið neinn ágreiningur um það hingað til, hvernig fara bæri eftir þeim. Núv. atvmrh. treysti ég vel til að ráða fram úr því og vantreysti engum atvmrh. til þess að óreyndu. Það er að vísu rétt hjá hv. þm. Ísaf., að samkv. l. ber að reka síldarverksmiðjurnar sem eins konar samvinnufyrirtæki, þannig að sjómenn beri það úr býtum, sem fyrir afurðirnar fæst að frá-dregnum kostnaði og lögbundnum sjóðstillögum. Þá mætti kalla þetta verð, sem sjómönnum ber, framleiðslukostnað afurðanna, sem við beri að miða í verðlagningu á innanlandsmarkaði. En nú hefur síldin yfirleitt verið keypt föstu verði, og þá er enn hægara að reikna út það, sem kalla verður kostnaðarverð. Það ætti ekki að þurfa að vefjast fyrir neinum ráðh. að finna þetta kostnaðarverð og fara eftir því með hliðsjón af markaðsverðinu erlendis. Ráðh. hefur valdið til að ákveða, eftir hvoru skuli meir farið, en tilgangur lagagr. er vafalaust sá, að hlutur bænda verði sem beztur eða þeir fái, eins og hv. 2. þm. N.-M. sagði, nokkurt hagræði af fódurbætissölunni, án þess að niðzt sé á öðrum framleiðendum og þeir skattlagðir.

Þorsteinn Þorsteinsson: Hv. þm. Mýr. tók fram sumt af því, sem ég þurfti að segja. Ég taldi sjálf sagt að hafa báða liðina í till. Síldarmjölskaupendum er það mjög mikil nauðsyn að vita í tæka tíð um mjölverðið, því að pantanir þeirra geta alveg farið eftir því. Þáttill. er bending til ríkisstj. um þá nauðsyn. Þá var það skoðun mín, að nú ætti e. t. v. fremur að taka eingöngu tillit til kostnaðarverðs en áður. Hv. þm. Ísaf. hefur lýst yfir því, að verksmiðjurnar hafi hlotið stórgroða, og ætti þeim þá að vera stætt að láta síldarmjölíð mun lægra verði en markaðsverð kann að reynast, og er það mjög í anda lagaákvæðanna að miða þá aðeins við kostnaðarverðið. Væri nú seinni liður brtt. felldur niður, yrði að skilja það svo, sem Alp. vildi ekki síður miða við markaðsverðið, og það teldi ég stórsþilla tillögunni.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 40. fundi í Sp., 10. apríl, var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Sp., 12. apríl, var enn fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 669 felld með 24:10 atkv.

Tillgr. samþ. með 24 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 29 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GTh, HelgJ, HermJ, IngP, JPálm, JS, JJ, JörB, KA, LJós, PHerm, PZ, PP, PO, SB,

SEH, SP, SkG, SvBH, ÞP, MJ, BSt, BÁ, BBen, BrB, EystJ, GG, GJ, GSv.

ÁÁ, BG, EOL, EmJ, FJ, JakM, SigfS, SG, STh, StJSt, ÞG greiddu ekki atkv.

12 þm. (IngJ, JJós, LJós, MJ, ÓTh, PM, SK, StgrA, EE, GP, GIG, HG) fjarstaddir.

Till. afgr. sem ályktun Alþingis (A. 735).

34. Virkjun Andakílsár.

Á deildafundum 7. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um útvegum á efni til virkjunar Andakílsár í Borgarfjarðarsýslu (A. 661).

Á 40. fundi í Sp., 10. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Pétur Ottesen): Herra forseti. — Ég þarf ekki fyrir hönd okkar flm. að hafa mörg orð um þessa þáttill. Bæði er nú mál þetta nokkuð kunnugt af meðferð þess hér í þinginu, og auk þess er gerð svo skýr og ljós grein fyrir tilefni þessarar þáttill. í þeirri grg., sem henni fylgir, að þar þarf í raun og veru engu við að bæta. Það er einungis í tilefni af því, að allar líkur benda til þess, að það muni þera mjög bráðan, að útflutningsleyfi fáiast erlendis á efni til virkjunarinnar, og þarf þá að vera fyrir hendi aðstaða til þess að geta gert samning um þann hluta efnisins, sem tekur langan tíma að fá smíðaðan, sem eru vélar til virkjunarinnar. Eins og getið er í grg., er samkvæmt þeim tilboðum, sem fyrir liggja, gert ráð fyrir, að það muni taka 12—14 mánuði að fá vélarnar smíðaðar. En við samningsgerð þarf kaupandi að geta lagt fram einn fjórða hluta andvirðis vélanna og auk þess sanna, að veitt sé ábyrgð fyrir eftirstöðvunum. Þess vegna leggjum við það til í þessari þáttill., að ríkisstj. sé heimilað að greiða fyrir því, að hafin verði smíði á þessum vélum strax og útflutningsleyfið liggur fyrir, sem við flm. höfum ástæðu til að ætla, að verði mjög bráðlega.

Ég get aðeins getið þess viðkomandi afgreiðslu raforumálanna í heild, að gert er ráð fyrir því, að á næsta þingi — þ. e. næsta hausti — komi fram frv. um afgreiðslu þeirra mála. Er tillagan þannig orðuð, að ekki þarf það að valda neinum árekstri, hvort viðkomandi héraðsstjórnir standa að virkjuninni, eins og til er stofnað, eða hún verður liður í stærra virkjunarkerfi. Þetta höfum við flm. orðað svo af ásettu ráði.

Þar sem svo langt er komið undirbúningi þessa máls og framkvæmd á því virðist geta legið nokkuð nærri, vildi ég mega vænta þess, að hið háa Alp. veiti þá fyrirgreiðslu, sem felst í samþykkt þessarar þáttill.

Ég geri það að till. minni, að málinu verði vísað til fjvn. að þessari umr. lokiinni, í fullu trausti þess, að n. muni afgreiða till. mjög bráðlega, svo að hún geti fengið fullnaðarafgreiðslu, áður en þessu þingi lýkur.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjvn. með 29 shlj. atkv.

Á 41. fundi í Sp., 12. apríl, var till. tekin til síðari umr. (A. 661, n. 721).

Frsm. (Pétur Ottesen): Ég sé, að nál. fjvn. á þskj. 721 hefur ekki verið tekið með á dagskrána, en því var útbýtt á þessum fundi og hljóðar svo, að fjvn. hafi athugað till. og leggi til, að hún verði samþ. óbreytt. Að öðru leyti get ég skirskotað til þess, sem ég hef sagt við fyrri umr. málsins, og sé ekki ástæðu til að bæta þar neinu við.

ATKVGR.

Till. samþ. með 28 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 736).

35. Framtíðarafnot Reykhóla.

Á deildafundum 23. marz var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um skipun nefndar til að gera tillögur um framtíðarafnot Reykhóla (A. 588).

Á 34., 35. og 36. fundi í Sp., 29, 30. og 31. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Sp., 1. apríl, var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Ég flyt hér ásamt 5 öðrum hv. þm. till. um, að Alþ. feli hæstv. ríkisstj. að skipa 3 manna n. til að gera till. um framtíðarafnot Reykhóla, með það fyrir augum að koma þar upp skóla og tilraunastöð um ræktun fyrir Vesturland. Þetta fornfræga höfuðsetur er nú í eigu ríkisins, og þykir okkur miklu máli skipta, að vel sé ráðið og hversu tekst til um nýtingu og umráð jarðarinnar.

Snemma á þessu þingi bar hv. þm. Barð fram í Ed. frv. til l. um skólasetur á Reykhólum og að jörðin væri lögð skólanum til. Frv. var sent til fræðslumálastjóra, sem mælti eindregið með því, að Reykhólar yrðu hagnýttir sem skólasetur, en benti á, að jafnframt þyrfti að setja ýtarlegri löggjöf um starf skólans en í frv. er gert. Búnaðarfélagið fékk einnig frv. til umsagnar, og mælir það með því, að unnið skuli að því að koma á fót á Reykhólum ræktunartilraunastöð. Okkur í landbn. fannst, þegar við athuguðum ummæli þessara tveggja aðila, að unnt mundi vera að sameina þetta tvennt. Það varð því úr, að horfið var að því að afgreiða frv. með rökst. dagskrá í Ed., en flytja þessa þáttill. hér í Sp. Samkv. till. er gert ráð fyrir, að skipuð sé 3 manna n., og er ætlunin, að hún ljúki störfuna, áður en þing kemur saman í október í haust, svo að unnt verði á því þingi að ganga frá skipulagningu þessa máls. Að öðru leyti visast til grg., og leyfi ég mér að mælast til, að Alþ. samþykki till.

Eysteinn Jónsson: Ég vildi aðeins koma með ltilis háttar ábendingu til landbn. í sambandi

við skipun n. til að undirbúa þetta mál. Hún ætlast til, að í n. séu þrír menn: einn tilnefndur af Búnaðarfélagi Íslands, einn af Breiðfirðingafélaginu í Rvík og einn af ríkisstj. Samkv. þáttill. eiga Barðstrendingar heima í héraði engan af sinni hálfu í n., hvorki þýslun. né sveitarstjórn. Ég vildi bara skjóta því til n., hvort ekki hefði verið heppilegra að gera ráð fyrir, að heimamenn ættu a. m. k. einn mann í n. Að vísu gæti svo farið, að ráðh. teldi rétt, að sá maður, sem hann skipaði, væri úr héraði. En í fyrsta lagi er það ekki víst, og í öðru lagi mundu þá ekki héraðsmenn ráða valinu. Það gæti tekizt vel, en mér finnst það fara vel á því, að heimamenn ættu blutdeild í vali nefndarmanna, frekar en Búnaðarfélagið eða félag Breiðfirðinga í Rvík, þó að ég sé ekki að áfella það út af fyrir sig. Mér skilst, að gert sé ráð fyrir, að þarna verði framtíðarskólasetur, hvernig sem því verður háttað. Ég vil benda á, hvort ekki gæti farið vel á því, að heimamenn veldu einn mann og annar væri valinn með sérstöku tilliti til þekkingar á skólamálu, t. d. eftir ábendingu frá fræðslumálastjóra. Sá þriðji mætti þá fara eftir tilnefningu búnaðarfélagsins, sá fjórði tilnefndur af Breiðfirðingafélaginu og sá fimmti af ríkisstj., og mætti hann þá fara annar heimamaður.

Ég vildi bara skjóta þessu fram, ekki til þess að tefja málið, heldur bara til þess, að þetta sjónarmið kæmi fram.

Kristinn Andrésson: Ég vil þakka hv. 2. þm. S.-M. fyrir það, sem hann sagði. Ég hafði einmitt vakið máls á þessu í n., að þessi undirbúningn. væri skipuð einmitt á þennan hátt, og vil ég því taka undir þessi orð hv. þm. og beina því til n., að hún taki það til athugunar. Það, sem studdi mig í að skrifa undir nál. athugasemda-laut, var, að ég hélt, að fræðslumálastjóri sjálfur hefði mælt með þessari skipun n., og mér fannst réttara að skrifa undir það en eiga á hættu að tefja framgang málsins. En ég vil taka undir þetta og beina því til þeirrar n., sem fær málið til athugunar.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Úr því að þessi ábending er fram komin, vil ég benda á, að málið fer til allshn., og beini því til hennar, að hún athugi, hvort ekki sé ráðlegt að hafa 5 menn í n. Þá er hægt að taka tillit til þessa sjónarmiðs án þess að raska þeim grundvelli, sem till. gerir ráð fyrir.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til allshn. með 28 shlj. atkv.

Á 40. fundi í Sp., 10. apríl, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Sp., 12. apríl, var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 588, n. 667, 681).

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. — Allshn. hefur haft þetta mál til meðferðar og meðal

annars rætt nokkuð þau tilmæli hv. 2. þm. S.-M., að n. sú, er skipa skal, verði fimm manna n., en ekki þriggja. N. varð raunar öll sammála um málið, að undanteknum hv. 2. þm. N.-M., sem vildi ekki undirrita nál. nema með fyrirvara, sem hann hefur þó gleymt, þegar nál. var skilað. Hv. þm. vill hafa 5 menn í n. og ber það fyrir sig, að honum hafi þorizt tilmæli úr Barðastrandarsýslu um það, að í n. yrði hafður einn maður, sem skyldi gæta hagsmuna sýslunnar sérstaklega. Ég skal taka það fram í þessu sambandi, að engin slík tilmæli hafa komið til Alþ. eða þm. sýslunnar. Allshn. þótti rétt að breyta síðustu málsgr. till. litillega, þannig að við hana bættist, að n. skyldi starfa í samræði við hrepps. Reykhóla-hrepps. En hún leit svo á, að störf umræddrar n. mundu ganga greiðlegar, ef ekki væru í henni nema þrír menn. Hún taldi og, að starf þessarar n. mundi fara fram að mestu í Rvík, og taldi þarfa að kalla hingað menn utan af landi til þess að dveljast hér dögum saman við þessi nefndarstörf. Eins var talið, að hægt væri að gæta hagsmuna Barðastrandarsýslu fullkomlega, þó að ekki væri skipaður sérstakur maður til þess, því að einn maðurinn skal samkv. þáttill. skipaður af búnaðarfélaginu og annar af Breiðfirðingafélaginu. Er ekki ástæða til að efast um, að þessir aðilar mundu hafa fullan hug á að gæta hagsmuna sýslunnar, og ráðh., sem á að skipa þriðja manninn, gæti tekið til athugunar að velja þann mann þannig, að hagsmuna sýslunnar yrði sem bezt gætt. Till. um nefndarskipunina var samin af allshn. búnaðarþings. Sýslumaður Barðstrendinga, sem þar átti sæti, var spurður þess, hvort hann vildi ekki heldur, að valinn væri maður frá Búnaðarsambandi Vestfjarða í n., en hann taldi málunum vel borgið með því, að n. yrði skipuð eins og ráð er fyrir gert.

Ég hef orðið þess áskynja, að ýmsir hafa lagzt á móti því, að Reykhólar verði gerðir að því menntasetri, sem hv. Ed. og fræðslumálastjóri hafa lagt til, og vilja, að jörðin sé hlutuð niður í smátt. Þeim mönnum, sem þess óska, get ég sagt, að þessi till., sem hér ræðir um, er í fullu samræmi við vilja og óskir Vestfirðinga.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti. — Ég ritaði ekki undir nál. með fyrirvara, því að ég hélt, að sérstaða mín yrði tekin fram í nál. sjálfu. Það hefur farizt fyrir, og saka ég reyndar engan um það, enda er líka misgáningi mínum um að kenna, að lesa ekki nál., áður en ég undirritaði það. Ég hef þá sérstöðu, að ég óska þess, að menn í sýslunni hafi íhlutunarrétt í n. Þegar taka á eina mestu jörð sýslunnar og ráðstafa henni eins og hér er í ráði að gera, þá er þetta hið minnsta, sem hægt er að krefjast, og býst ég við, að flestum þyki það eðlilegt. Ég skal taka það fram, að þegar útvarpið hafði sagt frá till. minni, fékk ég skýti frá sýslumanni Barðstrendinga svo hljóðandi:

„Treysti yður til að koma því til leiðar, að sýslunefnd Austur-Barðastrandarsýslu og hreppsnefnd Reykhólahrepps fái fulltrúa í nefndinni um framtíð Reykhóla. Nefndin verði skipuð 5 mönnum.

Sýslumaður.“

Og þó að það kostaði nokkrum hundruðum króna meira að hafa 5 menn í n. en 3, þá finnst mér það eigi ekki að standa í veginum fyrir því, að héraðsbúar fái íhlutunarrétt um, hvað gert verður í þessu máli. Þess vegna tel ég alveg sjálfsgagt, að brtt. mín verði samþ.

Ég vil og vænta þess, að þó að skeytið hafi ekki verið komið, er allshn. afgreiddi málið, þá sjái bæði hv. nm. og hæstv. Alþ., að hreppnum og sýslunni ber að hafa íhlutunarrétt um þessi mál, eftir að skýrar óskir hafa komið fram um það.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. — Það voru ummæli hv. þm. Barð. í síðustu ræðu hans, sem gefa mér ástæðu til að segja nú nokkur orð. Ég vil taka það fram, að ég er þessari till. fylgjandi og tel eðlilegt, að skilyrði til skólaseturs á þessum stað séu athuguð sem bezt og að ákjósanlegt væri, að þar risi upp skóli fyrir sýsluna. En þau ummæli hv. þm. Barð., að hér væri um að ræða skóla fyrir alla Vestfirði, finnst mér þess eðlis, að rétt sé að drepa á þau nokkru nánar, til þess að ekki verði hægt að misskilja þau.

Undanfarin ár hefur verið unnið að því að koma á stofn skólasetri á Reykjanesi við Ísafjardardjúp, og fyrir framtakssemi héraðsbúa starfar þar nú myndarlegur héraðsskóli með heimavist. Nýlega hefur verið veitt fé af hæstv. Alþ. til þess að koma þarna upp myndarlegu í-þróttahúsi. Þarna á staðnum er einhver hin bezta útilaug til sundiðkana, sem til er á landinu. Skilyrði eru hin ákjósanlegustu frá náttúrunnar hendi, og hefur skólinn verið sóttur víða frá af Vestfjörðum. Ég hygg það því vera ofmælt hjá hv. þm. Barð., þegar hann er að tala um skóla á Reykhólum fyrir alla Vestfirði, þar sem þegar er fyrir skóli á Reykjanesi við Ísafjardardjúp, sem mjög vinsæll er orðinn og fjölsóttur.

Mér fannst ég verða að láta þetta koma fram, til þess að ummæli hv. þm. Barð. um þetta yllu ekki misskilningi, þó að ég, eins og ég tók fram, vilji á engan hátt sporna við vexti og viðgangi þessa skóla, sem væntanlega ris á Reykhólum.

Varðandi brtt. þá, sem hv. 2. þm. N.-M. ber fram, þá get ég sagt um hana, að mér finnst hún á rökum byggð. Mér finnst það eðlilegt, er skólamál eru tekin til athugunar varðandi þennan stað, þá sé haft náið samstarf við þá, er þar búa. Því tel ég rétt, að n. sú, er skipuð verður, verði skipuð fulltrúum úr sýslunni, að þannig sé haft samkomulag við héraðsbúa sjálfa. Það mun árciðanlega reynast bezt og happasélast.

Eysteinn Jónsson: Er mál þetta var til fyrir umr. hér í Sp., benti ég á, að ekki væri nein þátttaka ætluð heiman að í þessari n. til þess að fjalla um framtíðarráðstafanir Reykhóla. Benti ég einnig á, að úr þessu þyrfti að bæta, og tók hv. 3. landsk. þm. undir það, sem og er 1. flm. þessarar þáttill. Þess vegna bjóst ég við, að hv. allshn. mundi taka þetta til greina og leggja til, að fulltrúar sýslu og hrepps yrðu einnig kjörnir í n., en mér til mikillar undrunar hefur hún ekki gert það. Og enn meira undrandi varð ég að heyra það af ræðu hv. þm. Barð., að ætla má, að það sé af frumkvæði hans, sem þetta hefur ekki

verið tekið til greina. Hv. þm. Barð. virðist hafa illan bifur á því af einhverjum óskiljanlegum ástæðum, að menn úr hans kjördæmi séu skipaðir í þessa n. Þá virðist hann sjá draug í hverju horni. Þetta er mér alveg óskiljanlegt.

Hv. þm. var að segja, ef horfið væri að þessari uppástungu, að það gæti orðið til þess að málið færi út úr þeim farvegi að vera skóli Barðstrendinga. Mér er nú erfitt að skilja, hvað hann á við með þessu, en það verð ég að segja, að ekki sýnir hann kjósendum sínum mikið traust með þessu. (JakM: Hann var ekki kosinn einróma). Veit ég það, en af meiri hlutanum þó. — Þá var hann einnig að tala um, að um væri að ræða einhverja flokkshagsmuni, ef n. yrði skipuð mönnum úr héraðinu. Það er mér með öllu óskiljanlegt, hvernig hann getur reiknað það út. Það getur þá ekki verið um annan flokk að ræða en þann, sem mundi kallast Barðstrendingaflokkur, og einkennilegt mætti þykja, ef hv. þm. Barð. færi að hafa á móti honum.

Það verður ekki fram hjá því gengið, að þetta hefur snert óþægilega taugar hv. þm., að þátttaka kæmi heiman að úr sýslunni. Hann var að tala um, að erfitt væri fyrir þá, sem að heiman yrðu skipaðir í n., að fara hingað suður til nefndarstarfa. En honum hefur líklega ekki dottið í hug, að þessi störf færu fram í sýslunni sjálfri. Þarf n. endilega að starfa í Rvík? — En ég verð að segja, að það sé háþing fyrirsláttur að telja öll tormeðki á því, að fulltrúar frá Barðstrendingum komi suður til Rvíkur og dveljist nokkra daga við nefndarstörf. Þegar allt kemur til alls, munu þau rök léttvæg fundin hjá þeim, sem á annað borð hafa einhvern áhuga á málefnum. Ég verð að segja, að mér finnst þetta freklega móðgandi í garð Barðstrendinga. Ég vil leyfa mér að benda hv. þm. á, að það er mesta fásinna að vera alltaf á móti öllu, sem andstæðingar í stjórnmálum bera fram. Það er blátt áfram hlægilegt. Ég vonast eftir, að hv. þm. Barð. haldi þessu ekki til streitu, enda er honum alls ekki stætt á því að meina kjósendum sínum þátttöku í þessari n.

Ég henti á þetta við fyrri umr., og ég get ekki tekið því þegjandi, að þessari uppástungu minni, sem á fullan rétt á sér, sé ekki gaumur gefinn og hún sé virt að vettugi af þeim manni, hv. þm. Barð., sem einna helst ætti að vera henni samþykkur.

Ég vænti þess, að hv. þm. sjái, að hér er um réttlætismál að ræða, og vona, að hv. Alp. sjái svo um, að einn maður verði skipaður eftir tilnefningu hreppsnefndar Reykhólahrepps í n. og annar eftir tilnefningu sýslun. Austur-Barðastrandarsýslu, hvort sem hv. þm. Barð. sér að sér í þessu máli eða ekki.

ATKVR.

Brtt. 681 samþ. með 19:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BSt, BÁ, EmJ, EystJ, GG, HelgJ, HermJ, IngP, JJ, JörB, KA, LJós, PZ, PP, SB, STH, SkG, StJSt, SvBH.

nei: BBen, GJ, GSV, GTh, JakM, JJós, JPálm, JS, LJóh, ÓTh, PO, SEH, PP.

PHerM, SigfS, SP, ÞG greiddu ekki atkv.

16 þm. (ÁÁ, BG, BrB, EOI, EE, FJ, GP, GfG, IngJ, MJ, PM, SG, SK, StgrA, ÁkJ, HG) fjarstaddir.

1 þm. gerði grein fyrir atkv. sínu á þessa leið:

Gísli Jónsson: Með því að till. á þskj. 588 með brtt. á þskj. 667 er í samræmi við vilja búnaðarþings og það, sem sýslunefnd Austur-Barðastrandarsýslu óskar, og engar óskir hafa komið beint til Alþingis um að hafa þetta öðruvísi, þá segi ég nei.

Brtt. 667 kom ekki til atkv.

Till., svo breytt, samþ. með 29 shlj. atkv. og afgreidd sem ályktun Alþingis (A. 738).

36. Læknislaus héruð.

Á deildafundum 5. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ráðstafanir út af læknislausum héruðum (A. 644).

Á 38. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Of skammt var liðið frá útbýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 29 shlj. atkv.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 39. og 40. fundi í Sp., 6. og 10. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Sp., 12. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. — Ég hef ásamt hv. þm. Barð. leyft mér að flytja till. til þál. um áskorun til hæstv. ríkisstj. þess efnis að gera einhverjar ráðstafanir til úrbóta, þar sem svo er ástátt, að sum héruð í landinu eru alveg læknislaus. Get ég vísað í þessu sambandi til grg., þar sem talin eru upp 4 héruð, sem eru nú læknislaus, en þau eru: Reykhólahérað, Flateyjarhérað, Reykjarfjarðarhérað, Hrórastunguhérað. Þarf ekki að eyða orðum að því, hve erfitt er fyrir það fólk, er þarna býr, að leita sér læknis, enda er með öllu óviðunandi, að slíkt sé látið viðgangast, án þess að nokkuð sé að gert. — Það kemur iðulega fyrir, eins og hv. þm. er kunnugt, að líf liggur við, að hægt sé að ná til læknis nógu fljótt, þegar um alvarleg veikindi eða slys er að ræða. Einnig verða héruð oft læknislaus um langan tíma vegna veikindaforfalla lækna. — Þannig hefur t. d. lækniinn í Ólafsvík verið veikur frá því um miðjan vetur, og hefur lækniinn í Stykkishólmi orðið að gegna þar læknisstörfum lengst af síðan, en auk þess hefur hann haft á hendi Flateyjarhérað, sem er læknislaust. Þannig hefur lækniinn í Stykkishólmi orðið að gegna þremur læknishéruðum í einu, sem eðlilega er allt of mikið starf fyrir einn mann, þó að hlut eigi að máli jafnötull og ágætur lækni og nú er í Stykkishólmi.

Þetta ástand er lítt skiljanlegt, þar sem nú munu vera í landinu um 500 lækna, en lækna-

héruðin ekki nema 200 eða þar um. En orsaker til þessa eru m. a. þær, að nú leggja margir læknarnemar stund á sérfræðináms og vilja heldur setjast að í bæjunum af þeim sökum. Nú skyldi maður kannske ætla, að þetta ástand stafaði af því, hve læknishéruðin úti á landi væru illa launuð, en eftir þeim upplýsingum, sem landlæknir gefur, er því ekki til að dreifa, því að þau eru að sögn hans prýðilega launuð. — Ég ætla mér annars ekki að fjölyrða meira um þetta, en vil leyfa mér, með leyfi hæstv. forseta, að lesa nokkur orð úr skýrslu landlæknis um einmitt þetta atriði. Þar segir svo:

„Hins vegar er ungum læknum vandræðalega óljúft að taka að sér hin fámennari og afskekktari héruð, og virðist það miklu fremur vera af ótta við strjálbýlið og fyrirsjáanlegt athafnaleysi þar en vegna þess, að fjárhagsleg kjör lækna í þessum héruðum séu fráfælandi, enda þola þau nú orðið samanburð við kjör flestra lækna í Rvík og öðru þéttbýli, þegar tillit er tekið til mismunandi rekstrar- og framfærslukostnaðar. Efalaust yrði auðveldast að ráða bót á þessu með því, að embættaveitingum væri jafnan hagað eftir nokkurn veginn föstum, sjálfum sér samkvæmum reglum og þannig, að læknar, sem taka að sér hin afskekktu héruð og reynast þar vel, þyrftu ekki að kviða því að grafast þar og gleymast, heldur mættu reiða sig á að eiga þess kost að flytjast í eftirsóknarverðari embætti innan hæfilegs tíma. Eru slíkar reglur ekki vandfundnar. Eins og það liggur í augum uppi, þegar læknisembætti krefst ákveðinnar sérþekkingar eða hæfileika, að þá gangi þeir fyrir, sem slíkt hafa til að bera og embættisaldur komi þá ekki til greina, nema gera eigi upp á milli jafnoka, eins virðist það sjálfsagt, þegar um héraðslæknisembætti er að ræða, sem ekki krefst annars en venjulegrar, almennrar læknisþekkingar, að embættisaldur góðra og gildra héraðslækna ráði þar mestu, enda sé þá jafnframt hið fyllsta tillit tekið til þjónustu í afskekktum og lítið eftirsóttum héruðum. Hefur hin síðustu ár öll viðleitni verið höfð við að fá veitingu læknisembætta hagað samkvæmt þessu og oftast tekizt. En fyrir hefur komið, að út af þessu hefur brugðið, og það vakið þá tortryggni lækna, sem aukið hafa á erfiðleikana að skipa hin afskekktari héruð.“

Landlæknir bendir hér á eitt atriði til þess að fá lækna á hina afskekktari staði, að láta embættaveitingar fara eftir föstum reglum, þannig að læknar, sem fara í hin afskekktari héruð, gleymist þar ekki með öllu, heldur verði látnir sitja fyrir öðrum betri héruðum, þegar þau losna. Hefur og landlæknir fylgt þessari reglu að mestu leyti, en það hefur eðlilega vakið tortryggni lækna, er út af hefur brugðið. Væri æskilegt, að föst regla væri í gildi um þessar embættaveitingar, sem ekki yrði svo vikið frá í neinu tilfelli. Á síðasta ári var stungið upp á, að ekki væri hægt að veita umsækjanda embætti fyrr en hann hefði verið aðstoðarlæknir áður í 6 mánuði að loknu embættisprófi sínu. E. t. v. mætti nota einhverja slíka aðferð til þess að bæta úr þessu slæma ástandi, en það eitt vakir fyrir okkur, hv. þm. Barð. og mér, að hafizt verði handa um að koma lagfæringu hér á, því

að það ástand, sem nú ríkir í hinum læknislausu héruðum, er óviðunandi og mikill ábyrgðarhluti að láta við svo búið sitja.

Ég ætla svo ekki að hafa orð þessi fleiri. Þessi þáttill. er flutt með það fyrir augum að ýta undir hæstv. ríkisstj. að gera eitthvað, er megí verða til úrbóta í þessu máli.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 739).

37. Skipasmiðastöð í Reykjavík og strandferðir.

Á deildafundum 30. marz var útbýtt frá Sp.: Till. til þál. um nefndarskipun til að athuga skilyrði fyrir byggingu og rekstri skipasmiðastöðvar í Reykjavík og allsherjar skipulagi á strandferðum landsins (A. 627)

Á 36. fundi í Sp., 31. marz, var till. tekin til fyrir umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Sp., 1. apríl, var till. aftur tekin til fyrir umr.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Við höfum orðið sammála um það nokkrir þm., hv. þm. S.-P., hv. 3. landsk. þm. og ég, að flytja till. um að skipa n. til að ihuga tvö atriði, sem má segja, að séu sitt hvors eðlis, en lúta bæði að siglingum landsmanna og eru náskyld, þ. e. betri skilyrði til skipasmiða og strandferða. Það hefur löngum verið um það rætt, að við yrðum að stuðla að því, að meiri skipasmiðar og viðgerðir gætu farið fram innan lands. Það hefur mikið farið í vöxt, að viðgerðir væru framkvæmdar hér á landi, og reynt hefur verið að bæta skilyrði til þess, en þó er hæpið, að hægt sé að keppa þar við önnur lönd á venjulegum tímum.

Um smiðar er það að segja, að hér hafa aðeins verið smiðaðir litlir bátar, en auðvitað væri að því mikill hagur, ef hægt væri að smiða stærri skip, einkum strandferðaskip. Það er játað af öllum, að strandferðir eru ekki í svo góðu lagi sem vera þyrfti, og hafa verið fyrir þinginu till. um að bæta úr því, þó að sitt hafi sýnt hverjum, og er ljóst, að ef gera á ráðstafanir til umbóta í framtíðinni, er æskilegra, að búið sé að hugsa málið frá grunni og koma sér niður á fyrirkomulag, sem um nokkra hrið gæti staðizt, í stað þess að hlaupa til að gera eitthvað til bráðabirgða, sem tefur fyrir framtíðarúrlausn.

Ég vona, að Alp. verði sammála um, að þetta mál þurfi frekari undirbúning og samþ. till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til allshn. með 27 shlj. atkv.

Á 40. fundi í Sp., 10. apríl, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Sp., 12. apríl, var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 627, n. 666).

Frsm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. — Allshn. hefur haft til meðferðar þessa þáttill. á þskj. 627 og orðið sammála um að leggja til, að hún verði samþ. Að visu voru sumir nm. ekki viðstaddir, en þeir, sem mættir voru, voru allir sammála. N. duldist þó ekki, að þessi till. er tvískipt, og það má segja, að það sé ekki alls kostar sambærilegt, að sömu mennirnir eða sama n. fjallaði um þetta hvort tveggja, þar sem í fyrsta lagi á að athuga skilyrði fyrir byggingu og rekstri skipasmiðastöðvar í Rvík, en í öðru lagi á að athuga, hvernig komið verði allsherjarskipulagi á strandferðir landsins. Það er alls ekki hægt að láta sér dyljast það, að það orkar mjög tvímælis, hvort þeir menn, sem hafa vit á öðru þessu, geti einnig ráðið fram úr hinu. En í því trausti, að hæstv. ríkisstj. takist að velja menn þannig í þessa mþn., að þeir hafi vit á hvoru tveggja og hafi tök á að kynna sér það, þá leggur allshn. til, að till. verði samþ. óbreytt.

Það er aðeins eitt atriði, sem ég vildi minnast á. Allshn. hefur skilið þáttill. þannig, að aðeins eigi að vera 4 menn í n. Síðasta mgr. segir að visu, að ríkisstj. skuli skipa einn mann form. n. Allshn. hefur skilið þetta svo, að ríkisstj. eigi að skipa fyrir form. einn hinna fjögurra manna, sem eiga að vera í n. samkvæmt tilnefningu þingflokkanna. Þetta verður að álílast réttur skilningur, ef því verður ekki mótmælt, að nm. verði fjórir.

Með þessu hef ég lokið framsögu minni og legg til, að þáttill. verði samþ.

Eysteinn Jónsson: Herra forseti. — Ég vil aðeins benda á í sambandi við þetta mál, að með þeirri þál., sem var samþ. hér fyrir skömmu um heimild fyrir ríkisstj. til að láta smíða eða kaupa strandferðabát fyrir Austurland — og auk þess er verið að undirbúa aðra —, þá er þegar búið að marka stefnuna í þessum málum, en ég er þó með þessari þáttill. um mþn. í þessum málum, þar sem ég álit þetta þarft mál, og það ætti að vera gott fyrir ríkisstj. að hafa mþn. sér til ráðuneytis um það, hvernig skuli framkvæma stefnuna í stórum dráttum.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. — Á Alp. 1941 var samþ. þál. um innflutning á efni til skipasmiða og um skipasmiðastöð. Í henni segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að greiða eftir mætti fyrir innflutningi efnis til skipasmiða, enn fremur að láta hið fyrsta fara fram ýtarlega athugun á, hver kostur sé þess að reisa skipasmiðastöð hér á landi, þar sem smíðaðir verði togarar og stærri skip. Heimilast ríkisstj. nauðsynlegt fé úr ríkissjóði til þessarar athugunar.“

Eins og þessi þál. ber með sér, er ætlað til þess, að ríkisstj. láti fara fram ýtarlega athugun á því, hver kostur sé á að reisa hér skipasmiðastöð. Ég vil því spyrja hv. 2. þm. S.-M., en hann

var þá í ríkisstj., hvort sú stj., sem hann sat í, hafi gert nokkuð í þessum efnum. Ég fagna því, að þessi þáttill. skuli vera komin fram, en ég vil gjarnan vita, áður en hún er samþ., hvað hæstv. fyrrv. ríkisstj. hefur gert í þessum málum. Það er vitað mál, að það er tilgangslítið að samþykkja þannig þál. ár eftir ár um sama efni og láta þannig hrúgast upp skjöl, sem lögð eru til hliðar, og ekkert gert í málunum.

Eysteinn Jónsson: Herra forseti. — Það eru aðeins örfá orð að gefnu tilefni. Þessi þál., sem hv. þm. N.-Ísf. las upp, fjallar í fyrsta lagi um rannsókn og undirbúning þess, að hér verði reist skipasmiðastöð. Því næst, ef þetta væri hægt, þá að greiða fyrir innflutningi efnis til smíðanna. Ég get upplýst það, að athugun á þessu máli heyrir undir atvmrh., og get ég ekki svarað því, hvort hann hefur gert eitthvað í þessu eða hvað það hefur verið. Hv. þm. N.-Ísf. verður því að beina þessari fyrirspurn sinni til fyrrv. hæstv. atvmrh., hv. þm. G.-K.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. — Mér var það vel kunnugt, að þetta heyrði undir atvmrh., en hv. þm. G.-K. er nú ekki hér viðstaddur, og gat ég því ekki beint fyrirspurn minni til hans. En ég hafði álit, að þar sem hv. 2. þm. S.-M. var samstarfsmaður hans í ríkisstj., þá mundi honum vera það kunnugt, hvort nokkuð hefur verið gert í þessu máli eða hvað það hefur verið. Þar sem honum er það þó ekki kunnugt, verður helzt að álíta, að ekkert hafi verið gert. Ég harma það mjög, ef svo hefur verið, að ekkert hefur verið gert í byrjun stríðsins, því að þá hefði verið mun heppilegra að litast um eftir efni en mun verða nú á næstunni.

Ég vil lýsa yfir því, að þótt þessi þáttill. fjalli um tvö óskyld efni, þá er ég henni samþykkur og mun greiða atkv. með henni.

Eysteinn Jónsson: Herra forseti. — Ég vil taka það fram út af ummælum hv. þm. N.-Ísf., að þetta mál heyrir undir atvmrh. og mér var ekki kunnugt um, að hann hefði neitt aðhafzt í því. Ég sagði þó ekki, að hann hefði ekkert gert, vegna þess, að hann kann að hafa gert eitthvað, án þess að mér væri kunnugt um það, og vildi ég því ekkert fullyrða. Mér finnst það koma úr hörðustu átt, ef hv. þm. N.-Ísf. er að finna að því við mig, að ég skuli ekki vilja fullyrða, að hv. þm. G.-K. hafi ekkert gert.

ATKVGR.

Till. samþ. með 27 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 740).

38. Útgáfa Njálssögu.

Á 94. fundi í Nd., 9. apríl, var úthýtt:

Till. til þál. um útgáfu á Njálssögu (A. 690).

Á 95. fundi í Nd., 10. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 97. fundi í Nd., 12. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Helgi Jónasson): Herra forseti. — Ég flyt á þskj. 690 ásamt tveimur öðrum þm. till. til þál. um útgáfu Njálssögu. Eins og þessi þál-till. ber með sér, fer hún fram á það að skora á ríkisstj. að sjá um og greiða fyrir því, að menntamálaráð og Þjóðvinafélagið gefi Njálssögu út nú á þessu ári í vandaðri heimilisútgáfu handa félagsmönnum sínum. Eins og kunnugt er, hafði Þjóðvinafélagið ákveðið að gefa út Íslendingasögurnar í vandaðri útgáfu handa félagsmönnum sínum, og hefur Fornritafélagið séð um þá útgáfu. En þessi útgáfa var að miklu leyti vísindalegs eðlis og hefur ekki verið gefin út nema í fáum eintökum, sem voru stór og nokkuð dýr, og komst þessi útgáfa því ekki inn á nema „á heimili í landinu.“

Ég skal nú rekja orsakir þessarar þáltill. Þegar kom fram á árið 1941 var það auglýst í dagblaðinu Vísi, að í ráði væri að gefa út nýja útgáfu af Laxdælasögu með breyttri stafsetningu, felldar yrðu niður allar ættartölur o. fl. Strax þegar þetta varð hljóðbært, mætti það mikilli mótspyrnu, bæði í blöðum og manna á milli. Það mun nú svo með okkur Íslendinga, að við erum fátækir og fámennir, og við eignum lítinn veraldaraud, en við eignum einn auð, það eru fornbókmenntir okkar. Það mun vera nær eins dæmi, að svo fámenn þjóð sem við erum eigi slíka gimsteina sem fornritin eru. Það er þess vegna viðkvæmt mál, ef nú ætti að fara að gefa út fornrit okkar breytt að efni og málfari frá því, sem þau hafa áður verið. Ég get hins vegar vel fallið á það, að stafsetningin geti verið eins konar smekksatriði, en þó er alveg óþarfi að breyta henni, því að hver einasti Íslendingur getur lesið fornrit okkar eins og þau hafa verið prentuð upp á síðkastið, sáralítið breytt frá handritunum, og lesið þau sér til fyllsta gagns. — Þessi útgáfa á Laxdælu varð til þess, að Alþ. samþykkti árið 1941 l. um það að banna, að gefin væru út íslensk fornrit, eldri en frá 1400, af öðrum en Fornritafélaginu, nema því aðeins, að leyfi menntmrn. kæmi til. Þessar umr. og samþykkt frv. á Alþ. varð til þess, að sá, sem stóð að útgáfu Laxdælu, Halldór Kiljan Laxness, gaf út yfirlýsingu í dagblaðinu Vísi. Þar segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Ég hef tekið að mér að gefa út Laxdælasögu, færða til hinnar svo kölluðu stjórnarráðs-stafsetningar í landinu. — — — Að því fráskildu, að upp verður tekin hin fyrirskipaða stafsetning stjórnarráðsins, kemur vitanlega ekki til mála, að orðfæri textans, stil eða máli verði í nokkru breytt í útgáfu minni á Laxdælasögu.“

Reykjavík, 14. októ. 1941.

Halldór Kiljan Laxness.“

Menn vonuðust eftir því, að óhætt mundi að treysta þessari yfirlýsingu. En þrátt fyrir það, að þessi yfirlýsing kæmi fram, þá skeður það, að útgáfan, þegar hún kemur, er hin andstyggilegasta í alla staði, heilum köflum sleppt, orðfæri og orðaröð breytt, pappir og prentun, allt hið lélegasta, sem hægt er að hugsa sér. Mjög lélegur formáli fylgir bókinni, og er þar gefið í skyn, örökstutt, að þetta sé eins konar lygasaga, sem ekkert mark sé á takandi, o. s. frv. En þegar svona fór nú hjá þessum rithöfundum, sem er talinn mjög fær í sinni grein og er mjög góðum hæfileikum búinn sem rithöfundur, hvernig mundi þá fara fyrir öðrum, sem ekki eru slíkur hæfileikum búnir? — Það er auðséð, að þetta var gert til þess að græða á því fé, en ekki til þess að auka gildi íslenskra bókmennta. Nú skeður það einkennilega fyrirbrigði, að fyrir fáum kvöldum er það auglýst í útvarpinu, að nú eigi að fara að prenta Njálu. Það er sama útgáfufyrirtækið og sami maðurinn, sem stendur fyrir þessari útgáfu, og stóð fyrir útgáfu Laxdælu. Það vakti þó meiri undrun, að menntmrn. hafði veitt leyfi til þessarar útgáfu, þrátt fyrir lagasetninguna frá 1941 og þrátt fyrir það að útgáfa Laxdælu hafi verið fordæmd af kennurum við norrændeild háskólans, sem eru í þessum efnum dómberastir allra Íslendinga. Ég vil nú, með leyfi hæstv. forseta, lesa hér upp álit það, sem þessir menn hafa gefið út um Laxdæluútgáfu Halldórs Kiljans Laxness:

„A. Meðferð máls. Við samanburð á þessari útgáfu og útgáfu þeirri, er hún byggist á, kemur í ljós, að fjölmörgu því máli, sem á engan hátt verður talið til stafsetningar, er breytt: a. Ýmiss konar breytingar eru gerðar á orðmyndum. b. Orðum er sleppt. c. Orðum er bætt inn. d. Skíot er um orð. e. Orðaröð er breytt. f. Bætt er inn heilum setningum eftir útgefandann.“

Á fundi menntamálanefndar h. 22. þ. m. voru færð mörg dæmi þessu til sönnunar, og teljum við þarf laust að endurtaka þau hér, enda auðvelt hverjum þeim, er nennir, að ganga úr skugga um þau. Hins vegar viljum við taka það fram, að við teljum allar þessar breytingar til skemmda á máli og stil sögunnar.

B. Meðferð efnis. Meðferð sögunnar er á þá leið, að stórfelldar efnisbreytingar hafa verið gerðar á henni: a. Einstökum setningum er sleppt. b. Heilum köflum er sleppt, t. d. á einum stað 5 kapitulum. c. Einstakar setningar eru færðar til. d. Kaflar eru færðir til. e. Samdar eru setningar inn í textann, þar sem útgefanda hefur þótt nauðsyn til bera.

Allar þessar breytingar rýra stórlega efni sögunnar og breyta svip hennar, svo sem gerð var grein fyrir á fyrrnefndum fundi.“

Þrátt fyrir það, að Laxdæluútgáfan hefur fengið þennan dóm, og þrátt fyrir það, að þessi útgáfa er búin að fá dóm í undirrétti, þrátt fyrir þetta allt saman, þá veitir hæstv. dómismrh. þessum manni nú leyfi til þess að fara að gefa út Njálssögu. Það er að visu rétt, að hæstv. dómismrh. hefur ekki brotið l., en með þessu hefur hann traðkað á vilja Alþ. og mikils meiri hl. þjóðarinnar, það þori ég að fullyrða. Það er ekki hægt að vænta þess, að þessi maður, Halldór

Kiljan Laxness, þó að hann geti, fari nokkuð betur með Njálssögu heldur en hann fór með Laxdælu 1941 þrátt fyrir þá yfirlýsingu, sem hann gaf þá. Sú yfirlýsing sýnir það ótvírætt, að það er ekki hægt að treysta honum.

Ég veit, að eins og nú er komið, er ekki hægt að stöðva þetta verk. Það var á valdi ráðh., en hann hefur ekki gert það. En það er eitt, sem hægt er að gera, og það er það, sem farið er fram á í þessari þátttill., og það er, að á þessu ári verði gefin út ný útgáfa af Njálu, eins og við viljum hafa hana og eins og þjóðin vill hafa hana, en ekki skrumskælda eins og Laxdælu.

Ég hef ekki meira um þetta að segja, en vona, að hv. d. samþykki þessa till.

Dómsmrh. (Einar Arnórsson): Herra forseti. — Við þátttill., sem hér liggur fyrir á þskj. 690, er í sjálfu sér ekkert sérstakt að athuga. Ég hef í sjálfu sér ekkert á móti því, að Njálssaga sé gefin út á þessu ári í vandaðri heimilisútgáfu handa félagsmönnum Þjóðvinafélagsins. En þátttill. er dálítið óákveðin. Það er skorað á stj. að greiða fyrir því, eftir því sem þarf, að menntamálaráð og Þjóðvinafélagið gefi Njálssögu út. Hér er ekki fengin nein grg. fyrir því, hvernig tillögumenn hugsa sér, að greitt verði fyrir þessu. Hugsa þeir sér það með fjárframlögum? Ef það er leyfi til þess að gefa Njálssögu út, stendur væntanlega ekki á því leyfi. En svo veit ég ekki, hvernig það er, hvort menntamálaráð hefur nokkuð ákvæði um útgáfuna, og gæti skeð, að það mætti skilja þetta svo, ef svo er ekki, að stj. eigi að hvetja menntamálaráð til þess að taka slíka ákvörðun. Ég get hugsað mér þann skilning lagðan í það, en þessu mun frsm. gefa skýringu á. Ég geri ráð fyrir, að þetta sé alveg á valdi menntamálaráðs og Þjóðvinafélagsins, jafnvel þótt þing og stj. geti skorað á þessar tvær stofnanir og geri það, getur stj. a. m. k. ekki skyldað menntamálaráð til að gera þetta. Það væri fremur, að þingið kynni að geta það. Forsvarsmður þessarar stofnunar er hér í þessari d. og getur gefið nánari upplýsingar um þetta. Ég held ég þurfi ekki að tala meira um till. á þskj. 690. Hún vekur í sjálfu sér ekki neinar deilur milli mín og frsm., en það eru bæði í grg. till. og í ræðu hv. l. flm. ýmis atriði, sem ástæða er fyrir mig að tala um og svara, því að þar eru ýmsar ákærur á hendur mér. Réttara sagt, það er ákæra á hendur mér fyrir að hafa gefið tilteknum manni, Halldóri Kiljan Laxness, leyfi til að gefa út Njálssögu. Ég skal nú þegar taka það fram, að ég er frsm. sammála um nokkur atriði í ræðu hans, sammála um það, að í útgáfu þessara rita eigi ekki að sleppa úr, a. m. k. ekki án þess að geta þess og ekki breyta orðum eða stytta frá því, sem stendur í því handriti, sem lagt er til grundvallar. Þessu er ég yfirleitt sammála, og það er það, sem l. gr. þessara nýju l. á við, að það megi ekki breyta efni, meðferð eða málblæ, ef breytingum er svo háttáð, að menning eða tunga þjóðarinnar bíði tjón af. Eigi má heldur sleppa kafla úr riti, nema þess sé greinilega getið í útgáfunni. Frá þessu atriði er ekki hægt að gefa neina undanþágu, og þetta er atriði, sem hægt er að kalla vandvirknisatriði við hverja útgáfu. Sá, sem

Alpt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

brýtur ákvæði 1. gr., getur orðið sekur við 3. gr., svo framfarlega sem dómstólarnir telja ákvæði 1. gr. þannig, að hægt sé að dæma eftir því. Ég hef ekki gefið undanþágu frá 1. gr. Sá, sem tekur sér fyrir hendur að gefa út Íslendingasögurnar, verður að meta, hvernar vandvirkni er þörf. Annars verð ég að segja það, að þessu má náttúrlega ekki blanda saman við stafsetningu í sjálfu sér, því að auðvitað er hægt að skemma rit með hvaða stafsetningu sem þau eru gefin út. Þeir, sem gefa rit illa út, hvort sem það er á þessu sviði eða öðru, eiga á hættu, að fræðimenn og almenningur dæmi þá, og það er sá dómur, en ekki dómur dómstólanna, sem hefur þýðingu um það, hvort rit er gefið vel eða illa út. Ég vil endurtaka það, svo að það skilji allir, að ráðuneytið hvorki getur eða vill gefa undanþágu frá 1. gr. l. um vandvirkni í útgáfu, hvorki í þessu riti né öðrum.

Þá kem ég að hinu atriðinu. Eins og frsm. ýtarlega tók fram, hefur ráðh. fulla heimild til þess. l. samkvæmt að gefa rétt til þess að gefa út Njálu og önnur fornrit. Leyfi þetta þurfti ekki að binda neinu skilyrði um stafsetningu. L. segja það ekki, en það má binda það. Það er sjálfsagt hugsun ýmissa að hafa sérstaka stafsetningu á þessum ritum, að gefa þau út með fornri stafsetningu samræmdri. — Þessi stafsetning, samræmda, forna, er ekki gömul, og ég býst við, að einum fræðimanni á 19. öld á þessu sviði megi þakka mikið þessa stafsetningu, því að stafsetningu eftir handritum er ekki hægt að búa til, því að handritin, bæði af Njálu og öðrum ritum, eru gerð af mismunandi mönnum frá mismunandi tímum, rituð með mismunandi stafsetningu frá 13., 14., 15. og jafnvel 16. og 17. öld. Ég lít svo á, að það sé ekki mikil ástæða til að binda útgáfuna eða leyfi til hennar því skilyrði, að fylgt sé svo kallaðri samræmdri stafsetningu. Það er varla svo mikil söguleg ástæða fyrir því, og ég hygg, að það sé áreiðanlegt, að allmikið af ungu fólki telur sér aðgengilegri lestur þessara rita með þeirri stafsetningu, sem það nú lærir í skólanum, rituðum á því máli, sem er hinu talaða máli nokkru nær en það, sem nú er á ritunum. Mér finnst það ætti fremur að vera til þess að hvetja fólk til þess að lesa þessi ágætu rit, og það væri heldur til þess að kynna þau meðal þjóðarinnar, að þau væru gefin út með þeirri stafsetningu, sem almennt er notuð og fólk þekkir betur. En um það atriði má deila endalaust, eins og frsm. tók fram. Ég hef ekki bundið leyfið skilyrði um stafsetningu, og ég er ekki einn um þessa skoðun, eins og margir vita. Hinn ágæti fræðimaður Björn Bjarnason frá Viðfirði segir, að það sé lítil ástæða til að vera að gefa út ritin með gamaldags stafsetningu, og ég veit, að ýmsir góðir menn hafa líka skoðun.

En það er það atriði, sem vegur þyngst í huga flm., það er, að þetta leyfi var veitt nafngreindum manni, Halldóri Kiljan Laxness, sem áður hefur gefið út Laxdælu. Ég hef ekki sagt eitt orð til þess að verja meðferðina á þeirri útgáfu. Hins vegar hefur hann gefið út aðra sögu, Hrafnkels sögu Freysgoða, sem hann og aðrir kalla Hrafnköttlu í samræmi við nöfn á öðrum Íslendingasögum, og sú útgáfa er að öllu leyti rétt að undantekinni einni breyt., sem ég veit ekki, hvort

stafar af vangá. Hann hefur lagt til grundvallar útgáfu Konráðs Gíslasonar frá 1868, og ef til vill hefur þetta atriði verið rangt í þeirri útgáfu, sem hann studdist við. Ég held, að þetta geti komið fyrir alla. Guðbrandi Vigfússyni var fundið það mjög til foráttu á sínum tíma, að hann hefði gefið Sturlungu illa út, bætt inn í og fellt úr. Ég veit ekki, hve mikið það hefur átt að vera, en vafalaust hefur þetta getað stafað af því, eftir hverju hann fór.

Þótt Halldór Kiljan Laxness hafi gefið Laxdælu út með þeim hætti, sem hvorki ég né flm. samþykkjum, og þó að hann hafi gefið út Hrafnkötlu án þess að fá leyfi til þess, þá er spurning, hvort á þeim grundvelli er hægt að leggja bann við, að hann gefi fleiri sögur út. Nú hefur hann 1., og eftir 1. gr. má ekki gera breyt., sem valdi því, að efni, blær eða málfæri breytist að svo og svo miklu leyti, en ég get ekki gengið inn á að leggja bann á mann fyrir verk, þótt honum hafi yfirsézt. Ég tel, að almenningssálitið og fræðimennirnir eigi að fella sinn dóm um útgáfu þessa verks, eins og það, hvort skáldsaga er vel saminn. kvæði vel orðað, jörð vel setin o. s. frv. Við leggjum ekki bann á útgáfu ljóðabókar, þótt höfundurinn hafi áður gert sig sekan að því að gefa út leirburð. Við leggjum ekki bann á mann að sitja jörð, þótt það hafi orðið horfelli hjá honum. Hann er dæmdur af dómstólunum eða almenningssálitinu, þangað til hann bætir ráð sitt. Bann við framkvæmdum liggur við að lögum, ef hægt er að telja þær hættulegar lifi og limum manna, eins og að láta algerlega óhæfan skipstjóra stýra skipi eða vankunnandi bílstjóra stýra bíl. En að hanna að gefa út bækur samræmist ekki löggjöf og hugsun manna í landi, þar sem talið er, að fullt ríttfrelsi og málfrelsi sé. Við sinnum því máli, þegar þar að kemur. Ef farið er út fyrir mörkin, þessi, sem fagurfræði eða kröfur um vandvirkni gera, skjótum við því undir dóm almenningssálitsins, en leggjum ekki öðruvisi bann á þann mann, sem það gerir, og ef hann gerir það þannig, að dómurinn falli á móti honum, má hann sjálfum sér um kenna, því að þá vill almenningur ekki sjá verk hans.

Annars held ég, að þessi ágætu rit okkar, hæði Njála og önnur, komist aldrei í mikla hættu af því, þótt einhverjir einstakir menn gefi ritin út. Sú einasta hætta, sem yfir þeim vofir, er, að handritin farist, líkt og í brunanum mikla 1728. Hitt er engin hætta, þótt þau séu illa gefin út. Það hefur komið fyrir áður, að Íslendingasögurnar hafa verið illa gefnar út og meira að segja mjög illa, en smekkur almenningss hefur ekkert breytt við það. Það er eins og með heilaga ritningu. Það hafa verið gerðar á henni breytingar, en hún hefur ekki beðið tjón við það, og það held ég, að Passíusálmar Hallgríms Péturssonar hafi komist heilir út úr tilraun Bjarna Péturssonar til þess að breyta þeim.

Það er ofmælt í grg. flm., að það eigi að taka Njálu sömu tókum og Laxdælu. (SvbH: En er það ekki sami maðurinn?) Vist er það sami maðurinn, en jafnvel þótt svo sé, var Laxdæla gefin út, áður en 1. voru sett. Við litum mismunandi augum á þetta, þessi þm., sem greip fram

í, og ég. Hann vill leggja bann á þennan mann og fleiri, en ég lit svo á, að það heyri ekki til í okkar þjóðfélagi að leggja slíkt bann á menn. En deilan er ekki um þetta núna, hún gæti orðið endalaus.

Ég held svo, að ekki sé ástæða til að lengja þessar umr. að sinni.

Barði Guðmundsson: Herra forseti. — Ég verð að segja það, að mér geðjast ekki alls kostar að þessari þáttill. á þskj. 690. Fyrst og fremst álit ég hana algerlega ónaðsýnlega. Ég býst við, að öllum sé kunnugt um, að menntamálaráð hefur gert samþykkt um það ekki alls fyrir löngu að hefja útgáfu á Íslendingasögnum, og hefur verið gert ráð fyrir að ráðast ekki í þetta nema með fullu samkomulagi við stjórn fornritaútgáfunnar. Það er sjálfgefið, ef menntamálaráð færi að gefa út Njálssögu á þessu ári, mundi það verða til óþæginda fyrir fornritaútgáfuna. Kaupendur að bókum menntamálaráðs eru tæplega 13 þús. Það þýðir, að bækur þessar fara svo að segja inn á hvert heimili á landinu. Ef Njála yrði nú gefin út af menntamálaráði, mundi verða stór halli á Njáluútgáfu fornritafélagsins. Á hinn bóginn get ég ekki séð, hvernig þessi fyrirhugaða Njáluútgáfa ætti yfirleitt að geta orðið Halldóri Kiljan Laxness eða útgáfu hans til nokkurs trafala. Það vita allir, að það tekur alllangan tíma að undirbúa slíka útgáfu, sem hér ræðir um. Bókin gæti naumast verið tilbúin fyrr en í haust, löngu eftir að Njála Laxness er komin út. Það er verið að prenta hana. Aftur á móti virðist allt þetta Njáluumstang hér í þingsölunum vera vel til þess fallið að vekja athygli á útgáfustarfsemi Laxness og verða honum óbeint til stuðnings. Ég álit sjálf-sagt, að þetta mál sé athugað nánar og verði vísað til menntmn., en umr. frestað.

Flm. (Helgi Jónasson): Herra forseti. — Ég þarf ekki að vera langorður. Ég ætla að leyfa mér að svara hv. 5. landsk. (BG) nokkrum orðum.

Hann var að tala um fornritaútgáfuna. Ég hef talað við forseta hennar, og hann er þessu ekki mótfallinn. Það er svo um Njálu, að það mun líða langur tími, þangað til hún kemur út, því að það handrit, sem fornritaútgáfan vill helzt prenta eftir, liggur í Kaupmannahöfn, og það er með fullu samþykki formanns fornritaútgáfufélagsins, að þessi till. er komin fram.

Þá var hann að tala um, að við vildum skaða Halldór Kiljan Laxness. Ég veit ekki til, að ég hafi neitt talað um það, en ég held ekki, að tap, ef það verður, lendi á Halldóri Kiljan Laxness, — það verður annar, sem ber það.

Þetta er í samkomulagi við fornritaútgáfuna, og ég veit ekki betur en menntamálaráð sé búið að samþykkja að gefa út Íslendingasögurnar.

Ég vil þá víkja að hæstv. ráðh. Hann er hneykslaður yfir því, að stj. eigi að hjálpa til, og þýkir það koma úr hörðustu átt. En það er fyrst og fremst, að það þarf leyfi ráðh. Nú eru líka örðugleikar með pappír og mikið að gera í prentsmiðjum og erfitt að koma neinu að þar. Við getum búist við, að stj. geti greitt fyrir þar. Varðandi það, að búið sé að ákveða þetta í

menntamálaráði og Þjóðvinafélaginu, get ég upplýst, að það er ekki fullnaðarákvörðun. Félagið hefði ekki komið fram með þetta á þessu ári nema að því gefna tilefni, að það átti að fara að gefa Njálu út af öðrum.

Ég tók það fram í framsöguræðu minni, að það væri smekksatriði á hverjum tíma, hvaða stafsetning væri höfð á Íslendingasögum. Hitt vitti ég og vil forðast, hvað Njálu snertir, að efni væri brenglað og felldar niður svo að segja allar ættartölur. Sögurnar eru ættarsögur, og til þess að geta skilið þær til fulls, verða menn að fylgjast með ættunum og þekkja þær. Fornmenn drápu menn vegna ættartengsla, en ekki að gamni sínu.

Hæstv. ráðh. gat ekki svarað því, af hverju honum fannst liggja svo mikið á með leyfið, þrátt fyrir það, að varhugavert er að treysta yfirlýsingu þessa manns, sem sveik þá yfirlýsingu, sem hann hafði gefið, áður en Laxdæla kom út. Það getur verið, að hann hafi gefið hæstv. ráðh. loforð, en við getum bara ekki treyst því loforði. Það er einkennilegt, að um sama leyti og leyfið er veitt, er Ed. einmitt búin að sýna, að hún vilji frekar herða á l. frá 1941 heldur en hitt. Þess vegna er erfitt að skilja, að hæstv. ráðh., sem er mikill fræðimaður, skyldi láta henda sig slíka skyssu að öþörfu. Þessi útgáfustarfsemi er gróðafyrirtæki viss manns, en ekki til að bæta fornrit okkar eða smekk þjóðarinnar, heldur það gagnstæða.

Að við ætlum að skaða Halldór Kiljan Laxness, er misskilningur, enda býst ég við, að aðrir beri tjónið, ef um tjón verður að ræða. Ég vona, að till. okkar verði samþ. og Alþ. liti sömu augum á málið og það gerði 1941. Ég vil, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp yfirlýsingu 10 þm. í Ed., sem er svo hljóðandi:

„Við undirritaðir alþingismenn lýsum yfir fylgi okkar við þá tillögu um útgáfu Njálssögu, sem borin er fram af þingmönnum Rangæinga og Vestur-Skaftfellinga. Jafnframt er það vilji okkar, að hækkað verði úr ríkissjóði fjárframlag til fornritaútgáfunnar, þannig að hún biði engan fjárhagslegan hnekki við ráðstöfun þessa og geti haldið áfram starfsemi sinni á sama grundvelli og hingað til.

Páll Hermannsson, Gísli Jónsson, Lárus Jóhannesson, Bernharð Stefánsson, Jónas Jónsson, Þorsteinn Þorsteinsson, Bjarni Benediktsson, Magnús Jónsson, Ingvar Pálmason, Hermann Jónasson.“

Ég vona, að þm. þessarar hv. d. verði ekki eftirbátar þeirra.

Forseti (JJós): Það hefur komið fram till. um að vísa málinu til n. (HelgJ: Ég tel óþarft að vísa málinu til n., og það yrði sama og að svæfa málið).

Sveinbjörn Högnason: Vitanlegt er, að þetta getur verið síðasti dagur þingsins. Að fara að vísa málinu til n. er sama og að vísa því frá. Ég vil því algerlega mótmæla, að því sé vísað til n. — Einhver þm. greip fram í áðan, að það væri búið að ræða þetta mál nóg, og ég er honum sammála, það er búið að gera þingi, stjórn

og þjóð noga smán. Ég segi fyrir mitt leyti, að mig furðar mjög á afstöðu þessarar ríkisstj. á ýmsa lund til mála, sem snert hafa þingið, en ekki það aðalverkefni, sem þingið ætlaði að leysa. Maður skyldi ætla, að hún vilji sem minnsta árekstra hafa við Alþ. í öðrum málum. En það er eins og sumir ráðh. hafi alveg sérstaka löngun til að egna þm. í viðkvæmum málum, sem þó eru ekki aðalmál eða stórmál, heldur skipta í raun og veru litlu, samanborið við aðalverkefnið. Ég get t. d. ekki séð, hver nauðsyn rekur hæstv. dómsmrh. með hans reynslu og þekkingu í stjórn málum og menntamálum til að reyna nú að ýfa hér upp ágreiningsmál, sem þingi og þjóð er viðkvæmt, aðeins til að þjóna lund eins manns, sem hefur brotið mikið af sér. Varla skil ég, að þetta sé af ásettu ráði gert til að egna upp þá krafta, sem ráðh. þarf að hafa með sér til að leysa stórmálin.

Hæstv. ráðh. segist ekki vilja leggja bann á menn, þó að þeim hafi áður mistekizt. Hér er um annað að ræða. Hér er um að ræða að leyfa mönnum ekki að eyðileggja góð verk eftir aðra höfunda. Hvaða leirskáldi mundi leyft að gefa út og „lagfæra“ ljóð Matthíasar, Hannesar, Jónasar? — Hæstv. ráðh. sagði, að heilög ritning hefði staðið af sér stafsetningarbreyt. Það er rétt, en ég veit um eina útgáfu af heilagri ritningu, sem er ekki til fyrirmyndar og ríkisbiskup Hitlers hefur leyft að gefa út, svo að fjallræðunni er alveg snúð við. Það er mannskemmdarverk og guðlast. Eins má fara með þókmenntaþerlur okkar. Því er ekki að neita, að nútímariðhöfundar gera það af ásetningu að hneyksla lesendur. Menn, sem eru færir um að skrifa ljómandi fallega kafla, setja inn á milli ýmislegt til skemmda, til að reyna að halda mönnum vakandi og auka söluina. Það er þekkt fyrirbrigði um allan heim og sérstök tækni í útgáfustarfsemi. Ég er sannfærður um, að þessi nýja útgáfustarfsemi, hvað snertir Íslendingasögurnar, er rekin viljandi til að hneyksla og auglýsa. Og sannið til, Halldór Kiljan Laxness heldur þessu áfram. Það kemur eitthvað til smekkbætis í Njálu.

Hv. 5. landsk. þm. (BG) sagði, að fornritaútgáfan biði hnekki við samþykkt þáttill. Það er mikill misskilningur, því að þessi vandaða alþýðuútgáfa er gerð í samkeppni við Halldór Kiljan Laxness, en ekki fornritaútgáfuna, enda færu rit fornritafélagsins ekki inn á hvert heimili, svo að alltaf yrði þörf á heimilisútgáfu. Það skiptir ekki heldur neinu máli, hvor útgáfan kemur á undan. Ef fólk veit, að fornritaútgáfan kemur í haust, er það ekki að flýta sér að kaupa hina, þegar það á von á að fá Njálu senda til sín með haustinu.

Ég vona, að hv. þdm. sjái, að það er sama og að vísa málinu frá að vísa því til n., enda er málið þrautrætt.

Sigfús Sigurhjartarson: Nú er það vitað, að fornritaútgáfan er að gefa út Íslendingasögur, og einnig, að menntamálaráð hefur ákveðið, að gengið verði frá heimilisútgáfu Íslendingasagna. Þegar því þessi þáttill. kemur fram, þá hlýtur manni að detta í hug, að hér sé einhver knýjandi þörf

fyrir hendi varðandi Njálssögu, að það skuli þurfa að koma henni út fyrst. Í þeirri sveit, þar sem ég er uppallinn, hygg ég, að Njálssaga hafi verið til á hverjum bæ. Margur mætti nú halda af þessari till., að þessar bækur mundu nú allar útslitnar og að lesfús æska ætti engan kost á því að afla sér bókarinnar. En það er ekki svo. Það hefur nýlega verið endurprentuð heimilisútgáfa Sigurðar Kristjánssonar, og fæst hún fyrir 12 kr. í allflestum bókabúðum landsins. Okkur hefði dugað hún nú um langt skeið. Ég efast um, að sú útgáfa, sem nú er fyrirhuguð, muni taka henni fram, og varla mun hún verða ódýrari.

Hví þarf þá að fara í kapphlaup um útgáfu á Njálssögu? Skýringin kemur í grg. fyrir þáttill. Hér er sem sé ekki fyrir hendi sérstök nauðsyn á bókinni. Skýringin er sú, að hæstv. menntmrh. hefur leyft, að Njálssaga verði gefin út með nútímastafsetningu, og hv. flm. þessarar þáttill. telja nauðsynlegt að hlaupa í kapp við þá útgáfu. Ég skil ekki, hvornig þeir hugsa. Leyfið er gefið. Bókin kemur út. Þeir, sem vilja kaupa hana, kaupa hana jafnt fyrir því, hvort ný heimilisútgáfa kemur út eða ekki. Mér sýnist því þetta vera vanhugsað frumhlaupsverk. Hv. flm. hafa ekki lagt á sig það erfiði að kynna sér, hvort bókin mundi vera fánleg. Þetta er orðið tilfinningamál, sem þegar hefur gert fjöldann allan af þingmönnum hlægilegan. Það greip þá æði, þegar þeir heyrðu, að fara ætti að gefa Njálu út með nútímastafsetningu, ekki af því fyrst og fremst, að stafsetningunni skyldi breyta, heldur af því, að ákveðinn maður, Halldór Kiljan Laxness, maður, sem aðhyllist ákveðna stjórnmálastefnu, skyldi vera valinn til þess. Þetta varð til þess, að þingheimur heimskaði sig á því að setja l., sem banna aðra útgáfu á Íslendingasögnum en með þeirri stafsetningu, sem áður hefur verið á þeim höfð.

En ég vil spyrja hv. flm.: Hvað um Passíusálmana? Á að hverfa að því að gefa þá út með stafsetningu Hallgríms Péturssonar og banna allt annað með l.? Oddur Gottskálksson þýddi Nýja testamentið með þvílíkri snilld, að fá dæmi eru til annars eins. Guðbrandur Þorláksson þýddi síðan Gamla testamentið, og er það einnig bókmenntalegt afrek. Síðan hefur biblían oft verið gefin út, en ávallt með nýrri stafsetningu. Hvers vegna á ekki að heimta, að haldið sé við stafsetningu þeirra Odds og Guðbrands? Ef hv. flm. vildu vera sjálfum sér samkvæmir í vitleysunni, þá ættu þeir að heimta, að bannað væri með l. að nota aðra stafsetningu en þá, sem höf. þessara bóka upphaflega notuðu.

Ég vil svo ekki orðlengja þetta meira. Aðalerindi mitt með þessum orðum átti að vera að upplýsa, að Njála er til í bókabúðum og það liggur ekkert á að gefa út nýja heimilisútgáfu. Ég vil að lokum segja, ef við viljum sýna fornsögunum verðskuldaða virðingu, þá ættum við að gefa út barnautgáfur af þeim með myndum. Bretar láta sig hafa að taka frægasta höfund sinn, Shakespeare, taka rit hans og gera úr þeim útdrætti, mjög breytta og með myndum fyrir börn. Þannig fara menningarþjóðir með sín dýrætustu listaverk. Þær reyna að sjá um, að þau verði þjóðinni að gagni á öllum tímum.

Forseti (JJós): Ég vil mælast til, að þm. séu fáorðir og takmarki ræðutíma sinn við fimm mínútur.

Sigurður Guðnason: Herra forseti. — Ég vildi aðeins koma með fyrirspurn. Af því að ég veit, að Njála fæst í öllum bókabúðum, en ýmsar aðrar fornsögur fást ekki, t. d. Landnáma, hvers vegna er þá ekki byrjað á því að gefa hana út, en Njála heldur látn bíða þar til seinna?

Eysteinn Jónsson: Forseti hefur óskað þess, að við takmörkuðum okkur við 5 mín., en á 5 mín. er ekki mikið hægt að segja. Fyrst vil ég benda á, að þegar það fréttist, að tiltekinn rit höfundur ætlaði að fara að gefa út Íslendingasögurnar með nútímastafsetningu, þá var það ekki vegna þess fyrst og fremst, að breyta ætti stafsetningunni, að menn risu öndverðir gegn þessari nýbreytni, heldur vegna þess að menn þóttust vita, að þegar óhlutvandir menn færu að fara með útgáfu fornritanna, mundu þeir gera meira en að breyta stafsetningunni. Tiltekin maður sör þetta af sér með yfirlýsingu, sem hann hefur svo í öllum aðalatríðum brotið. En þeir, sem ekki treystu honum, þeir reyndust sannspáir, og svo almenn var hneykslunin, að jafnvel þeir, sem ekki höfðu áður viljað láta Alþ. skipta sér af þessu máli, snerust nú á þá skoðun, að til þyrfti að vera löggjöf, er tryggð, að slíkt gæti ekki endurtekið sig. En hvað skeður þá? Þá tekur hæstv. menntmrh. sig til og öllum til mikillar furðu veitir sama manni, er hneykslinu hafði valdið með útgáfu Laxdælu, leyfi til að halda skemmdarverkinu áfram með útgáfu Njálu. Þetta verður að vita af þinginu. Stafsetningin ein kemur ekki þessu máli við. Það sýnir ekkert nema ofstopa, að hv. 8. þm. Reykv. skuli flytja málið enn á þeim grundvelli, að hér sé aðeins verið að ræða um stafsetningu. Það sýnir aðeins, að hvort sem mönnum er það ljúft eða leitt, þá verður að athuga þetta mál aftur frá rótum. Og það höfðu verið gerðar ráðstafanir til þess, að málið væri tekið til meðferðar í ró og næði, en þá kastar hæstv. ráðh. þessari bombu, og var þó nægur hiti um málið fyrir. Þetta tel ég alveg misráðið af hæstv. ráðh. Því hefur verið skotið fram, að þáttill. sé óþörf og tæplega viðeigandi, en ég álít alveg öfugt. Ég hygg, að hún sé hvort tveggja, þörf og viðeigandi. Það er ekki hægt að keppa við þennan ósóma öðruvísi en gefa út Njálu til þess að keppa við útgáfu Kiljans, því að að öreyndu verður maður að ætla, að það sé ekkert meira að marka, þegar sagt er, að ekki eigi að breyta öðru en stafsetningunni, heldur en það var, sem hann sagði um Laxdælu. Það skiptir engu máli, þó að menntamálaráðið hafi áður hugsað sér að gefa Njálu út, og það er ekkert að því, að fólk fái að vita, að það eigi að fá betri og vandaðri útgáfu en þá, sem fyrir er. Hv. 8. þm. Reykv., sem orðinn er málsvari laxnesskunnar hér í hv. d., sagði, að það væri undarleg samkeppni við Sigurð Kristjánsson af menntamálaráði að fara nú að gefa út Njálu, þar sem nóg sé til af henni. En hvað var það, sem rak hæstv. ráðh. til að leyfa Halldóri Kiljan Laxness að fara af stað með sína útgáfu? Ég sé ekki betur

en þetta séu einmitt frekari rök fyrir málstað þeirra, sem vilja herða á þeirri útgáfu, sem um er rætt. Það átti allra sízt að fara af stað með útgáfu H. K. L. núna, þegar málið átti að athugas-
ast rólega í mþn., því að það er sýnt, að l. frá 1941 voru ekki nægilega hugsuð. Þau voru skyndilög og þurftu lagfæringar við. Þess vegna átti að biða með að veita þetta leyfi, á meðan verið var að athuga l. En hæstv. ráðh. hafði ekki vit á að biða, og fyrst svo fór, þá á Alp. að ýta undir, að góð útgáfa af Njálu komist út.

Áki Jakobsson: Það er nú sú breyt. komin á þetta mál, að það skiptir ekki neinu verulegu máli, hvort maður samþykkir þessa þáttill. eða ekki. Það eru ekki til nein rök fyrir henni. Það er ekki von, að hv. flm. treysti sér til að ræða hana með nokkrum rökum. Hún er komin fram með svo óheilbrigðum hætti. Aðalatriðið er: Eiga okkar margumþráttuðu handrit, sem samín voru fyrir 1400, að vera háð þeim lögum, að visindamenn, listamenn og skáld megji ekki vinna úr þeim? Á að gilda um fornrit okkar annað en um fornrit annarra þjóða? Ég hugsa, að það séu ekki til í heiminum önnur eins l. Samkv. þeim má t. d. ekki einu sinni gera skáldsögu, sem byggist á fornsögnum. Það er hægt að loka þessi verðmæti undir lás. Það er enginn vafi á því, að það er bezt hægt að gera fornsögur okkar að almenningseign með því að gefa þær út með nútímafösetningu, ekki sízt, þar sem ekki liggur fyrir nein stafsetning, sem halda má fram, að sé algild á Íslendingasögnum. Ég ætla ekki að fara inn á málið frá sjónarmiði málfræðinnar. Þess þarf ekki heldur. Það þarf ekki nema heilbrigða skynsemi til að sjá, hvað við erum komnir inn á hættulega braut með l., sem sett voru 1941. Því hefur ekki verið haldið fram með neinum skynsamlegum rökum, að Halldór Kiljan hafi skemmt Laxdælu, þó að hann hafi fellt nokkrar ættartölur niður eða breytt nokkrum setningum. Halldór Kiljan Laxness ætlaði sér aldrei að gefa út neitt rit, sem væri sögulegt heimildarrit eða til rannsóknar á visindalegan hátt. Þeir, sem vilja gera visindalegar rannsóknir út af fornsögnum, geta gert það eftir sem áður og stuðst við þær útgáfur, sem til þess eru ætlaðar, t. d. ljósmyndaútgáfur Einar Munksgaards eða gömlu handritin. Laxdæla var gefin út í þessu formi aðeins til þess að gera innihaldið að almenningseign. Það hefur aldrei verið haldið fram neinu öðru. Og sú hlið á útgáfustarfsemi á fullkomlega rétt á sér.

Í því formi, sem H. K. L. hefur gengið frá Laxdælu, — og ég býst við, að svipað form verði á öðrum þeim Íslendingasögum, sem hann kann að ganga frá —, þá getur verið, að mistekizt hafi með einhverjar breytingar, og má gera ráð fyrir, að hann leiðrétti þær. Það er full ástæða til að gera þessa nýju útgáfu að lesbók í öllum barnaskólum.

Nei, það er ekki verið að fara út í þetta af neinum menningaráhuga, heldur af menningarfjandskap, — til þess að þeir, sem ekki hafa áhuga á að lesa sögurnar í visindalegu skyni, geti ekki tileinkað sér þær. Það verður ekki hjá því komizt að benda á þetta. Maður getur ekki

annað en sannfærzt um það, þegar maður heyrir þau herfilegu rök, sem hér hafa verið notuð. Ég hefði haldið eðlilegra, að Alp. hefði beitt sér fyrir því, að flýtt væri fyrir þeirri útgáfu, sem sett er í samband við Fornritafélagið, og jafnframt, að gefin væri út alþýðleg bók og loks barnabók með myndum, og þannig gæti verið rekin þriðjætt starfsemi. Þá fyrst getur maður gert sér vonir um, að Íslendingasögurnar verði raunveruleg eign þjóðarinnar. En það virðist vaka fyrir hv. flm. þáttill. að grafa þær svo djúpt niður, að engir lesi þær nema fræðimenn.

En tilgangurinn með þessari þáttill. er enginn annar en sá að fara í kapp við H. K. L. bara til þess að reyna að skaða þá útgáfu, sem hann sér um. Þetta er það eina: að reyna að valda fjárhagslegum skaða. Það, sem þessum mönnum er ekki ljóst, er það, að með slíkum kotungsskap, slíkum barnaskap, verða ekki menningarverðmæti þjóðarinnar varin.

Ég vil að lokum undirstrika það, sem Árni frá Múla sagði, er hann ritaði um hina fyrirhuguðu útgáfu Laxdælu og um lagasetningu Alp. út af henni: Að bókmenntaverðmæti okkar verða ekki varin nema með almenningsálitinu í landinu. Ef ekki er fyrir hendi heilbriggt almenningsálit í landinu, er ekki til neins að treysta á l. Enda vakir það ekki fyrir flm. þessarar þáttill. að mynda neinn varnargarð kringum fornsögurnar, heldur að ofsækja Halldór Kiljan Laxness og ef til vill að bletta Sósfl.

Sveinbjörn Högnason: Hv. síðasti ræðumaður sagði, að við, sem þessa þáttill. flytjum, séum að ráðast á Halldór Kiljan, og einnig taldi hann, að þetta væri ofsókn á hendur Sósfl. Er það þá Sósfl., sem stendur á bak við þessa útgáfu? Svo virðist vera eftir ummælum þessa hv. þm. að dæma, en mér hafði nú ekki dottið þetta í hug. Mig fer nú að gruna, að það sé í áróðursskyni fyrir Sósfl., að Halldór Kiljan ætla að gefa þessa bók út. Hann sagði, að við værum hér að ráðast á Kiljan og Sósfl. Ekkert slíkt vakti fyrir okkur, heldur það að koma í veg fyrir, að fornritin væru gefin út af einhverjum og einhverjum fúskara. Halldór Kiljan hefur orðið ber að því að umturna þessum ritum, ekki einu sinni, heldur tvisvar. Við viljum fyrirbyggja það, að vissir menn geri sér þetta að féþúfu, og stuðla að því, að fornritin séu gefin út af mönnum, sem eru færir um það. Enginn getur á móti því mælt, að þessum verðmætum þjóðar okkar er bezt borgið í höndum þeirra manna, sem hæfastir eru og beztir í íslenzku máli.

Þessi till. okkar fer fram á, að svo verði, og mig skiptir engu máli, hvort Halldór Kiljan tapar nokkrum krónum eða Sósfl. telur sig biða hnekkji af þessari þáttill.

Forseti (JJós): Hér liggur fyrir till. frá hv. 5. landsk. þm. um að vísa málinu til menntm. og fresta umr. Ég mun bera upp þessa till.

ATKVGR.

Till. um að vísa málinu til menntm. felld með 18:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: LJós, SigfS, SB,¹⁾ SG, STh, ÞG, ÁkJ, ÁÁ, BG, EOL, EmJ, GTh.
nei: JPálm, JS, JörB, ÓTh, PZ, Þþ,²⁾ PO, SEH, SK, SP, SkG, SvBH, BÁ, EystJ, GÞ, HelgJ, JakM, JJós.
StJSt, FJ, GSV³⁾ greiddu ekki atkv.
2 þm. (GG, IngJ) fjarstaddir.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. — Ég lit þá svo á, að ræðutíminn sé ekkert takmarkaður nú, enda mun ég halda ræðu mína og veita hv. flm. till. það, sem þeir óskuðu eftir, en það var umr. um málið.

Þetta mál eða mál svipað þessu hefur mikið verið rætt hér á hv. Alþ., en eigi að síður gefur þessi till. tilefni til umr. Hv. þm. Rang. báðir og hv. þm. V.-Sk. virðast líta svo á, að Njála sé einhver einkaeign þeirra og hætta stafi af því, er einstakir menn gera ráðstafanir til þess að koma þessu riti til allrar þjóðarinnar. Njála er einhver mesti helgidómur í bókmenntum okkar, og mér er ráðgáta, hvers vegna þessir hv. þm. eru að flytja jafnfráleita till. sem þessa hér. Mér finnst undarleg afstaða þessara manna að þjóta upp til handa og fóta, þó að ráðstafanir séu gerðar til þess, að æskulýðurinn fái tækifæri til þess að lesa Njálu á nútímalslenzku. Ég veit ekki, hvað þetta á að þýða, — eða finnst þeim einhver Wimmer-stafsetning betri íslenzka en sú stafsetning, sem Jónas Hallgrímsson og Þorsteinn Erlingsson notuðu. Um þetta mál var deilt í fyrra, en nú er kominn tími til þess að sýna það, að fornritin eru ekki lakari á nútímalslenzku. Það hefur gengið nógu erfiðlega að fá íslenzka æsku til þess að lesa fornritin, þótt ekki sé nú farið að hanga í 19. aldar stafsetningu Dana. Það er vel, að hæstv. menntmrh. hefur nú veitt undanþágu frá þessum vitlausu l., sem sett voru um þessi efni í fyrra, og gefið leyfi til þess, að Njála megi koma út á nútímalslenzku. Í fyrsta skipti, sem Njála var gefin út á Íslandi, þá var hún á nútímastafsetningu. Ég er hissa á þessum páfatrúarmönnum hér, að þeir skuli ekki vilja uppræta þessa Njálu, og þá með sömu aðferðum og fyrirmynd þeirra, Hitler, notar, að brenna hana. Þessi útgáfa Njálu var sízt til þess að spilla íslenzkum fornritum, heldur gerði hún mikið til þess að kynna þessa perlu íslenzkra bókmennta fyrir þjóðinni. Hvað á allur þessi bægsлагangur að þýða? Ég sé, að hv. flm. till. og hæstv. forseti hafa engan frið fyrir aðskotadýrum úr öðrum d., sem vaða hér um og reyna að hraða málinu sem mest. Hver er ástæðan til alls þessa gauragangs? Jú, hún er sú, að þegar einn ágætis-

maður réðst í að gefa fornritin út á nútímastafsetningu, þá var hlaupið upp og reynt að hindra það, og það af mönnum, sem gátu gefið út fjölda rita á kostnað ríkisins. En hvernig notuðu þessir menn aðstöðu sína í því efni? Á meðan þeir gátu skrifað skólabækur á nútímastafsetningu, þá var ekkert við það að athuga, en svo þegar þeim gafst tækifæri til þess að ausa fé úr ríkissjóði, svo að tugum þúsunda kr. skiptir, þá dettur þeim ekki í hug að gefa út Íslendingasögurnar eða eitthvað eftir Einar Benediktsson. Nei, í stað þess grafa þeir upp einhverjar þýðingar á hundleiðinlegum enskum ævisögum og eldgömul handrit og dreifa þessu út meðal þjóðarinnar, allt rit, sem enginn kærir sig um að lesa, en fornritin láta þeir eiga sig. Þegar þeir ráðast í að gefa út Jónas Hallgrímsson, þá er það gert þannig, að það er aðalútgefandanum til skóskammar. Formálinn, sem ritaður er fyrir þeirri útgáfu, er eigi síður til skammar.

Ef einhver óbreyttur borgari hefur áhuga á að gefa út fornritin með nútímastafsetningu, þá er þotið upp, l. trompað í gegnum Alþ. og þetta athæfi fordæmt í blöðum svo vikum og mánuðum skiptir. Ég veit ekki, hvað þessi bægsлагangur á að þýða. Og nú á svo að gera tilraun af hv. þm. S.-Þ., sem manna mest hefur sýnt íslenzkum bókmenntum fjandskap, að fjandskapast við þessa fyrirhuguðu útgáfu á Njálssögu. Það er vitad mál, að þessi útgáfa verður bæði vönduð og ódýr og á leið til allrar þjóðarinnar.

Eitt er athugandi í útgáfu fornritanna, og það er, að hafa þau myndum prýdd og fá beztu málara okkar til þess að sjá um það. Norðmenn hafa gefið út nokkrar Íslendingasögur með myndum í alþýðuútgáfu, og slíkt væri hægðarleikur að gera hér. Þessi útgáfa, sem till. fer fram á, er óskiljanleg. Hún á að vera frábrugðin útgáfu Halldórs Kiljans og einnig öðruvísi en útgáfa Fornritafélagsins, en ekkert hefur verið skýrt, hvernig hún eigi að vera. Okkur, sem alizt höfum upp við Íslendingasögurnar, útgáfu Sigurðar Kristjánssonar, finnst hún ágæt útgáfa, og hvi skyldi þá þurfa að gefa út aðra sérstaka útgáfu fyrir flm. þessarar till.? Er útgáfa Sigurðar Kristjánssonar, sem nóg er til af, ekki fullgóð fyrir hv. þm. Rang, og þm. V.-Sk.? Það er einkennilegt, hvað þessir menn eru mikið fyrir að bannfæra allt og alla. Það hefur legið við undanfarin ár, að rit sumra íslenzkra skáldsagnahöfunda yrðu bönnuð hér. Hv. þm. S.-Þ. fannst sjálfsagt að hanna útgáfu á ritum Halldórs Kiljans hér á Íslandi, heldur ættu þau að koma út í Moskvu. Það, sem fyrir þessum mönnum vakir, hlýtur að vera, að þeir vilji leggja hömlur á prentfrelsið í landi þessu.

Núna, þegar hæstv. menntmrh. sýnir sig sem saunna Íslending með því að leyfa útgáfu á Njálssögu með nútímastafsetningu og sýnir sig óháðan þessum málfræðingaræflum, þá er þotið upp og komið fram með till. að einhverri nýrri útgáfu, sem enginn hefur hugmynd um, hvernig eigi að líta út, því að ekki er haft fyrir því að skýra það.

Það er augljóst, að þessir menn vilja umr. um þetta, og þær skulu þeir fá. Um þetta skal verða ríft, til þess er nógur tími.

1) SB: Þar eð upplýsingar liggja fyrir um, að nóg er til hjá bóksölum af Njálu, þá sé ég ekki ástæðu til þess, að til þessarar útgáfu verði stofnað, og segi því já.

2) Þþ: Þar eð áliðið er orðið þings og líkur benda til, að mál þetta muni daga uppi, ef það fer til n., þá segi ég nei.

3) GSV: Þar eð ég er á móti því, að fornritin séu út gefin af nokkrum öðrum aðila en Fornritafélaginu, sem mun hafa beztt vit á því, þá sé ég mér ekki fært að hafa afskipti af þessu máli og greiði því ekki atkv.

Það er svo sem auðséð, að hverju hér er stefnt. Það er verið að stefna að því að festa enn meira í sessi þetta vitlausa bann, sem samþ. var á síðasta þingi. Það á nú að fara að átelja það, ef menntmrh. losar þjóðina við þá smán að búa við þessi l. með því að gefa einum bezta rithöfund, sem islenzka þjóðin hefur nokkurn tíma átt, tækifæri til þess að gefa út eitthvað af okkar beztu ritum. Við vitum, hvað mundi koma á eftir, ef þetta bann yrði látið festast í sessi, ef átalíð verður að gefa undanþágur frá því, nefnilega það, að þessum mönnum mundi vera bannað að gefa út sínar eigin bækur hér á landi. Það eru ekki nema tvö ár, síðan fyrir þinginu lá till. til þál. og var samþ., sem átti að banna mönnum, sem höfðu sérstakar pólitískar skoðanir, að fá nokkurt starf hjá því opinbera og að njóta styrkja eða heiðurslauna frá því opinbera eða gegnum nokkurt opinbert embætti. Það eru ekki nema tvö ár liðin, síðan sá maður, sem stjórnaði banninu á útgáfu á Íslendingasögum á islenzkri tungu, var frumkvöðull þessarar þáttl. og þeirrar endemis samþykktar á henni. Og það er ekki nema stutt á milli svona aðgerða og til þess, að hér yrði því komið á, að þessir sömu menn, þ. e. sem hafa vissar pólitískar skoðanir, gætu ekki gefið út rit sín hér á landi, heldur yrðu að fara til Moskvu til þess að gefa þau út. Það yrði þá nákvæmlega það sama eins og gerzt hefur í Þýskalandi. Að visu hafa sumir þessir menn verið drepnir þar. Aðrir hafa verið gerðir útlægir og bækur þeirra brenndar og hindrað, að þær yrðu gefnar út þar í landi, svo að þeir rithöfundar hafa orðið að fara til Moskvu eða New York til að gefa þær út. [Frh.]

Umr. frestað.

Á 98. fundi í Nd., s. d., var fram haldið einni umr. um till.

Einar Olgeirsson [frh.]: Herra forseti. — Þeir hv. þm., sem mælt hafa með þessari till. til þál., hafa sérstaklega átalíð það, að einu helzta skáldi okkar Íslendinga skuli hafa verið veitt undanþága frá þessum vitlausu l., til þess að hann gæti gefið út Njálu á islenzku, með þeirri stafsetningu, sem islenzk tunga notar nú. Þessir hv. þm. hafa gert mikið úr því, að þessum umrædda rithöfund hafi orðið eitthvað á sambandi við útgáfu Laxdælu. Ég býst við, ef sú útgáfa er ekki vandvirk, að þá muni Alp. eiga sökina. Svo er mál með vexti, að þegar Alp. frétti um það, að Halldór Kiljan Laxness hefði í hyggju að gefa út Laxdælu með nútímastafsetningu, þá rauk meiri hl. Alp. upp til handa og fóta og fékk samþ. l., sem bönnuðu að gefa Laxdælu út með nútíma löggiltri stafsetningu. Þessi rithöfundur sá sér þess vegna þann kost vænstan, að eigi mundi seinna vænna að koma Laxdælu út, en að flýta því eins og kostur var á, áður en þessi nýju bannlög gengju í gildi. Útgáfunni var þess vegna broðað af. Það kom þess vegna fram í þessu máli, að þegar harðstjórnin tekur í taumana og einræðið og bannfæringin nær yfirtökum, að það hefur slæm áhrif á menningarlíf þjóðarinnar. Nú á að hraða útgáfu af Njálu án þess, að nokkur undirbúningur eigi sér stað.

Út af því, að þessir hv. þm. átelja svo mjög hæstv. menntmrh. fyrir að veita Halldóri Kiljan þessa undanþágu, þá er gott að minna sérstaklega hv. Framsflþm. á það, að hv. þm. S.-Þ., fyrrv. formaður menntamálaráðs, var talsvert riðinn við útgáfu nokkra á ritum Einarar Benediktssonar. Hann var bæði við riðinn útgáfuna sjálfa, og enn fremur átti hann að sjá um hana. Þetta verk vann hann mjög illa. Ýmsu var þar sleppt, sem eigi mátti missa sig, og enn fremur kom í ljós við rannsókn, að útgáfuréttinum hafði verið stolið. Þessi hv. þm. var þannig staðinn að þessum þjófnæði, þegar málið kom fyrir dómstólana, og lyktaði þessu svo, að upplagið var brennt á báli. Enginn sá að visu eftir, að svo fór með þessa útgáfu, því að hún var bæði illa vönduð og mönnum fannst gott, að henni skyldi ljúka á þennan veg. Enn fremur má minna á, að grein hv. þm. S.-Þ., sem hann skrifaði í Timann um listamannþingið, var brennd af þm. hans eigin flokks og ritstjórn blaðs hans. (HelgJ: Timinn er enn ekkert fornrit). Nei, en hann verkar verr en nokkurt afturhald, þar sem Framsfl. stendur að honum. Þrátt fyrir allt þetta heldur þó þessi maður áfram að gefa út skáldrit á vegum menntamálaráðs. Að visu hefur hann passað sig ögn betur en með Einar Benediktsson, t. d. klipur hann ekkert af kvæðum Bólu-Hjálmars og birtir þau heil, en hann hefur ritað formála fyrir bókinni, og þar ritar hann svipað eins og t. d. ef hann væri að rita sögu Jóns Sigurðssonar.

Enginn bannar þessum manni útgáfu rita á islenzku, þótt hann sé lítt fær til þess, enda er slíkt rétt. En öruggt er, að á sínum tíma verður dæmt um slík ritverk af fólkinu sjálfu. Meira að segja, ef hv. þm. S.-Þ. færi að skrifa sögu Jóns Sigurðssonar, mestu frelsishetju Íslendinga, þá mundi seinni tímanum bara þykja gaman að sjá, hvernig þessi hv. þm. fer að því að lýsa sjálfum sér.

Þá mun ég koma að því, hver sé tilgangurinn með þessari till. til þál. Þannig er, að fornritaútgáfan er að undirbúa útgáfu á Njálssögu. Sá, sem mun skrifa formála að þeirri útgáfu, er Sigurður Nordal, sá maður, sem allir nema Timinn viðurkenna, að sé hinn bezti fræðimaður í islenzkum bókmenntum. Allir, sem þekkja vandvirkni þessa manns, vita, að formáli Njálu verður merkilegt rit út af fyrir sig, og mun hjálpa til að gera islenzku þjóðinni skiljanlegt, hvílikur gimsteinn Njála er fyrir okkur. Hv. þm. S.-Þ., formaður Framsfl. með minni hl. atkv., hefur ímugast á Sigurði Nordal og getur ekki til þess hugsað, að Njála komi út með formála eftir hann og að hún komist inn á sem flest heimili í landinu. Hvort sem hv. þm. álitur, að islenzkri menningu stafi hætta af þessu, eða hvort hann er aðeins að fjandskapast við islenzkar bókmenntir, veit ég ekki, en ég er þess fullviss, að islenzkum bókmenntum væri fengur að því, að fornritaútgáfa Njálu með formála eftir Sigurð Nordal kæmist á sem flest heimili. Nú sér þessi hv. þm. sér leik á borði að afstýra þessu og fær nokkra hv. þm. í hv. Nd., á meðal þeirra hv. formann kjötverðlagsnefndar og hv. formann mjólkurverðlagsnefndar, til þess að flytja þessa till. til þál. um, að Njála verði látin koma út á vegum

menntamálaráðs nú á þessu ári. Þessir hv. þm. setja það svo í till. sína, að þetta skuli vera vönduð útgáfa. Hversu vönduð hún skuli vera, veit enginn nema þeir sjálfir, né heldur hafa þeir skýrt frá því, hvers vegna þeir vilja hroða þessu svona af. Það er líka erfitt fyrir þessa hv. þm. að skýra frá því, en tilgangurinn er sá að gefa út þessa óvönduðu útgáfu í 12—13 þúsund eintökum, sem síðar skuli dreift inn á heimili í landinu, áður en fornritaútgáfan með formálanum eftir Sigurð Nordal kemur út, og þannig spilla fyrir þeirri vönduðu útgáfu.

Við, sem þekkjum bókmenntagildi Arfs Íslendinga, hinnar ágætu menningarsögu Sigurðar Nordals, og vitum, hversu mjög þessir menn reyndu að spilla fyrir því verki, við þekkjum, hvers konar fjandskapur við íslenzka menningu það er, sem þjáir þessa menn, þegar þeir geta ekki hugsað sér, að út komi Njála, sem væri verulega samboðin Íslendingum.

Ég veit ekki, hvort hv. þm. Rang. og hv. þm. V.-Sk. láta segjast við það, þótt ég hafi bent þeim á tilgang þeirra með þessari till. Ég býst öllu frekar við, að þeir forstökkist því meir sem ég sýni þeim betur fram á þennan tilgang þeirra. Mér fyndist þó drengilegra, þótt þeir hafi fallið á bragði hv. þm. S.-Þ., að þeir sæju nú að sér og hættu við þessa till. sína. Ég mun að minnsta kosti gera tilraun til, að svo verði, með því að bera fram brtt. við þessa þáttill., og er hún svo hljóðandi, með leyfi hæstv. forseta: „Tillögu-greinin orðist svo: Neðri deild Alþingis ályktar að skora á ríkisstj. að greiða fyrir því, að fornritaútgáfan geti vandað alveg sérstaklega til útgáfu Njálu á vegum fornritaútgáfunnar, þannig að hún geti m. a. verið prýdd myndum og teikningum beztu íslenzkra listamanna, og leggi ríkisstj. að fengnum upplýsingum það fyrir Alþingi, hvað kostna mundi að hafa þessa vönduðu útgáfu svo ódýra, að sem flestir landsmenn gætu eignast hana.“

Ég tel, að ef farið yrði eftir þessari till. minni, þá yrði Njála, í útgáfu Fornritafélagsins og með myndum eftir beztu listamenn okkar, einhver eiguegasta bók, sem til er á Íslandi. Sú útgáfa væri íslenzkri menningu sómi og sýndi, að þjóðin kynni að meta fornrit sín. Það yrði hliðstæð útgáfa og enska útgáfan af John Gilbert og þýzka útgáfan á Heine, sem var til í Þýzkalandi, áður en fyrirmynd hv. þm. S.-Þ. kom til valda þar.

Ég vænti þess, að þeir, sem kunna að meta bókmenntaperlur sem Njálu, séu með því, að hún verði gefin út eins vel og íslenzka þjóðin hefur hæfileika til. Ég treysti engum manni betur en Sigurði Nordal til þess að skrifa formála að Njálu. Hvernig væri, ef Njála væri með formála eftir hv. þm. S.-Þ., eins og hann hefur túlkað Bólu-Hjálmar? Ég held það yrði laglegt eða hitt þó heldur.

Ég vil spyrja: Ef um tvennt er að velja, annars vegar að gefa út óvandaða útgáfu af Njálu, eins og þessi till. til þál. fer fram á, og hins vegar að undirbúa útgáfu á Njálu á vegum fornritaútgáfunnar, — hvort er meiri menning? Útgáfa, sem hroðað er af til þess að spilla fyrir fornritaútgáfunni, eða hitt, að Alp. feli ríkisstj. að

aðstoða við það að gera fornritaútgáfuna sem bezt úr garði.

Ég vona, að hv. flm. þessarar till. til þál. endurskoði afstöðu sína, ef þeim er Njála eins kær og þeir láta. Væri nokkur útgáfa vandaðri en þessi fornritaútgáfa með formála eftir Sigurð Nordal og prýdd myndum eftir beztu listamenn okkar?

Það má vera, að flokksofstækið, sem liggur bak við verknað þessara manna, verði ofan á og nú þegar sé búið að ánetja svo marga hv. þm. í þessari vitleysu, að þeir láti ekki segjast. En hitt mun seinni tíminn dæma um, hvort sé betra að gefa Njálu út eftir þessari till. til þál. eða eins og ég legg til með minni till., sem ég vil nú afhenda hæstv. forseta.

Forseti (JFós): Mér hefur horizt brtt. frá hv. 2. þm. Reykv. við till. til þál. á þskj. 690 um, að tillgr. orðist svo: [sjá þskj. 743].

Þessi brtt. er of seint fram komin og þar að auki skrifleg, og þarf því afbrigði vegna hennar.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Sigfús Sigurhjartarson: Herra forseti. — Það verður ekki hjá því komizt að koma auga á þá broslegu hlið í framkomu þeirra þm., sem flytja þessa þáttill., sem hér um ræðir.

Eins og margsinnis hefur verið bent á, horfir málið þannig við, að Fornritaútgáfan hefur ákveðið að gefa út vandaða vísindautgáfu af Njálu og hefur ráðið einn kunnasta fræðimann landsins, prófessor Sigurð Nordal, til þess að skrifa formála fyrir henni, og mun fornritaútgáfan gera allt, sem hægt er, til þess að gera útgáfuna sem bezt úr garði. Í öðru lagi er alkunna, að menntamálaráð hefur ákveðið að gefa út heimilisútgáfu af Njálssögu, og í þriðja lagi er upplýst, að í öllum bókabúðum landsins má fá mjög ódýra heimilisútgáfu af Njálssögu, útgáfu, sem þjóðin þekkir og kostar aðeins 12 krónur, útgefin af Sigurði Kristjánssyni og búin til prentunar af þeim ágæta fræðimanni Valdimar Ásmundssyni. Svo koma þessir menn fram hér í þessari hv. d. og flytja till. um það, að þegar á þessu ári skuli stj. styðja að því, að út komi útgáfa af Njálssögu á vegum Þjóðvinafélagsins.

Ég verð að segja það fyrst, að það klæðir 1. og 2. þm. Rang. illa að leika hlutverk fíflsins í þessu, en ég get ekki sagt það sama um hv. þm. V.-Sk., því að ég hef séð hann leika svo mörg hlutverk hér í þessari hv. d. og öll með prýði. Mér virðist hann falla inn í öll hlutverk og einnig þetta. Nú kynnuð þið að spyrja: Hvað er það, sem fær þessa menn til þess að gera sig að athlegi með því að standa að þessari óþörfu, menningarlausu þáttill. Það þarf ekki að fara í graf-götur um það. Flm., þessir tveir, sem ég nefndi, kunna ekki hlutverk sín betur en það, að þeir koma upp um sig í síðari hluta grg. sinnar, sem ég ætla að lesa upp, með leyfi hæstv. forseta: „Njála er, eins og kunnugt er, talin eitthvert hið dásamlegasta listaverk að stíl, efni og málsmeðferð, sem nokkru sinni hefur verið fært í letur á íslenzku. Hún má ekki heldur sleppa hjá

skemmdarverkum þessara manna. „Vér, sem Njálu unnum ...“ Enginn efast um kærleikann hjá formanni mjólkurverðslagsnefndar og formanni kjötverðslagsnefndar, og ég geri ráð fyrir, að það ljómi af þeim ást til allra íslenzkra menningarmála, — sjáði þið ekki, hvernig það skín á fyrra þm. Rang., sem er sá eini, sem hefur hug til þess að mæta hér í þessari d. Hann kann ekki hlutverk sitt nógu vel. Hinir kunna það svo vel, að þeir forða sér. Já. — „Vér, sem Njálu unnum, viljum með þessari þingsályktun sjá svo um, að þjóðinni gefist kostur á að eignast hana í ódýrri og vandaðri útgáfu, þar sem ekki finnst fingraför þeirra manna, sem allt vilja draga niður í sorpið og jafnvel þyrma ekki okkar dýrmætustu listaverkum eins og Njálu frá þeim örlögum.“ Já, þessir virðulegu bókmenntafrömuðir ætla að frelsa Njálu frá þeim örlögum, að menn, sem allt vilja draga niður í sorpið, fari höndum um hana. Og hvað er þetta sorp? Það er það, að nokkrir menn hafa fengið áhuga á að gefa út Njálu og önnur fornrit. Það heitir á máli flm. að draga bókmenntirnar niður í sorpið að gera þær aðgengilegar fyrir íslenzka alþýðu. Þeir hafa lært af læriföður sínum, hv. þm. S.-Þ., sem á síðustu árum hefur barizt markvisst fyrir því, — og það má hann eiga, að hann er markviss —, að ungir menn í alþýðuskólum landsins fengju ekki að nema erlend tungumál, samanber baráttu hans fyrir því að gera alla okkar alþýðuskóla að menningarsnauðum stofnunum, þar sem ekki væri annað kennt en spark með höndum og fótum út í loftið. Enda er það svo, að þessi lærifaðir lýsti yfir því, að við þyrftum að gera hér á landi í smáum stíl það, sem gert hafði verið í Þýskalandi í stórum stíl. Ég þarf ekki að lýsa, hvað hann á við. Einu sinni var Þýskaland menningarland, og þá var ekki talað um, að við þyrftum að gera í smáum stíl það, sem þýzka þjóðin gerði í stórum stíl. Fyrst þegar nazisminn hafði þurrkað burt menninguna af þjóðinni, fór hann að tala um, að það þyrfti að gera það sama. Hvað var Hitler að gera í stórum stíl? Hann var að taka meistaraverk Heines og verk eftir Einstein og láta brenna á báli. Hann lét brenna á báli það dýrmætasta og beztu, sem þýzka þjóðin hafði eignast á þessu sviði. Hann tróð menningarverðmæti undir fótum. Þá kom lærifaðir hv. f. þm. Rang. og sagði: „Við skulum gera í smáum stíl það, sem Hitler gerir í stórum stíl,“ og eitt af því, sem þyrfti að vera, var að koma í veg fyrir, að þjóðin ætti aðgang að menningarverðmætum. Meðan þýzka þjóðin var menningarþjóð, gaf hún út útdrátt úr bókum Heines prýddan myndum, og reyndi að kenna börnum sínum þegar í æsku að þekkja og njóta þessara menningarverðmæta. Hér á Íslandi ætti stefnan að vera sú sama og í Þýskalandi, meðan Þjóðverjar voru enn menningarþjóð. Hér ætti stefnan að vera sú sama eins og í Englandi, þar sem enn býr menningarþjóð, þar sem stefnan er sú, að teknir eru snillingar eins og Shakespeare, saminn útdráttur fyrir börn úr ritum þeirra, prýddur myndum. Þetta eru listaverk. Þetta lesa börnin í skólanum, og síðan sem fullþroskaðir menn geta þau skilið dýrustu perlur bókmenntanna.

Það hafa sumir menn látið í veðri vaka, að út Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

af fyrir sig væri það engin goðgá, þótt breytt væri stafsetningunni á Íslendingasögnum, þó að þær væru skráðar með hinni lögboðnu stafsetningu, sem gildir í ár, í staðinn fyrir að skrá þær með stafsetningu, sem danskur málfræðingur fann upp og ákvað. Það er ekki goðgá að gera miklu meira. Ég vil segja, að ég álit, að það verði að gefa út útgáfu, þar sem miklu er sleppt úr og síðan tengt saman, og það eigi að gera þá útgáfu þannig úr garði, að hún verði snar þáttur í lífi þjóðarinnar. Ég hef stundum verið að velta fyrir mér skólabókunum, sem börnin mín lesa í skólanum. Þm. vita það sjálfsagt, að hér er útgáfustjórn skólabóka. Þar skipar Jónas Jónsson forsætið og hefur 2 aðra með sér. Þessi n. hafði lengi ekki komið saman, en svo skeði það fyrir ½ ári, að hún hélt fund, og þar bar formaður fram till. um það, að þar sem margt hefði gerzt og mörg verkefni biðu, ákvæði n. að halda fundi hálfsmánaðarlega. Síðan hefur þessi virðulega stj. engan fund haldið, en gefið út lesbækur, sem mín börn og önnur lesa, og þær eru hreint út sagt forkastanlegar. Það er svo, ef eitthvað vakir fyrir þeim, sem gefa þetta út, er það að kyrkja lestrarþrá barnanna með því að fá þeim bækur, sem fjarskyldar eru hugmyndaheimi þeirra. Auðvitað datt þessum mönnum ekki í hug að taka bók eins og Njálu, stytta hana, setja hana með nútímastafsetningu og prýða hana með myndum. Þetta hefði menningarþjóð gert. Þetta gera Bretar, og þetta gerðu Þjóðverjar, meðan þeir voru menningarþjóð, og ég er sannfærður um, að í staðinn fyrir, að við sjáum börnin okkar hanga óánægð yfir leiðinlegum bókum, mundu þau, a. m. k. drengir, lesa sér til ánægju um Gunnar og Kolskegg á nútímamáli í bókum, sem væru gerðar aðgengilegar með því að prýða þær myndum. Það er þetta, sem mennirnir, sem unna bókmenntum svo hjartanlega, mundu kalla að draga þær ofan í sorpið. Það mundi það vera, ef þessar bækur væru gerðar aðgengilegri fyrir börnin. Þeir 1. þm. Rang., formaður kjötverðslagsnefndar og formaður mjólkurverðslagsnefndar loga af kærleika til Íslendingasagnanna, og þeir eru eins og öllum kvölum kvaldir, ef þeim er sagt, að börnin okkar eigi að læra að njóta þessara bókmennta, svo að þær geti orðið þeim tryggir lífsförunautar. Ég ætla að segja það, að ég álit það menningarlega skyldu okkar að taka allar Íslendingasögurnar, sérstaklega Njálu, gera úr þeim útdrátt fyrir börnin og leggja þær fyrir börn í 7, 8 og 9 ára bekkjum og láta þau lesa þessar bækur. Það er svo fjarri því, að bókmenntum okkar væru með þessu gerð full og viðunandi skil, því að auk þess þurfum við að eiga af þeim útgáfu með nútímastafsetningu, en að öðru leyti óbreytta. Ég veit með vissu, að það er svo, að fyrir miklum fjölda manna eru tafir við lestur Íslendingasagnanna, vegna þess að þær eru skrifaðar með stafsetningu, sem fundin var upp í Danmörku á síðustu öld af þeim ágæta fræðimanni Wimmer. Ekki eru full skil með þessu gerð. Við eigum auk þess að eiga vísindalega útgáfu með textasamanburði, ekki með samræmdri, danskri stafsetningu eftir Wimmer, heldur með stafsetningu handritanna, með skýringum og með vísindalegum formála. Þegar þetta hefur

verið gert, er vel, og við höfum sýnt Íslendingasögnum nokkurn sóma, en þó ekki nægilegan. Ég ætla að segja hv. þm. frá því, að þegar ég starfaði í útvarpsráði fyrir nokkrum árum, varð það að ráði, að gerð var tilraun til að láta flytja Njálu eitt kvöld í útvarpinu. Hún var þannig flutt, að lesnir voru kaflar og sagðir, og síðan sungin og leikin ýmiss konar lög, sem tengja mátti að einhverju leyti við efni sögunnar. Þetta máltist vel fyrir. Ekki efa ég það, að á máli þessara heitu unnenda Íslendingasagnanna hafi þetta heitið að draga fornþókmenntirnar ofan í sorpið og það ætti að fyrirbyggja, að hægt væri að fara slíkum óhreinum höndum um þær. Nú skulum við segja, að það, sem vakti fyrir útvarpsráði, hafi verið það, að Íslendingasögurnar væru tilvalið efni til þess að breyta í söngleiki. Útvarpið fékk úr öllum áttum þakki fyrir þennan flutning á Njálu og fleiri Íslendingasögum, og ég vil bæta því við það, á hvern hátt við eigum að viðhalda Íslendingasögnum, að ég vona, að þeir tímar renni upp sem fyrst, að ljóðskáld og tónskáld risi upp og breyti sögum eins og Njálu í söngleiki. Hér er mikið ónumið land. Hér er hægt að búa til verk, sem mundu vekja heimsathygli. Og einhvern tíma koma aðrir menn, sem finna tónana, er túlka þær hugsanir og þau geðhrif, sem eru að baki Íslendingasagnanna. Ég veit, að unnandi íslenzkra bókmennta, sonur Jónasar frá Hriflu, mundi segja, að þetta væri að draga bókmenntirnar niður í sorpið. Ég átti von á því. Hvernig á maður, sem ekki er leikari, sem er ærlegur, góður og samvirkusamur maður, að gera það fyrir hv. þm. S.-Þ. að leika flón. (HelgJ: Ég kæri mig ekki um meira hrós.) Ég gæti hrósað honum meira — nóg er nóttin —, ég gæti lesið Njálu fyrir hann og haldið miklu lengri ræðu. Hv. þm. V.-Sk. kann hlutverk sitt miklu betur en hann, því að hann lætur ekki sjá sig. — Ekki ætla ég þó, að Íslendingasögnum séu gerð full skil, þó að við eignumst þær í myndum þrýddum bókum, til þess að börnin geti orðið hrifin af þeim, þó að við eignumst fullkomna visindalega útgáfu með textasamanburði og þó að við eignumst ágæta söngleiki. Ekki er nóg samt. Því að það eru vissulega fleiri menn en tónlistarmenn og skáld, sem geta sótt efni í Íslendingasögurnar. Málara geta sótt efni þangað. Satt að segja furdar mig á því, hve lítið er gert til þess að sækja efni í Íslendingasögurnar, en hitt er ég viss um, að það héti að draga þær niður í sorpið, ef ágætur málari eins og Kjarval gerði málverk t. d. af því, þegar Gunnar og Kolskeggur kveðjast í Gunnarshólma. Þarna hafa flm. ekkert annað upp úr því að flytja þessa till. en spott og spé hugsandi manna um landið, en ég er sannfærður um það, ef þeir fengu slíkt málverk, mundu þeir ætla að springa og segja: „Nei, þetta má ekki. Það er verið að draga fornþókmenntirnar niður í sorpið.“ Jafnvel þó að þetta væri fyrir hendi, er ekki búíð að gera allt, sem gert verður til þess að gera Íslendingasögurnar ódauðlegri en þær eru fyrir alla menn í þessu landi. Við eigum nú þegar ekki svo fáa glæsilega myndlistarmenn í landinu. Við eigum marga glæsilega myndhöggvara. Skyldi ekki vera efni fyrir þá í Njálu og Laxdælu? Skyldi ekki vera efni í hverri einustu

Íslendingasögu, og væri það ekki einmitt fengur fyrir íslenzku þjóðina, að listamenn okkar vildu verja list sinni til þess að greypa í stein ódauðlegar myndir af söguhetjum okkar, til þess að allur almenningur ætti þess kost að sjá, hvernig þeir hugsuðu sér söguhetjurnar, til þess að sögurnar gætu verið eign allra manna í landinu, til þess að allir mættu læra að meta þær, virða þær og hafa þær til dægrastyttingar og menningarauka eins og vera ber.

Ég hef nú gert því nokkur skil, á hvern hátt ég tel, að við eigum að gefa út sögurnar, ef við viljum heita menningarþjóð. Á Alþ. stendur baráttan um það, hvort vernda eigi þessar bókmenntir fyrir þjóðinni og gera í smáum stíl það, sem Hitler gerði í stórum stíl, ekki brenna þær að vísu, heldur fela þær.

Það er alveg ljóst, að þetta er aðeins einn liður í samfelldri keðju baráttunnar gegn íslenzkri menningu, og herforingi þeirrar baráttu er hv. þm. S.-Þ. Það er allt annað en auðvelt að leiða heiðursmenn eins og hv. 1. þm. Rang. (HelgJ), vel gefna og ágæta menn á marga lund, út í svona störf. Hvernig hefur það tekizt? Með því að vekja á sínum tíma hatramma æsingapólitik til að reyna að þurrka út einn stjórnmálaflokkinn í landinu. Þá tókst með aðstoð Finnagaldurs og fleiri bragða að koma þm. til að samþykkja þá yfirlýsing, að þeim þætti skömm að sitja með þm. Sósl. á þingi. Það var Pétur Ottesen, hv. þm. Borgf., sem fékk það hlutverk að lesa þá yfirlýsing úr forsetastóli. Hann er þrekaður og myndarmaður um margt og lætur lengstum lítt á sjá, þótt örðug ganga sé, en í þetta sinn er hann gekk í forsetastólinn, var sá óstyrkur á honum, að hann hristist, og röddin skalf í lestrinum. En þm. S.-Þ. hafði þó komið honum þetta áleiðis og beinlínis tekizt að gera meginþorra þm. að fíflum. Að því var m. a. horfið að reka sósíalista úr félögum, sem þeir voru ekki í. Ísleifur Högnason, sem þá var 4. landsk. þm., var rekinn úr félagi norrænna þm., sem hann hafði aldrei verið í og vildi ekki í vera. Með þessum og þvílíkum vopnum var lengi barizt fyrir útrýmingu Sósl. En vopnin reyndust bitlaus, þegar á leið. Það kom í ljós, að með Finnagaldri og slíku næst ekki til lengdar vald yfir þjóð, nema hún sé bæði illa gefin og menningarsnaud. Þess vegna var stofnað til róttækra baráttu gegn skynseminni og íslenzkri menningu, svo að einhvern tíma síðar yrði hægt að æra þjóðina betur og sveigja til hlýðni við Hriflumennskuna. Þá var farið að rjála við skólalög. Í framhaldsskólum alþýðu átti að banna að kenna erlendar tungur, því að hver gat vitað, nema lestur bóka á Norðurlandatungum eða jafnvel ensku og þýzku gæti örvað sannleiksst, gefið alþýðu gullkorn erlendra snillinga og magnað uppreisnaraanda fólksins? Því varð að afstýra. En smátt og smátt fóru þm. að sjá, hvert þjóðfíflíð var að leiða þá. Þeir fóru að tína tölunu í lest hans. En hann var ekki af baki dottinn. Allt í einu sá hann nýtt tækifæri. Þegar átti að reyna að gera Íslendingasögur að almennings-eign, þótti honum birtast ný opinberun, þetta gat hann notað til að æra þm. frá ráði og rænu. Það heppnaðist. Ég veit, að þm. skilja þetta ekki, en

þetta var samt það, sem þjóðfíflinu heppnaðist, því að þrautseigur er hann, það má hann eiga. Í fyrri gekk honum allvel í þeim málum, sem þessi þáltill. varðar, en nú þegar má sjá, að þm. eru ekki einarðir að fylgja honum. Þm. V.-Sk. (SvbH) er svo vanur leikari, að hann getur leikið allt, en það eru hinir flm. till. ekki. 2. þm. Rang. (IngJ) er týndur héðan, líklega kominn austur yfir fjall, en 1. þm. Rang., þrekmennið, stendur einn eftir á hólminum og berst af móði og man þó ekki lengur, hvernig hann átti að leika til þess að geta verið sjálfum sér samkvæmur, „fellur út úr rullunni“ eins og sumir mundu segja um hann. Því hefur verið haldið fram, að þessari till. og þessum áróðri væri ætlað að skaða ákveðinn útgefanda. Þetta held ég sé rangt. Það er svo mikið aukaatriði, að ekki tekur að nefna það, hvort H. K. L. eða Ragnar í Smára, sá margumtalaði maður, tapi einhverju á útgáfu bókar eða græði. Þeir mega hvort sem vill fyrir mér. Ég er þeirrar skoðunar, að útgáfa Laxdælu hafi tekið illa, ekki náð tilgangi sínum, en það er ekki næg ástæða til að banna, að þeim tilgangi megi ná með öðrum útgáfum við yngstu lesenda hæfi, sem allra vönduðustum. Mistök í útgáfu drepna ekki Laxdælu, — fremur en léleg útgáfa Bólu-Hjálmarsljóða drepur þau, þótt Jónas Jónsson hafi þar farið höndum um og skrifað hneykslanlegan formála til að sýna Hjalmar í þeirri mynd, sem honum þóknast. Af ljóðum Jónasar Hallgrímssonar hefur verið gefin út ákaflega óheppileg útgáfa með ævisögu, sem kallast fram á varir skálds þessa alkunnu visu:

Íslenzku skáldin ástmey svipt
oflega súpa á glasi,
lognast svo út af lítills virt
í lifsins argaþrasi.
Um þeirra leiði er ekkert hirt,
allt fer á kaf í grasi.
Síðast er þeirra saga birt,
samin af Matthíasi.

En útgáfur og ævisögur geta verið útgefendur til leiðinda og vammis, og snilldarverkin standa jafngóð eftir.

Ég spurði hv. flm. spurninga, sem hann hefur ekki svarað. Hvers vegna krefjast þeir ekki, að Passíusálmar Hallgríms Péturssonar séu friðlýstir þannig, að þeir megi ekki koma fyrir alþýðu augu nema með réttitritun hans sjálfs? Eiginhandarrit hans eru þó til, en ekki höfunda Íslendingasagna. Er það ekki að troða verk Hallgríms í sorpið að gefa þau út með nútíðarstafsetningu? Ég held raunar ekki, og veraldleg kvæði Hallgríms ætti að gera aðgengileg hverju skólabarni, því að þar er margt spaklegt fólgið. Fyrstu nýjatestamentisþýðingu okkar gerði Oddur Gottskálksson af mikilli snilli. Margar setningar hans eru enn lítt breyttar í biblíuútgáfum okkar, svo sem hin frægu orð í 13. kapitla Korintubréfsins um hinn hljómandi mál og hvellandi bjöllu. Hvi má gefa út nýjatestamenti á Íslandi án þess að fylgja þá nákvæmlega stafsetningu, setningaskipun og orðfæri þessa snillings? Og hvi má gefa út gamlatamententið án þess að fylgja nákvæmlega stafsetningu, setningaskipun og orðavali Guðbrands Þorlákssonar, þess ágæta meist-

ara íslenzkrar tungu? Ef lærisveinar hv. þm. S.-Þ., mennirnir með bókmenntaástina, væru sjálfum sér samkvæmir, flyttu þeir nú till. um að banna allar útgáfur þessara rita og fjölmargra annarra í búningi, sem nútíðarlesendum hæfir, leyfa þær aðeins í sama búningi og þær höfðu í fyrstu. En samkvæmnina vantar, enda er fjarri því, að hv. 1. þm. Rang. hafi löngun til að berjast gegn íslenzkri menningu. Það er ekki heldur viljaverk, þegar þrýðilegustu þm. leika hlutverk fífla. Það er dapurlegt, þegar einn maður getur komið því til leiðar, sem vitandi vits berst gegn andlegri heilbrigði og þjóðarmenningu. Það finna þm. og vilja ekki svara til saka, ganga út, ef á þetta er minnst. Tómu stólarnir hérna vitna fyrir hönd þessara hv. þm., sem blygðast sín fyrir að hafa látið gerast að fíflum og ganga nú út. Sú venja hófst, þegar þm. S.-Þ. hóf baráttu sína gegn Sósfl., að þm. gengu út til að heyra ekki ræður sósíalista, til að þurfa ekki að horfast í augu við þá, sem þeir sögðust í yfirlýsingunni frægu vera ofgóðir til að sitja með á þingi, en í rauninni skömmuðust þeir sín fyrir að vera fífl. (Forseti (Jós) hringir: Ég vil biðja þm. að stilla orðum sínum í hóf, get ekki unað því, að þm. séu kallaðir fífl í annarri hverri setningu.) Ég þakka forseta þessa undirstrikun, sem hann hefur gefið orðum mínum. Þessir hv. þm. gengu út, af því að þeir vildu ekki standa fyrir máli sínu, treystust ekki til þess, eins og þeir höfðu búið sér í hagin. Þegar þm. bera fram till., sem getur ekki aflað þeim nema háðs og spotts, þá hverfa þeir úr deildinni, það er þeirra viðurkenning á slökum málstað.

Þó að ég viti, að í nótt muni meiri hl. þm. rétta upp hendur með till., sem þm. S.-Þ. hefur sagt þeim að samþykkja, eru þeir farnir að finna, að þeir eru á rangri braut. Þeir vita, að áður en langir tímar liða, munu Íslendingar veita fornritunum verðugan sess og búa þau vel í hendur almenningi. Við förum að dæmi Breta, sem hafa gert ágætar útgáfur og stytta texta snjöllustu rita sinna frá fyrri öldum handa barnaskólanemendum. Við förum að dæmi Þjóðverja, sem hafa gefið út handhægar smáútgáfur snillinga sinna til nota fyrir unglinga og í barnaskólum. Það er augljóst, að í staðinn fyrir lesbækur þær, sem stjórn ríkisútgáfu námsbóka réttir að 8—9 ára gömlum börnum og virðast miðast við það að gera þau leið á öllum lestri og menningarstarfi, eiga þau að fá fallegar útgáfur aðalkaflanna úr Laxdælu, Njálu, Eglu o. fl. snilldarrita okkar, þrýddar og litaðar fögrum myndum. Þá mun það sannast, að börn okkar unna Íslendingasögunum, lesa þær og skilja. Jafnframt verða til útgáfur handa fullorðnum, þar sem engu er sleppt né breytt, en nútímastafsetning höfð. Í þriðja lagi verða útgáfur handa fræðimönnum með fornri stafsetningu og fræðilegum formálum eftir menn eins og Sigurð Nardal, þótt hann sé nú talinn hafa þá viðleitni helzta að draga sögunnar ofan í sorpið. Ljóðskáld okkar og tónskáld eiga eftir að skapa ódaudleg verk úr Íslendingasögum. Svo mjög sem ég hlakka til að sjá börnin lesa sögunnar, hlakka ég mest til að koma inn í söngleikhús, þar sem snillingar framtíðarinnar eiga eftir að túlka hugsanir söguhetj-

anna, færa þær í nýtt form, sem fjöldinn skilur. Við eigum eftir að eignast málverk af skilnaði Kolskeggs og Gunnars og fleiri minnisstæðum atburðum sagnanna. Og ekki mundi þar við sitja. Myndhöggvarar kæmu einnig fram á sjónarsviðið og festu sögurinnar í mál og stein. Menningarfjandskapur Jónasar Jónssonar mun lifa undir lok, en íslensk menning mun lifa, og sögurnar munu lifa. Þær munu verða eign íslensku þjóðarinnar, hvers mannsbarns, þó að Alþ. geri í nótt og kannske oft síðar einhverjar veikar tilraunir til að fela þessar bækur fyrir þjóðinni. Það er að draga af Finnagaldursmönnum.

Ég sé hæstv. dómsmrh. koma inn í d. Heiður sé þeim mönnum, sem hugsa eins og hann. Orð hans í dag voru mælt af viti og viðsýni, eins og vænta mátti af slíkum manni. Það er von mín, að hriflunnaskan hverfi úr þjóðfélaginu, en að eins viðsýnir menn og hæstv. dómsmrh. megir á hverjum tíma sitja við völd.

Ég hef leyft mér að bera fram till. til rökst. dagskrár, og ég vil gefa hv. þm. tækifæri til að þvo smánarblett af Alþ. með því að samþ. hana.

Flm. (Helgi Jónasson): Herra forseti. — Ég er vist búinn að tala mig dauðan og lofa hæstv. forseta að vera stutturður.

Ég hef aldrei heyrt eins skemmtilega vitleysu eins og ræðu hv. síðasta ræðumanns. Ef maður hefði ekki vitað, hvað hann var að tala um, hefði verið erfitt að skilja það. Okkur, sem stöndum að þáttill., kallaði hann fjendur menningarinnar, en till. er einmitt um að koma út eins vandaðri útgáfu af Njálu og frekast er kostur á, sem á að fara inn á fjölda íslenskra heimila. Þetta er allur fjandskapurinn við íslenska menningu. Þetta er okkar sekt. Nei, það er ekki af þessu, sem hv. þm. hefur reiðt, heldur af hinu, að hann og hans flokksmenn eru búnir að vinna sér fyrirlitningu og skömm hjá flölda þm. og mönnum utan þings. Því hefur verið lýst í dag, hvernig Laxdælu hefur verið misþyrmt. Það hafa verið færð fram ummæli þeirra manna í landi okkar, sem færastir eru að dæma um þessa hluti. Það er í þessu, sem svivirðingin liggur. Við getum ekki bannað útgáfu Halldórs Laxness á Njálu, en það, hvernig sá snjalli maður fór með Laxdælu, átti að verða til þess, að hann fengi ekki að fara höndum um fleiri Íslendingasögur. Þessir menn eru að tala um að prýða Íslendingasögurnar með listaverkum. Ég hef hér hjá mér myndir, sem áttu að koma í Laxdælu, og ég held, að allir séu sammála um, að það séu hreinustu skrípamyndir. Það er raunalegt, að þetta skuli koma fyrir jafnsnjallan mann og góðan rithöfund og Halldór Kiljan Laxness að láta hafa sig til að gera slíkt verk. Reiði sósíalistanna stafar af því einu, að þeir bjuggust við, að þetta yrði gróða-fyrirtæki, það var gert til þess að græða á því —, en ef þjóðin fær nýja og vandaða útgáfu af Njálu, skerðist gróðinn.

Hv. síðasti ræðumaður sagði, að þegar hann sem drengur hefði lesið Njálu, hefði hann skilið hana vel. Ég held, að hvert barn skilji hana sér til fulls gagns. En í kvöld segir hann, að nú eigi að þýða Njálu á íslensku. Ég efa ekki, að Halldór Kiljan Laxness sé góður í íslensku, en ég

veit, að hann fer þar ekki fram úr höfund Njálssögu.

Það hefur verið minnst á fjandskap gegn fornritaútgáfunni. Hvað er þá útgáfa Halldórs Kiljans Laxness? Ég gat um það í dag, að till. okkar væri gerð með fullu samþykki form. Hins íslenska fornritafélags, og að svo væri ástatt um Njálu, að það hefði átt að gefa hana út nú um nokkurn tíma, en ekki verið hægt, af því að ekki væri hægt að ná heim handritum frá Khöfn. Hins vegar er Fornritaútgáfan í 1600—1700 ein-tökum og nær ekki nema til litils hluta þjóðarinnar.

Það er alltaf verið að tala um, að það verði að breyta stafsetningunni á fornritunum. Ég hef ekkert haft á móti því, það er smekksatriði og skiptir kannske ekki miklu máli. En það, sem ég vitti, var, að misþyrmt væri efni, formi og innihaldi sagnanna. Fornritin yrðu þá ekki lengi þau listaverk, sem þau eru, heldur á að draga þau niður í sorpið eins og stendur í grg.

Það var gaman að hlusta á, hvernig hv. síðasti ræðumaður hefur lesið grg. eins og viss persóna les biblíuna:

Öllu snúið öfugt þó
aftur og fram í hundamó.

Hv. þm. Siglf. var á allt annarri skoðun. Það væri ekki verið að skemma fyrir fornritaútgáfunni, nei, sósíalistum. Ég hef yfirleitt ekki vitað það fyrr en í dag, að svona náð samband væri á milli Sósfl. og þessarar útgáfustarfsemi. Ég hef ekki vitað annan eins skollaleik og þessar umr., því að við flm. viljum gera það sama sem sósíalistar segjast vilja gera: að koma út vandaðri almenningsútgáfu af Njálu, og það verður gert.

Forseti (J.Jós): Umr. hafa nú staðið lengi, og ég vænti ekki, að frekari umr. hafi mikla þýðingu. Ég mun því takmarka ræðutíma dm. svo, að hver fái ekki nema 5 mín. til umræða, sbr. 37. gr. þingskapa. (SigfS: Ég mótmæli.) Það stoða engin mótmæli, því að það eru ekki ólög, sem ég mæli.

Einar Olgeirsson: Þó að margt bendi til þess, að ýmsir menn vilji takmarka ritfrelsi, er enginn réttur til að takmarka málfrelsi hér, nema umr. dragist úr hófi fram. Málið hefur ekki farið til n.. en hv. flm. gekk alveg framhjá því að ræða brtt. mína og þar með sýna fram á, að með hans þáttill. yrði betur vandað til útgáfu Njálu en með brtt. minni. Það er gleymaska, sem kemur sér vel fyrir hv. flm. Það hefði verið gaman að heyra, hvað helzt mælti með því að fara að hroða af útgáfu nú. Hv. flm. bar engin rök fram og reyndi ekki að mótmæla því, að rétt væri það, sem ég gat upp á um tilgang þáttill. Formaður Framsfl. vill nefnilega ekki láta útgáfu með formála eftir Sigurð Nordal fara inn á hvert heimili á landinu. Ef menn vilja, að Njala sé gefin út, er ekki til þetta tækifæri en útgáfa fornritafélagsins með formála eftir Sigurð Nordal. Ef hún væri svo prýdd listrænum myndum, væri hér um hreinustu þörf að ræða í íslenskri útgáfustarfsemi. En hv. flm. hafa engan áhuga á slíku, en vilja heldur hroða af einhverri útgáfu nú þegar. Í grg. stendur, að þetta eigi að vera vönduð heim-

ilisútgáfa. Hún getur t. d. verið með formála eftir Jónas Jónsson og álíka vandað til hennar og var um Einar Benediktsson um árið. Það er hart, ef menn, sem eru riðnir við þjófnað um ritverk, eiga að fara ráða í menningarmálum Íslendinga.

Flm. var að tala um, að það væri erfitt að koma út vandaðri útgáfu af Njálu í ár vegna handrita, sem lögju í Khöfn og ekki væri hægt að ná hingað heim. Samt álitur hann, að það eigi að fara að ráðast í að drifa af útgáfu nú, þó að hann líti svo á, að ekki megi breyta stafrók og hafi ekkert handrit. Ætla þeir þá að prenta upp þá útgáfu, sem nóg er til af?

Ég vona, þó að litill tími gefist til að ræða brtt. mína, að það muni koma í ljós við atkvgr., að þm. vilji heldur vandaða útgáfu með formála Sigurðar Nordals en óvandaða útgáfu með formála Jónasar Jónssonar.

Áki Jakobsson: Hv. flm., 1. þm. Rang., endaði ræðu sína á því, að ég hefði upplýst í dag, að með þessari þáttill. væru flm. að skaða Sósfl. Þetta er ekki rétt, enda hlustaði hann ekki á ræðu mína, heldur var það hv. þm. V-Sk., sem tók upp orð mín rangfærð. Ég sagði, að sá ofsi og þau rökprot, sem fram kæmu í þessu máli, sýndu, að flm. teldu sig vera að skaða Halldór Kiljan Laxness og Sósfl. En við erum ekki hræddir við þetta. Ef flm. skaða nokkurn, þá skaða þeir sjálfa sig, og auðvitað þjóðina, ef þeir ætla að fara að loka fyrir henni Íslendingasögunum. Það líða ekki mörg ár, fyrr en þeir verða taldir upp til almenns athlægis fyrir kjánaskap sinn að miða allt við danska fræðimenn á miðri 19. öld.

Það er eftirtæktarvert, að hv. þm. V-Sk., sem er orðinn vanur að spinna lopann, enda er það hans aðalatvinna, skuli hafa kosið að mæta ekki á þessum fundi. Hann hefur fundið það, hve hæpinn málstaður hans var. Það hafa engin rök komið fram fyrir því, að Laxdælu í útgáfu Halldórs Laxness sé á nokkurn hátt misþyrmt. Þar er nokkrum setningum og ættartölum sleppt, og allt bendir til, að flm., sem hæst tala hér, hafi alls ekki lesið þessa útgáfu. Það vakir ekki fyrir flm. að stofna til verulega vandaðrar útgáfu af Njálu, heldur að hindra hina vönduðu útgáfu fornritafélagsins og alþýðuútgáfu Halldórs Kiljans Laxness. Fyrir þeim vakir ekkert annað heldur en það að reyna að fylla hillur af bók, sem að vísu bærir nafnið Njála og væri annaðhvort upprentun á því riti, sem er til nú í bókabúðum á 12 kr., eða þá bara skemmd frá því, sem Njála er nú, því að það er enginn tími til þess að ganga betur frá henni en gert hefur verið í þeirri útgáfu, sem til er nú, ef bókin á að geta komið út á þeim tíma, sem til er tekið í þessari þáttill. Það á bara að framkvæma þessa útgáfu til þess, ef verða mætti, að hindra það, að menn kaupir þá vönduðu útgáfu af Njálu, sem fyrir liggur að gefa út. Ég álit, að með þessu móti séu þeir að vinna skemmdarverk menningarlega séð. Og það getur vel verið, að þeir komi því fram. Þó hefur hæstv. menntmrh. verið svo viðsýnn, og á þakkir skilið fyrir það, að hann hefur tekið fram fyrir hendurnar á þessum skammsýnu mönnum og veitt leyfi til þessarar vönduðu útgáfu. En við

eigum það samt á hættu, ef við fáum skammsýnni menntmrh. en nú er við völd, að þessar vitlausu heimildir, sem lögfestar voru í fyrra snertandi útgáfu fornritanna, verði notaðar til hins ýtrasta.

Sigfús Sigurhjartarson: Ég þakka hæstv. forseta fyrir það, að hann hefur gefið pláss fyrir stutta aths. Ég er ósammála úrskurði hans um ræðutíma, því að þessar umr. mega ekki kallast að hafa orðið langar úr hófi fram, þar sem málinu hefur ekki verið vísað til n. Og sú meðferð er óviðkunnanleg, þegar um svo merkilegt mál er að ræða eins og útgáfu fornritanna. Þess vegna hefði hæstv. forseti átt að vera frjálssyndari og leyfa okkur að tala nokkuð fram eftir nóttu.

Ég ætla að bera fram fyrirsögn til hv. 1. þm. Rang. (HelgJ: Ég er dauður.) Það er ekki, hv. flm. Hv. 1. þm. Rang. er ekki dauður, af því að hann er flm. málsins. (LJós: Hann vill vera dauður.) Ég skil það vel.

Þessi hv. þm. hefur upplýst það, að ekki væri hægt að gefa út að svo stöddu útgáfu af Njálu eftir vandaðasta handriti, sem til er af henni, af því að það er úti í Khöfn. Hvaða handrit er það, sem á að fara eftir við útgáfu Njálu hans? Þetta handrit í Khöfn mun vera álitid nákvæmasta og beztu handritið af Njálu, og því verður ekki náð. Til hvers ætlar þá hv. þm. að gripa við þessa vönduðu útgáfu? Á að prenta orðrétt útgáfu Valdimars Ásmundssonar, sem hér liggja mörg hundruð eintök af í landinu og kostar 12 kr.? Nú hefur það verið upplýst undir umr., að flm. líta svo á, að þessi þáttill. sé aðeins liður í baráttunni gegn því, að Íslendingasögurnar komi út á nútíma stafsetningu. Nú vil ég biðja hv. 1. þm. Rang. að skýra það fyrir mér og öðrum ófróðum, að hverju leyti þjóðinni stafi hætta af því að gefa Íslendingasögurnar út á nútíma stafsetningu. Þessum hv. þm. hefur láðst það enn sem komið er. Það væri gaman að því. (ÞG: Það væri ekkert gaman að því.) Úr því að það er menningarleg nauðsyn að hans álitu að hindra, að Íslendingasögurnar séu gefnar út á nútímastafsetningu, því gildir þá ekki sama um ljóð sr. Hallgríms Péturssonar og bibliuna og aðrar bækur, sem hafa verið skrifaðar fyrir mörgum öldum á íslenskri tungu, en hafa fólgið í sér það menningargildi, að þær lifa til þessa dags og hafa verið gefnar út í breyttum útgáfum þannig, að þær hafa verið færðar til nútímamáls og -stafsetningar? Ég veit, að þessi elskhugi íslenzkra bókmennta mun nú skýra þetta vel og rækilega fyrir okkur fáfróðum mönnum.

Ég skal svo vera svo hlýðinn og góður við hæstv. forseta að sleppa því að segja margt það, sem ósagt er og hefði þurft að vera sagt, aðeins ef ég fæ svar við þessum spurningum: 1. Hvaða handrit á að hafa til grundvallar hinnar vönduðu útgáfu af Njálu, sem hinn mikli unnandi bókmennta, hv. 1. þm. Rang., er að berjast fyrir, að komi út? 2. Hvaða hætta stafar þjóðinni af því að gefa fornsögurnar út á nútímastafsetningu? Hvers vegna berst hv. 1. þm. Rang. ekki fyrir því, að aðrar bækur, sem líkt stendur á um, sæti þeim sömu örlögum, að bannað sé að gefa þær út á nútímastafsetningu?

Flm. (HelgJ): Ég er nú svo oft í dag búinn að gefa skilgreiningu á því, sem þessi hv. þm., sem síðast talaði, skilur ekki, að mér er stafsetningin ekkert aðalatriði í þessu sambandi. Ég sagði, að það væri smekkurinn, sem réði mestu um það, hvaða stafsetning væri notuð á hverjum síma. En ég lagði áherzlu á, að ekki væri brenglað efni fornsagnanna með því að fella úr orð og skipta um orð og nota önnur orð og orðasambönd. Það var það, sem ég vitti. (SigfS: Það má þá gefa Njálu út með nútímastafsetningu?) Það hefur aldrei verið nein deila um það, heldur um hitt, hvort eigi að breyta um orðaröð og sleppa úr sögunum.

Ég er líka búinn að gefa skýringar á því áður í dag, að fornritaútgáfan væri hávísindalegt starf og að nauðsynlegt væri í því starfi að ná sem flestu, sem hægt er að ná í þeim hlutum. Og til þess þarf að hafa öll þau handrit við höndina af Njálu, sem hægt er, því að það eru til mörg handrit af Njálu. En ég ræð því ekki, hvaða handrit er notað. Ég á ekki að sjá um útgáfuna. En ég vil spyrja: Hvaða handrit ætlar Halldór Kiljan Laxness að nota? (SigfS: Það veit ég ekki.) Hann vogar sér að gefa út Njálu, þó að vanti þetta handrit, sem hv. 8. þm. Reykv. (SigfS) var að tala um, að væri bezt og væri í Khöfn. (Raddir af þingbekkjum: Hvaða handrit á að nota? — Forseti: Ég vil biðja hv. þm. að lofa hv. ræðumanni að tala í næði. — SigfS: Vill þá hv. þm. vera með till. um að gefa út Njálu með nútímastafsetningu?) Ég mun vera með þeirri till., ef hún kemur fram sjálfstæð. Ég er ekki á móti því að hafa þrjár útgáfur af Njálu. Ef hún verður borin upp sjálfstæð, þá mun ég verða með henni.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. — Mér þykir komið í heldur óvænt efni fyrir hv. flm. þessarar þáttill. Hv. 1. þm. Rang. var að sleppa orðinu nú um það, að hann sagði, að það væri engin deila um það að gefa Íslendingasögur út með nútímastafsetningu (HelgJ: Ekki frá minni hlið.) Nú ætla ég, með leyfi hæstv. forseta, að lesa byrjunina á grg. fyrir þessari þáttill., sem verið er hér að ræða um, með tilliti til þess, að maður sjái, hvernig flm. hefur byrjað í samanburði við það, hvernig hann endar. Hann endaði nú með því að segja, að það væri allt í lagi að hans áliti að gefa Njálu út á nútímastafsetningu. En grg. fyrir þessari fádæma þáttill. byrjar svo:

„Þegar það var hljóðbært árið 1941, að í ráði væri að gefa út Laxdælu með nútímastafsetningu, eins og það var orðað, risu um það háværar deilur í blöðum og manna á milli. Flestir forðæmdu þetta tiltæki“ Þessir hv. þm., sem byrja með því að lýsa yfir, að það hafi komið fram þessi ódæma tilhneiging til þess að gefa út Íslendingasögur með nútímastafsetningu og slíkt hafi valdið háværum deilum í blöðum og manna á milli, — það er skemmtilegt, að þeir lykta nú með þeirri yfirlýsingu, að það nái ekki nokkurri átt að deila um það, þó að þessar sögur komi út á nútímastafsetningu. Mér finnst afar ánægjulegt, að hv. 1. þm. Rang. tali sem allra oftast í þessu máli héðan af.

En hann gleymdi alveg að gefa um það, sem

hann var spurður um viðvíkjandi stafsetningunni að öðru leyti, svo sem hvers vegna ekki bæri að gefa Passíusálmana út með hollenzkri stafsetningu. En um það er kannske einskis að sakna, því að hann er búinn að fara gersamlega kringum sjálfan sig í þessu stafsetningaratríði.

Ég vona, að hv. flm. greiði atkv. með till. frá mér um að gefa út vandaða útgáfu af Njálu.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 100. fundi í Nd., 13. apríl, var enn fram haldið einni umr. um till.

Forseti (JJós): Undir umr. um þetta mál var lögð fram till. til rökst. dagskrár, sem afhent var forseta og borin fram af hv. 8. þm. Reykv. (SigfS) og hljóðar svo:

„Þar sem upplýst er, að fáanleg er ódýr og góð heimilisútgáfa af Njálssögu, telur deildin ekki ástæðu til að samþykkja þáttill. á þskj. 690 og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá SigfS felld með 18:11 atkv.

Brtt. 743 felld með 17:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: EOI, FJ, GTh, LJós, SigfS, SB, SG, STh, ÞG, ÁkJ, ÁÁ, BG.

nei: EystJ, GÞ, HelgJ, JakM, JS, JörB, ÓTh, PZ, ÞP, PO, SEH, SK, SP, SkG, SvBH, BÁ, JJós.

JPálm, StJSt greiddu ekki atkv.

4 þm. (EmJ, GG, GSv, IngJ) fjarstaddir.

Tillgr. samþ. með 19:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HelgJ, JakM, JPálm, JS, JörB, ÓTh, PZ, ÞP, PO, SEH, SK, SP, SkG, SvBH, BÁ, EystJ, FJ, GÞ, JJós.

nei: GTh, LJós, SigfS, SB, SG, STh, ÞG, ÁkJ, ÁÁ, BG, EOI, EmJ.

3 þm. (GSv, IngJ, GG) fjarstaddir.

5 þm. gerðu grein fyrir atkv. sínu:

Gunnar Thoroddsen: Hverjum augum sem litið er á leyfi hæstv. dómismrh. til Halldórs Kiljans Laxness, þá vil ég taka fram, að þó að ég sé þessu leyfi ósamþykktur, þá fer þessi till. ekki fram á að afnema þetta leyfi eða víta hæstv. ráðh., en útgáfa þessi af Njálssögu, sem þessi þáttill. er um, mundi ekki geta komið fyrr út en undir næstu áramót og nóg er einnig til af Njálssögu, og þar sem ég álit, að fornritaútgáfan eigi að gefa Njálu út, segi ég nei.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. — Enda þótt ég átelji harðlega og telji, að víta beri þá ráðstöfun hæstv. dómismrh. að veita það leyfi og þá undanþágu, sem rætt hefur verið um hér viðvíkjandi útgáfu Njálu, sé ég ekki ástæðu til þess að samþ. þessa þáttill., þar sem upplýst er, að til er vönduð og ódýr heimilisútgáfa af Njálu. Ég hefði talið rétt, að flm. þessarar þáttill., sem hér liggur fyrir, hefðu flutt till. til þál. um að víta hæstv. dómismrh. fyrir að gera þá ráðstöfun, sem hann hefur gert í þessu efni. Af þeim ástæðum, sem ég hef greint, og enn fremur af þeim ástæðum, að ég tel, að fornritaútgáfan eigi að annast þessa útgáfu, segi ég nei.

Sigurður Thoroddsen: Þar sem ég treysti því ekki, að þessi útgáfa geti orðið eins vönduð og ég hefði kosið, vegna þess að mjög á að hraða þessari útgáfu, og eins vegna þess að ég treysti ekki þeim mönnum, sem eftir þáttill. eiga að sjá um útgáfuna, segi ég nei.

Bjarni Ásgeirsson: Drátt fyrir hinar löngu og snjóllu ræður, sem hafa verið haldnar hér undir atkvgr., segi ég já.

Finnur Jónsson: Ég tel rétt að greiða fyrir því, að þessi ágæta bók, Njála, komist inn á hvert heimili, og fyrst ekki fékkst samkomulag um það, að fornritaútgáfan hefði þessa útgáfu með höndum, þá tel ég það næstbestu leiðina, að menntamálaráð hafi hana með höndum, og segi því já.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 17:10 atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 748).

Þingsályktunartillögur afrgeiddar með rökstuddri dagskrá.

1. Útvarpsfréttir.

Á 1. fundi í Sp., 18. nóv., var útbýtt:
Till. til þál. um útvarpsfréttir (A. 3).

Á 3. fundi í Sp., 25. nóv., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 5. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. — Þetta mál var flutt á sumarþinginu síðasta, en var ekki útrætt. Það vakti óskipta athygli íslenskra farmanna, og hefur fjöldi þeirra síðan látið í ljós við mig, að þeim væri umhugað um, að málið næði fram að ganga á þessu þingi.

Samkv. reglum útvarpsins er það ekki leyft nú að birta aflaskýrslur skipa á Íslandi né heldur söluskýrslur. Það er í samræmi við þær ákvarðanir að birta ekki afkomu veiðiflotans í heild eða afkomu um útflutning og innflutning á vörum til landsins. Slíkt gæti gefið bendingar um ferðir skipa vorra og leitt athygli að ferðum sjómannanna og valdið tjóni á mannslífum og verðmætum. Hvert ógættlegt orð í því sambandi getur ekki aðeins valdið ómetanlegu eignatjóni, heldur líka leitt óbætanlega sorg yfir þjóðina. Ég vil því mælast til þess, þó að aðeins hafi verið ákveðin ein umr. um till., að þeirri umr. verði frestað og till. vísað til meðferðar allshn. Vænti ég, að allshn. afgreiði málið svo fljótt, að till. geti komið til atkvgr. innan skamms og málið orðið útljáð á þessu þingi.

Atvmrh. (Magnús Jónsson): Ég ætlaði aðallega að leggja til, að umr. væri frestað og málinu vísað til n. Till. er afar viðtæk eins og hún er orðuð. Hún er ekki aðeins um að forðast að gefa upplýsingar í útvarp um innflutning og útflutning, heldur og um alla afkomu þjóðarinnar. En ég hygg, að það yrði ákaflega erfitt, ef útvarpsstarfsemi er rekin á annað borð í landinu, að komast hjá því, að inn smjúgi slíkar upplýsingar.

Eins og þm. er kunnugt, eru þegar miklar hömlur á fréttaflutningi í útvarpinu. Fyrst og fremst er flutningur veðurfregna alveg bannaður. Þá er einnig bannað að skýra frá nokkru um síldveiðar, og það er merkilegt, hve erfitt er að komast í kringum það, þótt takmarkað sé. Ef t. d. þarf

skjótlega að koma boðum út um land, þótt ekki sé nema um úthlutun síldarmjólsins síðastliðið haust, þá er erfitt að koma því fyrir án þess að brjóta settar reglur.

Það er á allra vitorði, að útvarpsfréttirnar eru háðar skoðun þeirra, sem álitnir eru færastir til að meta, hvað stríðsaðilum gæti verið fengur í að vita. Manni gæti virzt, að slík skoðun ætti að vera nógu viðtæk, og það er m. a. atriði, sem n. ætti að taka til athugunar, því að við verðum líka að gæta þess að gera okkur ekki of svipuð einræðisríkjunum í þessu efni.

Það er að visu erfitt að mæla á móti hörðum ráðstöfunum í þessu efni. Ef illa fer, er erfitt að forsvara, að það hafi ekki stafað af aðgerðum, sem kenna má um þessu eða hinu stjórnarvaldi. Þess vegna fylgir því nokkur ábyrgð að lina á tókunum um þetta atriði. En hinu má ekki heldur gleyma, hversu mikið gagn er að útvarpsfréttunum fyrir allan landslýð.

Í bréfi, sem útvarpsstjóri ritaði Alp. og n. mun kynna sér, er m. a. bent á hinar opinberu umr. í útvarpi. Það er útvarpað umr. frá Alp. og umr. fyrir kosningar. Allar þær umr. eru beinlínis um afkomu landsins. Það yrði erfitt að haga umræðum þingflokkanna fyrir kosningar þannig, að ekki yrði skýrt frá afkomu þjóðarinnar.

Ef n. vill mæla með till., álit ég bezt, að henni yrði vísað til stj., sem tæki svo til athugunar, hvað hægt væri að ganga langt, og svo ætti að reyna að binda þetta við ákveðin svið, t. d. síldveiðar, ferðir skipa á milli landa o. s. frv.

Ég veit, að þm. eru að sjálfsögðu allir sam-mála um að vilja engar upplýsingar gefa, sem geti stefnt neinu í voða, hvorki á sjó né landi, en hins vegar er ástæða til, að mál þetta verði skoðað frá öllum hliðum.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. — Ég skal ekki vera langorður út af ræðu hæstv. atvmrh., en ég vil taka það fram út af því, sem hann sagði um hinar opinberu umræður í útvarpinu, að ég hef einmitt oft hugsað um það, að í kosninga-umræðum er þess stundum ekki gætt nógu vel að flytja ekkert, sem gæti orðið okkur til tjóns. Það ætti fyrst og fremst að vera í meðvitund hvers þm. og frambjóðanda að fara ekki lengra í slíku að sjálfs hans dómi en hollt er þjóðinni.

Ég vil benda á, að ég sé t. d. enga þörf á að útvarpa skýrslum Landsbankans, eins og gert hefur verið, eða ýmiss konar hagskýrslum, sem allir geta lesið í blöðunum, en fæstir hlusta á í út-

varp, hvort sem er. Það er einmitt slíkt, sem getur haft í för með sér tjón fyrir þá stétt, sem okkur ber alveg sérstök skylda til að vernda, þá stétt, sem flytur nauðsynjar að landinu, til þess að hægt sé að halda uppi þjóðarbúinu.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 31 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 7. fundi í Sp., 14. des., var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 16. des., var fram haldið einni umr. um till. (A. 3, n. 65).

Frsm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. — Ég þarf ekki að hafa um þetta mál mörg orð nú. N. var alveg sammála um að afgreiða mál þetta með rökstuddri dagskrá, eins og fram kemur á þskj. 65. Það var einhuga horfið að þessu ráði, er n. hafði kynnt sér bréf útvarpsstjóra og séð, að hann tjáði sig fúsan til þess að taka þetta mál til ihugunar. Ef um vanefndir kynni að verða að ræða af hendi þeirra, er lofað hafa að sjá þessu máli farborða, þá munu sjómennirnir kvarta og gera aðvart.

Allshn. hefur því, eins og ég gat um, orðið sammála um að afgreiða þetta mál með rökstuddri dagskrá.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 65 frá allshn. samþ. með 32 shlj. atkv.

2. Kjarnfóður og sildarmjöl.

Á deildafundum 30. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um kaup á kjarnfóðri og rannsókn á úthlutun sildarmjöls á síðastliðnu hausti (A. 27).

Á 5. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 7. og 9. fundi í Sp., 14. og 16. des., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 10. fundi í Sp., 17. des., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Til að gera ljósan aðdraganda þessa máls, er nauðsynlegt að renna augunum aftur í tímann.

Síðastliðinn vetur sáu menn fram á, ef allir þeir ynnu áfram hjá setuliðinu, sem þar höfðu unnið, að þá mundi óhjákvæmilega vanta fólk til framleiðslunnar í landinu á næsta sumri. Þetta leiddi til þess, að stj. tók að athuga að semja við setuliðið um takmörkun í vinnunni. Í samninganefnd voru til kvaddir Sigurjón Jónsson og Jón Árnason. Samkomulag um þetta var undir-

Alpt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

skrifað af stj. 1. maí. Ætlunin var, að verkamenn í setuliðsvinnunni væru komnir niður í 2000 í júní. Aftur á móti ætlaði ríkisstj. að skera niður allar óþarfar framkvæmdir, og með þessum tveimur ráðstöfunum var áætlað að losa um 1200 menn, sem áttu að geta farið yfir í framleiðslu-störf frá minna þörfum störfum.

Af einhverjum ástæðum, sem hér skal ekki greina, þá kom fækkunin í setuliðsvinnunni ekki til framkvæmda, og eins var haldið áfram með óþarfar innlendar framkvæmdir, svo sem að byggja kvikmyndahús og því um líkt. Og afleiðingin varð auðvitað sú, að þetta verkafólk kom aldrei inn í framleiðslustörfin og fólk vantaði bæði til sjós og lands. Sildarverksmiðjurnar gátu ekki starfað með fullum afköstum vegna fólks-eklu, nokkrar þeirra stóðu allt sumarið. Þó biðu skip afgreiðslu, og er tapið við það talið í milljónum króna. Í sveitunum byrjaði sláttur seint og sums staðar mjög seint og var rekinn með miklu minni afköstum en áður vegna fólksfæðar. Þetta leiddi svo til þess, er túnasláttur var að verða búinn, að nú þurftu bændur að fara að panta fóðurmjöl. Þá fyrst tók samvizka stj. eitt-hvað að vakna.

Búnaðarfélagið tók málið upp seint í júlí og ritaði ríkisstj. 5. ágúst og áætlaði, að bændur mundu þurfa um 6500 tonn sildarmjöls, eða nokkru meira en áður hafði verið keypt, til þess að vera birgir með fóður í meðalvetri.

Um þetta var stj. svo skrifað, að ég held 5. ágúst. Daginn eftir bar stj. svo fram till. um, að bændum skyldi selt sildarmjöl við sama verði og í fyrra, eða á 32 kr. tunnuna. Í umræðum um þetta mál henti ég á, að bændur mundu þurfa um 10 þús. tonn af sildarmjöl og auk þess um 8 þús. tonn af erlendum fóðurbæti, sem þegar væru fest kaup á í Ameríku. Alp. samþykkti síðan till. um áskorun til stj. að greiða fyrir innflutningi fóðurbætis í samræmi við þetta og að verð sildarmjölsins yrði 32 kr. frá verksmiðjunum til bænda.

Þetta lága verð á mjölinu til bænda var ákveðið með tilliti til þess, að reynt yrði með þessu að halda niðri framleiðslukostnaðinum, og var lit-ið á þetta sem sams konar ráðstöfun í eðli sínu eins og verið hafði með sölu áburðar veturinn áður. En tiltölulega fljótt eftir að samþykkt till. þessarar var gerð, var horfið frá þeirri stefnu og verðlag hækkað mjög og síður en svo, að á móti því væri staðið af ríkisstj. Þess vegna var það, að verð sildarmjöls komst í allt annað hlutfalls-verð við aðra hluti en verið hafði. M. ö. o., það borgaði sig fyrir bóndann að fara úr heyskapnum í daglaunavinnu og kaupa sildarmjöl fyrir laun sín, og þá auðvitað reiknað með því, að nóg yrði til af því. Það var því í sjálfu sér ekkert undarlegt, þótt sumir hyrfu að þessu ráði, ekki síst þar sem stærsti bóndi landsins sló einnig yfir í annað og ýmsir aðrir, þar á meðal einn ráðh., hafa oft prédikað það m. a. hér á Alþingi, að menn ættu að vinna að því, sem bezt borgaði sig þá stundina, án þess að hugsa um framtíðina. Þess vegna unnu margir utan búa sína, og aðrir fækkuðu fólki og hugðust kaupa sildarmjöl fyrir peningana. Og nú tók sildarmjölsþöntunum að rigna yfir. Í byrjun september var búið að panta

allt mjöl, sem til var í landinu, og 14. sept. var búið að panta meira en eftir var skilið, þegar sildarmjölið var selt úr landi. Þó var enn lítið gert til úrbóta, alveg eins og stj. vissi ekki, hverju fram fór.

Þá kom það fyrir, að kaupfélagsstjóri nokkur hringdi til stj. og sagði, að hann gæti ekki fengið 40 poka af mjöli hjá verksmiðjunum af þeirri einföldu ástæðu, að það væri ekki til. Þá var farið að athuga þetta mál fyrir alvöru af ríkisstj. Þá var farið að fá lista hjá verksmiðjunum um loforð, afgreiðslu og pantanir. Þessir listar báru með sér, að sum félög, verðlanir og einstaklingar höfðu fengið allar sínar pantanir afgreiddar þá þegar, en aðrir fengið lítið, og enn aðrir höfðu ekkert fengið. Listarnir báru einnig með sér, að pantanir námu 3000 tonnum meira en hægt var að afgreiða, því að sildarmjölið var ekki til í landinu.

Þá sendi ríkisstj. stj. Búnaðarfélagsins bréf, þar sem spurt var um eftirfarandi:

Hvort hægt mundi að framkvæma skömmtnun, hvort sumir mundu hafa fengið of mikið, þ. e. meira en þeir þyrftu, ef svo væri, þá hvort hægt mundi að láta þá skila því aftur. Enn fremur var frá því skýrt í bréfinu, að til væru í landinu 2500—3000 tonn af beinamjöli, sem nota mætti til fódurbætis hjá þeim, er ekki gætu fengið sildarmjöl.

Búnaðarfélagið áleit þessa skömmtnun útilokaða, þar sem sumir hefðu fengið allar sínar pantanir, en aðrir ekkert. Þá taldi það mjög miklum erfiðleikum bundið að rannsaka, hvort einhverjir hefðu fengið meira en þeir þyrftu. Einkum var það af þeirri ástæðu, að mikið af mjölinu hafði verið afhent úr verksmiðjunum í viss skip og báta, án þess nokkur vissi, hvert farið var með það eða hvar það átti að nota til fódurs. Hins vegar taldi Búnaðarfélagið, að beinamjölið gæti verið talsverð úrbót og menn gætu nokkurn veginn fengið upp í pantanir sínar af því.

Um þetta skrifaði Búnaðarfélagið stj. 16. okt., en þá kom annað bréf frá stj. Þar kveður hún bæði beinamjölið minna og pantanir meiri en frá var greint í fyrra bréfinu. Jafnframt var Búnaðarfélaginu falið að úthluta beinamjölinu til þess að fullnægja þörfum manna. Þegar Búnaðarfélagið síðan fór að rannsaka þetta mál, þá voru aðeins til 500 tonn af þessu beinamjöli. Síðan hafa 200 tonn bæzt við. Þá eru þeir til í 800—1000 tonn. Beinín í það, sem á vantar, eru enn í sjónum, og enginn veit, hvenær þau koma og verða að beinamjöli, nothæfu til fódurs.

Þannig er þá málum háttað, að sumir bændur hafa fengið allt, sem þeir pöntuðu, allt að 50—60 poka, sem er venju fremur mikið af einstökum bónda. Aðrir hafa ekkert fengið, þó að þeir stæðu í þeirri trú, að þeir mundu fá allt, sem þeir pöntuðu, og höfðu gert ráð fyrir því, er þeir settu á fódur sitt.

Það er þó ekki beint hægt að álása þeim, er pöntuðu mjölið fyrir bændurnar, þó að það hafi skipzt misjafnt milli manna, nema ef vera skyldi fyrir það að trúa stj., trúa því, að nóg mjöl væri til.

Samhliða þessu ástandi er á hitt að líta, að í ágúst í sumar voru gerð kaup á fódurbæti í

Ameríku og stj. falið að sjá um flutning á honum til landsins. Þetta hefur ekki verið betur framkvæmt en svo, að aðeins 2505 tonn af þeirri pöntun eru komin til landsins, en eftir eru 6275 tonn, sem enn eru í Ameríku. 300 tonn eru nú á leiðinni eða e. t. v. komin til landsins.

Nú er því svo komið, að hvorki er til erlendu fódurbætur né sildarmjöl til að hlaupa upp á og ekkert er fyrir dyrum nema fjárfellir, ef veturinn verður mjög harður. Á hverju hausti hafa verið til 2—4000 tonn af sildarmjöli sem varaforði í landinu. Nú er ekki því til að dreifa. Ekkert hefur verið gert til þess að bæta úr þessu, ekki einu sinni verið fluttur inn sá fódurbætur, sem búið er að kaupa í Ameríku. Við skyldum nú segja, að ís lokaði norður- og austurströndinni. Ætla ég þá, að fullerfitt yrði að koma fódurbæti til þeirra landsfjórðunga, enda þótt hann væri til í landinu. Einnig mundi þá of seint að verið, ætti að fá hann frá Ameríku. Það fóðrar enginn búpening sinn á fódurbæti, sem liggur vestur í Ameríku. Hann þarf að komast hingað heim og dreifast hér. Það, sem vakir fyrir mér í þessu máli, er að fá þegar ráðstafanir gerðar til þess, að fá fódrið flutt til landsins. Það þarf nú þegar að flytja inn fódurbæti, sem gæti verið varaforði, ef á þarf að halda síðari hluta vetrar.

Þá er líka ástæða til að athuga það, hvort ekki ætti að láta þá menn, sem ætluðu að kaupa sildarmjöl, en fengu það ekki og þyrftu svo að kaupa maismjöl á 80 kr. pokann, fá uppbót úr ríkissjóði, svo að þeir ekki verði fyrir órættlátum útgjöldum móts við hina, er sildarmjölið fengu. Hve mikið fé kann hér að vera um að ræða, er ég ekki fær um að leggja dóm á. Ég ætla, að það þurfi að athuga og ákveða svo, hvort gerlegt er að greiða þeim bændum uppbót, sem þannig urðu fyrir órættmætum kostnaði. Mér er ljóst, ef ekki er gert eitthvað í þessa átt, að þá muni þeir telja sig hafða út undan, þar sem ríkissjóður hleypur undir bagga, svo að bændur geti fengið sildarmjöl lágu verði, en þeir, sem ekki fengu sildarmjöl, verða að kaupa fódurbæti, sem er meira en tvöfalt dýrari. Svo er þriðja atriðið, en það er nú orðið aukaatriði fyrir mér, það er að rannsaka, hvernig stendur á því, að sumir fengu ekkert sildarmjöl, en aðrir helmingi meira en þeir þurfa og miklu meira en þeir hafa nokkurn tíma fengið. Í sambandi við það ganga ýmsar sögur, sem ég skal ekki hreyfa hér, en þær eru allt annað en velviljaðar í garð fyrrv. ríkisstj.

Það er þá þetta, sem ég vil leggja aðaláherzluna á. Það er nauðsynlegt að fá þegar gerðar ráðstafanir til þess, að fluttur verði inn allverulegur hluti af þessum 6000 tonnum af maismjöli, sem búið er að kaupa og búið er að biða síðan í ágúst eftir flutningi. Það var minni þörf að flytja hingað epli handa mér og öðrum að borða á jólunum. Ég ætla ekki að álása ríkisstj. fyrir það, sem hún hefur vel gert, en aðeins að minna á, að það er líka þörf á því, að búpeningurinn hafi nóg, og því aðeins getum við keypt okkar þarfir, að fyrir því sé séð. Þá vil ég líka gera till. um, að kosin sé sérstök n., er setji sig í samband við núv. ríkisstj., sem ég vona, að taki á málinu af meiri skilningi en sú fráfarandi, og sé það hlutverk þessarar n. að sjá um, að sá fódurbætur, sem

nú biður í Ameríku, sé fluttur hingað strax og að athugað sé, hvernig mæta skuli kröfum þeirra bænda, sem ónóg sildarmjöl fengu, en orðið hafa að kaupa fóðurbæti dýrum dómum.

Um hitt, hverjum mistökinn á úthlutun sildarmjöls í haust voru að kenna, skal ég ekki ræða. Það er orðið mér minna atriði en hitt, og ég vil ekki leggjast á náinn og skal ekki gera það frekar en orðið er.

Ólafur Thors: Herra forseti. — Ég mun ekki leggja það á hæstv. Alp. að svara orði til orðs ræðu hv. 2. þm. N.-M. Ég læt það nægja á þessu stigi málsins að staðhæfa, að fæst af því, sem hann hefur sagt, er sannleikanum samkvæmt. Ég tel rétt, að lögð verði fram á Alp. þau skjöl, sem þetta mál áhræra og eru fyrir hendi. Ég geri ráð fyrir, að hv. fyrrv. viðsk.- og atvmrh. leggi fram þau gögn, sem eru í hans fórum og þessi mál snerta. Ég mun sanna með rökum, að ríkisstj. hefur ekki aðeins farið að till. Búnaðarfélags Íslands um skömmtnu á sildarmjöli, heldur farið langt fram úr þeim. Búnaðarfélagið gerði skriflega áætlun um 6500 smálestir, eftir að landbrn. hafði áætlað 6000 smálestir. Búnaðarfélagið gat þess sérstaklega í bréfi sínu, að sér væri kunnugt um, að gert væri ráð fyrir að heita heimild Alp. og selja fóðurmjölið óvenju lágu verði, og taldi Búnaðarfél. eða stj. þess, að þetta mundi leiða til vaxandi eftirspurnar. En ríkisstj. gekk langt um lengra en Búnaðarfélagið. Hún lét bæði halda eftir óseldu sildarmjöli í landinu og gera ráð fyrir að klöfesta fyrir hönd ríkisins það sildarmjöl, sem lá í landinu og var meira en hv. frsm. gerði sér grein fyrir. Ég skal ekki ætla hv. 2. þm. N.-M. það að fara visvitandi með rangt mál, en það verð ég að segja, að þær upplýsingar, staðhæfingar og ályktanir, sem hann hefur farið með, eru fjarri sannni, eftir þeim gögnum, sem fyrir liggja. Ég óska eftir að fá að leggja fram þau gögn, áður en málið fer í n. Ef það þykir þá ekki liggja nógu skýrt fyrir, þá er hægt að gera ráðstafanir til nánari rannsóknar. En ég hygg, að það sé álitamál, hver skylda hvílir á ríkisstj. í þessu máli. Lög segja svo fyrir um, að bændur geri pantanir sínar á sildarmjöli, svo er því úthlutað eftir reglum, sem þó eru ógreinilegar. Ég skil ekki í því, að hægt sé að staðhæfa, að ríkisstj. hafi haft skyldu til að gera meira en gert er ráð fyrir í þessum lögum, þótt ógreinileg séu, en ríkisstj. hefur gert miklu meira, eins og öll gögn bera með sér, og skal ég eftir atvikum fá afrit af þeim í stjórnnarráðinu, svo að hv. alþm. geti fengið tækifæri til að kynna sér þau. En ég mun nægilega gang málsins til að geta staðhæft, að skýrsla hv. frsm. er mjög villandi. Ég vænti þess, að hann mundi, virðingar sjálfs sin vegna og Alp., sjá söma sinn í því að leggja fram nokkurn veginn réttar upplýsingar, en eftir að hafa heyrt mál hans, hef ég komið á þá skoðun, að það sé nauðsynlegt að láta öll plögg koma fram, og mun gera ráðstafanir til þess, að það geti orðið sem fyrst.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Það er lítið að segja við því, sem hv. þm. G.-K. hefur sagt. Ég hlakka til að sjá gögnin, sem hann talar um. Hann fór

lítið út í það eða ekkert að athuga, af hverju misfellurnar á útbýtingu sildarmjölsins í haust stöfuðu. Að ekki hafi verið um misfellur að ræða, þarf enginn að láta sér detta í hug, þegar sumir bændur fengu 50—60 sekki, sem ekki voru vanir að fá nema 30, en aðrir fengu ekki einn einasta. Hv. þm. G.-K. segir, að ég fari með rangt mál, en hann segir bara ekki, hvað sé rangt af því, sem ég sagði. Ég skal ekki segja, að stj. hafi lifað eftir þessari kenningu hv. fyrrv. atvmrh. að hugsa ekkert fyrir morgundeginum, heldur lifa eins og fuglar loftsins og láta hverjum degi nægja sína þjáningu. Ég skal ekki segja, að svo hafi verið, en það lítur út fyrir það. Það er ekki sýnilegt, að hún hafi munað, að ef það kemur harður vetur, þá er fellir fyrir dýrum. Og það var margur, sem lagði minni áherzlu á það að afla heyja í sumar, af því að hann stóð í þeirri meinungu, að hann gæti fengið nægilegt sildarmjöl ódýrara verði en hann gat aflað heyja. En bændur voru ekki látnir vita það fyrr en daginn eftir kosningarnar í haust, að þeir fengu ekki það sildarmjöl, sem þeir höfðu beðið um. Fyrir kosningarnar hafði verið birt tilkynning um, að nóg væri til í landinu af sildarmjöli og fiskimjöli. En fiskimjölið var bara enn í lifandi fiskum í sjónum. Þetta var nú ástandið. Það er ekki von, að hv. þm. G.-K. vilji mikið um þetta tala.

Ólafur Thors: Ég heyri, að hv. flm. þessarar þáttill. er móðgaður, af því að ég tók ekki að mér á þessu stigi málsins að rekja og hrekja rök-villur hans lið fyrir lið. Ég vildi ekki gera það, af því að ég vildi ekki taka upp tíma þingsins til þess, enda fátt í ræðu hans, sem hafði við rök að styðjast. Ég held það sé bezt, að ég komi með gögnin og lesi þau upp og láti þau tala fyrir sig sjálf. Hv. 2. þm. N.-M. er hér að hefja árás á stj. fyrir það, að hún skuli ekki hafa látið sildarmjölsverksmiðjurnar standa við þau loforð, sem hann telur, að bændur hafi haft um sildarmjöl. Ég býst ekki við, að hann hafi vit á, hvað séu störf og skyldur ríkisstj. Þegar verksmiðjurstj. neitaði að taka á móti frekari þöntunum, þá mæltist ríkisstj. til, að verksmiðjurnar hlýddu lögnum og tækju á móti þöntunum til 1. október. En ríkisstj. á ekki að standa þar eða þar og afhenda sildarmjölið poka fyrir poka. En hún á að reyna að sjá um, að hlýtt sé þeim ákvæðum, sem sett hafa verið.

Þessi þm. er í þjónustu Búnaðarfélagsins. Ég veit ekki, hvort Búnaðarfélaginu er nokkur greiði ger með þeirri árás á það eða stjórnnarráð þess, sem felst í því, sem hann hefur sagt. Ég mun svo ekki svara orðum hans frekar. Staðhæfingar hans eru svo þekktar, að þær eru fæstar teknar alvarlega. Ég mun, eins og ég hef áður sagt, leggja fram þau gögn, sem að þessu máli lúta, og láta þau vera svar mitt.

Pétur Ottesen: Aðeins örstutt mál, að gefnu til efni frá hv. 1. flm. þessarar till. Mér virtist eins og hann vilja gefa í skyn, að það hefði verið að ástæðulausu, eða a. m. k. ástæðulitlu, að fyrrv. ríkisstj. flutti till. um að selja sildarmjölið á þessu hausti því verði, sem það var selt. Í öðru lagi virtist mér hv. flm. gefa í skyn, að bændur

hefðu tekið þessu þannig, að þeir hefðu hlaupið frá heyskap sínum til annarra starfa og vanrækt að afla heyja í von um að geta fengið svo mikið af sildarmjöli sem þeir vildu fyrir þetta lága verð. Ég held, að fá eða engin dæmi séu til þess, að bændur hafi hlaupið frá heyskap eða slegið slöku við hann á síðast liðnu sumri, enda mætti segja, að þetta væri ekki hyggilega að ráði farið. Ég vildi því ekki hlusta á þessi ummæli hér án þess að mótmæla því, að þetta gæti verið tilfellið. Kannske hv. þm. þekki einhver dæmi? En ég vil ekki una því, að slíkur dómur sé felldur um bændastétt landsins yfirleitt.

Eins og hér hefur komið fram og reynslan hefur sýnt, varð miklu meiri eftirspurn eftir sildarmjöli nú á þessu hausti en áður hafði verið. Stjórn Búnaðarfélags Íslands, sem leitað var til af ríkisstj. um það, hvað hún áliti, að þyrfti á miklu af sildarmjöli að halda, svaraði því, eftir að hafa kynnt sér skýrslur undanfarinna ára, að 6500 smálestir mundu vera hámark þess, sem bændur þyrftu. Sildarmjölíð skiptist öðruvísi milli bænda en venja er til, en það er ástæðulaust að ráðast á ríkisstj. fyrir það. Hún hafði ekki aðra tilhögun á úthlutuninni en þá, sem fylgt hefur verið, sem sagt, engar reglur settar fremur en áður hefur verið um það, hvað mikið hver mætti panta. Það er þá að snúa sér að Búnaðarfélagi Íslands um, en ekki til ríkisstj., að gera þurfi till. um, að settar séu reglur um úthlutun á sildarmjöli, til að tryggja, að það skiptist jafnt. Þar getur hv. 2. þm. N.-M. gengið fram fyrir skjöldu.

Ég held það sé þess vegna ákaflega óréttmætt að kveða upp áfelliðsóm yfir ríkisstj. út af því, að þetta áætlaða sildarmjölsmagn hefur ekki reynzt nægilegt. Það er því síður ástæða til að áfella ríkisstj., þar sem hér gerði ráð fyrir enn meira til þessara þarfa en stjórn Búnaðarfélagsins taldi hámarksþörf. Það er alveg rétt, sem hv. þm. G.-K., þáv. landbrh., sagði, að ásakanir hv. flm. till. eru fyrst og fremst árás á stjórn Búnaðarfélags Íslands. Svo er annað atriði í þessu sambandi. Ef hv. 2. þm. N.-M. var á þeirri skoðun, að eftirspurnin mundi aukast svo mjög, ef sildarmjölíð yrði selt við vægu verði, þá hefur hann ekki breinan skjöld að hafa ekki lagt fram í tíma sínar tillögur í þessu efni. Sem kunnugum manni á þessu sviði stóð honum opið að gefa bendingu um, að þetta magn mundi ekki duga, eða í öðru lagi, að taka þyrfti upp aðrar reglur um úthlutun mjólsins. Hvorugt af þessu gerði hv. 2. þm. N.-M., sem honum hefði þó borið skylda til að gera samkv. stöðu sinni og starfi hjá Búnaðarfélagi Íslands, ef hann hefði gert sér gleggri hugmyndir um það en raun ber vitni, að þessa var þörf. Mér virðist því, að hv. 2. þm. N.-M., í þeirri aðstöðu, sem hann var, þegar ákvörðun um þetta var tekin, ætti sízt að vekja hér ádeilu út af því, að svona skyldi takast til. Honum hefði þá verið nær að rumska fyrr í þessu máli og gefa bendingar í tæka tíð til Búnaðarfélags Íslands, sem hefði getað orðið til þess, að betur hefði tekizt til í þessu máli heldur en verið hefur, — nær heldur en nú að risa upp með bægslagangi og reyna að skeyta skapi sínu á þeim ráðh., sem með þessi mál fór í ríkisstj. og sýndi bændum þá

hugulsemi að bera fram till. um það í þinginu, að bændur fengu hverja tunnu af sildarmjöli fyrir verð, sem væri 20 kr. undir því verði, sem fékkst fyrir sildarmjölíð á erlendum markaði. Þessi framkoma hv. 2. þm. N.-M. er ómakleg, af því að þessi hv. þm. er fulltrúi bændanna á hæstv. Alp., þó að hann finni ástæðu til að þjóna sinni eigin lund með því að nota þetta tækifæri til þess að skeyta skapi sínu á fyrrv. hæstv. ríkisstj., sem hann e. t. v. þykist eiga einhverjar útistöður við út af því, sem er óskýlt þessu máli.

Þetta vildi ég láta koma hér fram og það m. a. af því, að hér er verið að beina skeytum til stj. Búnaðarfélags Íslands. En náttúrulega er það vitanlegt, að stj. Búnaðarfélags Íslands verður að viðurkenna, að henni hefur yfirsézt í till. sínum hér. Hún gerði ekki ráð fyrir því — og hefur áður skrifað um það í þeim bréfum, sem farið hafa frá henni til ríkisstj. —, að það mundi verða svo miklu meiri eftirspurn eftir sildarmjöli nú heldur en áður hefur verið, eins og þó raun hefur á orðið. Og afleiðingin af því varð þá sú, að ekki var fyrir því séð, að settar yrðu reglur um úthlutun sildarmjólsins, svo að hún hefði orðið jafnari. Þannig hefur úthlutunin farið miður en skyldi.

Ég minnst þess, að stj. Búnaðarfélags Íslands kynnti sér nokkuð um það, hvernig ástætt var í haust um innflutning á maismjöli eða innflutning á fódurvörum frá útlöndum. Átti hún í þessu sambandi tal við þann mann, sem fyrir hönd ríkisstj. hefur eftirlit með því í stjórnarráðinu, hvernig hagnýtt er það skiprúm, sem til er til flutninga til landsins. Þessi maður er skrifstofustjóri í viðskmrn., Jón Guðmundsson. Hann tilkynnti stj. Búnaðarfélags Íslands um það, hve mikið magn búið væri að kaupa af sildarmjöli og hvað líkindi væru til, að flutt yrði til landsins af maismjöli, og hvað líkindi væru til, að flutt yrði mikið til landsins fyrir áramót af þessum forða. Lét hann falla orð um það, að að sjálfsögðu yrði hraðað innflutningi maismjólsins og hagnýtt skiprúm til þeirra flutninga, eftir því sem föng væru á, til þess að tryggja í tæka tíð innflutning á þessum fódurvörum.

Ég vildi líka láta þetta koma hér fram í sambandi við það, að stj. Búnaðarfélags Íslands hafði líka leitast við að kynna sér, hvernig ástætt væri í þessu efni, og lagði hún á það megináherzlu við ríkisstj., að hún beitti sér fyrir því, að sem fyrst og örugglegast væru gerðar ráðstafanir til þess, að þessar fódurvörur yrðu fluttar til landsins.

Umr. frestað.

Á 11. fundi í Sp., 18. des., var till. tekin til frh. fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Sp., 4. jan., var fram haldið fyrri umr. um till.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. — Þegar ég reifði þetta mál, lagði ég höfuðáherzluna á að fá til landsins fódurbæti, sem hægt væri að grípa til í vetur, ef hart yrði. Ég lagði á þetta aðalþungann, en fór lítið út í hitt, af hvaða orsökum hinar miklu misfellur hefðu orðið, sem öllu því, að sumir fengu allan þann fódurbæti,

sem þeir báðu um, en aðrir ekkert. Ég benti á, að rétt væri að rannsaka, hvort ríkið ætti líka að borga fódurbæti handa þeim bændum, sem ekki fengu það sildarmjöl, er þeir báðu um. Þessi framsaga mín gaf hæstv. fyrrv. forsrh. tilefni til að fullyrða, að ég færi með staðlausa staf, án þess að rökstyðja það, og hv. þm. Borgf. tilefni til að hlaupa fram fyrir skjöldu sem trúr og hlýðinn þjónn og láta þetta lenda á sér og stofnun, sem hann fyrir rás viðburðanna, en ekki verðleika sinna er settur til að stjórna. Ég reyndi að finna ástæður til þess, að hv. þm. fór að risa upp og fara með ósannindi og rög um félag, sem hann er settur til að stjórna. Þetta er svo mikil fjarstæða, að maður verður að leita skýringa á því, að hv. þm. skyldi leyfa sér að bera þetta fram. Til þessa geta verið tvær ástæður. Önnur er sú, að sjónhringur hans sé svo þröngur, eða sjónhringir, því að þeir eru eiginlega þrír.

Hinn fyrsti nær að Akrafjallinu og Skarðsheiðinni, hann sér hv. þm. alltaf. Og þegar tekið er tillit til þess, að til Akraness fluttist prefalt meira sildarmjöl en venjulega, þá er þetta e. t. v. skiljanlegt. En stundum nær sjónhringur hv. þm. út fyrir Borgarfjarðarsýslu og einstaka sinnum yfir Borgarfjörðinn allan. Þegar vitað er, að sú sýsla og það hérað slapp vel, fékk meira sildarmjöl en í fyrra, þá mætti e. t. v. afsaka orð hans með þeim forsendum, að hann hafi ekki vitað betur. Ef borgfirzkur bóndi hefði orðið að reka frá sér 50 kindur til slátrunar fyrir jólin vegna fódurskorts, eins og ég veit dæmi til, þá hefði kveðið við annan tón, og hefði slíkt átt sér stað utan Skarðsheiðar, þá hefði nú verið bægsлагangur á hv. þm. Þá hefði hann nú ekki talað lágt. En ég get þó ekki séð, að þetta sé nægileg ástæða til að segja öll þau firn, sem hv. þm. sagði. Ég held, að ástæðan sé öllu fremur sú hneigð hans að setja sjálfan sig að skotspæni fyrir framan þá menn, sem hann telur sig eiga að þjóna. En hann virðist einnig eiga að þjóna félagi sínu, sem hann talar um, þótt hann dragi niður félagssómann til þess að reyna að draga úr ófremdarástandi fyrrv. stj.

En nú skulum við líta á rök hans. Hann segir það, að nákvæmlega það sama hafi átt sér stað með sildarmjölsúthlutunina í sumar og venjulega.

Venjan hefur verið sú, að ríkisstj. og stj. sildarverksmiðjanna hafa verðlagt sildarmjölið í sameiningu. Að því búnu hefur verið auglýst, að fyrir vissan tíma þyrftu menn að vera búnir að senda pantanir. Þetta var ekki gert núna. Hv. þm. sér engan mun á þessu. Aldrei áður hefur verið selt meira úr landinu en svo, að kappnóg væri eftir, þegar allar pantanir væru komnar, venjulega í septemberlok, og fyrst þá á eftir seldur úr landi afgangurinn, eftir þó fyrst að hafa fengið álit Búnaðarfélags Íslands á, hve mikið skyldi geyma sem varaforða til vetrarins. Hv. þm. sér engan mun á því, að alltaf hefur verið séð um það fyrr en nú, að nógar birgðir væru til í landinu að haustinu. Afleiðingin varð auðvitað sú í sumar, er pantanir fóru að berast, að þá var búið að selja mjölið úr landinu, það var ekki til. Enn fremur hefur Búnaðarfélagið alltaf verið spurt um það hingað til, hve miklum varaforða

þyrfti að halda eftir í landinu fyrir veturinn, en nú var það aldrei spurt að því. Það sagði á tóna-slætti, að um 6500 tonn mundi þurfa til haustsmölunar, en vitanlega er ekkert hægt að segja um það fyrr en á engjaslætti, hve mikið þarf til vetrarins, þar eð það fer eftir þessum manna. M. ö. o., ekkert hefur verið gert í þessum efnum af því, sem vant er að gera. Það er því fjarri því, að fylgt hafi verið þeim línun, sem Búnaðarfélag Íslands hefur lagt. Og niðurstaðan hefur og orðið sú, að sumir hafa ekkert fengið af pöntunum sínum, aðrir hafa fengið allt og miklu meira en venjulega.

Hinn 18. nóv. barst þetta í tal hér í þinginu. Þá sagðist hv. fyrrv. forsrh. ætla að láta prenta bók eða skýrslu um þetta mál og væntanlega hafa hana í gulri kápu, sem symbol á siðfræði þáv. stj. Ég les hér orðréttan kafla upp úr ræðu hans, eftir því sem þingskrifariinn skrifar: „Þá voru þegar gerðar ráðstafanir til að tryggja, að allir gætu fengið svo og svo mikinn hluta af því, sem þeir höfðu pantað. Þetta skal allt koma berlega í ljós, þegar skýrslan kemur út, og skal ég gera sem ég get til þess, að hún komi út svo fljótt sem auðið er.“

Síðan hefur hv. fyrrv. ráðh. verið svo önnum kafinn við að gera sitt ýtrasta til að koma út skýrslunni, að við hér í d. höfum aðeins séð hann eins og í augnabliksmynd í bíó. Síðan eru nú liðnar 7 vikur, svo að ekki er nú getan mikil í þessu efni, þar eð hann ætlaði að gera það, sem hann gat til þess að flýta þessu. Eða er það kannske hitt, að hann hafi breytt um skoðun og séð, að betra var að slá ryki í augu fólks án skýrslunnar, jafnvel þótt hún væri í gulri kápu, og hafa í staðinn skósvæina fyrir sig eins og hv. þm. Borgf. Um þetta skal ég ekkert segja. En annaðhvort er, að hann er enn þá að gera sitt ýtrasta, og getur þá svo lítið, eða hann hefur breytt um skoðun og er hættur við útgáfuna.

Það, sem fyrir mér hefur vakað, úr því sem komið er, er það, að innflutt séu sem allra fyrst 6000 tonn af mjöli frá Ameríku. Þau voru keypt í ágúst, og í sumar var samb. þál. um, að stj. braðaði innflutningnum. Síðan venjulegri sláturtíð lauk, er nú búið að sláttra yfir 13000 fjár, og er margt af því fé drepíð, vegna þess að menn hafa ekki fengið það sildarmjöl, sem þeir báðu um í haust.

Þetta er óþolandi, enda þótt ég áliti, að þessir menn séu aðeins forsjálir, eins og nú lítur út. Það er óþolandi, þar sem ríkisstj. birti tilkynningu í útvarpinu í sláturtíðinni, er lofaði því, að allir fengju nóg, þótt útsending frá verksmiðjunum væri stöðvuð um skeið. Já, þá er það nú eitt með afhendingarbann, þegar menn eru látnir fara heim með tóma bílana og flutningatækin og eiga svo ekkert að fá, fyrr en kominn er ófærð einhverv tíma vetrarins.

Það er ekki svona í Borgarfirðinum. Þangað kom mjölið í haust. Menn reiddu sig sem sagt á loford stj., og ég skal ekki neita því, að sú synd hvílir á mínu baki, að ég sagði ýmsum mönnum, að óhætt hlyti að vera að treysta loforðum stj., ég var enn þá það barn, þótt kynni mín af henni hefðu verið bölvánleg. En þetta var nú svo, og ég treysti henni of vel.

En eins og ég sagði, þá er aðalatrið fyrir mér, úr því sem komið er, að fôðurbæturinn frá Ameríku sé fluttur inn strax. Stj. hefur að nokkru leyti séð fyrir þessu, en þó ekki nema fyrir ¼ af því, sem fest höfðu verið kaup á þegar á sumarþinginu. Ég treysti núv. stj. til að gera þetta sem fyrst, þó að ég vildi einnig fá til þess aðstoð Alþ., því að nóg er nú á baki fyrrv. stj., þótt ekki verði nú fellir í landinu.

Hitt er mér svo orðið aukaatriði, hverjum þetta er að kenna, en ég álit þó, að það eigi að athuga. Þá er og annað, sem þyrfti að athuga, og það er það, hvernig það verður með þá bændur, sem kaupa nú tunnuna af mais á kr. 80.00, vegna þess að þeir fengu ekki sildarmjöl, hvort þeir geti ekki fengið að sitja við sama borð og þeir, sem fá ódryra mjólið. En eins og ég hef sagt, þá er það nú eitt orðið aðalatriði í þessu máli, að þegar séu flutt inn a. m. k. 3—4000 tonn af þeim 6000 tonnum, sem við eigum úti í Ameríku, og því síðan dreift út um landið og fyrst sent á þær hafnir, sem fyrst lokast, ef is yrði landfastur.

En þetta verður að gera strax, og ég er með hvaða leið, sem greiðust reynist í þessu máli.

Ólafur Thors: Það hafa sumir af helztu stjórnmálaleiðtogum þjóðarinnar notað helgidagana undanfarið til að semja erindi fyrir þjóð sína. Ég sé nú, að hv. 2. þm. N.-M. hefur viljað vera einn í þeirra hópi.

Ég tel ræðu hans þó bezt svarað með því að virða hann ekki beint svars í einstökum atriðum, heldur leggja hér fram skýrslu mína um málið, er ég sagðist mundu flytja hér.

Það getur verið, að hv. þm. meini gott með því, sem hann sagði vera aðalatriðið í málinu fyrir sér, en ég hef nú átt bágð með að skilja, hvað fyrir honum vakir, og eins mun um fleiri þm.

Ég vil þá leyfa mér að víkja að málefninu og þá fyrst í tilefni af þeirri þáttill., er flutt var um það í sumar að tilhlutun stj., og lesa síðan upp með leyfi hv. ráðh. samandregna alla skýrslu ráðuneytisins um þetta mál.

Till. hljóðaði svo:

„Alþ. ályktar, að Sildarverksmiðjur ríkisins skuli selja sildarmjöl til notkunar innanlands á árinu 1942 með sama verði og síðastliðið ár, enda greiði ríkissjóður sildarverksmiðjunum mismuninn á þessu verði og almennu markaðsverði erlendis.“

Framangreind till. var samþ. á Alþ. 20. ágúst 1942.

Ég vil aðeins á þessu stigi málsins minna á það, sem hv. þm. sagði, að vanrækt hefði verið að leita tillagna Búnaðarfélagsins, að það virðist svo, er það var beðið um að áætla þárfir manna, að það miði við, hvað skepnurnar geti torgað yfir haustmánuðina. En Búnaðarfélagið var að spurt, áður en nokkuð var selt burtu. Þetta er aðeins eitt dæmið um málflutning hv. þm. og undrar þetta mig mjög. (PZ: Hvenær var bréf Búnaðarfélagsins dagsett?) Þá les ég bréf Búnaðarfélagsins:

„5. ágúst 1942.

Vér leyfum oss að vekja athygli hins háa ráðuneytis á því, að óvenjumikill þörf verður fyrir

fôðurbæti til skepnufóðurs á komandi vetri. Stafar það af ástæðum, sem öllum eru kunnar, það er skorti á fólki til framleiðslustarfa í sveitum. Í sambandi við þetta mál viljum vér taka eftirfarandi fram: Sildarmjöl hefur undanfarin ár nær eingöngu verið notað til skepnufóðurs sem kraftfóður. Ef þarf að gefa mikið kraftfóður, er það allt of einhæft, og þarf þá að blanda það mais. Eins og nú horfir með möguleika til heyöflunar, er tvímælalaust hin mesta þörf á að flytja inn allmikið af mais. Á því getur oltið, hvort bændur þurfa að stórfækka mjólkurkúm sínum í haust eða ekki. Teljum vér vonlaust með öllu, að hægt verði að halda nautpeningsstofni vorum lítt skertum, nema allmikill maisinnflutningur verði leyfður.

Vér höfum reynt að reikna út væntanlega fôðurbætisþörf á komandi vetri. Þær áætlanir benda til þess, að vér munum þurfa að nota ca. 6500 tonn af sildarmjöli alls handa öllum skepnum og 1500—1800 tonn af mais handa nautgripum. Er þá gert ráð fyrir, að sildarmjöl verði blandað til helminga mais handa mjólkurkúm. Auk þess þarf venjulegan innflutning af kraftfóðri handa öðrum skepnum (háensnum, svínum o. fl.)

Um sildarmjölið viljum vér taka eftirfarandi fram: Vér höfum veitt því athygli, að ríkisstj. ætlar að leggja fyrir Alþ. nú till. um, að ríkisverksmiðjurnar selji bændum sildarmjöl fyrir kr. 32.00 pr. 100 kg fob. Verð þetta er mjög hagstætt og hlýtur að auka sildarmjölsnotkun geysilega. En þess ber jafnframt að gæta, að bændur munu nú eiga allmikið af sildarmjöli, sem þeir hafa keypt af framleiðslu ársins 1941, og þess vegna má ekki miða við það eitt, hvað selt var á innlendum markaði af framleiðslu síðasta árs. Höfum vér haft þetta allt til hljóðsónar, þegar vér áætluðum sildarmjölsþörfina.

Þá viljum vér leggja mjög ríka áherzlu á það, að einungis 1. fl. sildarmjöl verði selt til bændna. Á þessu hefur oft viljað verða allmikill misbrestur. Árlega berast kvartanir frá bændum um skemmt sildarmjöl. Virðist mat það, sem framkvæmt er í sildarverksmiðjunum, ekki jafnöruggt og þyrfti að vera. Hefur Alþ. þó hert á matsákvæðum oftast en einu sinni. Sildarmjöl, sem unnið er úr skemmdri sild og síðan hálfþrennt við vinnsluna, er lítils virði sem fóður. Þess vegna viljum vér vænta þess, að hið háa ráðuneyti leggi fyrir verksmiðjurnar að afgreiða aðeins gott, óskemmt 1. fl. sildarmjöl til sölu á innlendum markaði.

Þá viljum vér vekja athygli ríkisstj. á því, að nauðsynlegt er, að bændur geti fengið sildarmjöl keypt frá öllum verksmiðjunum, hvort sem þær eru ríkiseign eða einstakra manna. Það sparar geysilega flutningskostnað fyrir þá, sem kaupa sildarmjölið, og í öðru lagi sparar það mjög skipsrúm í strandsiglingum hér við land. Vér viljum því beina þeim tilmælum til ríkisstj., að hún komi þeirri skipan á þetta, að allar sildarverksmiðjur afhendi sildarmjöl til sölu innanlands við því verði, sem ríkisstj. og Alþingi ákveða, að það skuli selt til bændna.

Um mais til skepnufóðurs viljum vér benda á, að nauðsynlegt mun vera, að ríkisstj. hlutist til um, að gerðar verði sérstakar ráðstafanir til

þess, að nægilegt skipsrúm verði fyrir hendi til þessara flutninga.

Virðingarfyllst.“

Í þessu bréfi áttar Búnaðarfélagið, að þurfa muni ca. 6500 smál. af sildarmjöli handa öllum búpeningi landsmanna, og segist það við þessa áætlun hafa haft hliðsjón af hinu hagstæða verði í sildarmjölinu, kr. 32.00 fyrir hver 100 kg.

Með simskeyti dags. 11. sept. þ. á. tilkynna sildarverksmiðjur ríkisins, að allt sildarmjolið, sem ætlað var til innlandsnotkunar, sé upp pant-að. Út af þessu hélt ríkisstj. fund hinn 15. sept. með stjórn sildarverksmiðjanna. Á þessum fundi

var ákveðið, að sildarverksmiðjurnar skyldu auglýsa, að frestur til kaupa á sildarmjöli væri ekki útrunninn fyrr en 1. okt., sbr. 12. gr. 1. nr. 1 1938, um sildarverksmiðjur ríkisins. Þá var rætt um að taka upp skömmtun á sildarmjölinu, en endanleg ákvörðun var ekki tekin um það, þótti rétt að leita tillagna Búnaðarfélags Íslands um það mál. Á þessum fundi var lögð fram skýrsla um sildarmjölsbirgðir í landinu, og var hún byggð á skýrslu viðskiptanefndarinnar dags. 15. sept. og simskeyti frá sildarverksmiðjum, ríkis-ins dags. 11. sept.

Skýrsla þessi er svo hljóðandi:

„Sildarmjölsframleiðslan 1942 pr. 15. sept.:

Verksmiðjur	Framl. timi	Magn, tonn	Afskipað, tonn	Birgðir; selt, óafskipað	Innanl. sala	Heildarframl. verksm.
S. R. Siglufirði	til 3. ágúst	4667.2	4667.2	engar	„	„
	eftir - —	3294.3	„	„	3294.3	7961.5
S. R. Raufarhöfn	til 3. ágúst	1587.9	1314.0	273.9	„	„
	eftir - —	2049.8	„	„	2049.8	3637.7
S. R. Sólbakka	til 24. ágúst	151.6	„	„	151.6	151.6
Hjalteyri	til 24. ágúst	3969.0	3969.0	engar	„	„
	eftir - —	300.0	„	„	300.0	4269.0
Rauðka	til - —	658.0	550.0	108.0	„	„
	eftir - —	52.0	„	„	52.0	710.0
Grána	til - —	244.0	200.0	44.0	„	„
	eftir - —	52.0	„	„	52.0	296.0
Dagverðareyri	til - —	1120.0	1120.0	engar	„	„
	eftir - —	45.7	„	„	45.7	1165.7
Djúpavík	til 15. —	2427.1	2192.7	234.4	„	„
	eftir - —	610.4	„	„	610.4	3037.5
Seyðisfjörður	til 15. —	100.0	100.0	engar	„	„
	eftir - —	240.0	„	„	240.0	340.0
Samtals tonn		21569.0	14112.9	660.3	6795.8	21569.0

Samkvæmt þessari skýrslu og upplýsingum sildarverksmiðja ríkisins er til í landinu eftirgreint sildarmjölsmagn til notkunar næsta vetur:

1. Innanlandssala
2. Óútskipaðar birgðir, sem viðskiptanefndin hefur verið beðin að rifta sölu á
3. Birgðir hjá ríkisverksmiðjunum frá 1941
4. Afgreitt frá ríkisverksmiðjunum eftir 1. júní 1942 (birgðir frá 1941)

Samtals 8224.1 tonn

Samkvæmt þessu voru þá til í landinu 8224 tonn af sildarmjöli. Næsta dag voru allar sildarverksmiðjur í landinu beðnar að senda ráðuneytinu skýrslur um pantanir af sildarmjöli. Skýrslur þessar átti að senda Búnaðarfélaginu, til þess að það reyndi að ganga úr skugga um, hvort einstakir kaupendur hefðu keypt sildarmjöl umfram þarfir. Hinn 16. september ritaði ráðuneytið eftirfarandi bréf, þar sem n. er beðin að afturkalla sölu á óútskipuðum sildarmjölsbirgðum.

Bréfið er svo hljóðandi:

„16. sept. 1942.

Ráðuneytið hefur móttengið bréf viðskiptanefndarinnar, dags. 15. þ. m., ásamt skýrslu um framleiðslu á sildarmjöli á þessu ári. Þar sem nú hefur komið í ljós, að pantanir á sildarmjöli

til skepnufóðurs innan lands hafa verið miklu meiri en ráð var fyrir gert, eða um 10000 smál., eru það tilmæli ráðuneytisins, að sala á sildarmjöli, sem enn er óútskipað, verði afturkölluð og þessar mjölsbirgðir verði seldar sem fóðurbætur hér innan lands.

Ólafur Thors.

Gunnl. E. Briem.

Til viðskiptanefndarinnar.“

Sama dag, 16. sept., fór fulltrúi Gunnlaugur E. Briem á fund búnaðarmálastjórans og skýrði honum frá fundinum í stjórnarráðinu daginn áður, og var honum afhent framangreind skýrsla um sildarmjölsbirgðirnar. Búnaðarmálastjórinu taldi mjög ólíklegt, að ekki væru til nægilegar sildarmjölsbirgðir í landinu, og vildi hann ekki leggja til, að skömmtun yrði tekin upp að svo stöddu. Hann sagðist mundu kynna sér málið nánar og væri Búnaðarfélag Íslands reiðubúið til þess að vinna úr skýrslu sildarverksmiðjanna um mjölpantanir. Ráðuneytið hafði tal af Einari Péturssyni, framkvæmdastjóra h.f. Fiskimjöls, og bað hann um upplýsingar varðandi fiskimjölsbirgðirnar í landinu. Einar Pétursson taldi fiskimjölsbirgðirnar vera um 2500 smál. Vegna orðróms um skort á sildarmjöli gaf ráðuneytið hinn 21. sept. út eftirgreinda tilkynningu:

„Tilkynning frá landbrn. um sildarmjöl til fóðurbætis næsta vetur.

Vegna orðróms um skort á sildarmjöli vill

ráðuneytið gefa eftirfarandi upplýsingar: Í síðast liðnum ágústmánuði áætlaði Búnaðarfélag Íslands væntanlega fódurbætisþörf á komandi vetri um 6500 smál. af sildarmjöli alls handa öllum búpeningi. Þar sem sildarmjölshirðir eru nú í landinu rúmlega 8000 smál. og auk þess um 2500 smál. af fiskimjöli, eða um helmingi meiri en notað hefur verið undanfarin ár, er engin ástæða til að óttast, að skortur verði á nægilegum fódurbæti næsta vetur. Vegna hins hagstæða verðs til bænda á sildarmjölinu, hafa verið gerðar meiri pantanir en ráð var fyrir gert, og þess vegna verður fyrst um sinn hafður hemill á afhendingu mjölsins. Enn fremur getur orðið nauðsynlegt að hafa hönd í bagga með úthlutun mjölsins, og ef til þess kemur, verða ráðstafanir í því augnamiði gerðar í samráði við Búnaðarfélag Íslands. Jafnframt skal bent á það, að ekki er ástæða til þess að óttast, að flutningur á sildarmjölinu til hafna úti um land verði bundinn frekari örðugleikum en undanfarin ár.

Landbúnaðarráðuneytið, 21. sept. 1942.“

Ráðuneytið hafði sent Búnaðarfélagi Íslands pöntunarlista frá sildarverksmiðjunum, jafnóðum og þeir bárust, og um leið og síðustu pöntunarlistarnir voru sendir, skrifaði ráðuneytið Búnaðarfélaginu bréf, dags. 5. okt., svo hljóðandi:

„5. okt. 1942.

Hér með sendast Búnaðarfélaginu viðbótar-skýrslur frá Sildarverksmiðjum ríkisins um pantanir á sildarmjöli, sem gerðar hafa verið til 1. þ. m. Með skírskotun til samtals við búnaðarmálastjórnann er hér með ítrekuð beiðni ráðuneytisins um, að Búnaðarfélagið athugi skýrslur sildarverksmiðjanna um sölu og pantanir á sildarmjölinu með það fyrir augum að reyna að fá úr því skorið, hvort pantanirnar séu í samræmi við þörf pantendanna. Jafnframt er Búnaðarfélagið beiðt að láta ráðuneytinu í té hið allra fyrsta álit sitt um nauðsyn þess að taka upp skömmtun á sildarmjölinu, og ef Búnaðarfélagið teldi það rétt, mun ráðuneytið gera nauðsynlegar ráðstafanir í því efni þegar í stað. Þá óskar ráðuneytið umsagnar Búnaðarfélagsins um það, hvort það telur nauðsynlegt, að fiskimjölsbirgðir þær, sem til eru í landinu, 2000—2500 smál., verði notaðar innan lands til fódurbætis.

Ólafur Thors.

Gunnl. E. Briem.

Til Búnaðarfélags Íslands.“

Hinn 9. okt. gaf ráðuneytið út eftirfarandi tilkynningu um afgreiðslu á sildarmjöli miðaða við 1. okt.:

„Tilkynning frá landbrn. um afgreiðslu á sildarmjöli til fódurbætis.

Í framhaldi af tilkynningu ráðuneytisins frá 21. sept. s. l. um sildarmjöl til fódurbætis næsta vetur vill ráðuneytið gefa eftirfarandi upplýsingar um afgreiðslu á sildarmjöli á undanförunum árum og þessu ári miðað við 1. okt. ár hvert.

I. Sildarverksmiðjur ríkisins hafa afgreitt sildarmjöl til 1. okt. sem hér segir:

Árið 1939	382 smál.
— 1940	1317 —
— 1941	2765 —
— 1942	2564 —

II. Einkaverksmiðjurnar höfðu afgreitt sildarmjöl til 1. okt. 1941 samtals 418 smál. og til 1. okt. 1942 samtals 767 smál.

III. Árið 1941 hafa því verið afgreiddar samtals frá ríkisverksmiðjunum og einkaverksmiðjunum fram til 1. okt. 3183 smál. og 1942 til 1. okt. 3331 smál. Hefur því verið afgreitt meira sildarmjöl þetta ár frá sildarverksmiðjunum í landinu heldur en nokkurn tíma áður á sama árstíma.

Landbúnaðarráðuneytið, 9. okt. 1942.“

Þessi tilkynning byggðist á munnlegum upplýsingum frá einkaverksmiðjunum og á eftirfarandi þremur símskeytum frá Sildarverksmiðjum ríkisins.

Afrit af símskeyti frá „Sild“ Siglufirði, dags. 5. okt. 1942:

„Sildarmjöl afgreitt til 1. sept. er á undanförunum árum: 1939 381.6 tonn, 1940 1317.4, 1941 2664.9, 1942 1734. Afgreiðsla á mjöli fyrir 1. okt. óvenju mikil 1941, vegna þess verð var 30 kr. per tonn lægra fyrir mjöl, sem var keypt og afhent fyrir 1. sept. þ. á.“

Afrit af símskeyti til atvmrn. frá ritsímanum á Siglufirði, dags. 7. okt. 1942:

„Í símskeyti til yðar frá Siglufirði, nr. 25/217 5/10 gerið svo vel lesa: Sildarmjöl afgreitt til fyrsta október á undanförunum árum. Síðast í skeytinu les enn fremur: Afhent fyrir fyrsta október það ár.“

Afrit af símskeyti til atvmrn. frá „Sild“ Siglufirði, dags. 6. okt. 1942:

„Í framhaldi gærsímskeytis voru viðbótarafgreiðsla sildarmjöli 1942 fyrir fyrsta okt. frá Sólhakkka 151.6 tonn, frá Seyðisfirði fyrir vora milliöngu 240, alls þá afgreitt í ár 2125.6 tonn til 1/10 stop þar að auki fyrra árs mjöl eftir 1/6 438 tonn stop 1941 var sala á framleiðslu 1940 eftir 1/6 92.7 tonn sildarmjöl, 7.5 fiskimjöl.

Með bréfi dags. 9. okt. svarar Búnaðarfélag Íslands bréfi ráðuneytisins frá 5. sama mán., og er bréfið svo hljóðandi:

„Búnaðarfélag Íslands.

Reykjavík, 9/10 1942.

Búnaðarfélag Íslands móttók bréf hæstv. ríkisstj. frá 5. þ. m. hinn 6. sama mánaðar. Fékk það þá þegar tvo menn til að vinna úr skýrslum þeim, er ríkisstj. hafði áður sent félaginu yfir sildarmjölspantanir á yfirstandandi hausti. Tvo undanfarna daga hefur stj. Búnaðarfélags Íslands athugað gögn þessi og reynt að gera sér grein fyrir málinu, eins og það horfir við nú. Í sambandi við þetta vill stj. Búnaðarfélags Íslands taka fram: Þegar stjórn Búnaðarfélagsins eftir ósk landbrh. fyrr í sumar gerði áætlun um sildarmjölshöfð landbúnaðarins til skepnufóðurs á næsta vetri, hafði stjórnin til hliðsjónar sildarmjölshotkun bænda á undanförunum árum, eftir því sem skýrslur lágu fyrir um, en tók þó tillit til væntanlega aukinnar fódurþarfar á næsta vetri sökum fólksleklis við heyöflun í sumar. Nú

hefur reynslan sýnt, að sildarmjölspantanir hafa farið langt fram úr þeirri áætlun, og geta orsakir þess verið margháttaðar, svo sem minni fóðuröflun en gert var ráð fyrir, vegna óhagstæðrar veðráttu seinni hluta sumars samhliða fólksklunni, og haustveðráttu bendir til, að vetur leggist nú fyrr að en undanfarið og enn fremur ótti við, að öflun erlends fóðurbætis verði erfiðari nú en áður, og munu enn fleiri ástæður geta komið hér til greina.

Miðað við jafnmikla fóðurbætisefirspurn og pantanirnar bera með sér, hefði ekki verið óeðlilegt að setja í upphafi reglur um úthlutun sildarmjölsins, og mundi stj. hafa gert tillögur þar að lútandi til ríkisstj., ef hún hefði ekki vítað um hina miklu eftirspurn og verðbreytingar þær, sem ættu sér stað, eftir að ákvörðun var tekin um sölu sildarmjölsins.

Samkvæmt skýrslum þeim frá sildarmjölsværsmiðjunum, sem fyrir liggja, nema samanlagðar sildarmjölspantanir sumarsins og haustsins 10676 smál. Frá þessu virðist þó mega draga 190 smál., sem eru pantaðar af fyrra árs framleiðslu, sem ekki hafði verið gengið eftir á fyrirfram tilsettum tíma, þ. e. 1. júlí þ. á., svo að ætla má, að pantendur hafi verið orðnir þeim afhuga, enda hafa þegar glatað rétti sínum til þeirra. Nema því pantanir alls 10486 smál. Samkvæmt grg. ríkisstj. eru fyrir hendi upp í pantanir þessar 8200 smál. af sildarmjöli. Vantar þá ca. 2300 smál. til þess að unnt sé að fullnægja öllum fyrirbyggjandi pöntunum.

Stj. Búnaðarfélagsins hefur reynt að gera sér nokkra grein fyrir því, hvernig pantanir þessar skiptast niður á einstaka landshluta, og er þó slíkt nokkrum erfiðleikum bundið nema með langri og allýtarlegri rannsókn, sökum þess að ýmsum pöntunum og þó einkum kaupum er þannig háttáð, að ekki er unnt að gera sér fulla grein fyrir ákvörðunarstað varanna eða hinum raunverulegu kaupendum nema að krefjast skýrslna frá hverjum pantanda fyrir sig, en í þeim flokki eru allmargir einstakir menn, sem ekki er vitað, að séu við búskap riðnir. Svo hafa og Sildarverksmiðjurnar afgreitt mjöl á nafn ýmissa mótorbáta víðs vegar á landinu, sem á sildveidum voru og ekki liggja skýrslur fyrir um, hvert hafa flutt farma sína. Þó virðist við fljótlega athugi, að Reykjavík og umhverfi hennar dragi að sér meira sildarmjöl en búast mætti við að notað yrði í aðbyggjandi héruðum, en nokkur hluti þess kann að vera fyrirhugaður fjarbyggjandi stöðum. Sama mætti segja um nokkra fleiri staði, t. d. N.-Þingeyjarsýslu. Þá virðast kaup og pantanir frá einstökum kaupstöðum og kaupsíðum óeðlilega mikil. En um það verður ekki fullyrt nema eftir ýtarlega rannsókn, hve mikið af þessum pöntunum er ætlað nærliggjandi sveitum. Um raunverulega þörf einstakra kaupenda fyrir sildarmjöl til skepnufóðurs, er pantanir hafa gert í gegnum kaupfélög, fóðurbirgðafélög eða einstaka menn, verður því ekki heldur hægt að fullyrða nema með því að fá lista yfir pantanir hvers einstaks og athuga jafnframt bústofn viðkomandi manns.

Af framansögðu verður það ljóst, að þess er enginn kostur að gera sér ljósa grein þess, hvort

Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

raunveruleg þörf fóðurmjöls er að baki allra pantana nema með umfangsmikilli rannsókn, sem hlýti að seinka endanlegri úthlutun mjölsins um ófyrirsjáanlegan tíma. Af framansögðu teljum vér ókleift á þessu stigi málsins að taka upp skómmtun, byggða á hinni raunverulegu þörf pantenda sildarmjölsins. Hins vegar virðist oss einsætt, að skammta verði sildarmjölíð á þann hátt að skera niður pantanir manna um þann hluta mjölsins, sem ekki er unnt að afgreiða, og sjáum vér ekki að til þess sé nema ein leið, þ. e. að skera hlutfallslega jafnt niður hjá öllum. Þó er við þetta að athuga, að sumir kaupendur eru búnir að fá allar sínar pantanir afgreiddar og mun ókleift að endurheimta af þeim vöru þá, sem þeir hafa mótttekið og greitt. Eftir því sem næst verður komizt, eru það um 1300 smál., sem þannig eru afgreiddar. Yrði þá hinn umræddi niðurskurður, ca. 2300 smál., að koma á afganginn, þ. e. þær pantanir, sem enn eru aðeins að nokkru eða engu afgreiddar, en það eru alls ca. 9200 smál. Upp í þær væri þá hægt að svara 6900 smál., sem er rétt 75% af heildarpöntunum. Til þess svo að bæta þeim þessi 25%, sem á vantar, teljum vér rétt að gefa þeim kost á jafnmiklu af fiskimjöli, en af því er til í landinu magn einmitt samsvarandi því, sem vantar upp á sildarmjölspantanirnar, samkvæmt skýrslu þar um frá ríkisstj., og væri þannig hægt að fullnægja að magni til öllum pöntunum. Fiskimjöl er samkvæmt innlendum fóðurrannsóknnum talið hafa ca. 20% minna fóðurgildi en 1. fl. sildarmjöl, en hefur þó að ýmsu leyti kosti fram yfir sildarmjölíð til skepnufóðurs, einkum handa sauðfé, og virðist því vel við unandi að gefa það ásamt sildarmjöli að $\frac{1}{4}$ hluta. Komið gæti til mála að lækka það í verði nokkuð niður fyrir sildarmjölsværið, og ætti sú niðurfærsla ekki að verða ríkissjóði kostnaðarmeiri en verðlækkun sildarmjölsins, með því að markaðsverð á fiskimjöli mun verða nokkru lægra.

Tillögur vorar eru því þessar:

1. Ríkisstjórnin tryggir sér þær fiskimjölsbirgðir, sem til eru í landinu, 2000—2500 smál.
2. Þeir pantendur sildarmjöls, sem ekki hafa þegar fengið uppfylltar pantanir sínar af sildarmjöli, verði afgreiddir með 75% af hinni upphaflegu pöntun.
3. Sömu mönnum verði gefinn kostur á að fá fiskimjöl upp í þau 25%, sem á vantar.
4. Ríkissjóður standi straum af verðfellingu fiskimjölsins á svipaðan hátt og sildarmjölsins, þannig að verð þess verði nokkru lægra en verð á sildarmjölinu.

Virðingarfyllt

Bjarni Ásgeirsson.
Pétur Ottesen.
Jón Hannesson.

Til atvinnu- og samgöngumálaráðuneytisins.“

Eftir að ráðuneytið hafði fengið nánari upplýsingar frá ríkisverksmiðjunum í svohljóðandi símskeyti hinn 9. okt.:

„Sildarmjölspantanir til vor nú samtals 10056 tonn að meðtöldum pöntunum simtilkynntum í dag stop þar af fullafgreiddar pantanir 1019.5 tonn og er þá eftir að úthluta 9036.5 tonnum, en

upp í það höfðu ríkisverksmiðjurnar aðeins 5825 tonn að viðbættum 273.9 tonnum haldið eftir á Raufarhöfn eða samtals 6098.9 tonn. Þar frá dragast 1019.5 tonn fullafgreiddar pantanir, og áætlað fyrir rýrnun 60 tonn, og koma þá til úthlutunar aðeins 5019 tonn eða 55½% miðað við allar pantanir væru teknar til greina plus því sildarmjöli, sem kynni að vera óráðstafað hjá öðrum verksmiðjum.“

Enn fremur munnlegar upplýsingar frá einka-verksmiðjunum, ritaði ráðuneytið Búnaðarfélagi Íslands bréf dags. 16. okt. svohljóðandi:
Atvinnu- og samgöngumálaráðuneytið,
16. okt. 1942.

Ráðuneytið hefur móttekið bréf Búnaðarfélagins dags. 9. þ. m., þar sem það gerir eftirfarandi tillögur um ráðstöfun á því sildarmjöli, sem til er í landinu:

1. Ríkisstj. tryggji sér þær fiskimjölsbirgðir, sem til eru í landinu, 2000—2500 smál.
2. Þeir pantendur sildarmjöls, sem ekki hafa þegar fengið uppfylltar pantanir sínar af sildarmjöli, verði afgreiddir með 75% af hinni upphaflegu pöntun.
3. Sömu mönnum verði gefinn kostur á að fá fiskimjöl upp í þau 25%, sem á vantar.
4. Ríkissjóður standi straum af verðfellingu fiskimjölsins á svipaðan hátt og sildarmjölsins, þannig að verð þess verði nokkru lægra en verð á sildarmjölinu.

Samkvæmt skýrslum um sildarmjölspantanir, sem ráðuneytið hefur sent Búnaðarfélagi Íslands, námu pantanirnar til 1. okt. 10466 smál. Hér við bæst pantanir hjá Hjalteyrarverksmiðjunni, 300 smál., og hjá Sildarverksmiðjum ríkisins eftir 1. okt., 92 smál. Pantanirnar nema því samtals 10858 smál.

Frá þessum pöntunum verður að draga þær pantanir, sem afgreiddar eru að fullu, og telur Búnaðarfélagið þessar pantanir nema 1300 smálestum. Samkvæmt upplýsingum, sem ráðuneytið hefur aflað sér hjá ríkisverksmiðjunum og öðrum sildarverksmiðjum, nema fullafgreiddar pantanir um 1750 smál. Sildarmjölspantanir, sem ekki hafa verið afgreiddar að fullu, nema því samtals um 9100 smál.

Samkvæmt skýrslu, sem ráðuneytið afhenti Búnaðarfélagi Íslands í síðast liðnum mánuði, voru til í landinu samtals 8224 smál. af sildarmjöli til notkunar næsta vetur. Stjórn Búnaðarfélagins telur í téðu bréfi, að þegar fullafgreiddar pantanir, um 1300 smál., hafi verið dregnar frá ofangreindri smálestatölu, þá verði til 6900 smál. upp í pantanirnar. Hér er um nokkurn miskilning að ræða. Frá ofangreindum 8224 smál. verður að draga eftirgreint sildarmjölsmagn:

1. Afgreitt að fullu hjá ríkisverksmiðjunum:
a. af fyrra árs mjöli 438 smál.
b. af þessa árs mjöli 1019 —
2. Afgr. að fullu frá einkaverksm. . 750 —
3. Rýrnun 60 —

Samtals 2267 smál.

Samkvæmt þessu er aðeins hægt að afgreiða 6000 smál. upp í pantanirnar á 9100 smál. eða 60%—65%.

Til þess að gæta fyllstu varúðar hefur ráðuneytið lagt fyrir sildarverksmiðjurnar að afgreiða fyrst um sinn aðeins 60% af sildarmjöls-pöntunum. Þá vill ráðuneytið tilkynna Búnaðarfélaginu, að ráðuneytið hefur ákveðið að gefa bændum kost á að kaupa fiskimjöl hjá fiskimjölsverksmiðjum fyrir kr. 32.00 hver 100 kg. Til þess að forða því, að einstakir kaupendur kaupi fiskimjölið umfram þarfir, telur ráðuneytið rétt, að bændur og aðrir kaupendur fiskimjöls sendi pantanir sínar til Búnaðarfélagins og fiskimjölsverksmiðjurnar afgreiði aðeins þær pantanir, sem Búnaðarfélagið hefur samþykkt, og yrði þá höfð sliðsjón af sildarmjölspöntun hlutaðeigenda. Með skirskotun til þess, er að framan segir, vill ráðuneytið því hér með fela Búnaðarfélaginu að annast þau störf, er að þessu eftirliti lúta, og mun ráðuneytið birta tilkynningu til almennings um það.

Ólafur Thors.

Gunnl. E. Briem.

Til Búnaðarfélags Íslands.“

Jafnframt var lagt fyrir allar sildarverksmiðjur í landinu að afgreiða fyrst um sinn aðeins 60% af upphaflegum sildarmjölspöntunum.

Í ódags. bréfi til ráðuneytisins fara 6 fiskimjölsframleiðendur þess á leit að verða aðnjótandi sams konar verðuppbóta á fiskimjöl, seldu til fóðurbætis, og framleiðendur sildarmjöls, og telja þeir sig þurfa að fá 47 kr. fyrir hver 100 kg. Með bréfi dags. 17. okt. samþykkir ráðuneytið tilboð fiskimjölsframleiðendanna, og er bréf ráðuneytisins svohljóðandi:

„17. okt. 1942.

Ráðuneytið hefur móttekið bréf 6 hlutafélaga, sem framleiða fiskimjöl, þar sem farið er fram á, að framleiðendur sólþurrkaðs fiskimjöls gætu orðið aðnjótandi sams konar verðuppbóta og framleiðendur sildarmjöls. Út af þessu skal hér með tekið fram, að ráðuneytið samþykkir tilboð fiskimjölsframleiðendanna um, að fiskimjöl verði selt á kr. 32.00 hver 100 kg til fóðurbætis og ríkissjóður verðbæti þetta mjölmagn með 15 kr. Til þess að forða því, að einstakir kaupendur kaupi fiskimjölið umfram þarfir vegna þessa lága verðs, telur ráðuneytið rétt, að bændur og aðrir kaupendur fiskimjöls sendi pantanir sínar til Búnaðarfélags Íslands og fiskimjölsverksmiðjurnar afgreiði aðeins þær pantanir, sem Búnaðarfélagið hefur samþykkt. Ríkissjóður mun aðeins verðbæta það fiskimjöl, sem Búnaðarfélagið hefur samþykkt afgreiðslu á.

Ólafur Thors.

Gunnl. E. Briem.

Til h/f Þórólfur, h/f Fiskimjöl, h/f Miðnes, h/f Mjöl & Bein, h/f Fiskimjöl, Ísafirði.“

Um þetta er síðan birt tilkynning til almennings svo hljóðandi:

„Tilkynning frá landbrn.

Þar sem ekki hefur verið unnt að fullnægja öllum pöntunum á sildarmjöli, hefur ríkisstj. gert ráðstafanir til þess, að fiskimjölsverksmiðjurnar selji sólþurrkað fiskimjöl til fóðurbætis á 32.00 kr. hver 100 kg fob.

Pantanir á þessu fiskimjöli skulu sendast Búnaðarfélagi Íslands fyrir 20. nóv. þ. á. og verður þá tekin ákvörðun um afgreiðslu pantanna.

Landbúnaðarráðuneytið, 20. okt. 1942.

Um 'fiskimjölið hafa síðan farið á milli ráðuneytisins og Búnaðarfélags Íslands eftirgreind bréf:

„Búnaðarfélag Íslands.

Reykjavík, 23. okt. 1942.

Út af bréfi hins háa ráðuneytis, dags. 16. þ. m., þar sem Búnaðarfélagi Íslands er falið að hafa úthlutun á fiskimjöli til sölu innan lands, viljum vér leyfa oss að leita upplýsinga um eftirfarandi:

Er það ekki ætlun ráðuneytisins, að Búnaðarfélag Íslands hafi fullt vald til þess að úthluta öllum þeim fiskimjölsbirgðum, sem nú eru til í landinu, án þess að leita þurfi samþykkis ráðuneytisins í hverju tilfelli?

Þá viljum vér leyfa oss að óska eftir, að ráðuneytið sendi oss skýrslu um, hvaða fyrirtæki hafa fiskimjöl eða hráefni í fiskimjöl til hýrlendis og hversu mikið hvert fyrirtæki hefur til sölu.

Ráðuneytið hefur auglýst umsóknarfrest til 18. nóv. En ekki verður hjá því komizt að afgreiða

eitthvað af fiskimjöli fyrir þann tíma, til þess að greiða fyrir flutningum á því til kaupenda.

Væntum heiðraðs svars við allra fyrstu þóknaðlega hentugleika.

Virðingarfyllst.

Steingrímur Steinþórsson

Til atvinnu- og samgöngumálaráðuneytisins.

Þá er bréf ráðuneytisins:

27. okt. 1942.

Ráðuneytið hefur móttekið bréf Búnaðarfélagsins, dags. 23. þ. m. varðandi úthlutun á fiskimjöli til sölu innan lands. Út af þessu skal tekið fram, að ráðuneytið felur Búnaðarfélaginu fullt vald til þess að úthluta öllum þeim fiskimjölsbirgðum, sem til eru í landinu, án þess að leita þurfi samþykkis ráðuneytisins í hverju tilfelli.

Í ódagsettu bréfi, sem ráðuneytinu barst 8. þ. m. frá 5 fiskimjölsframleiðendum, er sagt, að búast megi við, að fiskimjölsframleiðslan verði um 2000 til 2500 smál. Nú hefur ráðuneytið óskað nánari upplýsinga um þetta mál, og samkvæmt upplýsingum fiskimjölsframleiðendanna eru til í landinu neðangreindar fiskimjölsbirgðir:

Framleiðendur.	Hráefni og matarmjöl.	Tilbúið til sölu.
1. Mjöl & Bein h/f, Reykjavík ..	80—100 smál.	60— 70 smál.
2. Miðnes h/f, Sandgerði	200—225 —	200— 225 —
3. Þórólfur h/f, Keflavík	450 —	40— 50 —
4. Fiskimjöl h/f, Reykjavík	550—600 —	—
5. Fiskimjöl h/f, Ísafirði	400 —	100 —
6. Ástþór Matthíasson, Vestm. ..	25 —	25 —
7. Kaupfélag Eyfirðinga	40— 50 —	—
8. Kaupfélag Þingeyinga	60 —	—

Samtals 1805—1910 smál. 420—470 smál.

Við þessa skýrslu er það að athuga, að fiskimjölið í Vestmannaeyjum, 25 smál., er þegar selt til bænda í Landeyjum og Vestmannaeyjum. Þá upplýsir kaupfélagsstjórinn á Húsavík, að fiskimjölsverksmiðjan þar sé biluð og að ekki mundi vera hægt að starfrækja hana í vetur.

Ólafur Thors.

Gunnl. E. Briem.

Til Búnaðarfélags Íslands.

Ég hef þá leyft mér að lesa hér upp þau skjöl, sem liggja fyrir, og tel mig með því hafa svarað öllum þeim ádeilum, sem fram hafa komið. Ég tel ekki hægt að áfella ríkisstj. fyrir það, að hún hagnýtti sér ráðfærslu Búnaðarfélags Íslands, hins dómberasta aðila í þessum málum, en hitt er líka staðreynd, að ríkisstj. gekk nokkru lengra í að tryggja það, að nægar sildarmjölsbirgðir yrðu í landinu, en stj. Búnaðarfélagsins hafði talið nauðsynlegt. Ég segi þetta þó ekki til þess að áfella Búnaðarfélagið, en hitt er líka fjarri öllum sanni, að hv. þm. deili á ríkisstj. fyrir það að standa ekki sjálf í því að afhenda sildarmjölið sekk fyrir sekk. Það er næsta hjákátlegt, að þessar ádeilur skuli koma frá manni, sem er sjálfur þjónn Búnaðarfélags Íslands, þeirrar stofnunar, sem nýtur þeirrar virðingar

að hafa haft forystuna í þessum málum, og ekki verður deilt á fyrir sína forustu. Ég sagði í upphafi ræðu minnar, að ég mundi ekki svara hv. frsm. lið fyrir lið, það er heldur enginn vegaúki að svara rausi hans lið fyrir lið, heldur mun ég láta staðreyndirnar sjálfar tala mínu máli. Ég mun á einhvern hátt reyna að koma þessu sem skjófast á prent, og ég mun fara fram á það við lendbrn., að það láti birta þessar skýrslur athugasemdalaust, og ég kæri mig ekki um, að þetta komi fram á nokkurn annan hátt en þann, að almenn-ingur fái að vita, hvað er satt og rétt í þessu máli.

Ég mun ekki gera að umræðuefni þann lið málsins, sem lýtur að innflutningi á erlendum fódurbæti. Ég geri ráð fyrir, að fyrrv. viðskiptamálaráðh. muni gefa skýrslu um það, þegar hann kemur, en hann hefur nú boðað veikindaforföll í dag.

Bjarni Ásgeirsson: Herra forseti. — Ég hef ekki tekið þátt í umræðunum um málið innan þings né utan, þótt Búnaðarfélagið eigi hlut að. En mér er skylt að leiðrétta misskilning. Hv. þm. Borgf. (PO) fór ekki alls kostar rétt með það, sem hann sagði frá þætti félagsins í málinu. Það hefur verið venja ríkisstj. að leita til félagsins með öll slík vandamál, áður en úr þeim var

skorið, en nú er mér ekki kunnugt, að ríkisstj. gerði það, fyrr en komið var fram í okt. og orðið ljóst, að sildarmjölspantanirnar voru miklu meiri en forðinn í landinu.

En búnaðarfélagið ritaði bréf 5. ágúst og benti ríkisstj. á föðurmjölsþörfina í landinu, fyrst og fremst þörfina á mais, og mæltist til þess við ríkisstj., að mais fengist fluttur til landsins fyrir haustið, og minnstist þar á sildarmjölið. Var bent á, að þörfina yrði á þessu hausti að áætla 6500 smál. En vitanlega var það ekki í því skyni sagt, að nú skyldi víkið frá venju og látið hjá liða að safna pöntunum í tæka tíð til að kanna, hver föð-urþörfin virkilega væri. Þessari áætlun hefur nú skotið allmjög fram. Stjórninni var skylt, jafn-skjótt og hún varð þess áskynja, að birgðir mundu reynast í naumara lagi, að leita aðstoðar búnaðarfélagsins til þess að sjá um, að mjölið færi til þeirra manna, sem raunverulega þurftu, eftir raunverulegum þörfum þeirra. En ekkert eftirlit var haft með því, hverjir fengu þetta sildarmjöl. Mjög mikið af því er látið til hvers, sem um það biður, mótorbátar eða skipshafnir þeirra eru skrifabær fyrir allmiklu mjöli, og mér er þar nær að halda, að ekki hafi legið fyrir raunveruleg þörf alls staðar, — hef ástæðu til að halda, að sumir hafi tryggt sér birgðir til fleiri ára eða mjöl til áburðar. Ef allar pantanir hefðu verið innkallaðar fyrir 1. sept. og birgðum síðan samvirkusamlega skipt, efast ég um, að til vand-ræða hefði komið, alls ekki vist, að þurft hefði að skammta nema þar, sem sýnt var, að pantanir voru óeðlilegar. En Búnaðarfélagið var ekki spurt, og málin komust í óefni.

Undanfarin ár hefur verið haldið eftir í land-inu aukabirgðum af sildarmjöli, umfram það, sem beint var miðað við framkomnar og væntanlegar pantanir. Samkvæmt þeirri venju hefði mátt gera ráð fyrir, að ríkisstj. héldi a. m. k. eftir einum 2 þús. smál. umfram þær 6500, sem bráðabirgðaa-ætlun búnaðarfélagsins nam. Svo var gert 1941. En nú fór sem fór. Ein ástæðan er, að verð er kaupendum hagstætt. Í stað þess að láta áður 2 lömb fyrir pokann gátu nú bændur fengið 2—3 poka fyrir lambið. En misskipting mjölsins veld-ur ekki minna misrétti fyrir það.

Þegar komið var fram í okt. og allt í óefni, sneri ríkisstj. sér loks til búnaðarfélagsins. En þá sá félagið sér engin tók á að gera áætlun um skömmtun á þeim tíma, þegar mikill hluti mjöls-ins var þegar afgreiddur. Ekki virtist um annað að ræða en draga jafnmörg % af öllum pöntun-um, sem fyrir lágu. En eftir þeim upplýsingum, sem félagið fékk, áttu að vera til 75% af sildar-mjöli upp í pantanirnar, og fiskimjöl átti að vera til upp í þann fjórðunginn, sem á skorti. En því miður reyndist þetta svo, er til kom, að þær upplýsingar voru mjög óabyggilegar. T. d. lá ekki fyrir, að neinar pantanir hefðu verið í mjöl á Hjalteyri, fyrr en búnaðarfélagið var búið að gera þessa nýju áætlun og byrjað var samkv. því á ó-forsjálum ráðstöfunum. Auk þess sýndi það sig, að fiskimjölið, sem ríkisstj. áætlaði 2—2500 smál-estir, var aðeins um 1000 smál. — Búnaðarfélag Íslands á sök á því að hafa gefið rangar tillögur, sem gátu ekki staðist, vegna þess að Ólafur Thors, þáv. hæstv. atvmrh., hafði ekki veitt því nægar

og réttar upplýsingar. (ÓTh: Skýrslurnar voru réttar frá ríkisstj. Búnaðarfélagið bara misskildi þær. — PZ: Þær voru rangar). Nei. Þær voru eins og ég sagði og ekki hægt annað en draga af þeim rangar niðurstöður. Ég kæri mig ekkert um að neita því, að sök búnaðarfélagsins var nokkur, en til hennar lágu fullar orsakir.

Pétur Ottesen: Ég skal verða við ósk hæstv. fors. að tala stutt. Það er lýðum ljóst um annan þeirra hv. þm., sem ég þarf að svara, í hvaða á-stand hann kemst, þegar hann fer í slíkan hábit, og get ég því látið niður falla að svara honum. Hv. þm. Mýr. (BÁ) segir hins vegar, að ég hafi ekki farið alveg rétt með það, sem ég sagði um þátt búnaðarfél. í þessu máli. Mér þykir að visu leiðinlegt að þurfa að deila við samstarfsmann minn í stjórn félagsins, en get ekki kannast við að hafa dregið félagið inn í málið á óviður-kvæmilegan hátt. Ég vil ekki skorast undan neinni ábyrgð, sem félagið ber með réttu, og skjóta henni yfir á aðra. Ríkisstj. óskaði álits þess um, hve mikið mjöl þyrfti. Svar mátti ekki dragast, því að hraða þurfti sölusamningum við stjórn Bandaríkjanna, sem vildu fá mjölið flutt til sín sem fyrst. Það hefði verið röng afstaða hjá ríkisstj., hefði hún ekki snúið sér beint til búnaðarfélagsins til að fá svör og síðan byggt á þeim svörum. Þetta gerði hún. Það mátti einnig segja, að nokkurt öryggi væri í ákvörðun þeirri, sem útflutningsn. gerði, en þar er sölustjóri inn-lendra afurða S.F.S., Jón Árnason. Á áliti beggja þessara aðila, n. og búnaðarfél., þóttist ríkisstj. geta byggt, nær sönnu gal hún ekki komizt. En þegar reynslan sýnir, að mjölið er ónóg, kemur það fram í bréfi búnaðarfél., að stj. þess lýsir beint yfir, að sér hafi skjátlazt, talar eins og hana hafi ekki óráð fyrir því, sem varð, ella mundi hún frá upphafi hafa lagt til, að mjölið yrði skammtað.

Ég vil ekkert vera að bera blak af hv. þm. G.-K. (ÓTh), sízt þegar hann og hv. þm. N.-M. eru að kljást, heldur aðeins láta sannleikann koma fram. Hv. 2. þm. N.-M. talar um, að ég sé að bera róg á stjórn búnaðarfél. Ég aðeins ítreka orð hennar sjálfrar í bréfinu til ríkisstj. En það er von hann sjái ekkert nema fyrrv. ríkisstj., þykist þurfa að hefnast á henni fyrir, að hún setti ann-an mann í hans stað í kjörtverðlagsnefnd, tók af honum feitt bein, og hann átti ekki að bregða mönnum um, að þeir hafi asklok fyrir himin, hann sér sjálfur ekki út undan askloki sjálfs sin.

Að undanförunu hefur aldrei verið haft neitt eftirlit með útflutningi sildarmjöls þannig, að ríkisverksmiðjunum hafi t. d. verið fyrirskipað, hve mikið af mjölmagni sínu þær mættu láta til einstakra kaupenda. Aðferðin var alveg hin sama nú. Hv. þm. Mýr. talar um mjöl, sem skips-hafnir hafi fengið. Það hefur lengi tíðkazt mjög, að þeir, sem stunda sildveiðar fyrir norðan, hafa fengið mjöl keypt. Þá er það, að ekki hafi verið sett tímatakmark fyrir pöntunum, t. d. 1. sept. Orsökina er, að þá hefði verið of seint að ákveða, hvað selja mátti úr landi. Það er því alveg rétt, sem ég sagði, að hér var ekkert brugðið frá eldri venju.

Eins og hv. þm. Mýr. segir, kom fram nokkur misskilningur um það magn, sem til væri í landinu. Eftir því, sem sá starfsmaður búnaðarfél. gefur upp, sem hefur þetta mál með höndum, eiga að fast 17—1800 smál. af fiskimjöli frá verksmiðjunum, og er þegar búið að afgreiða um 800 smál. og 200 tilbúnar til afhendingar fyrir jólnin, en verið að vinna úr þeim beinum, sem eftir eru, og mun það ganga nokkuð greiðlega. Ef vertið verður samileg, munu menn bráðlega eiga kost á mjöli úr nýjum beinum. Ætti því að mega bæta úr því bráðlega á þennan veg, sem rangt reyndist um fiskimjölið.

Ég skal nú ekki svara hv. 2. þm. N.-Múl. mikið gagnvart þeirri persónulegu ádrepu, sem hann gaf mér hér og hann hefur notað jólahelgina og nýárið til þess að skapa í huga sínum. Ég vil ekki taka neinn þátt í að skerða eða raska þeirri ánægju, sem hann hefur af því að hafa notað hátíðarnar svona vel til að koma þessu á framfæri. Ég held, að hlutur hans í þessu máli sé ekki of mikill, þó að hann sæti eftir með ánægjuna af því að hafa komið með þessar fullyrðingar, því að það er búið að gelda hann svo í þessu máli, að engum dýralækni, að Sigurði E. Hliðar meðtöldum, mundi takast það betur, þegar um graðhest eða nautkálfræði væri að ræða.

Hann talaði um 3 sjóndeildarhringi. Það er nú víst alveg nýtt málblóm, sem honum hefur tekizt að klekja út. Hann talaði um 3 sjóndeildarhringi, sem sami maður gæti séð frá sama stað. Já, þetta er frumlegt, en það er víst það eina, sem hægt er að segja um það. Það var einu sinni sagt um skip, sem byggt var fyrir okkur, að þyngdarpunkturinn væri á skökum stað í því. Ég held, að það sé vafamál, að þyngdarpunkturinn í heila hv. 2. þm. N.-M. sé á réttum stað, þegar hann fer að tala um 3 sjóndeildarhringi. Þetta er ekki til í málinu, en það getur vel verið, að hv. þm. hafi þetta úr lífeðlisfræðinni, sem hann hefur lesið, þegar hann var í Landbúnaðarháskólanum í Kaupmannahöfn. Ég skal ekki dæma um það, því að þau fræði kann hann betur en ég. Annars er það greinilegt, að það, sem kom þm. út úr jafnvægi og í þetta æsta skap, voru þau ummæli mín, að honum hafi sem starfsmanni borið að gera stjórn Búnaðarfélags Íslands aðvart, ef honum var ljóst, að hætta væri á ferðum, og sérstaklega þau ummæli mín, að þegar hann ræðst á fyrrv. ríkisstj. í þessu máli, sé hann að ráðast á stj. Búnaðarfélags Íslands, sem hefði átt að hafa góða þekkingu á því, hvað þörfum bænda leið, og þar sem hann vissi, að það átti að leita álits búnaðarfélagsins um þetta, hefði hann átt að láta til sín heyra og gefa stjórn Búnaðarfélags Íslands þær bendingar, sem hann taldi þörf á í sambandi við þetta mál. En þá tisti ekki í þessum hv. þm. Hann var að visu á þingmálafundum um þetta leyti, en það tisti ekki í honum, og hann gaf ekkert upp um það, að nauðsynlegt væri að skammta mjölið til þess að tryggja, að menn fengu fullnægt þörfum sínum og úthlutunin gengi rétt yfir. Hann gaf engar upplýsingar og yfirleitt liggur fram á lappir sínar, þangað til nú, þegar allt er um götur gengið, þá kemur hann af því að hann þarf að ná sér niðri á fyrrv. ríkisstj., og rifur hér kjaft, eins og það er kallað,

en athugar ekki, að hann er ekki að ráðast á ríkisstj., heldur stj. Búnaðarfélags Íslands, sem bar fram tillögur um, hve sildarmjölið þyrfti að vera mikið. Hann ber mér á brýn, að ég hafi borið rög á samstarfsmenn mína í stj. Búnaðarfélagsins. Ég hef enga tilhneigingu til þess, því að milli okkar hefur verið gott samstarf um lausn þeirra mála, sem þurft hefur að leysa, en stjórn búnaðarfél. gat ekki séð fyrir það, sem skeði, og hann athugar það ekki, að þegar hann heldur, að hann sé að ráðast á ríkisstj., sem hann er reiður við fyrir það, að hún setti hann út úr kjötverðlagisn. — og beinið hrökk út úr honum — þá athugar hann ekki, að hann er að ráðast á stjórn Búnaðarfélags Íslands. Hann sá ekkert betur en stjórnin, en hver ætlast til þess af honum? Hans lítilmennska er bara því meiri að koma hér og vaða uppi með skammir og gleiðgosahátt, þegar hann sér, að hann er búinn að verða sér til skammar. Það er ekki heldur nema til skammar fyrir hann að tala um, að hann leggi aðaláherzluna á innflutning maismjöls, en það kemur bara engum við, hvað hann leggur aðaláherzluna á, því að ríkisstj. er á verði um það mál. Ég vildi aðeins draga hans sjónarmið hér fram, úr því að hann var svo lítilþægur að ávarpa mig. Það var vitanlega það, sem hann reiddist mest, að finna, að hann hafði engan rétt til að setja sig hér á háan hest, þó að hvorki sé hægt að gera þær kröfur til hans eða stjórnar Búnaðarfélags Íslands að sjá nema mjög takmarkað inn í framtíðina.

Ég mun svo ekki, — sérstaklega vegna þess að forseti óskaði, að menn stytta mál sitt, — orðlengja þetta frekar, meðan ekki kemur annað eða meira fram í sambandi við þetta mál en nú er.

Ólafur Thors: Ég get um margt vísað til þess, sem hv. þm. Borgf. sagði. Mér þótti ekki hv. þm. Mýr. farast stórmannlega, þegar hann var að reyna að hafa það félag, sem hann veitir forstöðu, undan ábyrgð, og reyna að koma ábyrgðinni á annan aðila. Hér hefur ekkert gerzt nema það, að ríkisstjórnin hefur gert það, sem gert var, eftir till. búnaðarfélagsins. Ég held, að þjóðstjórnin gamla og sjálfstæðisstj. hafi í þessu máli farið eftir svipuðum leiðum. Ég held, að það hafi ekki verið venja að spyrja búnaðarfélagsið um allt viðkomandi verðlagi og man ekki betur en að hv. þm. N.-Þing. hafi verið að flytja till. um að halda eftir mjöli til þess að fjarlægja fódurskort og felli, og ég man ekki betur en að stj. Búnaðarfélags Íslands hafi gert um þetta till. til ríkisstj., en ég man ekki til, að stj. búnaðarfélagsins væri spurð. Ég var að visu ekki landbúnaðarráðherra þá, en ég fylgdist með málinu, vegna þess að sildarverksmiðjurnar heyrðu undir mig.

Það er rétt, að það varð að slá því föstu í júlilok, hve miklu þyrfti að halda eftir, en ég býst við, að menn eins og núverandi atvmrh., forstjóri Sambandsins, Jón Arnason, forseti Sp. og aðrir, sem tóku ákvarðanir um þetta, hafi verið fyllilega dómbærir um það, við hverju mátti búast.

Ríkisstj. hefur brotið af sér, en aðeins þegar hún gerðist djarftæk til eigna annarra. Ég á

við það, að þegar stj. hafði gert samning um 25 þús. smál., þá braut hún af sér með því að halda meiru eftir en svo, að hún gæti staðið við þann samning. Ég veit ekki, hvort við erum búnir að hita úr nálinni með þetta gagnvart Ameríkumönnum. Ég er búinn að skrifa þeim bréf um þetta og geri ráð fyrir, að þeir setti sig við það, því að þeir eiga að sjá okkur fyrir öðrum fódurbæti, og það væri lélegur búskapur að nota skipin báðar leiðir undir slíkt. Ég viðurkenni, að með þessu er gengið lengra en góðu hófi gegndi og viðurkenni, að þetta gat valdið vandræðum. En þetta er alveg hverfugt við það, sem verið er að deila á stj. fyrir.

Það er stj. búnaðarfélagins, sem leggur til, að þessar 6500 smálestir verði látnar nægja, en það voru til 8200 smálestir, svo að það er gert fyrir vanefndum. Hvenær hefur verið betur gert fyrir vanefndum? En eftirspurnin varð meiri heldur en þeim gat dottið í hug, sem áttu að sjá um þetta. Hún varð meiri en stjórn búnaðarfélagins eða ríkisstj. gat dottið í hug, Stjórn búnaðarfélagins segist telja óklegt að fyrirskipa skömmtnun. Stjórn búnaðarfélagins má ekki álíta, að landbrh. — og ekki meiri landbrh. en ég er — sjái fyrir það, sem stjórn búnaðarfélagins sá ekki fyrir. Hún talaði um 6500 tonn en ég 10000, og ég ber engan kinnroða fyrir þetta. Það er rétt, að það er vöntun á framsýni, sem má ámæla öllum fyrir og ekki síður stj. búnaðarfélagins en öðrum. Og úr því eftirspurnin var meiri en eðlilegt var, þá var ekkert undarlegt, þótt svona færi, en sá, sem gat sagt það fyrir, átti að sjá til þess, að tekin væri upp skömmtnun á þessari vöru, sem aldrei var ætlað til, að keypt væri til margra ára, heldur aðeins til vetrarins í vetur. Ég álit, að menn ættu að taka þá sameiginlegu sök á sig, ekki aðeins til þess að sjána öðrum drengskap, heldur til þess að sjána sjálfum sér þá virðingu að bera ekki af sér það, sem allir bera sökina á. Ég hef ekki álasað stjórn búnaðarfélagins, þó að hún ætti að sjá um þetta, en þeir eru ekki nema menn. Ef yfirsjórnin er hjá stjórn búnaðarfélagins, þá er hún líka hjá landbrh. Ég verð að segja það, að mér hefði fundizt meira mannsbragð að því hjá formanni búnaðarfélagins, að hann hefði meðgengið sinn hluta af sökinni. Hann talaði um, að hann hefði skrifað stj. viðvíkjandi þörfinni á maismjöli. Í þessu bréfi var reiknað út, að væntanleg fódurbætishörf væri 6500 smálestir af síldarmjöli og 1500—1800 smálestir af mais. Þetta var það, sem var álit, að þyrfti til fódurbætis á komandi vetri. Nú er verið að reyna að klæða þetta í annan búning. En stjórn búnaðarfélagins þarf ekki að skammast sín fyrir neitt nema það að vera að reyna að renna frá málinu núna. Það er það, sem þm. Mýr. (BÁ) gerir, þvert ofan í það, sem þm. Borgf. gerir. Það er rétt hjá formanni búnaðarfélagins, þegar hann segir, að betur hefði farið, ef skömmtnun hefði verið tekin upp. Við getum líka orðað það svo, að ef við hefðum verið framsýnni, hefði verið stýrt hjá þessum skerjum, sem við höfum nú lent á. En við vorum ekki framsýnni en þetta. Enda viðurkennir hann í bréfinu, sem ég las upp frá 9. október, að ef honum hefði dottið í hug það, sem á daginn kom, þá hefði hann ráðlagt skömmtnun. Stjórn

búnaðarfélagins hefði gert tillögur þar að lútandi til ríkisstj., ef hún hefði vitað um hina miklu eftirspurn.

Ég skal hvorki fara út í, hvað veldur, að ekki ber saman skýrslu formanns búnaðarfélagins og minni né út í þann misskilning, sem reis milli búnaðarfélagins og ráðuneytisins. Stjórn búnaðarfélagins heldur því fram, að þær skýrslur, sem stjórnin gaf og tillögunar voru miðaðar við, séu rangar, en þessar skýrslur voru réttar, en skilningur stjórnar búnaðarfélagins rangur. Ég býst við, að þetta sé ekki skýrt. Ég man vel, að þegar þetta mál var lagt fyrir mig, tók það mig nokkurn tíma, — og það var fyrst eftir að Gunnlaugur Briem hafði útskýrt það fyrir mér, að ég skildi, hvað bar á milli. Ég er ekki að draga þessa staðreynd fram til hnjóðs fyrir stj. Búnaðarfélag Íslands, en ég vil ekki, að hún beri það kalt fram, að skýrslan hafi verið röng í verulegum atriðum. Ég get ekki fullyrt um þetta atriði núna, en þykist þó muna, að það, sem bar á milli, var um það, sem selt var í júní og júlí af fyrra árs mjóli og einhverjannar skilningur viðvíkjandi því magni, sem síldarverksmiðjur ríkisins væru bundnar við. Mig minnir, að upplýsingar, sem stj. gaf, ættu einhverja sök á misskilningnum, en miklu munandi það ekki, ef ég man rétt.

Það er leitt að svona mál skuli þurfa að vera gert að ágreiningsefni, því slíkt er engum til heilla, heldur ætti þetta að vera eitt af þeim málum, sem ætti að vera hægt að halda utan við pólitíska togstreitu.

Umr. frestað.

Á 13. fundi í Sp., 6. jan., var enn fram haldið fyrri umr. um till.

Hermann Jónasson: Herra forseti. — Það var sérstaklega eitt atriði í ræðu hv. þm. Borgf., sem hann notaði sem undirstöðuatriðið í allri sinni árás á hv. 1. flm. þessarar till., sem ég vildi leiðrétta. Það er alveg óþarft að vera að kasta fram atriðum, sem eru langt frá því að vera sannleiknum samkvæm. Hv. þm. Borgf. byggði megnið af ræðu sinni á því, að till. væri komin fram vegna þess, að hjá hv. 2. þm. N.-M. væri gremja yfir því, að tekið hefði verið bein úr munni hans, þar sem öðrum manni hefði verið falið það starf, sem hann hefði haft í kjötverðlagsnefnd. Mér er skylt að upplýsa það, sem fyrrv. landbrh., að 2. þm. N.-M. óskaði eftir því, hvað eftir annað við mig, að vera laus við þetta starf og gerði það fyrir þrábeiðni mína að gegna því áfram, því að ég hafði þá sannfæringu, að ekki væri hægt að fá betri mann til þessara starfa. Það er því í hæsta máta ósanngjarnt af hv. þm. Borgf. að kasta fram ummælum sem þessum og byggja á þeim ádeilu sína á þennan hv. þm., þar sem þau hafa ekki við nokkur rök að styðjast. Hins vegar er það ekki ætlun mín að lengja umræðurnar um þetta mál, en þegar komið er með aðdróttanir, jafnósanngjarnar og þessar, þá finnst mér sjálf-sagt, að þeim sé hrundið.

Annars vil ég taka það fram, að það er ekki atriðið, sem um er deilt, hvort haldið hafi verið eftir nægilegu magni af síldarmjöli handa

bændum til fóðurbætis. Ég álit mjög vafasamt, að þetta sé höfuðatriði málsins. Ég hygg, að þm. geti sannfærzt um það, að það er mjög líklegt, að nægilegu mjöli hafi verið haldið eftir í landinu til fóðurbætis. Ég get upplýst það hér, að Jón Árnason, sem á að hafa lagt á ráðin um þetta, kannast ekki við, að borið hafi verið undir hann, hverju magni skyldi halda eftir, enda hefur það verið upplýst í grein, sem birt var í Morgunblaðinu. Hann tjáir mér, að þegar mjölið var selt úr landi, hafi viðskiptanefnd látið í ljós þá skoðun, að ekki mætti halda eftir minna en 6000 smálestum, en annars yrði ríkisstj. að ákveða það. Ég get upplýst það, að þau mistök, sem hafa hér sýnilega átt sér stað, eru fyrst og fremst þau, að þegar sildarmjölið var selt svona ódýrt, mátti ekki eiga sér stað, að mjölið væri ekki auglýst og pantana krafizt fyrir ákveðinn tíma. Það hefur verið siður, enda í lögum bundið, að pantanir yrðu að vera komnar fyrir vissan tíma. Þessi regla var brotin. Og það, sem sannfærir mig um það, að sildarmjölsmagnnið, sem haldið var eftir, sé ekki höfuðatriðið í þessu máli, er það, sem kemur fram í grg. till. Það eru send skeyti til helmings allra kaupfélaga í landinu, og það kemur í ljós, að í heild hafa þau fengið minna sildarmjöl nú en þau seldu í fyrravetur, og þó er það óumdeilt atriði, að miklu meira er til í landinu. Spurningin er: Hvar er þetta mjöl? Það er meira til í landinu en í fyrra, en þó kemur í ljós, að kaupfélagin fá minna til að selja. Hvar er mjölið? Ég hef ekki sönnur fyrir því, en ég hef nokkuð áreiðanlegar fregnir um það, að það hafi verið keypt til áburðar og liggi í stórum hunkum, þar sem það á ekki að vera. Þetta hlaut svona að fara, þegar mjölið er selt með því verði, að það er ódýrara en tilbúinn áburður. Þess vegna er það, að brot á þeirri reglu að auglýsa mjölið og krefjast pantana fyrir réttan tíma, mátti sízt af öllu eiga sér stað núna. Hitt atriðið, sem ég álit athyglisvert, eru auglýsingar þær, sem birtar voru í útvarpinu rétt fyrir kosningarnar. Ég var þá á ferðalagi úti um land. Ég var spurður að því, hvað eftir annað, hvort óhætt mundi vera að treysta þessum auglýsingum. Ég var á ferðalagi, þegar síðustu umræðurnar fóru fram, og var þá birt yfirlýsing frá formanni Búnaðarfélags Íslands, þar sem talið var líklegt, að hægt væri að sinna öllum þöntunum, sem fyrir lágu. Þá kom ég á höndabæ einn, þar sem verið var að setja á, og sagði bóndinn þá við mig mjög glaður, að það mundi vera óhætt að treysta yfirlýsingum stj., því að nú væri komin yfirlýsing frá Búnaðarfélagi Íslands líka. Samkvæmt þessu ætlaði hann svo að setja á. En daginn eftir kosningarnar kemur svo yfirlýsing um, að bændur fái aðeins 60% af þöntunum sínum, en reynslan er bara sú, að sumir fá alls ekkert. Af því leiðir, að nú eftir hátíðarnar er þegar byrjaður niðurskurður. Það hefur þegar verið skorið niður, að mér er sagt, um 1000 fjár, og það er áreiðanlegt, að margir bændur verða í vetur að slátra einhverju af fé sínu, af því að þá skortir fóðurbæti. Og þar sem sildarmjölið er mest notað, á beiti-jörðum fram til dala, er víða samgöngum þannig háttáð, að ekki er hægt að koma sildarmjölinu til þeirra yfir veturinn.

Það er því þetta tvennt, sem ég álit næstum því ófyrirgefanlegt í þessu máli.

Finnur Jónsson. Herra forseti. — Ég vil svara fácinum orðum nokkrum aths., sem komu fram hjá hv. þm. Str. Ég hygg það sé rétt, sem hann sagði, að nógu miklu sildarmjöli hafi verið haldið eftir í landinu. Hins vegar er það ekki rétt, að útflutningsn. hafi látið í ljós nokkurt álit um það, hvort mjölbirgðir væru nægilegar, heldur hefur viðskiptan. haft það mál með höndum. Þá hygg ég það sé misskilningur hjá hv. þm., að hægt hefði verið að skipta mjölinu hæfilega, ef allar pantanir hefðu verið komnar fyrir septemberlok. Það hefur aldrei verið siður að biða með að afgreiða pantanir, þar til þær hafa allar verið komnar, heldur hafa þær verið afgreiddar um leið og þær hafa borið. Það hefði því ekki bætt úr neinu, þó að pantana hefði verið krafizt fyrir septemberlok. Hitt er annað mál, að sú reynsla, sem fengizt hefur, vegna þeirra mistaka, sem hafa átt sér stað, virðist benda ótvírátt í þá átt, að þegar farið er að gefa vöru, þá verður líka að skammta hana. Í því liggur yfirsjón ríkisstj. að átta sig ekki á því, að þegar farið er að gefa vöru að einhverju leyti, þá fara menn að birgja sig óeðlilega mikið upp, ef útlát eru ekki takmörkuð. Hins vegar væri rétt, ef hv. þm. veit um sildarmjölshauga hér og þar, þá ætti að ganga í þá hauga og flytja úr þeim til bænda þeirra, sem annars verða að skera niður fé sitt vegna fóður-skorts. Vitanlega var það ekki ætlunin, að sildarmjölið væri keypt til áburðar, og ef hv. þm. Str. veit um þessa hauga, þá á hann að upplýsa, hvar þeir eru. (HermJ: Ja, hvar er mjölið? Ég spurði). Hann segist vita um hauga, þá á hann að upplýsa, hvar þeir eru. Þá er það annað í sambandi við þetta mál, sem ég vil minna á. Það var bent á það á sumarþingi, m. a. af mér, að við Alþfm. mundum fylgja þeirri till., að bændur fengju mjölið lágu verði, með því skilyrði, að tekið yrði tillit til þessarar styrkveitingar við ákvörðun afurðaverðsins. Þessu hafa þær n., sem ákveðið hafa afurðaverð landsmanna, engu sinnt. Yfirleitt er það svo, að þær ákvarðanir, sem samþykktar voru í sumar og þetta mál snerta, hafa n. þær, sem ráða afurðaverði bænda, að engu haft. Ég vil því spyrja hæstv. ríkisstj., hvort hún vilji ekki, þegar hún ákveður þær uppbætur á verði landbúnaðarafurða, sem búið er samkv. þáttill. að samþykkja, taka til athugunar, hvort rétt muni vera að fylgja þeim fram að öllu leyti, þar sem n. þær, sem ákveða afurðaverð, hafa að engu haft vilja Alþ. Það væri ástæða til að spyrja hæstv. ríkisstj., hvort hún vilji ekki taka til athugunar samþykktir þessar og gera sér grein fyrir því, hvort ekki verður búið að margráðstafa þeim tekjuafgangi, sem hún gerir sér vonir um, þegar þær hafa verið framkvæmdar. Ef tekjurnar verða 90 milljónir og útgjöld 65 milljónir, og ef svo á að verja 25 millj. í verðlagsuppbætur til að stöðva dýrtíðina, þá er auðséð, að allur tekjuafgangur fer í þetta. Nú hafa verið gerðar ýmsar samþykktir, t. d. að leggja 10 millj. í raforkusjóð og svo og svo mikið í jöfnunarsjóð ríkisins, og svo er uppbótin á landbúnaðarafurðir þar að auki. Það lítur út fyrir, að það sé þegar

búið að ráðstafa helmingi meira fé en því, sem inn kemur. Í sambandi við þetta mál vil ég benda á, að það er nauðsynlegt að láta gera athuganir í þeim tilgangi að finna vísitölu landbúnaðarafurða. Það hefur margsinnis verið bent á það hér á Alp., að það væri ekki sanngjarnt að reyna ekki að finna vísitölu landbúnaðarafurða eins og kaupgjalds. Eins og þm. vita, þá er verð landbúnaðarafurða í raun og veru kaupgjald bændna. En fyrir því er enginn grundvöllur fundinn. Það er vissulega lítil von til, að hægt sé að gera eitthvað af viti í dyrtíðarmálunum, ef ekki er leitast við af ríkisstj. og Alp. að finna hann.

Mér er sagt, að margar bændur hafi nú það góða afkomu, að þeir telji þær uppbætur, sem nú eru fyrirhugaðar, hreint og beint hlægilegar. Þær séu svo háar, að þeim sjálfum blöskri, enda munu þær nema um 4500 kr. á hvert býli. Ef þetta er rétt, þá ber ríkisstj. og Alp. að athuga, áður en það er of seint, þær ábendingar að finna vísitölu landbúnaðarafurða, áður en farið er að greiða út þann tekjuafgang, sem heppilegra væri að verja á annan hátt.

Þjarni Ásgeirsson: Ég skal ekki vera margorður, en ég þarf að svara nokkrum orðum úr ræðum einn þeirra hv. þm. Borgf. og hv. þm. G.-K. Hv. þm. G.-K. komst þannig að orði, að mér færist lítillmannlega að vilja færast undan ábyrgð, sem ég og Búnaðarfélag Íslands bærum í þessu máli. Nú er ekki ætlun mín að skorast undan ábyrgð á því, sem miður hefur farið, sem ég tel, að réttlæga megji eigna Búnaðarfélagi Íslands. En ég vildi leiðrétta missagnir, sem fram hafa komið um afskipti Búnaðarfélags Íslands af málinu. Hitt finnst mér ekki sómalegt af háttv. þm. G.-K. að vilja bera Búnaðarfélag Íslands sem skjöld fyrir sig í öllum þeim ádeilum, sem hann hefur orðið fyrir í þessu máli, og það langt um efni fram. Því að sannleikurinn er sá, að Búnaðarfélag Íslands var aldrei til ráða spurt í þessu máli, fyrr en komið var fram á haust og málið komið í fullkomnið öngþveiti. Ég hef leitað í bréfum Búnaðarfél. Ísl. og hvergi fundið þess vott, að ríkisstj. hafi skrifað því nokkurn staf um þetta mál fyrr en í haust. Þess vegna vil ég leiðrétta það hjá hv. þm. G.-K., sem hann fullyrti hér á fyrri fundi, að nákvæmlega sömu aðferðir hefðu verið hafðar á þessu ári sem á undanförunum árum viðkomandi pöntunum og úthlutun á sildarmjöli. Það er ekki rétt, að svo hafi verið, því að ef þeirri reglu hefði verið fylgt, eins og að undanförunu, að láta pantanir á sildarmjöli vera komnar fyrir mánaðamótin ágúst og september, þá hefði verið tími til þess að hafa skömmtun og skiptingu á sildarmjölinu, sem hefði komið bændum að notum. Og þá hefðu þær birgðir komið bændum að fullum notum, sem Búnaðarfélag Íslands stakk upp á, að skyldi vera haldið eftir í landinu. Ef pantanir hefðu komið fyrir 1. sept., þá hefði verið hægt að skammta eftir pöntunum og þeim birgðum, sem til voru í landinu, og þá hefði betur farið en fór. Og ef stjórn Búnaðarfélags Íslands hefði verið kunnugt um þessar miklu pantanir þannig í tæka tíð, þ. e. a. s., ef þeirri sömu reglu hefði verið fylgt í þessu efni og gert hefur verið á undanförunum árum, þá

hefðu skammtanir getað farið fram nógu snemma.

Hv. þm. G.-K. tók það óstinnt upp fyrir mér, þegar ég sagði, að skýrslur, sem sendar voru, hefðu verið óábyggilegar. Þær voru það vegna þess, að þær pantanir, sem okkur voru sendar og okkur var skipað að vinna úr, voru ekki allar þær pantanir, sem þá voru fyrir hendi og fram komnar. Það vantaði allar pantanir fyrir sildarverksmiðjuna á Hjalteyri. Við vissum ekkert um þær og tókum ekkert tillit til þeirra. Auk þess var, að eftir að við skömmtuðum sildarmjölið, var tekið við pöntunum frá Sildarverksmiðjum ríkisins, er við gátum ekki tekið til greina, af því að þær komu svo seint. Þess vegna urðu þær upplýsingar, sem við gáfum, rangar. Ég tel þó, að samkvæmt þessum upplýsingum og þeim, sem síðar komu fram, þá hefði verið hægt að láta meira en 60% til þeirra manna, sem ekki voru búnir að fá allt sitt sildarmjöl afgreitt. En það raunalegasta við þetta allt er það, að ekki einu sinni þessi 60% hafa verið afgreidd.

Ég hef hitt bændur, sem hafa fengið einn 30%, annar 40% og hinn þriðji 50% af því sildarmjöli, sem þeir hafa pantað. Einn þessara manna, sem hefur stórt bú, sagði mér, að ekkert lægi fyrir honum annað en að slátra þremur of kúm sínum bráðlega. Þessir menn hafa eðlilega sagt: Hvar eru þessi 75%, sem ríkisstj. lofaði okkur í haust? og: hvar eru þessi 60%, sem ríkisstj. lofaði okkur? Og ég hef ekki getað svarað þessu nema með nokkrum kinnroða fyrir hönd Búnaðarfélags Íslands og sérstaklega með kinnroða fyrir hönd ríkisstj., sem gaf þessar skýrslur, sem ég hef getið.

Jón Pálmason: Mér hefur þótt þessar umr., sem hér hafa farið fram, að ýmsu leyti nokkuð undarlegar.

Hv. 1. flm. þessarar þáttill. (PZ) hefur lagt áherzlu á það, að hann vildi fyrst og fremst miða við það, að það væri hægt að útvega fódurbæti handa þeim mönnum, sem vantar hann. En umr., og ekki sízt frá þessum sama hv. þm., hafa snúist upp í ádeilu á fyrrv. hæstv. ríkisstj., af því að hún hafi verið ranglát viðvíkjandi úthlutun á sildarmjölinu og að finna henni það til foráttu, að hún hafi ákveðið verðið á þessari vöru of lágt. Ég álit henni það þó til hróss, að hún ákvað verð á því lágt, og því eigi ekki að færa fyrrv. hæstv. ríkisstj. það til lasts, að hún hafi ákveðið verð á því of lágt.

Varðandi það, sem hér er kastað fram af meðhaldsmönnum þessarar þáttill., að það hljóti að liggja meira eða minna sildarmjöl í haugum einhvers staðar á landinu, sem nota eigi til áburðar, og að nú væri vegna fódurskorts farið að skera niður fénað á landinu í stórum stíl, þá vil ég óska þess, að þeir menn, sem kasta þessu fram, gefi upplýsingar um það, hvar þetta sé. Ég efast um, að nokkuð af þessu sé rétt. Ef menn hafa grun um það, að fyrirbyggjandi sé sildarmjöl einhvers staðar, sem nota eigi til áburðar, er eðlilegt, að gerð sé krafa um, að sömu menn, sem tala um, að slíkt muni eiga sér stað, bendi á, hvar þetta muni helzt vera, því að það er full þörf á því, að meira sé til af sildarmjöli í land-

inu til fóðurs en nú er, og þetta sildarmjöl, sem nota ætti til áburðar, þyrfti þá að taka til úthýtingar til fóðurs.

Ég hef ekki heyrt um, að farið sé að skera niður fénað af heyjum, og langar mig þess vegna til að fá frekari upplýsingar um, ef svo er, hvar það muni vera, því að ég leyfi mér að efast um, að byrjað sé á því. Hitt er kunnugt, að ekki hefur verið hægt að fullnægja öllum pöntunum á sildarmjöli, sem fram hafa komið, og ég tel ekki, að hægt sé að ásaða fyrirv. hæstv. ríkisstj. um það, þó að svo hafi farið. Og það má segja, að það sé undarleg krafa, ef á að gera þá kröfu til ríkisstj., hver sem hún er, að hún annist um það, hvernig sildarmjoli skuli úthlutað innan héraða. Ég veit ekki betur, en að hjá Kaupfélagi Húnavetninga á Blönduósi t. d. hafi sildarmjoli verið úthlutað hlutfallslega til manna eftir pöntunum, en ekki þannig, að sumir viðskiptamenn eða neytendur hafi fengið allar sínar pantanir á því afgreiddar, en aðrir ekki neitt. En ef sá misjöfnuður kann að hafa átt sér stað einhvers staðar á landinu, þá er það sök þeirra, sem verzlá með sildarmjölið, en ekki ríkisstj.

En um aðalariðið, sem fyrir flm. þessarar þátt. vill virðist vaka með flutningi till., að láta skipa þessa 5 manna rannsóknarn. til þess að athuga og fá upplýst, hvernig sildarmjoli hafi verið úthlutað á s. l. sumri, vil ég segja það, að ég held, að það veri miklu nær sanni að visa því máli til þeirrar stofnunar, sem bændur eiga að geta treyst og er þeirra stofnun, Búnaðarfélag Íslands. En hitt geng ég inn á, að það, sem helzt bæri að rannsaka í þessu sambandi, er það, hvort hægt sé að fá fóðurbæti handa þeim mönnum, sem hann skortir.

Að öðru leyti get ég ekki farið út í umr. um málið, af því að mér er afmarkaður tími, en vil leggja til við hæstv. forseta, ef þessari þátt. vill verður vísað til n., þá verði það fjn.

Ingólfur Jónsson: Hv. þm. Ísaf. (FJ) talaði um það hér áðan, að verðlag landbúnaðarvara væri ákveðið út í bláinn. Hér er talað af vanþekkingu þess manns, sem ekki þekkir til staðhátta í sveitum. Verðlag á kjöti á síðasta hausti var ákveðið í samræmi við óskir búnaðarsambanda og óskir deildarstjóra í Sláturfélagi Suðurlands, sem höfðu komið saman á fundi og gert till. um, hvað bændur þyrftu að fá fyrir kjötið á síðasta hausti til þess að standast þann kostnað, sem hækkað kaup hafði í för með sér. Þessi hv. þm. (FJ) veit manna bezt, hve mikið kaup hækkaði á síðasta ári, og honum er kunnugt um, að grunnkaup var hækkað um 25–30% í ágúst s. l. En ólíklegt er, að hv. þm. Ísaf. ætlist til þess, að bændur fái engar úrbætur í samræmi við grunnkaupshækkanir verkamanna og þeim verði ekki gert mögulegt að halda búrekstri sínum áfram. Verð á kjöti á síðasta hausti var ákveðið í samræmi við það, sem bændur þyrftu að fá fyrir vöruna og við þær óskir, sem búnaðarsambönd og deildarstjórar í Sláturfélagi Suðurlands báru fram. Það, sem þessi hv. þm. segir um það, að það sé athugunarvert, hvort Alþ. eigi að standa við gerðar skuldbindingar um verðlag á þessari vöru, það er að bæta gráu ofan á svart um það, sem sagt hefur verið um þetta

efni. Og þar sem hv. þm. Ísaf. talaði um, að bændum blöskraði að taka við þeim uppbótum, sem þeim voru ætlaðar, þá er það líka af ókunnugleika sagt hjá þessum hv. þm., sem ekki hefur gefið sér tíma til að setja sig inn í kjör bændanna.

Annars held ég, að það væri ekkert óhollt fyrir okkar þjóð, þó að landbúnaðurinn kæmist að einhverju leyti úr þeirri úlfakreppu, sem hann var í, þannig að bændur losuðu sig við eitthvað af skuldum sínum og kæmu út úr þessu stríði betur búnir undir það að mæta kreppu eftir stríðið heldur en eftir síðustu heimsstyrjöld. Og þó að ekki þyrfti að stofna kreppulánasjóð eftir þessa yfirstandandi heimsstyrjöld, held ég, að enginn þyrfti að harma það.

Hér hefur mikið verið talað um sildarmjöl og úthlutun á því. Það er vítað, að bændur hafa ekki fengið allar þær pantanir afgreiddar, sem þeir hafa gert um sildarmjöl. Pantanir hafa komið upp á 12 þúsund tonn sildarmjöls, að því er fulltrúi í stjórnarráðinu hefur tjáð mér. Það, sem notað var á s. l. ári af sildarmjöli, var 5 þús. tonn. Ríkisstj. fór á s. l. sumri til Búnaðarfélags Íslands til þess að leita ráða um það, hve mikið skyldi ætla til notkunar innan lands af sildarmjöli á þessum vetri, og hún fékk það svar, að ráðlegt væri að áætla það 6500 tonn á móti 5000 tonnum, sem notuð voru á s. l. vetri. Þótti það riflega áætlað. En þegar þetta var, var það kunnugt, að til voru í landinu 8200 tonn af sildarmjöli og 1000 eða 2000 tonn af fiskimjöli. Það virtist því svo sem ekki mundi koma til skorts á fóðurmjöli. Þar sem forseti hefur tilkynnt, að tími minn sé liðinn, lýk ég máli minnu um sinn.

Sveinbjörn Högnason: Hv. þm. A.-Húnv. byrjaði mál sitt á því að segja, að þessar umr. væru nokkuð undarlegar. Og ég get vel skilið það, að eftir því sem þetta mál rifjast upp, finnist honum og fleirum því vera þannig farið, því að málið er vissulega harla undarlegt og sennilega það undarlegasta, sem hæstv. Alþ. hefur nokkurn tíma horft upp á. Hvernig á málum þeim, sem hér hefur verið rætt um, hefur verið haldið í höndum ríkisstj., er áreiðanlega eitt af þeim undarlegustu málum, sem komið hafa fyrir á síðustu árum, svo ekki sé meira sagt. Því er þannig háttað, að Alþ. ákveður að selja sildarmjöl við tiltölulega lágu verði til bændna til þess að hægara sé fyrir þá að afla þess, og úthlutun á því til þeirra síðan framkvæmd þannig, að menn fyrst í stað eru látnir fá allt, sem þeir hafa pantað af því, en síðan sett stopp við, svo að margir fá ekki nema kannske helming af pöntunum og sumir alls ekki neitt. En hv. þm. A.-Hnúv. ætti ekki að þykja þetta undarlegt í sjálfa sér, því að þetta eru stjórnarhættir íhaldsins bæði hér og annars staðar, handahóf, hlutdrægni og hirðuleysi, ekki að hafa almenningsheill fyrir augum, heldur hjálpa einstökum mönnum, þó að þjóðarheildin og fjöldi manna bíði stórtjón og boga fyrir það. Þetta hefur nú orðið í þessu máli. Þegar veittur hefur verið styrkur til þess að lækka verð á þessari vöru, þá er það vitanlega gert til þess, að sildarmjölið geti komið að sem bezt-

um notum fyrir neytendur í landinu, og þá verður annaðhvort að skammta það eða sjá um, að nægilega mikið sé til af því í landinu til þess að veita það öllum, sem vilja fá það. Annars er opin leið fyrir hlutdrægni, þannig að sumir stórgræði á verðlækkuninni, en aðrir biði tjón fyrir vöntun á vörunni og verði að skera fé sitt. En það er eðlilegt, að þetta fari svo í höndum þessa flokks, Sjálfstfl., því að hans sjónarmið er ekki þjóðarhagsmunir heldur hagsmunir einstakra manna.

Eitt vil ég spyrja fyrrv. ríkisstj. um. Hvenær og hvar fékk hún vitneskju um það, að ekki væri hægt að fullnægja öllum pöntunum á sildarmjöli? Tveimur dögum fyrir kosningar í haust lét hún auglýsa, að allir gætu fengið nóg sildarmjöl, því að nóg væri til af því í landinu. En tveim dögum eftir kosningar, 20. okt., lét hún hins vegar auglýsa, að ekki væri hægt að láta menn hafa nema 60% af pöntunum þeirra á sildarmjöli. Hvaðan fékk ríkisstj. upplýsingar um það á þessum fáu dögum, að hún hafði sagt og látið auglýsa það tveimur dögum fyrir kosningar, sem reyndist ósatt í þessu máli? Getur fyrrv. ríkisstj. borið Búnaðarfélag Íslands sem skjöld fyrir sig í þessu efni? Mér þætti æskilegt að fá svar við þessu, m. a. vegna þess, að hv. 2. þm. Rang. auglýsti það á öllum fundum fyrir kosningar, að allir þar austur frá gætu fengið nóg sildarmjöl. Sumir þar hafa fengið nóg sildarmjöl, en sumir ekki neitt. Þess vegna er það cinkennilegt, er hv. þm. A.-Húnv. heldur því fram, að pantanir hafi verið afgreiddar hlutfallslega jafnt. Hvernig gátu líka kaupfélög vítað það í haust, að þau yrðu svikin um 40% af pöntunum sínum? Fyrstu mennirnir, sem sildarmjöl tóku, fengu allt, sem þeir höfðu pantað, vegna þess að engum datt í hug, að stjórnnin sviki gefin loforð. Engum datt í hug, að sú ríkisstj. sæti í landinu, sem sviki í þessu efni svo sem raun varð á.

Forseti (HG): Þar sem umr. um þetta mál virðast nú munu ætla að ganga úr hófi fram, en margir eru enn á mælendaskrá, geri ég það að till. minni, að umr. verði lokið, þegar þeir hv. þm. hafa talað, sem nú eru þegar á mælendaskrá, og að ræðutími verði stytur niður í 5 mínútur. Vil ég héra þetta undir atkv. hv. þm.

ATKVGR.

Till. forseta um takmörkun umr. og ræðutíma samþ. með 24:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli. og sögðu

já: HermJ,²⁾ IngJ, JJós, JPálm, JS, JörB, KA, LJós, PHerm, PZ, SigfS, SB,³⁾ SEH, STH, SkG, StJSt, StgrA, ÁkJr, BrB, EOI, EE, EystJ, FJ, HG.

nei: GG, GJ,¹⁾ GTh, HelgJ, LJóh, ÓTh, PO, SK, SP, SvBH,⁴⁾ PP, BG.

GB, GSv, PP, BÅ greiddu ekki atkv.

12 þm. (GfG, IngP, JakM, JJ, MJ, PM, SG, ÞG, ÁÁ, BSt, BBen, EmJ) fjarstaddir.

1) GJ: Herra forseti. Með tilvisun til þess, að síðasti ræðumaður, hv. þm. V.-Sk. (SvBH), hefur borið þær sakir á fyrrv. hæstv. ríkisstj., sem eru svo miklar, að umr. mættu standa vegna þeirra

Eiríkur Einarsson: Sé hér um verulegar misfellingar að ræða eða eitthvað, sem þyrfti úrbóta við til þess að landsmenn fengju nægilega mikið fódurbæti, þá hygg ég þá aðferð, sem viðhöfð er nú hér á hæstv. Alþ., að flytja þetta mál alveg einhliða flokkslega með þeim eindregnu sjákdómseinkennum flokkskerfju, ekki til þess fallna, að til úrbóta verði í þessu máli.

Ég ætla ekki að ræða málið vilt, heldur hefur aðeins eitt atriði málsins orðið til þess að ég stöð upp. Það hefur sem sé verið talað um það af ýmsum hv. þm. nú í þessum umr., hvort ekki hafi verið rétt að skammta sildarmjölið. Þetta atriði hefur verið gert að aðalræðuefni af ýmsum háttv. ræðumönnum nú í hæstv. Sp., og er von, að það hafi verið haft orð á þessu, því að þegar ríkið leggur svo mikið fram sem gert hefur verið viðkomandi þessari vörutegund til þess að gera aðgengilegra fyrir menn að kaupa hana, þá er eðlilegt, að slíkt atriði sé rétt. En um það, hvernig átt hafi að koma fyrir slíkri skömmtun, hafa aðilarir, sem það mál snertir mest, fyrrv. hæstv. ríkisstj. og Búnaðarfélag Íslands, illu heilli skotið sér hvor á bak við annan til að reyna að koma sökinni af sér á hinn aðilann. En hvernig áttu þessir aðilar að skammta þessa vöru, þegar komin voru síðustu forvöð? Til þess að geta komið fram skömmtun á þessari vöru, hefði þurft að hafa aðra skipun á þessu. Það hefur verið talað um þá reglu hér sem það, sem ætti að fara eftir við þá skömmtun, að taka tillit til þess, hve mikið kaupendur sildarmjölsins hafa pantað. En nú er það svo um pantanir á þessari vöru, að þær hafa verið gerðar af notendum af mesta handahófi. Það eru til margir neytendur, sem panta svo lítið sem þeir gera ráð fyrir að komast af með minnst og vilja ekki fara lengra í pöntunum sínum. Um aðra er þveröfugu máli að gegna, þeir panta langt fram yfir þarfir, og spursmál er, hvort ekki eru til þeir menn, sem pantað hafa sildarmjöl til sölu eða geymslu. Má ætla, að slík tilfelli séu til.

Til þess að finna grundvöll til þess að byggja á sanngjarna skömmtun á þessari vöru þyrfti að finna mælikvarða, sem hægt væri að fara eftir. En meðan svo er, að ekki eru lögmæt fódurbirgðafélög í sveitum almennt, er þessu skömmtunarmáli ekki komið í hið æskilegasta horf, því

í heila viku, ef með þyrfti, til að hrekja þann óverðskuldaða áburð, og segi ég því nei.

2) **HermJ:** Vegna þess að það skiptir mestu máli, að mál þetta sé afgreitt og umrædd rannsókn fáið fyrir afgreiðslu þess, segi ég já.

3) **SB:** Með því að ég tel ekkert mark takandi á munnfleipri hv. þm. V.-Sk. (SvBH) um fyrrv. hæstv. ríkisstj., og þar sem ég tel, að hæstv. Alþ. hafi ýmis mál þarfari til að sinna en að sitja yfir umr. um slíka till. sem þessa, segi ég já.

4) **SvBH:** Vegna þess að ég tel fátt nauðsynlegra, bæði fyrir þing og þjóð, heldur en það að athuga sem bezt, hvernig fyrrv. ríkisstj. hefur haldið á málum, bæði þessum og öðrum, og ég tel, að fyrrv. ríkisstj. þurfi að vera krafín betur til reikningsskapar um þetta mál og fleiri mál, segi ég nei.

að fódurbirgðafélagin er sá aðili, sem fara ætti eftir um þarfir landsmanna á hverjum stað fyrir fódurbæti. Hefðu þau verið til á s. l. sumri og verið sett til þess að gera till. um þetta efni, þá hefði verið öðru máli að gegna. Ég segi þetta til ábendingar viðkomandi framkvæmdum í þessum efnunum í framtíðinni.

Grundvöllur undir skömmun á sildarmjölum nú hefði hlotið að verða að meira eða minna leyti af handahófi. En ég bendi á þetta sem æskilegan hlut, að fódurbirgðafélaginu væri fengið áhrifavald til þess að gefa Búnaðarfélagi Íslands þær upplýsingar, sem nauðsynlegar væru til þess að byggja á niðurstöður í þessu efni. Þessu vil ég skjóta fram til athugunar vegna framtíðarinnar og líka til athugunar fyrir þá menn, sem talað hafa digrast um ólag, sem á sölu og úthlutun sildarmjöls hafi orðið á s. l. hausti.

Finnur Jónsson: Hv. þm. Mýr. (BÁ) vildi enn halda fram, að það hefði verið einhver trygging í því fyrir þá menn, sem panta sildarmjöl, ef þeim hefði verið gert að skyldu að panta það fyrir lok ágústmanaðar, eins og hann sagði, að staði í l. ákvæði um. Nú er það ekki í l., heldur hitt, að mjöl skuli panta fyrir lok septembermanaðar. Þess vegna er, samkv. 12. gr. l. um sildarverksmiðjur ríkisins, búið að afgreiða mjög mikið af sildarmjölinu í lok septembermanaðar, og til frekari skýringar vil ég slá upp 1. málsg. 12. gr. l. um sildarverksmiðjur ríkisins. Hún er svona:

„Sildarverksmiðjum ríkisins skal skylt að selja samvinnufélögum, bæjarfélögum, hreppsfélögum og búnaðarfélögum það sildarmjöl, sem slík félög panta fyrir 30. september ár hvert.“ (BÁ: Ekki einstaklingum. — **HermJ:** Var það ekki selt einstaklingum nú?) Sildarverksmiðjurnar höfðu enga heimild til þess að skammta sildarmjöl. Þess vegna var það skylda stjórnar Búnaðarfélags Íslands, sem fulltrúa ríkisstj. að koma á skömmun á þessari vöru og fá sett l. um það efni.

Hv. 2. þm. Rang. hélt því fram, að ég vildi láta verðlag. niðast á framleiðendum í landinu. Þetta er ekki rétt. En ég hef sagt, að það vantaði grundvöll fyrir verðlagsákvörðunum á vörum bænda. Nú er vitað, til hvers hv. 2. þm. Rang. var settur í kjötverðlag. hann var settur þar til þess að bjóða upp kjötverðið á móti Framsfl. Hvaða grundvöll hann hefur fyrir sínum verðlagsákvörðunum, getur hann ekki sýnt fram á eða sannað, því að sá grundvöllur er ekki til. Ef þeir, sem telja sig vera málsvara bænda, vilja hafa hreint mjöl í pökum, hvers vegna vilja þeir þá ekki láta finna vísitölu fyrir afurðaverði bænda? Hvers vegna eiga bændur að því leyti að vera öðruvísi settir en embættismenn, sjómenn og verkamenn, sem taka laun sín eftir vísitölu? Það er vegna þess, að hv. 2. þm. Rang. vill hafa tilefni til þess að nota verðlagið á landbúnaðarafurðum sem kosningabeitu í héruðum landsins. Það hefði nú ekki verið goðgá, þó að ríkisstj. hefði látið fara fram rannsókn á því, hvort kjötverðlag. þegar hún ákvað kjötverðið í haust, hefði reiknað með því, að það fengjust uppbætur úr ríkissjóði til landbúnaðarins, sem næmu 4—5

þús. kr. á hvert býli í landinu. Og það hefði verið gott, ef hv. 2. þm. Rang. hefði verið undir það búinn að fara einhver rök fyrir, að svo hefði verið. Meðan slík rök koma ekki fram, er full ástæða fyrir hæstv. ríkisstj. að athuga, hver grundvöllur er undir verðlagi því á landbúnaðarvörum, sem hér hefur verið sett, og hvort rétt sé að halda sér við þær samþykktir, sem gerðar hafa verið um uppbætur úr ríkissjóði, þegar slíkur háttur er hafður á störfum kjötverðlag. eins og þegar þessi maður (IngJ) var settur inn í þá n.

Sigurður Þórðarson: Hv. þm. A.-Húnv. sagði, að það væri ekki sök ríkisstj. fyrrverandi, þó að mistök hefðu orðið á úthlutun sildarmjöls hjá kaupfélögum og öðrum verzlunum innan héraða. En ég vil vekja athygli hv. þm. á því, að þegar maður, sem stendur fyrir verzlun, veit ekki annað en að hann fái vissst ákveðið magn af sildarmjöli, gætir sá sami maður þess ekki að draga neitt úr því, sem menn fá afgreitt eftir sínum pöntunum. Af þeirri ástæðu var það á s. l. hausti, að þeir, sem fyrst komu, fengu allt það sildarmjölsmagn, sem þeir pöntuðu, en ekki hinir, sem síðar komu, þegar vitað var orðið um, að ekki fengist allt sildarmjöl, sem pantað hafði verið af verzlunum. Þannig var það líka hjá okkur í Skagafirði. Við munum hafa pantað sildarmjöl 4. sept. og hinn 5. sept. fengum við svarskeyti, sem ég vil, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp. Það er svo: „Samþykkjum selja yður allt að 200 tonn sildarmjöl. Sild.“ Það var ómögulegt fyrir mig að búast við öðru, en að við þetta yrði staðið. Svo fékk ég ekki nema 60% af þessu, en vissi ekki um það fyrr en tveimur dögum eftir kosningar. Það er því ekki að ófyrirsynju, að þetta mál verði rannsakað. Og mér þykir undarlegt að bera hv. flm. brigzlum fyrir það að fara fram á, að ríkisstj. láti rannsaka þetta mál, sem ég fullyrði, að er mesta stjórnarfarslegt hneyksli, sem komið hefur fram á Íslandi. Ef svo er, að þetta vörumagn er til í landinu og því svo vitlaust og ranglega úthlutað, að sumir bændur hafa fengið allt, sem þeir hafa pantað a. m. k. eða meira, en vitað er, að aðrir hafa fengið miklu minna en þeir pöntuðu, og kannske ekki neitt, þá er fyllsta ástæða til, að rannsókn fari fram á þessu. Og ég fer í mál við ríkisstj. fyrir hönd ríkissjóðs, ef fellir verður í Skagafirði af þessum sökum. Ég heyri, að einn hv. þm. segir, að við fáum fiskimjöl. Ég átti tal við bónda einn í Skagafirði ekki fyrir löngu, sem á 14 kýr. Hann sagði, að hann yrði að fella nokkuð af sínum skepnum, ef hann fengi ekki fiskimjöl héðan að sunnan. Þó var það nokkur bót fyrir okkur Skagfirðinga, að við áttum 500 poka af þurrum beinum, sem við fáum malað. Bændur fódra ekki búpening sinn á diguryrðum hér á Alþ. Við krefjumst þess fyrir bændanna hönd, að athugað sé, hvort sildarmjöl er til í landinu, og að reynt sé að útvega þeim bændum sildarmjöl, sem mest þurfa þess, ef það liggur í bunkum einhvers staðar í landinu til þess að notast til áburðar á komandi vori.

Ég tala ekki þessi orð af illvilja til fyrr. hæstv. ríkisstj. En það er næsta undarlegt, að fram til kosninga fullyrðir hún, að nóg sildarmjöl sé til í landinu og allir geti fengið eins og

þeir þurfa, en strax eftir kosningar auglýsir hún, að ekki sé hægt að láta menn hafa nema 60% af því, sem þeir hafi pantað af sildarmjöli. Og þó hafa sumir alls ekki einu sinni fengið það magn. Það er ekki sanngjarnt, að þeir, sem pantað hafa sildarmjöl á tilskildum, lögmætum tíma og hafa skeyti um það frá sildarverksmiðjum ríkisins, að þeir fái það magn, sem pantað var, séu svo sviknir um það. Það er mál, sem áreiðanlega þarf að taka til rannsókna.

Gísli Jónsson: Út af ummælum hv. þm. Str. (HermJ) um það, að það muni liggja í haugum sildarmjöl í landinu, sem ætlað sé til áburðar, vil ég leyfa mér að benda á, að hæstv. Alp. hefur áðrei gefið heimild til þess, að ríkissjóður greiddi mismun á verði þess sildarmjöls, sem notað væri til áburðar í landinu. Og það gefur tvöfalda ástæðu til þess að rannsaka málið. Því að ef einhverjir menn hafa fengið keypt sildarmjöl á síðasta ári, sem ætla það til áburðar, þá eru þeir menn skyldir til að endurgreiða mismun þann á verði fyrir það, sem ríkissjóður hefur greitt.

Hv. þm. V.-Sk. mæltist mjög óvirkulega og óþinglega um þetta mál, en gætti þess hins vegar ekki, ef sannleikur hefði verið í því, sem hann sagði í ásökunum sínum á ríkisstj., þar honum skylda til að reyna að setja undir þann leka á sumarþinginu s. l. og leggja til eitthvað um það, hvernig úthluta ætti þessari vöru, þegar vitað var, að ekki var (eftir því sem hann sagði) hægt að trúa ríkisstj. til þess að úthluta þessari vöru. Þar með kallaði hann yfir sjálfan sig þá þyngstu ásökun, sem nokkur maður getur kallað yfir annan mann, og gerði það með harla óþinglegum orðum, er hann talaði um fyrrv. hæstv. ríkisstj.

En þegar þessi hv. þm. (SvbH) hefur starfað að því að gera þessa stofnun, Alp., að hinu óþinglegasta þingi, sem setið hefur, og gerir það af hatrí til meðbræðra sinna hér á Alp., þá er óskandi, að það opnaði augu þjóðarinnar fyrir því, hvert stefnir um mál þjóðarinnar, þegar svo vel gefnir menn eins og hv. þm. V.-Sk. er nota gáfur sínar til þess að spilla friði og öllum þinglegheitum um öll mál hér á hæstv. Alp..

Jón Pálmason: Það hefur verið upplýst í þessum umr., og ekki af neinum vefengt, að sildarmjöl hefur verið selt hlutfallslega lægra verði á þessu ári heldur en nokkurn tíma áður. Það hefur líka komið í ljós, að það hafi verið haldið eftir til fódurs meira sildarmjöli á s. l. sumri heldur en nokkru sinni áður. Í þriðja lagi hefur komið í ljós í þessum umr., að fyrrv. ríkisstj. hefur í samráði við Búnaðarfél. Íslands ákveðið, hve miku sildarmjöli ætti að halda eftir. Hér hafa tveir hv. stjórnarmeðlimir í stj. Búnaðarfélagi Íslands talað, þeim ber að vísu ekki alveg saman. En undarlegt er, að þetta mál skuli vera gert að áráðsarefni á fyrrv. hæstv. ríkisstj., að úthlutun sildarmjöls og pöntunum á því var hagad eins og gert var. Hitt er eðlilegt, úr því að pantanir fóru svo langt fram yfir allar áætlanir, að eitthvað raskaðist frá því, sem menn vildu vera láta.

Varðandi það, sem hv. 1. þm. Skagf. (SD) sagði, að ekki væri hægt fyrir verzlunarstjóra og kaupfélagsstjóra að vara sig á því, þegar ekki kom allt sildarmjölið, sem búið var að biðja um og gera ráð fyrir að senda, þá er um það það að segja, að það hefur verið lokað fiskimjöli í staðinn fyrir það sildarmjöl, sem ekki fæst, en búið var að panta. Ef það fer svo, að það mjöl fæst fyrir sama verð og sildarmjölið var selt fyrir, mega menn vel við una. En hinu hefur stj. ekki tók á að líta eftir, ef það er rétt, að mikil brögð hafi verið að því, að sumir, sem pöntuðu sildarmjöl, hafa fengið meira af sildarmjöli en þeir höfðu pantað, en sumir ekkert. (SD: Hún átti að standa við sín loforð).

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. V.-Sk. (SvbH) talaði um það, að hér hefði ekki verið að verki annað en íhaldsflokkur, og verk íhaldsins væru slæm, hvar sem væri í heiminum, þá er það að athuga um þennan hv. þm., að hann vill gera allt að flokksmálum. Um allt, sem aflaga fer, vill hann kenna pólitískum andstæðingum, án tillits til þess, hvort í þeim málflutningi sé um nokkra sanngirni að ræða.

Að öðru leyti hef ég ekki tækifæri á fiman mínútum til að fara nánar út í það, sem þó væri ástæða til að fara út í, nefnilega fullyrðingar þeirra manna, sem tala um, að fyrrv. hæstv. ríkisstj. sé ámalisverð fyrir frammistöðu sína í þessu sildarmjölsmáli.

Hermann Jónasson: Það voru ummæli, sem féllu hjá mér, sem hv. þm. Ísaf. tók skakkt upp og hafa síðan verið höfð eftir í þeirri mynd hér í hv. d. Ég benti hv. þd. á, að mér fyndist rátt nóg um það, hvernig sildarmjölinu hefði verið skipt, og meira en hitt, að ekki hefðu verið nægilega miklar birgðir til af því í landinu. Og ég benti á, að það hlýtu að liggja birgðir af því einhvers staðar í landinu og þyrfti, ef mögulegt væri, að finna, hvar það væri, þar sem mikil þörf væri fyrir það til fódurs. Í því sambandi benti ég á tölur, sem koma hér fram í skýrslu. Þar kemur fram, að árið 1941 hafa félög, sem þar eru tiltekin, keypt 38335 poka af sildarmjöli, en í ár 35556 poka af því. Þó er hér jafnhliða upplýst, að sildarmjöl hafi verið til í landinu um 3 þús. tonn meira nú í sumar heldur en í fyrra. Af þessu hlýtur maður að álykta, að sildarmjöl hljóti að vera niður komið þar, sem ekki er brýn þörf fyrir það. Og það er víst, að sildarmjöli var hlaðið í mótorbáta, og ekki er vitað, hvert með það hefur verið farið, en líklegt, að það sildarmjöl hafi átt að notast til áburðar. Þess vegna er nauðsynlegt að rannsaka þetta.

Það var lesið hér upp úr 12. gr. 1. um Sildarverksmiðjur ríkisins, þar sem lagt er fyrir Sildarverksmiðjur ríkisins að selja samvinnufélögum, bæjarfélögum, hreppsfélögum og búnaðarfélögum það af sildarmjöli, sem slík félög panta fyrir 30. september ár hvert. Ef pantanir eru látnar koma upp á sildarmjölið í september, þá hefur það sýnt sig á undanförunum árum, að það er ákaflega auðvelt að hafa eftirlit með þessu. Pantanir koma tiltölulega fljótt, og viðkomandi aðilar fylgjast vel með, hvað hændur og aðrir þurfa af sildarmjöli. Frá þessari reglu hefur verið víkið á s. l.

sumri og hausti, þvert ofan í þær reglur um þetta, sem bundnar eru í 1. Því að þegar gefnar eru sérstakar ívilnanir um verð á sildarmjölinu, þá er ekki eðlilegt að láta einstaklinga kaupa það upp, heldur láta félög sitja fyrir kaupum á því sem fulltrúa einstaklinganna. En nú var einstaklingum leyft að kaupa sildarmjöl og fylltir af því bátar, og ekki er vitað, hvert með hefur verið farið. Því að það er víst, að nú liggur sildarmjöl einhvers staðar í landinu, þar sem ekki er eins mikil þörf fyrir það og ætti að vera hjá kaupendum. Ég álit sérstaklega varhugavert, þar sem sildarmjölð var nú selt með sérstaklega lágu verði að vikja frá þeirri reglu, sem bundin er í 1. og hefur verið farið eftir á undanförmum árum.

Það, sem sérstaklega er þungamiðja þessa máls, eru yfirlýsingar þær, sem gefnar voru af ríkisstj. rétt fyrir kosningarnar og síðan daginn eftir kosningarnar eða svo var auglýst, að þeir, sem pantað hefðu sildarmjöl, fengju 60% af pöntunum sínum — og það hafa þeir ekki einu sinni fengið. Sá vinnuháttur, að láta bændur fá loforð slík sem þessi, sem svikin voru svo strax eftir kosningarnar, það er vinnuáferð, sem ekki á að eiga sér stað í nokkru landi, þar sem er stjórnarfar, sem menn geta sætt sig við.

Ingólfur Jónsson: Hv. þm. V.-Sk. (SvbH) lýsti yfir því hér í hæstv. Alþ., að ég hefði á framboðsfundum í haust lofað bændum, að þeir skyldu fá nóg sildarmjöl í haust. Ég mun hafa gert það, og hafði ástæðu til að halda, að nóg sildarmjöl væri til. Stjórn Búnaðarfélags Íslands hélt því fram í Frey, sem sendur var um allt land í október s. l., að nóg sildarmjöl mundi verða til í vetur handa bændum. Ég sendi pöntun á sildarmjöl í september og hafði fulla ástæðu til að halda, að öll pöntunin kæmi. Kemur þetta álit mitt heim við það, sem hv. þm. Str. upplýsti, að nóg sildarmjöl hafi verið þá til. En það er mjög óvenjulegt, að pöntuð séu 12 þús. tonn af sildarmjöli, og því eðlilegt að halda, að ekki sé nauðsyn á öllu þessu sildarmjöli til fódurs á þessum vetri, heldur hafi menn viljað birgja sig upp til næsta vetrar og nota sér lágt verð. En það hefur sýnt sig, að bændur hafa ekki yfirleitt fengið þær pantanir af sildarmjöli, sem þeir hafa óskað. Það kaupfélag, sem ég er forstjóri fyrir, pantaði 250 tonn af sildarmjöli, en fékk ekki afgreidd nema 150 tonn. En ég hef fulla von um, að bændur þeir, sem pöntuðu hjá mínu kaupfélagi sildarmjöl, verði þó ekki í vandræðum, heldur geti haldið sínum skepnum vel fódruðum, enda hafa þeir fengið fiskimjöl og fódurblöndu eftir þörfum. Allir hafa þeir fengið föluvert sildarmjöl, og ég held, að mér sé óhætt að halda fram, að þeir í venjulegum vetri þurfi ekkert að óttast í þessu efni.

Það hefur verið mikið rætt um það og það notað sem hart ádeilufni á fyrrv. ríkisstj., að sildarmjöl var ekki nóg upp í pantanir. Það er eins og þeir, sem nota það fyrir ádeilufni á fyrrv. ríkisstj., gleymi því, að sú ríkisstj. fór til Búnaðarfélags Íslands og fékk þar ráðleggingar um, hve mikið þyrfti að ætla til næsta vetrar af sildarmjöli. Sé því einhver ásökunar verður í

þessu efni, þá er það Búnaðarfélag Íslands. Og fyrrv. ríkisstj. fór vissulega alveg þá réttu leið, þegar hún leitaði til Búnaðarfélags Íslands um þetta. Og það þurfti að skera úr þessu fljótlega, vegna þess að samningar höfðu verið gerðir um sölu á sildarmjöli erlendis, og þurfti því að ákveða, hve mikið mætti flytja út.

Ég held því, að hæstv. Alþ. ætti ekki að eyða lengri tíma í umr. um þetta mál. Hins vegar er ekkert á móti því að rannsaka, hvort tilhæfa er í því, að sildarmjöl liggja einhvers staðar í haugum innanlands, sem á að nota til áburðar. Ef svo skyldi reynast, er sjálfsgagt að taka það sildarmjöl til notkunar og fódurs á þeim stöðum, þar sem menn vantar það upp í pantanir og þurfa nauðsynlega að fá það.

Tími minn er nú búinn, en ég átti eftir að svara hv. þm. Ísaf. Verð ég að láta það biða seinni tíma.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Ég get litlu einu svarað af því, sem ég vildi svara, af því að ræðutími er takmarkaður.

Því er haldið fram af hv. þm. G.-K., hv. þm. Borgf., hv. þm. A.-Húnv. og fleirum, að ríkisstj. fyrrv. hafi afgr. sildarmjölð eftir ábendingu Búnaðarfél. Íslands. Það er nú upplýst af fyrrv. ráðh., að sala á sildarmjölinu hafi farið fram um mánaðamótin júní og júlí. En þá er upplýst, að það bréf, sem skrifað var af ríkisstj. til stjórnar Búnaðarfélags Íslands, var dagsett 5. ágúst. Það sjá nú allir hv. þm., að stj. Búnaðarfélags Íslands gat ekki ráðið því, hve miklu væri haldið eftir af sildarmjöli, sem búið var að selja meira en mánuði fyrr en hún skrifaði bréf sitt. Það er því ekki ástæða til að ásaka stj. Búnaðarfélags Íslands fyrir það, þó að of litlu sildarmjöli væri haldið eftir.

Hv. þm. Ísaf, talaði um það, að verðlagsn. styddist ekki við vísitölu fyrir tilkostnaði bændanna. Þetta er í sjálfu sér rétt, því að slík vísitala hefur aldrei verið til útgefin. En jafnvíst er hitt, að slíka vísitölu hef ég á hverju ári reynt að finna með tveimur ólíkum leiðum, annars vegar eftir þeim búreikningum, sem fyrir liggja, sem þó alltaf eru gamlir, þegar maður fær þá, og hins vegar eftir skattskýrslum bændanna sjálfra. Ég hef alltaf sundurliðað, hvað ég hef talið, að t. d. kaupgjald, fódurbætis kaup, fæðiskostnaður og annað fleira — milli 10 og 20 liðir — mundi skapa bændum mikinn kostnaðarauka við búrekstur sinn, miðað við fyrri ár. Þetta hef ég gert til þess að mynda mér skoðun um þá grunnvísitölu fyrir kostnað bændna við búrekstur sinn, sem hægt væri að fara eftir, og hef gert þetta allt frá því árið 1934. Sumir liðir hafa hækkað á þeim tíma, en aðrir lækkað.

Eftir upplýsingum formanns kjötverðlagsn. þá eru það 13 þús. eða 14 þús. fjár, sem slátrað var í haust eftir sláturstíð. Af hverju var þetta gert? Svári þeir, sem vilja. Var það ekki gert vegna skorts á fódri, sem aftur stafaði af svikum ríkisstj. í sildarmjölsmálinu?

Ég vil taka undir þá ósk hv. þm. Barð., að þetta mál verði rétt, svo að stefna fyrrv. ríkisstj. og pólitík í þessu máli megi verða þjóðinni til lærdóms, svo að þjóðin megi njóta góðs af,

því að til þess eru vitin að varast þau, og enginn bóndi, sem kynnist störfum og afgreiðslu fyrrv. ríkisstj. í máli þessu, mun úr því héra snefil af trausti til hennar til eins eða neins.

Helgi Jónasson: Sú sorglega staðreynd hefur komið hér fram í dagsljósið, sem vítað var um áður, að sildarmjöl vantar mjög tilfinnanlega út um allt land. Og ég held, að það sé nærri von, að svo hafi farið. Það var ekki til þessa máls stofnað á Alþ. í sumar til þess að það yrði til þjóðar heilla. Byrjunin var þannig. Því var ekki gleymt af blöðum Sjálfstfl. í sumar að tala um þann mikla velvilja í garð bænda, sem hin fyrrv. ríkisstj. hefði til síns ágætis, sem kæmi fram í lækkun verðs á sildarmjölinu, og öllum almennungi fannst það sjálfsagt, eins og á stóð. En því var þá bætt við strax, að Framsfl. hefði eiginlega verið á móti þessu máli, hv. þm. Str. (HermJ) hefði staðið upp til andmæla gegn þessari verðlækkun. Þetta voru fyrstu, en ekki síðustu ósannindin, sem fram komu af hálfu Sjálfstfl. í þessu máli. Ég jata, að ég var svo auðtrúa, að ég hélt, að ríkisstj. meinti vel í þessu máli með lækkun verðsins á sildarmjölinu og hún ætlaði að hjálpa almennungi í þessu efní á komandi vetri. Þær vonir hafa nú brugðizt. Og nú fyrst förum við að sjá, að til þessa máls var stofnað í allt öðrum tilgangi. Það áttu sem sé að fara fram kosningar í haust, og þá veitti ekki af að skinna upp á bændafylgi Sjálfstfl., sem hafði sýnt sig að vera mjög lítið við kosningarnar á síðasta vori. Ég hef þá trú, að þetta mál hafi verið tekið upp til þess, sem nú er líka komið fram. Því að hefði ríkisstj. meint það, sem hún sagði, að þetta væri af umhyggju fyrir bændum landsins, þá hefði ekki farið svo, sem komið er á daginn. Hvað varð um sildarmjölið, sem til var rétt fyrir kosningarnar í haust, að því er tilkynnt var af stjórnaðvöldunum í útvarpið kvöld eftir kvöld fyrir kosningar? Því að þegar fyrstu tölurnar um kosningaúrslit í kjördæmunum voru lesnar upp í útvarpinu, þá kom einnig auglýsing í útvarpinu um það, að menn gætu ekki fengið nema tiltölulega litinn hluta af því sildarmjölsmagni, sem þeir höfðu pantað. Um þetta vil ég fá upplýsingar, áður en málið er til lykta leitt. Ég býst við, að flestir bændur hafi trúað því í haust, að til væri nóg sildarmjöl og að þeir mundu fá það, sem þeir höfðu pantað, enda var því óspart haldið fram af blöðum Sjálfstfl. í haust. Og keppinautur minn við kosningarnar í Rangárvallasýslu hv. 2. þm. Rang. (IngJ) sagði í haust við bændur: „Þig skuluð koma til mín, ég mun hafa nóg sildarmjöl.“ En ég býst nú við, að hann vanti nú sildarmjöl alveg eins og aðra.

Það var stofnað til þessa máls að verðlækka sildarmjölið alveg í ákveðnum tilgangi, ekki vegna bænda, heldur til þess að skinna upp á bændafylgi Sjálfstfl. fyrir kosningarnar í haust.

Pétur Ottesen: Það er nú skammtaður tími hjá mér eins og öðrum hv. þm. Enda er síðari hluti þessara umr. þannig, að það er ekki eftirsóknarvert að halda áfram umr. með slíkum hætti. En það hefur greinilega komið fram í dag, hve öfgarnar geta farið langt, þegar síðasti hv.

ræðumaður sagði, að til þess máls að lækka verð á sildarmjöli hefði verið stofnað af illvilja við bændur, en ekki búskapnum til heilla. Í ræðu hv. 1. flm. sýndi sig líka, að þungamiðjan hafði ekki lagazt í kollinum á honum síðan hann talaði síðast, þegar hann talaði um bréfastskipti ríkisstj. við Búnaðarfélag Íslands.

En ef hv. þm. Str. (HermJ) heldur því fram, að það hafi verið brotnar reglur með því að selja einstaklingum sildarmjöl, þá var það einnig gert í stjórnatíð hans, og það sildarmjöl var sent til Akraness og víðar. Þá kom einnig sildarmjöl með bátum, sem komu að norðan, og það voru útgerðarmenn þeirra báta, sem áttu það og seldu. Þegar þessi hv. þm. (HermJ) því deilir á fyrrv. hæstv. ríkisstj., þá deilir hann líka á sjálfan sig fyrir hans stjórn. (HermJ): Þetta getur ekki verið rétt). Ég skal færa honum heim sanninn um þetta síðar, ef hann óskar. Mér þykir ekki ástæða til að fara langt út í þetta mál. En þegar hv. þm. Str. talar um, að nóg sildarmjöl hafi verið til upp í pantanir, þá er því til að svara, að það er ljóst, að þegar sá ráðgjafi, sem ríkisstj. hafði í þessu efní, Búnaðarfélag Íslands, til tók 6500 tonn, en pantanir fóru langt fram úr því, þá er vítað, að skortur mundi verða á þessari vöru til þess að fullnægja pöntunum. Og þegar sagt er, að stjórn Búnaðarfélags Íslands hafi gefið það út, að menn geti fengið fullnægt pöntunum sínum, þá hélt hún því fram, að fódurmjöl væri til í landinu upp í pantanir. (SkG: Hvar er það mjöl?). Það eru 800 tonn, sem til eru, en sumt er óunnið. (Raddir af þingbekkjum: Er það í sjónum?). Já, sumt er í sjónum (Hlátur). Hvar væri íslenska þjóðin stödd, ef hún mætti aldrei treysta á að fá fisk úr sjó? Á hverju byggjum við okkar tilveru? Ég held, að menn ættu að spara sér þennan hlátur, þegar á það er lítið, að sjávarútvegurinn er okkar aðalatvinnuvegur. Hvar er fiskurinn, sem við veðum? Hann er í sjónum. Kannske hv. 2. þm. N.-M. haldi, að fiskurinn sé drepinn á þurru landi.

Hv. þm. Str. sagði, að ég hefði látið falla ómakleg orð um hv. 2. þm. N.-M. (PZ) í sambandi við þetta mál, þar sem hann hefði látið í ljós við sig, að hann vildi losna úr kjörtvörlagsa. Það getur vel skeð, að hann hafi gert það. Ég hef frétt um það eftir hv. 2. þm. N.-M., að það væru einhver bréf uppi í stjórnarráði um þetta. Þau hafa ekki fundizt. (ÓTh: Þau eru ekki til). Og um það, að ég hefði vikið að hv. 2. þm. N.-M. sem undirmanni í stjórn Búnaðarfélags Íslands er það að segja, að hann veik að mér sem yfirmanni í stjórn Búnaðarfélags Íslands. Og hafi ég rétt að honum köpuryrði, þá verðskuldaði hann þau sannarlega.

Sveinbjörn Högnason: Ég álit, að eitt hafi komið í ljós í umr. hjá þessum síðasta hv. ræðumanni, sem ekki var upplýst áður, að upplýsingar fyrrv. ríkisstj. um, að nóg sildarmjöl væri til í landinu, hafi byggzt á því, að nóg væri til af fiski í sjónum, en að auglýsingin, sem síðast var gefin út, um það, að sildarmjölið yrði ekki nóg til þess að fullnægja öllum pöntunum, hafi hins vegar byggzt á því, að ríkisstj. hafi þá verið búin að ákveða að stöðva veiðar togaranna. Ég

er hræddur um, að búpeningur bænda verði ekki beysinn, ef á að fódra hann á því fiskimjöli, sem er í sjónum og veiðist, þegar togararnir ganga ekki til fiskveiða.

Það voru því full ósannindi, þegar ríkisstj. lét auglýsa það rétt fyrir kosningarnar í haust, að nóg sildarmjöl væri til í landinu. Það var ekki til nóg í landinu, heldur „í sjónum“. Hvers vegna lét ríkisstj. ekki auglýsa það líka? Á þessu máli hefur af frrv. ríkisstj. verið haft það sleifarlag, að það er algerlega óviðunandi, að Alþ. láti málið ekki til sín taka, að koma fram ábyrgð á hendur þeim mönnum, sem fóru með þessu mál.

Hv. þm. Barð. (GJ) sagði, að ég hefði farið með ósönn orð. Hvers vegna kom hann ekki með þau? (GJ: Önnur umr.). Ég hygg, að ég sé nú alveg eins fróður um það og hann, hvað er þinglegt, þannig að hann þarf ekkert að fræða mig um það. (GJ: Það veitti nú ekki af). Fyrsta skilyrðið er, að hver þm. kryfji málin eins og þau liggja fyrir og rannsaki þau, hvernig raunverulega í þeim liggur. Sá þm., sem ekki gerir það, bregzt skyldu sinni. Og þegar þeir, hann og hv. þm. A.-Húnv., segja, að ég keppist við að gera öll mál flokkpólitísk, þá ættu þeir að athuga, hvað þeir hafa sjálfir og þeirra fl. gert í sumar í sambandi við þær tvennar kosningar, sem þá fóru fram.

Það kemst ekki friður á fyrr en þetta mál er rannsakað og sökudólgarnir eru látnir sæta ábyrgð.

Hv. fyrrv. forsrh. (ÓTh) lofaði að leggja fram skýrslur um þetta mál í haust. Þær eru ekki komnar fram enn. Og það eru þá ekki fyrstu svikin í þessu máli, heldur sennilega þau tíundu. Það var lofað sildarmjöli í haust, það var ekki staðið við þau loforð. Og ég hef enga trú á því, að þeir menn, sem ekki stóðu við þau loforð, standi fremur við loforð um fiskimjöl. Því að þessir menn hugsa ekki um annað en að halda fram því, sem þeir álíta bezt fyrir sig í svipinn. (GJ: Enn ósannindi).

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 14. fundi í Sp., 8. jan., var enn fram haldið fyrri umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til allshn. með 27:2 atkv.

Á 16. fundi í Sp., 28. jan., var till. tekin til síðari umr. (A. 27, n. 226, 227).

Frsm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. Þessu máli, sem hér er til umr., var vísað til hv. allshn. N. ræddi málið á fundum sínum og gerði tilraunir til að komast að sameiginlegri niðurstöðu um afgreiðslu þess. Málið hefur áður mikið verið rætt bæði utan þings og innan, og af þeirri ástæðu fannst n. ekki ástæða til að hafa það lengur hjá sér. En þegar að niðurstöðum kom, þá skildu leiðir hv. nm., og tveir skárust úr og

skrifuðu undir nál. með fyrirvara með það fyrir augum að bera fram brtt. síðar. Þessi ágreinigur var þó mjög smávægilegur. Meiri hl. allshn. leggur til, að málið verði afgr. með rökstuddri dagskrá, og er hún prentuð í nál. á þskj. 226. Í þessari rökstuddu dagskrá eru tekin meginatriði till., sem sé, að ráðstafanir verði gerðar til þess, að keypt verði og flutt til landsins kjarnfóður og enn fremur rannsakað, hvort sildarmjöl liggi fyrir í landinu, sem ætlað væri til annars en fódunar búpenings. Að öðru leyti fannst meiri hl. allshn., að hitt efni till. væri komið á áfangastað. Hinir tveir hv. nm. voru ekki ánægðir með þessa afgr. málsins og hafa nú horið fram brtt. á þskj. 227, sem fer fram á, að við hina rökstudda dagskrá bætist þessi orð: „og hvernig verði hægt að bæta úr þeim misrétti, er fram kom við úthlutunina“. Meiri hl. gat ekki fallist á þetta og taldi það atriði till. þegar útkljáð, enda um það framkomnar skýrslur þær, er fyrir lágu. Meiri hl. fannst ekki hægt að tala um, að einn eða annar hefði orðið fyrir misrétti við sildarmjöluúthlutunina á síðastliðnu hausti. Ef til vill væri hægt að tala um misræmi en að kenna einhverjum ákveðnum aðila um það misræmi, það gat meiri hl. ekki fallist á. Það hefur komið fram, að sá aðili, sem veitst var að í þeim sökum, sem sé fyrrv. hæstv. ríkisstj., átti eigi sök á þessu misræmi úthlutunarinnar, vegna þess að við sildarmjölinu var tekið af verzlunum og viðskiptastöðum víðs vegar á landinu, og þeir aðilar áttu að annast um dreifingu þess eins og um dreifingu annarra vara, er slík fyrirtæki hafa með höndum. Hér var því í fyllsta máta um ósanngirni að ræða, að taka þetta atriði upp í hina rökst. dagskrá. Það vill oft verða með dreifingu slíkra vara, að ýmsir verða út undan, án þess að það þurfi að vera nokkrum sérstökum að kenna, nema þá ef til vill þeim sjálfum. Sumir koma kannske of seint með pöntun og aðrir hafa pantað of lítið í byrjun, en hafa svo orðið of seinir að sjá sig um hönd í þeim efnum. Ef aftur á móti þeir vita til þess, að þeir hafi verið misrétti beittir og vita um þann, sem slíkum rangindum hefur beitt, þá geta þeir að sjálfsögðu gengið að þeim aðila og lögsoðt hann, eins og hv. 1. þm. Skagf. sagði, er hann kvaðst geta lögsoðt vissan aðila í þessu máli. Þetta er auðvitað leiðin, en ekki sú, sem hv. flm. brtt. á þskj. 227 vilja fara.

Fyrir þessa skuld telur meiri hl. allshn., að málinu sé borgið með hinni rökstuddu dagskrá á þskj. 226, og leggur til, að hún verði samþ. óbreytt.

Umr. frestað.

Á 23. fundi í Sp., 9. febr., var fram haldið síðari umr. um till.

Frsm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. Ég hafði á fyrra stigi þessa máls, áður en frestað var umr. og eftir að það kom úr n., lokið framsögu minni, og annar hv. þm. hafði kvatt sér hljóðs, hv. 2. þm. N.-M. (PZ), og óska ég því, að hann fái að tala.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Þetta mál var rætt mikið við fyrri umr., og þrátt fyrir

það, að við hv. 1. þm. Skagf. (SP) og ég höfum skrifað undir nál., sem hefur inni að halda dagskrártill., óskuðum við sérstaklega eftir því, að brtt. á þskj. 227 yrði samþ. Við gengum til samkomulags inn á að afgreiða málið með rökst. dagskrá, sem við vorum þó ekki alls kostar sam-mála um, hvernig orða skyldi. Við urðum sam-mála í n. um, að nauðsyn bæri til þess, að ríkis-stj. sæi um innflutning á kjarnfóðri til landsins. Lengra náði samkomulagið ekki. En með því væri hætt úr þeirri þörf, sem brýnust er nauðsyn að bæta úr. En það, sem næst lá fyrir samkv. þál-till., var það að athuga líka, hvort þeir menn, sem vítað er um, að hafi orðið fyrir miklu mis-rétti við þá úthlutun sildarmjöls, sem átti sér stað í haust, gætu ekki á einhvern hátt fengið bættan skaða sinn, svo að þeir sætu við nokkuð líkt borð og hinir, sem fengu sildarmjölið ódýrt. Og með tilliti til þess höfum við hv. 1. þm. Skagf. og ég flutt brtt. um, að aukið verði nokkrum orðum við dagskrártill. á þskj. 226, þar sem við ætlumst til þess, að samhliða því að ríkisstj. er treyst til þess að sjá um, að fluttur verði til landsins nægur fódurbætur, þá láti hún rannsaka, hvort ekki sé hægt að bæta eitthvað úr því mis-rétti, sem menn urðu fyrir í haust við úthlutun sildarmjölsins. Það er upplýst hér í umr. áður og ekki brakið, að margir menn, sem þó höfðu pant-að, fengu ekkert sildarmjöl, þegar aðrir fengu allt, sem þeir pöntuðu, og urðu þess vegna að kaupa miklu dýrari fódurbæti.

Verði þessi till. til rökst. dagskrár, með brtt. okkar 1. þm. Skagf. samþykkt, get ég fyrir mitt leyti sætt mig við hana, enda þótt því sé fjarri, að hún nái þeim tilgangi nema að nokkru leyti, sem í þáltill. var upprunalega. Ég vona, að nú-verandi ríkisstj. rannsaki þetta og athugi, hvort hún geti ekki bætt úr þessu misrétti. Ég legg því til, að rökst. dagskráin verði samþ. með þeirri breyt., sem er á þskj. 227, í því trausti, að hæstv. núv. ríkisstj. standi betur í staðinu heldur en fyrrv. ríkisstj., sem vanrækti með öllu að sjá um innflutning fódurbætisins í sumar, þótt henni væri falið það á sumarþinginu, og athugi þá líka, hvort ekki er hægt að bæta úr því misrétti, sem menn hafa orðið fyrir við úthlutun sildarmjöls á síðasta hausti, sem allir viðurkenna — allir viðurkenna.

Frsm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. Það er í raun og veru engu við það að bæta, sem ég hef áður tekið fram um afstöðu n. til þessa máls. Allir hv. nm. nema tveir (PZ og SP) eru á einu máli um það, að rökst. dagskráin á þskj. 226 sé algerlega fullnægjandi. Þessir tveir hv. nm. eru líka sammála um dagskrártill., nema þeir vilja skjóta inn nýju atriði, sem þeir leggja nokkra áherzlu á. Ég vil nú mælast til þess, að hv. þm. vilji fylgja hinni rökst. dagskrá óbreyttri, eins og hún er orðuð á þskj. 226, en fella brtt. á þskj. 227, frá þessum tveim hv. þm., sem ég gat um, af því að sú brtt. er óþörf, og í raun og veru, eins og málum er komið nú, ekki fullkom-lega viðeigandi.

Að öðru leyti virðist mér nú svo ástatt, að ef ekki verða meiri umr. um málið, þá sé rétt að óska þess, að atkvgr. um það verði frestað nú.

Skúli Guðmundsson: Allshn. hefur haft þessa þáltill. til meðferðar, og leggur meiri hl. n. til, að hún verði afgr. með rökst. dagskrá, sem er prentuð á þskj. 226. Í þeirri rökst. dagskrá kemur fram, að til þess er áttalað, að hæstv. ríkisstj. geri ráðstafanir til þess, að kjarnfóður verði keypt og flutt til landsins, sem er út af fyrir sig gott og sjálfsagt. En hins vegar hefur meiri hl. hv. n. ekki nema að mjög litlu leyti tekið undir kröfur flm. þáltill. um rannsókn á úthlutun sildarmjöls á s. l. hausti. Í dagskrártill. er að vísu getið um rannsókn á því, hvort til sé í landinu sildarmjöl, sem ætlað sé til annars en fódunar búpenings. Ég vil benda á, að þrátt fyrir það að slík rann-sókn færi fram að tilhlutun hæstv. ríkisstj., þá tel ég það út af fyrir sig alls ekki fullnægjandi. Vel getur verið, að einstakir menn hafi fengið óþarflega og óhóflega mikið sildarmjöl á síðasta hausti, þótt þeir lýsi yfir, að þeir ætli að nota það eingöngu til skepnufóðurs. Hafi það komið fyrir, að einstakir menn hafi fengið það mikið af þessari vöru, að nægi í fleiri vetur fyrir þann búpening, sem þeir hafa, þá er það óviðunandi með öllu, ef aðra bændur vantar fyrir það fóður fyrir fénað sinn á þessum vetri.

Það hafa nú þegar orðið miklar umr. um þetta mál. Og þótt rannsókn á úthlutun sildarmjöls á síðasta hausti hafi ekki enn farið fram, þá vita það allir, að mikil mistök hafa átt sér stað við dreifingu mjölsins. Og ég tel einkennilegt, að meiri hl. allshn. skuli ekki vilja láta fara fram athugun á því máli, og einnig undarlegt, ef meiri hl. Alþ. vill ekki láta rannsaka það, svo að það liggi sem ljósast fyrir. Ég á erfitt með að skilja andstöðu gegn því. Og ég tel því aðeins hægt fyrir flm. till. að setta sig við þá rökst. dagskrá, sem fyrir liggur, að samb. verði sú brtt. við hana, sem flutt er af þeim hv. 2. þm. N.-M. og hv. 1. þm. Skagf., því að athugun á því, hvernig unnt sé að bæta úr því misrétti, sem fram hefur komið við sildarmjölúthlutunina, hlýtur að byggjast á rannsókn á skiptingu sildarmjölsins á síðasta hausti. Og ég get ekki skilið, að nokkur hv. þm. geti haft á móti því, að sú athugun fari fram.

Frsm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. Ég hafði ekki búizt við því, eins og komið var, að sérstakar umr. mundu verða um málið frekar en þegar var orðið á fyrra stigi þess, og mun mörgum hafa þótt þá nóð að kveðið.

Ég verð aðeins að lýsa yfir undrun minni yfir ræðu hv. þm. V.-Húnv. og ekki sízt ályktarorð-um hans, ef ég skildi þau rétt, þannig að hann, aðeins út frá því, að meiri hl. n. hefur orðið á-sáttur um, að óþarft væri að hafa það orðalag til viðbótar á dagskrártill., sem þeir hv. 2. þm. N.-M. og hv. 1. þm. Skagf. leggja til, að bætt verði í, — að hv. þm. V.-Húnv. ætli fyrir þá sök eina að leggjað á móti dagskrártill., ef þessi viðbót verður ekki samþ., þar sem mest af því, sem annars er um að ræða, er n. sammála um og er tekið fram í dagskrártill. án þessarar breyt. Hitt hefur verið, eins og þessi hv. þm. (SkG) veit manna bezt um, umbráttunarefni, hvernig sem á því stendur eftir allt, sem fram hefur komið, þá vilja einhverjir, kannske nokkrir hv. þm., halda

áfram þessu þrefi og halda því uppi, sem nú er orðið algerlega fyrnt mál, að selja í þetta sérstaka rannsóknarn. Því að það er sannarlega búið að gefa þær skýrslur, sem fram geta komið af hálfu beggja aðila, sem nokkurt vit væri í að láta koma fram um þetta efni. Hitt er annað mál, hvað menn geta gert út úr því, sem hafa ekki notið þess sama og aðrir um úthlutun sildarmjöls á síðasta hausti, og enginn veit, hverjum er að kenna, og allra síst er það fyrrv. hæstv. ríkisstj. að kenna. Ég vil því eindregið mælast til þess, að hv. þm. skilji það, að það er þó betra að samþ. þessa rökst. dagskrá, frá sjónarmiði allra hv. þm., heldur en að láta málið niður falla.

Það hlýtur að vera nokkurt keppikefli fyrir alla hv. þm., að hæstv. ríkisstj. geri ráðstafanir til, að keypt verði og flutt inn kjarnfóður það, sem nauðsyn kann til að bera, og einnig, hvort sildarmjöl er til í landinu, sem ætlað er til annars en fóðrunar búpenings, því að ef það kæmi fram, þá er til athugunar, hvort ekki beri að miða að því að útvega þeim, sem vantar þessa vöru, nokkuð af þeim birgðum, sem menn hefðu aflað sér án þess að hafa neitt við þær að gera. Ég fyrir mitt leyti tel, að þeir muni langflestir hafa ætlað að fóðra með því búpening, en komið hefur til mála, hvort einstakir menn mundu hafa keypt það til áburðar, og ég vil ekki neita, að einstökum menn í litlum sjávarplássum kunni að hafa keypt 1—2 poka með þetta fyrir augum. Tel ég það enga goðgá, en tilgangurinn var ekki sá, heldur að mjólið færi til fóðrunar búpenings landsmanna, og er það í samræmi við það, að dagskráin er orðuð á þennan veg. Hitt er svo annað mál, hvort á að gera gangskör að því að rannsaka það, sem órannsakað er, frekar en þegar er fram komið, þar sem það virðist vera keppikefli einstökum flokkum að herja á stj. fyrir, að hún hafi ekki úthlutað til hvers búanda réttilega. Fram á það hefur verið sýnt, að stj. gerði þar fyllilega það, sem henni bar. Hitt er annað mál með dreifinguna í hvern hrepp eða til hvers búanda, það er ekki á valdi neinnar stj., heldur er það verk verzlanna á hverjum stað. Þegar málið kom úr n., var n. að mestu leyti sammála um þetta, en þá var búið að þrefa um þetta í marga daga og eyða að óþörfu tíma og fjármunum þingsins, og um þetta geta menn deilt enn svo lengi sem þeir vilja og verða engu nær í þessu. Ég hafði ekki húízt við, að hv. þm. vildu gera eldhúsdag út úr þessu nú, ég hafði húízt við, að á þessum síðustu dögum þingsins væri annað ofar í hugum manna, sem þeir vildu leggja meiri áherzlu á, og mun ég biða átektu og sjá, hvort það er tilætlunin.

Skúli Guðmundsson: Hv. 10. landsk., sem talið síðast, kom í raun og veru ekkert nærri ræðu minni áðan. Ég vildi benda á, að það gæti verið þörf að athuga fleira í þessu sambandi en það, hvort einstakir menn hefðu keypt sildarmjöl og notað það til annars en fóðrunar búpenings. Ég skal ekki segja, hvort það er svo. Því hefur verið haldið fram áður, og grunur leikur á því, og er sjálfsagt að athuga það. En það er engu minni þörf að athuga, hvort einstakir menn hafa birgt sig upp, kann ske til

Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

margra ára, með sildarmjöl til fóðurs, svo að aðra hafi vantað það tilfinnanlega af þeim sökum. Ég á bágð með að skilja, ef hv. þm. vilja ekki, að stj. rannsaki, hvort um slíkar misfellingur er að ræða og hvernig úr þeim verði bætt. Ég ætlaði ekki að fara að vekja deilur um þetta mál og þykist ekki hafa byrjað á því, en þetta tel ég stórt atriði í málinu og því sjálfsagt fyrir hv. alþm. að samþykkja viðbótartill. á þskj. 227, til þess að stj. láti athuga, hvernig bætt verður úr þeim misfellingum, sem átt hafa sér stað.

Frsm. (Gísli Sveinsson): Ég vil aðeins gefa stutta skýringu út af ummælum hv. þm. V.-Húnv. Það var mikið rætt í n. að fá rannsókn um það atriði, sem hann talaði um, hvort menn hefðu birgt sig upp svo og svo mikið af mjóli. En það var upplýst, að til væru önnur l., sem heimiluðu að taka slíkan fóðurbæti eins og að taka hey, ef það upplýsist, að svo og svo miklar birgðir eru til.

Um brtt. á þskj. 227 þá held ég, að það eitt hafi staðið á, að menn voru ekki sammála um hana, að meiri hl. n. vildi ekki viðurkenna, að misrétti hefði verið beitt í úthlutuninni. Það hafa orðið mistök, en enginn hefur verið beittur órétti, og það var þess vegna, að ekki varð fullt samkomulag um till. Minni hl. vildi, að verið væri fram á, að bætt væri úr misrétti, sem meiri hl. vildi ekki viðurkenna, að hefði átt sér stað.

Skúli Guðmundsson: Mér þykir það einkennilegt, ef því er haldið fram, að enginn hafi verið beittur órétti í sambandi við þessa úthlutun. Ég veit ekki, hvað kallast misrétti, ef ekki það, að sumir fengu allt, sem þeir vildu, og meira en þeir höfðu keypt áður, en aðrir ekki nema lítinn hluta af sínum pöntunum.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 25. fundi í Sp., 12. febr., var enn fram haldið síðari umr. um till.

ATKVGR.

Brtt. 227 samþ. með 26:16 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: EOL, EyStJ, FJ, GG, GÍG, HG, HelgJ, HermJ, IngJ, IngP, JörB, LJós, PHerm, PZ, PP, SigfS, Sth, SkG, StJSt, SvBH, ÁkK, ÁÁ, BG, BSt, BÁ, BrB.

nei: EE, GJ, GSv, GTh, JakM, JJós, JPálm, JS, Ljóh, MJ, PO, SB, SEH, SK, DP, BBen.

KA, PM, SG, StgrA, DG greiddu ekki atkv.

5 þm. (EmJ, GP, JJ, ÓTh, SP) fjarstaddir.

Rökst. dagskráin á þskj. 226, svo breytt, samþ. með 28 slj. atkv.

3. Rafleiðsla frá Akureyri til Dalvíkur.

Á 30. fundi í Nd., 12. jan., var úthýtt:

Till. til þál. um rannsókn á skilyrðum fyrir rafleiðslu frá Akureyri til Dalvíkur (A. 177).

Á 31. fundi í Nd., 13. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 32. fundi í Nd., 14. jan., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 33. fundi í Nd., 15. jan., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Garðar Þorsteinsson): Þessi þáttill, sem ég flyt hér, er fram komin að nokkru leyti vegna tilmæla og að öðru leyti vegna þess, að nú liggur fyrir Alþ. beiðni Akureyrarkaupstaðar um það, að ríkissjóður ábyrgist ákveðna upphæð vegna aukningar á orkuveru við Laxárfossa. Það væri þess vegna eðlilegt, ef ráðizt verður í aukningu orkuversins, að þá verði rannsakað, hvort ekki væri heppilegt að leiða rafmagnnið frá Akureyri út til Dalvíkur og hafa þá rafstöðina stærri þess vegna, ef á þarf að halda. Vatnsmagnnið í Laxá mun leyfa frekari aukningu rafveitunnar, eftir því sem mér er tjáð. Á leiðinni frá Akureyri til Dalvíkur eru þrjár sildarverksmiðjur, sem eru á Hjalteyri, Dagverðareyri og í Krossanesi. Þær mundu efalaust vinna úr sildinni með rafmagn, ef tók væru á því. Og það er þess vegna ekki ólíklegt, að þessi iðnrekstur þessara verksmiðja mundi létta mjög undir með þann kostnað, sem rafleiðslunni yrði samfara. Ég er ekki í vafa um, að á stöðum eins og Litla-Árskógssandi og í Hauganesi og Dalvík gæti risið upp iðnaður, ef rafmagn væri leitt á þá staði. Auk þess ef aðalrafleiðslan lægi um Litla-Árskógssand, er örستutt frá henni út í Hrisey, og þar er allstórt þorp. Þar er frystihús. Ef rafmagn kæmist þangað, mundi það auka atvinnumöguleika þar. Það er einnig gert ráð fyrir, að herzla lýsis komist í framkvæmd mjög fljótlega í sambandi við sildarverksmiðjurnar, og sú vinnsla mundi verða rekin með rafmagn, ef það væri fánlegt. Svarfaðardalur er og mjög þéttbýl og blómleg sveit, og ég hygg, ef rafmagn væri komið alla leið til Dalvíkur, mundi Svarfaðardalur fá rafmagn þaðan, auk þess sem alla leið frá Akureyri til Dalvíkur er samfelld byggð, þannig að bæirnir á því svæði mundu vitanlega leiða til sín rafmagn, ef leiðsla lægi þar um.

Ég hygg því rétt, að þetta verði rannsakað. Það hefur að visu áður verið rannsakaður kostnaður við þetta. En niðurstöður þeirrar rannsóknar hafa breytzt, eins og iðnaðurinn hefur breytzt líka síðan. Ég geri því fastlega ráð fyrir, að hv. þd. samþ. þessa þáttill.

Sigurður Thoroddson: Ég efast ekki um, að þessi þáttill sé flutt í góðri meiningu af hv. flm. (GÞ), og um málið er ekkert annað en gott að segja. Mér er hins vegar kunnugt um, að rafmagnseftirlitið gerði 1939 nákvæma athugun á því, sem hér er farið fram á, að rannsakað verði. Þessi þáttill fer því í raun og veru ekki fram á annað en að endurskoða þessa áætlun, sem yrði ekki nema nokkurra tíma verk fyrir verkfræðinga, sem starfa hjá ríkinu, svo að kostnaðurinn yrði ekki nema lítill við þetta. Mér finnst, að hv. flm. hefði getað sparað sér ómak við að flytja þessa þáttill, því að hann hefði getað aflað sér upplýsinga um þetta, ef hann hefði leitað til réttra staða.

ATKVGR.

Samþ. var með 20 shlj. atkv. að fresta umr. og till. vísað til fjhn. með 22 shlj. atkv.

Á 77. fundi í Nd., 17. marz, var fram haldið einni umr. um till. (A. 177, n. 438).

Frsm. (Jón Pálmason): Fjhn. þessarar d. hefur athugað þessa till. og leggur til, að henni verði vísað frá með rökstuddri dagskrá. Rannsókn sú, sem framkvæmd verður samkv. þál. frá 4. sept. 1942, nær að sjálfsögðu til þess, sem þál. fjallar um, og virðist ástæðulaust að samþ. um það sérstaka þál. Ríkisstj. mun hlutast til um þá rannsókn, svo að varla verði út undan staðir, þar sem mikill áhugi er á að leggja rafleiðslur.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 438, frá fjhn., samþ. með 13:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: PZ, PP, SP, SkG, StJSt, EmJ, GG, GTh, HelgJ, IngJ, JPálm, JS, JörB.

nei: LJós, SB, GG, STh, JakM.

SK, GSV, JJós greiddu ekki atkv.

14 þm. (ÓTh, PO, SigfS, SEH, SvBH, ÞG, ÁkJ, ÁÁ, BG, BÅ, EOI, EystJ, FJ, GÞ) fjarstaddir.

4. Rafvirkjun í Vestur-Skaftafellssýslu.

Á 44. fundi í Nd., 28. jan., var útbýtt:

Till. til þál. um athugun á rafvirkjun til almenningsþarfa í Vestur-Skaftafellssýslu (A. 277).

Á 48. fundi í Nd., 29. jan., var till. tekin til meðferðar, hvornig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 51. fundi í Nd., 6. febr., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. Ég ætla nú ekki að halda langa ræðu. Þessi þáttill er aðeins flutt til þess að koma athugun á rafvirkjun til almenningsþarfa í Vestur-Skaftafellssýslu inn undir þær athuganir, sem Rafmagnseftirlit ríkisins er nú að láta gera víðs vegar um landið.

Það stendur nokkuð sérstaklega á með þessa sýslu, hún mun vera nokkuð á milli vega, ef lítið er á aðstöðuna til hinna miklu rafvirkjana, sem ráðgerðar hafa verið um suðurhluta landsins. Með till. þeirri, sem samþ. var á s. l. ári, er sá tilgangurinn, að í heild verði athugað um tilhögun á rafvirkjun hvarvetna á landinu nú á næstunni. Með þessari till., sem hér liggur fyrir, er ætlazt til, að einnig þessi athugun komi undir allsherjarathugun þeirrar n., sem fær þessi mál í heild til meðferðar. Ég tel þess vegna ekki þörf að visa málinu til n. Að öðru leyti get ég vísað til grg. og vil svo vænta þess, að þáttill. nái samþykki.

Skúli Guðmundsson: Í sambandi við þessa þáttill. vil ég benda á það, að í þessari d. hefur að-

ur komið fram till. til þál. um sams konar efni. Sú till. er á þskj. 177, er flutt af hv. 2. þm. Eyf. og er um það, að stj. verði falið að láta fara fram athugun á því, hvort hægt verði að bæta úr raforkuþörf nokkurs hluta af Eyjafjarðarsýslu. Þessi till. kom til umr. hér í deildinni 15. jan. síðast liðinn, og var henni vísað til fjhn. til athugunar. Vildi ég því leggja til, að sama meðferð verði höfð um þessa till., þar sem hér er um sams konar mál að ræða. Það virðist vera samræmi í því, að báðar till. fái sams konar athugun.

Flm. (Gísli Sveinsson): Það er í rauninni hvorki mín hugsun né heldur venja hér að hafa á móti því, að máli sé vísað til n. En það vill svo til, að það er öðru máli að gegna um þá till., sem hv. þm. V.-Húnv. minnst á, heldur en þá, sem hér liggur fyrir. Í till. hv. 2. þm. Eyf. er lagt til, að fram fari rannsókn á því, hvernig sjá mætti fyrir þörfum ákveðins héraðs, og má segja, að það þyrfti athugunar meir en svo, að slíkt yrði samþ. nefndarlaus. Aftur á móti er þessi till. á þann veg, að ætla mætti, að það væri þarf laust, að hún gengi til n. nú, þar sem hún mun væntanlega fá athugun hjá þeirri n., sem á að hafa þessi mál með höndum. Í annan stað vildi ég spyrja þennan hv. þm. um það, hvort fjhn. er þá búin að skila þessari till. Það er frá minni sjónarmiði þýðingarlítið að vísa till. til n. til þess eins, að þar séu svæðar þar, og ef það er meiningin, að þeirri till. verði ekki skilað úr n., þá legg ég að sjálfsögðu á móti því, að þessari till. verði vísað til n. En verði þessari till. vísað til n., vil ég vænta þess, að hún skili henni af sér aftur, eins og vera ber.

ATKVGP.

Till. vísað til fjhn. með 14:5 atkv. og umr. frestað.

Á 77. fundi í Nd., 17. marz, var fram haldið cinni umr. um till. (A. 277, n. 439).

Frsm. (Jón Pálmason): Ég get vísað til þess, sem ég sagði áðan um 106. mál (till. um rannsókn á skilyrðum fyrir rafleiðslu frá Akureyri til Dalvíkur), því að sama á við báðar till., og fjhn. leggur til á þskj. 439, að till. verði vísað frá með rökst. dagskrá, sem er nær shlj. þeirri á þskj. 438, er samþ. hefur verið.

Gísli Sveinsson: Mér þykir hlýða sem flm. till. að segja örfá orð, áður en hún er afgreidd. Þegar hv. frsm. talar um, „að till. verði vísað frá“, er það miður rétt orðalag eftir þingsköpum og merkingu, því að þetta heitir að afgreiða mál með rökst. dagskrá, og í þeirri dagskrá er að jafnaði nokkur viðurkenning málefnisins fölginn, enda er svo hér.

Þegar till. var borin fram í fyrstu, hafði ég og aðrir ástæðu til að halda, að þessum till. yrði tekið opnum örmum og ekki sízt af mönnum, sem stóðu að rannsókn þessara mála. Þó var mér ljóst, að kominn var nokkur þvergirðingur í sambandi við störf þeirrar millipn., sem um mál-in fjallar. Till. var flutt til að tryggja, að í rannsókn þeirrar n. yrði Vestur-Skaftafellssýsla tekin með, en ekki staðnæmzt vestan Jökulsár á Breiða-

merkursandi, eins og mig grunaði, að n. og að-stoðarmenn hennar kynnu að gera, og virtist það eiga að vera a. m. k. saklaust að samþ. till., þótt n. hefði ótilkvödd gert ráð fyrir rannsókn austar. Nú er það orðið ljósara, hvað n. ætlast fyrir. Það má segja, að hver maður í fjhn. þessarar d. lofaði því, að till. skyldi fá fylgi n. til afgreiðslu úr þinginu. Þetta loforð, sem flestir í n. gáfu, hefur hún sviðið með því, að leggja til að „vísa till. frá“. Þetta verður ekki skilið né skýrt með öðru en því, að meiri hl. þessarar n. er í millipn. búinn að hengja sig á þann klafa, sem ég skal ekki dæma um, hve haldgóður verður að hanga á. Nú sé ég, að sá maður í n., sem helzt leggur þar til sérfræðina og atorkuna að koma þessu áfram, birtir þá vitneskju um rannsóknirnar, að enn hefur ekkert verið hugsað fyrir rannsókn V.-Skaftafellssýslu svo að till. mín hefur ekki verið ástæðulaus. Með afgreiðslunni, sem fjhn. vill hafa á henni, verður hins vegar að ganga út frá því sem sjálfsögðum hlut, að millipn. láti að því búnu sýsluna ekki verða út undan, hvort sem till. mín hefur rekið þar nokkuð á eftir eða ekki, og með þeim skilningi málavaxta læt ég vera að gera nokkurn uppsteit út af því, hvernig hv. fjhn. hefur snúist í málinu, og þarf ekki að vera móti hinni rökst. dagskrá. Hins vegar mega nm. vita, að ég mun ekki láta hjá liða að ganga eftir, að millipn. láti rannsókn fara fram.

Skúli Guðmundsson: Það er misskilningur hv. 10. landsk. (GSv), að nm. í fjhn. hafi verið búinir að lofa að mæla með því, að till. yrði samþ. óbreytt. Ég hét að gera mitt til, að hún fengi fljóta afgreiðslu, eins og varð, og aðrir nm. munu munu sennilega ekki hafa lofað meira. Hér er ekki um nein svik að ræða.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 439, frá fjhn., samþ. með 12:4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: SkG, StJSt, EmJ, GG, HelgJ, IngJ, JPálm, JS, JörB, PZ, PB, SB.

nei: JakM, LJós, SG, STh.

GSv, GTh, JJós greiddu ekki atkv.

16 þm. (SvbH, PG, ÁkJ, ÁÁ, BG, BÅ, EOI, EystJ, FJ, GD, ÓTh, PO, SigfS, SB, SEH, SK) fjarstaddir.

5. Tollundanþaga á efni til rafvirkjana.

Á deildafundum 4. des. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um undanþágu á aðflutningstoll-um á aðfluttu efni til rafvirkjana (A. 40).

Á 6., 7., 9. og 10. fundi í Sp., 10., 14., 16. og 17. des., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Sp., 18. des., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Áki Jakobsson): Herra forseti. — Siglu-fjarðarkaupstaður er nú að láta reisa rafveitu, sem átti fyrir strið að kosta um tvær millj. kr., en er útlit fyrir, að muni kosta um sex millj. kr.

Þessi hækkun stafar að miklu leyti af hækkun á verðlagi innanlands, en vélar og efni, sem kaupa þarf erlendis, hefur einnig hækkað mjög, þannig að tollar og aðflutningsgjald munu nú nema allt að 300 þús. kr., eða a. m. k. helmingi herra en fyrir stríð. Ég flutti þessa till. í því formi, að hún væri almenn till., þannig að ríkissjóður ívilnaði öllum þeim kaupstöðum og kauptúnum, sem nú vilja leggja í virkjunarframkvæmdir, með því að sleppa þeim við að borga aðflutningsgjöld. Nú stendur alveg eins á fyrir ýmsum öðrum kaupstöðum og kauptúnum eins og Siglufirði, og er það því engin réttlætiskrafa, að Siglufjörður fái meiri ívilnanir en þeir. Ég sé enga ástæðu til að fjölyrða um þetta, en legg til, að till. verði að umr. lokinni vísað til síðari umr. og fjvn.

Ég hef enn ekki getað aflað mér fullnægjandi upplýsinga um þá tekjúrýrnun fyrir ríkissjóð, sem af þessu stafar, en nú streymir meira fé í ríkissjóð en nokkru sinni áður, og er því ekki eins mikil þörf hans fyrir tolltekjur þessar. Hann stendur því betur að vígi til ívilnana nú en nokkru sinni fyrr.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 31 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjhn. með 30 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Sp., 29. marz, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Sp., 30. marz, var till. aftur tekin til síðari umr. (A. 40, n. 572 og 594).

Frsm. meiri hl. (Þorsteinn Þorsteinsson): Meiri hl. fjvn. hefur ekki farið nákvæmlega út í efni þessarar þáltill. í áliti sínu, en aðallega látið í ljós skóðun sína um formshlið málsins. Sjó nm. eru sammála um, að réttara sé að láta till. eins og þessa, um niðurfellingu mikilvægra tolla, koma fram í frv.formi og leita þar með samþykki Alp. á slíkri breytingu. Þessir nm. telja, að því fremur beri að hafa þessa aðferð sem hér er um mikla upphæð að ræða, þó að ekki verði sagt með vissu, hve mikil hún er, en eftir lauslegum áætlunum má ætla, að um sé að ræða tekjúrýrnun fyrir ríkissjóð, sem nemur á 2. millj. kr. Af þessum ástæðum bar meiri hl. fram þá rökst. dagskrá, sem prentuð er á 572. þskj., og væntir þess, að hún verði samþ.

Frsm. minni hl. (Þóroddur Guðmundsson): Hv. fjvn. gat ekki orðið sammála um þessa þáltill., og hefur nú verið gerð grein fyrir afstöðu meiri hl. Ég vil hins vegar vika nokkrum orðum að afstöðu minni hl. Allir hv. þm. munu vera sammála um, að keppa beri að því að fá rafmagn sem víðast um byggðir landsins, og sumir hafa jafnvel ekki látið sér blöskra áætlanir, sem hafa mundu í för með sér 1000 millj. kr. útgjöld, til þess að koma rafmagninu um allt landið. Allir vita, að mjög er erfitt um þessar framkvæmdir allar nú á tímum fyrir sveitar- og bæjarfélög. En þar sem komið hefur í ljós,

að almennur áhugi er ríkjandi um land allt fyrir rafvirkjun, ætti Alp. vissulega að stuðla að því, að þeim áhuga verði fullnægt, meðal annars með því að gefa eftir tolla á innfluttu efni til rafvirkjunar. Sum bæjarfélög hafa nú teft svo á tæpasta vaðið um framkvæmdir í þessum efnum, að þessi eftirgjöf tolla getur ráðið úrslitum um það, hvort þau geta staðið undir framkvæmdunum eða ekki. Og þar sem fjárhagur ríkissjóðs er nú með bezta móti, ætti ekki að þurfa að horfa svo mjög í þessa hálfu aðra milljón, sem þetta mundi kosta ríkissjóð, ef ráðið yrði í allar þær virkjanir, sem um er að ræða, en vafalaust yrði ekki ráðið í þær allar, svo að upphæðin yrði aldrei svo mikil. Hv. meiri hl. fjvn. kveðst vera á móti þessari þáltill. af því, að hér sé ekki farin hin rétta leið. Mér þykir þetta undarlegt, þar sem þessir hv. þm. hafa samþ. í n. eftirgjöf á tollum af efni til vatnsveitu í einum af kaupstöðum landsins. Þeir töldu þá ekki ástæðu til að leggja málið fyrir þingið. Því má að visu svara til, að þar hafi verið um litla upphæð að ræða. En ef ekki er hægt að gefa eftir tolla, nema því aðeins, að tollal. sé breytt, er það meira en lítið undarlegt, að sömu menn í sömu n. og, ég held, á sama fundi samþ. þessa tollaeftingjöf án laga-breyt. Ék held því, að um tylliástæðu sé að ræða hjá þeim, að því er þessa þáltill. snertir.

Sigurður Bjarnason: Hv. 2. landsk. minntist á það í ræðu sinni, að hv. fjvn. hefði lagt til við ríkisstj. að veita einu kauptúni hér á landi undanþágu frá greiðslu tolla á efni til vatnsveitu. Snemma á þessu þingi flutti ég brtt. við þáltill. á 10. þskj. frá hv. 10. landsk., sem fór fram á það, að ríkisstj. væri heimilað að undanþiggja innflutt efni til vatnsveitu Víkurkaupþús aðflutningstollum. Ég lagði til í brtt. minni, að hið sama yrði þá látið gilda um vatnsveitu Bolungavíkur. Ég skrifaði n. bréf, en hef ekkert heyrt frá henni síðan, og hér í þinginu hefur ekkert heyrt um afgreiðslu málsins. Nú vil ég spyrja hv. frsm. fjvn., hvaða afgreiðslu hv. n. hefur haft á þessari till. og hvaða kaupþn það er, sem hún hefur lagt til við hæstv. ríkisstj., að fengi undanþágu tolls á innfluttu efni til vatnsveitu, eins og hv. 2. landsk. þm. veik að hér áðan, því að mér þykir undarlegt, ef hv. n. hefur lagt til, að einu kauptúni yrði veitt undanþága, en ekki öðru, sem eins er ástatt um.

Frsm. meiri hl. (Þorsteinn Þorsteinsson): Ég lít í kringum mig og sé, að hv. form. fjvn. er ekki viðstaddur, en raunar væri eðlilegast að spyrja hann að þessu. En þar sem hann er nú ekki við, skal ég svara þessari fyrirspurn. — Engin ákvörðun hefur verið um það mál gerð í fjvn., en lagt aðeins á vald ríkisstj. að ganga frá því. Það er ekki rétt, að gerðar hafi verið samþykktir í n. um einstaka liði í þessum undanþágubeiðnum.

Eins og nál. meiri hl. fjvn. ber með sér, lítur meiri hl. n. svo á, að ekki eigi að hafa þá aðferð, sem hér er viðhöfð, að óska eftir þessum undanþágum tolla með einfaldri þál., heldur telur n. réttara, að farið sé fram á það í frv.formi, þar sem farið er fram á breyt. á l. Þessi aðferð

hefur hingað til verið höfð, og n. litur svo á, að henni eigi að fylgja. Skammt er að minnast þess, að afgreidd hefur verið undanþága á tolli af innfluttu efni til kassagerðar, og var það gert með l. Enn fremur var og sama aðferð viðhöfð við undanþágumleitun á aðflutningstolli á pappa utan um hraðfrystan fisk. Því hefur það og verið álit n., að sömu aðferð ætti að hafa áfram í frv. formi, um hvaða undanþáguheimild frá tollskránni, sem um væri að ræða, og ætti að vera nægur tími til þess að hafa eignig þá aðferð hér, þegar efni til þessara virkjana fer að berast til landsins.

Áki Jakobsson: Herra forseti. Ég kvaddi mér hljóðs aðallega út af því, sem hv. frsm. meiri hl. fjvn sagði allra síðast í ræðu sinni. Ég get upplýst hv. þm. og hv. d. um það, að þegar er farið að berast nokkuð af því efni, sem ætlað er til virkjunar Fljótaár. Ég tel það illa farið, að fjvn. hefur dregið afgreiðslu þessa máls svo lengi sem raun er á orðin, aðeins vegna þess að hún telur smáformgalla vera á flutningi þess. Og það hefur verið bent á, að taka mætti málið upp að nýju, en það er nú hægra sagt en gert, að það verði hægt, svo að það komi að tilætluðum notum. Bæði er nú það, að þegar er farið að liða allmikið á þennan þingtima, og svo hitt, að efnið í þá rafveitu er þegar farið að berast til landsins.

Ég verð að segja það, að þegar tekið er tillit til þess, að um aðeins þrjár virkjanir virðist vera að ræða á meðan á stríðinu stendur, sem þurfa á undanþágu þessari að halda á aðflutningstollinum, og að um leið og stríðið er búð, fellur af sjálfu sér niður orsökinn til þess, að veita þarf þessa undanþágu, þá virðist mér það ekki orka tvímælis, að rétt sé að verða við þessum óskum um undanþáguna. Þess vegna er það, að mér finnst þetta hæpni afgreiðsla og fjvn. ekki sæm- andi. Ég held, að annað eins hafi nú verið samþ. og afgr. frá hv. Alþ., sem telja mætti vafasamara en það, sem þessi sjálfsagða og nauðsynlega till. fer fram á. En mér þykir létt, að hv. fjvn. skuli ekki hafa skilið nauðsyn þessa máls, og ég tel það henni alls ekki sæmandi að viðhafa aðra eins afgreiðslu og hún nú hefur látið sér sæma að hafa á því máli, er hér liggur fyrir.

Um virkjunina í Víkurkaupþúni er það að segja, að mér finnst óþarfi með öllu að vara þar með neinn smásálarhátt. Og yfirleitt eru þau rök hv. meiri hl. fjvn., að hér sé ekki rétt að farið, þess eðlis, að þau eru alls ekki frambærileg á þann hátt og á þeim tíma, sem þau eru fram borin.

Sigurður Bjarnason: Ég vil þakka hv. þm. Dal. fyrir það, að hann skyldi svara þeirri fyrirspurn, er ég bar fram til hv. fjvn. En ég verð að láta undrun mína í ljós yfir því, að fjvn. skuli ekki hafa tekið afstöðu til umræddrar toll- undanþágu fyrir vatnsveitu Bolungavíkur, um leið og hún tekur afstöðu til vatnsveitu Víkur- kaupþúns. Og því fremur furðar mig þetta, þar sem n. hafði allar nauðsynlegar upplýsingar varðandi vatnsveitu Bolungavíkurkaupþúns. N. þurfti því ekki að renna blint í sjóinn með það,

að hún hafði þær upplýsingar, er hún þurfti á að halda til þess að geta séð, að hverju hún gekk. Hv. n. hefur því á mjög óviðurkvæmileg- an hátt gert upp á milli staðanna. Ég vildi því óska þess, að hv. fjvn. gæfi upplýsingar um það, á hverju hún hafi byggt þessa afstöðu sína að gera á þennan hátt upp á milli Bolungavíkur- og Víkurkaupþúns. Hv. n. á og að vera kunnugt um þær sérstöku ástæður og þau miklu fjáruhlát, sem þorpsbúar í Bolungavík hafa orðið að leggja á sig í sambandi við þetta nauðsynjamál þeirra. Því undrar mig stórlega þessi afgreiðsla hv. fjvn.

Frsm. meiri hl. (Þorsteinn Þorsteinsson): Hv. þm. Siglf. var að tala um það hér áðan, að fjvn. hefði lélegar starfsaðferðir. Ég vil algerlega beina þessum ummælum frá oss fjvn. mönnum og aftur heim til föðurhúsanna. Form. fjvn. er sá nm., sem mestu ræður um þær starfsaðferðir, sem hafðar eru í n., og mér er ljúft að segja það, að hann hefur stýrt störfum n. vel, og að því leyti eru ummæli hv. þm. Siglf. alveg tilhæfalaus. En ef hann í alvöru telur þessu ábótavant, þá getur hann að miklu leyti sjálfum sér um kennt, því að flokksbræður hans í fjvn. voru einmitt þeir menn, sem studdu hv. form. fjvn. til þess að taka formannssæti í fjvn. — Það er því ekki fjarri því, að hv. þm. sé að deila á sig sjálfan og flokksbræður sína, er hann er að ásaka form fjvn. fyrir lélegar starfsaðferðir í fjvn.

Þá var hv. þm. N.-Ísf. að tala um, að eitt mál, sem hann segist bera fyrir brjósti, hafi ekki verið afgr. í n. Ég get sagt þessum hv. þm. það, að þessi mál öll hafa verið til umr. á fundum n., og honum ferst sízt að vera að tala um, að þau, hvert fyrir sig, hafi ekki verið afgr., því að hann hefur komið á þessa síðustu fundi n. og tafið hana með hinum og þessum umleitunum og málarekstri, sem svo hefur gengið út yfir önnur þau mál, sem n. hefði viljað afgreiða. Hitt er ég búinn að segja, að ekkert hefur endanlega verið samþ. frá n. hálfu, um eftirgjöf tolla af vatnsveituefni til Víkur, heldur hefur því verið vísað til hæstv. stj. og mun hún leysa málið á þann hátt, sem hún telur heppilegast fyrir alla aðila. En frá mínu sjónarmiði get ég sagt, að það er sanngjörn málaleitun, en það er á valdi stj., hvað gert verður í því.

Ég vil svo ekki vera að teygja lopann meira en orðið er, en vil aðeins beina því að lokum til hv. þm., hvort þeim finnst réttmætt og sjálf- sagt að breyta með einfaldri þál. þeim l., sem hv. Alþ. hefur sett.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 36. og 37. fundi í Sp., 31. marz og 1. apríl, var till. tekin til frh. síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Sp., 5. apríl, var fram haldið síð- ari umr. um till.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Mér skilst, að með þessari þáltill. sé farið fram á breyt. til- tekinna atriða í tollalöggjöfinni, og þar sem ný- fallinn er hæstaréttardómur þess efnis, að l. verði ekki breytt með þál., verð ég að telja varhuga- vert að bera þessa þáltill. undir atkv.

Áki Jakobsson: Hér er farið fram á ákveðnar greiðslur úr ríkissjóði, sem eru ekki meiri en aðrar greiðslur, sem ákveðnar hafa verið með þál. Hér liggur engan veginn fyrir að breyta l., heldur er um að ræða heimild til að gefa eftir toll af umræddum vörum, ef ástæða þykir til.

Forseti (HG): Ég hef veitt athygli bendingu hv. 2. þm. N.-M., en þar sem fram er komin rökst. dagskrá á þskj. 572 í sambandi við þetta mál, sé ég ekki ástæðu til að fella úrskurð um það, hvort þáltill. skuli koma til atkvæða eða ekki, fyrr en atkv. hafa verið greidd um hina rökst. dagskrá.

Jakob Möller: Ég vek athygli á því, að þrátt fyrir umræddan hæstaréttardóm virðist ekkert vera því til fyrirstöðu, að hv. Alþ. láti í ljós vilja sinn í þessu efni. Ríkisstj. væri þá sjálfráð um það, hvort hún færi eftir þeim vilja eða ekki, og ef hún gerði það, væri hægt að fá lagaheimild eftir á.

Forseti (HG): Ég mun leita atkv. um hina rökst. dagskrá fyrst, en úrskurður um þáltill. verður felldur á eftir, ef þess er óskað.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 572, frá meiri hl. fjvn., samþ. með 23:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SEH, SkG, StJSt, SvBH, ÞÞ, EystJ, FJ, GG, GJ, HelgJ, IngJ, IngP, JakM, JJós, JPálm, JJ, JörB, LJóh, MJ, PHerm, PZ, PO, HG.
nei: SB, SG, SK, STh, StgrA, ÞG, ÁkJ, BrB, EOL, EE, KA, LJós.

BG, BSt, GP, GSv, GTh greiddu ekki atkv. 12 þm. (SigfS, ÁÁ, BÁ, BBen, EmJ, GfG, HermJ, JS, ÓTh, ÞÞ, PM, SP) fjarstaddir.

6. Æskulýðshöll í Reykjavík.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var útbýtt frá Ed.:
Till. til þál. um rannsókn á skilyrðum fyrir byggingu og starfrækslu æskulýðshallar í Reykjavík (A. 533).

Á 74. fundi í Ed., 17. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 76. fundi í Ed., 18. marz, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Jónsson): Herra forseti. — Það eru nú liðin nokkur ár síðan skólastjórar, kennarar og íþróttaleiðtogar hér í bænum vöktu máls á því, að þörf væri að koma upp sameiginlegu húsnæði fyrir æskulýð bæjarins, þar sem hann gæti varið fristundum sínum sér til gagns og ánægju og haldið sína félagsfundi. Þessi skortur hefur einkum verið áberandi síðan herinn kom og menntaskólinn missti húsnæði sitt. Enn fremur eru báðir gagnfræðaskólarnir húsnæðislausir

að kalla má, og sama er að segja um íþróttafélögin, þau eru illa sett með samkomustaði og hús til íþróttaiðkana. Þetta mál hefur, sem sagt, verið á döfinni í nokkur ár, og það er nú fyrir tilmæli nokkurra flokksbræðra í þessum bæ, sem ég flyt þessa till., en þetta mál er á svo miklu byrjunarstigi, að það verður að prófa, hvort hinir ýmsu aðilar, sem hér mundu eiga hlut að máli, vildu vinna saman, og því þyrfti að kjósa stóra undirbúningsnefnd, og mundi hún vinna að mestu leyti ókeypiss. Það mætti gera ráð fyrir, að þrír valdir leiðtogar íþróttamála ættu sæti í n., enn fremur fulltrúar þingflokka, bæjarstjóri og fræðslumálastjóri eru sjálfsgæðir í n. Ef þessi till. er samþ. og þessir aðilar fengjust til að vinna saman, geri ég ráð fyrir, að hægt yrði að taka málið fyrir á haustþingi.

Ég vil benda á, þó að það taki ekki beinlínis til þessa máls, að ríkið hefur samþ. að leggja fram 100 þús. kr. til íþróttahúss á Akureyri. Í því eiga að vera þrír íþróttasalir og mörg önnur herbergi til afnota fyrir íþróttafélög bæjarins. Það verður reist hjá sundhöllinni, og þegar það er komið upp, verður það langfullkomnasta íþróttahús landsins. Aftur á móti er þetta hús ekki ætlað nema til íþróttaiðkana, en hér er gert ráð fyrir, að verið gætu fundarsalir og fyrirlestrasalir, kvikmyndasalur og salur, þar sem seldar væru einfaldrar veitingar, og ekki sízt vinnustofur fyrir ungar stúlkur og pílta. Ég vil benda á það, sem minnst er á í grg., að það var aðdánlegt, hvað drengir í svifflugfélaginu gerðu fallega hluti, en svo vantaði þá húsnæði, og svo hefur starfið lagzt niður.

Ég fjölyrði svo ekki frekar um þetta. Ef menn sjá nauðsyn málsins, þá getur nefnd e. t. v. komið með betri till. Ég legg ekkert upp úr því, að haldið sé fast við þær till., sem ég hef minnst á. Á þessu stigi málsins er aðeins verið að leita eftir því, hvort grundvöllur fáiist fyrir því að gera þessa tilraun hér í bænum.

Þjarni Benediktsson: Ég vil leyfa mér að leggja til, að málinu verði vísað til allshn.

Kristinn Andrésson: Herra forseti. — Hér er að visu um hið mesta nauðsynjamál að ræða, en mér finnst það merkilega fram borið. Í fyrsta lagi, að það skuli vera lagt fram hér í hv. Ed., en ekki í Sp., í öðru lagi þær hugmyndir, hvernig n. eigi að vera skipuð. Mér sýnist vera blandað hér saman tveimur málum: málum íþróttafélaganna og æskulýðsfélaganna. Mér finnst þau ekki geta átt samleið. Æskulýðshöll er eitt hugtak, íþróttahöll annað. Þetta er raunar gamalt mál, og æskulýðsfylkingin hefur átt frumkvæðið að því. Ég veit, að fulltrúar Sósf. í bæjarstjórn hafa borið fram till. um fjárveitingu af bæjarins hálfu í þessu skyni, en þessi till. var felld. Hins vegar mun hafa verið samþ. till. frá Gunnari Thoroddsen um að athuga þetta mál. Einnig komum við þm. Sósf. með þá till. í sambandi við fjárl., að ríkið legði fram fé til byggingar æskulýðshallar í Rvík, en sú till. var felld. Ég veit, að Ungmennafélag Rvíkur hefur þetta á dagskrá hjá sér og hefur skrifað ýmsum æskulýðsfélögum í bænum og beðið um álit þeirra á

Æskulýðshöll í Reykjavík.

málinu og að tilnefna menn í n. til að athuga það og gera nauðsynlegan undirbúning. Svörin frá íþróttafélögunum, að undanskildum Víkingi, voru á þá leið, að þau gætu ekki átt samleið um byggingu æskulýðshallar, og virðist ástæðan sú, að Íþróttafélag Rvíkur hefur í hyggju að koma upp íþróttahúsi, og hin félögin flest vilja styðja að þeirri byggingu. Svör hinna æskulýðsfélaganna, t. d. Farfuglafélagsins og Sambands bindindisfélaga í skólum voru aftur á móti jákvæð, og ætti að taka álit þeirra til greina, því að þetta eru fjölmenn félög.

Ég mun styðja till. hv. 6. þm. Reykv., að málinu verði nú vísað til allshn. og umr. frestað.

Flm. (Jónas Jónsson): Það var talsverður fróðleikur í ræðu hv. 7. landsk. Hann og hans flokkshæður virðast hugsa um þessa æskulýðshöll með flokkshagsmunum fyrir augum. Við þann hugsunarhátt er í rauninni ekkert að athuga út frá þeirra sjónarmiði, siður en svo, því að þeir lifa aðeins til að agitera fyrir sinni stefnu. Ég er þakklátur þessum hv. þm. fyrir það, að hann bentí einmitt á þá hættu, sem þessu máli getur stafað af honum og hans líkum, og það er nauðsynlegt að taka það til athugunar og rannsaka málið óhlutdrægt. Þetta hús verður aldrei til gagns, ef það á að vera háð árdóri einstakra manna. Það verður að vera yfir allan áróður hafið.

Það, að íþróttafélögin í bænum vilja ekki taka þátt í þessu, þá láí ég þeim það ekki, þó að þeir vilji ekki ganga í félagsskap við kommúnista hér í Rvík. En íþróttafélögin eru aðalstofninn í æskulýðsfélögum bæjarins, og þess vegna á að leita álits þeirra um málið, þegar allt hefur verið rannsakað til hlítar.

Ég sé ekkert athugavert við það, þó að málið fari nú til allshn., því að á þessu stigi þarf það gaumgæfilegrar athugunar við. Ég er ekki með því, að málið fari til Sp., því að mjög er nú liðið á þingtímann, og ég treysti mér ekki til þess að fá þessa þáttill. útrædda þar, því að mörg mál daga þar uppi. Enda ætti það að koma í sama stað niður, þó að málið sé aðeins rætt í annarri d., þar eð hún er skipuð fulltrúum allra flokka.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. — Það er leitt, að hæstv. forseti Sp. skyldi ekki vera viðstaddur, þegar hv. þm. S.-Þ. var að dróttu því að honum, að hann gerði sér leik að því að drepa mál fyrir hv. þm.

Ég vil skýra frá því, af hverju ég óska eftir að málinu verði vísað til allshn. Mál þetta hefur oft verið til umr. í bæjarstjórn, og samkvæmt ályktun hennar mun málið verða athugað, og ég tel heppilegast, að samvinna verði um það milli ríkisstj. og bæjarstj. Ég er ekki viss um, að það sé heppilegt að skipa 9 manna n. í málinu. Hv. þm. S.-Þ. er vanur ýmsum störfum, og hann veit, að svona stórar n. eru oft þungar í vöfum. Hitt er mikill vinningur, að málinu skuli vera hreyft hér á Alþ. og það þá um leið undirstrikað, að málið varðar ekki aðeins Rvík, heldur einnig þjóðina alla.

Ég tel það hlutverk allshn. að finna heppilegra form heldur en mér virðist málið vera í

nú og legg því til, að hún fái það til meðferðar á þessu stigi.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 13 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 92. fundi í Ed., 8. apríl, var fram haldið einni umr. um till. (A. 533, n. 632).

Frsm. meiri hl. (Lárus Jóhannesson): Allshn. hefur athugað mál þetta og er sammála um, að hér sé um mikið nauðsynjamál að ræða fyrir ungmennt þessa bæjar. Hins vegar hefur meiri hl. n. komið að þeirri niðurstöðu, að n. sú, sem stungið er upp á í þáttill., sé of stór, þannig að það muni frekar tefja fyrir framgangi málsins heldur en flýta fyrir því, að svo stór n. hafi málið til meðferðar. En meiri hl. n. hefur orðið sammála um að afgreiða málið með rökst. dagskrá, sem er prentuð á þskj. 632.

Ég sé svo ekki ástæðu til að hafa fleiri orð um þetta mál, en vil leyfa mér að mæla með því, að dagskrártill. verði samþ.

Jónas Jónsson: Af því að hv. þm. Str. (HermJ.), sem á sæti í þessari n. og hefur ekki skrifað undir nál., er hér ekki viðstaddur í d., en mun koma rétt strax, vil ég segja fácin orð.

Ég hygg, að það sé röng niðurstaða, sem meiri hl. hv. allshn. hefur komið að í þessu máli, sem er að vísa málinu frá. Ég geri ráð fyrir, að að hvaða ríkisstj. sem er og hvaða borgarstjóri sem er hafi nóguð hnöppum að hneppa án þess að fara að rannsaka þetta mál, og það hefði verið heppilegra að hafa um rannsókn þessa máls nokkuð fjölmenna n., eins og stungið er upp á í þáttill., og láta hana rannsaka málið. Ég hef átt tal við suma leiðtoga íþróttamanna, og þeir eru þessu máli að visu hlynntir. En þeim virtist, að sumir menn vildu gera þessa höll að flokkshúsi fyrir sig. En það mundi breytast, ef málið væri tekið til meðferðar af fjölmennri n., þar sem íþróttamenn og leiðtogar fleiri æskulýðshreyfinga hefðu með þetta að gera.

Hins vegar álit ég, að það eigi að fella þessa dagskrártill.

Forseti (StgrA): Þá hefur enginn kvatt sér hljóðs, og er umr. lokið. Verður nú gengið til atkv. — Hv. þm. Str. óskar að taka til máls, og gerir hann stutta aths.

Hermann Jónasson: Ég ætlaði að fara fram á það, að þessu máli yrði frestað nú, en það er kannske of seint, og hæstv. forseti hefur kannske ekki aðstöðu til að breyta til um það, þar sem sú ósk kemur ekki fyrr en svona seint.

Ástæðan til þess, að ég hef ekki komið með nál. í þessu máli, er sú, að því er haldið fram í þeirri n., sem um mál þetta fjallaði, að þeir aðilar, sem þarna eru tilnefndir, sem sérstaklega eru íþróttafélögin, sem sérstaklega er ætlað til, að vinna að þessu máli og tilnefni menn til þess að vinna að þessu máli, þeir vildu fyrst ekkert af málinu vita og ekki að málinu starfa. Og á þeim grundvelli kom meiri hl. n. fram með þá rökst.

dagskrá, sem hér liggur fyrir. Nú hef ég ekki kynnt mér þetta mál, áður en það var borið hér fram og ekki haft aðstöðu til að kynna mér þær staðhæfingar, sem ég að svo komnu get ekki vefengt án rannsóknar, sem fram hafa komið frá meiri hl. n. um það, að a. m. k. mörg af félögum, ef ekki flest, vilji ekki starfa að málinu. Það liggur í hlutarins eðli, að það kostaði mig verulega vinnu að tala við þessi félög, sem eru ekki fá, um það, hvort það mundi ekki vera hægt að fá þau til samstarfs um málið, þó að ég vilji ekki vefengja staðhæfingar n. um það, að þessi félög vilji ekki að málinu vinna, þá lit ég svo á, að þessi staðhæfing sé nokkuð vafasöm. Og ég get ekki felld mig við það að vera á móti þáttill. eins og hún er borin fram, ef gerð er á henni lítills háttar breyt., sem ég hafði hugsað mér að koma fram með, að því órannsókuðu, hvort þessi staðhæfing hafi við nokkur rök að styðjast. Ég hef áður borið fram frv., sem hefur haft ákaflega mikla þýðingu fyrir íþróttastarfsseminu í landinu. Ég hygg, að það samstarf, sem þá fór fram af hálfu þeirra aðila, hafi orðið til þess, að íþróttal. hafa a. m. k. unnið eins mikið gagn eins og menn settu ýrustu vonir til, þegar l. voru sett. Þess vegna vil ég ekki falla frá því að óathuguðu máli, að þessi þáttill. verði samþ. með lítills háttar breyt., sem ég vildi bera fram. Ég tel eðlilegt, að ungmennafélögin taki þátt í þessu starfi, og ég hefði komið með nokkrar ýtarlegar brtt. um það, ef mér hefði unnizt tími til að athuga nánar þetta mál. Nú er það tekið fram í þessari dagskrártill., að það eigi að vísa málinu frá í trausti þess, að ríkisstj. og bæjarstjórn Rvíkur láti hið fyrsta fara fram í sameiningu og samráði við æskulýðsfélög bæjarins athugun á skilyrðum til þess að láta reisa og starfrækja æskulýðshöll í Rvík, án þess að þetta sé svo nánar til tekið. Ég ált, að með þessari dagskrá, ef samþ. verður, sé málið sett of mikið inn á þann grundvöll, að bæjarstjórn Rvíkur og ríkisstj. eigi að leysa þetta mál. Mér þykir líklegt, að málið verði aldrei vel leyst, nema með því móti, að það takist að fá íþróttafélögin og æskulýðsfélögin, a. m. k. megnið af þeim hér í bænum, til þess að vera samtaka um að leysa þetta mál. Það var tortryggni hjá þessum félögum gagnvart íþróttal., en með því að ræða við þessi félög var hægt að eyða þeirri tortryggni. Eftir að það mál var komið gegnum Nd., vildu þessi félög ekkert af málinu vita. En þá var leitað til félaganna á ný og málið skýrt fyrir þeim, sem varð til þess, að þau félög, án undantekningar, vildu standa að því, að þau l. væru sett, og þar með féllu þau alveg frá sinni fyrri afstöðu til málsins. Og mér virðist, að sama muni gilda um þetta mál, að því þurfi að koma inn á þann áhugamannagrundvöll, sem gæti orðið til þess, að málið leystist.

Ég býst við, að hæstv. forseti þyrfti ekki að fresta því nema til morguns að ljúka umr. um málið, en mér finnst það ekki hættulegt málinu, þó að það væri gert. Nú hefur hæstv. forseti lýst yfir, að umr. væri lokið. Og það er ekki annarra sök en mín, að ekki hefur verið farið fram á það við hæstv. forseta fyrr, að hann frestaði málinu, en ástæðan til þess, að ég varð seinn með

það, var sú, að ég var að ræða um málið hér niðri í herbergi Framsfl. við einn af þeim mönnum, sem ég tel, að eigi að hafa samstarf við um þetta mál, samkvæmt því, sem ég hef sagt. Og það er ekki hægt að tala við íþróttafélögin um þetta mál nema þannig, að í það fari nokkur tími.

Forseti (StgrA): Ég hef fallizt á að opna umr. á ný um málið, eftir að hafa heyrt, að hv. þm. Str. hefur hugsað sér að skrifa sérstakt álit um málið, og mun ég fresta umr. til morguns.

Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti. Það er ákaflega kynlegt, þegar fram koma till. á Alþ. eins og þessi, og á hún sammerkt með ýmsum þáttill., sem flm. þessarar þáttill. ber fram. Það er farið hér fram á, að skipuð sé n. með fulltrúum frá þingflokkinum og svo frá íþróttafélögum bæjarins, þ. e. formenn Íþróttasambands Íslands og íþróttaráðsins og íþróttafulltrúa ríkisins. Nú er það svo, að um mörg ár hefur verið talsverður skriður á þessu máli meðal æskulýðsins hér í Rvík. Og hugmyndin er ekki komin frá íþróttafélögunum, og þau munu ekki hafa unnið að henni, enda er þetta ekki sérstaklega íþróttamál. Og hér í Rvík hefur verið stofnað æskulýðsfélag, sem hefur þetta mál sem sitt alveg sérstaka áhugamál og hefur verið stofnað fyrst og fremst til að vinna að þessu máli. Það er ekki minnst á það í þáttill., að þetta félag eigi að hafa fulltrúa í þeirri n., sem hér er gert ráð fyrir, að undirbúi málið. Áftur á móti hefur þetta félag leitað til nokkurra æskulýðsfélaga í bænum um þetta samstarf, og því hefur verið tekið vel. Hins vegar er mér kunnugt um, að þau félög, sem hér er gert ráð fyrir, að eigi að kjósa fulltrúa í þessa n., hafa ekki viljað taka þátt í þessu samstarfi, heldur sagzt mundu beina starfskröftum sínum að því að koma upp íþróttahöll fremur en æskulýðshöll. Það væri ágætt, ef þessi íþróttafélög vildu koma þessu máli áleiðis. En það er ekki hægt að neyða þau til þess. Og þó að þau gerðu það, mundu þau ekki starfa að því máli sem íþróttamáli, heldur af því, að þau hafa æskulýð innan sinna vébanda. Þetta mál hér á Alþ. hefur því verið litið á sem fjandskap við þann félagsskap, sem myndaður hefur verið um þetta mál, sem þetta unga fólk hefur verið að berjast fyrir, en ekki til hjálpar því.

Hv. þm. Str. gat ekki fallizt á þá afgreiðslu, sem meiri hl. hv. allshn. vildi hafa á þessu máli, sem sé að vísa því frá með rökst. dagskrá, þar sem þó svo er ákveðið, að gera skuli ráðstafanir til þess, að samstarf takist á frjálsum grundvelli um þetta mál meðal æskulýðsfélaga bæjarins, allra þeirra æskulýðsfélaga, sem vildu taka þátt í því með fulltrúum bæjarstjórnar í n. og hæstv. ríkisstj. En hins vegar vill hann (þm. Str.) breyta þáttill., eftir því sem mér skildist á ræðu hans, þannig að það verði þó fleiri æskulýðsfélögum en þeim, sem hér ræðir um í þáttill., gefinn kostur á að taka þátt í undirbúningi málsins með því að nefna fulltrúa í þessa n. Ég sé nú ekki mikinn mun á þeirri afgreiðslu, sem n. leggur til, og þeirri, sem hv. þm. Str. vill hafa.

Ég sé ekki ástæðu til að hafa um þetta langar umr. Ég sé ekki annað en málið sé í jafngöðu horfi, þó að dagskrártill. n. verði samþ. Það verður ákaflega litill munur á útkomunni, nema þá að því leyti helzt, að eftir þáltill. eiga að vera fulltrúar, sem útnefndir eru af þingflokkunum. Það finnst mér hjákátlegt, sérstaklega þegar hv. flm. lýsir yfir því, að hann hefði talað við í-þróttamenn, sem hefðu haldið, að þetta mál mundi verða pólitískt, vegna þess, að viss æskulýðsfélög væru þátttakendur. Það má ekki hafa fulltrúa frá pólitískum æskulýðsfélögum í þessari n., en þó frá fjórum þingfloknum — það er ekki pólitískt, — herra trúr. Ef ætti að hafa einhver pólitísk öfl í þessum félagsskap sérstaklega, þá ættu það að vera þau pólitísku æskulýðsfélög, sem eru í bænum, því er ég meðmæltur. Og það væri nær heldur en að þingflokkarnir útnefndu þessa fulltrúa. En það eina eðlilega er, að æskulýðsfélögin útnefni fulltrúa í þessa n. sjálf.

Ég vænti þess því, að dagskrártill. verði samþ.

Hermann Jónasson: Ég vil þakka hæstv. forseta fyrir þá sanngirni að fresta umr., þannig að ég geti komið að brtt., ef ég óska. Og ég mun ekki tefja málið meira en svo, að hægt mun verða að afgreiða það á morgun. Enda kom það fram og var staðfest af þeim hv. þm., sem síðast talaði, að þessi dagskrártill. er byggð á því, að ekki sé hægt að fá sum að þeim félögum, sem nefnd eru í upphafi þáltill., til þess að taka þátt í þessari starfsemi. Og eins og hæstv. forseti tók fram og er skiljanlegt, þá tekur tíma að athuga það, hvort sú staðhæfing er á rökum reist. Og það er ekki hægt á annan hátt en að tala við stjórnir félaganna til þess að fá um það að vita. Því að það er þýðingarlaust að tilnefna félög í þessu sambandi, sem svo neita að taka þátt í þessum undirbúningi, sem um hefur verið rætt, ef svo reynist, að þau muni gera það. En ég vil þó benda á það í sambandi þið þessa rökst. dagskrá, að þegar ég tók fram, að ég gæti ekki fylgt henni, þá var það af því, að eftir þeirri till. var málinu vísað til ríkisstj. og bæjarstjórnar, og ég benti á, að málið yrði ekki leyst nema með samtökum æskulýðsfélaganna, og féllst meiri hl. n. á að bæta því inn í á eftir, með tilliti til þess, að ekki sé vítað, hvaða þátt félögin séu fús til að taka í þessum störfum.

Mun ég við frh. umr. og þá væntanlega á morgun, gera nánar grein fyrir afstöðu minni til málsins, eftir upplýsingum, sem ég vil afla mér, samkvæmt því, sem ég hef tekið fram.

Umr. frestað.

Á 93. fundi í Ed., 9. apríl, var enn fræm haldið einni umr. um till. (A. 533, n. 632 og 696).

Of skammt var liðið frá úthýtingu þskj. 696. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Frsm. minni hl. (Hermann Jónasson): Herra forseti. — Ég hafði orð á því í gær, að ég skyldi ekki tefja þetta mál lengi, enda ástæðulaust að fjölyrða mikið um það. Um það voru allir nm. í allshn. sammála, að nauðsyn bæri til, að úr framkvæmd þessa máls yrði, en þó get ég ekki fallt

Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

á að afgreiða málið með rökst. dagskrá, eins og meiri hl. allshn. leggur til, vegna þess að ég tel það ekki sæmandi að viðhafa þá aðferð um mál, sem á annað borð er talið aðkallandi, því að rökstudd dagskrá í þessu tilfelli sem öðrum þýðir oftast það að slá málinu á frest um óákveðinn tíma eða þá að kveða það algerlega niður. Hins vegar get ég vel fallt á, að n., sem á að fjalla um þetta mál, sé ekki of stór. Mér finnst eðlilegt, að Ungmennafélag Rvíkur taki þátt í undirbúningi þessa starfs, og ég legg því til, að í n. sé skipaður einn maður frá því félagi, tveir menn frá bæjarstjórn Rvíkur, einn maður frá Íþróttaráði Rvíkur og að fimmti maðurinn sé skipaður af kennslumálaráðh. án tilnefningar, og verði hann form. n.

Ég hygg, að þessi afgreiðsla, að skipa slíka n. til þess að taka málið að sér, sé mun betri lausn en sú að vísa málinu frá með rökst. dagskrá. Málið væri þá komið í hendur ákveðinnar n., sem skipuð væri fulltrúum réttra aðila.

Ég er þó með þessu ekki að segja, að séð sé fyrir endann á byggingu slíkrar æskulýðshallar, en ef íþróttafólk og æskulýður þessa bæjar hefur ekki áhuga á að koma slíkri höll upp til eigin afnota, þá er þetta ótímabært mál. En úr þessu á að fást skorið, þegar þessi n., er ég legg til, að skipuð verði, hefur verið kjörin. En að vísa þessu máli frá með rökst. dagskrá, álit ég sama og að segja á þessu stigi, að málið væri raunverulega óframkvæmanlegt. Þess vegna er ég á móti þessari aðferð, sem meiri hl. leggur til, að höfð verði, en tel réttari leið að fara að eins og minni hl. n. leggur til, sem tvímælalaust er sú leiðin, sem er réttari og því ber að fara í þessu máli.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 632, frá meiri hl. allshn., samþ. með 6:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

Já: BrB, GJ, HG, KA, LJóh, Stgr.A.

nei: PHerm, BSt, HermJ, IngP, JJ.

6 þm. (BBen, EE, GÍG, MJ, PM, DP) fjarstaddir.

7. Þormóðsslysið.

Á deildafundum 15. marz var úthýtt frá Sp.:

Till. til þál. um skipun nefndar til rannsóknar á Þormóðsslysinu 18. febr. 1943 (A. 523).

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 33. fundi í Sp., 22. marz, var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Einar Olgeirsson): Ég flyt hér till. þess efnis, að skipuð sé sérstök rannsóknarn. til að rannsaka eftir því sem auðið er orsakið til Þormóðsslyssins, sem öllum er í fersku minni, og yrði þessi n. skipuð með þeim sérstaka hætti, að sjómönnum gæfist tækifæri til að rannsaka tildrög slyssins, þannig að Sjómannafélag Rvíkur skipi tvo menn, en Fiskifélag Íslands þriðja mann-

inn. Hugmyndin er sú, að gefa heim samtökum, sem sérstaklega starfa í sambandi við flota okkar, tækifæri til að rannsaka eitt hræðilegasta slys, sem hér hefur orðið, ef það mætti verða til þess, að slík rannsókn leiddi nokkuð í ljós, hvernig væri í framtíðinni hægt að koma í veg fyrir slík slys. Þetta slys verður auðvitað rannsakað af sjóðómi, en hér á að vera um sérstaka rannsókn að ræða, ýtarlegri en venjulega. Ég tel sjálfsagt, að sjómannasamtökunum sjálfum sé gefið tækifæri til að rannsaka þetta frá sínu sjónarmiði.

Ég tel eðlilegt, að tillaga eins og þessi fari til n. milli umr. og þá helzt allshn., og mun ég ekki, af því að langt er liðið á fundartímann, orðlengja frekar um till., þar sem ég geng út frá því, að allir hv. þm. séu því fylgjandi, að orsakir þessa slyss séu rannsakaðar sem best auðið er, ef hægt yrði með því móti af hálfu þess opinbera að finna, hvers konar ráðstafanir þyrfti að gera til þess að draga úr slíkum slysum í framtíðinni og sem mest að koma í veg fyrir þau.

Ég óska því, að till. verði að umr. lokinni vísað til síðari umr. og allshn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til allshn. með 27 shlj. atkv.

Á 34., 35., 36., 37. og 38. fundi í Sp., 29., 30. og 31. marz, 1. og 5. apríl, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Sp., 6. apríl, var till. enn tekin til síðari umr. (A. 523, n. 614 og 642).

Frsm. meiri hl. (Gísli Sveinsson): Eins og greinir í nál. á þskj. 614 gerði allshn. sér far um það að kynna sér þetta mál frekar en fyrir lá, þegar það var flutt af flm. Kom þá brátt í ljós, að hjá flm. hafði gætt nokkurs misskilnings, eins og ljóst er af fylgiskjöllum nál., því að litlu áður en þeir báru fram till., var hafin sams konar rannsókn í málinu og sú, sem till. fer fram á. Hafði þó bráðabirgðarannsókn farið áður fram, og lá árangur hennar ljós fyrir.

Það var að kvöldi 17. febr. eða morgni hins 18., sem hið hörmulega slys varð, að Þormóður fórst. Hinn 20. febr. skrifuðu eigendur skipsins, sem að vísu höfðu ekki skipið undir höndum, er það fórst, lögmanninum í Rvík og óskuðu rannsóknar á rekaldi úr skipinu. (Fylgiskjal I). Setti hann smðægurs til þess tvo valinkunna, sérfróða menn, og er niðurstaða þeirra birt í nál., fylgiskjal II. Hún sker alveg úr um þá hluti, sem ráða mátti af rekaldinu, um það, hvernig slysið mundi hafa að borði. Hinn 4. marz skrifar Farmanna- og fiskimannasamband Íslands til ríkisstj. og fer fram á nánari rannsókn á rekaldi úr skipinu ásamt könnun á ástandi skipsins, m. a. að rannsakað verði, „hverjar breytingar hafa verið gerðar á skipinu, síðan það kom hér til lands, og hver styrkleikaauki var í það settur, þegar skipt var um vél í því“ — og er vísað til

manns eða manna, sem veitt geti vitneskju um þetta, — enn fremur telur F. F. S. Í. nauðsyn, „að tekin sé upp sú regla, að hið opinbera fyrirskipi rannsókn hvert sinn, er svipuð slys ber að höndum, þar sem ætla má, að með því fáiist úr því skorið, hvort ástæðan til slyssins er af ónógum traustleika viðkomandi skips“. (Fylgiskjal III).

Fjórum dögum eftir að bréf þetta var ritað, ákvað ríkisstjórnin að verða við þeirri málaleitun og lagði fyrir lögmann að láta sjóðóminn í Reykjavík fjalla um málið á þeim grundvelli, sem óskað er í bréfinu, og „virðist rétt“, segir í bréfi ríkisstj. (atvmrh.) (Fylgiskjal IV), „að rannsókn þessi fari fram svo skjótt sem tók eru á og ráðuneytinu verði gefin skýrsla um árangur að henni lokinni“. Sérstaklega er fyrir sjóðómurinn lagt, „að hann fái siglingafróða menn og sérfræðinga um skipabyggingar til athugunar á atriðum þeim, sem um getur í nefndu bréfi, og þeim öðrum atriðum í sambandi við slys þetta, sem sjóðómurinn eða hinir útnefndu sérfræðingar teldu ástæðu til“. Þar með er verkefni sjóðómsins orðið enn viðtækara en farmannasambandið ætlaðist til og má þó telja, að það hafi komið með allt, sem það taldi mikilsvert að rannsaka.

Þegar öll þessi gögn liggja fyrir, er út í hött að vantreysta dómstóli slíkum sem sjóðómi, sem hefur á að skipa sérfróðum mönnum, enda fyrir hann lagt að leita sér allra gagna í málinu. Af þessum sökum sér n. að undanteknum einum nm. ekki ástæðu til að fyrirskipa nú af hálfu Alb. nýja rannsókn. Ég vil heyra það af annarra munni, áður en ég trúi því, hvort um rökstutt vantraust á sjóðómnum er að ræða. Meiri hl. allshn. leggur því til, að málið verði afgr. með þeirri rökst. dagskrá, sem greinir í nál. á þskj. 614.

Umr. frestað.

Á 40. fundi í Sp., 10. apríl var fram haldið síðari umr. um till.

Frsm. minni hl. (Sigfús Sigurhjartarson): Herra forseti. — Ég hef ekki getað orðið sammála meiri hl. allshn., sem leggur til, að þessi till. um sérstaka rannsókn út af Þormóðsslysinu verði afgr. með rökst. dagskrá. Ég hygg, að allir muni vera sammála um það, að um slys sem þetta beri að láta fara fram rannsókn eins ýtarlega og möguleikar eru á og láta einskir ófreist að að upplýsa allar orsakir. Ég hygg, að allir geti verið sammála um, að þeir menn, sem rannsóknina gera, verði að njóta fullkomins trausts alls almennings. Nú virðist mér á nál. meiri hl., að tryggt sé, að sjóðómurinn láti fara fram venju fremur ýtarlega rannsókn í málinu. Ég get ekki fallt á, að neið hafi fram komið í málinu, sem sanni, að rannsókn sjóðómsins verði ýtarlegri á þessu slysi en öðrum sjóslysum. Eins og kunnugt er, fær sjóðómurinn til rannsóknar öll sjóslys, sem koma fyrir, hvort sem þau eru stór eða smá, og ég hygg, að fyrir öllum almenningi liti svo út, að engin rannsókn hafi verið gerð, ef ekki fer fram ýtarlegri rannsókn og sjóðómurinn einn er látinn um málið fjalla. Ég er ekki að

bera fram vantraust á þá menn, sem í sjóðómnum eru. Ég býst við, að þeir vinni að þessari rannsókn eins og að rannsóknum í öðrum málum, en ég veit, að í augum almennings er það engin trúgæing fyrir því, að sú rannsókn væri eins ýtarleg og æskilegt bætti. Ég tel því, að það skorti hér á, að sjóðómurinn njóti þess trausts, sem vera þarf um hvern þann aðila, sem þessa rannsókn framkvæmir, en það er þó meginatriðið í þessu máli, að á þeirri rannsókn, sem fer fram, verði byggðar einhverjar till., sem miði að því að koma í veg fyrir slys. Slikt er sem kunnugt er ekki verkefni sjóðómsins. Ég legg því til, að við till. á þskj. 523 bættist ákvæði um það, að n. skuli, ef þurfa þykir, leggja fram breyt. á l. og reglugerðum, sem varða öryggi sjómanna og sjófarenda, sem henni þykir nauðsyn bera til eftir þeim rannsóknum, sem gerðar eru.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölýrða um þetta mál. Mér sýnist rétt, að fulltrúum sjómanna sé falið þessi rannsókn og falið að byggja á rannsókninni eftir því, sem þeim þykir æskilegast.

Frsm. meiri hl. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. — Það er vegna þess, að ég er frsm. meiri hl. og ekki af öðrum ástæðum, sem ég kveð mér hljóðs. Ég gat þess í ræðu minni á dögunum út af þessu máli og með tilvísun til þess nál., sem meiri hl. stendur að, að n. virðist þetta mál á þeim rekspeli nú, að við mætti hlíta. Ég er sammála minni hl. um það, að það hljóti að vera sameiginlegt áhugamál allra þeirra, sem nærri þessu máli koma, að rannsóknin verði sem nákvæmest og gefi þann árangur, sem allir ætlast til, en eins og fram kom, er einmitt sú rannsókn yfirstandandi, og gagnvart því, sem þm. gat um, að sú stofnun, sem fari með þessa rannsókn, yrði að hafa traust alls almennings, skil ég ekki, að nokkur geti hnekkð því, að sjóðómurinn hafi það með því hlutverki, sem honum er falið af ríkisstj. og Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands. Það er gert ráð fyrir, að rannsóknin fari fram hér í Rvík og annars staðar eftir því, sem við verður komið, og það er ekki nokkur þörf á að hafa tvær rannsóknir í gangi í einu, því að það yrði með þessu móti. Vitanlega heldi sjóðómurinn áfram sinni rannsókn, og eins og þm. vafalaust hafa tekið eftir, þá er sjóðómnum í þessu tilfelli falið viðtækara hlutverk en venjulega. Þannig er, eins og meiri hl. gefur til kynna, í þessu efni farið eftir óskum frá fulltrúastofnun allra sjómanna, því að eg verð að álita, að hér á þ. hafi ekki komið fram plagg, sem meira hefur rekið á eftir þessu en bréfið, sem Farmanna- og fiskimannasamband Íslands skrifaði ríkisstj. og stj. hefur svarað. Mér er ekki kunnugt um það, hver er dómber á þetta af meira viti heldur en Farmanna- og fiskimannasambandið. Það eru þá einhverjir, sem minni hl. hefur í pokahorninu. Ég get ekki álitð, að skoðun minni hl. sé á rökum byggð, því að ég veit, að það allt er fyrir hendi, sem stj. Farmanna- og fiskimannasambands Íslands tekur fram: að rannsóknin er gerð bæði í Rvík og annars staðar og af sérfróðum mönnum bæði um siglingar og skipabyggingar. Hér virðist því vera

svo um búið, að varla sé hægt að bæta um af okkur, þótt við værum allir af vilja gerðir.

Hitt er annað mál, sem minni hl. talaði um. að af þessu ætti að leiða, að till. til að fyrirbyggja slík slys kæmu fram. Öryggisráðstafanirnar eru aðalatriðið, en ég fæ ekki séð, að sú rannsókn, sem yfir stendur, geti ekki gefið fullt eins góðar upplýsingar um það, hvaða leið skuli fara í þessu máli, eins og rannsókn, sem gerð er af hinum og öðrum óviðkomandi mönnum. Það er enginn kominn til að segja, hverjir það eru og hvort þeir eru færir um að framkvæma rannsóknina. Ég held, að þeir menn, sem hafa rannsóknina með höndum, séu líklegastir til að gera till. til úrbóta, eftir því sem þurfa þykir. Ég veit, að minni hl. getur ekki neitað því með rökum, að allt, sem þessi fulltrúastofnun sjómannafer fram á, er tekið með í þetta, auk þess sem sjóðómurinn er æskilegastur til að rannsaka þetta, því að hann er skipaður sérfróðum mönnum, og hann er ekki einasta skyldaður til þess, heldur er honum skipað að taka sérfræðinga til hjálpar. Það er ekki verið að tala um eins manns dóm. Hér er verið að tala um þann öruggasta dóm, sem hægt er að fá, skipaðan sérfræðingum, og dóm, sem hefur skipun um að kalla til alla, sem betur mættu vita.

Ég vil endurtaka það, sem ég sagði í fyrri ræðu minni, að ég tel málið bezt afgreitt með því, að samþ. verði rökst. dagskráin á þskj. 614.

Einar Olgeirsson: Ég veit ekki, hvort það er tilgangur hv. 10. landsk. að ætla að telja okkur trú um, að það hafi svo að segja aldrei verið neitt athugavert við skipin, þegar sjóslys hafa orðið á Íslandi. En hvar eru dómarnir frá sjóðómnum um það, sem athugavert hefur verið við skipin? Hvar eru rannsóknir sjóðómsins á slysum? Hvar eru niðurstöðurnar? Hvar eru viðvaranirnar frá þessum dómurum um það, hvornig skipin eigi að vera úr garði gerð? Ég hef ekki séð þær. Ég held, að reynslan af sjóðómnum sé engan veginn góð, og það er það, sem um er að ræða í sambandi við sjóðóminn. Menn vilja ekki láta setja þetta mál í dóm, sem ekki liggur meira eftir en sjóðóminn. Menn vilja ekki láta hann fjalla um þetta mál, því að það er talið nákvæmlega það sama og ef engin rannsókn hefði verið gerð.

Hv. 10. landsk. „citeraði“ sérstaklega í það, að Farmanna- og fiskimannasamband Íslands hefði skrifað ríkisstj., og farið hefði verið eftir þess till. Ég vil með leyfi forseta leyfa mér að lesa part úr þessu bréfi til stj., sem er dags. 4. marz:

„Að framkomnum tilmælum ýmissa sambandsfélaga leyfir stjórn F. F. S. Í. sér að fara fram á það við háttvört stjórnarráð, að það láti fram fara rannsókn sérfróðra manna á rekaldi því, er horizt hefur að landi úr m.s. Þormóði, BA 291 hér í Rvík og á Akranesi og víðar, ef um rekald er að ræða úr nefndu skipi.“

Til rannsóknarinnar verði valdir siglingafróðir og sérfróðir menn um skipabyggingar.

Rannsókn verði einnig gerð á því, hverjar breytingar hafa verið gerðar á skipinu síðan það kom hér til lands, og hver styrkleikaauki var í það settur, þegar skipt var um vél í því.“

Síðan er haldið áfram og því bætt við, að nauðsynlegt sé að láta fara fram rannsókn, þegar slík slys berí að höndum. Nú er það vitanlegt, að samkv. 1. á að gera þetta, en það er ekki gert.

Farmanna- og fiskimannasamband Íslands, sem finnur ástæðu til að senda bréf þetta, er samband allra yfirmanna á íslensku skipunum, loftskýtamanna o. fl. Hv. 10. landsk. talaði um það sem samtök allra sjómanna, en ég vil benda honum á, að aðalfélag sjómanna er Sjómannafélag Reykjavíkur. Og hvað er það, sem farið er fram á? Það er það, að Farmanna- og fiskimannasamband Íslands, Fiskifél. Íslands og Sjómannafélag Reykjavíkur, þetta stærsta sjómannafélag landsins, tilnefni menn til þess að rannsaka þetta slys, og það virðist ekki nema sanngjarnt, að Sjómannafél. Rvíkur tilnefni mann, því að frá því félagi koma þeir flestir, sem láta lífið á sjónum fyrir Ísland. Hvaða ástæða er að meina þeim að standa að nefnd, sem rannsaki þetta hörmulega slys? Hvaða ástæða er til þess að koma mest við, og þau mótmæli, að hér sé um óviðkomandi menn að ræða, þar sem er Farmanna- og fiskimannasamband Íslands og Sjómannafélag Reykjavíkur? Það eru þeir menn, sem það kemur mest við, og það eru þeir menn, sem mest hætta lífi sínu og ættu því að hafa rétt til þess að fylgjast með, hvernig skipaskoðun fer fram, hvernig eftirlit er með skipum og hvernig sjódomurinn er skipaður. Er til of mikils ætlað, að sjómannastéttin fái í eitt skipti að fylgjast með því, hvernig rannsókn fer fram, ekki sízt, þegar svo er til ætlað, að þessi n. á um leið að gera till. til úrbóta á þessu sviði. Er skipaskoðunin og framkvæmd hennar það góð, að fulltrúar sjómanna megi ekki koma með till. um, hvernig hún geti orðið betri?

Ég hafði stutta framsögu um þetta mál og hafði ekki ætlað mér að tala meira um það. Ég hafði satt að segja ekki búizt við, að haft yrði á móti þessu af allshn., og þykir leitt, að það skuli hafa komið fyrir. Þetta mál ætti helzt ekki að þurfa að ræða á Alþ., og það undrar mig, að svona margir þm. eins og eiga sæti í allshn. skuli hafa lagt til að vísa þessari till. frá. Það er gott, ef sjódomurinn rækir starf sitt, en að minn álit hefur hann ekki gert það of vel fram að þessu, og það er engin ástæða til annars en að sjómannasamtök Íslands fái rétt til að rannsaka þetta mál líka, og ég treysti því, að við atkvgr., sem fer fram um þetta mál, að hér eftir verði sjómönnum Íslands ekki neitað um þann rétt.

Frsm. minni hl. (Sigfús Sigurhjartarson): Ég hafði ekki búizt við því að þurfa að taka aftur til máls. Mín framsaga fyrir hönd minni hl., sem ég mynda einn að visu, var svo stutt og hófleg, að mér komu á óvart þau svör, sem hún fékk.

Hv. 10. landsk. vill halda því fram, að það sé tryggt, að hér fari fram rannsókn, sérstök rannsókn. Í l. nr. 85 1936, 206. gr., segir svo, sem ég vil með leyfi hestv. forseta lesa hér upp: „Nú hefur skip farizt, beðið tjón eða lent í háska að öðru leyti, og her þá sjó- og verzlunardómi að rannsaka eftir föngum öll þau atriði, er máli skipta, svo sem um skipið og útbúnað þess, farm, framferði skipstjóra og skipshafnar, hafn-

sögumanns“ o. s. frv. Hvar eru svo bréfin, sem sjódomi hafa verið send, sem leggi honum ríkari skyldur á herðar en greinir í þessari grein? Það er af því að sjódomur liggur undir því að hafa slæga rekið rannsókn í mörgum málum, að stjórn Farmanna- og fiskimannasambandsins sér ekki annað fært en ýta við dömnun til þess að reyna að vekja hann. Hvaða tryggingu höfum við fyrir því, að dómurinn vakni? Verður ekki sama uppi á teningnum og áður? Skipin okkar sökkva með allri áhöfn og ekkert heyrst frá sjódomnum. Hver er orsök þess, að ekki hefur verið gerð ýtarleg tilraun til þess að upplýsa orsakir slysanna? Ég get ekki látið hjá líða í þessu sambandi að vekja athygli á því, hvernig hún var fyrsta rannsóknin, sem gerð var út af þessu hörmulega slysi, og hver var niðurstaða hennar. Það voru fengnir valinkunnir menn til þess að rannsaka brak, sem að landi bar úr Þormóði. og niðurstaðan var þannig, með leyfi hestv. forseta: „Á fleka þessum eru botnspor fyrir bátauglu og messing áfellingarlok fyrir öllu. Byrðingsflekinn ber það með sér, að hann er brotinn eftir harða viðkomu, þannig að skipið hefur komið á grunn eða stór partur af flekanum harizt í grjóti.“ Það var ekki lengi verið að skýra þetta í dagblöðum bæjarins svo, að skipið hefði kennt grunnns. Það á enginn maður sök á því, þó að skip kenni grunnns og brjóti í spón, a. m. k. er það ekki að kenna ósamræmi í byggingu vél-er og skips eða útbúnaði yfirleitt. Þetta er almenningi sagt, og það er þægilegt fyrir sjódominn að komast að sömu niðurstöðu. En hvað segja kunnugir menn? Mér segja sjómenn, sem búið hafa á Garðskaga árum saman, að það sé gersamlega útilokað, þegar athuguð er vindstaðan, að skipið hafi kennt grunnns á Garðskagaflöss eða á þeim slóðum, sem lýst er. Eini möguleikinn til þess, að það hafi kennt grunnns eftir þeim upplýsingum, sem gefnar eru um skipið, er, að það hafi orðið á meðan það var enn ofansjávár.

Mér þykir furdulegt, að nokkur maður skuli í alvöru mótmæla því, að fulltrúar sjómanna sjálfra taki þetta mál í sínar hendur og rannsaki það til hlitar. Mér þykir furdulegt, að allir skuli ekki vera sammála um það, að eingöngu með því er hægt að skapa það almenningssálit, sem nauðsynlegt er í málinu, að allt sé gert, sem hægt er, til þess að upplýsa þetta. Allir hljóta líka að sjá, að það eru einmitt sjómennirnir, sem eru menn fyrir því að koma fram með till. til þess að fyrirbyggja, að svo hörmuleg slys sem Þormóðssýsið var, geti komið fyrir. Það er ekki ástæða til að fara um þetta miklu fleiri orðum, en mér þykir fróðlegt að sjá, hverjir þeir þm. eru, sem vilja með atkvæði sínu segja, að sjómenn þurfi hér engan fulltrúa, hverjir þeir þm. eru, sem vilja segja, að dómar sjódomsins hafi á undanförnum árum verið þannig, að engin ástæða sé til annars, þegar hörmuleg slys ber að höndum, en að láta sjódominn fjalla um málið. Mér þykir fróðlegt að sjá þá þm., sem vilja segja: Skipaskoðun okkar er svo fullkomin, að engin ástæða er til að láta sjómenn fara að hnýsast í þetta mál. Þetta kemur fljótt á daginn, og mun ég ekki fara fleiri orðum um till. Ég sé, hvernig þm. greiða atkv. um till. og þykir leitt að hafa

þurft að ræða hana, það er svo sjálfsagt, að sjómenn framkvæmi ýtarlega rannsókn á slysum sem þessum, og geri till. um, hvernig komið verði í veg fyrir, að þau endurtaki sig.

Frsm. meiri hl. (Gísli Sveinsson): Herra forseti. — Ég get að visu ekki sagt, að mér hafi komið alveg á óvart, hvernig þessir hv. þm., sem síðast töluðu, hafa hagað orðum sínum, því að það var alveg ljóst, þegar þessi till. kom fram, því miður, hver tilgangurinn var.

Nú hafði ég ekki gert annað í ræðu minni en að færa rök fyrir þeirri niðurstöðu, sem meiri hl. allshn. komst að í málinu. Nú býst ég við, að allir séu sammála um, að þetta slys sé þannig vaxið, að ekki sé neitt teljandi eftir til þess, að það sé rannsakað sem ýtarlegast, en hitt er hart, að menn skuli nota sér þetta slys og athurði sem þessa til þess að slá sér upp á því. Það er alveg bersýnilegt, að þessir aðilar, sem hér hafa talað eins og það sé nauðsynlegt að nota þetta hryggilega slys til þess að berast sem mest á, vilja láta líta svo út, að þeir séu einu mennirnir, sem standa með þessu fólki, sem allir aðrir hafi yfirgefið, sbr. þau hótunaryrði, sem hv. frsm. minni hl. viðhafði síðast í ræðu sinni. En annars vegar hafa þessir þm. látið í ljós, örökstutt með öllu, að Sjódómur Rvíkur og yfirleitt sjódómar landsins væru þannig, að eiginlega séu þeir einskis trausts verðir. Hv. 8. þm. Reykv. komst þannig að orði, að bæði farmanna- og fiskimannasambandið og ríkisstj. hefðu ætlað til ýtarlegri rannsóknar en hinnar venjulegu, af því að sá rökstuddur grunur lægi á sjóðóminum, að hann hefði rækt starf sitt slælega að undanfögnu. Menn geta skrifað slíkar dylgjur, ef þeim þóknast, en þeir ættu ekki að koma með þær hingað inn. (SigfS: Velkomið að endurtaka þetta utan þings). Í þeirri dagskrá, sem meiri hl. n. ber fram, er talið ástæðulaust að stofna til nýrrar rannsóknar samhliða þeirri, sem nú er að unnið. Ég er hér um bil viss um, að hv. 8. þm. Reykv. hefði fallið á það, hefði hann verið viðstaddur, þegar n. fékk upplýsingar sínar og heyrt þær skýringar, sem meiri hl. byggði nál. sitt á. Það er miskilningur, þegar hann telur, að sjómönnum sé meinað að koma fram með till. um endurbætur á skipaskoðun. Allir, sem þekking hafa, geta látið álit sitt óhindrað í ljós, og styðjist hann við merkilega sérfræðinga í þessum efnum, ættu þeir að geta látið ljós sitt skína. Hann getur komið með tillögur. Ég fyrir mitt leyti skyldi taka þeim mjög líðlega og bera þær undir mér færari menn. Og veit þm. nokkuð um, nema sjóðómurinn, sem nú starfar, hafi í samráði við sig svo og svo marga af þeim mönnum, sem þm. ber svo mjög fengir hrjósti? Í nál. er í bréfi farmannasambandsins talað um, að fengnir verði siglingafróðir menn og sérfræðingar um skipabyggingar til rannsóknarinnar. Flm. till. hafa einhvern veginn fengið það sérstaklega í höfuðið, að hugsanlegt sé að kenna byggingu skipsins eða einhverju slíku athugasaverðu um hið hræðilega slys. Ég skól ekkert segja með því eða móti, en það verður athugað í hinni fyrirskipuðu rannsókn. Það getur vel hugsast, að við hv. 8. þm. Reykv. verðum að þeim rannsóknarárangri fengnum

sammála um að láta viðtækari rannsókn fara fram. Rannsóknin er nú væntanlega langt komin, og yrði þess ekki mjög langt að bíða, að hægt yrði að hefjast handa frekar, ef þörf þætti. N. hafði það einmitt í huga. En ég hef þá trú á þeim, sem sitja sjóðóminn, að þeir láti ekki sitt eftir liggja.

Gísli Jónsson: Herra forseti. — Mér er þetta mál of skylt til þess, að ég fari að ræða efni þess. En ég vil mótmæla og víta harðlega framkomu hv. 2. og hv. 8. þm. Reykv. gagnvart Sjóðóminum í Rvík. Hinar þungu ásakanir þeirra eru svo fjarri því að styðjast við rök, að þeir víta sýnilega ekkert, um hvað þeir eru að tala, og þekkja ekkert Sjóðóminn í Rvík. Ég hef verið þar áheyrandi í flestum málum síðan 1924. Ég veit, að öllum ber saman um, að sá maður, sem lengst um hefur veitt honum forstöðu, núv. hæstv. forsrh., er einhver samvizkusamasti embættismaður, sem hér þekkist, og hve miklar annir sem á honum hafa hvílt, hefur hann ætíð ýtt þeim til hliðar til að geta sinnt sjóðómsmálum af fyllstu alúð. Ég held þessir þm. víti ekki einu sinni, hverjir sitja dóminn. Formaður sjómannafélagsins hefur lengi setið þar, en hann er e. t. v. ekki fulltrúi sjómanna? Þá er Jón Axel Pétursson og hefur setið í mörg ár. Ég veit ekki til, að nokkrir menn hafi borið meiri fyrirhyggju fyrir sjómannastéttinni en þeir, sem í sjóðóminum hafa setið. Ef þessir þm. þykjast geta upplýst eitthvað, og það mundi gleðja mig persónulega, ef þeir gætu það, eiga þeir að snúa sér með það beint til sjóðómsins. Ég ætla ekki að svara gifurðum þeirra um ástand þessara mála yfirleitt, en það get ég sagt, að um öryggisráðstafanir stendur engin þjóð, sem ég hef kynnt, jafnframarlega og Íslendingar. Þessir menn þyrftu að læra betur. En þó að þeir sætu við í hundrað ár, mundu þeir aldrei skilja þetta, sem þeir þykjast nú þekkja bezt allra.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. — Ég er sammála hv. 8. þm. Reykv. um, að tilgangslítið sé að ræða þetta á Alþ. En sá tónn, sem hann hafði, þegar hann hélt því fram, að fulltrúar sjómanna mættu ekki enn koma nærri rannsókn þessa máls, kom mér til að kveðja mér hljóðs. Hv. þm. Barð. hefur tekið réttilega fram, hve ósamandi ummælin um sjóðóminn voru, þar sem einmitt sitja valdir fulltrúar sjómanna, reyndir og kunnugir öllum hlutum, sem sjómennsku varða. Það er fjarstæða að greiða atkv. með því að taka málið af þeim og fá í hendur annarri sérstakei n. Það er ekki til þess ætlað að greiða fyrir, að sjómenn fjalli um þetta. Ég kann ekki við þær getsakir á Alþingi, að hér séu einhverjir menn, sem vilji ekki, að allt verði gert, sem unnt er, til að komast fyrir rætur málsins. Mér finnst þetta svo litilmótlegur málflutningur, að mér leiðist að eiga orðastað við slíka menn. Ég tek það alls ekki til mín, er ég greiði atkv. með dagskránni, að ég sé með því að draga úr aðgerðum í öryggismálum.

Ef hv. 8. þm. Reykv. hefði látið svo lítið að lesa alla 206. gr. í einkamálalögunum, þar sem ræðir um sjóðóm, hefði hann getað séð, hve hlutverk sjóðóms er viðtækt. Þar segir með leyfi

hæstv. forseta: „Nú hefur skip farizt, beðið tjón eða lent í háska að öðru leyti, og her þá sjó- og verzlunardómi að rannsaka eftir föngum öll þau atriði, er máli skipta, svo sem um skip og útbún- að þess, farm, framferði skipstjóra og skipshafnar, hafnsögumanns o. s. frv.“ Það er sem sé auðsætt, að þau atriði, sem gripið er á, eru ekki tæmandi upptalning, heldur dæmi. Hver maður sér, að sjódomnum ber að rannsaka öll hugsanleg atriði og tilvik við sjósslysið. Þetta veit sjálf- sagt hv. 8. þm. Reykv., en vill ekki skilja það eða vill ekki kannast við það. Í þessu máli ber að framkvæma eins ýtarlega rannsókn og framast er unnt. En sjódomurinn er skipaður hæfustu mönnum úr sjómannastétt og lögfræðingum, sem hafa sinnt þessum málum um áratugi, og engin ástæða er til annars en þeir muni fá upp- lýst allt, sem hægt er að upplýsa.

Einar Olgeirsson: Það hafa oft orðið hörmu- leg sjósslys við Ísland áður en Þormóðsslysið. Nærri í hvert einasta skipti hafa borizt kvart- anir frá hálfu sjómanna um, að tildrög slysanna væru ekki rannsökuð nóg. Það hefur verið skirrt við að skipa sérstakar rannsóknarnefndir. Menn hafa í lengstu lög viljað komast hjá að ræða svona slys. Tílefni hafa verið nógu mörg til að hefja rannsókn, en málin of viðkvæm til þess. Nú álitum við, sem fluttum þessa till., að almenn- ingsviljinn væri orðinn svo sterkur, að honum ætti að hlýða og kanna málið til hlítar, — kröf- urnar frá sjómanna hálfu voru almennar. Á síð- asta fiskipingi var m. a. samþ. till., sem við tók- um í grg. og ég vil lesa með leyfi hæstv. forseta:

„Að vegna sjósslysa, er iðulega koma fyrir, en orsakir eru ókunnar að, sé skorað á ríkisstj. að láta fram fara mjög ýtarlega rannsókn, ef ske kynni, að eitthvað upplýstist, er leiddi líkur að, af hvaða orsökum slysið hefði viljað til. Mætti þar meðal annars nefna, að rannsökuð yrðu skeyti, er farið hafa á milli útgerðarmanns og skipstjóra eða umboðsmauns skipsins um hleðslu í erlendri höfn, um hvaða miðum er fiskað á, hvaða siglingaleið er ráðin til að fara um, og yf- irleitt allt, er að ferðum skipsins lýtur. Væri þetta gert, ekki sízt til þess að kveða niður ýmsar sögusagnir og getgátur, er ávallt ganga manna á milli um, af hvaða orsökum slysin hafa viljað til. Ef það kemur í ljós við rannsókn, að slysið

orsakaðist af mistökum eða vanrækslu, þá sé frá því skýrt opinberlega, svo að það geti orðið öðrum til varnaðar.“

Mundi nú fiskipingið hafa fundið ástæðu til að krefjast þessarar rannsóknar, ef rannsókn sjó- dómnsins væri að þess áliti svo ýtarleg sem á yrði kosið? Það eru kannske óviðkomandi menn, sem þessu hafa ráðið? Ég held ekki. Það, sem við flm. erum hér að túlka, er ekkert annað en yfir- lýstur vilji fjölda manna, sem þessi mál snerta mest. Hér er ekki lagt til að ganga fram hjá sjó- domnum. Hann starfar eins og honum ber. Að- eins er um að ræða að setja n. með nokkru valdi til viðtækari rannsóknar og með það fyrir aug- um, ef brtt. hv. 8. þm. Reykv. verður samþ., að hún leggi fyrir ríkisstj. till. um breyt. á l. og reglugerðum varðandi öryggismál sjómanna og annarra sjófarenda eftir því, sem hún telur nauð- syn til bera. Ég get þess vegna ekki séð, hvaða ástæða er fyrir þm., sem hafa látið falla sérstak- lega hörð orð út af þessari till. okkar, að reyna að koma í veg fyrir, að slík n. sé skipuð. Og ég fæ ekki séð, þótt hv. þm. Barð. segist hafa betra vit á þessu öllu en t. d. ég, að till. spilli öryggis- málunum, eins og þau eru, og ég efast ekki um og hef fyrir mér álit fjöldans, að skipaskoðunin á Íslandi megi við því að vera endurskoðuð. Þetta eru gömul og ný deilumál, og hafi þau sjaldan komizt inn á Alþ., er það af því, hve mjög menn hafa skirrt við að ræða þau.

Ég ætlaði ekki að taka til máls, ef hv. 10. landsk. og hv. þm. N.-Ísf. hefðu ekki gefið mér tílefni. Atkvæði munu skera úr.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Sp., 12. apríl, var enn fram haldið síðari umr. um till.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá allshn., á þskj. 614, samþ. með 22:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: ÁÁ, BG, BBen, EmJ, FJ, GJ, GSv, GTh, JPálm, JS, LJóh, ÓTh, PZ, PM, PO, SB, SEH, Sp, StJSt, SvBH, ÞP, HG.

nei: ÁkJ, BÅ, BrB, EOl, KA, LJós, PHerm, ÞP, SigfS, SG, STh, StgrA, ÞG.

BSt, EyStJ, GG, HelGJ, IngP, JJ, JörB, SkG greiddu ekki atkv.

9 þm. (EE, GP, GÍG, HermJ, IngJ, JakM, JJós, MJ, SK) fjarstaddir.

Þingsályktunartillaga, vísað til ríkisstjórnarinnar.

Virkjun Lagarfoss.

Á deildafundum 12. jan. var úthýtt frá Sp.:
Till. til þál. um rannsókn á virkjun Lagarfoss (A. 175).

Á 16. fundi í Sp., 28. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 23. fundi í Sp., 9. febr., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 27. fundi í Sp., 19. febr., var till. aftur tekin til einnar umr.

Sigurður Thoroddsen: Herra forseti. — Á þskj. 175 flytjum við hv. 6. landsk. þm. till. til þál. um rannsókn á virkjun Lagarfoss. Mér nægir í þessu máli að mestu að vísa til þess, sem sagt er í grg. Það er ekki ofmælt þar, að á Austurlandi er raforkumálum illa komið. Mér er kunnugt um það vegna atvinnu minnar og kunnugleika þar eystra.

Ég skal þó geta þess, að síðastliðið sumar var skipuð mþn. í raforkumálum með þál. og henni falið að útvega fé til að koma upp rafveitum, en jafnframt var ríkisstj. falið að láta rannsaka skilyrði til vatnsaflsvirkjana í fallvötnum landsins. Till. sú, er hér liggur fyrir, fellur inn í till. frá í sumar, og flytjum við hana þrátt fyrir það, þar sem það er aðkallandi að fá þessa rannsókn framkvæmda. Ég átti tal um málið við forstjóra Rafmagnseftirlits ríkisins, og okkur kom saman um, að rétt væri að flytja þáltill. þá, sem nú er til umr. Hann taldi, að það mundi flýta málinu, og þegar hv. 6. landsk. þm. fór þess á leit, að ég flytti þessa þáltill. með honum, tók ég því fegin hendi, því að ég trúi á það, að virkjun Lagarfoss geti orðið til mikillar blessunar fyrir Austurland.

Ég vænti, að till. þurfi ekki að fara til n., þar sem um svo sjálfsagt mál er að ræða.

Eysteinn Jónsson: Ég vil benda á það, sem hv. 2. flm. tók fram, að síðastl. sumar var samþ. þál. á Alþ., sem fól í sér, að ríkisstj. lét fram fara rannsókn á öllum meiri háttar fallvötnum, til þess að gengið yrði úr skugga um, á hvern hátt bezt yrði fullnægt rafmagnsþörf landsmanna. Þáltill. var flutt að frumkvæði Framsfl. og í

sambandi við skipun mþn. Það má vera, að hv. flm. till., sem fyrir liggur, hafi verið lítt kunnugt um, hvað fram hefur farið í málinu, áður en þeir fluttu hana. Annars hefðu þeir vitað, að við höfðum staðið í sambandi við fulltrúa mþn. um þetta mál og beðið þá að fylgja því fram í n. Var það sérstaklega tekið til meðferðar þar og rétt sérstaklega við atvnrh.

Í sjálfu sér má segja, að enginn skaði sé skeður, þó að æ ofan í æ komi samþykktir um að fela ríkisstj. að láta vinna sama verkið, en það er einkennileg starfsaðferð, þegar enn er ekki hægt að benda á neitt tómlæti í málinu. Ég sé líka, að fjhn. Nd. er óskipt á sama máli og ég. Þangað var vísað till. frá hv. 10. landsk. þm. um athugun á rafvirkjun til almenningsþarfa í Vestur-Skaftafellssýslu, og n. leggur til, að hún verði afgr. með rökst. dagskrá, með tilliti til þess, sem áður hefur verið samþ. í þinginu. Annars er áhugi hv. flm. ekki nema gleðilegur.

Ég sé ekki ástæðu til að ræða nauðsyn þessarar framkvæmdar. Um hana eru allir sammála. Ég geri það ekki að neinu atriði, hvort till. verður vísað til n., en slík hefur venjan verið, og þá væntanlega til allshn. Sp.

Flm. (Lúðvík Jónsson). Herra forseti. — Ég vil segja örfá orð út af ummælum hv. 2. þm. S.-M. Hv. þm. varpaði því fram, að þessi till. væri í raun og veru ekki mjög nauðsynleg, því að á síðasta þingi hefði verið samþ. þál., sem gæti náð yfir þá rannsókn, sem hér er um að ræða, eins og aðrar. Það er að vísu rétt, að það var samþ. að fela mþn. í raforkumálum og einkum rafmagnseftirliti ríkisins að láta rannsaka virkjunarmöguleika í öllum fallvötnum landsins, og það tókum við fram í grg., en slík samþ. nær ekki nema að takmörkuðu leyti yfir það, sem hér liggur fyrir. Við snerum okkur til mþn. og rafmagnseftirlitsins, en þar var enga vissu að fá fyrir því, að þetta yrði framkvæmt næsta sumar, heldur kom það fram hjá rafmagnseftirlitinu, að sjálfsagt væri að flytja þáltill., ef við vildum leggja kapp á, að rannsókn færi fram á næsta sumri. Allgott dæmi um nauðsyn þessa máls er, að frá einum stað eystra var þegar komin fram í þinginu þáltill. í þá átt að stækka allmjög rafveitur þar, en slíkar aðgerðir einstakra staða mundu draga allmikið úr því, að í heildarframkvæmdir yrði ráðizt. Aðrir staðir eystra eru farnir að tala um, að þeir verði að leysa raforkumál sín. Það var því full ástæða til að flytja

till. Ég verð að segja, að þegar hugsað er til þess, að Austurland er eini landsfjórðungurinn, sem hefur ekki nema smávirðingar, úr sér gengur, en að þar hafa að engu leyti verið rannsak- aðir möguleikar til stórvirkjunar, og að nú er í ráði að stækka mjög virkjanir á Norðvestur- og Suðvesturlandi, þá er ástæða til að reka á eftir rannsóknunum um virkjunarskilyrði eystra.

Af því að málið er ekki margbrotið, sé ég ekki ástæðu til að tefja afgreiðslu þess með því að setja það í n.

Jón Pálmason: Ég kveð mér hljóðs, af því að því skaut upp hjá hv. 6. landsk. þm., að það hefði átt að heyra undir starf mþn. í raforkumálum að rannsaka skilyrði til vatnsvirkjunar víðs vegar á landinu, en svo er ekki. Það stendur í till. frá 4. sept. í fyrra: „Jafnframt ályktar Alp. að fela ríkisstj. að láta fara fram, undir umsjón rafmagnseftirlits ríkisins, rannsókn á skilyrðum til vatnsaflsvirkjunar í fallvötnum landsins og því, hvernig auðveldast sé að fullnægja raforkuþörf landsmanna hvarvetna á landinu — — —“ og „rannsóknirnar skal hefja nú þegar og hraða þeim svo sem mögulegt er“.

Það var því einfaldasta leiðin fyrir fulltrúa hvers héraðs í sumar, eftir að Alp. var einróma búið að samþ. þessa þáttill., að snúa sér til ríkisstj. til þess að fá þetta framkvæmt sem fyrst. En nú liggja fyrir Alp. 5—6 till. aðrar, sem ganga í sömu átt. Ég álit þær allar óþarfar og að eigi að vísa þeim frá. Það er nóg að vísa til þál. í sumar, með því að með henni er málið leyst eftir því, sem Alp. getur gert.

Jörundur Brynjólfsson: Þegar mþn. hóf starf sitt, átti hún tal við Jakob Gíslason, forstöðu- mann rafmagnseftirlits ríkisins, um það, sem vakti fyrir n., að rannsakad skyldi, og var talað um heildarrannsókn um landið allt. Beindist þá talið að helzlu vatnsföllumum og þeim, sem mest- er líkur væru til að yrðu látin framleiða raforku, m. a. Lagarfoss. Nokkru síðar þurfti Jakob Gísla- son að hverfa af landi burt í erindum ríkisstj., og gat n. því miður ekki notið hans góðu starfs- kræfta lengur.

Ég veit ekki, hvort ég tók rétt eftir því hjá hv. 6. landsk. þm., að forstöðumaður rafmagnseftirlitsins hefði ráðlagt honum að flytja þáttill. Það er ekki í hans verkahring að gera það, svo að það eru engar upplýsingar. Rafmagnseftirlitið er í þjónustu ríkisins, og með allri virðingu fyrir starfsmönnum þess kynni ég betur við, að þeir væru ekki að fullyrða neitt. Þekkingu þeirra eru takmörk sett eins og annarra manna, og þeir hljóta að verða að leggja til grundvallar fyrir á- litinu sínu sérþekkingu þá, er þeir hafa, og kunn- ugleika á þessum málum. Það er ágætt að gefa ráð til þess, hvað skuli rannsakad á næsta sumri, en þó að Alp. gerði frekari samþykktir nú, er það engin aukin trygging um það, sem gert verður á næsta sumri. Svo margar till. má héra fram, að ógerningur verði að sinna þeim á næsta ári. Jakob Gíslason henti á, að ekki væri hægt að leysa nema nokkurn hluta af þessu nú, það væru ekki til verkfræðingar til þess. Hvað fyrst verður tekið, skal ég ekki um segja, en ég hefði hald-

id, að rafmagnseftirlit ríkisins færi eftir því, sem húsbændur þess skipuðu fyrir. Það hefur ríkis- stj. í sinni hendi.

Ég kann ekki við, að það sé látið skina í það hér, að hér sé eitthvað nýtt á ferðinni, sem hafi ekki áður verið á minnst. Hvort till. kann að verða til að flyta fyrir framkvæmdum, skal ég láta ósagt, en hitt veit ég, að það, sem rafmagns- eftirlitið segir, gefur enga tryggingu um fram- kvæmdir.

Mþn. í raforkumálum mun af sinni hálfu leggja allt kapp á það, að unnið verði að þessum athugunum á næsta sumri, eftir því sem frekast er hægt og mannaflí er til og menn óska, að hæsty. ríkisstj. láti framkvæma slíkar athuganir.

Eysteinn Jónsson: Það eru aðeins örfá orð út af því, sem hv. 6. landsk. sagði.

Skömmu eftir að mþn. í rafvorkumálum tók til starfa, átti ég tal við form. n. um, að gengið væri eftir því að fá almenna rannsókn fram- kvæmda í þessu máli. Form. n. skýfði þá frá því, að n. mundi reka eftir því eins og henni væri mögulegt að fá allsherjar rannsókn í málinu. Hann kvað aðallega vera um tvær leiðir í þessu máli að ræða, annaðhvort að virkja stór vatns- föll fyrir heil byggðarlög eða að hafa smærri virkjanir, en fleiri. En úr því væri ekki hægt að skera, hvort heppilegra kynni að reynast, fyrr en einhver rannsókn lægi fyrir, sem hægt væri að fara eftir og byggja á. Form. mþn. sagði, að eftir þessari rannsókn væri beðið og ekki væri hægt að leggja neinar ákveðnar till. fram fyrir hv. Alp. í málinu fyrr en að fenginni þessari rannsókn.

Undireins og hæsty. atvmrh. tók við starfi sínu, talaði ég við hann um þetta mál, og eftir að hann hafði athugað málið um stund, sagðist hann leggja kapp á, að rannsókn færi fram sem fyrst, og á næsta ári mundi hann láta fara fram rann- sókn á virkjun Lagarfoss, sem mér var áhuga- mál mikið, að færi fram sem fyrst.

Þetta gátum við sagt hv. 6. landsk., ef hann hefði spurt okkur eitthvað um, hvernig máli þessi stæðu nú, en af einhverjum ástæðum hefur það farið fyrir hjá þeim hv. þm. En venjan hefur verið sú, er um einhver stórmál hefur verið að ræða, að viðkomandi þm. hafa reynt að standa saman um málið og leitað samkomulags um, að svo mætti verða. Vera má, að hv. 6. landsk. vilji láta líta svo út með þessari aðferð sinni, að hann hafi meiri áhuga á þessu máli en aðrir þm., sem um það hafa fjallað. Hann sagði, að jafnvel þó að þáttill. yrði vísað frá, án þess að fást samþ., þá yrði hún þó að öllum líkindum til þess að vekja hv. þm. af svefni í þessu máli.

Till. í sambandi við rafmagnsmál Reyðarfjarð- ar sýnir bezt fram á, að rétt er að láta hana og aðrar slíkar till. bíða þangað til heildarrannsókn hefur farið fram, en þar með er ekki sagt, að málið eigi að fá að dragast á langinn, heldur ættu þessar till. að stuðla að því, að rannsókn færi fram fyrr en ella og sem allra fyrst.

Þetta er einnig sú skoðun, sem komið hefur fram hér á Alp. undanfarið, að hraða beri rann- sókn þessa máls sem mest. Í samræmi við þetta voru tvær þál. samþykktar, önnur um skipun

mþn. til að gangast fyrir málinu og hin um að látn yrði fara fram rannsókn í málinu, og eru þær báðar þýðingarmiklar og þó fyrst og fremst sú fyrri, þar sem mþn. mun mjög fast fylgja því eftir, að rannsóknin fari fram sem fyrst.

Ég álit, að till. af þessu tagi sé rétt að vísa til n., og getur þá n., um leið og hún ræðir þessa þál., kynnt sér, hvað mþn. og hæstv. stj. hefur um málið að segja. Ætti þá n. að fá ákveðið úr því skorið, hvort nokkur þörf er á að samþykkja þessa till., þar sem þegar er ákveðið að láta rannsóknina í sambandi við Lagarfoss fara fram á komanda sumri. En ef svo skyldi reynast, að áætlanir stj. gengju að einhverju leyti í berhogg við það, sem Alþ. hefur ætlað sér að gera, þá mundi n. að sjálfsögðu upplýsa það, og mundi Alþ. þá gera það, sem það telur hagkvæmast og málinu til mests stuðnings.

Flm. (Lúdvík Jósefsson): Ég skal vera stutt-orður. Það er aðeins eitt atriði, sem mig langar til að minnst á, sem greinilega kom fram hjá hv. 1. þm. Árn. og 2. þm. S.-M. Þeir eru að halda því fram, að það sé alveg ástæðulaust að vera að samþykkja þessa þáltill., þar sem búið sé að samþykkja aðra þál., er nái alveg yfir efni þessrar. Og hv. 1. þm. Árn. heldur því fram, að þetta mál sé ekki í verkahring rafmagnseftirlits ríkisins, en einmitt í þessari umræddu þál., sem hann stóð að og var samþ. á sumarþ., er skýrt tekið fram, að þessa athugun eigi að framkvæma undir umsjón rafmagnseftirlits ríkisins, og var því ekki nema eðlilegt, að við snerum okkur til þess og reyndum þar að fá upplýsingar um, hvað væri aðhafzt í þessu máli. En okkur var sagt, að ekkert lægi fyrir um það, að rannsókn ætti að fara fram á næstunni. Þess vegna var ekki nema eðlilegt, að við, sem áhuga höfðum á að hrinda þessu máli í framkvæmd, legðum fram þál. til þess að ganga úr skugga um, hvernig þetta mál stæði og jafnframt að herða á eftir framkvæmdum. Það virðist og enn betur sýna fram á, hve mikil þörfin var á þessari þáltill. og að hún verði samþykkt, þegar háttv. 1. þm. Árn. er að lýsa því fyrir okkur, hve starf þetta við rannsóknina verði yfirgripsmikið, að ekki verði hægt að gera sér vonir um, að hægt sé að ljúka þessari rannsókn á einu ári. — Það er einmitt það, sem við vitum og gerum okkur ljóst, sem flytjum þessa þáltill., að það tekur tíma að athuga virkjun allra fallvatna í landinu, en við litum svo á, að það sé sanngirnismál, sem ekki eigi að stinga undir stól, að Lagarfoss á að athugast fyrst, sökum þess, hve Austfirðir hafa undanfarið orðið að búa við kröpp kjör í rafmagnsmálum. Það er sem sagt tilgangur okkar, að úr því verði skorið, hvort Austurland eigi að fá að ganga fyrir öðrum landshlutum hvað þetta snertir.

Út af því, sem hv. 2. þm. S.-M. sagði, að við hefðum ekki talað áður við þm. kjördæmisins, og hann virðist jafnvel vera móðgður út af því, vil ég segja það, að ég tel, að um slíkt stórmál sé ekki að ræða, að okkur ætti að vera heimilt, án þess að átalíð sé, að fara fram á, að úr því verði skorið, hvort Austurland á, sökum núverandi aðstöðu sinnar til rafmagnsmálanna, að fá

Alpt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

að ganga á undan og rannsókn fara fram á Lagarfossi á sumri komanda.

Það er auðvitað fjarri öllu lagi að segja, að við séum með þessu að helga okkur eitthvert stórmál og séum að reyna að kippa heiðrinum af þessu máli frá þeim, er barizt hafa fyrir því. Okkur hefur ekki dottið neitt slíkt í hug. Þetta mál er svo sem ekki neitt nýtt mál hér á Alþ., eins og hv. þm. vita, það hefur mikið verið rætt og við ekki fundið það upp. T. d. er þess að minnast, að Jón Þorláksson skrifaði á sínum tíma um virkjun Lagarfoss og áætlaði virkjanlega orku fossins.

En hafi 2. þm. S.-M. mikinn áhuga á þessu máli, þá á hann að leggja kapp á það með okkur, að þáltill. verði samþ., því að það er auðsætt mál, ef öll vatnsföll landsins liggja fyrir til rannsóknar og ekkert er ákveðið um það, hvaða vatnsföll skuli rannsakest fyrst, þá höfum við enga vissu fyrir því, að rannsókn þessi fari fram á þessu ári, og litla vissu fyrir, að hún verði gerð á næsta ári.

Ég sé svo enga þörf á því, að till. þessi sé að fara til ellshn., en hef þó ekki á móti því.

Eysteinn Jónsson: Ég vil aðeins benda hv. 6. landsk. á, að við erum ekki í sjálfu sér að hafa neitt á móti þessari till. hans og það er alveg óþarft fyrir hann að vera að biðja afsökunar á þessari till. En það, sem ég vildi taka fram, var, að það hefði alveg verið óþarft fyrir hann að bera fram þessa þáltill., því að hann hefði getað sparað sér það ómak, ef hann hefði látið svo lítið að tala við okkur, sem höfum barizt fyrir þessu máli. Þá hefði hann fengið upplýsingar þær, sem ég hef hér þegar gefið, að ákveðið er, að rannsókn á skilyrðum til rafmagnsorku úr Lagarfossi verður framkvæmd á komandi sumri. Þetta hefur hæstv. atvmrh. tjáð mér, og n. getur, til þess sjálf að ganga úr skugga um þetta, fengið þessa yfirlýsingu hjá hæstv. ráðh., ef hún æskir hennar.

Páll Hermannsson: Það er alveg rétt, sem hv. 6. landsk. sagði, að eftir þeirri almennu þál., sem samþ. var á fyrra ári um rannsókn á fallvötnum landsins með tilliti til rafmagnsvirkjunar, þá er ekki von til þess, að þessari rannsókn verði lokið á þessu ári.

En að minnu viti er það jafnrétt, að þegar borin er fram till. um, að rannsókn á einu sérstöku vatnsfalli sé gerð á undan öðrum vatnsföllum, sem farið er fram á með þáltill. þeirri, sem hv. 6. landsk. er flm. að, þá er farið fram á forréttindi fyrir einn landshluta. Og af því að ég tel réttmætt, miðað við allar aðstæður, að það, sem í þáltill. þessari felst, nái fram að ganga, þá er ég því fylgjandi, að þessi þáltill. gangi til n., í þeim tilgangi að fá þar stuðning, áður en um hana verða greidd atkv. hér í hv. Alþ. Ég hygg það vera réttmætt og sanngjarnt, að þetta umrædda vatnsfall verði rannsakað fyrst, því að kaupstaðir og þorp á Austurlandi eru afleitlega sett hvað rafmagnið snertir, þar sem alltaf eykst þörfin fyrir rafmagnið, en litlu er af að taka. Það er því augljóst mál og mjög aðkallandi, að úr þessu verði bætt við fyrsta tækifæri.

Ég stóð annars upp til að gera grein fyrir því, að ég er fylgjandi þeirri till., að málið gangi til n., í trausti þess, að hún leggi til, að það verði samþ.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 26:4 atkv. og umr. frestað.

Á 31. fundi í Sp., 10. marz, var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var fram haldið cinni umr. um till. (A. 175, n. 469).

Frsm. (Sigfús Sigurhjartarson): Allshn. hefur haft til meðferðar þáttill. á þskj. 175. Sex nm. hafa orðið ásáttir um að mæla með því, að hún verði samþ. óbreytt, en einn nm., hv. þm. V.-Ísf., hefur undirritað nál. með fyrirvara. Sjöundi nm., hv. 2. þm. N.-M. (PZ) var ekki staddur á fundi, þegar málið var tekið fyrir.

Ég álit, að ekki þurfi að fjölýrða um þessa till. N. er ljóst, að ekki hefur verið hafður sami háttur á um afgreiðslu allra mála varðandi rafvirkjun hér á Alp., þó að flest hafi verið lögð til hliðar, þar til raforkumálan. hefur tekið þau til athugunar. Aftur viðurkennir allshn., eins og segir í grg., að það er eðlilegt, að raforkumálan. ráði, í hvaða röð rannsóknir verða gerðar, en það er eðlilegt, að hæstv. Alp. láti í ljós ósk um, að eitt hið fyrsta, sem tekið er til rannsókna, verði virkjun Lagarfoss. Þar hlýtur að koma stór virkjun. Það er eina leiðin til að raflýsa Austurland. Þeir, sem hugsa nokkuð um þessi mál, hljóta að viðurkenna, að virkjun Lagarfoss mun falla mjög vel inn í heildarrafleiðslukerfi landsins síðar-meir. Að öðru leyti vil ég vísa til grg. á þskj. 469.

Skúli Guðmundsson: Ég vil minna á það í sambandi við þessa till., að á Alp. 4. sept. 1942 var samþ. þál. um raforkumál. Samkv. 2. mgr. þeirrar þál. var ákveðið að fela ríkisstj. að láta fara fram undir umsjón Rafmagnseftirlits ríkisins rannsókn á fallvötnum landsins og því, hvernig hagkvæmast væri að fullnægja raforkuþörf manna víðs vegar á landinu. Mér virðist, þar sem þetta er svona nýsamþykkt, hefði verið eðli-

legra, að áhugamenn um þetta mál hefðu snúið snúið sér beint til hæstv. ríkisstj. Slík mál eiga ekki erindi á Alp. Það hefði átt að fara til stj. en ekki þingsins með ósk sem þessa, eftir að bú-ið er að samþykkja þál. þá, er ég hef nefnt. Ég sé á grg., að ekki er ætlað til, að Alp. ákveði, í hvaða röð rannsóknir eru gerðar, heldur eigi það að vera á valdi ríkisstj. eða raforkumálan. Þess vegna finnst mér eðlilegast, að þeir, sem vilja framgang þessa máls, snúi sér beint til ríkisstj.

Ég vil benda á, að það er óeðlilegt eins og þessum málum er nú fyrir komið, að hver einstakur þm., sem hefur áhuga fyrir raforkurannsóknnum einhvers staðar á landinu, fari að bera fram á þingi till. um það. Þess vegna vil ég gera að till. minni, að málinu verði á þessu stigi vísað til hæstv. ríkisstj.

ATKVGR.

Till. frá þm. V.-Húnv. um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 17:14 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu:

já: FJ, GÍG, HelgJ, IngJ, JPálm, JörB, LJóh, MJ, PÁ, PP, SG, SEH, SkG, StJSt, PP, BG, BSt.

nei: GJ, GSV, GTh, JakM, JS, KA, LJós, ÓTh, SigfS, SB, SK, STh, BBen, BrB.

EystJ, IngP, SP, EE, HG greiddu ekki atkv.

16 þm. (EmJ, Gþ, GG, HermJ, JJós, JJ, PHerm, PM, PO, StgrA, SvBH, PG, ÁKJ, ÁÁ, BÁ, EOI) fjarstaddir.

3 þm. gerðu grein fyrir atkv. sínu:

Páll Zóphóníasson: Það liggur fyrir loforð frá stj. frá því í fyrra að láta fara fram rannsókn á virkjunarskilyrðum í Lagarfljóti, og segi ég því já.

Gísli Jónsson: Ég vísa til nál. á þskj. 469 og segi nei.

Eysteinn Jónsson: Þar sem fyrir liggur loforð frá hæstv. fyrrv. ríkisstj. um, að rannsókn til undirbúnings virkjunar á Lagarfossi fari fram í sumar, tel ég það ekki hafa neina sérstaka þýðingu fyrir málið, hvort till. er samþ. eða henni vísað til stj., og greiði því ekki atkv.

Þingsályktunartillögur ekki útræddar.

1. Vatnsveita Víkurkaupþúns.

Á deildafundum 23. nóv. var úthýtt frá Sp.:

Till. til þál. um undanþágu á aðflutningstollum af efni til vatnsveitu Víkurkaupþúns (A. 10).

Á 5. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Gísli Sveinsson): Þessi till., sem hér er flutt á þskj. 10, var og flutt á sumarþinginu. Hv. Alþ. vísaði þá málinu til fjvn., en sökum þess hversu þingið var stutt, var eigi hægt að afgreiða það þá, en n. lét það hins vegar í ljós, að hún mundi verða þessu máli hlynnt. Ég vil því leyfa mér að leggja til, að málinu verði enn á ný vísað til fjvn. og hún fái aftur tjáð sig þessu máli fylgjandi.

Hef ég átt tal við hæstv. ríkisstj. út af þessari þáltill. um þá undanþágu af aðflutningstollunum, sem þar um ræðir, og tjáði hún sig þessu máli hlynnta, en áleit þó réttara, að fjvn. fjallaði um þetta mál sem önnur slík mál, er hún hefur til meðferðar.

Ég þykist svo ekki þurfa fleiri orðum um þetta að fara enn á ný. Mér skilst, að hv. þm. séu þessu máli hlynntir, en þó er auðvitað ekki hægt að segja neitt um það með vissu fyrr en á reynir.

Legg ég að lokum til, að máli þessu verði vísað til fjvn. að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 32 shlj. atkv. og til fjvn. með 32 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

2. Laxárvirkjunin og raforkuveita Akureyrar.

Á deildafundum 26. nóv. var úthýtt frá Sp.:

Till. til þál. um heimild fyrir ríkisstj. til þess að ábyrgjast fyrir Akureyrarbæ lán til aukningar Laxárvirkjuninni og raforkuveitu Akureyrar (A. 18).

Á 5. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður E. Hlíðar): Herra forseti. — Eins og sjá má á þskj. 18, er ég annar af tveim flm. þeirrar þáltill., sem er þess efnis, að farið er fram á heimild fyrir ríkisstj. til þess að ábyrgjast fyrir Akureyrarbæ lán til aukningar Laxárvirkjuninni og raforkuveitu Akureyrar.

Ábyrgðarheimild sú, sem hér er farið fram á, að veitt verði Akureyrarbæ, hefur tvisvar áður verið flutt á Alþ., á vetrarþ. og sumarþ. þessa árs. Aðeins hefur verið gerð sú breyt., að ábyrgðarupphæðin hefur verið hækkuð úr 2 millj. kr. í allt að 2½ millj. kr.

Í bæði þessi skipti hefur málið dagað uppi, þrátt fyrir það, að þm. hafi sýnt því velvild og skilið nauðsyn þess, en mikið ofurkapp hefur verið í framgangi sumra mála, og hefur þetta mál á þskj. 18 orðið að liða nokkuð við það. En við svo húið má ekki lengur standa, þar sem nú er svo komið, að mál þetta þolir enga bið, þar sem svo er ástátt, að bjóða þarf út lán fyrir áramótin, og óska ég því eindregið eftir því, að hv. Alþ. vildi hraða málinu eins og því er frekast unnt.

Mér þykir rétt að fara nokkrum orðum um þál-till., eins og hún liggur hér fyrir, þar sem nokkrir þm. eru hér nýir, er ekki munu kunnugir þessu máli. En að öðru leyti vil ég vísa til fyrri grg. um fjárreiður rafveitunnar og virkjunarinnar.

Á árunum 1938 og '39 var Laxá virkjuð þannig, að hún gat framleitt 2400 hestöfl. En auk þess var séð fyrir því, að húsakostur og annar út-búnaður væri á þann veg, að hægt væri að bæta við annarri vélasamstæðu, ef á þyrfti að halda, sem gæti gefið allt að 400 hestöfl.

Þó að í upphafi hafi verið gert ráð fyrir því, að þessi eina vélasamstæða mundi nægja, þá hefur það þó komið á daginn, að hún er alls ekki nægileg, og að fyrirsjáanlegur skortur verður á rafmagni, ef ekkert verður aðhafzt í þessu máli.

Eins og nú hagar til, ganga vélarnar allan sól-arhringinn fyrir fullu álagi, og þegar svo er komið, getur hver maður, sem eitthvað þekkir til þeirra hluta, séð, að það er ekki mikið öryggi í því að hafa aðeins eina vélasamstæðu, þar sem mjög er hætt við vélabilun, er svo mikið er lagt á þessa einu vélasamstæðu. Svo ber og að líta á það, að mjög erfitt er að fá varahluti til vélanna, en af stöðvun rafstöðvarinnar geti leitt stórtjón og því meira sem stöðvunin yrði lengri.

Síðar hefur það komið í ljós, að byggðarlög hafa óskað eftir því að fá rafmagn úr þessari raf-

veitu, svo sem Húsavík, Svalbarðseyri, Grenjaðarstaðartorfan, og fleiri smærri byggðarlög óska eftir að komast í þetta rafmagnssamband.

Af þessum ástæðum hefur svo bæjarstjórn Akureyrar leitað tilboða um nýja vélasamstæðu í Ameríku með aðstoð ríkisstj. og rafmagnseftirlits ríkisins, og rafmagnsstjóri ríkisins gekk að einu tilboði, sem kom, fyrir hönd bæjarstjórnar Akureyrar, er hann var á ferð í Ameríku á síðastl. vetri. Þá kostaði sú vélasamstæða hátt á aðra millj. kr., en sökum þess, að verðlag hefur hækkað nokkuð frá þeim tíma, þótti rétt að hækka ábyrgðarheimildina upp í 2½ millj. kr., sem mun samsvara þeirri verðhækkun, er átt hefur sér stað.

Í grg. í vetur og sumar fylgdi reikningur um rekstrarafkomu rafveitunnar, er sýndi, að stöðin er svo vel rekin, að engin hætta fylgir því að veita þessa ábyrgðarheimild. Auk þess hækka rafmagnsgjöldin á Akureyri sem þessari umgetnu hækkun á ábyrgðarheimildinni nemur.

Allir hv. þm. hafa sjálfsgt heyrt um það útflutningsbann á rafmagnsvörum frá U. S. A., sem sett hefur verið á, og mætti því í fljótu bragði ætla, að það bann næði til þessarar vélasamstæðu, sem ég var að tala um. En svo er ekki, og í því sambandi hef ég átt til við rafmagnsstjóra ríkisins, og hefur hann tjáð mér, að engin hætta væri á ferðum með það, að þessi vélasamstæða fengist ekki innflutt, þegar þar að kæmi.

Ég vildi geta um þetta, svo að það þyrfti ekki að teftja málið, sem ég vona, að hv. þm. séu sannfærðir um, að þolir enga bið. Óska ég því eftir, að málinu verði hraðað sem mest vegna lánsútboðsins.

Legg ég svo til, að málinu verði vísað til fjvn. að lokinni umr.

Jörundur Brynjólfsson: Það er ekki á neinn hátt til þess að teftja þetta nauðsynjamál rafveitu Akureyrar eða til þess að draga það á langinn, sem ég tek hér til máls, heldur geri ég það af því, að mér þykir rétt að koma með nokkrar aths. í sambandi við þáttill. þá, er hér liggur fyrir til umr.

Eins og hv. þm. muna, voru þessi mál, rafmagnsmálin, mikið rædd á sumarp., og kom þá fram allmikill áhugi meðal þm. á því að koma rafmagninu út til sveitanna í landinu á sem hagkvæmastan og beztan hátt. Í þessu skyni var svo kosin n. til þess að rannsaka málin. N. hefur nú hafið starf sitt, en er að visu skammt komin í því að rannsaka þetta mál til fulls. Það er þýsna þýðingarmikið, að ekki séu stigin nein víxlspor í þessum málum, er kynnu að torvelða þær leiðir, sem n. kynni að verða sammála um, að bæri að fara við framkvæmd þessara mála.

Komið hafa til greina tvær leiðir, er fara bæri í því að veita sveitunum rafmagn, sem í aðalatriðum eru þær að virkja stór en fá vatnsföll, er fær væru um að framleiða rafmagn til heilla sveita eða landshluta, með því að leggja rafleiðslur um svæðin og tengja aflstöðvarnar saman, eða þá að virkja minni en fleiri vatnsföll fyrir hin einstöku byggðarlög. Margt bendir til þess, að hin fyrri leið verði fyrir valinu, og er þá óhjákvæmilegt, að ríkið verði höfuðaðili að þeim framkvæmdum,

er gerðar verða. Engum efa er það undirorpið, að Laxá norðan lands en Sogið sunnan lands yrðu heppilegustu stórfjótin til slíkrar virkjunar, en slíkt yrði ekki gert, nema ríkið yrði höfuðaðili í þeirri starfsemi. Austfirðir og Vestfirðir yrðu þá að vera sér um virkjun þeirra fljóta, er hagkvæmust eru á hvorum staðnum fyrir sig.

Nú er svo ástatt, eins og menn vita, að Akureyrarbær óskar eftir viðbót við það rafmagn, sem þar er nú hægt að fá, og hv. 1. flm. þáttill. upplýsti það, að fleiri byggðarlög hefðu óskað eftir rafmagn í þessari sömu rafveitu Akureyrar-kaupstaðar, og finnst mér það eigi vera nema eðlilegt. En ég veit ekki til, að ríkið hafi neinn íhlutunarrétt um framkvæmd eða rekstur Laxárvirkjunarinnar, og gegnir að því leyti nokkru öðru máli um Sogið, því að ríkið getur gerzt þar aðili hvenær sem er.

En ég vek máls á þessu fyrir þá sök, að ég tel rétt, að þingið geri sér grein fyrir, hvað er að gerast í þessum málum, og rasi ekki um ráð fram í framkvæmd málanna, því að eins og líklegt er, að stefnan verði í rafmagnsmálinu, þá verður að athuga það, hvort ekki sé rétt, áður en lengra er haldið, að ríkið geti á sínum tíma gerzt aðili að þessari virkjun Laxár, þar sem líkindi mæla með því, að hún eigi eftir að verða til þess að framleiða rafmagn fyrir margar sveitir norðan lands.

Ég varpa þessu svona fram, þó að rannsókn sé enn skammt á veg komin. En þrátt fyrir það, að þessi varnagli verði sleginn, er ekkert á móti því að auka nú virkjunina eins og ætlað er til með þáttill., og vænti ég því þess, að flm. taki þessari aths. vel. Ég vil og mega vænta þess, að hv. Alþ. sjái nauðsyn þessa máls, sem ég hef nú drepit á, og framkvæmdir í þessu efni verði þannig, að landið allt megi hafa sem mesta ánægju og hagnað af þeim, en ekki aðeins einstakt hérað. Framkvæmdir um raforkuaukningu eru bráðnauðsynlegar og það aðkallandi, að það getur ráðið miklu um það, hvort byggð helzt við víða úti um sveitir landsins, hvað mikið verður aðhafzt í þessu efni. Ég skal svo ekki fjölyrða frekar um þetta mál, en aðeins mælast til þess, að hv. Alþ. taki það til alvarlegrar athugunar.

Frsm. (Sigurður E. Hlíðar): Ég tek það eins og það var talað, sem hv. 1. þm. Árn. sagði, að hann vill ekki mæla gegn till., heldur vill hann, að framkvæmdir Alþ. verði á þann veg, að þær nái til víðara verksviðs og haldi leiðinni opinni til stórfelldari framkvæmda en till. gerir ráð fyrir. En þótt ríkisstj. ábyrgist lán til aukningar raforkuveitu Akureyrar, þá ættu að vera opnar leiðir eftir sem áður til þess, að ríkið geti fengið hlutdeild í rekstrinum eða tekið hann að sér. Aðalatriðið er, að það er bráðnauðsynlegt, að Akureyrarbær fái meiri raforku og það sem fyrst. Nú getum við fengið vélarnar, og við verðum að fá vélarnar. Við verðum að hugsa fyrst um þá þörf, sem brýnust er, og þetta mál þarf að geta gengið hraðhyr gegnum þingið. Það mun ekki standa á Akureyrarbæ að semja við ríkið, þegar þar að kemur, ef ríkið skyldi taka raforkuframleiðsluna í sínar hendur. En nú eru samningar á döfinni eða þegar gerðir milli Akureyrarbæjar og annarra héraða um raforku, t. d. Húsavíkur og Sval-

Laxárvirkjunin og raforkuveita Akureyrar. — Þjóðleikhússjóður. — Flutningast. til hafnleysishéraða.

barðseyrar. Það er einmitt vegna þessara samninga, vegna þessarar væntanlegu starfsaukningar, sem ábyrgðarheimildin er aðkallandi, og málið þarf að fá skjóta afgreiðslu. Ég legg til, að málinu sé vísað til síðari umr. og til fjvn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

3. Þjóðleikhússjóður.

Á deildafundum 30. nóv. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um endurgreiðslu á fé þjóðleikhússjóðs (A. 26).

Á 5. fundi í Sp., 3. des., var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Jónas Jónsson): Herra forseti: — Eins og kunnugt er, var þessi sjóður tekinn til afnota fyrir ríkissjóð, eins og segir í grg., og hefur féð að mestu leyti gengið til almennra þarfa. Ég hygg, að núv. fjmrh. hafi lagt í hann nokkurt fé, en þó ekki nema lítinn hluta þess, sem í honum var. Það verður varla um það deilt, að eins og málið er undirbúið, verður að ljúka við byggingu Þjóðleikhússins, og er þá eðlilegt að greiða aftur í sjóð þess það fé, sem þar var tekið að láni. Ég hygg sérstaka ástæðu til að taka þetta mál fyrir nú, þar sem telja má, að brezka setuliðið hafi minni þörf fyrir húsið nú en þegar það tók það upphaflega til notkunar, þó að það hafi ekki enn fengið til að flytja úr því. Ég hygg, ef ríkissjóður endurgreiðir nú þjóðleikhússjóði þessa fjárhæð, þá kunni það að hafa óbein áhrif í þá átt að losa þjóðleikhúsið. Mér þykir líklegt, að núverandi leigjendur kynnu þá miður við að halda húsinu frá rétttri notkun heldur en áður. Það mátti segja, þegar herinn kom, að við hefðum ekki brýna þörf fyrir húsið. Það var búið að vera í vanhírðu í átta ár, og skilyrði voru ekki fyrir hendi til að nota það til hinna upprunalegu þarfa. Nú hefur þetta breytzt, og finnst mér þá ætti að byrja á því að endurgreiða sjóðnum áminnzta fjárhæð. Ég legg svo til, að till. sé vísað til fjvn.

Atvmrh. (Magnús Jónsson): Þetta mál snertir fjmrh. að verulegu leyti, og það fór því miður fram hjá mér, að það væri á dagskrá nú. Þótt ég sé búinn að spyrjast fyrir um það, hvað mikil sú fjárhæð er, sem hér um ræðir, þá eru þau gögn ekki komin í mínar hendur. En það er sjálfsagt talsvert á aðra milljón. Ég vil aðeins, af því að Þjóðleikhúsið heyrir undir mitt ráðuneyti, láta í ljós ánægju mína yfir því, ef hv. Alþ. sæi sér fært að skila aftur þessu fé, sem að visu var ekki lán, en hluti af því fé, sem tekið var í þarfir rík-

issjóðs, þegar illa áraði. En það má segja, að það hvoli á Alþ. og ríkissjóði siðferðisleg skylda til þess að líta á þetta sem lán, er beri að endurgreiða á sama hátt og önnur lán, og vil ég leggja þessu máli meðmæli mín.

En það er eitt atriði, sem ég vildi draga athygli þingsins að, fyrst við erum að tala um þjóðleikhússjóðinn og þá um leið skemmtanaskatt. Ég vildi gjarnan, að hægt væri að hnýta við till. einhverju algildu ákvæði um það, hvaða undanþágur megi veita frá skemmtanaskatti. Eins og nú er, eru „lekar“ á lögunum og hægt að veita undanþágu frá næstum því hverju sem er. Með því lakasta, sem hægt er að leggja á ráðuneyti, eru óákveðnar undanþáguheimildir. Ég álit, að það verði að setja þeim ákveðnar skorður. Ég hef ekki séð mér annað fært en að veita nokkrar undanþágur í samræmi við það, sem tíðkazi hefur. Það veit enginn, nema sá sem reynir, hve ákaflega erfitt það er að stöðva sig á þeirri braut eða marka línurnar. Það er Alþ., sem hefur valdið, og það á ekki að láta ráðuneyðið um það, heldur marka línurnar skarpt. Þegar verið var að semja tollalöggjöfina, tollskrána, var talið nauðsynlegt að banna allar undanþágur. Ég hefði ekkert á móti því, að Alþ. léti í ljós ákveðna skoðun um takmarkanir á undanþágu frá skemmtanaskatti. Það væri einkennilegt að leggja þetta fé til hliðar í hinum lofsverðasta tilgangi, en svo vera sí og æ að skerða það með undanþágum. Ég vil því skjóta því til fjvn., hvort henni finnst ekki ráðlegt að setja einhver ákvæði um takmörkun á undanþágum frá skemmtanaskatti. Ég verð að segja, að það hefur ekki verið sótt um undanþágu fyrir önnur málefni en þau, sem eru mjög lofsverð. Sum hafa fengið undanþágu ár frá ári. Sum geta talizt, ef til vill, enn þá lofsverðari en Þjóðleikhúsið. En Alþ. hefur nú einu sinni ákveðið, að skemmtanaskattur skuli renna til Þjóðleikhússins, og þess vegna held ég, að Alþ. ætti að halda fast við þann tilgang að efla sjóðinn sem bezt, og helst veita engar undanþágur.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 31 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 31 shlj. atkv. og til fjvn. með 31 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

4. Flutningastyrkur til hafnleysishéraða.

Á deildafundum 4. des. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um flutningastyrk til hafnleysishéraða landsins (A. 39).

Á 6. og 7. fundi í Sp., 10. og 14. des., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Sp., 16. des., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Herra forseti. — Ég hef tekið það að mér að flytja till. til þál. á þskj. 39 með hv. 1. þm. Rang.

Við fluttum þessa till. einnig á sumarþinginu, og var henni þá vísað til fjvn., en hún kom ekki þaðan aftur á því þingi, eins og fleiri mál, er n. hafði til meðferðar, og má sjálfsagt þar um kenna að nokkru, hversu það þing stóð stutt.

Ég sé ekki ástæðu til að vera að hafa mörg orð um þáttill. í þetta sinn og get vísað til þess, er ég sagði, þegar þessi till. fyrst var borin fram. En ég vil aðeins taka það fram, að það er sízt minni þörf á, að þetta mál komist í framkvæmd nú en þegar þessur var flutt á sumarþinginu, heldur má segja, að þörfin sé mun meiri nú en þá og fari vaxandi, eftir því sem á liður og dýrtíðin og erfiðleikarnir við landflutningana fara vaxandi. Ef við aðeins gefum gaum að því, hve mikið ríkið styrkir alla flutninga á sjó með ströndum fram, bæði beint og óbeint, til flestra héraða landsins og athugum hins vegar, hversu það er gífurlegur útgjaldaliður fyrir báundur, er búa í hafnleysishéruðum, að flytja þungavöru sína um langan veg, þá hlýtur hver maður að sjá, að slíkt ástand er gersamlega óviðunandi. Ég skal nefna eitt dæmi, er sýnir, hversu þessi flutningur þungavöru er geysidýr. Það kostar nú 300 kr. að flytja 1 tonn 200 km.

Það er ekki hægt að una við það að vita slíka flutninga óstyrkta af hinu opinbera, er það árlega ver miklu fé til flóabáta, strandferða, hafnarmannvirkja o. fl.

Í till. eru fyrirðum um, að sett skuli reglugerð um úthlutun þessa flutningastýrks og að kaupfélög og verðlanir á viðkomandi stað hafi það með höndum. Ég hygg, að allir séu sammála um, að þessir aðilar hafi bezta hæfni og aðstöðu til þess að leysa þetta verk af hendi.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara um þetta fleiri orðum, en vil leggja til, að till. verði vísað til síðari umr. og fjvn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 27 shlj. atkv. og til fjvn. með 29 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

5. Brúargerð á Hvítá hjá Iðu.

Á 7. fundi í Sp., 14. des., var útbýtt:

Till. til þál. um brúargerð á Hvítá hjá Iðu í Árnessýslu (A. 74).

Á 9., 10., 11., 12. og 13. fundi í Sp., 16., 17., 18. des., 4. og 6. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Sp., 8. jan., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Eiríkur Einarsson): Það er engin nýlunda, að fluttar séu á Alþingi till. bæði um, að

ný brúarstæði séu tekin upp í brúalög og enn fremur, að framkvæmdir séu hafnar um þegar ákveðnar brúargerðir. En um slíkt finnst mér því aðeins ástæða til að flytja sérstaka till., að sérstök atvik liggi fyrir um, að nauðsyn beri til að flytja þeim aðgerðum, sem um er að ræða.

Ég álit um þessa till. mína, að ráðast svo fljótt sem kostur er á í brúargerð á Hvítá í Árnessýslu hjá Iðu, að þar sé þannig ástætt, að fyllsta ástæða sé til að ýta undir, eftir því sem verða má, að þessi brú verði gerð.

Höfuðástæðan til þess, að réttlátt er að lita þannig á málið, er sú, að eins og kunnugt er, þá klyfur Hvítá meginháðar Árnessýslu, og er þar á löngu svæði ekki um aðrar hrýr að ræða á sama fljóti en Ölfusárbrúna hjá Selfossi, og það er öllum kunnugt og vitanlegt, að hún kemur ekki til greina fyrir héraðsbúa í byggðum uppsveitanna. Hins vegar stendur svo á, að héraðslæknirinn þar í ofanverðu héraðinu er búsettur í Laugarási á vestri bakka Hvítar, örskammt frá fyrirhuguðu brúarstæði hjá Iðu. Samgöngur hans til ferðalaga um héraðið eru sæmilega góðar að vestanverðu, þeim megin við Hvítá, sem hann á heima, en um austurhluta héraðsins, Hreppa og Skeið, er öðru máli að gegna. Þessar þrjár sveitir, sem þarna er um að ræða, þar sem eru á annað hundrað heimili, eru þannig hindraðar frá að njóta þeirra hlunninda við sókn héraðslæknis að geta notað bílaakstur um þessar sveitir, þó að bílvegir séu þarna talsvert miklir. Eigi héraðslæknirinn að komast á bíl í þessar sveitir, þegar mikið liggur við, verður hann að fara þvert vestur yfir héraðið, vestur yfir Brúará hjá Spóastöðum, austur yfir Ölfusárbrú, upp allan Flóa og Skeið. Þetta er óraleið og því sjaldan notuð, heldur neyðast menn til þess að flytja lækningu á ferju yfir Hvítá og flytja hann síðan á hestum þangað, sem veikindin hafa borið að höndum, eða þá gangandi, ef ófærð er, eða a. m. k. á einhvern annan hátt en á bílum. Þetta þarf engrar skýringar við, þegar maður tekur með í reikninginn, að þessar sveitir eru víðlendar og fjölmennar og mikið á annað hundrað heimili, sem verða að nota þennan héraðslækni. Sá, sem nú er þarna, sem er ágætlega metinn læknir, býr samt sem áður við mikinn heilsubrest og á ákaflega örðugt um ferðalög nema í bílum, svo að hvaða afleiðingar þetta getur haft, að þessi stöpull sé á leiðinni, vona ég, að óþarft sé fyrir mig að lýsa fyrir hv. þingheimi.

Það hafa verið bornar fram till. um hinar og þessar brúargerðir, sem eiga meiri og minni rétt á sér, en ég er sannfærður um það, að hér stendur svo á, að þessi brúargerð er á alveg sérstakan hátt aðkallandi, bæði að visu til að tengja þessa stóru landshluta saman á eðlilegan hátt til samgangna með þeim miklu viðskiptum, sem eiga sér þar stað, en það, sem gerir hana á alveg sérstakan hátt aðkallandi, er það, sem ég áðan ræddi um, sem sé þörf læknishéraðsins. Þjóðvegurinn, sem liggur frá Spóastöðum, er í framkvæmd og nærri því kominn að brúarstæðinu, og á síðustu fjárlögum mun nokkurt fé hafa verið veitt til að halda þar áfram með auknum hraða. En menn sjá það skjótlega, að sú samgöngubót, sem þarna er mergurinn málsins, er

brúin hjá Iðu, að hún geti komizt í framkvæmd. Ég geri það því visvitandi að ganga fram hjá, á hvern hátt þetta yrði eða á hvaða tíma það yrði gert nema bara svo fljótt sem nokkur leið er, því að þær hömlur, sem kunna að vera á að fá efnivið til brúargerðar, eru okkur huldar, hvað lengi þær verða fyrir hendi. Maður lifir þar í voninni, að þær verði sem skemmst, og á þeirri von er till. byggð. Og ef þingið fæst til að samþykkja hana, sem ég vona og vænti umr., að henni verði vísað til n., sem ég læt laust og bundið, hvort gert verður nú eða ekki, en ég treysti hins vegar, ef svo verður, þá hraði n. að láta álit sitt í ljós um það, og í trausti þess, að hún verði endanlega samþ. hér á Alp., læt ég máli mínu lokið.

Að svo mæltu sé ég ekki ástæðu til að hafa fleiri orð um þessa till. mína. Frá sjónarmiði allra mælir hún með sér sjálf. Ég tel eðlilegt eða hef ekkert við það að athuga, þar sem um hana eru ákveðnar tvær umr., að henni verði vísað til n., sem ég læt laust og bundið, hvort gert verður nú eða ekki, en ég treysti hins vegar, ef svo verður, þá hraði n. að láta álit sitt í ljós um það, og í trausti þess, að hún verði endanlega samþ. hér á Alp., læt ég máli mínu lokið.

Jörundur Brynjólfsson: Það mun að vísu vera fáttitt í sögu þingsins, að á fjárlagaþingi séu fluttar áskoranir um vissar framkvæmdir, sem ekki þarf annað en fjárveitingu til. Þessi brú, sem rætt er um í till. þessari, er á brúal., eins og hv. þm. vita. Það skortir því ekki annað á framkvæmd verksins en fjármuni til framkvæmdarinnar og að stj. annist þá framkvæmd. Ég hef skrifað fjvn. um þetta atriði ásamt öðrum og óskað eftir, að hún taki upp í sínar till. fjárveitingu til þessarar brúargerðar, og vil ég vona hið bezt, að fjvn. sjái sér fært að verða við þeim tilmælum, og jafnframt vil ég vona, að svo framarlega sem nokkur tök verða á slíkum framkvæmdum, að hæstv. ríkisstj. sjái um, að það verði gert á næsta sumri. Ég held, að það sé í alla staði rétt að halda sér við þá gömlu reglu um framkvæmd mannvirkja, þegar fjárlagaþing er, að taka inn á fjárl. fjórveitingar til þeirra framkvæmda, sem ætlað er til, að lagt sé í, en ekki að koma með alls konar ályktanir og áskoranir um framlög utan fjárlaga til slíkra framkvæmda, enda hefur þingið jafnan tíðkað að fara þessa leið, og hygg ég, að það sé hollt. Nú vil ég þrátt fyrir þetta á engan hátt mæla á móti þessari till., sem hv. samþm. minn flytur, fyrst hún er hér komin fram, heldur vil ég mælast til, að hún verði samþ., a. m. k. við þessa umr. Ég legg til, að till. verði vísað til fjvn., og í framhaldi af erindi mínu til þeirrar n. vil ég vona, að hún leggi til, að fjárveiting til þessarar brúargerðar verði tekin upp í fjárlög þessa árs, en læt þá ekki í ljós neinar óskir um, að till. verði samþ. við síðari umr. Ég vil vænta þess, að stj., hver sem hún verður á þeim tíma, þegar þetta kemur til framkvæmda, kynni sér nauðsyn þessa máls og fari þá eftir fyrirmælum þingsins, ef samþ. verður fjárveiting í þessu skyni. Á þann hátt tel ég, að málinu sé fullkomlega borgið og tel þá afgreiðslu þá heppilegustu og þá bezt við hlitandi, sem Alþingi getur gert um slík mál. Kjósi hæstv. Alþingi hins vegar að taka upp þann nýja sið að fara hina leiðina, liggur í hlutarins eðli.

að ef till. kemur til síðari umr., þá greiði ég atkv. með henni, því að ég vil á engan hátt hindra framkvæmd málsins. En þá vil ég benda þinginu á, að þá má gera ráð fyrir, að þannig kunni að verða farið um fleiri framkvæmdir, og veit ég þá ekki, hversu mikill vinningur hefði verið í því fölginn að taka upp slíka afgreiðslu mála.

Ég vil því að lokum endurtaka þá ósk mína, að hv. fjvn. — því að ég geri ráð fyrir, að Alp. geti á það fallið að vísa till. þangað — taki þessu máli vel og geri till. um, að fé verði veitt til þessarar framkvæmdar, og þá treysti ég því, að Alþingi í heild fallist á slíkar óskir, því að ég vil fullkomlega taka undir það, að nauðsynin fyrir brúargerð á Iðu er mjög mikil, enda hafa menn nú um skeið haft það mjög ríkt í huga ekki eingöngu að framkvæma þetta heldur einnig á hvern máta það yrði framkvæmt, en út í það fer ég ekki frekar að þessu sinni.

Flm. (Eiríkur Einarsson): Það fór sem vænta mátti, að hv. samþm. minn tekur þessu málefni vel; um það var ekki að efast, þó að hann gerði að álitamáli aðferðina til að fá þessu framgengt. Ég skal strax taka fram, að ef fjvn. fæst til að taka upp fjárveitingu til þessarar brúargerðar í fjárl., þá er mér það að vísu mjög kært og tel það öruggustu leiðina til framgangs þessu máli, og ef það verður samþ., sem ég vil vona, að megi verða, þá tel ég, að málinu sé þar með siglt í höfn, ef slík fjárveiting yrði tekin inn á fjárl. fyrir tilstilli fjvn., og þá tel ég, að till. minni sé þar með fullnægt, og get ég að því leyti tekið undir með hv. 1. þm. Árn., að þá er till. óþörf, og get ég að því leyti fallið á, að hinkrað verði við með síðari umr., þar til séð er, hvort fjvn. fæst til að taka fjárveitinguna upp í fjárl., og í samræmi við þetta tel ég ekki nema eðlilegt, að till. verði vísað til þeirrar n. Hitt fannst mér dálitill útúrdúr hjá hv. síðasta ræðumanni, þegar hann var að tala um gömlu leiðina, að leita beint til fjárl. um aðgerðir sem þessar. Það er eins og ég hef tekið fram eðlilegasta leiðin, en hitt hefur oft við gengið, að leiðir hliðstæðar þessari hafa verið farnar, ekki sízt til svipaðra aðgerða og þessara, og vil ég þar minna hv. samþm. minn á sjálfan hann og hvað hann hefur gert, og er ég sízt að ámæla honum fyrir, og get ég sagt honum, ef hann vill, hvað ég á þar við. Ef till. mín mætti verða til þess að ýta undir eða verða til þess, að fjvn. tæki upp till. um nauðsynlega fjárveitingu í þessu skyni, þá er tilgangi mínum fyllilega náð.

Ég þarf svo ekki að orðlengja um þetta meira. Ég get látið útrætt um, hvaða aðferð eigi hér að nota, því að þetta er ekki kergjumál um aðferðir, heldur er hitt aðalatriðið, sem mér og hv. samþm. mínum kemur fyllilega saman um, að það er þörf fólksins, sem verður að sinna. Hitt skiptir minna máli, hvert formið er.

Ég get svo látið lokið orðum mínum. Ég get tekið undir þau tilmæli að gefnu tilefni, að till. verði vísað til fjvn. og í því skyni, að hún fái þar þá afgreiðslu, sem til framkvæmda horfir.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Brúargerð á Hvitá. — Byggingarsjóður verkamanna. — Verðuppbætur á refa- og minkaskinn.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjvn. með 32 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Sp., 6. apríl, utan dagskrár, mælti

Eiríkur Einarsson: Herra forseti. — Það mun nú skipta orðið mánuðum, síðan ég bar fram till. til þál. hér í Sp., sem laut að brúargerð á Hvitá hjá Iðu í Árnessýslu. Umr. um þessa þáltill. var frestað og málinu vísað til hv. fjvn. Síðan hefur ekkert heyrt né sézt um málið. Og með því að nú er svo langt liðið á þingið sem raun er á, vildi ég skjóta því máli mínu til hæstv. forseta, hvort hann sér sér ekki fært að hlutast til um það, að hv. fjvn. skili álit um þessa þáltill., eins og henni var falið að gera. Því að til þess vænti ég, að máluð sé vísað til nefnda, að þær komi með þau fram aftur til þinglegrar meðferðar í staðinn fyrir að láta þau hverfa úr sögunni. Ég álit þessa þáltill. eiga þann rétt á sér, að þess sé krefjandi, sem ég fer fram á, og ekki síður fyrir það, að staðfest liggur fyrir þinginu till. frá eitthvað á annað hundrað búendum þarna í nánd við Hvitá og álit um það, að nauðsyn sé á að sinna þessu brúarmáli vegna almennra brýnna þarfa í sambandi við læknisvitjanir ásamt öðru.

Ég fjölyrði svo ekki um þetta meira. Það er ekki á mínu valdi að hafa neitt um það að segja, hvaða till. hv. fjvn. gerir um þetta þingmál, en það er á mínu valdi að segja, að þess er fyllilega krefjandi, að hv. fjvn. hafi sómasamlega afgreiðslu á þessu máli og lofi því að koma, áður en þingi lýkur, fram í dagsljósið.

Vænti ég þess því, að hæstv. forseti hlutist til um það við hv. fjvn., að svo megi verða.

Forseti (HG): Ég mun eftir tilmælum hv. 2. þm. Árn. kynna mér, hvernig þetta mál stendur í hv. fjvn., og flytja hv. n. tilmæli hv. þm.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

6. Byggingarsjóður verkamanna.

Á 7. fundi í Sp., 14. des., var útbýtt:

Till. til þál. um endurgreiðslu á fé byggingarsjóðs verkamanna (A. 77).

Á 9. og 10. fundi í Sp., 16. og 17. des., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Sp., 18. des., var till. enn tekin til fyrri umr.

Sigurður Guðnason: Ég ætla ekki að halda langa framsöguræðu um þessa þáltill. Það hefur verið svo, að upphaflega hafa verið stofnaðir gjaldstofnar vegna mála, sem hafa verið góð í eðli sínu. Svo hefur verið hætt að láta þessa gjaldstofna ganga til þess, sem þeim upphaflega

var ætlað, og þeir látnir ganga í ríkissjóð. Þetta er svona með byggingarsjóð verkamanna. Það var mikið mál og gott, þegar hann var stofnaður, og átti gróðinn af Tóbakseinkasölu ríkisins, sem er há upphæð, að ganga til hans. Þessum sjóði er jafnmikil nauðsyn á að fá þessa upphæð frá undanförunum árum og honum var í byrjun, og er það því efni þessarar þáltill., að látið sé ganga til byggingarsjóðs verkamanna það, sem frá honum hefur verið tekið á undanförunum árum.

Ég óska eftir, að till. verði vísað til síðari umr. og til fjvn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 27 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

7. Verðuppbætur á refa- og minkaskinn.

Á 7. fundi í Sp., 14. des., var útbýtt:

Till. til þál. um verðuppbætur á útlutt refa- og minkaskinn (A. 79).

Á 9., 10., 11., 12., 13., 14., 16. og 23. fundi í Sp., 16., 17., 18. des., 4., 6., 8., 28. jan. og 9. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 27. fundi í Sp., 19. febr., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Sigurður Þórðarson): Herra forseti. — Það er langt síðan þetta mál var lagt fyrir þingið og hefur ekki áður verið tekið til umr. Okkur flm. þykir rétt, að nokkur uppbót komi á þessa grein landbúnaðarafurða ekki síður en aðrar. Loðdýraræktin á ákaflega erfitt uppdráttar. Verð á skinnnum var lágt í fyrri og árið þar áður, skinnin eru ekki verðbætt, og loðdýraræktin hefur því rýrnað mikið í landinu. En það verður að teljast mjög varasöm þróun, því að útflutningur loðskinna getur reynzt einhver tryggasti og hagkvæmasti útflutningur landbúnaðarins á venjulegum tímum, eða svo hefur Norðmönnum reynzt undanfarna áratugi. Hér er framleitt mikið af kjöti, sem getur verið loðdýrabúum ódýrt, t. d. hrossakjötti, enda ekki til annar hentugri markaður fyrir þær kjöttegundir. Fá loðdýraræktin ekki hjálp, er ekki annað sjáanlegt en hún leggist niður. Hér er því farið fram á nokkrar uppbætur, þó ekki svo háar sem loðdýraræktin naut af svokölluðu Bretafé. Það er nýbreytni í till., að menn njóti stighækkandi uppbóta eftir gæðum skinnanna, mest fyrir úrvalsskinn. Það segja þeir, sem vita bezzt, að hafi háð mjög loðdýraræktinni, að menn hafi ekki hirt nóg um að eignast úrvalstofna af dýrum og vanda til uppeldis. Þetta þarf að lagast, og till. miðar að því. Ég veit, að hv. þm. muni gera sér ljóst markmið till., og get

Verðuppbætur á refa- og minkaskinn. — Raforkuveita Reyðarfjarðar. — Bætur vegna fjárskada.

ég að öðru leyti vísað til grg. Óska ég, að till. verði að lokinni umr. vísað til fjvn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 25:9 atkv. að viðhöfðu nafnakalli og sögðu:

já: BSt, EmJ, EystJ, GG, GJ, GSv, GTh, HelgJ, JJós, JPálm, JörB, LJóh, MJ, PHerm, PO, SigfS, SB, SEH, SK, SP, SkG, SvBH, PP, ÁkJ, HG.

nei: BrB, FJ, LJós, PZ, SG, STh, StJSt, StgrA, ÞG.

EOL greiddi ekki atkv.

17 þm. (ÁÁ, BG, BÁ, BBen, EE, GP, GfG, HermJ, IngJ, IngP, JakM, JS, JJ, KA, ÓTh, PP, PM) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 24:6 atkv. og til fjvn. með 28 shlj. atkv.

Á 33., 34., 35., 36., 37., 38., 39., 40. og 41. fundi í Sp., 22. 29. 30. og 31. marz, 1., 5., 6., 10. og 12. apríl, var till. tekin til síðari umr. (A. 79, n. 552, 583, 633).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

8. Raforkuveita Reyðarfjarðar.

Á deildafundum 15. des. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um heimild fyrir ríkisstj. til þess að ábyrgjast fyrir Reyðarfjarðarhrepp lán til aukningar raforkuveitu hreppsins (A. 85).

Á 9., 10., 11., 12. og 13. fundi í Sp., 16., 17. og 18. des., 4. og 6. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Sp., 8. jan., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. — Rafveita Reyðarfjarðarkauptúns er nú orðin algerlega ófullnægjandi fyrir íbúa kauptúnsins. Kveður svo rammt að þessu, að íbúarnir telja sig varla geta beðið með það að stækka rafveituna.

Nú er það álit þeirra kunnáttumanna, sem um þetta hafa fjallað, að til þess, að stækkunin geti farið fram svo til frambúðar megi verða, þurfi að gera hvort tveggja í senn að auka þau mannvirki, sem fyrir eru, og endurnýja suma hluti rafveitunnar.

Ég þarf ekki að hafa með þessari þáttill. langa framsögu, en vil ádeins geta þess, að þörfin fyrir þessa stækkun er ákaflega brýn. Má vel vera, að mönnum vaxi nokkuð í augum sú upphæð, sem farið er fram á, að veitt verði í þessu skyni, með tilliti til þess, að hér er ekki um mjög stórt kauptún að ræða. En þess ber að gæta, að einmitt á þessum stað má gera ráð fyrir, að risi upp mikill iðnaður í framtíðinni og menn þurfi á mikilli raforku að halda til þess iðnaðar.

Ég sé ekki ástæðu til að fara að rekja það hér, hvernig hugsað er að framkvæma þessa gerðbreyt.

Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

á rafstöðinni, en mun að sjálfsögðu leggja þau skilríki, sem ég hef í höndum fyrir því, fram fyrir hv. fjvn., og það er till. mín, að þessari þáttill. verði að þessari fyrri umr. lokinni, vísað til þeirrar hv. n.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 28 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 29 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

9. Bætur vegna fjárskada.

Á deildafundum 16. des. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um bætur vegna fjárskada í Norður-Ísafjarðarsýslu (A. 91).

Á 10., 11., 12. og 13. fundi í Sp., 17. og 18. des., 4. og 6. jan., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 14. fundi í Sp., 8. jan., var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Barði Guðmundsson): Herra forseti. — Fyrir hinu háa Alþingi liggur frv. til 1. um búfjártryggingar. Eiga flm. þess, þeir hv. 2. þm. Skagf. (JS) og hv. þm. N.-Ísf. (SB) þakkið skilið fyrir flutning þess nytjamáls. Í grg. fyrir frv. sínu minnst þeir á fjárskaðann við Ísafjarðardjúp, sem varð á s. l. hausti. Virðist svo sem þessi atburður hafi leitt athygli að því, hve brýna nauðsyn ber til þess, að hafizt verði handa um búfjártryggingar og betur verði um hnútana búið heldur en fyrr, þegar mál þetta var á döfinni. Á einum degi drapst í ofsavæðri þarna vestra á fimmta hundrað fjár. Megintjónið lenti á þremur bæjum, Hafnardal, Laugalandi og Unaðsdal, því að um 340 fjár fórst þá af þessum þremur bæjum, og er það eignatjón áætlað um 20 þús. kr. Það vildi svo til, að þeir, sem urðu fyrir þessum mikla skaða, voru einmitt menn, sem hafa nú og hafa haft óvenjulega mikla ómegð á framfæri. Hefur einn bændanna á þessum bæjum átt 16 börn, annar 15 og sá þriðji 7. Svo sem að líkum lætur, hefur lífsbarátta þessara manna verið mjög hörð, en þeir hafa hingað til sigrazt á örðugleikunum.

Nú er það svo, að í reglugerð, sem sett var eftir 1. nr. 75 27. júní 1941, er ákvæði um stuðning handa bændum, sem misst hafa fé úr sjúkdómum. Virðist öll sanngirni mæla með því, að þessir bændur í Norður-Ísafjarðarsýslu verði látnir njóta sams konar bóta fyrir skaða þann, sem þeir urðu fyrir 7. okt. s. l. Þeir hafa engar aðstæður haft til þess að tryggja búpening sinn, og þeir áttu enga sök á skaðanum að neinu leyti og eru alls góðs maklegir. Þess vegna hef ég leyft mér að bera fram þáttill. þá, sem hér liggur fyrir til umr. á þskj. 91.

Sigurður Bjarnason: Herra forseti. — Áður en þessi þáttill. um bætur vegna fjárskaða í Norður-Ísafjarðarsýslu var fram borin, átti ég tal um þetta mál, sem fyrir hv. flm. þáttill. vakir, við einstaka menn í sauðfjársjúkdómanefnd. En sú n. mun hafa með að gera að einhverju eða verulegu leyti úthlutun þeirra styrkja, sem gert er ráð fyrir vegna skaða af völdum sauðfjársjúkdóma og farið er hér fram á, að verði einnig látnir ná til þeirra manna, sem urðu fyrir því tjóni, sem greint er í grg. þessarar þáttill. og þáttill. sjálfri. Ég hef engu við það að bæta, sem hv. flm. þeirrar till. sagði um þetta. Tjónið, sem þessir bændur urðu fyrir, var mjög tilfinnanlegt. Og það er ekki einungis þarna norðan við Ísafjarðardjúpið sjálft, sem menn hafa orðið fyrir þess konar tjóni í þessu ofsavæðri í haust, heldur einnig við Jökulfirðina. Ég mun, þegar málið kemur til n., veita n. upplýsingar um þetta eins og ég get, svo að hún geti sem bezt gert sér grein fyrir málinu. Enn fremur hef ég aflað mér álits þess búnaðarþingsmanns, sem er úr Norður-Ísafjarðarsýslu, þar sem hann lýsir öllum atvikum að þessu hörmulega tjóni, sem þessir bændur biðu í fjarviðrinu 7. okt. s. l. Ég vil taka undir það, sem hv. flm. sagði, að það væri mjög gott, ef hægt væri að koma þessum mönnum undir ákvæði um þær bætur, sem farið er fram á með þáttill. Á hvern hátt því skuli hagað, verður að athugast í þeirri n., sem málið fær til athugunar. En án sérstakrar heimildar töldu þeir menn, sem ég ræddi við í sauðfjársjúkdómanefnd, ekki vera heimilt að láta þessar bætur ganga til þessara bænda samkvæmt þeim reglum, sem giltu um þær bætur.

Ég vænti þess, að hv. n., sem málið fær til meðferðar, og hæstv. Alþ. taki þessu máli eins vinsamlega og hægt er og stuðli að því að bæta þeim, sem þetta tjón hafa beðið.

Eysteinn Jónsson: Ég er nú ekki kunnugur þeim atburðum, sem þarna hafa gerzt vestra. En ég hef heyrt það, sem hv. flm. sagði, og sömuleiðis lesið það, sem í grg. þáttill. segir um þann atburð.

En ég vil benda á sambandi við þetta mál, að fyrir nokkru síðan skeði það á Austurlandi, að snjóflóð féll úr fjalli og hafði með sér talsvert mikið af fénaði, enn fremur varð annað mikið tjón af því flóði. Ég hafði með höndum athuganir á því fyrir þá, sem þar áttu hlut að máli, hvort bætur kæmu til greina fyrir þetta tjón. En þær hafa, enn sem komið er, ekki komið til greina. Vil ég hafa samband við þá n., sem þetta mál fer til, til þess að bera saman, hvort hér muni ekki um hliðstæður vera að ræða að bæta það tjón, sem í þáttill. getur, og hitt, sem ég nú minntist á.

Bjarni Ásgeirsson: Þó að ég viti nú ekki til þess, að áður hafi legið fyrir Alþ. till. eða kröfur um bætur á tjóni, sem bændur hafa beðið álíka þessu, sem hér hefur orðið vegna fjárskaðans, sem um getur í þáttill., þá vil ég nú samt sem áður mæla með þessari þáttill. Það má segja, að þetta skapi fordæmi, sem gæti talizt varhuga-vert undir venjulegum kringumstæðum. En ég vil

aðeins minna á, að hér fyrir nokkrum árum skeði það, að sjávarbændur við Eyjafjörð urðu fyrir mjög miklu tjóni á bátum, húsum og útgerðar-tækjum af völdum ofviðris. Þá ákvað hæstv. Alþ. að bæta þeim að nokkru leyti tjón það, sem þeir urðu fyrir vegna þess veðrahams. Ég tel því, að vegna þess, sem hæstv. Alþ. gerði þá, hafi að nokkru leyti skapast fordæmi til þess að bæta tjón eins og það, sem þessir bændur hafa orðið fyrir, sem nefndir eru í þáttill. og grg. hennar.

Ég vil enn fremur undirstrika það, sem hv. flm. þáttill. minntist á, vegna þess að nú liggur fyrir Alþ. frv., sem felur í sér ákvæði, sem lengi hafa verið í l., sem heimildarl., að bændur geti tryggt fénað sinn fyrir slysum af þessum völdum. Ef það frv. verður samþ., á síður að vera hætta á, að margar beiðnir líkar þessari, sem hér liggur fyrir, komi fram, því að þá geta menn tryggt fénað sinn fyrir slíku tjóni. Ég geri ráð fyrir, að það frv. verði samþ., og þeim mun hastarlegra væri það, ef þessir menn, sem hafa orðið fyrir þessu tjóni svo sem árið áður en slík l. gengju í gildi, gætu ekki fengið bætt þetta tilfinnanlega tjón, sem þeir hafa orðið fyrir. Ég mæli því með því, að þessi þáttill. verði samþ. Og ég tel, að sá grundvöllur undir bætur handa þessum mönnum, sem hér um ræðir, eigi að vera sá sami sem hv. flm. talaði um, að bæturnar verði hliðstæðar bótum til þeirra manna, sem misst hafa fé sitt úr sjúkdómum. Og ég tel, að sá grundvöllur verði svipaður og undir bætur til þeirra manna, sem hafa orðið fyrir mjög miklu tjóni að öðru leyti á atvinnurekstri sínum.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 30 shlj. atkv. og til fjvnr. með 29 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

10. Raforkumálaábyrgðir í Suður-Þingeyjarsýslu.

Á deildafundum 8. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um raforkumálaábyrgðir í Suður-Þingeyjarsýslu (A. 139).

Á 16., 23., 27. og 31. fundi í Sp., 28. jan., 9. og 19. febr. og 10. marz, var till. tekin til fyrri umr. Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. enn tekin til fyrri umr.

Flm. (Jónas Jónsson): Herra forseti. — Ég flutti nokkuð snemma á þinginu till. um, að Húsavík yrði lätin fylgja með og njóta góðs af stækkun Laxárvirkjunarinnar. Hins vegar er það nokkuð óákveðið hér, hvort eigi að veita ríkis-ábyrgð eða fara inn á nýjar leiðir. Það liggur beint við, að Húsavík fái nokkra hlutdeild í

stækkun Laxárvirkjunarinnar. Leiðin liggur um byggð í Reykjahverfi. Gæti svo farið, að rétt þætti að raflýsa Múla- og Grenjaðarstaðahverfi. Þaðan mundu liggja línur um þéttbýlið í Reykjadal og um Breiðumýri og nágrenni hennar. En fyrst og fremst er það Húsavík. Væri eðlilegt, að hún bærist með straumnum, ef haldið verður áfram að veita ríkisábyrgðir, en ekki gengið inn á nýjar brautir.

Ég óska, að málinu verði vísað til fjvn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 29 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 28 shlj. atkv. og til fjvn. með 30 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

11. Raforkuveitur í Suður-Þingeyjarsýslu.

Á deildafundum 8. jan. var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um áætlun um kostnað við raforkuveitur í Suður-Þingeyjarsýslu (A. 140).

Á 16. fundi í Sp., 28. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 23., 27. og 31. fundi í Sp., 9. og 19. febr. og 10. marz, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Sp., 16. marz, var till. enn tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Jónsson): Herra forseti. — Ég þarf ekki að fjölyrða um þetta mál, því að það er skýrt í grg., sem fylgir.

Eins og menn muna, gerði ég till. um það, að rafmagn yrði leitt um allt Ísland, allar byggðir þess og þorp. En hún náði ekki samþykki.

En æskilegt væri að taka eitt hérað og gera tillögur um kostnaðaráætlun. Það vill svo til, að í Þingeyjarsýslu li gur orkuverið á miðju svæðinu, sem þéttbýlast er. Ef nokkurt hérað verður raflýst, má húast við, að Þingeyjarsýsla verði það tiltölulega fljótt. Áætlun hefur verið verð af starfsmönnum Rafmagnseftirlits ríkisins. Álit ég þetta á margan hátt mjög æskilegt spor og tel, að það geti orðið til leiðbeiningar um frekari framkvæmdir. Mörgum vafasömum atriðum verður svarað og margt skýrist við rannsókn þessa máls. Ég sé ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þetta mál, en vona, að það geti orðið rafmagnsmálum landsins til stuðnings.

Gísli Jónsson: Ég vil benda á í sambandi við þetta, að ég álit þessa till. vanhugsaða. Ef þetta verður framkvæmt, þá hljóta jafnframt að koma fram kröfur frá öðrum sýslum í svipaða átt. Ég vona, að forseti geti fallizt á að fresta umr. og að málinu verði vísað til allshn.

Flm. (Jónas Jónsson): Ég sé ekki þörf á því, að málið fari til n., því að það liggur ljóst fyrir, og hér er fyrir hv. þm. ekki um annað að gera en annaðhvort að samþykkja þetta eða ekki. Rafmagnseftirlitið er þessum málum vel kunnugt, og brýn nauðsyn er fyrir hendi að fá þetta fram. Ef málið fer til n., þá er það aðeins til þess að teifa það.

ATKVGR.

Till. frá 2. þm. N.-M. um að vísa málinu til ríkisstj. felld með 20:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: IngJ, JPálm, JörB, PZ, SigfS, SkG, StJSt, StgrA, ÁÁ, BG, EystJ, FJ, GfG.

nei: IngP, JakM, JS, JJ, LJóh, MJ, PHerm, PP, SB, SG, SEH, SK, STh, SP, DP, BSt, GG, GJ, GTh, HelGJ.

LJós, EE, GSv, HG greiddu ekki atkv.

15. þm. (HermJ, JJós, KA, ÓTh, PM, PO, SvBH, ÞG, ÁkK, BÁ, BBen, BrB, EOL, EmJ, GP) fjarstaddir.

Till. vísað til allshn. með 21:12 atkv., að við höfðu nafnakalli, og sögðu

já: EOL, EystJ, FJ, GG, GJ, GfG, GTh, IngJ, JPálm, KA, LJós, MJ, PHerm, PZ, SigfS, SB, SG, StJSt, StgrA, PP, HG.

nei: ÁÁ, BSt, IngB, JakM, JS, JJ, JörB, PP, SEH, SK, STh, SP.

BG, EE, GSv, HelGJ, LJóh, SkG greiddu ekki atkv.

13 þm. (BÁ, BBen, BrB, EmJ, GP, HermJ, JJós, ÓTh, PM, PO, SvBH, ÞG, ÁkK) fjarstaddir.

Umr. frestað.

Á 34., 35., 36., 37., 38., 39., 40. og 41. fundi í Sp., 29., 30 og 31. jan., 1., 5., 6., 10. og 12. febr., var till. tekin til frh. einnar umr. (A. 140, n. 592).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

12. Kennaraskóli Íslands.

Á deildafundum 22. marz var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um að tryggja Kennaraskóla Íslands hentugt land við jarðhita í sveit (A. 578).

Á 34. fundi í Sp., 29. marz, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Sp., 30. marz, var till. aftur tekin til fyrri umr.

Flm. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. — Þessi þáltill. á þskj. 578 er flutt af okkur hv. þm. A.-Sk. (PP). Ég skal aðeins fara um hana örfáum orðum og óska þess, að henni verði vísað til athugunar hv. allshn. Þáltill. fer fram á það, að gerðar verði ráðstafanir til þess að tryggja hentugt land við jarðhita í sveit til afnota fyrir kennaraskólann, ef hnigið yrði að því ráði að byggja yfir þann skóla á slíkum stað. Það er, eins og kunnugt er, ákaflega mikil eftirspurn eftir slíkum löndum, þar sem um slík hlunnindi er að

ræða. Og þess vegna er full ástæða til þess af hálfu ríkisstofnana slíkra sem þessarar að hafa undirbúning með að tryggja sér slík lönd, ef þær kvinnu að þurfa á þeim að halda.

Hér er til meðferðar í þinginu og er komið nokkuð áleiðis frv. um Kennaraskóla Íslands, þar sem gert er ráð fyrir að lengja námstíma skólans um einn vetur og þar af leiðandi fjölga nemendum þar. Bæði af þeim ástæðum og öðrum má gera ráð fyrir því, að ekki liði langur tími, þangað til þarf að byggja nýtt hús yfir skólann. Ég skal ekki fara nánar út í þær ástæður nú, sem ég tel mæla með því, að byggt yrði yfir skólann á slíkum stað, sem til er tekinn í þáltill., og hann fluttur þaðan, sem hann er nú. Um það verður rätt á síðara stigi málsins. En ég vil aðeins upplýsa það, hv. þm. til athugunar og til athugunar fyrir þá hv. n., sem fær málið til meðferðar, að eftir upplýsingum, sem við flm. þáltill. höfum fengið hjá forráðamönnum skólans, þá mun láta nærri, að nú í vetur skiptist nemendur í skólanum þannig, að af hverjum 7 nemendum þar séu nálægt því að vera einn úr Rvík. Þ. e. a. s. 6 af hverjum 7 nemendum, sem nú eru í skólanum, eru komnir úr öðrum stöðum en Rvík, bæði úr sveitum, kaupstöðum og kaupsýnum úti um land. Það sést af þessu, að það er þannig um þennan skóla, að nemendatala úr Rvík er þar tiltölulega mjög lág. Ef tekið væri meðaltal nokkurra síðustu ára í þessu efni, þá mun það verða enn minni hluti nemendanna, sem er úr höfuðstaðnum.

Ég skal svo ekki hafa um þessa þáltill. fleiri orð, en vænti þess, að málinu verði vísað til hv. allshn.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 25 : 2 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PHeru, PZ, PP, SB, SG, SEH, SkG, StJSt, SvBH, PP, ÁÁ, EE, EystJ, FJ, GP, GG, GJ, GSv, GÍG, HermJ, IngP, JJós, JörB, LJóh, HG. nei: DG, LJós.

SK, STh, ÁkJ, GTh, IngJ, JakM greiddu ekki atkv.

19 þm. (MJ, ÓTh, PM, PO, SigfS, Sp, StgrA, BG, BSt, BÁ, BBen, BrB, EOL, EmJ, HelgJ, JPálm, JS, JJ, KA) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 22 shlj. atkv. og til allshn. með 26 : 4 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin frammar.

13. Nýbýlamyndun í landi prestssetra.

Á deildafundum 30. marz var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ráðstöfun á nokkru af landi prestssetra til nýbýlamyndunar (A. 623).

Á 36. fundi í Sp., 31. marz, var till. tekin á dagskrá til ákvörðunar um, hvernig ræða skyldi.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 37. fundi í Sp., 1. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 38., 39., 40. og 41. fundi í Sp., 3., 6., 10. og 12. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

14. Rafhlöður fyrir fiskibáta.

Á deildafundum 8. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um að tryggja nægilegar birgðir af rafhlöðum fyrir fiskibáta (A. 683).

Á 40. fundi í Sp., 10. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 41. fundi í Sp., 12. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

15. Landakaup til nýbýlastofnunar.

Till. til þál. um undirbúning kaupa á löndum til nýbýlastofnunar (A. 693).

Á 40. fundi í Sp., 10. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 41. fundi í Sp., 12. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

16. Launagreiðslur til skipverja á m/s Arctic.

Á deildafundum 9. apríl var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um launagreiðslu til skipverja á m/s Arctic (A. 699).

Á 40. fundi í Sp., 10. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

17. Dýpkunarskip ríkisins.

Á 8. fundi í Nd., 2. des., var útbýtt:

Till. til þál. um dýpkunarskip ríkisins (A. 34).

Á 9. fundi í Nd., 4. des., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 10. fundi í Nd., 7. des., var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Gísli Guðmundsson): Við hv. þm. V.-Húnv. flytjum hér þáttill. þess efnis að skora á ríkisstj. að athuga möguleika á því, að ríkið eignist dýpkunarskip og önnur dýpkunartæki, er nauðsynleg þykja. Slíkt skip og tæki þarf að nota í svo að segja hvert skipti, sem hafnir eru byggðar, og einnig til að halda þeim við.

Í þessu efni hefur ríkið mikið verk með höndum, en skortir hin nauðsynlegu tæki og verður því að fá þau að láni. Hitt virðist þó vera miklu eðlilegra, að ríkið eignaðist slíkt dýpkunartæki.

Ég sé ekki ástæðu til að fara um þetta mörgum orðum, en legg til, að umr. verði frestað og málinu vísað til sjútvn.

Emil Jónsson: Það er alveg rétt, sem hv. síðasti ræðumaður gat um, að þörfin á því, að ríkið eignaðist sín dýpkunartæki, væri brýn. Hafnargerð hefur aukizt mjög á síðustu árum, og þó hefur hvergi nærri verið hægt að sinna öllum þeim rökstuddu kröfum um hafnargerð á hinum ýmsu stöðum á landinu. Fiskiflotinn hefur stækkað, og hefur eðlilega af því leitt, að hann þarf meiri og betri lendingarskilyrði heldur en áður var. Eins og nú standa sakir eru til 3 dýpkunarskip hér. Reykjavíkurbær á eitt gamalt, og fyrir 8 árum fengu Vestmannaeyingar annað, en hið þriðja er í eign einstaklinga og lélegast af þessum þremur. Ríkið á ekkert. — Tvö af þessum skipum eru staðbundin, þ. e. a. s., þau hafa ekki neina aflvél, og verður því að kosta miklu til að flytja þau úr stað, þar sem ekki geta nema einstaka skip flutt þau. Þetta eru skipin í Reykjavík og Vestmannaeyjum. Þriðja skipið er nú á Siglufirði, en það er lítið og reynslan af því ekki góð.

En áður en lengra er haldið, vil ég geta þess, að þetta er ekki í fyrsta skiptið, sem líkt mál og þetta er fram borið á Alþ. Á þinginu 1929 þar hv. núv. forseti Nd. fram till., er gekk í þá átt, að undirbúin skyldu kaup á dýpkunarskipi. Var till. þessi samþ. 15. maí 1929 og send ríkisstj., en síðan hefur ekki orðið úr því, að skipið væri keypt. En athugun á máli þessu fór þá fram, og er því ekki það, sem nú vantar fyrst og fremst, heldur framkvæmdir. Þá var talið, að við þyrftum skip fyrir misjafnan botn, en ekki einhæft eins og þessi skip hér eru. Tilboð fékkst frá út-löndum, og með því að láta smíða slíkt skip, var áætlað, að það mundi kosta um 900 þús. kr. Nú hefur þessi kostnaðaráætlun auðvitað raskazt töluvert, en það er líka það eina, að minnu viti, sem færzt hefur úr stað.

Sennilega er engum ljósara en mér, hve dýpkunartæki eru ríkinu nauðsynleg, þar sem þau eru óhjákvæmileg við hverja einustu stærri hafnargerð hér á landi, og að nauðsynlegt er að hafa þau tæki, er bezt reynast og hentugust þykja á þessum tíma.

Við þurfum ekki annað en líta á þau tæki, er hinn erlendi her notar hér við hafnarbætur og aðrar framkvæmdir, til þess að fá hugboð um það, hversu langt við erum á eftir tímanum. Það liggur jafnvel við, að það komi vatn í munninn á manni við að sjá þessar nýttizku vélar og tæki, sem þeir nota hér, og er þá ergilegt að þurfa að vera með „primitív“ og úrelt tæki í höndunum, jafnvel frá fyrri öld! Um 20 hafnir þurfa nú á dýpkunartækjum að halda og eiga illmögulegt með að biða eftir þeim, þar sem aðkallandi nauðsyn er að endurbótunum. Það, sem því þarf að gera í þessu efni, er ekki fyrst og fremst athugun og rannsókn, heldur framkvæmd.

Ég tel því rétt, að umr. um þáttill. eins og hún liggur nú fyrir verði frestað og henni vísað til n., þá líklega sjútvn., og að athugað sé, hvort ekki sé meira vit í að breyta till. þannig, að í stað athugunar á málinu verði lagt til, að þegar verði lagt fram fé til þess að kaupa fyrir þessi nauðsynlegustu dýpkunartæki, og að þessi fjárveiting verði tekin upp í næstu fjárlög. Það er það skref í málinu, sem mér virðist líggja næst. Það dugir hér að visu engin smáupphæð. Og ekki er víst, að skipið fáiast frá þeim stöðum, sem heppilegast er að kaupa það frá, og slíkt skip munu alls ekki vera byggð í þeim löndum, sem við aðallega skiptum við. En ég tel rétt, að við á þessum tímum legðum fé til hliðar til þess að nota það, þegar færi gefst til að fá hlutinn. Við þurfum að fá þennan hlut eins fljótt og við getum fengið hann keyptan, og þá riður á, að fé sé fyrir hendi.

Flm. (Gísli Guðmundsson): Ég vil þakka hv. þm. Hafnf. fyrir góðar undirtektir undir þetta mál, og þeirra vænti ég reyndar af honum. Ég hygg, að sú ræða, sem hann flutti hér áðan, bregði ljósi yfir það, hvernig ástátt er hjá okkur Íslendingum, að því er við kemur möguleikum til að framkvæma hafnarmannvirki. Hann sagði eitthvað á þá leið, að hafnargerðirnar yrði nú að framkvæma svo að segja með berum höndunum, áhaldalítið eða með áhöldum, sem tíðkazt höfðu til þeirra hluta á öldinni, sem leið, og það væri átakanlegt að sjá, þegar annarra þjóða menn væru að vinna sams konar verk og hefðu allt önnur og stórvirkari tæki. Þetta er áreiðanlega mál, sem full þörf er á fyrir okkur Íslendinga að athuga. Mun það tæplega geta gengið lengur, að hafnarframkvæmdir hér á landi séu unnar með svo úreltum tækjum. Og ég hygg, að það séu ekki aðeins hafnargerðirnar, sem unnar eru hér á landi á þennan hátt; ég hygg, að svipað megi segja um vegagerðina og e. t. v. fleira, að vinnuáðferðir séu nokkuð á eftir tímanum. Á næstu árum þarf að stefna að því að fá fullkomnari áhöld til þessara verklegu framkvæmda, svo að vinnubrögð við þær geti orðið meira við nútímahæfi en nú er.

Hv. þm. Hafnf. upplýsti, að nokkur rannsókn hefði farið fram fyrir 12 árum á því, hvers kon-

ar dýpkunarskip mundi bezta henta hér og hvað skíkt skip mundi kosta. Mér var ekki kunnugt um, að slík athugun hefði farið fram, en það er gott, að hún liggur fyrir. Hins vegar þykir mér ekki ólíklegt, að eitthvað hafi síðan gerzt til breytinga á þessum áhöldum, þannig að ekki sé að öllu leyti eins ástatt í þessum efnum eins og þá var. En till. okkar hv. þm. V.-Húnv. fjallar um að athuga, hvers konar tæki séu hentugust í þessum efnum nú og þá hvað þau kosta, og um leið, hvernig ríkið skuli eignast þessi áhöld, hvort fé til þess yrði lagt fram á skömmum tíma eða löngum; það er mál, sem þarf að athuga, og þá fyrst og fremst, hvort ætla skuli eitthvert fé í þessu skyni í næstu fjárl., eins og hv. þm. Hafnf. drap á.

ATKVG.R.

Till. vísað til sjútvn. með 25 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin frammar.

18. Menntaskóli að Laugarvatni.

Á 82. fundi í Nd., 24. marz, var útbýtt:

Till. til þál. um undirbúning að stofnun menntaskóla að Laugarvatni (A. 600).

Á 83. fundi í Nd., 25. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 84. fundi í Nd., 26. marz, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Herra forseti. — Ég þarf ekki að rekja þetta mál ýtarlega, því að aðalatriði þess eru rakin í grg. þeirri, sem ég lét fylgja því. En eins og sjá má af grg., er þessi þál. flutt til þess að ráða bót á því misrétti um aðgang að og möguleika til menntaskólanáms, sem menn eiga nú við að búa hérlandis. Eins og nú standa sakir er það ógerningur fyrir mikinn hluta fólks að stunda þetta nám vegna þess, hvar það er búsett. Það er ekki hægt að segja annað, eins og nú er ástatt, en að þeir kaupstaðir, sem hafa menntaskóla, hafi nú því nær einokun á þeim fyrir börn þau, sem þar eru búsett. Þetta kemur í ljós á margan hátt, ekki sízt eins og nú er ástatt, þegar margir hafa mikið fé undir höndum og vilja gjarna nota það til þess að kosta börn sín til náms og húsnæðisskortur er nú svo mikill í þessum bæjum sem raun ber vitni. Það segir sig sjálft, að mikill hluti þess fólks, sem annars vildi láta börn sín stunda þetta nám, er gersamlega útilokaður frá því. Þeir, sem búa í bæjunum, þar sem menntaskólarnir eru, geta lát-ið börn sín stunda þetta nám frá heimilum sínum án mikið aukins tilkostnaðar, enda er það svo, að fjöldi þeirra, sem nú stunda nám í menntaskólunum, kærir sig alls ekki um það, en

hann er látinn gera það. Að þessu voru nokkur brögð meðan ég var hér í menntaskólanum í Rvík, og það hefur farið mjög í vöxt síðan. Ég skal geta þess, að af þeim fjölda, sem nú stundar nám við menntaskólann hér, er aðeins 6% úr sveitum landsins, en það eru ekki mörg ár síðan menn úr sveitum landsins voru þar í meiri hluta. Þetta hefur ekki holl áhrif á skólana sjálfa m. a. vegna þess, að nemendurnir verða yngri og óþroskaðri en þeir, sem koma úr sveitunum. Eina athvarfið, sem sveitafólk hefur í þessum efnum, er heimavist menntaskólans á Akureyri, en þar er rúm mjög takmarkað og verður því að sækja um það með löngum fyrirvara auk þess, sem það er mjög óþægilegt að senda börn sín mjög langan veg að heiman, eins og margir verða þó að gera. Þetta leiðir til þess, sem mjög er farið að bera á í þjóðfélaginu, að þeir, sem stunda nám við hina æðri skóla landsins, eru með öllu ókunnugir högum og háttum sveitafólksins, og eru því ófúsir á að gerast embættismenn úti um land. Það er líka mjög farið að bera á því, að skortur sé á embættismönnum úti um land. Nú eru 17 prestaköll laus, og auk þess er skortur á læknum. Ef héraðslæknir þarf að bregða sér frá, er nær ómögulegt að fá ungan lækni til þess að gegna störfum hans á meðan í stuttan tíma, vegna þess að ungu menntamennirnir eru óvanir að fara úr bæjunum og vilja sitja þar meðan sætt er. Ef þessu heldur þannig áfram, þá sé ég ekki, hvernig ríkið getur komið hjá því að reyna nýjar leiðir í uppeldismálunum eða bæta við, ef þetta á ekki að ganga svona í framtíðinni.

Í öðru lagi er því ekki að neita, að fjöldi foreldra þeirra, sem eiga námfús börn, vill helst láta þau fá þá menntun, er þau sjálf kjósa. Þetta verður til þess, að margt af þessu fólki leggur það á sig fyrir börn sín að hverfa burt úr sveitunum til þess að geta menntað börn sín, enda þótt þeir hefðu annars helst kosið að vera kyrrir. Í þessu efni eru sveitirnar verst staddar. Kaupstaðirnir hafa þó nú orðið allir gagnfræðaskóla, en með þá undirbúningsmenntun, sem þeir veita, er mun hægra að sækja menntaskólana. Kaupstaðabúar standa því mun betur að vígi með að tryggja það, að börn þeirra standist þau ströngu inntökuskilyrði, sem menntaskólarnir nú setja.

Erlendis er það mjög algengt að hafa menntaskólana ekki í stærstu bæjunum, heldur utan þeirra, og þar eru jafnvel til sérstakir skóla-bæir, þar sem eru nær eingöngu kennslustofnanir, þar sem svo háttar til, að hver skóli hefur sérstaka heimavist fyrir alla nemendur sína, og er því eins og eitt stórt heimili, sem hefur eftirlit með nemendum, ekki aðeins í kennslustundum heldur allan tímann, sem þeir eru í skólanum. Ég hygg, að reynslan af þessum skólum sé sú, að þeir séu hinar beztu uppeldisstofnanir, sem völ er á í þessum efnum. Það er vitað, að hér í Reykjavík, þar sem engin heimavist er, er mjög erfitt að halda góðum skólabrag, vegna þess að nemendurnir dreifast út um allan bæ að loknum kennslustundum, og er þá mjög erfitt að hafa nokkurt eftirlit með þeim. Það er og vitað, að af mörgum foreldrum er það talið nauðsynlegt að koma börnum þeim, sem hér stunda nám, eitt-hvað burtu úr bænum þann tíma, sem skólinn

stendur ekki yfir, vegna þess að umhverfið hér er ekki talið svo hollt fyrir þau sem skyldi. Þegar á allt þetta er lítið, er það sýnt, að þess er full þörf að koma nú upp góðum menntaskóla uppi í sveit, og er eflaust hægt að gera það, áður en langt liður. Ég tel, að það orki ekki tvímælis, að Laugarvatn sé heppilegasti staðurinn vegna þeirrar góðu aðstöðu, sem þar er fyrir hendi. Þar eru t. d. fyrir góð skilyrði til íþróttaiðkana, auk þess mætti nota að einhverju leyti sömu kennslukraftana, og bókasafn gæti verið sameiginlegt. Ég hygg líka, að Laugarvatn sé heppilegur staður til þess að setja þar upp ýmsa skóla saman. Það er að öllu leyti hentugur skólastaður auk þess, að með því að hafa marga skóla saman hagnýttast betur kennslukrafta og önnur skilyrði heldur en ef þeim er dreift víðs vegar um.

Ég skal játa það, að frá sögulegu sjónarmiði hefði ég helzt kosið að komið væri upp menntaskóla í Skálholti, þar sem upphaflega var settur elzti menntaskóli landsins. En hitt getur mönnum ekki sézt yfir, að staðhættir eru þar ekkert betri en víðast annars staðar og ekki neitt samþæilegir við Laugarvatn.

Það er ekki einungis, að með stofnun menntaskóla uppi í sveit séu opnaðir miklir möguleikar fyrir sveitafólkið til skólasóknar, heldur verður og miklu ódýrara að stunda nám þar en í kaupstöðum og auk þess hollara að vera laus við ýmsar freistingar, sem eru bæjarlífinu samfara. Ég vil því mælast til þess við hv. þdm., að þeir samþykki þessa þáttill, sem fjallar einungis um það að láta fara fram rannsókn á möguleikum fyrir stofnun menntaskóla á Laugarvatni. Hér er ekki farið fram á annað, og er áhættan við slíka samþykkt því ekki mikil, þar sem málið verður að koma aftur fyrir Alþ., ef eitthvað á að verða úr framkvæmdum. Ég veit ekki, hvort hv. þdm. hafa nokkrar sérstakar óskir um, að þáttill. þessi fari til n., en ég fyrir mitt leyti óska þess ekki sérstaklega, vegna þess að ég álit, að þetta sé svo augljóst mál, að hv. þm. ættu að geta tekið ákvörðun um það eftir stutta ihugun, hvort þeir vilja rétta hlut þeirra, sem verr standa að vígi í þessum efnum, eða hvort þeir vilja standa í vegi fyrir því, að þetta mikla menningarmál nái fram að ganga svo fljótt sem unnt er.

Áki Jakobsson: Herra forseti. — Út af fyrir sig get ég verið því samþykkur, að það séu athugaðir þeir hlutir, sem í þessari þáttill. er farið fram á athuginu á, að koma upp menntaskóla á Laugarvatni. En ég get samt ekki látið hjá líða út af því, sem komið hefur fram í grg. og í ræðu flm., að segja nokkur orð. Ég er á þeirri skoðun, að öll rök, sem flm. telur fyrir þessu máli, séu að því leyti í lausu lofti, að það muni alls ekki vinnast svo mikið við að koma upp skóla þarna sem flm. telur. Hann taldi, að erfitt væri að fá embættismenn til að gegna embættum uppi um sveitir, lækna og aðra embættismenn. Ég er sannfærður um, að þó að þessi skóli sé stofnaður, verða þeir örðugleikar fyrir hendi engu að síður. Þegar menn eru búnir að kosta upp á 12 ára nám og svo kannske 3—5 ára nám í sérgreinum erlendis, þá er eðlilegt, að þeim þyki hart að taka embætti í sveitahéruðum, kannske upp á lífstíð,

þar sem þeir hafa hvorki spítala né möguleika til að nota sérþekkingu sína og vegna þessarar aðstöðu ekki möguleika til þess að komast að því marki, sem þeir telja sig geta komizt að. Og það er sama, hvort þessir menn eru ættaðir úr sveitum eða kaupstöðum, þeim þykir í báðum tilfellum jafnhart að gengið, með þessu móti. Og þetta verður ekki bætt, nema með því að leita samkomulags um það, að þessir menn taki að sér þessi störf um nokkurn tíma, hver fyrir sig, á þeim stöðum, sem minnst eru eftirsóttir eða verst gengur að fá menn til. Þó að slíkir embættismenn hafi stundað menntaskólanám sitt í sveit en ekki kaupstað, verður viðhorf þeirra að þessu leyti hið sama. Þetta er eitt af vandamálum dreifbýlisins, sem verður ekki leyst til hlítar, meðan það er með sama móti og nú. Það verður ekki leyst til fulls, fyrr en hægt verður að færa byggðina saman í hverfi eða þorp, — þá fyrst verður stigið skrefið til fulls til lausnar á þessu.

Annars benti hv. flm. á, að kaupstaðabúar hefðu sína menntaskóla og þess vegna væri sanngjarnt, að sveitirnar hefðu sína menntaskóla líka. Ég er á sama máli að því leyti, að það ætti ekki að gera sveitamönnum erfitt fyrir um að sækja menntaskóla. Mér er ekki kunnugt um, hvort færri stunda nám í menntaskólum þessa lands hlutfallslega úr sveitum heldur en kaupstöðum. En ef það er svo, þá er það óeðlilegt. En ég held, að ekki fáiist bætt úr því heldur með því að koma upp menntaskóla á Laugarvatni. Dreifbýlið er teyggt um allt landið. Ef heimavistaraskóli er í sveit, sem menn sækja hvaðanæva af landinu, þá er spursmál, hvort heimavistin verður ódýrari á Laugarvatni heldur en í Rvík og á Akureyri fyrir menn utan af landi. Þetta er náttúrlega reikningsdæmi, sem vert er að athuga. Ef heimavistin reynist ódýrari fyrir þá á Laugarvatni, þá er hægt að leysa þetta mál á þann hátt, að ríkið leggi fram ákveðinn styrk til þess, að heimavist hér í Rvík þurfi ekki að vera dýrari fyrir menntaskólanemendur utan af landi heldur en heimavist á Laugarvatni. Ég held, að það hafi áreiðanlega verið veittir styrkir til hluta, sem vafasamara gagn hafi verið að fyrir þjóðina heldur en mundi verða af styrkjum til manna utan af landi til þess að sækja nám í menntaskóla á Akureyri og í Rvík. Það yrði ekki stór upphæð, sem í þessa styrki færi.

Nú vil ég ekki segja, að það sé algerlega rangt að hafa menntaskóla í sveit. Það getur verið að mörgu leyti hollt og það jafnvel, að unglingar úr kaupstöðum væru þar í heimavistaraskólum, en það væri óeðlilegt að skipta þannig og segja: Þessi skóli er fyrir hændabörn og hinn fyrir kaupstaðabörn. Það væri vitanlega alveg skakkt. En það gæti vel komið til mála, að rétt væri að koma upp menntaskóla utan við þessa tvo kaupstaði, þar sem þeir eru nú, sem allir hefðu aðgang að.

Frá háttv. flm. þessarar þáttill. kom fram till. á fyrsta þinginu á árinu 1942 um það að flytja Menntaskólann í Reykjavík í Skálholt. Þessi tillaga um að flytja menntaskólann í Skálholt mætti mjög mikilli andspyrnu og það af mjög eðlilegum ástæðum. Það er mjög óeðlilegt að flytja slíkan skóla úr borg, þar sem búa 40

þúsund manns, sem sagt rúmlega $\frac{1}{3}$ af þjóðinni, upp í sveit og gera þar með þessum $\frac{1}{3}$ hluta þjóðarinnar ókleift að stunda þann skóla á þann hátt, að nemendur sæki skólann heiman að frá sér. Það er reynsla fyrir því, að það er ódýrara að láta börn ganga í skóla heiman að frá sér heldur en öðru vísi. Þess vegna eigum við að hafa skólana þar, sem mestur fjöldi manna er saman kominn í einum hnapp.

Ég er ekki að mæla með því, að sveitabörn séu sett skör lægra en kaupstaðabörn um aðstöðu til þess að geta stundað nám, heldur á að styrkja þau fjárhagslega til þess að þau geti fengið sömu aðstöðu. En það er ekkert unnið við það fyrir sveitafólkið að flytja skóla burt úr kaupstöðum, vegna þess að sveitafólkið græðir ekkert á því. Því að það eru ekki nema örfáir, sem með því móti gætu látið börnin sækja skólana heiman að frá sér.

Ég álit annað mál, sem flm. kom ekki inn á, eitthvert stærsta vandamálið í sambandi við þessa skóla, sem ekki eigi að ganga fram hjá, þegar ákvæðið er, hve margir menntaskólarnir skuli vera og hvar. Og það er, hvort við höfum nóg af nægilega vel menntuðum mönnum til þess að taka að sér störf við þessa skóla. Ef t. d. væri um lítinn menntaskóla að ræða, þá væri hægt hér í Rvík að nota við hann góða kennslukrafta, sem jöfnum höndum væru starfandi við aðra skóla. En ef slíkur skóli væri í sveit, þarf kannske að binda kennara þar fyrir eina einustu námsgrein, og getur hann ekki unnið þar önnur störf. Þetta er sérstakur erfiðleiki við það að koma upp slíkum skóla í sveit. Það þarf ákveðinn nemendafjölda til þess að það nái nokkurri átt að binda stóran hóp af vel menntuðum kennurum yfir slíku skólahaldi. Þetta er miklu þýðingarmeira heldur en spursmálið um húsakynni, sem flm. var að tala um. Á síðari árum hefur það gerzt, að við tvo menntaskóla hefur bætzt sá þriðji, þar sem Verzlunarskólinn hefur fengið réttindi til þess að útskrifa stúdenta. Hann hefur þá góðu aðstöðu að vera í Rvík og getur því notað ýmsa sérfræðilega kennslukrafta, sem eru ekki eingöngu uppteknir við þann skóla, heldur aðrar menntastofnanir og önnur störf. Það er enginn ávinningur að hrófla upp mörgum lélegum skólum. Við þurfum að hafa frekar fáa skóla. Þau fjárhagslegu vandkvæði, sem eru á því fyrir sveitafólk að sækja slíka skóla, þarf að athuga gaumgæfilega og hvort þau yrðu ekki miklu betur leyst með því að veita styrki úr ríkissjóði til þess að jafna aðstöðu fólks utan af landi til að stunda hér nám. Slíkt er ákaflega erfitt nú, heimavistin er lítil og mótuneyti ekki til, að ég held. Nemendur þurfa að barga gífurlegan fæðis- kostnað, og raunverulega getur enginn utan af landi staðið undir því nema efnað fólk. Að því leyti er þetta mál mjög aðkallandi og nauðsynlegt að rannsaka það og gera ráðstafanir til þess að bæta úr erfiðleikum fólks utan af landi við að senda börn sín í skóla.

Að lokum vil ég benda á nokkur atriði, sem eru nefnd sem rök fyrir þessari till., t. d. að Menntaskólinn í Rvík taki ekki inn nema 25 nemendur á ári. Þetta álit ég mjög varhugavert ákvæði. Það var sett í l. í stjórnartíð Jónasar Jónssonar. Ég var

þá í menntaskólanum, og nemendur voru þessari ráðstöfun mjög andvígir ásamt almenningi í þanum. Og útkoman varð sú, að verkafólk í þanum hefur síðan ekki getað sent börn sín í skólann eins og annars. 25 efstu börnin eru örug með skólasetu, og það verður þannig, að þau börn, sem bezta aðstöðu hafa til að fá undirbúningsmenntun, hafa beztu möguleikana til að komast inn, hin hafa minni möguleika. Ég áleit strax, þegar reglugerðin var sett af þáv. kennslumálaráðh., Jónasi Jónssyni, að þarna væri stigið skref í afturhaldsátt, þar sem fátækara fólki í bæjum væri torvelað að senda börn í menntaskóla. Og ég veit, að strax fyrstu árin eftir að ákvæði þetta gekk í gildi, kom greinlega í ljós, að börn frá verkamannaheimilum voru hlutfallslega færri en áður. Bæjarstjórn Rvíkur og ýmsir Reykvikingar gengu strax í það að bæta nokkuð úr því misrétti, sem skapað hafði með þessari rangsleitni þáv. dómsmrh., og stofnuðu þeir Gagnfræðaskóla Reykvikinga. Og þau börn, sem voru fyrir neðan 25. barnið, höfðu aðstöðu til þess að fara þangað. Þannig hefur sá skóli gert mörgum börnum kleift að ganga menntabrautina, eins og þau óskuðu, enda þótt þau báru ekki gefu til að ná upp í menntaskólann. Ég vildi aðeins minna á þetta, að það var flokkur þessa hv. þm., sem kom þessu ákvæði inn.

Ég er þeirrar skoðunar, að það eigi að fella niður þetta ákvæði, að það eigi að sameina Gagnfræðaskóla Reykvikinga og Menntaskólann í Reykjavík í einn skóla. Ég tel, að því stærri sem skólinn er, því meiri möguleikar séu með sömu fjárútlátum að afla nemendum sem beztra skilyrða til þess að hafa sem mest gagn af skólagöngu sinni.

Það hefur verið sagt, að heimavistin við Menntaskólann á Akureyri sé svo lítil, að hún takmarki aðgang að skólanum. Ég tel rétt, að ríkisstj. fái tilefni til þess frá Alþ. að athuga líka það mál í sambandi við þessa till. Ég tel rétt, að henni sé vísað til menntmn. og beini ég sérstaklega til hennar að athuga jafnframt þau atriði, sem ég drap á, það eru svo margir hlutir, sem snerta þetta mál, og margt, sem ber að athuga, að það er alls ekki eins einfalt og kemur fram í þáttill. Ég viðurkenni að sjálfsögðu fullkomlega, að réttmætt er að taka tillit til þeirra erfiðleika, sem eru á því fyrir fólkið í landinu að geta kostað börn sín til menntaskólanáms, og þjóðinni heri að bæta aðstöðu þessa fólks að þessu leyti.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Það virðist eins og hv. þm. Siglf. hafi að nokkru leyti samið ræðu sína, áður en flutt var framsöguræða í þessu máli, og hafi fyrirfram verið búinn að drekka í sig einhverja úlfúð, þó að hann finni, að það er gersamlega óhugsandi, að hægt sé að standa á móti jafnréttmætri kröfu um jafnrétti meðal þegnanna í félagsmálum og menningarmálum. Því að þótt hann í öðru orðinu tali um réttmæti þessarar till., þá reynir hann jafnóðum að finna allt hugsanlegt að henni og leggur síðan til, að málið megi alls ekki ganga þannig frá þinginu, að ekki sé bent á að rannsaka alla hugsanlega möguleika á undan, áður en þetta er rannsakað. (Ákþ. Jafnhliða). Það má að minnsta kosti ekkert

gera barna fyrr en möguleikarnir til alls annars eru rannsakaðir. Ég ætlaði að komast hjá því að deila á menn, en ég verð að segja, að ég er í hálfgerðri klipu, er ég heyri menn, sem eru að rægja sveitafólkið dag eftir dag og ár eftir ár og blað eftir blað fyrir það, að það „þiggi styrki fyrir alla hluti“, sé ómagi á landi og lýð, sé styrkt til svo að segja hvers, sem það gerir. Þegar þetta fólk á svo að fá jafnrétti til að mennta börn sín, þá segja þessir menn strax: Við skulum bara styrkja fólkið til að koma börnunum til okkar, þar sem dýrast er! — Ég segi strax og afdráttarlaust: Við kærum okkur ekki um neina styrki, heldur jafnrétti í þjóðfélaginu. Og ef á að loka skólunum fyrir æsku okkar og einoka þá fyrir vissa menn í landinu, þá erum við að drýgja hinn herfilegasta órétt. En þetta er kannske það, sem þessi hv. þm. kallar jafnaðarmennsku eða sósíalisma. Ég játa, að mér virðist jafnaðarmennskan koma á þann veg fram hjá þessum hv. þm. í mörgum málum, t. d. rafmagnsmálinu.

Ég vil nú spyrja: Hvaða vit er í því, ef víðurkennt er, að langdýrast sé á þessum stað og ótækt fyrir fjölda æskumanna að stunda nám hér nema eiga ríka foreldra, — hvaða vit er í að hlaða undir skólamöguleika hér, en loka þeim þar, sem ódýrara er og betra fyrir fólkið yfirleitt í landinu?

Hv. þm. vildi fleggjá til mín, að við hefðum talað um á s. l. sumri að flytja menntaskólann úr Rvík og austur í Skálholt, og mundi hér fiskur liggja undir steini, að máske værum við með hugmyndinni um stofnun skóla á Laugarvatni að reyna að taka menntaskólann úr Rvík. Ég verð að segja, að ég hef aldrei heyrt mann hafa fyrirfram jafnlitla trú á málstað sínum eins og lýsir sér í þessum orðum. Þó að þessi hv. þm. telji, að menntaskóla beri að hafa hér í Rvík, hvað sem það kostar, þó að það sé þrisvar til fjórum sinnum dýrara en annars staðar og hann sé lokaður fyrir miklum hluta af landsmönnum, þá er hann samt hræddur um, ef skóli er stofnaður annars staðar í landinu, hljóti svo að fara, að skólinn í Rvík hafi lítinn tilverurétt. Því að það, sem hann sagði, er bein víðurkenning þess.

Ég fyrir mitt leyti er sannfærður um það, ef kæmi upp góður heimavistarmenntaskóli á Íslandi með góðum starfskröftum, — það er til nóg af menntamönnum —, þá mun aðsókn að Menntaskólanum í Reykjavík og jafnvel á Akureyri verða ekki meiri en sem svarar þeim fjölda, sem ekki kemst í góðan heimavistarskóla í sveit. Það er vegna þess, að uppeldisskilyrðin eru miklu betri í sveit, svo að jafnvel í kaupstöðum er fjöldi af foreldrum, sem óska að geta komið börnum sínum til náms burt úr stærstu bæjunum. Meðal annars þekkjum við prestarnir, sem fengizt höfum við kennslu jafnhliða prestsstörfum, að tugir manna í kaupstöðum reyna að koma sonum sínum burt frá kaupstöðunum, þar sem meira er til að trufla. Og ég er sannfærður um, ef ríkið kemur ekki mjög fljótlega upp menntaskóla í sveit, þá gera það privatmenn, því að það er óhugsandi, að þetta verkefni liggi óleyst. Ég óska miklu frekar, að það verði ríkið, sem tekur málið að sér, því að þá er gefið, að vistin verður ódýrari fyrir nem-

endur heldur en ef einstaklingar þyrftu að ráðast í þetta.

Hv. þm. Siglf. lagði mikið út af því, að lítið vit væri í því að flytja menntaskólann burt úr Rvík. En ég var ekki að tala um það. Ef ekki er um að ræða nema einn skóla fyrir Rvík og Suður- og Vesturland, þá spyr ég: Hvaða vit er að hafa þá skólann þar, sem dýrast er, og hvaða rétt hafa Reykvíkingar frekar en aðrir til að hafa hann hjá sér. Nú sagði hv. þm. réttilega, ef skólinn væri fluttur úr Rvík, þá væru ekki nema tilförlulega fáir, sem gætu sent börn sín frá sér héðan. En það er betri hálfur skaði en allur. Það er betra, að landsmenn komi börnum sínum almennt í heimavistarskóla, þar sem kostnaður allur er kannske ekki meiri en 200—300 kr. á mánuði, heldur en fyrir fjölda landsmanna að þurfa að koma börnum sínum í skóla í Rvík, sem er ógerlegur kostnaður fyrir aðra en efnaða menn, eins og hv. þm. líka sagði. Það virtist þá nær að fara jöfnunarleiðina, að láta alla hafa sömu aðstöðu, sama aðgang að heimavist og borga jafnt. Það, sem öll jafnaðarmennska á að keppa að, er meðal annars jafnræði í því að afla sér menntunar til undirbúnings undir lífsstarfið, svo að allir geti fengið möguleika til að þroska hæfileika sína og njóta þeirra. Ekkert ranglæti sviður meira — og það þekkjá Íslendingar allvel — ævina á enda en að hafa ekki getað fengið þá menntun, og undirbúning, sem hugurinn stóð til í æsku. Og að ríkið beiti vitandi vits órétti í þeim efnum, útiloki mikinn hluta af æskumönnum þjóðarinnar frá sama rétti og nokkrir hafa, er áreiðanlega til að ýta undir meiri og meiri gremju og sundrun meðal þjóðarinnar. Ég fyrir mitt leyti er sannfærður um, að sú þjóð, sem ekki getur skapað nokkurn veginn jafna möguleika fyrir æsku þjóðarinnar um það að geta notið sömu aðstöðu til menntunar, getur ekki heldur á neinu öðru sviði skapað jafnrétti eða undirstöðu undir jafnrétti þegnanna. Uppeldismálin eru áreiðanlega það, sem mestu valda í þessu efni, og það er langsamlega mest um vert, að þar sé veitt jöfn aðstaða frá upphafi og svo áfram á menntabrotunni.

Og hvernig er það með húsnæði hér í Rvík núna? Nemendum utan af landi er bannað að taka húsnæði á leigu. Það fæst a. m. k. ekki nema með sérstöku leyfi, og af þeim ástæðum getur sveitafólkið í mörgum tilfellum ekki komið börnum sínum í skóla hér í Reykjavík. Þá var hv. þm. Siglf. að tala um það, af því að hann langaði til að vekja illdeilur í sambandi við þetta mál, að takmörkunin um 25 nemendur í 1. bekk menntaskólans hefði verið gerð af Framsfl. og Jónasi Jónssyni, þegar hann var kennslumálaráðh. Hann sagði einnig, að þetta hefði verið gert í því skyni að gera aðstöðu verkafólksins verri til þess að koma börnum sínum í menntaskólann. Ég skal ekkert um það segja, hvað eru hin réttu takmörk um tölu nemenda í menntaskólanum, en ég held, að það sé óhugsandi að taka fleiri en það, sem húsrúm leyfir. Ég held, að það væri að fara inn á hinar mestu villigötur að taka svo marga nemendur inn í 1. bekk, að það þyrfti að leigja kennslustofur út um allan bæ. Hvaða skólalíf væri slíkt? Við vitum það, að

það er ekki hægt að taka fleiri nemendur en húsrúm og kennslukraftar leyfa, ef nokkurt samræmi á að vera í kennslunni. Þá væri betra að hafa skólana fleiri og á fleiri stöðum, enda verðum við að jata, ef Menntaskólinn í Reykjavík tekur 300 nemendur, þá er hann nógu stór og jafnvel of stór, því að reynslan hefur sýnt, að betra er að hafa skólana ekki mjög stóra, því að það er erfiðara, bæði fyrir nemendur og kennara. Við vitum það líka, að þar sem slíkir skólar starfa erlendis, þá er ekki nema takmarkaður fjöldi nemenda, sem kemst að þeim skólum. En hv. þm. Siglf. gleymdi að geta þess, að um leið og nemendafjöldinn í 1. bekk menntaskólans var takmarkaður, þá var stofnaður Gagnfræðaskólinn í Reykjavík fyrir forgöngu þess sama manns, sem takmarkaði tölu nemenda í 1. bekk menntaskólans, og þar af leiðandi er ekki hægt að áfella í þeim efnum. En vitanlega fengu Reykvíkingar bættu aðstöðu frá því, sem áður var. Þessu virðist hv. þm. hafa gleymt. Þá má minna á gagnfræðaskólana, sem nú starfa í öllum kaupstöðum landsins. Þeim hefur verið komið á stofn fyrir atbeina Framsfl. og fyrir aðgerðir hans hefur aðstaðan í þessum málum batnað mjög, þrátt fyrir það að tala nemenda í 1. bekk er takmörkuð við 25 nemendur í Menntaskólanum í Reykjavík. Þá er að minnast á það, að nú er búið að gefa verzlunar-skólanum hér í Rvík heimild til að útskrifa stúdenta, þó að hann á engan hátt uppfylli sömu skilyrði og menntaskólinn. Það er ekki ætlað til, að þeim stúdendum, sem þar stunda nám, séu kenndar þær námsgreinar, sem hingað til hefur verið talið nauðsynlegt, að þeir lærðu. Þeim er kennd verzlunarþekking í staðinn fyrir náttúrufræði. Það er ekki ónýtt fyrir mann, sem ætlar að ganga í háskólann að hafa lært vörubekkingu í staðinn fyrir náttúrufræði. Hvaða meining er nú í því, að áður en hafist er handa um að hjálpa fólki, sem útilokað er frá því að komast í menntaskóla, þá sé reynt að veita öllum skólum í kaupstöðunum réttindi til þess að útskrifa stúdenta og opna þeim þar með háskólann. Það liggur í augum uppi, að það er ekkert vit í því að setja þannig löggjöf, að hvaða skólastofnun, sem er, geti útskrifað stúdenta. Að ráðh. geti löggilt einn eða annan skóla til þess að mega útskrifa stúdenta, án þess að þeir þurfi að uppfylla nauðsynlegustu skilyrði. Hvaða vit er slíkt? Þeir stúdentar, sem hingað til hafa útskrifast frá menntaskólanum hér, hafa fengið hið bezta orð fyrir það, hvað þeir hafi verið vel undirbúnir, hvort sem þeir hafa farið til Vesturheims, Norðurlanda eða til annarra landa til framhaldsnáms. Ef farið væri inn á þá braut að leyfa hinum og öðrum skólum að útskrifa stúdenta, er hætt við, að það yrði til þess að draga niður þær kröfur, sem fram til þessa hafa verið gerðar til stúdentsprófsins. Það er mesti misskilningur, að ég hygg, að það muni verða skortur á kennslukröftum við þennan skóla. Á Laugarvatni eru miklir kennslukraftar fyrir hendi. Ef það yrði talið heppilegt, að kennararnir kenndu við fleiri en einn skóla og hugsuðu um meira en sitt aðalembætti, þá er þar hin bezta aðstaða í þeim efnum. Þar mætti t. d. kenna sameiginlega sund, leikfimi og aðrar íþróttir og svo gæti það verið í fleiri greinum.

Annars álit ég, að í flestum tilfellum sé það best, að kennararnir helgi sig algerlega því aðalstarfi, sem þeir hafa ráðið sig til. Hér í Rvík var búið að eyðileggja góða kennslukrafta með því að ofhlaða kennarana aukatímum, því er það ekki æskilegt, að flestir kennarar hagi störfum sínum þann veg.

Ég sé svo ekki ástæðu til að rekja þetta meir. Ég hef sýnt fram á það, hversu sanngjarnt það er að vilja amast við því, að það sé rannsakað eða athugað, hvernig hægt sé að bæta úr þessu misrétti gagnvart stórum hluta af þjóðinni. Ég hygg, að engum heilvita manni komi það til hugar, að heimavist í Rvík sé æskileg fyrir sveitafólkið. Hér er farið fram á það að fá heimavist utan bæjarins. Þar er önnur aðstaða til íþróttar, sem er nú orðinn einn meginþátturinn í skólamálum nútímans í öllum löndum. Ég vil líka segja hv. þm. Siglf. það, ef ég ætti um tvennt að velja, að láta t. d. börn mín fara í skóla í Rvík með heimavist, þó að til þess væri veittur mikill styrkur, eða í góðan heimavistar-skóla í sveit, þá vildi ég miklu heldur láta þau ganga í skóla í sveit, jafnvel þó að það væri engu ódýrara. Annars vil ég segja þá, að sambandi við styrkir, sem hv. þm. Siglf. var að bjóða, að ég býst við, að hlöð þessa hv. þm. eða flokks hans, gætu gert sér mat úr slíku. Fyrst á að bjóða upp á styrk, til þess að geta síðan brigglað um það, að sveitafólkið þyrfti nú styrki í þessum efnum sem öðrum. En ætli það gæti ekki farið með þennan styrk eins og svo marga aðra styrki, sem ætlaðir eru til hagsbóta fyrir sveitafólkið, að hann lenti að mestu leyti hjá kaupstöðunum eða Rvík. Er það ekki einmitt þannig, að það er verið að veita styrki, til þess að bæirnir geti haft betri aðstöðu. Hvernig er það t. d. þar, sem verið er að lækka afurðaverðið með því að greiða styrk úr ríkissjóði? Fyrir hvern er verið að gera það? Við, sem í sveitum búum, óskum ekki eftir neinum styrkjum, við óskum aðeins eftir jafnrétti við kaupstaðina, það er okkar krafa í uppeldismálum og atvinnumálum í öllum efnum. Þessi þáttill. hefði ekki þurft að gefa tilfærni til mikilla átaka. En sú mótspyrna, sem hún hefur fengið, er einmitt dæmi, sem sýnir, hvernig aðstaðan er í þessum efnum, og hversu sanngjarnt mál er hér á ferðinni, þegar þeir, sem mest eru á móti málinu, vilja fara að bjóða fram styrki, til þess að þetta verði ekki gert og skólarnir verði áfram í bæjunum.

Einar Olgeirsson: Ég vil lýsa ánægju minni yfir því, hvað hv. þm. V.-Sk. talaði hjartnæmt um jafnrétti. Það var ekki til einskis kjördæma-breytingin, ef hún hefur valdið því, að þessi hv. þm. heimtar nú jafnrétti. Ég vil líka lýsa ánægju minni yfir því, að till. er komin fram um það að byggja skóla í sveit. Það er aðeins mánuður síðan þm. Sósfl. fluttu till. um að byggja barnaskóla í sveitum, og barnakennarar landsins hafa lýst yfir því, að það vantaði 7 millj. kr. til þess að byggja barnaskóla í sveitum til þess að fullnægja áratuga kröfum um það, að gefa sveitunum jafnrétti við bæina. Ég vil líka lýsa ánægju minni yfir því, að þessi hv. þm. hefur flutt till. um að byggja nýjan menntaskóla uppi í sveit, en

ekki farið inn á það að flytja menntaskólana burt úr kaupstöðunum eins og áður kom fram till. um. Ég vil lýsa ánægju minni, vegna þess, að ég álit, að þetta sé einmitt leiðin til þess að skapa sam- hug landsmanna um það að byggja nýja mennta- skóla, barnaskóla og æðri skóla bæði í kaupstöð- um og sveitum. Enn er það svo, að meiri hl. af æskulýð Íslands er útilokaður frá því að komast í æðri skóla, og ég held, að það væri búið að koma upp fleiri skólum í sveitum, ef ekki hefðu komið sifeldar till., t. d. frá framsóknarmönnum, um það að flytja skólana sem mest upp í sveit. Ég álit, að það gerði ekkert til, þó að hver einasti maður væri stúdent. Hvaða ástæða er til þess að hafa á móti því, að fólkið fái að menntast? Það er þess vegna ánægjulegt, að fram skuli komin till. um það að bæta við einum menntaskóla. En ég vil vænta þess, að um leið og framsóknarmenn leggja til, að komið verði upp menntaskóla að Laugarvatni, þá standi þeir ekki á móti því, að afnumin verði takmörkunarákvæðin, sem nú eru um inngöngu inn í menntaskólann. Ef þeir álíta húsnaðisskort standa fyrir þrifum í þessu efni, þá á að bæta úr því með því að reisa nýjan mennta- skóla í Reykjavík. Ég get ekki skilið það, að hús- næðið í menntaskólanum eins og það er núna, eigi að ráða því, hversu margir stúdentar séu út- skrifaðir í Reykjavík. Auðvitað verður að bæta úr þessu á þann hátt að byggja nýjan menntaskóla hér í Rvík í stað þess að setja þröng takmörkun- arákvæði um inntöku í menntaskólann.

Ég álit, að það þurfi ekki að deila sérstaklega um þetta mál. Ég álit, að um leið og farið er að athuga, hvernig hægt sé að uppfylla kröfur sveitaalþýðunnar, þá eigi að sjá til þess, að verk- mannabörnin í kaupstöðunum séu ekki útilokuð frá því að geta sótt menntaskólann. Ég álit, að það væri réttlátt, að um leið og menntamn. at- hugaði þessa till., þá athugaði hún jafnframt, hvernig bezt yrði séð fyrir þörfum kaupstaðaal- þýðunnar í þessum efnum.

Ég vonast líka til þess, eftir þessa hjartnæmu ræðu hv. þm. V.-Sk., að framsóknarmenn hætti þeirri útilokunarstefnu, sem þeir hingað til hafa beitt sér fyrir í kaupstöðunum í þessum málum, þ. e. að útiloka fátækt fólki frá því að geta sótt menntaskólana. Ég ætla svo ekki að orðlengja um þessa till. frekar að þessu sinni, en vil að- eins lýsa ánægju minni yfir þeirri stefnubreyt- ingu, sem mér finnst að hljóti að liggja á bak við þessa þáttill.

Áki Jakobsson: Ég viðurkenni, að það er komið í nokkurt óefni fyrir fólki, sem þarf að fara að senda börn sín til prestanna til náms, sérstaklega, ef einhver væri svo illa staddur, að þurfa að senda börn sín til hv. þm. V.-Sk. Ég lét skína í það í ræðu minni, að hugsanlegt væri, að svipuð hug- mynd hvíldi undir þessari till. og þeirri, sem Pálmi Hannesson flutti fyrir nokkru, um það að flytja menntaskólann burt úr Rvík. Ég hef nú heldur staðfestst í þeirri trú við ræðu hv. þm. V.-Sk. Hv. þm. var að ásaka mig fyrir það, að ég teldi, að menntaskólinn ætti að vera í Rvík, hvað sem það kostaði. Ég álit nú samt, að þetta eigi að vera þannig. Ég álit, að það sé ekki hægt að komast hjá því að hafa menntaskóla í Rvík, án

þess að þjóðin yrði fyrir tilfinnanlega miklum skaða.

Þessi hv. þm. var að tala um jafnrétti. En hvað er það, sem framsóknarmenn kalla jafnrétti? Það er vist eitthvað annað en þetta venju- lega jafnrétti. Hann heldur því fram, þessi hv. þm., að með því að koma upp menntaskóla að Laugarvatni, þá sé verið að flytja menntaskólann til sveitafólksins. Þetta er hinn mesti misskiln- ingur. Við skulum hugsa okkur fólk, sem býr norður á Langanesi. Stendur það betur að vígi með að koma börnum sínum í skóla að Laugar- vatni heldur en t. d. til Akureyrar eða jafnvel Rvíkur? Vissulega ekki. Annars er vert að at- huga, hvað átt er við, þegar talað er um, að skól- arnir séu dýrir fyrir nemendurna. Er það dýrt fyrir ríkissjóð? Það er enginn vafi á því, að skóli að Laugarvatni yrði dýr. Þar yrði að kosta full- komið kennaralið. Að því leyti er hann dýrari heldur en sams konar skóli hér í Rvík. Ef hægt væri að fá matföng í heimavist eitthvað ódýrari þarna en í Rvík, þá yrði hann örliðið ódýrari fyrir börnin. En þriðjungur þjóðarinnar er svo settur, ef hann hefur aðstöðu til að senda börn sín á skóla á Laugarvatni, þá þarf hann að borga peninga með þeim, sem oft gerir það að verkum, að það verður óframkvæmanlegt fyrir verkamannafjólksyldur að kosta börn sín á skóla með þeim hætti.

Annars er það dálítið skritilegt, að þessi hv. þm. (SvðH) skuli vera hneykslaður yfir því, þó að ég þjóði fram stuðning minn til þess að veita styrki þeim utanbæjarmönnum, sem senda börn sín í menntaskóla hér í Reykjavík. Hvar sem leit- að er í afskiptum Framsfl. af landbúnaðinum, þá hefur það verið í þá átt að styrkja hann. Það hafa verið gerðar till. um að bæta upp ull og kjöt, og þjóðin hefur fallið á að samþykkja slíkar upp- bætur eins og sjálfsgöðan hlut. En það er bara nú, þegar þjóðin sér, að allt er að hrynja saman viðkomandi matvöruframleiðslunni í sveitunum, þrátt fyrir alla þessa styrki, þá er eðlilegt, að þjóðin fari að spyrja: Er þetta rétt leið? Og ég býst við, að ofsi hv. þm. út af orðum mínum sé vegna þess, að hann finnur, að þrátt fyrir alla þessa milljónastyrki stendur Framsfl. sér til háð- ungar frammi fyrir þjóðinni, af því að landbú- naðurinn er að hrynja saman, og hann hlýtur að hrynja saman eftir stríðið, ef því sama fer fram um hann sem hingað til þrátt fyrir alla þessa styrki.

Það er líka vert að minnst á það, að fram kom till. frá hv. 2. þm. Skagf. (JS) um að borga uppbætur á refa- og minkaskinn, sem haldið var fram, að ætti að vera til samræmis, til þess að engin framleiðsla sveitanna væri eftir, sem ekki væri styrkt. Það voru aðalrök hans, að þetta þyrfti að gera til samræmis. Það er því ekki ástæða til þess fyrir hv. þm. að fjargviðrast yfir því, þó að talað sé um þetta. Ég er sannfærður um það, að það er réttari leið að borga efni- legum mönnum úr sveit til þess að stunda nám í kaupstað, heldur en að borga styrk á refaskinn, og það yrði mikluminni upphæð úr ríkiskass- anum.

Nei, það er full ástæða til þess að borga styrki til námsmanna. Sú menntun, sem æskulýður okk-

ar getur aflað sér, er kapítal, sem aldrei verður af þjóðinni tekið. Hún er verðmæti, sem þjóðin býr að í næsta mannsaldur og í framtíðinni.

Hv. flm. þessarar þáttill. hefur ásamt fleirum haldið því fram, að menntaskólinn hér í Rvík væri orðinn of fjölmennur og að rétt hafi verið að skera niður aðgang að honum, vegna þess að húsrúm væri lítið. Háttv. 2. þm. Reykv. (EOL) hefur bent á, hver fjarstæða það er að nota þetta sem rök. Að nota þetta sem rök sannar ekkert annað en það, hve blindir þeir menn eru fyrir rökvisi, sem það reyna. Eins og 100 ára gamalt hús eigi að vera ákvarðandi um það, hversu marga nemendur við Íslendingar eigum að taka í menntaskóla okkar. Þetta skólahús var orðið of lítið 1929 eða jafnvel 1920 og þó sennilega miklu fyrr. En það réttlætir ekki þá aðferð að leyfa aðeins 25 nemendur að bætast í skólann á ári. Og þær ráðstafanir, sem gerðar voru til að takmarka nemendafjöldann í skólanum, voru ekki sérstaklega hentugar hinum fátækari Reykvíkíngum. En það hjálpaði nokkuð, að stofnaður var Gagnfræðaskóli Reykvíkinga, og er margt gott um hann að segja. En hann er allt öðruvísi stofnun, svo að hann getur ekki að sínu leyti fyllilega bætt þennan órétt, sem hinum fátækari Reykvíkíngum var gerður, þegar takmarkaður var aðgangur að menntaskólanum. Og tilraun hv. þm. S.-Þ. til þess að stilla honum upp á móti menntaskólanum á þann hátt, sem það er gert, var til þess að staðfesta það, að hinir fátækari ættu ekki að ganga menntaveginum þannig, að þeir færu í háskólann. Sá hv. þm. hélt því fram, að ekki mættu of margir verða stúdentar, og til þess að framfylgja þeirri skoðun sinni áleit hann þetta heppilegt ráð.

En menntaskólinn er að einu leyti orðinn of stór. Hann er orðinn of stór fyrir rektorinn. Það er stórhættulegt, að stjórnendur skóla séu uppteknir við allan skráttann annað en þeirra verk. En núverandi rektor, Pálmi Hannesson, hefur verið hafður í öllum hugsanlegum n. og starfar í þeim öllum jafnvel og hefur ekki nægan tíma til að sinna rektorsembætti sínu, þannig að skólinn er í hreinustu niðurníðslu. Við höfum oft haft beztu menntamenn þjóðarinnar fyrir rektora skólans, sem hafa gefið sig að því starfi óskipta og m. a. lítið eftir félagslífi skólans. En rektorinn kemur ekki að skólanum nema alltof lítið. Hann telur sig ekki þurfa að eyða nema einum fjórða og jafnvel stundum kannske ekki nema einni klst. á dag. Það er því ástæða fyrir hv. þm. að líta í eigin barm, þegar hann talar um það og hans skoðanabræður, að menntaskólinn sé of stór. Ég álit það mikið verkefni að veita forstöðu öðrum eins skóla og Menntaskólanum í Reykjavík, en það eru ekki rök fyrir því, að skólinn eigi að vera litill. Og að reynsla sé komin á það úti um heim, að heppilegt sé að hafa litla skóla, það er vert að athuga, hvernig ber að taka. Því að það, sem þeir kalla litla skóla þar, eru kannske skólar með nokkur þúsund nemendur. Þetta er því ekkert sambærilegt. Og að bera saman það, sem þeir kalla litla skóla þar, annars vegar og hins vegar það, sem við köllum litla skóla, það er að nota sömu orð um tvo óskylda hluti.

Litlir skólar t. d. í Englandi og Þýskalandi hafa kannske þúsundir nemenda hver, en litlir skólar hjá okkur eru með nokkra tugi nemenda. Menntaskólinn í Reykjavík hefði ekki nema gott af því að hafa fleiri nemendur. En hann þarf þá að fá gott pláss; og er það þjóðinni til háðungar, að hann hefur ekki fengið það. En þó að kennarar skólans kannske lendi á villustigum, er það ekki rök fyrir því, að slíkir skólar eigi ekki að vera hér í Rvík.

En ef athugaður er sá kostnaður, sem ríkið hefur af því að starfrækja skólana, og einnig kostnaður fjölskyldna við að láta börn sín ganga á þá, þá er ekki minnsti vafi á því, að kostnaðarminnst er að hafa skólana hér í Rvík, vegna þess að $\frac{1}{4}$ hluti þjóðarinnar hefur hér aðstöðu til þess að láta börn sín ganga heimanað frá sér í skóla Hitt er annað mál, að erfiðleikar eru fyrir fólk í sveit að koma börnum sínum í skóla í Rvík, og það verður þá að gera ráðstafanir til að hjálpa því. Og þá aðferð álit ég hina réttu. Ég álit, að undantekningarlaust eigi að hjálpa öllum ungum mönnum og ungum stúlkum, sem vilja ganga í skóla, til þess að gera það. Og ég er viss um, að það margborðar sig peningalega fyrir ríkið að styrkja það fólk til náms. Og í þessu sambandi vil ég undirstrika það, að það er ekki ástæða til að reyna alltaf að egna sveitafólkið upp gegn kaupstaðafólkinu og kaupstaðafólkið gegn sveitafólkinu. Og þeir eru, sem betur fer, færri, sem vilja gera það. Til þess að sveitafólkið verði ekki út undan um menntun, þarf að styrkja það til náms. Og ég vil ekki taka afstöðu til þessa máls, hvort rétt sé að hafa menntaskóla í sveit, að óránsökuðu máli. Ef menntaskóli er í sveit, þá þarf langmestur hluti fólksins, sem sendir börn sín í slíkan skóla, að kosta þau utan heimilis síns, en þau geta ekki gengið í hann heiman. Og verði reistur menntaskóli í sveit, þá væri gagnvart fólki í kaupstöðunum, t. d. í Rvík og á Akureyri, sama siðferðislega skylda fyrir ríkið að hjálpa fólki til að kosta börn sín í menntaskóla í sveit, þá er þar vildu hafa börn sín, eins og að styrkja fólkið utan kaupstaðanna til þess að kosta börn sín í menntaskóla í Rvík og á Akureyri. Það er allt of mikið um það, að eldri unglingar þurfa fljótt að fara að vinna fyrir yngri systkinum sínum vegna heimilisástæðna, og væri ástæða til að styrkja slík heimili til þess að geta menntað börn sín. En sá stuðningur, sem hv. þm. S.-Þ. (JJ) veitti þessum heimilum 1929 eða 1930, var 125 kr. skólagjald, sem greiða skyldi fyrir hvert barn. Þá þurfti faðir minn, sem hafði þrjú börn í menntaskólanum, að borga 375 kr. í skólagjald, eða alla sumarhýruna mína. Og þetta skólagjald reið baggamuninn hjá mörgum fátækum manni um það, hvort hann gat kostað barn sitt eða börn í skóla. Það voru margir, sem urðu að hætta við það nokkuð vegna þessa. Og þessi flm., sem nú talar um, að það þurfi að muna eftir því að hafa jafnrétti í þessum efnum, ætti að vera þess minnugur, að allar ráðstafanir, sem 1929 og 1930 voru gerðar til þess að takmarka nemendafjöldann í menntaskólanum, voru til þess að hindra, að fátæk börn gætu farið í háskólann. Og takmarkið með þessum tilraunum til að útiloka hina fátæku frá því að mennt-

ast, er að útiloka alþýðuna frá því að geta tal-
að sínu máli og heimtað rétt sinn.

Ég endurtek það, að ég geri engan mun á sveitafólki og kaupstaðafólki í því efni, að ég vil styrkja alla, sem vilja menntast, til þess að geta það, því að hver einasti maður, sem leggur það á sig að bæta við þekkingu sína, vinnur þjóð-
nytjastarf. Og ég vil biðja mig frá þeim einfeltnis-
lega þvættingi um andsöðu mína við sveitafólkið. Það er tilhæfulaust, að ég hafi á nokkurn hátt talið eftir styrki, sem látnir hafa verið til sveitafólksins. Og það er aðeins örstutt síðan ég sannfærðist um það, að þessir styrkir koma að engu haldi. Ég hélt lengi vel, að þessi styrkja-
leið væri eina ráðið til þess, að landbúnaðarframleiðslan félli ekki niður, og við vitum, hvað hún er nauðsynleg. En þjóðin er farin að sjá, að þetta er botnlaus hit að styrkja þá framleiðslu á þann hátt. Það þarf að breyta búnaðarháttunum. Það er ekki nóg að ausa styrkjum úr ríkissjóðnum, þó að við vildum þurrausa hann hvert göðærið eftir annað, þá er þetta sama hitin, og við stöndum eftir styrkjöldina eftir sem áður frammi fyrir sömu kreppunni eins og eftir síðustu styrkjöld, og kannske í enn ríkara mæli en þá var. Og fólkið er þess vegna farið að sjá, að þessi styrkja-
leið er ekki rétta leiðin. Og þess vegna er líka Framsfl. „irriteraður“, þegar minnst er á styrki, jafnvel þó að um styrki sé að ræða, sem undir öllum kringumstæðum er fullkomlega réttmætt að greiða.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. — Ég skal nú ekki lengja þessar umr. mjög. Og ekki skal ég heldur fara langt út í þau efni, sem borið hefur á góma hér í ræðum manna nú. Mér virðist svo sem sumt af því, sem rætt hefur verið hér nú, komi eiginlega ekki mikið við þeirri þáttill., sem hér liggur fyrir, enda þótt það kunni að vera fróðlegt á ýmsan hátt að heyra þau vísðómsorð, sem hér eru töluð (!)

En mér þótti sem hv. þm. Siglf. (ÁKJ), sem settist síðast niður, hefði getað sparað sér þau ummæli, sem hann algerlega að ófyrirsynju og tilefnislausu lét hér falla um núverandi rektor Menntaskólans í Reykjavík, Pálma Hannesson. Sá mæti maður er nú ekki hér til fyrrisvars, þó að hann hafi áður átt sæti hér á þingi. Og mun ekki vera venja að taka fyrir störf einstakra manna hér í þingi á þennan hátt, að þeim fjarverandi. Mér kemur það mjög á óvart, þegar þessi hv. þm. lætur orð falla um það, að störf þessa skólástjóra séu fjarri því, sem þau eiga að vera. Ég hef aldrei heyrt annað en að hann væri mjög vel látinn sem skólástjóri í menntaskólanum, bæði af nemendum og öðrum, og hafi rækt starf sitt hið bezta. Ég veit ekki heldur annað en hann hafi nú alveg nýlega losað sig við ýmislegt af þeim störfum öðrum, sem hann hafði verið fenginn til að gegna, vegna þess að honum mun hafa virzt, að það mundi vera of mikið fyrir sig að sinna þeim jafnframt skólástjórninni. Er það því næsta ómaklegt að drepa hér sérstaklega á slíkt. Hins vegar er það svo, að mætir skólamenn hafa oft gegnt ýmsum opinberum störfum ásamt skólástjórástarfinu og ekki þótt minni fyrir sér í sínu starfi þrátt fyrir það. Og vil ég þar t. d. minna á

þann mann, sem mörgum er kunnur að því að hafa verið einn hinn bezti skólástjóri landsins, Stefán Stefánsson, skólameistara Gagnfræðaskólans á Akureyri. Hann sat á þingi allengi í sinni skólameistaratið, og hygg ég, að honum hafi ekki verið á mál fyrir þá hluti. Þvert á móti mun honum vegna þess hafa tekið að koma fram ýmsum hlutum viðvíkjandi starfi sínu, sem hann hafði áhuga á.

Ég tók eftir því, að eitt af því, sem hv. þm. Siglf. fann þessum skólástjóra (PHann) til foráttu, var, að hann hefði ekki sérstaka forustu í félagsskap nemenda skólans, eins og venja fyrirrennara hans hefði verið, að því er þessi hv. þm. taldi. Ég vil ekki draga úr þessu starfi fyrirrennara hans, en vil samt segja, að mér var ekki kunnugt um það, þegar ég hafði kynni af þessari stofnun, að rektor menntaskólans hér hefði neina sérstaka forustu í félagslífi nemendanna. Og það tíðkaðist ekki í fyrri daga, að rektorinn hefði neina sérstaka forustu í félagsskap nemenda. Það er því algert ófugmæli, sem hv. þm. Siglf. hefur farið þarna með. Ég hygg, að það sé miklu meira um það nú yfirleitt en áður var, að skólástjórar hafi slíka forustu, sem liggur í nokkuð breyttum hugsunarhætti.

Það var ýmislegt fleira í ræðu þessa hv. þm., sem ég skildi ekki vel, hvers vegna hann kom hér fram með og hvaða erindi átti hér inn í þess-
ar umr. Ég get ekki skilið það, að t. d. það sé mikil háðung fyrir Framsfl. eða yfir höfuð neinn annan flokk hér á landi, þó að útlendar þjóðir skirrist við að kaupa vissa þætti íslenzkrar framleiðslu með því verði, sem við þurfum að fá fyrir framleiðsluna, til þess að hún geti borið sig. Ég get ekki heldur skilið það, sem þessi hv. þm. hélt hér fram, að framsóknarmenn, þegar þeir eru að ræða landsmál úti um sveitir, hafi enga til að andmæla því, sem þeir þar segja fólkinu. Mér er ekki annað kunnugt heldur en að við allar kosningar hér í landi hafi einnig í sveitunum yfirleitt flestir eða allir stjórnmálaflokkar haft menn í kjöri til þess að halda fram sínum skoðunum og leiðrétta það, sem þeim kann að þykja fólkinu rangt frá skýrt, og þar á meðal sá flokkur, sem þessi hv. þm. tilheyrir. Ég veit þess vegna ekki, við hvað þessi ummæli hans eiga að styðjast.

Annars vildi ég segja það viðvíkjandi þeirri þáttill., sem hér liggur fyrir, um áskorun á ríkisstj. um að láta fara fram athugun á möguleikum til að hefja menntaskólakennslu á Laugarvatni, þá tel ég, að hún stefni í rétta átt, og ég mun greiða henni atkv. Ég held, að það sé til bóta, að menntaskólarnir séu fleiri en þeir eru nú í landinu. Það eru svo margir, sem þetta nám stunda og vilja stunda, að það er fyllilega nægur nemendafjöldi í fleiri skóla heldur en þá, sem nú starfa. Og ég er ekki í neinum vafa um það, hvað sem um það er sagt, að það er að öðru jöfnu betur stjórnað skólum, sem ekki eru mjög fjölmennir.

Það er líka annað, sem gerir það að verkum, að það er heppilegra, að skólarnir séu ekki mjög fáir. Og það er það, að ég held, að fræðslu- og skólastarfsemi okkar verði betri með því móti, að skólarnir séu ekki allir eins. Þó að í höfuðatriðum fari fram sams konar kennsla, bæði í

menntaskólanum hér í Reykjavík og á Akureyri og eins í menntaskóla, sem kynni að verða stofnaður úti í sveit, þá mundi það samt verða svo, að þessir skólar yrðu nokkuð sinn með hverju móti, notuðu nokkuð hver sína aðferð við fræðslu og uppeldi, og það hygg ég mundi verða til bóta.

Það er svo vitanlega til stuðnings þessu máli, eins og hér hefur verið dregið á, að kostnaður við dvöl í menntaskóla í sveit fyrir nemendur yrði auðvitað minni heldur en bæði í Rvík og á Akureyri. Til þess að sannfæra um það þarf ekki annað en bera saman dvalarkostnað, sem hefur verið á undanförunum árum við skóla í Rvík annars vegar og í sveit hins vegar. T. d. er mér kunnugt um fæðiskostnað, sem nemendur hafa orðið að greiða annars vegar hér í Rvík og í heimavistinni við Menntaskólann á Akureyri, og eins er mér kunnugt um fæðiskostnað í heimavist við héraðsskóla og bændaskóla hins vegar, og þar hefur verið allverulegur munur á. Auðvitað munar mestu, ef annars vegar er borinn saman kostnaður í heimavist sveitaskólanna og hins vegar kostnaður hjá þeim, sem hafa orðið að kaupa fæði og húsnæði hjá einstökum mönnum, en ég gæti vel trúað því, að það færi líka svo um þann kostnað, sem skólanum sjálfum við kemur, að hann yrði a. m. k. engu meiri í sveit en hér í Rvík. Því að þótt það sé svo, að það þurfi kannske að byggja einhver hús fyrir starfsmenn skólans, er það þó svo, að húsnæði þeirra kostar auðvitað nokkurt fé hér, sem þarf með einhverjum hætti að greiða af því opinbera, áður en lýkur. Það hefur verið minnst á það hér í þessum umr., að það kynni að verða vöntun á starfskröftum við nýjan skóla, ef hann yrði stofnaður. Ég man eftir því, þegar til stóð að stofna lærdómsdeild á Akureyri, var þessu líka haldið fram. Því var haldið fram, að þess yrði enginn kostur að fá norður á Akureyri nægilega marga kennara, sem hefðu nægilega sérþekkingu á því, sem þyrfti að kenna. Úr þessu hefur þó rætt þannig, að ég hygg, að það sé víðurkennt, að kennaralið Menntaskólans á Akureyri fullnægi fyllilega þeim kröfum, sem gerðar eru til kennara við menntaskóla. Hins vegar er kunnugt, að nú á síðustu árum hafa mjög margir stúdentar farið utan til náms í þeim greinum, sem kenndar eru við skóla landsins, og fer það í vöxt, þannig að við komum til með að eiga fleiri fræðimenn en skólarnir hafa rúm fyrir, og verður fremur það, sem um verður að ræða, en skortur á kennslukröftum. Hitt er svo annað, að í skóla, sem ekki væri mjög stór og ekki væri í kaupstað, væri e. t. v. dálítið erfitt að koma því fyrir að fá einmitt fróða menn í öllum þeim greinum, sem þarf að kenna, með viðráðanlegum kostnaði. Um það vildi ég segja það, að ég geri ekki ráð fyrir því, ef stofnaður væri slíkur skóli, t. d. á Laugarvatni, að sá skóli yrði, eins og menntaskólinn hér, í tveim deildum. Ég held, að ekki beri að stefna að því, heldur eingöngu að hafa eina deild, og þá sennilega máladeild, og ef um slíkan skóla er að ræða, verður vitanlega engan veginn eins mikil þörf fyrir sérfróða menn eins og við menntaskóla, sem er í tveim deildum. Það er svo aðeins eitt, sem ég vildi kasta fram viðvíkjandi þessu máli, áður en ég sezt niður, sem

ég vildi skjóta að til athugunar fyrir ríkisstj., ef þessi till. verður afgreidd til hennar. Ég hafði hugsað mér hálfvegis að bera fram um þetta sérstaka brtt., en mun þó ekki gera það.

Menntaskólarnir í Rvík og á Akureyri eru 6 vetra skólar, þannig að þeir, sem sitja í öllum bekkjum, þurfa til þess 6 ár. Nú er það alskunnugt mál, að þeir nemendur eru býsna margir, sem ekki sitja í öllum bekkjum menntaskólanna. Sumir taka kannske próf upp í 2. bekk, eru svo í skólanum og taka gagnfræðapróf, og sumir eftir það aðeins í 4. bekk skólans og lesa eftir það heima 5. og 6. bekk, stundum á einum vetri, en þó kannske oftar á tveim, en það kemur fram í þessu, að það eru talsvert margir, og það eykst sennilega, sem gjarna vildu komast af með styttri skólatíma, og gera það á þennan hátt, með því að leggja töluvert meira á sig. Nú held ég, ef upp kæmi einn menntaskóli í viðbót, og ekki sízt, ef hann yrði með þeim hætti, sem hér er gert ráð fyrir í þessari till., að það ætti að athuga, hvort ekki væri hægt að fækka námsvetrum. Það kæmi ekki til mála, að námið yrði minnkað, heldur yrði að gera sömu kröfur til stúdentsprófs og ekki minni en nú eru gerðar eða yrðu gerðar, en þetta mætti gera þannig, að námið yrði nokkuð þyngt og aukði, svo að færri vetur þyrfti til að ljúka stúdentsprófi. Þetta þýddi vitanlega aukna vinnu fyrir þá, sem í skólanum yrðu, en hins vegar yrði það fyrir þá, sem lesa utan skóla meira og minna, sízt erfiðara en nú er. Reynslan mundi þá verða sú, að slíkur skóli yrði sérstaklega sóttur af þeim, sem vilja eitthvað á sig leggja og inna þetta nám af hendi á skemmri tíma en nú er gert ráð fyrir í skólanum. En ég held, að notin af slíkum skóla mundu verða drýgri og árangurinn verða þeim heppilegri en utanskólalestur. Ég mundi telja, að þótt ekki hefðist annað upp úr því að setja menntaskóla á Laugarvatni eða öðrum slíkum stað heldur en það, að þar yrðu sköpuð sérstök skilyrði fyrir utanskólamenn, fyrir þá, sem vilja taka námið á styttri tíma, — þó ekki væri annað en þetta, teldi ég það nokkuð mikið. Ég skal ekki segja um, hve mikið væri hægt að stytta námstímann, hvort hægt væri að ljúka á fjórum vetrum því námi, sem ætlazt er til, að lokið sé á sex vetrum, en það yæri a. m. k. hægt á 5 vetrum, og mundi þó ekki verða erfiðara fyrir þá, sem lesa utanskóla, en það er.

Þessu atriði vildi ég sérstaklega skjóta til ríkisstj., ef hún fær þessa þál. til meðferðar.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Herra forseti. — Ég hafði hugsað mér það, að nú, kannske í sambandi við þetta mál eða a. m. k. samhliða því, þyrfti að koma fram sérstök löggjöf, sem ákvæði um það, hvaða kröfur yrði að gera til menntaskólanáms, og væri í henni alveg sérstaklega fram tekið, hvaða námsgreinar stúdentsefni ættu að lesa og hversu mikið þeir ættu að hafa lært. Geri ég ráð fyrir, að slíkt frv. verði borið fram innan tíðar eða till. um að undirbúa það. Ég skal játa það, að þegar ég var að velta fyrir mér, hvaða kröfur ætti að gera í þessu efni, gerði ég mér ekki ljóst, að það er ein námsgrein, sem verður að gera sérstakar kröfur til. Ég játa,

að þessi námsgrein fór fram hjá mér, þangað til ég hlustaði á ræðu hv. þm. Siglf., en þá datt mér í hug, að það væri ein námsgrein, sem verður að gera kröfur um, sem sé, að þeir, sem slíkt nám stunda, verði að uppfylla einhverjar lágmarkskröfur fyrir því, að þeir kunni eitthvað í rökfræði. Það er alveg til háðungar, að menn, sem stundað hafa nám árum saman, skuli ekki geta sett fram nokkurn veginn rökrétta hugsun, og sýnir það, að nauðsynlegt er, að við slíkar stofnanir verði gerðar einhverjar kröfur um, að þar sé kennd rökfærsla, enda verður það röksemdarugl, sem þessi maður ber fram, að teljast þeim skóla, sem hann hefur gengið í gegnum, til mikillar vanvirðu.

Þessi þm. sagði í fyrri ræðu sinni, að það væri alveg nauðsynlegt að hafa þessa skóla í bæjunum, vegna þess að þá geti kennararnir jafnhliða störfum sínum við skólana, stundað aðra vinnu, en í næstu ræðu sinni ræðst hann á einn af þessum mönnum, núv. rektor menntaskólans, fyrir það, að hann skuldi skipta sér af öðru en sínu embætti, og er þetta fyllilega ástæðulaust, því að þessi maður, Pálmi Hannesson, mun sízt vera meira önnur kafinn en aðrir, sem við skólana vinna. Þessir menn vinna við aðra skóla ríkisins, hafa jafnvel skóla sjálfir, og stunda ýmsa aðra vinnu, og er þá aðalásökunar-efnið, að hann stundum geri annað. Eftir þessu er röksemdafærslan. Hann segir, að það sé kostnaðarmínnst að hafa skólann alltaf í Rvík, þar sem 1/3 landsmanna sé, því að þá sækja þeir hann hlutfallslega við það, en þó það sé langsamlega dýrast fyrir þá, sem eru utan Reykjavíkur, gerir það ekkert til. Ef þetta er nokkur röksemd, mætti skólinn, þó að hann væri í Rvík, ekki vera meira en 1/3 dýrari en annars staðar, með 1/3 íbúa landsins, til þess að það borgaði sig fyrir þjóðarheildina, en nú vita allir, að það er ekki 1/3 heldur meira en helmingi dýrara að stunda nám hér en í heimavistar-skóla. Þess vegna er sú röksemd villandi, að þetta sé ódýrara fyrir þjóðina, af því að 1/3 hluti þjóðarinnar býr í Rvík. Ég er viss um, að ekkert barn í barnaskóla mundi leyfa sér að viðhafa svona röksemdafærslu, hvað þá maður, sem búinn er að vera í menntaskóla og þar að auki í háskóla. Þá segir þessi þm. enn fremur, að hann geti ekki skilið, hvað sveitamenn í landinu standi betur að vígi með að koma börnum í skóla, þótt skóli væri á Laugarvatni. Það er ekki verið að kafa djúpt í málunum. Mundi það ekki létta á heimavistinni á Akureyri, ef þeir Sunnlendingar, sem sækja þangað, færu að Laugarvatni. Þess er enginn kostur fyrir fólk úr sveit að sækja skóla, nema þar sem heimavist er. Þess vegna þýðir heimavist, hvar sem hún er, hvort heldur er á Laugarvatni eða annars staðar, stórum aukna möguleika fyrir sveitafólk til þess að sækja skóla, og þess vegna er góður heimavistar-skóli svo þýðingarmikill fyrir þetta fólk til þess að geta stundað menntaskólanám. Þá segir þessi hv. þm., að það sé óframkvæmanlegt fyrir verkamannafólk í Rvík að senda börn sín í heimavistar-skóla. Eftir því vill hann ekki einu sinni, að sveitafólk og sveitæska fái þá aðstöðu, sem hann telur ekki betri en það, að hún geti ekki orðið til gagns fyrir verkamenn í bæj-

um. Hann vill ekki einu sinni ganga svo langt til jafnréttis, að hann vilji, að sveitæskan fái að stunda nám við þau skilyrði, sem hann telur ekki mögulegt fyrir verkamenn í bæjunum. Ég vil segja honum það, að það er ekki verið að fara fram á að fá skóla í hverri sveit, heldur einungis að opna möguleika fyrir þá, sem hafa hæfileika og vilja til að stunda þetta nám og telja sig geta það frekar á þennan hátt.

Ég held það sé varla ásaða til að ræða við þennan hv. þm. um þær ádeilur, sem hann er með á Framsfl. og staðhæfingar hans um það, að allar ráðstafanir Framsfl. frá því á árunum 1929—1930 og síðan hafi miðað að því að útiloka alþjóðna frá því að geta sótt skóla. Ég veit satt að segja ekki, hvað á að segja um svona fullyrðingar. Hefur Framsfl. ekki bæði á árunum 1929—1930 og síðan beitt sér fyrir, að komið væri upp skólum um allt landið? Hverjir hafa beitt sér fyrir skólum í sveitum landsins? Og eins og hv. 2. þm. Reykv. sagði: „Hverjir hafa beitt sér fyrir skólum í sveitum landsins?“ Hafa kommúnistar gert það? Hvað eiga þeir að baki sér? Hvar geta þeir bent á skóla, sem þeir hafa komið upp? Hvar geta þeir bent á eitt einasta verk? Ef þeir gætu bent á eitt einasta dæmi. (SG: Mig langar ekki til að eiga þátt í stofnun eins og Laugarvatnsskólinn er). Ég veit, að þessi þm. er á móti skólum, sem ekki eru kommúnistaskólar, en hann ætti að athuga það, að ýmsir borgarar í þessu landi vilja láta börn sín læra annað en kommúnisma og telja, að hver sámilega greindur maður geti kynnt sér stjórn-málastefnur, þegar hann er búinn að læra annað. Ég hygg, að Framsfl. þurfi ekki að blygðast sín fyrir Laugarvatnsskólann eða hljóta ámæli fyrir hann og þegar verið er að segja, að þessi flokkur stefni að því að loka skólunum jafnhliða því, sem aldrei hafa önnur eins átök verið gerð í skólamálum eins og þau ár, sem Framsfl. fór með þau, þá er varla hægt að tala við þá menn í alvöru, sem segja slíkt. Þeir bara neita staðreyndum. Þetta er hægt að segja, þegar annars vegar er fólk, sem er ókunnugt málunum, en það er til háðungar að ætla að halda þessu fram hér á þingi, enda var það auðheyrð á 2. þm. Reykv., sem telur sig eiga að hafa eitthvert eftirlit með hjörðinni hér á þingi, að hann fann, að liðsmaður hans, hv. þm. Siglf., hafði hætt sér helzt til um of í fullyrðingum sínum. Ég þakka honum ummæli hans í þessu efni, en veit, að hann víðurkennir, að fleipur það, sem hv. þm. Siglf. bar fram, er hættulegt flokki þeirra. Hv. 2. þm. Reykv. sagði, að það væri rétt, að óhætt væri að fjölga stúdentum, og að flokkur hans mundi beita sér fyrir því, þegar hægt yrði. Ég vonast til þess, að flokkurinn hjálpi til, að þeir fátæku — og þeir ríku líka — í sveitum og bæjum fái greiðan aðgang að skólum landsins fyrir börn sín. Það er sannarlega hverju orði sannara, að sú þjóð, sem telur nauðsynlegt að takmarka nám manna, á ekki skilið að heita menningarþjóð, og það á að gera námið eins auðvelt og mögulegt er. Takmarkið er ekki að skólarnir séu sem víðast og ekki það, að þeir séu sem flestir, heldur að það verði sem jöfnust aðstaða fyrir einstaklingana,

hvort sem þeir eru ríkir eða fátækir og hvort sem þeir eru í sveit eða kaupstað, til þess að þeir geti notað þá hæfileika, sem þeir hafa. Það er það, sem mestu máli skiptir.

Það var eitt atriði í ræðu hv. þm. Siglf., sem ég get ekki annað en minnst á og er gott dæmi um röksemdafærslu hans. Það var, þegar hann talaði um, að það væri einkennilegt að hugsa sér það sem rök, að þótt skóli tæki ekki nema 25 nemendur, þyrfti að takmarka fjölda þeirra við þá tölu. Að hugsa sér það, að tölu nemenda skuli eiga að miða við þann stað, sem er fyrir hendi. Það væri eins hægt að hugsa sér, að hægt væri að hafa skólann á hvaða stað sem væri úti á landi. Náttúrulega verðum við að fara eftir þeim skilyrðum, sem eru fyrir hendi, en hitt er rétt hjá hv. 2. þm. Reykv., að skólahúsið hér í Rvík er of lítið, en það á ekki fyrir það að taka ótakmarkað í skólann og láta deildir hans vera hingað og þangað úti um bæ, þar sem ekki er hægt að hafa neitt eftirlit með þeim. Það er skiljanlegt, að hver skóli verður á hverjum tíma að takmarkast við þau skilyrði, sem fyrir hendi eru, og líka um nemendafjölda. Þess vegna var ekki um annað að ræða en að miða við það húsrúm, sem skólinn hafði.

Ég hef nú rakið þær röksemdir ræðu hv. þm. Siglf., sem máli skipta. Þau orð, sem hann lét falla um rektor Menntaskólans í Rvík, eru frekar til lofs en hins, þegar þau koma frá svo rökföstum og góðviljuðum manni, sem þessi þm. virðist vera. Enda er rektorinn óhætt fyrir þeim, þegar maður veit, hvornig hann hefur leyst skólástörf sín af hendi og fengið hið beztu orð hæði meðal nemenda og aðstandenda þeirra. Persónulegar svivirðingar, sem koma þessu máli ekkert við, eru aðeins vitnisburður um úlfúð höfundar síns, þegar gærinni er af honum flett. Þm. kvaðst heldur vilja greiða styrki til að ala upp unga menn en refi eða upphætur á refaskínn. Ég held líka, að það sé miklu betra að verja nokkru fé til þess, að unglingar verði að mönnum, heldur en þeir verði að refum þjóðfélagsins.

Umr. frestað.

Á 85. fundi í Nd., 29. marz, var fram haldið einni umr. um till.

Einar Olgeirsson: Herra forseti. — Hv. þm. V.-Sk. og flm. þeirrar þáttill., er hér liggur fyrir, var að tala um það, er mál þetta var síðast til umr., hvað skeð hefði áður fyrir tilstilli Framsfl. í sambandi við þetta mál. Af því, sem ráða mátti af tali hans, kom skýrt í ljós, að hann vildi, að þau afskipti Framsfl. gleymdust sem mest og yfir þeim yrði pagað. En þótt svo sé, tel ég ekki ástæðu vera frá minni hálfu að rekja þær syndir Framsfl., er hann vildi láta liggja í gleyskunnar dái, því að áður hv. þm. hafa hér í d. skýrt og skorinort dregið þær fram í dagsljósið.

En eins og ég gat um, er þetta mál var síðast á ferðinni, lét ég í ljós ánægju mína yfir því, að fram skyldi komin tillaga um að rannsaka skilyrði á því að stofna einn menntaskóla til viðbótar þeim, sem fyrir eru. En ég tel ekki neina ástæðu vera til þess að draga dul á það, sem í raun og veru felst í þáttill. þessari, sem sé,

að hér er lagt til, að alger stefnubreyt. verði á afstöðu Framsfl. til menntamála eins og hún hefur verið til þessa.

Því er hægt að slá föstu, að með þessari till. er þess óskað, að fjölgað verði stúdentum hér í þessu landi, en þessari stefnu hafa framsóknarmenn ákveðið verði á móti. Og í öðru lagi, ef skóli yrði settur á stofn á Laugarvatni, þá sé, og hv. þm. viðurkenndi það, „princípell“ verði að brjóta þá reglu, sem sorglega oft hefur komið niður og það hart á fátækara fólkinu, að það hefur ekki haft efni á því að senda börn sín í menntaskóla.

Hv. flm. var þá mikið að tala um jafnréttisafstöðu fyrir alla til þess að sækja menntaskóla. Það er líka alveg rétt og sjálfsagt, að þetta sjónarmið fái að ráða, en það er líka annað jafnrétti, sem ekki síður veltur mikið á, og það er, að jafnframt fái að ríkja fyllsta samræmi í jafnrétti, hvað skoðanir snertir til stjórnmála og annarra félagsmála, t. d., að nemanda sé ekki synjað um aðgang að skóla, hvort sem það er um menntaskóla eða aðra skóla að ræða, bara af því, að hann aðhyllist sósíalistiska skoðun, og að kennara, sem hefur að öllu leyti hæfileika og getu til að kenna þær námsgreinar, er hann hefur lagt stund á og sérmenntað sig í, að honum sé neitað um kennarastöðu eingöngu á þeim grundvelli, að hann sé sósíalisti. — Það, sem því þarf að gera um leið og tryggt er jafnrétti hvað snertir aðgang að skólunum, er, að einnig sé tryggt, að nemendur og kennarar fái óhindrað að njóta námshæfileika sinna og starfskrafta, þótt þeir aðhyllist sósíalistískt skipulag og sósíalistiska skoðun.

Það skeði hér fyrir stuttu síðan, að maður með ágæta hæfileika og mikla til kennslu, sótti um kennarastöðu við Samvinnuskólann, en hann var ákveðinn sósíalisti. Honum var gefið það svar, að honum væri velkomin staðan, ef hann bara breytti um stjórnmálaskoðun sína. Ég veit ekki til, að form. Framsfl. eða fl. sjálfur hafi fordæmt þetta athæfi, en það er einmitt slíkt sem þetta, er þarf að fyrirbyggja, sá sem ekki vill leiðrétta þess háttar kúgun, hann getur ekki vænt þess, að tal hans um jafnrétti sé tekið alvarlega. Þetta er það, sem mig langaði til að taka fram út af ræðu hv. flm. En að endingu vil ég minna á, um leið og ég legg til, að þáttill. þessari verði vísað til menntmn., að á sumarþinginu var fram borin till. um að flytja Menntaskólann í Rvík upp að Skálholti, og stóð rektor menntaskólans, Pálmi Hannesson, þáv. þm., að þeirri till. Sá liður till., sem fjallaði um þetta, var auðvitað felldur, en annað atriðið í till., sem ég vil leyfa mér, með leyfi hæstv. forseta að lesa upp, var samþykktur og hljóðaði svo:

„Alþingi ályktar að fela ríkisstj. að láta undirbúa og leggja fyrir næsta reglulegt Alþingi till. um framtíðarhúsakost og hentugan stað fyrir Menntaskólann í Reykjavík.“ Þessi þál. var samþykkt á Alþingi 8. maí 1942.

Mér vitanlega hefur ekki verið gert neitt í að rannsaka það, sem þál. fer fram á, og vildi ég í því efni spyrja þá hv. þm., sem hér eru viðstaddir og áttu þá sæti í ríkisstj., og enn fremur núv. hæstv. ríkisstj., hvort sá grunur minn, að ekkert hafi enn verið aðhafzt til þess að fram-

fylgja þessari till., eigi ekki við rök að styðjast. — Ef um vanrækslu hefur hér verið að ræða, þá verður nú þegar að gripa skjótt til, því að ef álitserð stj. á að koma fyrir reglulegt næsta þing, sem ákveðið hefur verið, að komi saman 15. apríl n. k., þá verður þegar að hefjast framkvæmda, og vænti ég þess, að n. athugi þetta og sjái um, að rannsókn verði hafin. Ég legg sérstaka áherzlu á þetta vegna þess, að eins og tilhögun um inngöngu í Menntaskólann í Rvík er nú háttáð, tel ég hana algerlega óverjandi og óþolandi, þar sem árlegar hlóðranir standa í vegi fyrir því, að svo að segja blóminn úr æsku þessa bæjar fær ekki inngöngu í skólann og er þannig gert ókleift að ganga þá menntabrutina, er gefur tækifæri til háskólanámsins.

Áki Jakobsson: Herra forseti. — Það er varla neitt, sem ég sé ástæðu til að svara hv. flm., því að það, sem hann sagði í minn garð, er varla svaravert, svo ljóslega var hægt að sjá í gegnum þann málflutning hans. Hann eyddi alllöngum tíma í að þvo af flokki sínum glappaskotin í kennslumálum þjóðarinnar, sem hann hafði gert á meðan hann mátti ráða. Í því sambandi vildi hann vera að vitna í ummæli mín, er hann sagðist hafa skrifað niður á blað. En honum fórst það miður vel, eins og vænta mátti, þar sem hann vildi vera að rangfæra orð mín. Það, sem ég sagði, var, að Framsfl. hefði beitt sér fyrir því að loka leiðinni að háskólanámi, og átti ég þar auðvitað við þá ráðstöfun, sem Framsfl. stóð að á sínum tíma, að loka aðgangi að menntaskólanum fyrir fleiri en 25 nemendum.

Það hefur þegar verið tekið fram, að aðalröksemdirnar, sem færðar hafa verið fyrir þessu máli, hafa í þeim umr., sem um málið hafa farið nú við 1. umr., fallið um sjálfar sig.

Í fyrsta lagi hefur það verið fært fram sem ein aðalröksemdafærslan fyrir þessu máli, að með því að setja á stofn menntaskóla að Laugarvatni væri verið að koma upp skóla til sérstaks hagræðis fyrir sveitafólkið í landinu. Á það hefur verið bent, að ekki er um að ræða neitt slíkt, og er því ekkert annað en eitthvað, sem mátti nota til atkvæðaveiða meðal sveitafólksins. Eins og hv. þm. vita, er byggðin í sveitum landsins svo dreifð, að e. t. v. nokkrir bæir gætu orðið þeirra hlunninda aðnjótandi, sem flaggað er með í sambandi við þennan fyrirhugaða skóla, en sveitirnar yfirleitt hefðu þess á móti ekkert annað en orðin tóm. Í öðru lagi er því haldið fram sem rökum, að Menntaskólinn í Rvík og Menntaskólinn á Akureyri séu ekki lengur færir að taka á móti öllum þeim fjölda nemenda, er vilji ganga þá menntabrut. Þetta út af fyrir sig er alveg rétt, en það er engin rök fyrir þessu máli, því að auðveldast er að bæta úr þessu með því að afnema ákvæðin um takmörkunina hér í Rvík og stækka heimavistina á Akureyri. Þó að röksemdir hv. flm. séu þannig fyrir neðan allar hellur í þessu máli, þá er ég samt sem áður því fylgjandi, að reistur sé þriðji menntaskólinn einhvers staðar á hentugum stað til viðbótar við þá tvo, sem verið hafa.

En í umr. hefur eitt atriði komið í ljós hjá hv. flm., sem hann líklega hefur viljað leyna þing-Alþt. 1942. D. (61. löggjafarþing).

heim í lengstu lög, en honum hefur ekki tekizt að leyna því. Það hefur sem sagt komið berlega í ljós hjá honum, að með stofnun menntaskóla á Laugarvatni á að tryggja það, að útskrifaðir séu stúdentar með víska stjórnámalaskoðun, að þarna verði hreiður framsóknarstúdenta, sem útingað sé til þess að tryggja hagsmuni þess flokks í þjóðfélagsmálum. Þetta er það, sem fyrst og fremst vakir fyrir þessum hv. þm. og öðrum, er standa að þessari þáttill., og er því kannske ekki nema eðlilegt, að þeir lendi í hálfgerðum vandræðum og rökleysu, er þeir vilja koma málinu í gegnum þingið með þessa hugsun að baki því. Ég vil benda hv. n., sem mál þetta kann að fá til athugunar, á, hver fiskur hér liggur undir steini, til þess að hún geti gert þær gagnráðstafanir, er henni þykir við þurfa.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Ég tel ekki ástæðu vera til þess að lengja meira umr., enda gefst vart orðið tilefni til þess, því að það er auðheyrt af þeim tveimur ræðum, er síðast voru haldnar, að þeir, sem mælt hafa á móti þáttill. á einn eða annan hátt, eru nú algerlega komnir í rökþrot. Þetta kom hvað ljósaft fram í ræðu hv. þm. Siglf., sem talaði hér síðast. Hann var að bera mér það á brún og öðrum þeim, sem þessu máli eru fylgjandi, að okkur væri það sérstakt keppikefli að útskrifa Framsfl. stúdent og tilgangurinn með þessari þáttill. væri sá að reyna að koma því í kring. Hvar les hv. þm. Siglf. þetta út úr þáttill. eða grg. hennar eða þá út úr þeim umr., sem fram hafa farið um þetta mál? Ég hélt satt að segja, að maður, sem búinn er að ganga í gegnum menntaskóla og háskóla, mundi ekki leyfa sér að láta slík ummæli algerlega röklaus og tilhæfulaus frá sér fara. Ég verð að segja, að það þarf alveg sérstakt hugmyndaflug til þess að láta sér detta þetta í hug. Og að þessi hv. þm. skuli hafa svo takmarkalaus ósvifni til að láta þetta frá sér fara, það er mér með öllu óskiljanlegt. Er maðurinn með höfuðóra, eða er hann með hitasótt? — Þá getur líka verið, það er ekki alveg óhugsandi, að með þessu gálause tali sínu sé hv. þm. að fletta dulunni af því, sem hann undirniðri viðurkennir með sjálfum sér, að eðlilegast sé, að fólkið í sveitinni fylgi stefnu Framsfl., og því hljóti að því að reka, ef menntaskóla sé komið upp fyrir sveitirnar sérstaklega, að margir stúdentar þar mundu fylgja Framsfl. að málum. Það sé því um að gera að rísa upp á afturfæturna og berjast gegn þessu með öllum ráðum. Hvað á nú að segja um þetta? Ef þetta skyldi nú vera orsökinn að þessum dæmalausum ummælum hv. þm. Siglf., skín svo berlega hrænsin og yfirdrepskapur hans og flokksmanna hans þarna í gegn, þegar þeir tala um jafnrétti, að allir eigi að hafa sama rétt til og sömu aðstöðu til að lifa í þjóðfélaginu, að því verður ekki með orðum lýst.

Þá vildi hv. þm. Siglf. vera að neita því, sem ég skrifaði upp eftir honum hér á blað, að Framsfl. hefði beitt sér fyrir því að útiloka alþýðuna frá skólum landsins, og vildi hann heimfæra þetta upp á háskólanám, að Framsfl. hefði viljað stemma stigu fyrir æskuna að ganga þá menntabrut. Ég vil nú bera það undir hv. d., hvort ég fór ekki rétt með orð hv. þm. Siglf.,

en annað mál er það, að allir eiga leiðréttingu orða sinna, og er ég á engan hátt að meina hv. þm. það að leiðrétta orð sín. En við skulum þá athuga, hvort það fær staðizt, að Framsfl. hafi beitt sér fyrir því að útiloka nemendur frá háskólanámi. Hver var það, sem barðist fyrir því, að Gagnfræðaskólinn á Akureyri yrði gerður að menntaskóla? Var það ekki Framsfl., sem gegn mikilli andstöðu kom því í gegn, að sá skóli var gerður að menntaskóla, sem varð til þess að fjölga stúdentum um helming nú um allmörg ár? Þetta á eftir skoðun hv. þm. Siglf. að vera gert til þess að torvelða sökina til háskólans!!

Af þessu má ráða, að hv. þm. Siglf. hefur að ófyrirsynju farið út á þá braut að mæla í öðru orðinu gegn þáttill. Þessari, sem hann sjálfsagt sjálfur hefur nú tekið eftir, að honum er ekki stætt á. Er því ráðlegast fyrir þann hv. þm. að draga sig inn í sitt hiði og verða sér ekki til frekara athlægis í þessu máli.

Þá vil ég með nokkrum orðum snúa mér að hv. 2. þm. Reykv. og því, sem hann mælti hér áðan. Hann var að tala um, að ekki væri nóg að tryggja jafnrétti þegnanna í landinu til þess að sækja skólana, heldur þyrfti einnig að tryggja, að nemendur yrðu ekki burtu reknir úr sóla eða að þeir á annan hátt liðu vegna stjórnmalaskoðana sinna, og hið sama yrði einnig að tryggja hvað kennurum við kemti. Ég er hv. þm. alveg sammála í þessu, að tryggja þarf slíkt skoðanafrelsi í skólunum, ef það ekki er þegar fyrir hendi. En vitanlega verður í sambandi við þetta að gæta þess að fara ekki út í öfgar með slíkt frelsi. Ef slíkt skoðanafrelsi ætlar að fara að ganga yfir námið að gera það torveldara eða á annan hátt hindra venjulegt og heilbrigt skólahald einhvers skóla, þá verður auðvitað að taka í taumana. Það er nákvæmlega sama eins og gefur að skilja, hvaða skoðun eða stefna meðal nemenda verður þess valdandi að setja skólahald úr réttum skorðum. Það verður þar að ríkja jafnrétti eins og annars staðar. Annars skildist mér á hv. 2. þm. Reykv., að sósíalistar hefðu orðið eitthvað hart úti í þessu efni, en ég held hann sjái, ef hann athugar betur, að svo muni ekki vera, því að ég hygg, að hin sósíalistiska skoðun sé það útbreidd meðal nemenda og menntamanna, að ekki sé ástæða til að halda fram, að þeir hafi þurft í skóla að liða vegna sérskoðana sinna í pólitík. Það sýnir, eins og ég segi, þezt sá fjöldi sósíalista, sem nú nema í skólum landsins.

Það er ekki ákaflega vel þegið, að verið sé að starfa fyrir „erlent auðvald“ í ríkisskólunum rússnesku. Það má vera, að menn hafi sjálfir annarlegar skoðanir með sjálfum sér, en að reka trúlandi starfsemi í skólum er ekki leyft í nokkru landi. En að hitt, hverjar skoðanir unglingar kunna að hafa á stjórnálmum í skólum hér á landi, hefur ekki haft nokkur áhrif á það, hvort þeir fá að dveljast í skólanum, enda munu þeir fjölmennir úr öllum flokkum á skólabekkj-unum. Og þessi atriði, sem hér komu fram í dag, um þennan pólitíska áróður og tilgang bak við skólahugmyndina álit ég svo fjarri því, sem hér er rætt, að það er eins og það sé fundið upp til þess eins að halda uppi illindum og áróðri gegn því, að rannsókn fari fram um það, hvort hægt

sé að auka við skólakostinn, sem alþýðan í sveitum landsins geti notið betur en með þeirri aðstöðu, sem er fyrir hendi. Mér er óskiljanlegt, að það þurfi nokkra nefnd til að athuga þessa möguleika. Ég sé ekki annað en að hver einasti þm., sem hefur þá skoðun, sem hv. 2. þm. Reykv. segist hafa, nefnilega að það eigi að auka menntunarmöguleikana svo sem unnt er, hljóti þá að taka feginn hendi þessu tækifæri. Og hér er um þrýðilegan skólastað að ræða. Mér er alveg óskiljanlegt, hvornig menn sjá í sambandi við þessa skólahugmynd einhvern pólitískan draug, eins og hv. þm. Siglf., tóma framsóknarmenn o. þ. h. Og hjál hv. 2. þm. Reykv. um hugsanlegar pólitískar ofsóknir í sambandi við þetta er svo furðulegur hugarburður, að undarlegt er, að nokkur þm. skuli láta sér slíkt um munn fara í sambandi þið þetta mál.

Þóroddur Guðmundsson: Það eru aðeins nokkur orð, sem hv. þm. V.-Sk. sagði, sem ekki er hægt annað en víkja örlítið að. Hann telur hafa verið snúið út úr orðum sínum og að engin ástæða sé til þess að óttast eins og hér er látið í ljós, að það væri meiningin að gera þennan skóla þannig úr garði, að sérstakur stjórnmalaflokkur hefði aðstöðu til þess að koma þar ar sinni fyrir borð til að ala upp fyrst og fremst sína flokksmenn og gæta flokkshagsmuna sinna. Því verður þó ekki móti mælt, að Framsfl. hefur þegar trúlega gert það við þá skóla, þar sem hann hefur haft aðstöðu til. Þeir hafa reynt að heita pólitískri kúgun. Flokkurinn hefur beitt sér fyrir því að reka burt nemendur úr skólum, þar sem framsóknarmenn ráða, af pólitískum ástæðum. Og þó að hv. þm. V.-Sk. hafi sagt það með nokkurri æsing, að menn hafi ekki verið reknir úr skólum nema fyrir trúlandi starfsemi í skólanum, þá vita það allir, að þegar Ásgeir Blöndal var rekinn úr Menntaskóla Akureyrar, var það víðurkennt, að honum var ekkert gefið að sök annað en það, að hann hefði tekið þátt í pólitískri starfsemi á þann hátt, að hann skrifaði eina tímaritsgrein um stjórnmal. Það kom aldrei fram hjá skólastjóranum og þeim öðrum, sem töldu réttmætt að reka hann, önnur ásökun en þessi tímaritsgrein, — að hann hafi tekið þátt í stjórnmalastarfsemi, en það var bannað í skólanum. Það er því enginn fótur fyrir því, að það séu ósannindi, að menn hafi verið reknir úr skóla af pólitískum ástæðum. Og um héraðsskólana er það að segja, að allt of lítið hefur verið gert að því að fletta ofan af því samvitzkulausa athæfi, sem framsóknarmenn hafa haft þar í frammí.

Hv. þm. V.-Sk. kvað hv. þm. Siglf. hafa blandað saman hugtökunum „sveitafólk“ og „framsóknarmenn“, en það væri kannske eðlilegt, því að eðlilegast væri, að allir sveitamenn væru framsóknarmenn, en óeðlilegt, að þeir væru sósíalistar. Það virðist nú vera svo, að framsóknarmönnum gleymist nokkuð oft, að sveitamenn og framsóknarmenn er ekki alveg það sama. Og þegar í héraðsskólunum er verið að kúga nemendur í stjórnmalasamtök Framsfl., þá er ekki nefndur Framsfl. á nafn, heldur er talað um „Vökumannahreyfingu“. Það var ekki salað um félagsskap ungra framsóknarmanna. En það veit

ég, að þar réðu framsóknarmenn öllu og prédikuðu hreinræktuð framsóknarfræði. Og nemendur, sem ekki vildu ganga inn í þennan félagskap, þeir vissu ósköp vel, að þeir voru illa séðir hjá kennurum og sums staðar heinlínis hótað. Þeir reyndu að nota hér áhrifavald sitt á allan hátt, fyrst og fremst með góðu, til þess að fá slíka nemendur til að ganga í stjórnmálasamtök Framsfl., og þegar það gekk ekki, þá með ýmiss konar leiðinlegum aðferðum. Þegar stjórnmalaflokkur hefur hagað sér þannig í skólum, þá er sannarlega ekki ástæðulaust, þó að menn óttist í sambandi við ný skólaplön, að haldið verði áfram á sömu braut. Og ef hv. þm. er ekki alveg sneyddur því að geta litið á það, sem ber við hjá honum og hans flokki, þá held ég, að hann hljóti að sjá, að það er fyllibilleg ástæða til þess, að menn séu mjög tortryggir og varfærir gagnvart flokki hans í öllum skólumálum. Og það, sem hann taldi upp, að lægi eftir Framsfl. í skólumálum, það er meira eða minna heillaspuni. Það er litið, sem flokkurinn hefur að hæla sér af í þeim málum. Um það, hvort þarna sé um að ræða að koma á jafnrétti milli sveitamanna og kaupstaðabúa í þessum skólumálum, þá er það svo hlægilegt, og geri ég ráð fyrir, að búið sé að benda á það, en ég var því miður ekki við umr. áðan. Þó að komið sé upp einum menntaskóla í sveit, er ekki þar með búið að koma því í kring, að sveitamönnum sé alls staðar á landinu sköpuð betri aðstaða til þess að láta ungt fólk ganga í menntaskóla. Það er náttúrlega ekkert skemmr fyrir sveitamenntu á Norðurlandi hingað og þangað að senda nemendur að Laugarvatni en til Rvíkur, að ég ekki tali um til Akureyrar. Ef á að fara að stuðla að því, að miklu fleiri stúdentar geti útskrifast en nú, þá held ég það sé alveg öflug aðferð að koma upp menntaskóla í sveit einhvers staðar. Það er tvímælalaust miklu réttari leið að athuga heldur möguleikana fyrir því að breyta gagnfræðaskólum í kaupstöðum í menntaskóla, t. d. á Siglufirði, Ísafirði eða Vestmannaeyjum, eða fleiri kaupstöðum. Ef menn vildu gera sveitamönnum hægara að senda börn sín í menntaskóla, þá mætti um leið og skólarnir eru stækkaðir, gera heimavist, þar sem aðkomunemendur fengju að vera fyrir litið eða kannske ekkert verð. Það er kannske hægt á þennan hátt að gera efnalítlum unglingum hingað og þangað úr sveitum kleift að ganga í skóla. Og unglingar í sveit hafa tvímælalaust gott af því að ganga í skóla í kaupstöðum, sveitaskólarnir eru mjög einangraðir. Og það er enginn efi, að það yrði lélegri stúdentar og ekki eins vel mannaðir og menntaðir, sem útskrifuðust af skóla í sveit, heldur en þeir, sem eru í skóla í kaupstað. Unglingar í sveit hafa margfaldlega gott af því að sækja skóla í kaupstað. Ef menn óttast, að skólaveri þeirra í kaupstað yrði til þess, að þeir vildu ekki í sveit vera á eftir, þá er samt engin ástæða til að hindra þá í að sækja skóla í kaupstað, heldur yrði að fara þá leið að gera lífið í sveitunum þannig, að fólkið megi sjá eitthvað annað fyrir sér án þess að vilja heldur allt annað en vera í sveit.

Ég held það hafi átt að vera eitthvert grín hjá hv. þm. V.-Sk., þegar hann sagði, að ekki mundi Stalin í Rússlandi leyfa að reka pólitíska starf-

semi í skólum, svo sem ef prédikaður væri nazismi eða aðrar skoðanir, sem ekki þóssuðu í kramið. Ég veit ekki, hvort hv. þm. er svo skyni skroppinn að vita ekki, að hér er alls ekki hlíðstaðu saman að jafna. Það vita allir, að sami verknaðurinn unninn á tveimur mismunandi stöðum getur verið alveg tvennt ólíkt. Það getur verið, að verk, sem unnið er á Íslandi, sé lítils eða einskis virði til eða frá, en sé glæpur, sé það unnið á öðrum stað. Hugsum okkur einfalt dæmi: Ef maður er með vatn í kónnu og kastar því í þvottaskál, þá er hér nóg vatn til. En ef einhvers staðar er hópur manna vatnslaus, þá er mjög sviðilegt að reka menn úr skólum á Íslandi fyrir þess háttar, og að ekki megi reka hverja pólitíska starfsemi sem er. Í Rússlandi eru komin á viðtæk réttindi, og þar þurfa menn ekki að halda á pólitískum flokkum eins og þar, sem stéttirnar eru hver gegn annarri. Þar þarf ekki þetta stétttæki, hina pólitísku starfsemi. Og það er leiðinlegt að þurfa á Alþingi að upplýsa menn um eins einfaldan hlut eins og þetta.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Það er alls ekki til þess að svara ræðu eins og þessari síðustu, að ég stend upp. En ég get ekki leitt hjá mér að geta þess, að hún lýsir svo átakanlega því innræti og hugsunarhætti, sem er að baki þeirri andstöðu, sem mál þetta mætir, einmitt þetta síðasta, að það sé sitt hvað, mannréttindi í Rússlandi eða á Íslandi. Það gerir víst ekkert til, þó að menn séu þindir og kúgaðir og megi ekki hafa neinar sérstakar skoðanir, af því að þar séu svo mikil mannréttindi! Það eru vist sérstök mannréttindi að mega ekki hafa aðrar skoðanir en línan leggur fyrir. (ÞG: Þeir mega hafa hvaða skoðanir, sem þeir vilja). Ekki virtist mér nú rúmt um það að hans sögn. Þetta er svo mikið hyldýpi af raka-leysum og pólitískum átrúnaði og ofstæki, að ég hefði aldrei getað ímyndað mér, að slíkt væri til. Það er verið hér í þingsal með fordæmingar yfir því, ef einhver snurð hleypur á þráðinn hér á Íslandi og menn fá ekki að lifa og láta alveg eins og þeim sýnist. Hins vegar eru það talin heilög réttindi í Rússlandi að kúga og pína menn og leyfa þeim ekki að hafa neina aðra skoðun en landsfaðirinn Stalin. Þetta eru talin sérstök mannréttindi og friðindi og blessun. Ekki fæ ég skilið, hvernig yfirleitt er hægt að hugsa svona. En viðvíkjandi skoðanafrelsi álit ég algerlega ósann- gjarnt að hindra nokkurn mann í íslenskum skóla fá að hafa hvaða skoðun, sem hann vill að- hyllast. Menn eiga að fá að vera frjálsir og hugsun. vilji menn vera nazistar, verða þeir að fá það, þó að ég telji mikla bölvun að þeirri stefnu. Og ef menn vilja endilega vera eins grunnir í rök- semdafærslu og skoðunum og síðasti ræðumaður, þá sé ég ekki neitt við því að gera. Það er ekki annað en persónufrelsið, sem verður að ráða. En ef þetta frelsi á að ríka í skólunum á Íslandi, hvers vegna þá ekki í öllum heiminum, þar sem mannréttindi eru? Ég get ómögulega skilið þann hugsunarhátt, að það séu mannréttindi annars

staðar, sem kallað er argasta kúgun hér á landi. Það er undravert, að menn, sem gegna opinberum stöðum og telja sig vinna að frjálsræði meðal fólksins, skuli opinbera slíkan hugsunarhátt. Annað var svipað í ræðu hv. þm., en ekki þýðir að eyða tíma í að rökræða það. Því að til þess að rökræða þurfa menn að standa að einhverju leyti á sama grundvelli um það, hvað eru rök, en ekki vera hvor í sínum hugmyndaheimi.

Þóroddur Guðmundsson: Það gleður mig, að hv. þm. V.-Sk. virðist hafa séð að sér og treystir sér nú ekki til að svara neinu þeim þungu ásökunum á Framsfl., sem ég bar fram, um aðfarir hans í skólamálum og sérstaklega framsóknarforingjanna, sem mestu ráða við ýmsa skóla. Hann má best vita, hvað þetta er satt og að öllum mönnum hlýtur að blöskra, hvernig farið hefur verið að við þessa skóla. Og þegar á það er minnst, finnst manni það beinlínis smánarblettur á þjóðinni, að slíkt hafi liðið. Það gleður mig, að hann viðurkennir, hversu þetta er skammarlegt athæfi. Ég er viss um, að hann hefði mót-mælt, ef hann hefði á nokkurn hátt treyst sér til þess. Hann tók skynsamlegasta kostinn, en það var högnin.

Hv. þm. taldi það mína skoðun, að leyfilegt væri að svipta menn öllu frelsi og mannréttindum í Rússlandi, þó að menn gerðu miklar kröfur til slíkra hluta hér á landi. Ég vil benda á það strax, að það er skylt, að menn hafi leyfi til að hafa stjórnmalaflokka, prentfrelsi og ritfrelsi í hinum kapitalistisku löndum, þar sem barátta er háð og ein stétt kúgar aðra, — fjölmennar vinnandi stéttir eru kúgaðar af þeim, sem framleiðslutækin og peningastofnanirnar hafa. Því er ómögulegt að hugsa sér mannréttindi og frelsi á Íslandi, kapitalistisku landi, nema hafa leyfi til að hafa sín stéttarbaráttutæki til þess að berjast fyrir hagsmunum stéttanna, sem er svo mikið bil á milli, að óbrúandi er. Þegar þetta misrétti og óréttlæti er afnumið, þá hverfur nauðsynin fyrir þessi stéttarbaráttutæki hinna pólitísku flokka. Og þess vegna er hægt að tryggja mönnum skoðanafrelsi og full mannréttindi án þess, að þeir hafi leyfi til að hafa stjórnmaláróður. Hér er svo ólíku til að dreifa, að alls ekki er hægt að leggja að jöfnu. Þó að ég hafi ekki vænt mér mikils af þessum fyrrv. kommúnista, sem þóttist vera svo róttækur, þá hélt ég, að hann vissi svo lítið, að það er ofurlítið öðruvísi grundvöllur undir sósíalistísku þjóðfélagi en kapitalistísku. Annars sé ég ekki ástæðu til að láta hann hafa hér meiri lexiu að sinni, en er fús til þess síðar við tækifæri.

ATKVGR.

Till. vísað til menntmn. með 17:4 atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dag-skrá tekin framar.

19. Skálda- og listamannastyrkur erlendis.

Á 28. fundi í Ed., 11. jan., var útbýtt:

Till. til þál. um heimildasöfnun frá útlöndum um framlög úr ríkissjóði í nokkrum löndum til skálda og listamanna (A. 141).

Á 29. fundi í Ed., 12. jan., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 31. fundi í Ed., 14. jan., var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Ed., 15. jan., var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Jónsson): Þessi till. til þál. er í rauninni aðeins viðbót við frv. um menntamálaráð, sem flutt er af hv. 7. landsk. þm. Till. fer fram á, að aflað sé vitneskju um, hvernig varið sé ríkisstyrkjum til listamanna í löndum, sem greint er frá í till. Í grg. till. er allt fram tekið, sem þurfa þykir, og mun ég ekki fjölyrða um þetta mál að sinni, en vil gera það að till. minni, að umr. verði frestað og málinu vísað til menntmn.

Kristinn Andræsson: Herra forseti. — Mér líkar vel, að þessi till. til þál. skuli vera fram komin, því að það er gott að fá rannsókn á því, hve mikinn styrk aðrar þjóðir veita skáldum og listamönnum. Það, sem ég hef að athuga við till., er aðallega það, að mér virðist hún ekki ganga nógu langt, því að þótt safnað sé skýrslum um þetta atriði, þá er það aðeins brot af þeim upplýsingum, sem þarf að fá, til þess að hægt sé að bera saman ríkisstyrk erlendis og styrki þá, sem hér í okkar fámenna þjóðfélagi eru veittir skáldum og listamönnum. T. d. hafa rithöfundar hér á landi fámennan lesendahóp og fá minna fyrir bækur sínar en rithöfundar annarra og fjölmennari þjóða. Ég get nefnt dæmi. John Steinbeck, hinn frægi ameríski rithöfundur, fékk fyrir bók sína „The Moon is down“, 1 millj. dollara, eða sem svarar 6 millj. og 500 þús. íslenskra króna. Hemingway mun ekki hafa fengið minna fyrir seinustu bók sína „For whom the Bell tolls“. Á þessu sést, að hér er um ólíkan samanburð að ræða, og þyrfti að taka það til greina í þessari till. til þál. Enn fremur eru farnar aðrar leiðir erlendis, t. d. árið 1936. Þá setti Bandaríkja-stjórn 5200 myndlistamenn á föst laun hjá ríkinu, en jafnframt voru þeim falin ýmis verkefni, svo sem að skreyta opinberar byggingar. Þar að auki hafa ýmis bæjarfélög erlendis lagt fram til lista, t. d. á eitt bæjarfélag í Danmörku, miklu fámennara en Rvík, listaverkasafn. Enn má nefna eitt, og það eru hinar ýmsu sjóðstofnanir erlendis, sem styrkja skáld og listamenn, og get ég í því sambandi nefnt Carlsbergsjóðinn í Danmörku. — Af öllu þessu, sem ég hef hér talið upp, og ýmsu ötóldu, þá finnst mér till. ekki ganga nógu langt og mun þess vegna bera fram skriflega brtt. við hana.

2. og 3. liður þessarar till. finnst mér óviðkunnannlegir, því að í þeim felst skætingur til skálda og listamanna, og sýnist mér það alveg óþarfi. Ég legg því til, að liðir þessir falli burtu og í stað þeirra komi 3 nýir liðir, svohljóðandi:

2. Hver eru framlög ríkisins og einstakra bæjarfélaga til ýmissa listgreina, svo sem hljómlistar og leiklistar, og liststofnana (listasafna, listaskóla, listaháskóla)?
3. Hve miklar tekjur hafa rithöfundar og aðrir listamenn af verkum sínum (verð á listaverkum, ritlaun fyrir bækur o. s. frv.)?
4. Jafnframt séu fengnar upplýsingar um sjóðstofnanir, er veita fé til listamanna og listastarfsemi þessara ríkja.

Ef till. verður samþ. með þessum breyt., þá mun hún njóta stuðnings míns.

Ritlaun skálda fyrir stærri verk munu nú ekki fara fram úr 4 þús. kr., og er þetta samanburður, sem kemur sér ekki vel fyrir okkur, og er ekki óeðlilegt, að tekið sé tillit til þess, þegar úthlutað er styrkjum til rithöfunda hér. Ég vil líka benda á í þessu sambandi, að það er ekki ákaflega mikil fjárhæð, sem ríkið leggur til lista og bókmennta. Í fjárlfrv. er það ekki nema 150 þús. kr. Það er minna en lagt er t. d. til Skömmtnarskrifstofu ríkisins. Það er ekki nema 3 af þúsundi miðað við tekjuáætlun ríkisins.

Flm. (Jónas Jónsson): Ég er nokkuð hissa á því, að síðasti ræðumaður skuli ekki vera ánægður með að fá þessa till., því að hún gengur í þá átt að rannsaka það mál, sem hann hefur vakið máls á með samanburði við önnur lönd. Hann bjóst við, að upp úr því mundi koma, að við gerðum óvanalega mikið til að styðja slíka menn eftir fjárhægsetu okkar. Hjá okkur hefur það verið þannig, að fyrr á árum hefur ekki verið mikið um slík framlög, og mörg af okkar helztu skáldum hafa verið fristundakákarar, ef svo mætti að orði kveða, eftir því sem nú er talað um. Eitt okkar höfuðskáld, Matthías Jochumsson, var orðinn sextugur að aldri, þegar hann fékk skáldastyrk, Einar Benediktsson á sjötugsaldri, Stephan G. Stephansson fékk aldrei neitt. Ég veit ekki heldur, hvort skáldin hefðu orðið nokkuð betri, þó að þau hefðu fengið háa styrki. Mörg okkar dýrmætustu listaverk í bókmenntum hafa verið samín af mönnum, sem aldrei fengu skáldastyrk. Hallgrímur Pétursson orti Passíusálmana sér til hugarhægðar, en fékk ekki eyri fyrir.

Það, sem hér er um að ræða, er að fá upplýsingar um, hvað önnur lönd styrkja listamenn sína, og sést þá, hvernig við stöndum í þeim samanburði. Það er því eðlilegt, að upp hafi verið

teknar slíkar umr., sem hann minntist á, og ég er því samþykkur að fá sem mestar upplýsingar af þessu tagi.

Forseti (StgrA): Mér hefur horizt skrifl. brtt. við málið. Þarf tvöföld afbrigði til þess, að hún megi komast hér að.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 212) leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Till. vísað til menntmn. með 13 shlj. atkv. og umr. frestað.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

20. Stóribúðaskattur.

Á 89. fundi í Ed., 6. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um stóribúðaskatt (A. 650).

Á 90. fundi í Ed., 7. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 92., 93., 94., 95. og 97. fundi í Ed., 8., 9., 10. og 12. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

21. Friðindi til handa sveitafólki.

Á 93. fundi í Ed., 9. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um friðindi til handa sveitafólki í samræmi við það, er veitt hefur verið með lögum um orlof (A. 697).

Á 94. fundi í Ed., 10. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 97. fundi í Ed., 12. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

Fyrirspurnir.

1. Friðhelgi ríkisstjóra.

Á 12. fundi í Ed., 10. des., var útbýtt:

Fyrirspurn til forsætisráðherra um friðhelgi ríkisstjóra Íslands (A. 69).

Á 13. fundi í Ed., 11. des., var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 10 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: BBen, BrB, EE, GJ, GÍG, HG, JJ, KA, MJ, StgrA.

PHerm, ÞÞ greiddu ekki atkv.

5 þm. (PM, BSt, HermJ, IngP, LJóh) fjarstaddir.

Með bréfi, dags. 11. des., sendi forseti Ed. forsrh. fyrirspurnina og beiddist jafnframt vitnaskju um, hvenær hann teldi sig reiðubúinn að svara.

Við bréfi þessu barst aldrei svar, og var fyrirspurnin ekki á dagskrá tekin framár.

2. Hlutleysi Íslands og aukin ófriðarhætta.

Á 14. fundi í Ed., 15. des., var útbýtt:

Fyrirspurn til ríkisstj. í sambandi við hlutleysi Íslands og aukna ófriðarhættu (A. 86).

Á 15. fundi í Ed., 16. des., var fyrirspurnin tekin á dagskrá til ákvörðunar um, hvort leyfð skyldi.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 19. fundi í Ed., 18. des., var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 9 shlj. atkv.

Með bréfi, dags. 18. des., sendi forseti Ed. ríkisstj. fyrirspurnina og beiddist jafnframt vitnaskju um, hvenær hún teldi sig reiðubúna að svara.

Á 20. fundi í Ed., 19. des., utan dagskrár, mælti

Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti. — 16. þ. m. var lesin upp í útvarpinu greinargerð fyrir

fyrirspurn Jónasar Jónssonar til ríkisstj., á þskj. 86, í sambandi við hlutleysi Íslands og aukna ófriðarhættu. Þar sem farið er með svo mörg ósannindi í greinargerð þessari, að einstakt mun vera í þingskjali, vil ég f. h. Sósfl. biðja yður, herra forseti, að hlutast til um það, að eftirfarandi leiðrétting verði lesin upp í útvarpinu:

1. Það er rangt, að Sósfl. hafi gert það að skilyrði fyrir þátttöku í ríkisstj., „að Íslendingar taki virkan þátt í styrjöldinni með andstaðingum Þjóðverja“.
2. Það eru ósannindi, að Sósfl. hafi gert það að skilyrði að „biðja Rússa um vernd“.
3. Það er með öllu rangt, að Sósfl. hafi krafizt þess, að ríkisstj. gæfi út nokkurs konar „striðsyfirlýsingu gegn einhverju mesta herveldi heimsins“, eins og J. J. kemst að orði.
4. Það eru ósannindi, að „kommúnistar“ hafi nokkurn tíma reynt að hindra atvinnustarfsemi Íslendinga fyrir setuliðið. Vinnustöðvanir þær, sem orðið hafa hjá setuliðinu, voru á hreinum hagsmunagrundvelli og fjarri því, að þeim væri stefnt gegn hernaðaraðgerðum bandamanna.

10. skilyrði Sósfl. fyrir þátttöku í ríkisstj., sem mun vera tilefni fyrirspurnarinnar, var svo hljóðandi:

„Í utanríkismálum sé tekin upp ákveðin stefna með Bandamönnum og móti fasismanum. Ríkisstj. gefi út samúðaryfirlýsingu með Bandamönnum og stuðli að virkri aðstoð Íslendinga við landvarnir Íslands í samvinnu við hernaðaryfirvöldin, jafnframt því sem staðið sé á verði gegn hvers konar yfirgangi erlends valds hér á landi á sviði viðskiptamála og stjórnmála. Tekið sé upp þegar í stað gagnkvæmt stjórnmálasamband við Sovétríkin. Leitað sé samninga við Bretland, Sovétríkin og Bandaríkin og stjórnir annarra frjálsra þjóða um tryggingu fyrir friðhelgi þess og algeru sjálfstæði, er friður verður saminn í styrjaldarlok.“

Eins og sjá má af þessu, er stefna Sósfl. í utanríkismálum rangferð svo mjög í þessu þingskjali Jónasar Jónssonar, að öllu er beinlínis snúið öfugt og farið með tilhæfulaus ósannindi um allt, sem máli skiptir.

Auk þess eru í þinglaggi herra J. J. hin furðulegustu ósannindi um Sovétlýðveldin og utanríkisstefnu þeirra. Vér teljum, að svona hatursfullur og óvandaður áróður um vinsamlega stórhjóð í opinberu þingskjali sé Alp. til hinnar mestu vansæmdar, þegar þess er gætt, að í hlut á formaður næststærsta þingflokksins.

Vér viljum benda á, að fyrirspurn þessari, þar sem spurt er um það, hvort það sé í samræmi við „yfirlýsta hlutleysisstefnu Íslands“, „að valdhafar landsins lýsi yfir vanþóknun sinni á stjórnarstefnu annars stríðsaðilans“, mun að öðrum þræði beint gegn ríkisstjóra Íslands, sem flutti ræðu við setningu Alþingis, þar sem látin var í ljós samúð með málstað Bandamanna og þar með andúð gagn ofbeldisstefnu fasismans.

Forseti (StgrA): Ég mun mæla með því við tiðindamann þingfrétta, að þessi aths. þingflokksins verði lesin í útvarpi.

Jónas Jónsson: Ég vildi fyrst og fremst fá að sjá þetta plagg, sem þm. las hér upp, og áskil mér á eftir rétt til aths.

Við bréfi forseta barst aldrei svar, og var fyrirspurnin ekki á dagskrá tekin frammar.

3. Jarðhitasvæði Hveragerðis.

Á 19. fundi í Sp., 2. febr., var útbýtt frá Ed.: **Fyrirspurn til ríkisstjórnarinnar um eignarnámsheimild á jarðhitasvæði Hveragerðis í Ölfusi (A. 314).**

Á 47. fundi í Ed., 4. febr., var fyrirspurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 10 shlj. atkv.

Á 99. fundi í Ed., 13. apríl, var fyrirspurnin tekin til meðferðar, með því að atvnrh. hafði tjáð sig reiðubúinn til þess að svara henni.

Fyrirspyrjandi (Eiríkur Einarsson): Herra forseti. — Ég get verið stutturður, en vil þó, áður en ég bið hæstv. atvnrh. að svara fyrirspurn minni, gera nokkra grein fyrir, vegna hvers ég flyt þessa fyrirspurn.

Hveragerði er nú í miklum vexti, og fólkinu fjölgar þar jafnt og þétt. Ástæðan fyrir þessari fjölgun mun öllum kunn, en hún er af völdum hins mikla jarðhita, sem þar er, og þar eð allir þekkja kosti hans, mun óþarft að fjölyrða frekar um það atriði.

Íbúum Hveragerðis er mikið áhugamál að koma byggðinni þarna sem fastast horf, svo að framtíð þeirra verði tryggð sem best. En það er eitt, sem hamlar því, að slíkt geti orðið, og það er, að landið er í ýmissa manna eignarhaldi, og þegar við marga er að semja, þá er erfitt að koma þessu í það horf, sem íbúunum þykir æskilegast.

Þetta gildir ekki aðeins um lóðir, heldur einnig um fráræslu, hitaleiðslur og skipulag fastra bústaða og sumarhústaða.

Af þessum ástæðum flutti einn hv. þm. á síðasta vorþingi frv. til l. um eignarnámsheimild á nokkrum jörðum þarna á jarðhitasvæðinu. Frv. þetta varð að l. frá Alþ., og kom brátt í ljós, að land það, sem um ræðir, er að mestu í eign Kaupfélags Árnesinga, sem keypti það á uppboði, þegar Mjólkurhú Ölfusinga gafst upp. Þegar við umr. málsins á vorþinginu var því lýst yfir af flm. frv., að þessi eigandi væri fús til að semja um þetta. Einnig er um að ræða aðrar spildur, t. d. Vorsabæjarland o. fl.

Ég hef orðið þess var, síðan þessi lög voru staðfest, að íbúa Hveragerðis er farið að lengja eftir, að l. verði framkvæmd. Ég skal geta þess, að á stjórnartíma fyrrv. ríkisstj. gerði þáv. atvnrh. byrjunarathuganir í þessa átt og sendi menn austur til þess að undirbúa framkvæmd laganna. Ekkert hefur verið birt opinberlega um árangur af þeim ráðstöfunum.

Ég tel ekkert því til fyrirstöðu, að nú verði reynt fyrir sér hjá hlutaðeigandi jarðeigendum um, hvort þeir vilja selja þessi lönd, svo að allir megi við una. Að vísu má gera ráð fyrir, að landeigendurnir fari fram á geipiverð, — en því ekki að reyna að komast að samkomulagi?

Árið 1936 var í fjárlögum veitt heimild til handa ríkisstj. til að kaupa Vorsabæ í Ölfusi. Þessi heimild var ekki notuð nema að nokkru leyti, því að aðeins mýrarengjar voru keyptar, svo að sú hagnýting náði skammt. Ég tel ekki ástæður fyrir ríkisstj. að bíða nú, heldur hefjast handa nú þegar.

Ég vil svo að lokum spyrja hæstv. atvnrh., hvað hann hyggist fyrir um framkvæmd l. þessara frá í fyrra, og vil mælast til, að hún verði ekki dregin á langinn.

Atvnrh. (Vilhjálmur Þór): Herra forseti. — Ríkisstj. telur verðbólgutíma þá, sem nú eru, ekki heppilega til þess að kaupa jarðir, vegna þess að líkur eru til, að verðlag fari fallandi. Eftir athugun á þessu máli, hef ég enn fremur séð, að það virðist ekki mjög aðkallandi, að jarðhitasvæðin í Hveragerði verði keypt, því að ég sé ekki annað en hægt sé að skipuleggja þorpið, án þess að ríkið eigi jarðirnar. Ríkisstj. hyggst því ekki að nota þessa heimild að óbreyttum kringumstæðum.

Fyrirspyrjandi (Eiríkur Einarsson): Ég þakka hæstv. ráðh. fyrir þessi svör hans, enda þótt ég hefði vonað, að þau yrðu á annan veg. En það þýðir ekki að deila við dómarann, en ég vona, að hæstv. ráðh. sjái, að þetta er þarfamál og ekki er nóg að semja l., heldur þarf einnig að framkvæma þau.

VIÐBÆTIR

Alþingisreikningur 1942.

(Yfirlit.)

[Með árinu eru einnig taldir aðalkostnaðarliðir þess hluta þingsins 1942—43, er háður var eftir áæmót, svo sem þingfararkaup, laun lausra starfsmanna, prentun, ræsting, símanot þingmanna o. fl.].

Tekjur:

I. Fyrir seld Alþingistiðindi o. fl.	kr.	372.00
II. Ávísað úr ríkissjóði samkv. ávísana- og gjaldabókum þingsins:		
a. Alþingiskostnaður	kr.	1666233.15
b. Fyrir yfirskoðun ríkisreikninga	—	12380.79
	Samtals	kr. 1678985.94

Gjöld:

A. Samkv. 9. gr. 1. í fjárlögum (alþingiskostnaður):		
I. Þingfararkaup alþingismanna:		
a. Á aðalþingi (sjá fylgiskjal I)	kr.	151719.65
b. — sumarþingi (sjá fylgiskjal II)	—	86326.18
c. — aukabínginu 1942—43 (sjá fylgiskjal III)	—	468961.44
	kr.	707007.27
II. Goldið starfsmönnum:		
a. Föst laun o. fl. [laun skrifstofustjóra kr. 20086.26, fulltrúa kr. 16994.00, aðstoðarmanns kr. 16100.96, húsvarðar kr. 9160.51] ..	kr.	62341.73
b. Goldið lausum starfsmönnum [skrifst. og prófarkalestur kr. 31727.38; skjalavarzla og afgreiðsla kr. 13464.76; lestrarsalsgæzla kr. 11128.80; innanþingsskriftir kr. 132935.60; þingfréttamaður í útvarpi kr. 9016.12; dyra- og pallavarzla kr. 91796.74; þingsveinsstörf kr. 22686.40; símavarzla kr. 13362.40; fatagæzla kr. 12820.74]:		
1. Á aðalþingi	kr.	79870.87
2. — sumarþingi	—	40861.82
3. — aukabínginu 1942—43	—	218206.34
	—	338939.03
		401280.76
III. Útgáfukostnaður Alþingistiðinda og önnur prentun:		
A. Útgáfukostnaður Alþingistiðinda:		
1. Skjalapartur með sérprentunum:		
a. Aðalþing 1942, 78 arkir	kr.	37572.85
b. Sumarþing 1942, 30½ örk ..	—	20023.75
c. Aukaþ. 1942—43, 118½ örk ..	—	110959.25
	kr.	168555.85
2. Þingskjöl og umræður á sumarþingi 1941, 6½ örk	—	5467.90
3. Umræður:		
a. Aðalþing 1941 [niðurlag B-deildar, 46 arkir, kr. 22168.55; C-deild, 16 arkir, kr. 8222.05; D-deild, 11½ örk, kr. 5965.35; pappír kr. 4482.55]	kr.	40838.50
b. Haustþing 1941 [B-deild, 11¼ arkar, kr. 9117.35; C-deild, 13¼ arkar, kr. 10330.10; D-deild, 5½ örk, kr. 4709.00; pappír kr. 1505.00]	—	25661.45
		66499.95
4. Útsending [burðareyrir kr. 1230.40; afgreiðsla kr. 2158.47]	—	3388.87
	kr.	243912.57
B. Önnur prentun [prentun dagskráa kr. 7633.05; lagaprentun og þál. kr. 11472.45 prentun á þingmannaskrá o. m. fl. kr. 5008.45; fjölritun kr. 1277.40]	—	25391.35
		269303.92
	Flyt:	kr. 1377591.95

		Flutt:	kr. 1377591.95
IV. Bókband (kr. 3512.00), bækur (kr. 610.00), ritföng (kr. 1250.85)	—		5372.85
V. Ljós o. fl., hiti, ræsting og kostnaður af húsi og munum:			
1. Ljós og önnur raforka (kr. 2845.37), ljósfæri (kr. 302.45) ..	kr. 3147.82		
2. Hiti [eldsneyti kr. 14789.20; hitagæzla kr. 3669.50]	— 18458.70		
3. Ræsting [ræstingarvinna kr. 20645.71; ræstingarvörur kr. 1305.42]	— 21951.13		
4. Kostnaður af húsi [breytingar á húsinu kr. 123314.34; ýmsar aðgerðir o. fl. kr. 293.19]	— 123607.53		
5. Kostnaður af munum [ýmis húsgögn, gólfábreiður með lögn, lampar o. fl. 37650.80; aðrir munir kr. 2089.05; ýmsar aðgerðir kr. 829.35]	— 45844.53		213009.71
VI. Önnur gjöld:			
1. Aðstoð og aukavinna [aðstoð söngflokks við þingsetningu þrisvar á árinu ásamt ferðakostn. utanbæjarprests kr. 725.00; þóknun til Péturs Lárussónar fyrir umsjón með bókasafni þingsins, kr. 1404.73]	kr. 2129.73		
2. Kostnaður af einstökum nefndum [laun ritara fjárveitinga-nefndar, Haralds Matthíassonar, kr. 4280.00; laun ritara utan-rikismálanefndar, Stefáns Þorvarðssonar, kr. 4449.00; ferða-kostn. fjárveitingan. o. fl. kr. 1764.25]	— 10493.25		
3. Simagjöld Alþingis [afnotagjald af sínum o. fl. kr. 3465.82; símtöl og símskeyti frá skrifstofunni kr. 205.14]	— 3670.96		
4. Símanot þingmanna	— 32686.49		
5. Þinghúsgarðurinn	— 849.89		
6. Opinber gjöld o. fl. [vatnsskattur kr. 755.25; gangstéttargjald kr. 500.00; brunabótaiðgjald kr. 861.09; iðgjald af jarðskjálfta-tryggingu kr. 471.96; slysatryggingariðgjöld fyrir ræstingar-konur, þingsveina og byggingarverkamenn kr. 298.80]	— 2887.10		
7. Ýmis gjöld [blómsveigur við útför fyrrv. alþingismanns kr. 75.00; þingmanna- og starfsmannaveizla kr. 9370.05; veitingar í alþingishúsinu (veitingastyrkur kr. 2093.34; veitingar í næturfundahléum kr. 4867.20) kr. 6960.54; öðrækostnaður kr. 655.50; málverk, gefið Péttri Lárussyni, fulltrúa, á sextugs-afmæli hans, kr. 755.00; auglýsingar kr. 66.13; leiga eftir pósthólf kr. 31.00]	— 17913.22		70630.64
			kr. 1666605.15
B. Samkv. 9. gr. 2 í fjárlögum (yfirskoðun ríkisreikninga):			
VII. Laun yfirskoðunarmanna ríkisreikningsins 1941 [3×1250 kr. + 30% aukauppbót og meðaltalsverðlagsuppbót 1942, 105.58% af grunn-launum + aukauppbót kr. 10022.04; aukauppbót, 30%, á samanlögð laun og verð-lagsuppbót fyrir yfirskoðun RR 1940 kr. 2358.75]	—		12380.79
		Samtals	kr. 1678985.94

Skrifstofu Alþingis, 30. júní 1943.

Jón Sigurðsson.

Fylgiskjal I.

Þingfararkaup alþingismanna á aðalþingi 1942.

Nöfn	Dagpeningar og verðlagsuppbót			Ferða- kostnaður o. fl.)	Þingfarar- kaup alls
	Dag- peningar 15 kr. á dag	Verðlags- uppbót	Dagpen. og uppbót alls		
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
1 Árni Jónsson, 9. landsk. þm.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
2 Ásgeir Ásgeirsson, þm. V.-Ísf.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
3 Bergur Jónsson, þm. Barð.	1455.00	1207.65	2662.65	700.00	3362.65
4 Bernharð Stefánsson, 1. þm. Eyf.	1485.00	1232.55	2717.55	1217.50	3935.05
5 Bjarni Ásgeirsson, þm. Mýr.	1455.00	1207.65	2662.65	700.00	3362.65
6 Bjarni Bjarnason, 2. þm. Árn.	1470.00	1220.10	2690.10	870.00	3560.10
7 Bjarni Snæbjörnsson, þm. Hafnf.	1455.00	1207.65	2662.65	700.00	3362.65
8 Brynjólfur Bjarnason, 1. landsk. þm. .	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
9 Einar Árnason, 2. þm. Eyf.	1485.00	1232.55	2717.55	1217.50	3935.05
10 Einar Olgeirsson, 4. þm. Reykv.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
11 Eiríkur Einarsson, 8. landsk. þm.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
12 Emil Jónsson, 6. landsk. þm.	1455.00	1207.65	2662.65	700.00	3362.65
13 Erlendur Þorsteinsson, 10. landsk. þm.	1545.00	1282.35	2827.35	1080.00	3907.35
14 Eysteinn Jónsson, 1. þm. S.-M.	1455.00	1207.35	2662.65	»	2662.65
15 Finnur Jónsson, þm. Ísaf.	1590.00	1319.70	2909.70	850.00	3759.70
16 Garðar Þorsteinsson, 7. landsk. þm. .	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
17 Gísli Guðmundsson, þm. N.-Þ.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
18 Gísli Sveinsson, þm. V.-Sk.	1650.00	1369.50	3019.50	1500.00	4519.50
19 Haraldur Guðmundsson, þm. Seyðf. .	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
20 Helgi Jónasson, 2. þm. Rang.	1455.00	1207.65	2662.65	820.00	3482.65
21 Hermann Jónasson, þm. Str.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
22 Héðinn Valdimarsson, 3. þm. Reykv. .	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
23 Ingvar Pálmason, 2. þm. S.-M.	1650.00	1369.50	3019.50	1485.50	4505.00
24 Ísleifur Högnason, 4. landsk. þm.	1515.00	1257.45	2772.45	875.00	3647.45
25 Jakob Möller, 2. þm. Reykv.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
26 Jóhann Jósefsson, þm. Vestm.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
27 Jóhann G. Möller, 6. þm. Reykv.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
28 Jón Ívarsson, þm. A.-Sk.	1230.00	1020.90	2250.90	1020.00	3270.90
29 Jón Pálmason, þm. A.-Húnv.	1530.00	1269.90	2799.90	830.00	3629.90
30 Jónas Jónsson, þm. S.-Þ.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
31 Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Árn. .	1560.00	1294.80	2854.80	880.00	3734.80
32 Magnús Gíslason, 11. landsk. þm.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
33 Magnús Jónsson, 1. þm. Reykv.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
34 Ólafur Thors, þm. G.-K.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
35 Páll Hermannsson, 2. þm. N.-M.	1680.00	1394.40	3074.40	1612.00	4686.90
36 Páll Zóphóníasson, 1. þm. N.-M.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
37 Pálmi Hannesson, 1. þm. Skagf.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
38 Pétur Ottesen, þm. Borgf.	1455.00	1207.65	2662.65	730.00	3392.65
39 Sigurður E. Hlíðar, þm. Ak.	1455.00	1207.65	2662.65	867.00	3529.65
40 Sigurður Kristjánsson, 5. þm. Reykv. .	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
41 Sigurjón Á. Ólafsson, 2. landsk. þm. .	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
42 Skúli Guðmundsson, þm. V.-Húnv.	1545.00	1282.35	2827.35	925.00	3752.35
43 Stefán Stefánsson, 3. landsk. þm.	1485.00	1232.55	2717.55	885.00	3602.55
44 Steingrímur Steinþórsson, 2. þm. Skagf.	1455.00	1207.65	2662.65	»	2662.65
45 Sveinbjörn Högnason, 1. þm. Rang. .	1455.00	1207.65	2662.65	820.00	3482.65
46 Þorsteinn Briem, þm. Dal.	1455.00	1207.65	2662.65	735.00	3397.65
47 Þorsteinn Þorsteinsson, 5. landsk. þm.	1575.00	1307.25	2882.25	1344.00	4226.25
48 Heimfararkostnaður 5 alþm. í þinghléi (um páska)	»	»	»	1070.00	1070.00
Samtals	69555.00	57730.65	127285.65	24434.00	151717.65

1) Í ferðakostnaðinum er fölginn húsnæðiskostnaður í Reykjavík um þingtimann, 150 kr. á mán. fyrir hvern utanbæjarþingmann, skv. úrskurði þingfararkæupsnefndar, en þó nokkru meira fyrir suma þeirra, er neyddust til þess að dvelja í gistihúsi, sakir húsnæðiseklu, og þá eftir reikningi.

Fylgiskjal II.

Þingfararkaup alþingismanna á sumariþingi 1942.

	Nöfn	Dagpeningar og verðlagsuppbót				Ferða- kostnaður o. fl.)	Þingfarar- kaup alls
		Dag- peningar 15 kr. á dag	Verðlags- uppbót	30% a dagpen. á dagpen. asamt verðlags- uppbót	Dag- peningar og uppb. alls		
		kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
1	Áki Jakobsson, 4. landsk. þm.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
2	Ásgeir Ásgeirsson, þm. V.-Ísf.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
3	Bernharð Stefánsson, 1. þm. Eyf. ..	600.00	570.00	351.00	1521.00	872.60	2393.60
4	Bjarni Ásgeirsson, þm. Mýr.	555.00	527.25	324.68	1406.93	250.00	1656.93
5	Bjarni Benediktsson, 5. þm. Reykv. ..	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
6	Bjarni Bjarnason, þm. Snæf.	585.00	555.75	342.23	1482.98	470.00	1952.98
7	Björn F. Björnsson, 2. þm. Rang. ..	585.00	555.75	342.23	1482.98	400.00	1882.98
8	Brynjólfur Bjarnason, 6. þm. Reykv.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
9	Einar Árnason, 2. þm. Eyf.	600.00	570.00	351.00	1521.00	620.00	2141.00
10	Einar Olgeirsson, 2. þm. Reykv.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
11	Eiríkur Einarsson, 10. landsk. þm. ..	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
12	Emil Jónsson, þm. Hafnf.	555.00	527.25	324.68	1406.93	250.00	1656.93
13	Eysteinn Jónsson, 1. þm. S.-M.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
14	Finnur Jónsson, þm. Ísaf.	690.00	655.50	403.65	1749.15	515.00	2264.15
15	Garðar Þorsteinsson, 6. landsk. þm.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
16	Gísli Guðmundsson, þm. N.-Þ.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
17	Gísli Jónsson, þm. Barð.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
18	Gísli Sveinsson, 8. landsk. þm.	615.00	584.25	359.78	1559.03	1050.00	2609.03
19	Gunnar Thoroddsen, 11. landsk. þm.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
20	Haraldur Guðmundsson, þm. Seyðf.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
21	Helgi Jónasson, 1. þm. Rang.	585.00	555.75	342.23	1482.98	400.00	1882.98
22	Hermann Jónasson, þm. Str.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
23	Ingólfur Jónsson, 5. landsk. þm.	555.00	527.25	324.68	1406.93	400.00	1806.93
24	Ingvar Pálmason, 2. þm. S.-M.	660.00	627.00	386.10	1673.10	700.00	2373.10
25	Ísleifur Högnason, 2. landsk. þm. ..	615.00	584.25	359.78	1559.03	500.00	2059.03
26	Jakob Möller, 3. þm. Reykv.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
27	Jóhann Jósefsson, þm. Vestm.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
28	Jón Pálmason, þm. A.-Húnv.	615.00	584.25	359.78	1559.03	370.00	1929.03
29	Jónas Jónsson, þm. S.-Þ.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
30	Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Árn. ..	585.00	555.75	342.23	1482.98	430.00	1912.98
31	Magnús Jónsson, 1. þm. Reykv.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
32	Ólafur Thors, þm. G.-K.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
33	Páll Hallgrímsson, 2. þm. Árn.	570.00	541.50	333.45	1444.95	270.00	1714.95
34	Páll Hermannsson, 2. þm. N.-M.	675.00	641.25	394.88	1711.13	988.00	2699.13
35	Páll Zóphóníasson, 1. þm. N.-M.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
36	Páll Þorsteinsson, þm. A.-Sk.	795.00	755.25	465.08	2015.33	450.00	2465.33
37	Pálmi Hannesson, 2. þm. Skagf.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
38	Pétur Ottesen, þm. Borgf.	585.00	555.75	342.23	1482.98	280.00	1762.98
39	Sigfús Sigurhjártarson, 1. landsk. þm.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
40	Sigurður Bjarnason, þm. N.-Ísf.	690.00	655.50	403.65	1749.15	700.00	2449.15
41	Sigurður E. Hlíðar, þm. Ak.	615.00	584.25	359.78	1559.03	570.00	2129.03
42	Sigurður Kristjánsson, 3. landsk. þm.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
43	Sigurður Þórðarson, 1. þm. Skagf. ..	660.00	627.00	386.10	1673.10	870.00	2543.10
44	Sigurjón Á. Ólafsson, 9. landsk. þm.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
45	Skúli Guðmundsson, þm. V.-Húnv. ..	600.00	570.00	351.00	1521.00	500.00	2021.00
46	Stefán Jóh. Stefánsson, 4. þm. Reykv.	555.00	527.25	324.68	1406.93	»	1406.93
47	Steingr. Aðalsteinsson, 7. landsk. þm.	615.00	584.25	359.78	1559.03	470.00	2029.03
48	Sveinbjörn Högnason, þm. V.- Sk. ..	585.00	555.75	342.23	1482.98	512.50	1995.48
49	Þorsteinn Þorsteinsson, þm. Dal. ..	615.00	584.25	359.78	1559.03	670.00	2229.03
Samtals		28725.00	27288.75	16804.33	72818.08	13508.10	86326.18

) Í ferðakostnaðinum er fölginn húsnæðiskostnaður í Reykjavík um þingtimann, 150 kr. á mán. fyrir hvern utanþingarmann, skv. úrskurði þingfararkauptsnefndar, en þó nokkru meira fyrir suma þeirra, er neyðdust til þess að dvelja í gistihúsi, sakir húsnæðiseklu, og þá eftir reikningi.

Fylgiskjal III.

Þingfararkaup alþingismanna á aukabínginu 1942—1943.

Nöfn	Dagpeningar og verðlagsuppbót					Ferða- kostnaður o. fl.)	Þingfarar- kaup alls
	Dag- peningar 15 kr. á dag	Verðlags- uppbót	30% uppb. á dagpen. asamt verðlags- uppbót	Dag- peningar og uppb. alls			
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.		kr.
1 Áki Jakobsson, þm. Siglf.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
2 Ásgeir Ásgeirsson, þm. V.-Ísf.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
3 Barði Guðmundsson, 5. landsk. þm. .	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
4 Bernharð Stefánsson, 1. þm. Eyf. .	2310.00	3790.95	1830.29	7931.24	6884.00		14815.24
5 Bjarni Ásgeirsson, þm. Mýr.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	1500.00		9329.84
6 Bjarni Benediktsson, 6. þm. Reykv. .	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
7 Brynjólfur Bjarnason, 5. þm. Reykv. .	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
8 Einar Olgeirsson, 2. þm. Reykv.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
9 Eiríkur Einarsson, 2. þm. Árn.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
10 Emil Jónsson, þm. Hafnf.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	1500.00		9329.84
11 Eysteinn Jónsson, 2. þm. S.-M.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
12 Finnur Jónsson, þm. Ísaf.	2310.00	3790.95	1830.29	7931.24	1700.00		9631.24
13 Garðar Þorsteinsson, 2. þm. Eyf. .	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
14 Gísli Guðmundsson, þm. N.-Þ.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
15 Gísli Jónsson, þm. Barð.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
16 Gísli Sveinsson, 10. landsk. þm.	2415.00	3958.95	1912.19	8286.14	3362.70		11648.84
17 Guðm. Í. Guðmundss., 9. landsk. þm. .	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
18 Gunnar Thoroddsen, þm. Snæf.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
19 Haraldur Guðmundss., 3. landsk. þm. .	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
20 Helgi Jónasson, 1. þm. Rang.	2265.00	3718.95	1795.19	7779.14	4986.30		12765.44
21 Hermann Jónasson, þm. Str.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
22 Ingólfur Jónsson, 2. þm. Rang.	2295.00	3766.95	1818.59	7880.54	1650.00		9530.54
23 Ingvar Pálmason, 1. þm. S.-M.	2355.00	3862.95	1865.39	8083.34	1590.00		9673.34
24 Jakob Möller, 3. þm. Reykv.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
25 Jóhann Jósefsson, þm. Vestm.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
26 Jón Pálmason, þm. A.-Húnv.	2385.00	3910.95	1888.79	8184.74	1800.00		9984.74
27 Jón Sigurðsson, 2. þm. Skagf.	2310.00	3790.95	1830.29	7931.24	1900.00		9831.24
28 Jónas Jónsson, þm. S.-Þ.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
29 Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Árn. .	2325.00	3814.95	1841.99	7981.94	1680.00		9661.94
30 Kristinn E. Andrésson, 7. landsk. þm. .	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	175.00		8004.84
31 Lárus Jóhannesson, þm. Seyðf.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
32 Lúðvík Jósefsson, 6. landsk. þm.	2565.00	4200.15	2029.55	8794.70	2992.10		11786.80
33 Magnús Jónsson, 1. þm. Reykv.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
34 Ólafur Thors, þm. G.-K.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
35 Páll Hermannsson, 1. þm. N.-M.	2250.00	3694.95	1783.49	7728.44	2220.00		9948.44
36 Páll Zóphóníasson, 2. þm. N.-M.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
37 Páll Þorsteinsson, þm. A.-Sk.	2340.00	3838.95	1853.69	8032.64	2546.20		10578.84
38 Pétur Magnússon, 8. landsk. þm.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
39 Pétur Ottesen, þm. Borgf.	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	1520.00		9349.84
40 Sigfús Sigurhjartarson, 8. þm. Reykv. .	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
41 Sigurður Bjarnason, þm. N.-Ísf.	2340.00	3838.95	1853.69	8032.64	1700.00		9732.64
42 Sigurður Guðnason, 1. landsk. þm. .	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
43 Sigurður E. Hlíðar, þm. Ak.	2355.00	3862.95	1865.39	8083.34	1980.00		10063.34
44 Sigurður Kristjánsson, 7. þm. Reykv. .	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
45 Sigurður Thoroddsen, 11. landsk. þm. .	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
46 Sigurður Þórðarson, 1. þm. Skagf. .	2355.00	3862.95	1865.39	8083.34	1900.00		9983.34
47 Skúli Guðmundsson, þm. V.-Húnv. .	2295.00	3766.95	1818.59	7780.54	1649.00		9529.54
48 Stefán Jóh. Stefánsson, 4. þm. Reykv. .	2280.00	3742.95	1806.89	7829.84	»		7829.84
49 Steingr. Aðalsteinsson, 4. landsk. þm. .	2355.00	3862.95	1865.39	8083.34	2927.20		11010.54
50 Sveinbjörn Högnason, þm. V.-Sk. .	2295.00	3766.95	1818.59	7880.54	1900.00		9780.54
51 Þorsteinn Þorsteinsson, þm. Dal. .	2355.00	3862.95	1865.39	8083.34	2742.50		10825.84
52 Þórður Benediktsson, 2. landsk. þm. .	615.00	984.00	479.70	2078.70	638.40		2717.10
53 Þóróddur Guðmundss. 2. landsk. (vara)þm.	2205.00	3622.95	1748.39	7576.34	2635.70		10212.04
Samtals	120255.00	197346.60	95280.74	412882.34	56079.10		468961.44

1) Í ferðakostnaðinum er fölginn húsnæðiskostnaður í Reykjavík um þingtimann fyrir þá, er í gisti húsi dvöldu, eftir reikningi, en fyrir aðra 300 kr. á mánuði til hvers, hvort tveggja samkvæmt úrskurði þingfararkaupsnefndar.

Reikningur Alþingissjóðs 1942.

(Skipulagsskrá sjóðsins er prentuð í Alþt. 1936 B. 1452—1453).

Tekjur:

1. Eign við árslok 1941:		
Innstæða í Söfnunarsjóði	kr.	3405.21
2. Vextir 1942 af innstæðu í Söfnunarsjóði	—	170.17
3. Verðlaun úr Vaxtabæti Söfnunarsjóðs	—	10.19
	Samtals	kr. 3585.57

Gjöld:

Eign við árslok 1942:		
Innstæða í Söfnunarsjóði	kr.	3585.57
	Samtals	kr. 3585.57

Skrifstofu Alþingis, 1. júní 1943.

Jón Sigurðsson.